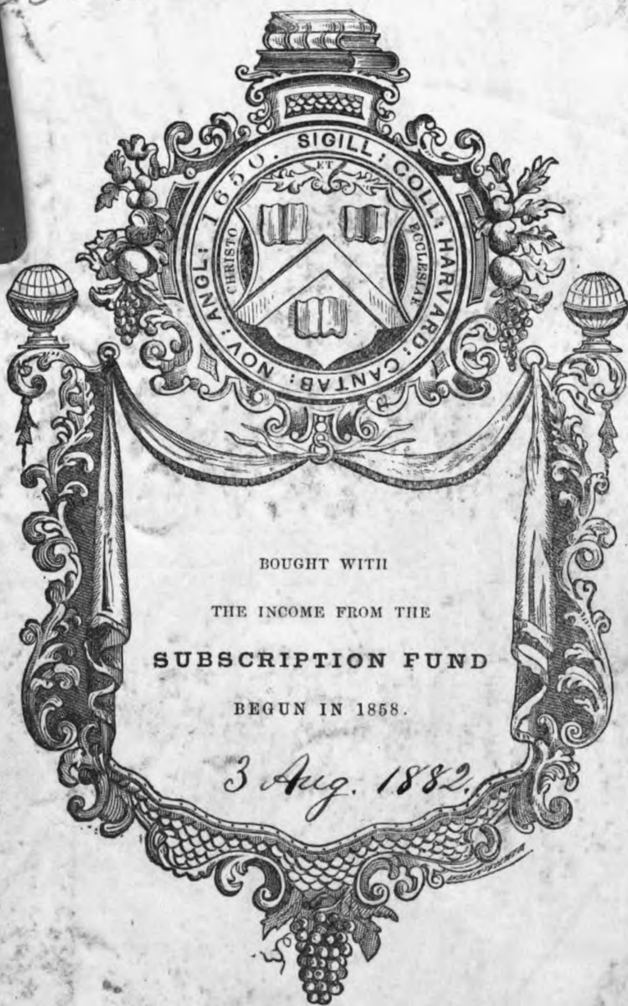
A Practical English-Sans... Dictionary

Anundoram Borooah

SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL: 1650.
CHRISTO
ET
ECCLESIAE

Rep. 110/—

1/11/6

ENGLISH-SANS

D ICTI O N

VOL. 2.

WORKS

BY

ANUNDORAM BOROOAH, B.A.; B.C.S.

OF THE MIDDLE TEMPLE, BARRISTER-AT-LAW.

I. A PRACTICAL ENGLISH-SANSKRIT DICTIONARY. Vol I. A to Falseness. Price 12 Rs.

"It is of much advantage that the study of the learned languages of India should be cultivated by men of education in that country."

LORD NORTHBROOK G. C. S. I.

II. MAHAVIRA CHARITA of Bhavabhuti with a Sanskrit Commentary and a Sanskrit-English Glossary. Price 4 Rs.

"It will, by reason of its explanation of the Prakrit passages and of its full Commentary, be of much value to learners of Sanskrit".

C. E. BERNARD (ESQ. C. S. I.)
Secretary to Govt. of India.

III. A COMPANION to the Sanskrit-reading undergraduates of the Calcutta University being a few notes on the Sanskrit texts selected for examination and their Commentaries. Price 1 R.

* * * *

"ক্ষুদ্র পুস্তকখণ্ডে যতদূর সামঞ্জস্য হইতে পারে তাহার ত্রুটী হয় নাই। ইহাতে মেঘদূত, কুমারসম্ভব, রঘুবংশ, অভিজ্ঞানশকুন্তলা এবং ভট্টীর টীকাকারদিগের সমালোচনা আছে। ইহার তর্কসকল অতি সারগর্ভ ও যুক্তিসিদ্ধ।"

* * * *

হিন্দুহিতৈষিণী।

IV. BHAVABHUTI and His Place in Sanskrit Literature, with a chronological sketch of the Ramaic Drama. Price two Rs.

"A critical dissertation on the age and dramatic works of Bhavabhuti. It is an original work and displays considerable erudition and research".

THE CALCUTTA GAZETTE.

Anal. at beginning.

A

PRACTICAL ENGLISH-SANSKRIT DICTIONARY.

BY

ANUNDORAM BOROOAH, B.A.; B.C.S.;

OF THE MIDDLE TEMPLE, BARRISTER-AT-LAW.

VOL. 2. FALSIFICATION TO OYSTER.

WITH

A SUPPLEMENTARY TREATISE

ON

HIGHER SANSKRIT GRAMMAR

OR

GENDER AND SYNTAX

WITH COPIOUS ILLUSTRATIONS FROM
STANDARD SANSKRIT
AUTHORS
AND REFERENCES TO LATIN AND GREEK GRAMMARS.

CALCUTTA, 1879.

Agents: KHETRAMOHANA MUKHERJEA, 20. *Jhama Pookhoor Lane, Calcutta.*
TRUBNER & Co., *Ludgate Hill, London.*

CALCUTTA:

PRINTED BY KHETRAMOHANA MUKHERJEA AT THE SARASWATI PRESS.

मुखबन्धः ।

यस्यामादिकविः पवित्रचरितं रामस्य दिव्यं व्यधात्
यस्यामस्वरसा विचित्ररचना बाभाति कादम्बरी ।
या भाष्ये गहनां श्रियं वितनुतेऽभीष्टं परां शाङ्करे
जीव्यात् साप्रलयं समुज्ज्वलतरा संस्कारपूता गिरा ॥ १ ॥

यस्यै शुद्धविबुद्धसौगतमतं पृथ्व्या महद्वार्यते
रेमे तैमुरवंशभूषणमतीवानन्दयित्रा यया ।
या शर्मण्यकवीशचित्तमहरद्‌ग्रन्थेन तेन क्षणात्
सा नो भारतभारती श्रुतिसुधां सर्वत्र कीर्यात् सदा ॥ २ ॥

यामाश्रित्य बपा विदेशजनिनोद्भावि शास्त्रं नवं
भिन्नानां वचसां प्रदर्श्य सुतरां सम्बन्धसारं स्फुटं ।
आर्याणां विषये निरस्तमहिमाऽनार्यैरिदानीन्तनैर्
उत्थासीष्ट पुनस्तमामतिरुचा सार्या गिरा मञ्जुला ॥ ३ ॥

येषां धीनयमार्गणैर्भुजबलैः सर्वत्र भूः सन्नता
येषां विश्वजनीनदर्शनगुणैः सर्वाः कलाः पोषिताः ।
येषामाग्रहसंभृता जयति सा पौरातनी भारती
तेषां द्वीपभुवां ततो दृढतरा भूयाद्रतिर्भूयसी ॥ ४ ॥

तेषां प्राधान्यजुष्टं विविधगुणयुतं वङ्गबन्धुं समीक्ष्यं
वङ्गानां शासितारं नवविधिविधिना भारतीं द्योतयन्तं ।
भारत्या ज्ञानलब्ध्यायतिशयसरलं संस्कृतं शब्दबोधं
बङ्गेष्वेतं नियुक्तस्समुप सहृदयं नेडनं माहरामि ॥ ५ ॥

PREFACE.

It is the idea of many Sanskrit scholars that Sanskrit Syntax is much easier than the Syntax of Greek or Latin and that Sanskrit grammar consists chiefly of the rules of combination, declension, and conjugation. The idea is so strong that both in India and in England, papers on Sanskrit grammar consist almost entirely of questions on those subjects.

2. I consider this view extremely erroneous and so long as it is prevalent, general high success in the field of Sanskrit literature cannot be expected. Grammatical forms are but the disjointed skeleton of a language and it cannot be appreciated or utilized until the use of those forms is thoroughly understood.

3. I am not aware of any work Indian, English, or foreign, which fully treats of Sanskrit Syntax and as I have imposed on me the task of publishing a practical English-Sanskrit dictionary, I consider I shall not be discharging my duty properly if I did not attempt to remove this desideratum which is so closely associated with it. I accordingly put forth this treatise as a supplement to the aforesaid work.

4. Most of the rules are taken from the scattered fragments of Sanskrit grammarians. For the rest, I am indebted to Latin, English, and the modern dialects of India.

5. From a long time, the close resemblance of Sanskrit and Latin Syntax attracted my attention. In this treatise, I have endeavoured to exhibit the important points in which they resemble. Such comparison is not only interesting, but also instructive alike for pure linguistic as for historic purposes. For instance, the adverbial use of many adjectives is common in Sanskrit and Latin. But I do not know whether it is admitted by Latin scholars or explained in any Latin Grammar that, in such cases, the position of the adjective is after the substantive it qualifies. Yet there can be no doubt on the point from the rules of Sanskrit Syntax.

6. The first half of Sanskrit Grammar I do not treat of as accidence does not come within the scope of my work and as it has been clearly treated of by several writers, specially by European Sanskritists. It is, however, to be regretted that there is not always unanimity among them even on important points.

7. Take, for instance, the masculine and faminine bases in अस्, इस्, उस्. The general rule is that in the nominative singular, अ is lengthened into आ in the case of अस् words *if* not *ending in a root,* and in the case of इस् and उस् words *if ending in a root* (Pánini VI. 4. 14. for अस् words and VIII. 2. 76. for इस् and उस् roots). It is correctly given by Colebrooke and in Max Muller's grammar, but Monier Williams gives a vacillating rule under what authority I know not. One half of the rule will be clear from the following (verse 43. 7.) of Sánti Parva.

शुचिव्रता ह्यविकोपी हृताशिर्दैव उच्यते ।
चिरायुः मधुरेकस्त्वं विभुर्दामोदरोऽपि च ॥

The other half of the rule is clear from the illustrations given in the Siddhánta Kaumudi : सुवः from सुवस् (from वस् to dress), but पिपठीः from पिपठिष् (from पठ् to read), तुतूः from तुतुष् (from तुष् to husk), etc.

8. In the neuter, the rule varies and all neuter bases in स् not ending in a root (Pánini V. 4. 10. and explanation) lengthen their vowel in the N. A. V. plural. It is correctly given in Max Muller's grammar, but has been often misunderstood and lengthening permitted in words and roots ending in स्. For instance, in the Calcutta edition of the Kádambari, I read "सप्तापकलीं षि (instead of न्तिं षि) हारिमोशोभानि". The last line of Si. x. 32. is printed "विभ्रमातिशयपूंषि (instead of पुंषि) वपूंषि", although the correct spelling is clear from Mallinátha's gloss : "विभ्रमातिशयं पुष्णन्ति तानि । नपुंसकस्य झलच इति नुमागमः । योषितां वपूंषि । पूर्ववन्नुमागमः, सान्तमहतः संयोगस्येति दीर्घः ॥"

9. Take, as another instance, the ordinal numerals, which are correctly given by Max Muller (§ 159). The rules of Pá-

nini (v. 2. 57. and 58.) are clear as high noon and such forms as शतः (ती, तं) सहस्रः (स्री, स्रं) *in the sense of huudredth, thousandth*, are not only ungrammatical, but are never found in Sanskrit. Yet Monier Williams retains them in § 213. of his grammar.

10. But another important subject has been entirely left out by most European grammarians and only meagrely treated of by other viz. the rules of gender i. e. the gender of substantives, faminines of animals, and formation of the base of adjectives in the three genders. It is usual to refer for these to Wilson's great work, but that it will not help in many cases will be clear from the following typical examples.

11. First, as regards gender proper. Take the word क्षत्र meaning *Kshatriya*. Panini's rule is "त्रान्तः" i. e. *words ending in* त्र *(are neuter)*, and, agreeably to this rule क्षत्र is always found in the neuter: "नाब्रह्म क्षत्रमृध्नोति नाक्षत्रं ब्रह्म वर्धते। ब्रह्म क्षत्रं च संपृक्तमिह चामुत्र वर्धते॥" M. IX. 322.; "क्षत्रं हि तव विजयाय प्रसं भज त्वं", Vi. III. 22.; "क्षत्राद्धि रामः परिभूय रामात् क्षत्रात्तथाऽभ्यागत स द्विजेन्द्रः"; N. XXII. 133. It is given as masculine in Wilson.

12. As another word, take चाप meaning *bow*. Pánini's rule is..."कार्मुक...धनुर्बाणानि" i. e. words meaning *bow* are neuter. In old works such as the Bhárata, it is occasionally found in the masculine: "पतितान् विविधांश्चापांश्चित्रान् हेमपरिष्कृतान्", Mah. VI. 96. 53. But it is generally found in the neuter: "तालमात्राणि चापानि विकर्षन्तो महारथाः", Mah. VI. 93. 3.; "धनकवल्लयन्मनुज्ञाविहरिज्ज्य-विकटीदरस्य चापं", U. IV. 24.; "कार्मुकं धन्व चापञ्च", Dhananjaya. Wilson notes only the rarer masculine.

13. As a third instance, I will give the compound नाडीव्रण. Pánini says "नाड्यपजनोपपदानि व्रणाङ्गपदानि" i. e. *(the words)* व्रण, अङ्ग, and पद, *preceded* by नाडी, अप, and जन, i. e. the words नाडीव्रण, अपाङ्ग, and जनपद, *are masculine*. So in Vararuchi "नाडीपूर्वं व्रणं पुंसि भवति : यथा नाडीव्रणः". Bháva Prakásha explains: "यतो व्रणो नाडीव यद्वै तीर्यति तेन नाडी मता". Wilson says it is neuter.

14. Next as regards feminines of animals. The rules on this subject are very difficult and obscure, but when Wilson gives गवयी (=she Gayal), I do not understand why he does not

give इभी (=she-elephant), अश्वी (=mare), चक्रवाकी (=hen-chakuá), etc. The forms श्वश्रू, पङ्गू, etc. sanctioned by Pánini are also not found in his work, although they might have been intentionally omitted.

15. Lastly, as regards adjectives, I verily doubt whether any one can get a correct notion of their bases in the three genders from the work of Wilson. Nothing can be clearer than Pánini's rule that verbal derivatives in अक from feminine in इका (भेदिका from भेदक ; प्रेषिका from प्रेषक ; etc. vide §74). But Wilson was led away by their English equivalents and some he cousiders masculine substantives and in others he gives wrong feminine bases.

16. Verbal adjectives in अन are also very common in Sanskrit. But most of these are altogether omitted in Wilson's work and in others wrong feminine bases are given (as पावना instead of पावनी from पावन: "निशामयोध्यामपि पावनीमयं", N. XII. 5. ; "अमत्प्रसूतिर्जनरेकपावनी", Ki. IV. 32.).

17. The same is the case with many primitive adjectives. Pánini's rule that काल in the sense of black takes ई and not आ in the feminine is clear beyond doubt and supported by all later grammarians. I refer to the examples I have quoted in support of Pánini's rule. But in Wilson's work, काला is given as the feminine of काल. I regret that the mistake crept into the first volume of my dictionary when I had not much thought of the subject independently.

18. As a miscellaneous example, I will refer to the word उभय. It is generally found as a substantive in the neuter singular : "उभयं युगपन्मयोदितं त्वरया सान्त्वमथेतरच्च ते", Si. XVI. 42 ; "सा सीता मम च प्राणा रावणेनोभयं हृतं", Ram. III. 72. 18. ; "शिल्पं क्रिया कस्यचिदात्मसंस्था, संक्रान्तिरन्यस्य विशेषयुक्ता ; यस्योभयं साधु-", Mal. I. 15. But this is entirely omitted in Wilson. As an adjective, it is of three genders and takes feminine in ई not आ : "ये च ये चोभये नृपाः", Si. II. 101. ; "उभयी प्रकृतिः कामे सज्जेदिति मुनेर्मतं", N. XVII. 69. Mallinátha distinctly says under R. VIII. 23. "उभयादुदात्तो नित्यमिति (Pánini v. 2. 44.) तयप्प्रत्ययस्यायजादेशः, टिड्ढेति (Pánini IV.

I. 15.) ङीप्". But Wilson gives only उभय:-ये and elsewhere I find उभया and not उभयी.

19. I have therefore found it necessary to treat this subject exhaustively, omitting, of course, all proper names and names of plants. How far I have succeeded is more than what I can say. That it cannot be free of mistakes I unhesitatingly admit. But I fully expect that when such an accomplished writer as Horace Hayman Wilson, assistated by a body of learned Pandits, with abundant leisure and a complete library to refer to, failed to secure accuracy for his work, the labours of a single individual in an obscure town cut off from all sources of knowledge will not be unfavourably criticised, much less set up to public ridicule.

20. I should, however, add that I do not pay abject deference to grammatical authorities. Wherever the general use is opposed even to the combined dicta of grammarians, I consider it wrong to follow the latter against the former, for, as in every other language, literature is the final authority on grammatical points and the source from which grammar itself was evolved. For instance, grammarians say हूहू: is the vocative singular of हूहू, whereas हूहु is the form always found in all good writers from Vyása to Bhavabhuti (vide § 97 and note). It is said that the word प्रभविष्णु is restricted to the Veds (Pánini III. 2. 138.) and Mallinátha goes so far as to correct the text of Si. I. 54. because this word was introduced into it, whereas it is a common word found alike in poetry and prose : "जनस्यपरः प्रभविष्णुरिव मामवलम्बयति", Vi. III. ; "प्रयोतमावाडुमयीभविष्णु", N. x. 84. It is said that the words समकालीन, प्राक्कालीन, etc. are vulgar ("अपभ्रंशा एवैत इति प्रामाणिकाः", Dikshita on Pánini IV. 3. 11.), whereas they are far better and much more common than सायतन etc. sanctioned by Pánini in his V. 2. 57. It is said that निष्कम्प from नि and कम्प, निष्पन्द from नि and स्पन्द etc. are all faulty, although they are found in several good writers : "निष्कम्पं संयमिनं ददर्श", Ku. III. 44. (consult Mallinátha's note) ; "नैष्कम्पकस्य धनुषो यदि नाकरिष्यत्", Vi. I. 27. ; "नैष्कम्पकस्य नलिनी न च कार्मुकस्य", B. r. IV. 60. ; "नैष्पन्द्यं मधुनन्दनो निजधनुर्यन्त्रे निधत्ते शरः", B. r. IV. 25.

21. It is needless to multiply examples. Wherever I have differed, I have given both sides of the question so that the public will be able not only to judge which view is correct, but to accept whichever may appear to them sound. I close with the hope that Sanskrit scholars will not feel reluctant both to suggest improvement in the plan of the work and to point out all mistakes of omission and commission.

JAHANABAD (BURDWAN)
May 24. 1879.

A. B.

PART I.

GENDER.

CONTENTS.

SANSKRIT GRAMMAR.

PART I.

CHAP. I. GENDER OF SUBSTANTIVES.

SECT. I. PRELIMINARY.

I. In applying the rules of gender, the first question is whether a given word is a substantive or an adjective. As a rule, there will be no difficulty whatever, the sense of the word determining, as in English, its character. The only point to be remembered is that verbal derivatives in *तृ (as पातृ), अक (as पालक), अ (as गोपाल), क्विप् (as पितृहन्), are properly adjectives and will be of three genders. Some of these words, however in derived senses, are applied to persons and are then equivalent to masculine substantives (para. 14.), being used only in the masculine and in the feminine when applied to the corresponding female.

*पितृ (= father), मातृ (= mother), etc., being primitive substantives do not come under these observations. But मातृ (= measurer : from मा to measure) will be of three genders and form feminine with ई.

For instance, नर्तक (= dancer), गोप (= cow-protector), etc. when applied to those castes can only be masculine and feminine. Hence, we must say नर्तका मम मित्राणि but नर्तकानि नक्षत्राणि, कुटुम्बकानि गोपालाः, but गोपालं तस्य कार्मुकं and so on.

2. The second point to be noted is the sense of the word. Hence, if a word has more than one sense, it may come under more than one rule and may have more than one gender. For instance, वसु in the sense of 'sun' comes under para. 4 and is masculine, in the sense of 'earth' comes under para. 22 and is feminine, in the sense of 'wealth' comes under para. 26 and is neuter: "वसुः सूर्यो वसुर्देवो वसुर्वह्निर्वसुर्मही । वसु रत्नं वसु द्रव्यं वसवोऽष्टौ ध्रुवादयः ॥", Anekartha. So मधु, when it means the month Chaitra, is masculine under para. 17 and when it means honey is neuter under para. 25: "मधु मद्यं मधु क्षौद्रं मधु पुष्परसं विदुः । मधुर्दैत्यो मधुश्चैत्रो मधुकोऽपि मधुर्मतः ॥", Anekartha. So काण्ड: "काण्डो बाणस्तलाकाण्डः काण्डः संघात इष्यते । काण्डो कालो बलं काण्डं काण्डं मूलं तरोरपि ॥"

3. A few substantives are masculine and feminine, according as they apply to the male or the female:

गौः (= male or female cow).

करेणुः (= male or female elephant).

4. Males real or supposed are masculine: कृष्णः, द्रविडाः (m. pl., a people), इन्द्रायुधः (a horse), नारदः (= a sage), हयमुखः (a Rakshasha), बलिः (a demon), इन्द्रः (a god), अग्निः (= Fire), मरुत् (= Wind), मदनः (= Cupid), etc.

5. Substantives derived from verbs with the affix अ or न, denoting act, action, condition: पाकः (= cooking), त्यागः (= desertion), भङ्गः (= breach), दंशः (= bite), उन्मादः (= madness), यत्नः (= effort). Comp. Latin *furor* from *furo*, *calor* from *caleo*: German *Bruch* from *Brechen*, *Stick* from *Stecken*.

Obs.: (a) This rule applies to words which are figuratively applied to females: परिग्रहः (= wife) "का त्वं शुभे कस्य परिग्रहो वा", R. xvi. 28.; अवरोधः (= Zenana) "अवरोधे महत्यपि", R. i. 32.

(b) Note भय is neuter "मतं भयं भीरु सुरारिसम्भवं", V. i. 5. and वर्ष is generally neuter "वर्षमविरतं पततु", Mr. iv. 30.; "भारतं वर्षं", Si. xiv. 5.; "नव वर्षाणि पञ्च च", Ram.

(c) Words of doubtful origin do not come under this rule: पद्मं, लिङ्गं, भगं.

(d) A few words are given as both masculine and neuter, (as, e. g.) सार, अन्धकार. "अन्धकारमुदपाय समाप्ति", Ki. ix. 11.). But their neuter use is rare and there is no unanimity among the lexicographers. For instance, प्रतिसर in the sense of marriage-string is both masculine and neuter according to Amara, but only masculine according to Medini.

6. All substantives ending in आ, ई, ऊ are feminine: वर्षाः (f. pl. = rainy season), शाखा, शाला, नदी,

भेरी, स्त्री, कर्कन्धू, कद्रू, चमू. Compare Latin *gratia mensa*, Gr. *gē, dikē.*

Obs.: (a) Males will be masculine: दारा, कृष्ण, "विश्वावसुदेवा कृष्ण:", Mah. VI. 6. 20. "नार्येव दारा हरिमायतीऽभूत्", N. III. 27.

(b) Note substantives. Hence derivative adjectives applied to males, will be maculine: सोमपा,* सेनानी, वर्षाभू.

(c) दशा in the sense of border is according to Vararuchi, always masculine and plural. But this has not the sanction of Pánini and read Medini "दशावस्थादीपवर्त्यांर्वस्त्रान्ते भूम्नि योषिति". Read also Visva "दशा वर्तावस्थायां वस्त्रान्ते सुदृशा अपि". Mark the word अपि. The base is, therefore, दश and not दशा like दार and not दारा.

(d) A few primitive substantives पपी (= sun, moon), ययी (= horse, road), वत् (= dancer), तदृ (= ladder), कम्ब् (= thief), etc. are masculine, but they are never found in good writers.

7. **Substantives derived from nouns with the suffix ता or from verbs with the suffix ति are feminine: ग्रामता, भद्रता, कृति:, भक्ति:. Comp. Latin *atrocitas, bonitas, justitia, laetitia,* Greek *dosis, pistis.***

Obs.: (a) This rule is almost universal. Hence देवता (= deity), सम्पत्ति: (= wealth), हेति: (= weapon) are all feminine. But ज्ञाति (= relation) is an exception and masculine "हत्वा ज्ञातीन् समागतान्", Mah. VI. 96. So पत्ति in the sense of footman or foot-soldier "पत्ति: पत्तिं वाहमेयाय वाजी", Si. XVIII. 2.

(b) पति (= husband), पदाति (= footman), ययाति (= name of a Prince), etc. are masculine, but they do not come under this rule. पदाति is properly an adjective, "पदातिरन्तर्गिरिरेणुरूषित:", Ki. I. 34.

(c) मुष्टि (= fist) and यष्टि are also masculine, but their derivation is doubtful, "प्रतिजघान घनैरिव मुष्टिभि:", Ki. XVIII. 1. The use of यष्टि

*Such derivatives are, hovever, extremely rare in Classical Sanskrit, the proper form being सोमप (f. पा). Derivatives ending in ई or ऊ are found, though by no means common.

by itself in the masculine is rare, though Medini unlike Hem Chandra makes it exclusively masculine in the sense of arm and hilt: "सैयं खड्गः कौक्षेयकापयचि.", N. vii. 28.

8. All primitive roots, used as substantives, are feminine: इष्, भास्, भिद्, युध्, रुज्, उपानह्, परिषद्, प्रावृष्. Compare the stems of Latin words *lex, vox,* etc.

Obs.: (a) आशिस् comes under this rule, for although the base is given as शास् in native grámmárs, the form शिस् also occurs in शिषः, शिषा, etc.

(b) सरित् and संयत् come under this rule. Compare the oblique cases of Latin *comes, eques,* etc.

(c) This rule does not apply to roots when applied in the sense of persons: द्विष् (=enemy), युध् (=warrior), विश् (=man, Vaisya). They are properly adjectives, but are generally found in the masculine.

9. Substantives derived from verbs with the affixes अन and त, denoting act, instrument, etc. are neuter: दानं, शासनं, स्मितं, हसितं, "अवसितं हसितं", B. x. 6. Compare Latin *donum, tectum* (from *tego*), Greek *doron, metron.*

Obs.: (a) Note substantives. Hence वृश्चनः परशुः (=wood-cutting axe), Vi. iii. 14. Note also the suffixes. Hence मान from मा is neuter, but मान from मन् is masculine. Note also senses. Hence नन्दनः (=son), मदनः (=Cupid), शमनः (=Death), संकर्षणः (= Bala Bhadra), etc. are masculine. So also भूतः = ghost, goblin, सूतः =driver, etc.

(b) Pánini gives a few optional but exceedingly doubtful exceptions.

10. Substantives derived from nouns with the

suffixes त्व, य, or य, denoting quality, profession, collection, etc. are neuter, शुक्लत्वं, आधिपत्यं, मौढ्यं, सख्यं, चातुर्यं, ब्राह्मण्यं, स्तेयं. Compare Latin *hospitium, sacerdotium.*

Obs.: (a) Patronymies do not come under this rule: पौत्र: (= grandson), नापित्य: (= barber's son: but नापित्यं in the sense of barber's business).

(b) Derivatives from masculine substantives with the redundant suffix अ are masculine: चौर: (= चोर:, thief), काव्य: (= कवि:, Sukra), "तस्यैव मूर्धन्यमना: काव्यो दैत्येर्महीपते", Mah. VI. 6. 22. Note from masculine substantives. Hence सैन्य from सेना, दैवत from देवता, etc. are neuter. Amara says दैवत is both masculine and neuter, but Mammata Bhatta rightly observes "दैवतशब्दो पुंसि वेति पुंस्त्वाम्नातोऽपि न केनचित् प्रयुज्यते, VII. 3. Comp. also Dasakumara VI. "पतिरेकदैवतं वनितानां".

(c) This rule is universal. Hence तत्त्व (= truth), सत्त्व (= being). etc. are all neuter. "नानाजातीनि सत्त्वानि", Mah. VI. 6. 7. But in this sense, some use it also in the masculine "प्रतिपत्य भूधरारण्यचारिण: सत्त्वान् विश्रापयामि", Ma. IX.

11. Substantives ending in अस्, इस्, उस्: तपस्, धनुस्, हविस्. Compare Gr. *bathos, ethos, tekos.*

Obs.: (a) अप्सरस्* (= nymph) and सुमनस् (= flower and a f.) are exceptions and are feminine. आशिस् etc. come under rule 8.

(b) अर्चिस् and छदिस् are also feminine "चूर्णते दैपमर्चि:, Si. XI. 18.: "तद्गुणगतधत्वार्चिरपि सा", Vi. VI. 8.

(c) अङ्गिरस् (a sage), उच्चै:श्रवस् (a horse), चन्द्रमस् (= moon), वेधस् (= Creator), etc. are masculine under rule 1.

(d) यादस् (= aquatic animal), रक्षस् (= goblin), वयस् (= bird), etc. come under this rule. The first is always plural but not in the

*Vidyasagara says this word is always plural (Kaumudi: declension). This is not quite correct: "अप्सरा: स्त्रियां। प्रायेणायं बहुवचनान्त:", S. k.

singular sense "यादांसि जलजन्तवः", Amara ; "यादांसि गौधा मकरः कुलीरः", N. XXII. 21.

12. **Substantives ending in त्र and अ are neuter :** छत्रं, नेत्रं, पत्रं, पवित्रं, पात्रं, वक्त्रं, सूत्रं, श्मश्रु, श्वभ्रं. **Compare Latin *spectrum, veretrum,* Gr. *arotron, didaktron.***

Obs.: (a) The above words ending in त्र, according to Pánini, are also masculine, but not in their common senses "भातपत्रारचत्राचकस्य छवस्य नपुंसकतेव", Vararuchi. In other senses, it is छत्रा "छत्रं स्यादातपत्राणे छत्रा मधुरिकौषधौ । धान्याके च शिलीन्धे च", Hem Chandra. So नेत्र is said to be masculine in the sense of churning-rope. "परिवर्तगुणो मैत्रो नेत्रः कथुरिकागमः", Anekártha. But read Medini "नेत्रं मन्थगुणे वस्त्रभेदे मूले द्रुमस्य च । रथे चक्षुषि नयान्तु नेतौ नेतरि वाच्यवत् ॥". So in Hem Chandra.

(b) गोत्र (=mountain), छात्र (= male pupil), पुत्र (= son), मन्त्र in various senses, महामात्र (= an elephant-driver), are masculine. So पवित्र, "तस्य मित्राण्यमित्रास्ते", Si. II. 101, but it is properly an adjective.

(c) दंष्ट्रा, भस्त्रा, मात्रा, यात्रा, and वरत्रा are feminine under rule 3. Compare Greek *orchētra, palaistra*.

(d) मित्र (= sun), वृत्र (a demon), etc. are masculine under rule 4.

(e) Under this rule, कलत्र (= wife), क्षत्र (= Kshatriya), नक्षत्र (= star), मित्र (= friend), सत्र (= sacrifice), etc. are neuter "कलत्रं सूरसूनस्य", K. s. 9. 8. "क्षत्रं हि तत्र विजयाय समं भज त्वं", Vi. III. 22. "रेवती हिरिनक्षत्रं", Mah. VI. II. 18. "सम्प्रति परिसमाप्तं तद्द्वादशवार्षिकं सत्रं", U. II.

13. **All adjectives, used as substantives, with such words as कृत्यं, द्रव्यं, स्थानं, etc. understood are neuter :** अन्तिकं, आह्निकं, सर्वं. **(See § 268-9). Comp. Latin *bonum, parvum* "parvum parva decent" Horace.**

CHAP. I. SECTION III. SPECIAL RULES ACCORDING TO SIGNIFICATION.

A. *Masculine are*

14. **Names of animals and classes of animals :**

देवः, असुरः, राक्षसः, मनुष्यः, सिंहः, अविः, मीनः, तिमिः; ऋषिः, सारथिः, अतिथिः, वृष्णयः, कुकुरान्धकाः, जाङ्गलाः, प्रसह्याः, कूलेचराः, अनूपाः, प्रतुदाः, कोषस्थाः.

Obs.: (a) यादस्, रक्षस्, and वयस् are neuter (rule 12. d). "रक्षांसि वेदीं परितो निरास्थत्, B. I. 12. "तथाश्चापि वयांसि च", Mah. VI. 3. 73.

(b) देवता (= deity), गोधा (= iguana), मराली (= teal), गर्गरी (= a fish), क्षुद्रा (= bee), etc. are feminine under rule 6.

15. Names of countries, trees, mountains, seas: जनपदः, सौराष्ट्राः, द्रविडाः, वृक्षः, आम्रः, न्यग्रोधः, गिरिः, मेरुः, नीलाचलः, समुद्रः, पारावारः, लवणोदः.

16. Names of cloud, heaven, sacrifice: मेघः, पुष्करः, स्वर्गः, नाकः, क्रतुः, हयमेधः.

Obs.: (a) अभ्र is neuter (rule 12). "अभ्राणि बिभ्राणमुमाङ्गसङ्गविभक्तभस्मानमिव स्मरारिं", Si. IV. 5.

(b) द्यौ and दिव् are feminine (rule 8) "द्यौराचिता तारकितेव रेजे", Ki. XVII. 18. त्रिविष्टप is properly a *samáhára dvandva* = त्रिभुवन and hence neuter. स्वर् is indeclinable and mostly found in compounds. वैकुण्ठ (= Vishnu's heaven) is neuter (rule 18).

(c) सत्र is neuter (rule 12. e).

17. Names of time and subdivisions of time: कालः, समयः, वत्सरः, अब्दः, ऋतुः, ग्रीष्मः, वसन्तः, मासः, पक्षः, श्रावणः, भाद्रः, अहोरात्रः, पूर्वाह्णः, सूर्याह्णः, मध्याह्नः, अपराह्णः, विकालः, प्रदोषः, यामः, प्रहरः, निमेषः.

Obs.: (a) वर्ष (= year) is generally neuter: "रविवर्ष", Gan. समा is feminine and mostly found in the plural: "चतुर्दश समाः = 14 years", Vi. IV. 41.: but compare "समायां समायां", Bhashya. हायन is masculine and neuter.

(b) शिशिर and हेमन्त are said to be also neuter (Amara, Medini),

but good writers use them only in the masculine. "समुपययौ शिशिरः शरेवाम्बुः", Ki. x. 30.; "हेमन्तः शिशिरेव हन्त हन्तु", B. r. v. 41.

(c) शरद् (= autumn) is feminine: "रम्यरूपा शरत्", Ri. III. 1. वर्षा (= rainy season, rains) is feminine and plural: "प्रसन्न वर्षासु च्युतौ प्रस्थिते", N. IX. 96. प्रावृष् (= वर्षा) is feminine under rule 8.

(d) दिवस (= day) is generally found in the masculine: "अयं मे सुदिवसः, U. II. 1. But it is also used in the neuter: "निनाय विभ्यदिवसानि कौशिकः, Si. I. 53.

दिन is always neuter: "कुदिनानि", Gan.; "वत्सस्य वत्स कति नाम दिनान्यमूनि", U. v. 24.

अहन् is neuter: "विवाहाहानि", R. v. 25. So पुण्याह and सुदिनाह, which are however rare: "पुण्यसुदिनाभ्यामह्नो नपुंसकत्वं वक्तव्यं", Bhashya. But in other compounds, it is masculine.

(e) Names of night and तिथि are feminine: रात्रिः, क्षपा, द्वादशी, रामनवमी. तिथि in the sense of time is masculine: "तस्य भुवि बहुतिथास्तिथयः", Ki. XII. 2.

(f) -रात्र in compounds is masculine according to Pánini, but also found in the neuter: "यदर्कवर्षं तदेव देवानामहोरात्रं", Gan.

(g) युग is neuter. So कृतं for कृतं युगं (= golden age).

मुहूर्त, according to Amara, is neuter, but mostly found in the masculine: "प्रातःकाले मुहूर्तांस्त्रीन्", Tithitatva.

(h) घटिका, कला, etc. are feminine under rule 6.

18. Names of soul and constituents of body: जीवः, नखः, केशः, दन्तः, स्तनः, भुजः, ओष्ठः, कण्ठः, स्कन्धः, कपोलः, नितम्बः, गुल्फः, प्रपदः, अपाङ्गः.

Obs.: (a) Gender of words falling under general rules will be determined by them. For instance, दृश् (= eye) comes under rule 8 and is feminine. श्रोत्र (= ear), वक्त्र (= face), etc. come under rule 12 and are neuter. जङ्घा, चुटिका, ग्रीवा, भुजा, दृशा, etc. come under rule 6 and are feminine. वदन (= face), नयन (= eye), श्रवण (= ear), etc. come under rule 9 and are neuter.

(b) Words meaning 'body', 'head', 'face', 'eye', 'bone' are generally neuter: शरीर, कलेवर, अङ्ग, शीर्ष, मुख, आस्य, अक्षि, अस्थि, सक्थि, शृङ्ग. But तनु is feminine: "ज्वालासंवेगिनी तनुः", Vi. v. 20. काय and विग्रह are

masculine (comp. rule 5): "कायः सन्निहितापायः". मस्तक is masculine and neuter. मूर्धन्, गुल्फ, पुच्छ are masculine.

(c) अश्रु, जानु, तालु, चिबुक, ललाट, जघन, पद, लिङ्ग, भग, हृदय, हृद, उदर, तुन्द, कुकुन्दर, चूचुक, and a few others are neuter.

(d) A few words are masculine and feminine: बाहु, हनु, नाभि, नाभि = मृगनाभि is only feminine: "स्त्रियां कस्तूरिकामदे", Medini.

(e) A few are given as masculine and neuter: दोस्, देह, चरण, जठर. But it will be improper to use the first two in the neuter and the last two in the masculine.

19. Names of 'flock', 'heap', 'mud', 'stone', 'ray', 'noise': गणः, व्रजः, व्रातः, सङ्घः, पुञ्जः, राशिः, कर्दमः, पङ्कः, प्रस्तरः, उपलः, रश्मिः, किरणः, कलकलः, ध्वनिः.

Obs.: (a) वृन्द and कदम्ब,-क are neuter: "न प्रसमन्वेति मृगीकदम्बकं", Ki. IV. 33. So निकुरम्ब a very rare word. यूथ is also masculine.

(b) शिला and दृषद् are feminine: "गुर्वीर्दृषदः", Si. IV. 2. But according to Medini (not Amara), the latter is masculine: "दृषद् निपेषणशिलापट्टप्रस्तरयोः पुमान्।".

(c) Names of precious stones come under this rule: इन्द्रनीलः, पद्मरागः, मरकतः. But वज्र is generally neuter.

(d) दीधिति is feminine under para. 7. मरीचि is also feminine.

(e) General rules override special rules. Hence रत्न, इकृत, etc. are neuter under para. 9.

20. Measures: कर्षः, गजः, प्रस्थः.

Obs.: (a) मान itself is neuter under para. 9.

(b) A few are also neuter: कार्षापण, द्रोण.

(c) खारी, गुञ्जा, रक्तिका, etc. are feminine under para. 6.

21. Names of weapons and instruments: शरः, बाणः, खड्गः, फणिमुखः, कुन्तः, तोमरः, लगुडः, भिन्दिपालः, परशुः, कुद्दालः, दुन्दुभिः, वेणुः, शङ्खः.

Obs.: (a) General rules should be borne in mind. Hence अस्त्र,

द्रावं, सवित्रं, मस्त्रं, etc. are neuter under para. 12. अविपुत्रिका, असूरा, छुरिका, ढक्का, भेरी, etc. come under para. 6. इष्वासनं, प्रहरणं, etc. are neuter under para. 9. शक्तिः, हेतिः, etc. are feminine under para. 7.

(b) Names of bow are neuter: ऐरावतं, गाण्डीवं, चाप "कृष्णाविवर्मि विकटीद्दत्मत् चापं", U. IV. 28. A few of these words, such as चाप are occasionally but rarely found in the masculine.

(c) इषु (= arrow) and इषुधि (= bow) are masculine and feminine, though the feminine use is very rare.

(d) Some are generally neuter: आयुधं, बाणं, अस्त्रं.

B. *Feminine are*

22. Names of females, rivers, plants, towns, earth, and lightning: योषित्, यातृ (= husband's brother's wife), सिन्धु (= river: but masculine in the sense of ocean, para. 15), यमुना, लता, अजमोदा, अयोध्या, मिथिला, भूमिः, क्षोणिः, विद्युत्, सौदामिनी.

Obs.: (a) Most of these words come under para. 6.

(b) दार (= wife) is masculine and plural: "एते वयममी दाराः", Ku. VI. 63. कलत्र, परिवार, etc. have been already treated.

(c) A few rivers are masculine: लौहित्य: or ब्रह्मपुत्र: (the Brahmaputra), शोण: (the Son), सिन्धुः (the Indus). So in German and Latin.

(d) पुर, नगर, पत्तन, खर्वट, and some towns are neuter: कुसुमपुरं, पाटलिपुत्रं, प्राग्ज्योतिषं.

23. The numerals from twenty to ninety: ऊनविंशतिः, पञ्चविंशत्, नवनवतिः (vide para. 280).

C. *Neuter are*

24. Names of flowers, fruits, leaf, wood, leather: कुसुमं, अशोकं, फलं, आम्रं, पनसं, धान्यं, शस्यं, पत्रं, पलाशं, काष्ठं, दारु, काननं, विपिनं, अजिनं, चर्म.

Obs. : (a) Cereals, pulses, and oilseeds are masculine : यवः, गोधूमः, माषः, कलायः, सर्षपः, तिलः. "व्रीहयः शालयो मुद्गास्तिला माषा तथा यवाः । यथा बीजं प्ररोहन्ति लशुनानीक्षवस्तथा ॥", M. IX. 39.

(b) सुमनस् (=flower) is feminine and plural : "स्त्रियः सुमनसः पुष्पं", Amara; "इमाः सुमनसः कुसुमानि", Vararuchi. But it is a pedantic word and first applied to मालती, which is feminine : "सुमनाः पुष्पमालत्योः स्त्रियां", Medini ; "अम्लानतां सुमनसां", S. k.

(c) In a few cases, names of feminine plants are, by metonymy, used for their fruits or flowers : द्राक्षा (=grape), रम्भा (a plantain), "जम्बूः संपाकिनी रम्भा", Bha. ; केतकी, कामिनी, मालती. Compare Kásiká I. 2. 51. "हरीतक्याः फलानि हरीतक्यः फलानि ।" and Pánini IV. 3. 166-7.

(d) अटवी is feminine under para. 6 and क्षिति under para. 7.

(e) According to Pánini, names of lotus are also masculine, but such use is very rare and condemned by Visva Nath, Sah. VII.

25. Names of water, blood, food : जलं, शोणितं, अमृतं, दुग्धं, अन्नं, मांसं, आमिषं, लवणं, व्यञ्जनं, तेमनं, पायसं, लड्डुकं.

Obs. : (a) अप is feminine and plural : "अद्भिस्तथा लावण्यसंभवीभिः" N. XXII. 73.

(b) लाज and अक्षत are masculine and plural : "आचारलाजैरिव पौरकन्याः", R. II. 10.

(c) ओदन is masculine according to Pánini, but read "कियत्यजस्रौदनमानयन् कियत्", N. XVI. 80.

(d) मांस and आमिष are said to be also masculine, but such use should be condemned.

(e) Various kinds of prepared food are feminine, but determined by para. 6 : पोलिका, तापहरी, पूरीका.

(f) A few are masculine : पर्पटः, मण्डकः, सूपः. मोदक and a few others are also masculine.

---

26. Names of metals, wealth, force, war : रजतं, स्वर्णं, द्रविणं, धनं, बलं, वीर्यं, नियुद्धं, रणं.

Obs.: (a) पारद and its mames are masculine. Note *its* names. Hence रसपारद (=cinnabar) is neuter.

(b) According to some, क्षीर is also masculine, but such use is not common.

(c) अर्ध, टङ्क, and various kinds of coin are masuline: सुवर्णः, ताम्रः, दीनारः, कपर्दकः, "तारावराटान्", N. xxii. 13.

(d) पाणि is feminine. आहव, संग्राम, समर, etc. are masculine under para. 5.

(e) Some other words are given as optional exceptions, but their use extremley limited.

---

27. Names of cloth, house, hole, pair: "अंशुकं, गृहं, सौधं, हर्म्यं, विवरं, कुहरं, द्वन्द्वं, मिथुनं, युग्मं.

Obs.: (a) पट is masculine: "अयं पटश्छिद्रमतेरवकृतः", Mr. So प्राकार under para. 5.

(b) आलय, आवास; प्रासाद, etc. are masculine under para. 5.

(c) गृह is also used in masculine plural in the sense of home, as a Hindu's home consisted of houses: "गृहान् निदर्शाधिपतेर्धराधिपः", N. xvi. 1.

(d) गर्त, अवट, गर्त, मठ are masculine. कोटर is masculine and neuter.

28. Numbers from hundred upwards: शतं, सहस्रं, लक्षं (§ 283).

Obs.: (a) कोटि(टी) is feminine.

(b) शत, सहस्र, अयुत, प्रयुत, अर्बुद are said to be also masculine. But such use quite obsolete in classical Sanskrit.

(c) लक्षा is feminine, but rare.

CHAP. I. SECT. IV. SPECIAL RULES ACCORDING TO TERMINATION.

A. *Masculine are words*

29. ending in धि: आधिः, निधिः, व्याधिः.

Obs.: (a) ओषधि is also feminine: "अमूर्महौषधयः", Si. iv. 34.;

"आतपत्रीभवन:पत्रितपर्णो मे सञ्जीवनीषधिरसौ तु हृदि प्रसिक्तः", U. III. 11. औषधी is of course feminine under rule 6. हृदि is neuter under para. 25.

30. ending in अन् : राजन्, तक्षन्, अणिमन्.

Obs. : (a) Dissyllabics ending in मन् are neuter : कर्मन्, ब्रह्मन् (= God, Ved), मर्मन्. ब्रह्मन् (= Brahmá) is masculine under rule 4.

(b) सक्थन् is neuter and generally used in the dual.

31. ending in उ : इक्षुः, प्रभुः, सेतुः.

Obs. : (a) असु is always plural : "या तस्यामतिदारुणायां हतनिशायामेभि-रतिवृशंसैरसुभिर्न परित्यक्ता", K.

(b) कुहु, कच्छु, तनु, etc. are feminine, but are properly spelt कुहू, कच्छू, तनू, etc. and come under rule 6 : "तनूरलक्ताङ्कपाविपन्नगाः", Ki. VIII. 5.

(c) अश्रु श्मश्रु, जतु, जानु, त्रपु, वसु, तालु, मधु (= honey, wine), दारु, वस्तु, मस्तु, कशेरु (root of a grass), उडु (= star), are neuter : "उडूनि भानि तारकं", Dhananjaya. But according to Amara and Vararuchi, उडु is also feminine in this sense.

(d) कमण्डलु, मद्गु, सक्तु, सानु are also neuter : "सानूनि गन्धः सुरभी-करोति", Ku. I, 9.

(e) रज्जु and धातु are feminine : "मध्यमो धातवः, मध्यमी रज्जवः", Bha. But रज्जु is also masculine in compounds.

(f) रेणु and शी(सी)धु are generally found in the masculine : "उत्थापितः संयति रेणुरश्वैः", R. VII. 39. ; "कषायमधुरः सीधुः पित्तश्लेष्मप्रसादनः", Bha. But the first is also feminine and the second said to be of three genders.

(g) धेनु (= milch cow), सरयु(यू) (= a river), सिन्धु (= river), प्रियङ्गु, हनु, etc. (plants), are feminine under sect. III. But हनु (= jaw) is also masculine : "हनोः कपोलावयवे", Medini.

32. ending in क : कल्कः, श्लोकः, स्तबकः.

Obs. : (a) उलूखक, चिबुक, प्रातिपदिक are neuter. So अनूक in the sense of race and conduct : "अनूकं तु कुले शीले पुंसि स्यादतजन्मनि", Medini.

(b) कौतुक is neuter under para. 10. अंशुक (= cloth), वल्क (= bark), जातूक (= root), etc. are neuter under sect. III.

(c) अलीक, कटक, कण्टक, चषक, तडाक, दस्तक, निष्क, पिनाक, पुलाक, पुस्तक, पेटक, फलक, मस्तक, मोदक, सरक, are masculine and neuter.

(d) क is somtimes a redundant suffix and in such cases, the gender of the original word determines the gender of the derivative. चित्रक = चित्र (para. 12); वर्चस्क = वर्चस् (para. 11).

33. ending in ट : कटः, पटः, पट्टः.

Obs.: (a) मुकुट, ललाट, सम्राट, are neuter.

(b) कट (= कटि : "कटः श्रोणौ स्त्रियाः", Medini), कपट, कपा(वा)ट, करट, कर्पट, किरीट, कीट (according to Pánini), कुट (= water-pot), कूट, तट, लोष्ट, are masculine and neuter.

34. ending in ड : करण्डः, क्रोडः, गुडः.

Obs.: (a) षण्ड, कुण्ड, भाण्ड, are neuter.

(b) काण्ड, खण्ड, दण्ड, मण्ड, are masculine and neuter.

35. ending in ण : गणः, गुणः, पाषाणः.

Obs.: (a) ऋण, लवण, and the compounds ग्रहस्थूण, अमीर्ण, etc., are neuter. मरण, सरण, स्मरण, etc. are neuter under para. 9. रण (= battle : not sound from रण्), सुवर्ण and स्वर्ण (= gold : not the coin), are neuter under Sect. III. रण is said by some to be also masculine in this sense, but it is against Pánini.

(b) कार्षापण, चरण, व्रण, तोरण, विषाण, तृण, are masculine and neuter, but the last four are mostly neuter. The compound नाडीव्रण, however, is always masculine : "नाव्यपजनोपपदानि व्रणाङ्गपदानि", Pánini.

36. ending in थ : कुथः, ग्रन्थः, रथः.

Obs.. (a) उक्थ, ऋक्थ, काष्ठ, कुष्ठ, पृष्ठ, सिक्थ (= wax), are neuter. So तीर्थ according to most authorities : "तीर्थं शास्त्रेऽध्वरे क्षेत्रोपायोपाध्याय-मन्त्रिषु। योनौ जलावतारेषु मन्त्राद्यष्टादशस्वपि ॥", Visva. [Compare Amara, Haláyudha, Medini]. So वरूथ in the sense of leather and house (Sect. III) : "वरूथं वेश्मचर्मणोः", Medini. So चतुष्पथ, being a *dvigu* compound.

(b) ग्रीव and यूथ are masculine and neuter.

37. ending in न : इनः, जिनः, फेनः.

Obs. : (a) चिह्न, जघन, तुहिन, वृजिन (= sin), वेतन, रत्न, श्मशान, सोपान, are neuter.

(b) यान, शयन, स्थान, etc. are neuter under rule 9. अजिन (= skin), कानन (= wood), मिथुन (= pair), etc. are neuter under Sect. III.

(c) पुलिन and विमान are generally neuter.

38. ending in प : कल्पः, कूपः, दीपः.

Obs. : (a) पाप (= sin), रूप, शिल्प, शष्प (= young grass), are neuter. Note senses. Hence शष्प (= loss of confidence) is masculine : "पुंसि स्यात् प्रतिभाहानौ", Medini.

(b) अन्तरीप, उडुप (= raft), कुणप, कुतप, तल्प, द्वीप, विटप, शूर्प, are masculine and neuter. But कुतप = कुतापक = sun, विटप = विटाधिप, are of course masculine.

39. ending in भ : करभः, कुम्भः, दम्भः.

Obs. : (a) तलभ is neuter. कुसुम्भ (= saffower, gold), शातकुम्भ (= gold), are neuter under Sect. III.

40. ending in म : कलमः, गोधूमः, सोमः.

Obs. : (a) Words ending in compound म are generally neuter : इध्म, युग्म, रुक्म, तिग्म. तोक्म (= green barley) is masculine, but in the sense of the wax of the ear neuter (Medini, Hem Chandra). गुल्म is masculine according to most authorities. So ग्रीष्म, घर्म, धर्म, युध्म.

(b) क्षौम (= linen, house) is neuter under Section III. It may, however, be an adjective, when it will form a feminine in ई.

(c) तलिम and ललाम are neuter.

41. ending in य : कायः, समयः, हयः.

Obs. : (a) इन्द्रिय, किसलय, भागधेय (= fortune), हृदय are neuter. So words ending in compound य (not patronymic) : तूर्यं, मद्यं, सत्यं.

(b) उत्तरीय and अव्यय are properly adjectives and hence will be neuter under rule 13. But अव्यय may be masculine in agreement with शब्दः understood.

(e) कषाय and गोमय are masculine and neuter.

42. ending in र : कीरः, क्षुरः, सीरः.

Obs. : (a) Words ending in compound र are generally neuter : छिद्रं, रन्ध्रं, श्वभ्रं. But चन्द्र, वज्र, etc. are masculine under rule 4. So चक्र for चक्राङ्ग (the male of the ruddy goose). So अस्र (= corner, hair) and वज्र (= a *Yoga*). According to Medini, वज्र is masculine and neuter in some other senses. But Hema Chandra rightly restricts it to the neuter.

(b) अजर, अग्र, अजिर, अन्तर, अम्बर, उदर, कुटीर, केयूर, क्षीर, गह्वर*, गोपुर, चत्वर, चामर, तीर (= bank), द्वार, नार (= water, multitude), नीर, पञ्जर, पिठर, पुष्कर, भृङ्गार (= gold, cloves), मन्दिर (except in the sense of sea : para. 15.), शरीर are neuter. But many of these words come under previous rules. For instance, अग्र is properly an adjective and neuter under para. 13.

(c) अङ्गार, उशीर and औशीर, कन्दर (= cave), करीर (= shoot), जठर, तिमिर, तोमर, पार, शिखर, शृङ्गार, are masculine and neuter

43. ending in श : पुरोडाशः, वंशः, स्पशः.

Obs. : (a) कुश (= water) is neuter under Sect. III. आकाश, काश, कुलिश, वडिश are generally neuter.

44. ending in ष : अक्षाः (m. pl. = dice), घोषः, दोषः.

Obs. : (a) अक्ष is, however, neuter in some senses : "क्लीबं तुत्थे सौवर्च-लेन्द्रिये", Medini. So मिष in the sense of deceit : "मिषं व्याजे स्पर्धने ना", Medini.

(b) अम्बरीष, किल्बिष, पीयूष, पुरीष, विष are neuter. उष्णीष, करीष, कोष, यूष, वर्ष are masculine and neuter.

---

* It is, however, masculine when = grove.

(c) The gender of such words as पौरुष (= manliness : from पुरुष), आमिष (= meat) are determined by Sections II. and III.

45. ending in स : आतंसः, महानसः, रसः.

Obs.: (a) पनस (= jack fruit) is necessarily neuter. So बिस and बुस. So साहस under rule 10.

(b) कंस and कांस (= Kánsá vessel), and चमस are masculine and neuter.

46. कटाह, कफ, कुन्द, गन्ध, तरङ्ग, निर्यूह, पथिन्, पुंख, बुद्बुद, मथिन्, रेफ, स्तम्ब, ह्रद.

B. *Feminine are*

47. words ending in इ (except धि) : छविः, तटिः, वीचिः.

Obs.: (a) अञ्जलि, कलि, कुक्षि, ग्रन्थि, इति, ध्वनि, नाभि (= chief), पाणि, बलि, मौलि, are masculine.

(b) अग्नि (= fire), दुन्दुभि (= a Demon), शनि (= Saturn) are masculine under rule IV. अतिथि (= guest), ऋषि (= sage), दुन्दुभि (= a musical instrument), राशि (= heap), हरि (in pl. = a people), सारथि (= charioteer), etc. are masculine under Sect. III.

(c) अरणि, अशनि, ऊर्मि, त्रुटि, पाटलि, भरणि, मणि, मषि, योनि, वल्लि, श्रोणि are also masculine.

48. primitive substantives ending in a consonant except त्, न्, and स् : त्वच्, द्वार्, धुर्, स्फिच्, स्रज्, स्रुच्.

Obs.: (a) वार् (= water) and असृज् (= blood) are necessarily neuter (para. 28). ऋत्विज् (= priest), विश् (= Vaisya or man, etc. are masculine under para. 14.

C. *Neuter are*

49. primitive substantives ending in त् : जगत्, वियत्, शकृत्.

Obs.: (a) गरुत् (= wing) and मरुत् (= wind) are masculine. हरित् (= quarter) is feminine. द्युत्, समित्, etc. are feminine under para. 8.

50. words ending in ल : कुल, पटल, वार्द्दल (= bad weather).

Obs.: (a) अनल (= fire), इल्वल (= a Demon, fish), कपिल (= fire, Vishnu, etc.), उपल (= stone), काल (= time), कुद्दाल (= hoe), कुन्तल (= hair), कुशिल (= thief), कुलाल (= potter), जम्बाल (= mud), ताल (the tree), देवल (a man), भल्ल (= bear), वृषल (= Sudra), etc. are masculine under previous rules.

(b) कल्लोल (= billow), कम्बल (except in the sense of water), किट्टाल, कमल, कुशूल, बल, तण्डुल, तल (= palm, hilt), फिञ्जुल are masculine.

(c) कुण्डल, पलाल, पलल, प्रवाल, मुसल, शील, मूल are also masculine. But मूल (= mountain) is only masculine under para. 15.

51. अङ्गद (= bracelet), अनृत, आस्पद, कल्क (= sin), दुःख, निमित्त, पलित, पित्त, बर्ह, बिम्ब, बीज, व्रत, श्राद्ध, and the irregular derivative कुटुम्बक : "उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकं", H.

D. 52. *Masculine and neuter are* अङ्कुर, अन्त, श्रम, ककुद, कबन्ध, कुञ्ज, कूर्च, ध्वज, पटह, पल्वल, पार्श्व, पि(पु)च्छ, यव.

CHAP. II. ADJECTIVES.

SECTION I. PRELIMINARY.

53. Adjectives naturally fall into three classes:

(a) Primitive adjectives, that is, those which cannot be clearly traced to roots or other primitive words, such as, पिङ्ग, कपिल, अभिनव.

(b) Derivative adjectives, that is, those derived from roots or nouns, such as, पक्व from पच्, मागध from मगध, सर्वाङ्गीण from सर्वाङ्ग.

(c) Compound adjectives, i. e. those formed by two or more primitive or derivative words, such as, महाधन, पुरुषोत्तम, ऐश्वर्यमत्त.

54. Adjectives derived from compound words with an affix or with क्विप् (i. e. simple juncture of the root) are derivative adjectives and fall under class b: सामपौरुष from समपुरुष, सार्वलौकिक from सर्वलोक, यवक्री from क्री (to buy), विभ्रमातिशयपुष् from विभ्रमातिशय and पुष् (= bearing). Such words as सुधी meaning *having good intellect* are compounds and not derivative adjectives.

55. The neuter base of all adjectives is the same as the masculine base, except when the adjective ends in a long vowel, when it is shortened in the neuter :

विमुच्य वासांसि गुरूणि (base गुरु) साम्प्रतं, Ri. I. 7.

सादृश्यं दधति (base दधत्) गभीरमेघघोषैः, Ki. VII. 39.

कौसुम्भं पृथुकुचसङ्गि (base -सङ्गिन्) वासः, Si VIII. 30.

प्रसादरम्यमोजस्वि गरीयो (base गरीयस्) लाघवान्वितं, Ki. XI. 38.

त्रिपुरान्तकृद् (base -कृत्) दिविषदां तेजोभिरिव धनुः, Vi. I. 53.

वसानमेनाजिनमञ्जनद्युति (base -द्युति), Si. I. 6.

विभ्रमातिशयपुंषि (base -पुष्) वपूंषि, Si. X. 32.

हरिनखरभिन्नमत्तमातङ्गकुम्भमुक्तारक्तद्रिमुक्ताफलत्विंषि (base -त्विष्) दाडीमिवीजानि, K.

चञ्चुमंश्चमधुराकेकरस्निग्धतारं (feminine base -तारा), Ma. II. 5.

कुमुदवनमपश्रि (masculine base अपश्री), Si. XI. 64.

दुर्निवाररणकण्डु (masculine base -कण्डू) कोमलैर्वंश एव निरदारयन्नखैः, Si. XIV. 72.

आतिष्ठद्गु (from गो) जपन् सन्ध्यां, B. IV. 14.

N. B. So प्रद्यूनि (from द्यो) पुष्पाणि, सुरीणि (from रै) कुलानि, सुनूनि (from नौ) जलानि, Mugdhabodha.

SECT. II. PRIMITIVE ADJECTIVES.

A. *ending in* अ.

56. Primitive adjectives ending in अ mostly form their feminine in आ :

स्व (f. स्वा) "त्वद्दुरसि विदधातु स्वामुपस्कारकेलिं", An. V. II.

शुभ (f. भा) "का त्वं शुभे कस्य परिग्रहो वा", R. XIV. 8.

पिङ्ग (f. ङ्गा) "विपाकपिङ्गा व्रततीततीरिव", Si. I. 5.

परम (f. मा) "नितरां मुदा परमयैव दध्वने", Si. XIII. 25.

समग्र (f. ग्रा) "द्युतिं समग्रां समितिर्गवामसौ", Ki. IV. 32.

पाटल (f. ला) "स पाटलायां गवि तस्थिवांसं", R. II. 29.

अभिनव (f. वा) "पदपंक्तिर्दृश्यतेऽभिनवा", Sa. III. 9.

मलीमस (f. सा) "मलीमसामादद्ते न पद्धतिं", R. III. 46.
परिपाटल (f. ला) "बिभ्रद्युतिं परिपाटलां", Na. III. 44.

Obs.: Compare Latin *bonus, bona, bonum* (= भद्रः, द्रा, द्रं); *unus, una, unum* (= एकः, का, कं).

57. A few ending in त may form an irregular feminine in नी (Pánini IV. I. 39.).*

श्येत (f. ता or नी) "ज्योत्स्नाश्रियामिह वितरति हंसश्येनी" Ki. V. 39.

रो(लो)हित (f. ता or नी) "वाताय कपिला विद्युदातपायातिलोहिनी" Vámana.

ह(भ)रित (f. ता or णी) "हरिणीषु हरितवर्णास्वार्द्रास्वोषधिषु", Sayana.

एत (f. ता or नी) (chiefly in Ved. Read Rig. X. 12. 3.).

58. A few words, in addition to a regular feminine in आ, may form a feminine in ई *when applied to females*:

चण्ड (f. ण्डा or ण्डी) "चण्डी चण्डं हन्तुमभ्युद्यता मां", Mal. III. 21.

---

*The नी forms are, however, properly derived from words ending in न: श्येनी from श्येन, हरिणी from हरिण. Grammarians add असिक्नी and पलिक्नी (Mugdhabodha 275) as feminines of असित and पलित, but it is needless to mystify grammar with such forms, when they are distint words and असित and पलित form regular feminines with आ. Moreover compare वार्तिक "छन्दसि क्नमेके".

N. B. Vámana and Padmanábha give the following list of these words : शोण, विशाल, विकट, विसङ्कट, कृपण, पुराण, उद्दार, चराण. The list is also found in Kramadisvara and Durgádasa, but with the single exception of शोण (IV. 1. 43), it is not found in Pánini and even of शोण, Pánini adds "प्राचां" i. e. "प्राचामाचार्यांणां मतेन" (Kásiká) i. e. according to older writers. Compare "पुरीं श्रोणिमाशां विशालां", Me. I. 31. ; "रघोरुदारामपि गां निशम्य", R. V. 12. But पुराणी is found in some old writers.

59. A few form their feminine in ई :

गौर (f. री) "यद्यापि तां कनकचम्पकदामगौरीं", Chora. 1.

पिशङ्ग (f. ङ्गी)* "दंष्ट्रया कनकटङ्कपिशङ्ग्या", Ki. IX. 22.

कल्याण (f. णी)† "कल्याणीमधिकफलां क्रियां क्रियासुः", Ki. V. 50.

सुन्दर (f. री)‡ "दासोऽस्मि ते सुन्दरि राजपुत्रि", Vidyasundara 6.

साधारण (f. णी)¶ "साधारणीं गिरमुभयुधनेषभाभ्यां" N. xiii. 14.

Obs. Under this rule, comes कल्याण, सारङ्ग, तरुण, पीवर : "स्तवकां पीवरीं दृष्ट्वा", Hemadri. Modern Pandits wish to limit the sense of Panini's rule IV. 1. 41., but I find no authority for it. तरुणी is not only applied to females, but also to plants (Rig. VIII. 43. 7.), though this sense is obsolete in classical Sanskrit. Vamana adds मरुण, लवण,

*Also पिशङ्गा according to S. k., but not according to Vamana, Kramadisvara, and others.

† Also कल्याणा according to later grammarians. But read M. n., on R. VI. 39.

‡ According to Padmanabha, सुन्दरा when not applied to women. He adds सुन्दरा प्रतिमा.

¶ Also साधारणा according to Kramadisvara and Durgádása.

पुच्छल, विकल, निष्कल, but as adjectives they must form their feminine in आ in classical Sanskrit: "वेदी कला च पुष्कला", Mah. VIII. 32. 13.

60. Note the following:

कबर (f. रा = variegated), but कबरी (= braid of hair) "व्याकीर्णमाल्यकबरां कबरीं तरुण्याः" Si. v. 19.

काल (f. ली = dark, but काला as name of some plants) "छाया ततामेयवनानि काली", Ki. XVI. 26.; "कालीलटी", Si. xii. 68; "काली कालिकाघोरकोटयोः। मातृभेदोमयोर्नव्यमेघौघपरिवादयोः॥ काला कृष्णत्रिवृन्नील्योः।", Hema Chandra: "काली गौर्यां घारकीटे कालिकामातृभेदयोः। काला तु कृष्णत्रिवृतामञ्जिष्ठानीलिकासु च॥" Medini.

नील (f. ली = blue, but नीला = a blue cloth) "नीली वडवा, नीली गौः" Bhashya. [But Panini is evidently wrong, if he is to be understood as the native grammarians understood him: "तमालताली वनराजिनीला", R. XIII. 15.; "तमालनीला नितरां महापगा", Si. XII. 70.; "कुवलयदलनीला कोकिला बालचूते" Samkshiptasara; "कृष्णा स्वर्गप्रदा ज्ञेया नीला धर्मविवर्धिनी" Hemadri].

Obs.: (a) Pánini's rule IV. 1. 42 is, however, ambiguous and the explanations of Vamana exceedingly doubtful. There is nothing in the rule to shew that every word of the list must take a feminine in आ and such forms as स्थला, जानपदा, गोणा, कुण्डा, given by the commentators have been never met.

(b) Padmanabha gives पाण्डुरी as applied to females.

(c) Amara gives धवली, शबली, श्यामली as names of cows. But read Hemadri : "शबलां धेनुं दत्त्वा पयस्विनीं". So धवला and श्यामला.

B. *ending in* इ.

61. The base of primitive adjectives ending in इ remains unchanged in the three genders :

शुचि (mfn.) "शुचीरपः शैवलिनीर्दधानः", Si. IV. 8. ; "शुचि भूषयति श्रुतं वपुः" Ki. III. 32.

Obs. : Compare Latin *levis* (= लघुः), *gravis* (= गुरु).

C. *ending in* उ.

62. Primitive adjectives ending in उ, if not preceded by a compound consonant, may optionally take ई in the feminine :

गुरु (f. also र्वी) "गुरुर्धरित्री क्रियतेतरां तया", Si. I. 36. ; "गुर्वीरजस्रं दृषदः समन्तात्", Si. IV. 2.

मृदु (f. also द्वी) "सेयं मृदुः कौसुमचापयष्टिः", N. VII. 27. ; "वाचं तदीयां परिपीय मृद्वीं", N. III. 60.

Obs. : (a) if preceded by a compound consonant, it remains unchanged : पाण्डु (mfn.).

(b) खरु (= white) is an exception and cannot form a feminine with ई.

(c) पङ्गु applied to women lengthens its final vowel (Panini IV. 1. 68.).

D. *ending in a consonant.*

63. Primitive adjectives ending in a consonant form their feminine with ई :

महत् (f. ती) "तृषा महत्या परिशुष्कतालवः" Ri. i. 11.

बृहत् (f. ती) "उपेयुषीणां बृहतीरधित्यकाः", Ki. viii. 12.

N. B. : (a) Note *अवाची, उदीची, प्रतीची, प्राची, etc. which are generally applied to the quarters (दिश्) : "दिग्भ्रमर्कमिवावाचीं मूर्च्छामतमपाहरत्", Si. xix. 6. ; "उदीचीं दक्षिणां प्राचीं प्रतीचीं विदिशस्तथा", Mah. vii. 141. 7. There are other rare feminines in ची : पराची from पराञ्च्, तिरश्ची from तिर्यञ्च्, विष्वद्रीची from विष्वद्र्यञ्च् (Si. xviii. 25.), etc.

(b) युवन् is given as an adjective in Wilson, but this is exceedingly doubtful : "युवा स्यात्तरुणे श्रेष्ठे निसर्गबलशालिनि", Medini.

SECT. III. VERBAL DERIVATIVES.

64. Verbal adjectives in तव्य, अनीय, य form their feminine with आ :

गन्तव्य (f. व्या) "गन्तव्या पुनरन्यथैव नियतं लङ्कापि नः सीतया", Vi. i. 59.

पूजनीय (f. या) "अशेषजनपूजनीयेयं जातिरित्यस्मै प्रणाममकरवं", K.

देय (f. या) "यस्याभिलषेत् सामुष्मै देया", D. vi.

65. Verbal adjectives (past participles) in त (changeable to न, म, etc.) form their feminine with आ :

हृष्ट (f. ष्टा), क्षीण (f. णा) "क्षीणा च हृष्टा च बभाण भैमी", N. iii. 67.

दून (f. ना) "मृदूनि दूना परिदेवितानि सा", N. ix. 87.

विग्न (f. ग्ना) "चक्रन्द विग्ना कुररीव भूयः", R. xiv. 68.

क्षाम (f. मा) "क्षामक्षामापि देवतानुभावादनतिक्षीणवर्णावकाशा", D. v.

प्रतीष्ट (f. ष्टा) एतास्वतुर्भ्यो रघुनन्दनेभ्यो दत्ताः प्रतीष्टाश्च समं मयैव", Vi. i. 58.

---

* These words are regarded as derivatives by native grammarians.

निधापित (f. ता) "पुष्करिकया सन्निधापितां वेणुयष्टिं तच्छायितया परिखायां स्थापितया च प्राकारमत्यलङ्घयम्", D. iii.

66. Verbal adjectives (Parasmaipadi present participles) in त् form their feminine with ई, the verbs of the भू, दिव्, and चुर् classes* taking a nasal before ती and the verbs of the तुद् class and अद् class ending in आ † optionally taking the same.

taking न्

गच्छत् (f. न्ती) (भू class) "गच्छन्त्यः सपदि पराजयं तरुण्यः", Si. viii. 32.

खिद्यत् (f. न्ती) (दिव् class) "खिद्यन्ती दृशमपरा निधाय पूर्वं", Si. viii. 35.

धारयत् (f. न्ती) (चुर् class) "अन्यूनं गुणममृतस्य धारयन्ती", Si. viii. 52.

optionally taking न्

इच्छत् (f. न्ती or ती) (तुद् class) "नेच्छन्ती सममनुना सरोऽवगाढुं", Si. viii. 20. ; "दूति प्रियं काचिदुपेतुमिच्छतीं", Ki. viii. 8.

स्नात् (f. न्ती or ती) "स्नान्तीनां हृद्दमलोदबिन्दुचित्रौ", Si. viii. 53. [The feminine form in simple ती of these verbs ending in आ is extremely rare].

* Derivative verbs (as the causals) come under this class : "विस्रंसयन्ती नवकर्णिकारं", Ku. III. 62. ; "जिघांसन्तीव मर्मविकां", D. VI. ; "अप्रीतपिपतीयन्ती प्रमिता स्वरकर्मणि", B. v. 92.

† भा (= to shine), मा (= to measure), पा (= to protect), वा (= to blow), या (= to go), ख्या (= to narate), स्ना (= to bathe), पा (= to save) and a few rare verbs.

not taking न्

यत् (f. ती) (अद् class) "तद्वन्न तद्वयती किलात्मनोऽपि", Si. viii. 21.

दधत् (f. ती) (हु class) "योषितां निदधती गुणपक्षे", Ki. ix. 65.

कुर्वत् (f. ती) (तन् class) "सरित: कुर्वती गाधा:", R. iv. 24.

रुन्धत् (f. ती) (रुध् class) "रुन्धती नयनवाक्यविकाशं", Ki. ix. 67.

हुवत् (f. ती) (हु class) "विवृण्वती शैलसुतापि भावं", Ku. iii. 68.

बध्नत् (f. ती) (क्री class) "सौमनस्यं निजमनुबध्नती कराभ्यां", Si. viii. 69.

Obs.: There are a few very rare adjectives in -त् added for the sake of euphony and called in native grammar क्विप्. Their base remains unchanged in the three genders: पर्णध्वत्, जलाभ्रत्.

67. Verbal adjectives in स्यत् (Parasmaipadi future participles) form their feminine with ई and optionally insert न् before ती:

एष्यत् (f. ती or न्ती) "स चिन्तयत्येव भियस्त्वदेष्यती:", Ki. i. 23.; "तौ हि मूलमुदेष्यन्त्या जिगीषोरात्मसम्पद:", Si. ii. 76.

68. Verbal adj ctives in आन, मान, and स्यमान (Atmanepadi present and future participles) form their feminine with आ:

बिभ्राण (f. णा) "बिभ्राणां ज्वलितमणीनि सैकतानि", Ki. vii. 26.

आसीन (f. ना) "आसीना तटभुवि सस्मितेन भर्त्रा", Si. viii. 19.

विक्षोभ्यमाण (f. णा) "विक्षोभ्यमाणाः प्रसवेन शाखिनां", Ki. viii. 13.

दुर्मनायमान (f. ना) "वत्स, प्रवासदुर्मनायमानां कौशलेश्वरसुतां सान्त्वयामः", An. i. 1.

लेलिहान (f. ना) "तां वै शक्तिं लेलिहानां प्रदीप्तां पाशैर्युक्तामन्तकस्येव जिह्वां", Mah. vii. 179. 54.

69. Verbal adjectives (past participles) in तवत् form their feminine with ई:

आवर्जितवत् (f. ती) "महर्षिं मरीचिमावर्जितवती सावधे", D. ii.

70. Verbal adjectives in *अन (=English ing), which in the neuter are used as substantives, form their feminine with ई:

करण (f. णी = making, doing) "एवमुक्त्वा ददावस्मै विशल्यकरणीं शुभां", Mah. vi. 81. 10.

जनन (f. नी = producing, creating) "दुर्भिक्षा वृष्टिभयजननी", V. m. 33. 12.

पालन (f. नी = protecting) "पालनीं प्रजासु वृत्तिं समयुङ्क्त वेदितुं", Ki. i. 1.

* Such words as आढ्यङ्करण, सुभगङ्करण, come under this rule (Pánini, III. 2. 56 and IV. 1. 15).

Obs.: Note the explanations. Hence भीषण (f. णा = dreadful), कोपन (f. ना = irascible), जवन (f. ना = fleet), शोभन (f. ना = beautiful)*.

71. Verbal adjectives in अ mostly form their feminine with आ:

चल (f. ला), सुरक्ष (f. क्षा) "शरदभ्रचलाश्चलेन्द्रियैरसुरक्षा हि बहुच्छलाः श्रियः", Ki. ii. 39.

मध्यस्थ (f. स्था) "मध्यस्था भगवती नौ गुणदोषतः परिच्छेत्तुमर्हति", Mal. i.

प्राणप्रद (f. दा) "प्राणप्रदेऽस्य परिपूरय मेऽभिलाषं", Vidya. 23.

अनुज (f. जा) "लक्ष्मणस्तदनुजामथोर्मिलां", R. xi. 54.

अनभिज्ञ (f. ज्ञा) "एवंविधानां वृत्तान्तानामनभिज्ञास्मि", K.

जीवितापह (f. हा) "स्रगियं यदि जीवितापहा", R. viii. 46.

शिलाशय (f. या) "शिलाशयां तामनिकेतवासिनीं", Ku. v. 25.

कामदुघ (f. घा) "प्रीता कामदुघा हि सा", R. i. 81.

अरुन्तुद (f. दा) "तीक्ष्णा नारुन्तुदा बुद्धिः", Si. ii. 109.

सर्वज्ञ (f. ज्ञा) "सर्वज्ञया भगवती भवितव्यतैव", Ma. i. 24.

पतिवर्त्मग (f. गा) "प्रमदाः पतिवर्त्मगा इति", Ku. vi. 33.

नाडिन्धम (f. मा) "पश्यैता रुचयः पतङ्गपदवीमाग्नेयनाडिन्धमाः", An. iv. 2.

---

* Pánini distinguishes the two classes by the names of affixes ल्युट् and युच्.

पतिंवर (f. रा) "पतिंवरा क्लृप्तविवाहवेषा", Ri. vi. 10.

भयंकर (f. रा) "भयंकरा भ्रमपि दर्शनीयताम्", Si. xvii. 45.

असूर्यंपश्य (f. श्या) "असूर्यंपश्यया मूर्त्या", B. vi. 98.

Obs.: Note the following exceptions, forming their feminine with ई:

(a) -कर (= making)* "त्रिपदेति तावदवसादकरी", Ki. xviii. 2.

(b) -हर (= removing, taking)† "अग्निमान्द्यहरी ह्यषा बहुविट्कमिषकाहृत्", Bha.; "माता स्वर्णाहरी श्रेया माता वा तदनुज्ञया", Vri.

(c) -घ्न (= destroying, mutilated by, etc.) "जरामरणभयघ्नीभिः क्षुद्रघ्नीभिरेव च", Mat. 117. 33.; "दृष्टीराहतिभिन्नी कोटिवर्गामरं भुजः", Li. 119.

(d) -चर (= going about)‡ "व्योमयानावहचरी वैदेही याचतेऽस्य तत्", B. r. vi. 6.; "नारीरचरीषु चर्चेसरीषु दासीषु परिचारिकासु", N. x.

(e) -श्रय (if preceded by other than a locative case: "अधिकरणे शेतेः", Pánini iii. 2. 15.): "एकरात्रशयी शेते", Mah. viii. 44. 44.

(f) -सर after पुरः, अग्रतः, अग्र, पूर्व (Pánini iii. 2. 18-9.).

(g) कुम्भकार, धान्यमाय, काष्ठलाव, तन्तुवाय, etc. (Pánini iii. 2. 1-2): formed by lengthening the last vowel: "पुष्पलावीमुखानां", Me. i. 27.; "भाकुमारकथोद्घातं शालिगोप्यो (from गुप्) जगुर्यशः", R. iv. 20. But they are mostly found as substantives.

(h) -ग (= singing) and -प (= drinking: of liquors) (Pánini iii. 2. 8. and explanations) when not preceded by a preposition: सुराप (f. पी) "गर्भभर्तृद्रुहाश्चैव सुरापीश्चैव योषितां', M. v. 90. But मद्यपा is found in M. ix. 80. Calcutta edition.

(i) स्तनंधयी (= suckling girl), but धयः (या, यं), S. k.

---

* According to Pánini iii. 2. 43-4 मयस्कर, मेघस्कर, क्षेमस्कर, प्रियस्कर, मद्रस्कर and क्षतिस्कर are exceptions and form their feminine with आ. Kátyáyana adds किंकर, बहुकर, यत्कर, तत्कर (Pánini iii. 2. 21. note), but they are all doubtful. Táránátha reads: "भुवनभयंकरी: कथमधनवतोऽपि मुनिः", An. 1. 49.

† -हर (= attracting, conveying) form their feminine in आ (Pánini iii. 2. 9.): मनोहरा; "दुष्प्रहस्तिहराभवत्", R. xii. 51.

‡ Pánini iii. 2. 16-17 and iv. 1. 15.

72. Verbal derivatives in इन् form their feminine with ई :

ग्राहिन् (f. णी) "स्नाही ग्रही ग्राहिणी च बलदा ज्वरहारिणी, Bha.

उपान्तवर्तिन् (f. नी) "मदन्तरङ्गभूतां पुष्करिकामप्युपान्तवर्तिनीमनाहत्य", D. III.

73. Verbal derivatives in तृ form their feminine with ई :

भवितृ (f. त्री) "कथमिव तव सम्मतिर्भवित्री", Ki. x. 36.

वक्तृ (f. क्त्री) "राजकगोत्रवृत्तिवक्त्रीमिह त्वां करवाणि वाणि", N. x. 70.

Obs.: (a) दुहितृ (= daughter), मातृ (= mother), etc. are feminine substantives and do not come under this rule.

(b) Compare Latin *genitor* (= जनयितृ), *genitrix* (= जनयित्री), etc.

74. Verbal derivatives in अक form their feminine in इका :

प्रेषक (f. षिका) "ते सेने प्रेषिके तदा", Mah. XIII. 24. 28.

भेदक (f. दिका) "वाणी न वर्धयतु तावद्भेदिकेयं", N. XIII. 23.

प्रतिपादक (f. दिका) "भूम्यादिप्रतिग्रहप्रतिपादिकाः स्मृतयः", V. d.

शासक (f. सिका) "एषा नायक-मोषि-काम-कम्पिका मत्स्याम्पिका शासिका", Mr. I. 22.

Obs: (a) If अक has a benedictive sense, it forms feminine in

आ : "जीवतात् जीवका नन्दतात् नन्दका भवतात् भवका", Bháshya on Pánini VII. 3. 45.

(b) नर्तक, खनक, रजक, as applied to castes, form their feminine in ई (Pánini III. 1. 145.) : "शितगुरवे न चचाल नर्तकीनां", Ki. x. 41. ; "सकौतुकं नृत्यति कीर्तिनर्तकी", N. XII. 16.

(c) भयानक takes simple आ. But it does not come under this rule.

75. Verbal derivatives with the simple juncture of roots* (क्विप्) have the same base in the masculine and feminine :

ईदृश् (mfn.)† "छायेदृगस्य च न कुत्रचिदभ्यगामि", N. XIII. 16.

धनभाज् (mfn.) "पत्न्यभावे दुहितरोऽपुत्रविभक्तासंसृष्टिधनभाजः", Mit.

एनःप्रणुद् (mfn.) "प्रसूतिमेनःप्रणुदां श्रुतीनां", Ki. III. 4.

त्रिदोषजित् (mfn.) "षष्टिका प्रवरा तेषां लघ्वी स्निग्धा त्रिदोषजित्", Bha.

बहुरत्नसू (mf.) "प्रथमा बहुरत्नसूरभूत्", R. VIII. 28.

76. Verbal derivatives in (इ-)वस् form their feminine in उषी :

विद्वस् (f. दुषी) "उपायमन्त्र्यं विदुषी समृत्यवे", N. IX. 49.

निषेदिवस् (f. दुषी) "निषेदुषी स्थण्डिल एव केवले", Ku. v. 12.

---

* Roots ending in इ, उ add त् : -चित्, -कृत्.

† यादृश्, तादृश्, etc., according to native grammarians, come under this rule.

उपेयिवस् (f. युषी) "जाज्वल्यमाना जगतः शान्तये समुपेयुषी", Si. II. 3.

77. Verbal derivatives in उ : इष्णु, स्नु, नु, आलु, (आ-)रु have the same base in the three genders :

इच्छु, दिदृक्षु (mfn.) "संकथेच्छुरभिधातुमनीशा सख्युरेव न च बभूव दिदृक्षुः", Si. x. 41.

रोचिष्णु (mfn.) "मानुषानभिलष्यन्ती रोचिष्णुर्दिव्यधर्मिणी", B. IV. 22.

प्रभविष्णु (mfn.) "जगत्प्रभोरप्रभविष्णु* वैष्णवं", Si I. 54.

स्थास्नु (mfn.) "वसुभिः स्थास्नु यशः चिचीषतः", Ki. II. 19.

गृध्नु (mfn.) "अगृध्नुराददे सोऽर्थमसक्तः सुखमन्वभूत्", R. I. 21.

दयालु (mfn.) "भव मम मानिनि जीविते दयालुः", Si. VII. 10.

वन्दारु (mfn.) "अभीरुरवशं स्त्रीभिस्तव वन्दारुभिः सह," B. VII. 25.

Obs. : (a) भीरु may lengthen the final vowel in the feminine : "शुभाननाः साम्बुरुहेषु भीरवः", Ki. VIII. 42. ; "गतं भयं भीरु (from रु) सुरारिसम्भवं", V. I. 5.

(b) Verbal derivatives in इत्नु are generally found as masculine substantives : "स्तनयित्नोरिवामन्द्रं दुन्दुभेर्दुन्दुमायितं", U. VI. 2.

---

* Mallinátha reads अप्रभविष्णु, probably because grammarians needlessly find fault with this reading (S. k. on Pánini III. 2. 138).

78. Verbal derivatives in उक and ऊक form their feminine with आ :

अभिलाषुक (f. का) "हरिं परित्यज्य नलाभिलाषुका", N. IX. 43.

वावदूक (f. का) "एषामतस्त्वं भव वावदूका", N. x. 71.

N. B. कामुक (= lascivious, lustful; *not desirous, covetous*) forms its feminine with ई (Pánini IV. 1. 42.) : "इच्छन्ती कामुकी सा स्यादिच्छायुक्ता तु कामुका", Hema Chandra I. 3. 191.; "नव्येना कामुकी", B. c. I. 51.

79. Verbal adjectives in इत्र, त्रिम, वर, मर, उर, र form their feminine with आ and वर in ई:

पवित्र (f. त्रा) "रसामृतस्नानपवित्रया गिरा", N. IX. 18.

संस्कृत्रिम (f. मा) "वाग्भिः संस्कृत्रिमाभिर्व्यवहारवत्सु", N. x. 34.

गत्वर (f. री) "अभिद्रोहेण भूतानामर्जयन् गत्वरीः श्रियः", Ki. xi. 21.

घस्मर (f. रा) "गौर्यौ द्वहत्यो निर्लज्जा घस्मरा मद्रिका इति", Mah. viii. 40. 40-1.

छिदुर (f. रा) "मृणालतन्तुच्छिदुरा सतीस्थितिः", N. ix. 31.

कम्र (f. म्रा) "कम्राभिरावृतः स्त्रीभिराशंसुः क्षेममात्मनः", B. vii. 24.

N. B. : (a) According to Pánini, ईश्वर takes आ : "विभ्रमाणामीश्वरी-खिरीश्वरावा:", Ki. v. 33.; "वचसामधीश्वरा", N. XII. 14. But it mostly takes ई : "अये जीवितेश्वरी मे मासा", Sa. III. Náráyana defends Pánini that ईश्वरी is from ईश्वन् and not ईश्वर (??).

(b) भास्वर, वस्वर, स्थावर, यायावर, and पेस्वर form their feminine with आ (Pánini III. 2. 175-6. : IV. 1. 15 speaking only of क्वरप् and not वरच्).

(c) त्विम is in *taddhita* in Pánini.

80. Verbal derivatives in वन् (according to Pánini iv. 1. 7.) rejects न् and takes री in the feminine.

दृश्वन् (f. री) "न्यायपारावारपारदृश्वा विश्वविख्यातकीर्तिवदयमाचार्यः", D. s. xi. But "यमास्यदृश्वरी तस्य ताडका वेत्ति विक्रमं", B. v. 34.

Obs.: The correctness of Pánini's rule is, however, doubtful. There being such words as धीवर, पीवर, धीवरी, पीवरी; need not be derived from धीवन्, पीवन् and in compounds they are found in the feminine in the same base (§ 96. c. 2nd example).

81. Verbal derivatives in इ have the same base in the three genders:

फलेग्रहि (mfn.) "वीरुधः फलेग्रहय एवासन्", B. c. i. 52.

82. Verbal derivatives in आक* form their feminine in ई:

जल्पाक (f. की) "जल्पाकीभिः सहासीनः स्त्रीभिः प्रजविना त्वया, B. vii. 19.

83. Verbal derivatives in एलिम† form their femi- with आ:

भिदेलिम (f. मा) "भिदेलिमाः सरला भेत्तव्याः", S. k.

---

*भिक्षाक, कुट्टाक, लुण्टाक, वराक (Pánini III. 2. 155.): "सीतां वराकीं प्रति", Vi.

†Dikshita says: "वृत्तिकारस्तु कर्मकर्तरि चेयमिष्यत इत्याह तद्भाष्यविरुद्ध".
But read N. XII. 14. "पचेलिमं दाडिममर्कविम्ब", which fully supports Vámana's view.

N. B. (a) Besides these, there are what are called उणादि affixes. But the derivation of such words is exceedingly doubtful and they come under section III. (para. 53. a.). सम्राज्, विराज्, and भ्राज् (III. 2. 172. and note) have the same base in the three genders.

SECTION IV. NOMINAL DERIVATIVES.

84. Adjectives ending in वत्, मत्, इन्, विन्, मिन्, (= having, possessing) form their feminine ई :

लज्जावत् (f. ती) "लज्जावती लाजविसर्गमग्नौ", R. vii. 25.

श्रीमत् (f. ती) "श्रीमत्याः सरसि गलत्सु खेन्दुकान्तैः", Si. viii. 42.

शैवलिन् (f. नी) "शुचीरपः शैवलिनीर्दधानं", Si. iv. 8.

मनस्विन् (f. नी) "मनस्विनीमानविघातदक्षं", Ku. iii. 32.

गोमिन् (f. मी) "धूमिनीगोमिनीनिम्नवतीमितम्बकत्यः प्रमाणं", D. vi.

Obs.: (a) यावत्, तावत्, इयत्, etc. come under this rule : "इयती वेला", P.

(b) Note अन्तर्वत्नी and पतिवत्नी as applied to women (Pánini IV. 1. 32.). But पतिमती पृथिवी ; "बन्धु स्त्रियो याः पतिपुत्रवत्यः", Ku. VII. 6.

85. Adjectives ending in मय (= made of, consisting of), अ (not य = of, belonging to), इक (rarely क = relating to), तन (= of : after words meaning time), एय (= concerning), दघ्न, द्वयस्, and मात्र (= measuring, extending), चर (= formerly : Pánini V. 3. 53.) form their feminine in ई :

अस्थिमय (f. यी) "मनुष्यास्थिमयीं मालां कपाले रजतप्रभे", S. p. ii. 16. ch.

ओष्ठमय (f. यी) "कर्णनासौष्ठमयीभिस्तिसृभिराहुतिभिः प्रायश्चित्तयाञ्चकार", An. iv.

सैन्धव (f. वी : from सिन्धु) "अग्निस्तथा लावणसैन्धवीभिः", N. xxii. 73.

शणतान्तव (f. वी : from शणतन्तु) "क्षत्रियस्य तु मौर्वी ज्या वैश्यस्य शणतान्तवी", M. ii. 42.

साप्तपौरुष (f. षी : from सप्तपुरुष) "पितॄणां तस्य तृप्तिः स्याच्छाश्वती साप्तपौरुषी", M. iii. 346.

हैमन (f. नी : from हेमन्त) "रजनीष्वपि हैमनीषु", Si.

आस्माक (f. की : from अस्मद्) "आस्माकीं श्रियमनपायिनीं तनोति", Si. viii. 50.

ईदृश (f. शी : from ईदृश्) "महाजनाचारपरम्परेदृशी", N. ix. 13.

यादृच्छिक (f. की : from यदृच्छा) "यादृच्छिकीं सम्पत्तिमनभिसमीक्ष्य", D vi.

आभ्युदयिक (f. की : from अभ्युदय) "वशिष्ठोक्तैर्मन्त्रैर्दधति जगतामाभ्युदयिकीः", An. i. 59.

राजसूयक (f. की : from राजसूय) "दक्षिणाः सदसि राजसूयकीः", Si. xiv.

सनातन (f. नी : from सदा) "सनातनी सा सुषुवे सरस्वती", N. xii. 4.

अधुनातन (f. नी from अधुना) "सुखयथा सुखसंवित्तिः स्मरणीयाधुनातनी", Ki. xi. 34.

आतिथेय (f. यी : from अतिथि) "आतिथेयीमथासाद्य सुतादपचितिं हरिः", Ki. xi. 9. [So पारिखेयी भूमिः", S. k.].

जानुदघ्न (f. घ्नी), ऊरुदघ्न (f. घ्नी), Kásiká.

गजपतिद्वयस् (f. सी) "गजपतिद्वयसीः सरितः", Si. vi. 55.

गव्यूतिमात्र (f. त्री)* "नैव यां भगवानुदस्यति अधी गव्यूतिमात्रीमपि", An. ii. 74.

जातचर (f. री) "तवानने जातचरीं निपीय गीतिं", N. xxii. 108.

Obs. : (a) इक added to dissyllables without lengthening the first vowel forms feminine in का : "एकस्य चषिका (from चष) प्रीतिः", H. I. 65. From this must be excepted पथिक, (N. IX. 111.), रथिक, चत्रिक, पर्पिक, भस्त्रिक which form feminine in ई (Pánini IV. 4. 10-16). But these are properly substantives (§ 99). To this must be added अगषिका (misprinted अगषिकी in S. k. : compare Kásiká).

If the first vowel is long, it generally follows the general rule : आक्षिकी, आस्तिकी, etc. But वाहुका, Kásiká.

(b) There is a rare affix आयन which forms feminine in ई : कापिशायनं मधु, कापिशायनी द्राक्षा, Kásiká.

(c) दाण्डा (from दण्ड) and मौष्टा (from मुष्टि) as applied to sports are exceptions according to Pánini IV. 2. 57. So श्वैनम्पाता मृगया, तैलम्पाता स्वधा, etc., Pánini VI. 3. 71.

---

* There is, however, a word मात्र and it will form its feminine in आ : "गव्यूतिषु त्रिमात्रासु", Mah. VII. 87. 14.

(d) पाकालिक, according to S. k. (v. 1. 144) and some others, optionally makes आ, but read Ku. III. 34 and Mallinatha's note.

86. According ending in ईय (इय) and य (=belonging to), ईन (in various senses), पाश (in contempt), विध (=kind, sort), इत (=having), *कल्प, देश्य, देशीय (= like, about), रूप (= very) †, रूप्य (= formerly Pánini v. 3. 54.) form their feminine in आ :

मदीय (f. या) "अथ ताम्बूलकरङ्कवाहिनी मदीया तरलिका नाम", K.

पार्वायनान्तीय (f. या) "इष्टीः पार्वायनान्तीयाः केवला निर्वपेत् सदा", M. iv. 10.

हृद्य (f. द्या) "त्रिंशद्वर्षो वहेत्कन्यां हृद्यां द्वादशवार्षिकीं", M. ix. 94.

तथ्य (f. थ्या) "तथ्यामुतथ्यानुजवज्जगादाग्रे गदाग्रजं", Si. ii. 69.

सर्वाङ्गीण (f. णा) "वसानस्त्वक्कनिभे सर्वाङ्गीणे तरुत्वचौ", B. iv. 10.

समांसमीन (f. ना) "समांसमीना सा यैव प्रतिवर्षं प्रसूयते", Amara.

एवंविध (f. धा) "एवंविधाभिश्चान्याभिः कथाभिः सुचिरं स्थित्वोत्थाय शयनीयमलञ्चकार", K.

---

* According to Pánini. But कल्प is properly a noun and देश्य and देशीय derived from देश. So जातीय given in v. 3. 69. So रूप, रूप्य, पाश : यवपाशा (= कुत्सिता यवा), Durgádása.

† Pánini v. 3. 66.

तारकित (f. ता : from तारका) "द्यौराचिता तारकितेव रेजे", Ki. xviii. 18. [Comp. para. 65].

मृणालकल्प (f. ल्पा) "ज्योत्स्नामयी च मृदुबालमृणालकल्पा", U. iii. 28.

-देशीय (f. या) "दृश्यत्वादपरिज्ञायमानवयःप्रमाणामप्यष्टादशवर्षदेशीयां कन्यकां ददर्श", K.

घोररूप (f. पा) "त्रियामा रजनी चैषा घोररूपा भयानका", Mah. vii. 184. 14.

ततस्त्य (f. स्त्या) "ततस्ततस्त्यान्विनियन्तुमक्षमा", Ki. i. 27.

Obs.: (a) A few words ending in य are said to reject it and form feminine in ई : वायव्य (f. वी), याम्य (f. मी). But it is better to derive such forms from वायव, etc., as वासवी (Me. I. 44.) from वासव. याम्या occurs e.g. in Mah. II. VII. 30.

87. Comparatives in तर and superlatives in तम and इष्ठ form their feminine in आ :

क्षुद्रतर (f. रा) "क्षुद्राभिरक्षुद्रतराभिराकुलं", Si. xii. 57.

रिपुतर (f. रा) "रिपुतरा भवनादभिनिर्यती", N. ix. 24.

प्रियतम (f. मा) "प्रियतमां यतमानमपाहरत्", R. ix. 7.

वरिष्ठ (f. ष्ठा) "गौर्वरिष्ठा चतुष्पदां", Mah. i. 1. 239.

Obs.: (a) वत्सतर (= steer) forms feminine in ई, M.

88. Comparatives in ई (आ, उ) यस् form their feminine in ई :

गरीयस् (f. सी) "हृदस्य तरुणी भार्या प्राणेभ्योऽपि गरीयसी", H. i. 111.

ज्यायस् (f. सी) "स्तुतिरिति जगदे फलज्यायसी", Ki. xviii. 21.

भूयस् (f. सी) "विप्रसादकृत भूयसीर्भुवः", Si. xiv. 36.

89. Ordinals form their feminine in ई :

चतुर्दश (f. शी) "भाद्रे मास्यसिते पक्षे अघोराख्या चतुर्दशी," Tithilatva.

शततम (f. मी) "नार्थकामौ धर्मस्य शततमीमपि कलां स्पृशतः", D. ii.

Obs.: (a) प्रथम (= first), द्वितीय (= second), तृतीय (= third), and तुरीय and तुर्य (pedantic synonyms of चतुर्थ = fourth) form their feminine in आ : "प्रथमा बहुरवसूरभूद्द्वितीया वीरमजीजनत्सुतं", R. VIII. 28. ; "तमेव कल्याणी तयोस्तृतीया", R. VI. 39. So चरिम, आदिम, चरम, मध्यम, but they are not ordinals.

(b) मासतम (= monthly), संवत्सरतम (= yearly), अर्धमासतम (= bimonthly) (Pánini V. 2. 57.) come under this rule.

(c) In old writers, -तम is occasionally found with आ in the feminine : "एकविंशतमा जातीः," M. IV. 166. But the correctness of the reading is doubtful.

90. Adjectives from numerals with तय form their feminine in ई :

चतुष्टय (f. यी) "औदार्यदाक्षिण्यदयादमानां चतुष्टयी रक्षयसीविदर्भा", N. x. 28.

Obs.: (a) They are however generally found as substantives in the neuter singular : "कोटिचतुष्टयं यत्र दोषत्रयं तत्र का स्मृतिः" Li. 109.

(b) द्वय, त्रय, and उभय come under this rule "त्रयी नः परमा गतिः", Vi. v. 20. ; "त्रय्यावाता यस्तनायं तनूजः", Vi. IV. 45. ; "उभयीं सिद्धिमुभाववापतुः", R. VIII. 23.

(c) Pánini gives a few rare adjectives in तिथ (v. 2. 52-3): बहुतिथ, यावतिथ, etc. They form feminine in ई (v. 2. 48 and IV. 1. 15).

91. Patronymics ending in अ, आयन, एय form their feminine in ई (para. 85), ending in ईय, य form their feminine in आ (para. 86).

पार्षत (f. ती) "निर्दिष्टा भवतां पत्नी कृष्णा पार्षत्यनिन्दिता", Mah. i. 167. 14.

दाक्षायण (f. णी) "दाक्षयण्या पतिव्रतापुत्त्रमधिकृत्य पृष्टः", Sa. vii.

वार्ष्णेय (f. यी) "मा शोकं कुरु वार्ष्णेयी कुमारं प्रति सस्नुषा", Mah. vii. 77. 12.

स्वस्रीय (f. या) "पैतृष्वस्रेयीं गत्वा तु स्वस्रीयां मातुरेव च", Au.

भोज्य (f. ज्या) "भोज्यां प्रति व्यर्थमनोरथत्वात्", R. vii. 2.

कौशल्य (f. ल्या) "अर्चिता तस्य कौशल्या प्रिया केकयवंशजा", R. x. 55.

Obs.: (a) Pánini's rule IV. 1. 16 is diametrically opposed to his rule IV. 1. 74 and it is probable that it forms part of the next rule. But it is absurd to derive गार्गी etc. from गार्ग्य etc., when there are words गार्ग, etc.

(b) Besides these, there are patronymies in इ: कार्ष्णिः, गावल्गणिः, दाशरथिः. They take ई in the feminine. (Pánini IV. 1. 65.): "अब्रवीत् किल दाशार्हं वैराटीमार्जुनिस्तदा," Mah. XIV. 66. 23.

(c) Pánini's rules IV. 1. 17-19 for explaining such forms as गार्ग्या-

वती, शाकभावनी, कौरव्यावनी, माण्डूकावनी, etc. appear to me to be unnecessary.

92. Adjectives formed with वल, र (उर), ल (इल, अल, आल), इन, ईमस्, अ, ट, ठ, etc. form their feminine in आ :

रजस्वल (f. ला) "रजस्वला भ्रशोदिग्ना वीक्षमाणा दिशो दृश", Mah. vii. 33. 2.

रुचिर (f. रा) "अम्बरस्य रुचिरा तनुभासा", N. xxi.

बहुल (f. ला) "निमज्जयिष्यन् बहुलाः प्रजाश्च", Mah. viii. 42. 13.

जटिल (f. ला) "लताभिरपि निरन्तरमधुकरपटलजटिलाभिः", K.

वाचाल (f. ला) "वाचालासि सरस्वति व्रज गृहान्", B. r. v. 50.

वाचाट (f. टा) "नालोमिकां नातिलोमां न वाचाटां न पिङ्गलां", M. iii. 8.

Obs. : Properly speaking most of these are primitive adjectives and form their feminine according to para. 56.

---

93. Adjectives formed with आलु remain unchanged in the three genders :

शीतालु (mfn.) "शीतालुः सलिलगतेन सिच्यते स्म", Si. viii. 19.

N. B. Pánini also adds an affix यु (शुभंयु, अहंयु), but it is properly the root यु (= to join) added without an affix (क्विप्).

94. The redundant affix क forms feminine in आ-

(A) in the case of words ending in अ and आ generally changing it into इ :

परमिका (from परम) "आर्तिं परमिकां जग्मुस्ते तदा पतिते मयि", Mah. vi. 182. 11.

अलोमिका (from अलोम) "नालोमिकां नातिलोमां न च भीषणनामिकां", M. iii. 8-9.

लतिका (from लता) "अध्याद्रिरङ्गलतिका नियतं विलुप्ता", U. iii. 28.

Exceptions : (a) Of words ending in अ, the only exceptions are the rare words यका (= या), सका (= सा) (Pánini VII. 3. 45.). Of words ending in आ, the exceptions are कन्यका (= कन्या), तारका (= तारा),* ध्रुवका (= ध्रुवा), and rarely क्षिपका (= क्षिपा)† :

"स्त्रियः काश्चित् प्रजायन्ते चतस्रः पञ्च कन्यकाः", Mah. VI. III. 7.

"तारकाचितकरस्य हिमांशोः", Ki. IX. 27.

(b) Some words optionally retain अ : स्वका or स्विका (= स्वा), द्वका or द्विका (= द्वे), अजका or अजिका (= अजा), एषका or एषिका (= एषा), ज्ञका or ज्ञिका (= ज्ञा), भस्त्रका or भस्त्रिका (= भस्त्रा), अज्ञका or अज्ञिका.‡ (Pánini VII. 3. 47-8.). Vártika adds these more : पुत्रिका or पुत्रका, सूतिका or सूतका, वृन्दारिका or वृन्दारका :

"हन्ताक्ष एवं यो हन्यात् कुलधर्मं स्विकां ननु" Mah. VI. III. 55.
"भ्राता ज्येष्ठः समः पित्रा भार्या पुत्रः स्वका तनुः", M. IV. 184.

"साधितेयं यवयादिनी चर्मरत्नभस्त्रिका", D. II.

"श्रीचित्रवृन्दारिका तत्र दयिता हंसनादिनी", B. v. 18.

(c) According to later writers (उदीचां, Pánini VII. 3. 46.), if आ is

---

* But तारिका from तारक (§ 74).

† A few other words are added by native grammarians, as अधित्यका, उपत्यका, वर्तका (in certain senses). But they are special words and do not come under this rule.

‡ Some add also अज्ञाका, but this is very doubtful (VII. 3. 49.).

preceded by य or क, अ is optionally retained: आर्यिका or आर्यका (= आर्यका), चटकिका or चटकका (= चटका), etc. But the अ form is not to be approved.

(d) In long Bahubrihi compounds अ and आ generally become अ (not इ) before का: "गृहीतनीलप्रावरणकाभिरिव विराजितमासमाद", K.

(B) In other cases by simple addition and by shortening the final vowel if it ends in a long vowel and *does not form the last member of a predicative compound* :

करेणुका (= करेणुः) "अन्वेतुकामोऽगमदन्तिकागतां करेणुकां", Si. xii. 16.

गोपिका (= गोपी) "सहासमालोकयति स्म गोपिकाः", Si. xii. 42.

चर्चरिका (= चर्चरी) "चर्चरिकयोपसृत्याञ्जलिं बद्ध्वा", Vi. iv.

द्विपदिका (= द्विपदी) "शुद्धा द्विपदिका गीतिः सैव जम्भलिकोच्यते", Bharata.

-वल्लरी-का "व्यहरणत वेल्लितबाहुवल्लरीका", Si. vii. 72.
-भर्तृ-का "किमु मुहुर्मुहुर्गतभर्तृकाः", Si. vi. 16.

Obs.: This rule applies also to क expressing love or littleness: देवदत्तिका (= भद्रा देवदत्ता, shortened form देवका,* Vártika on Pánini VII. 3. 45.), अम्बिका (= अुद्राम्बा). Hence मामक also forms मामिका, but मामकी in some senses is allowed by Kaiyata and others (§ 85). Comp. Pánini IV. 1. 30).

---

* The meaning of देवका has been misunderstood by some European writers. This will be clear from explanations to Pánini V. 3. 83. But देविका is found = देवी, and देवकी as a proper name (§ 91).

SEC. V. PREDICATIVE COMPOUNDS.

N. B. By predicative compound, I understand any compound which is used attributively with the qualifying word understood: महाधन = (having) great wealth; पञ्चाश्व = (worth) five horses; पाणिगृहीत = (one whose) hand (has been) accepted.

95. Predicative compounds ending in अ generally form their feminine in आ:

वीतबलाहक (f. का) "वृष्टे र्दिवो वीतबलाहकायाः", Ki. iii. 5.

–उत्पल (f. ला) "परिश्रमम्लानविलोचनोत्पलाः", Ki. iv. 17.

–अधर (f. रा), –पल्लव (f. वा) "निबद्धनिःश्वासविकम्पिताधरा लता इव प्रस्फुरितैकपल्लवाः", Ki. iv. 15.

–नयन (f. ना) "स्फुरदधीरतडिन्नयना", Si. vi. 21.

–पुत्र (f. त्रा) "मदेकपुत्रा जननी जरातुरा", N. i. 135.

–पातक (f. का) etc. "साहमेवंविधा निर्लज्जा निर्लज्जा निष्प्रयोजनोपपन्ना निष्फलजीविता निरालम्बना निःसुखा च किं मया कृतब्राह्मणवधमहापातकया महाभाग:", K.

Obs.: (a) मुख expressing direction, takes ई in the feminine (Pánini IV. 1. 58.): "अस्ता न हंसाभिमुखी [च] याता," N. III. 9.; "पराङ्मुखी विश्वसृजः प्रवृत्तिः". In double Bahubrihi compounds, they however take आ: "मनामसौ भर्तृपराङ्मुखायाः", Mah. VIII. 83. 15.

(b) पक्ष (from पक्षि), अङ्ग, उदर, ओष्ठ, कण्ठ, कर्ण, केश, गात्र, दत्, दन्त, नख, मुख, स्तन mostly found with ई in the feminine, *when applied to females**:

* The rule of native grammarians is that (1) उदर and (2) dis-

"बकुलमधुपमालाकज्जलीन्दीवराक्षी", Si. xi. 40.
"अध्यास्त भूषणभरातिनतालसाक्षी", N. xxi. 107.
"आभिर्मृगेन्द्रोदरिकौमुदीभिः", N. xxii. 113.
"स्रवदजं स्मितसुधा मधुराधरोष्ठी" Vidyá. 17.
"किमिदं किन्नरकण्ठि सुप्यते", R. viii. 64.
"तवामरालयमरालमरालकेशी", N. xiii. 39.
"नानाविभूषणविभूषितचारुगात्रि", Vidyá. 33.
"जगाद भूयः सुदतीं सुनन्दा" R. vi. 37.
"कुड्मलदन्ती विकटनितम्बा किन्नरकण्ठी लघुतरमध्या", Pingala.
"का त्वं ताम्रनखी श्यामा सुदंष्ट्रमणिकुण्डला", Mah. i. 75. 17.
"तामिन्दुसुन्दरमुखीं सुचिरं विभाव्य", Ma. i. 19.
"स मन्थरावल्गितपीवरस्तनीः", Ki. iv. 17.

Note when applied to females. Hence "इतस्तु सा विबुधसंसदशावशेषा", N. xiii. 11. If preceded by अ-, निर्-, स-, सह-, or विद्यमान (= without having), none of these words can take ई (Pánini iv. 1. 57): अकेशा, अदन्ता.

(c) Pánini's rules v. 4. 138 and iv. 1. 8-9 do not appear to be correct, पाद taking आ in the feminine: "सकलभुवनजनप्रणतपादा", Pingala; "जाम्बूनदमयीमासन्दिकां रौप्यखुरप्रत्युप्तपादां", K.

(d) पद also takes आ: "लघुसंदेशपदा सरस्वती", R. viii. 77.; "सा परिहार्या क्रौञ्चपदा स्त्री भुवनमिह निरवधि सुखमभिलषता", Pingala. But it generally takes ई when preceded by numerals: एकपदी, द्विपदी, चतुष्पदी, Rig. i. 164. 41; "एतैर्धर्मैः चतुष्पदी न हीयते", P. ii. 124.

(e) हायन with reference to age, takes ई when preceded by numerals (Pánini iv. 1. 27 note) "चतुर्द्विहायणी द्वे कहायन्येकादिवर्षिका", Hema Chandra i. 4. 338.

(f) पुरुष preceded by a numeral optionally takes ई when used to denote height (Pánini iv. 1. 24.): द्विपुरुषा or द्विपुरुषी परिखा, Kásiká. Other similar compounds denoting measure, will take ई *except* काण्ड

syllabics expressing limb not preceded by a compound consonant except क्रोड, खुर, बाल, शफ, गुद, प्रोथ, गल, भग, शुक, and (3) ओष्ठ, कर्ण, दन्त, शृङ्ग, कण्ठ, अङ्ग, गात्र, पक्ष, पुच्छ optionally takes ई when applied to females and female representations (Pánini iv. 1. 54-5-6 and amendations): "हेमशृङ्गी पयस्विनी"; "अनेकशृङ्गा निःशृङ्गा", Hemadri. It is also added that पक्ष and पुच्छ must t[illegible] ई when expressing comparison or when preceded by कबर, मणि, [illegible] and शर.

applied to fields (Pánini IV. 1. 23.): त्रिकाण्डी रज्जुः, but त्रिकाण्डा क्षेत्रभक्तिः, Kásiká.

The correctness of these rules is, however, doubtful "द्विकृतिकाण्डा वा यासां", "यद्विस्तृतिः पञ्चशताष्टकं दैर्घ्यं यासां त्रिकाण्डकृतिश्च", Li. 197-8.; "त्रिषु स्थानेषु षट्पञ्चसप्तहस्ता च विस्तृतिः", Li. 190.

Other numeral predicative compounds follow the general rule (Pánini IV. 1. 22.): "प्राप्नोति चेत् षोडशवत्सरा स्त्री द्वात्रिंशतं विंशतिवत्सरा किं", Li. 50.

(g) In the sense of *wife*, पाणिगृहीत takes ई in the feminine: "पत्नीः कृष्णस्य पाणिगृहीती गृहिणी गृहाः", H. c. I. 3. 176.

(h) Inverse Bahubrihi compounds with the first member a limb (स्वाङ्ग) and the second member a participle in त, are said to take ई in the feminine: ऊरुभिन्नी, केशविचती.

If the first member is not a limb, they are said to take ई optionally: सुरापीती or सुरापीता, D. s.; शङ्खभक्षिती or शङ्खभक्षिता, Mugdhabodha.

If the second member is जात, it cannot take ई: दन्तजाता. Nor if the first member is not a proper substantive: बहुकृता. I omit वस्त्रच्छन्ना, वसनप्रावृता (Durgádása), etc., as they are properly dependent compounds.

It is, however, very doubtful whether good writers observe these artificial distinctions.

96. Words ending in आ, forming the last member of a predicative compound, shorten it in the masculine and neuter:

–क्रिय (mn.: from क्रिया) "स वेद निःशेषमशेषितक्रियः", Ki. i. 20.

–तार (mn.: from तारा) "अधिकविकसदन्तर्विस्मयस्मेरतारैः", Ma. i. 29.

–वल्लभ (mn.: from वल्लभा) "बहुवल्लभाः खलु राजानः श्रूयन्ते", Sa. iii.

Obs.: नासिका and जटा when applied to animals, may take ई *in*

the feminine (Pánini iv. 1. 55.), but not if preceded by सह, स, or च- : सुकनासिका,-की ; but चनासिका (not की) ; etc.

97. Other predicative compounds have generally the same base in the masculine and feminine :

–वारि (mfn. : from n. वारि) "चूडापीडकपालसंकुल-मौलमन्दाकिनीवारय:", Ma. i. 2.

प्रसन्नाम्बु (mfn. : from n. अम्बु) "शरत्प्रसन्नाम्बुरनम्बु-वारिदा", Ki. iv. 21.

अधिश्री (mf. : from f. श्री) "इयं महेन्द्रप्रमुखानधिश्रि-य:", Ku. v. 53.

गतभी (mf. : from f. भी) "गतभीराह्वत चेदिराड् मुरा-रिं", Si. xx. 1.

–प्रेयसी (mf. : from f. प्रेयसी) "परिरब्धप्रेयसीषु तरुणेषु मह्येषु", Si. x. 44.

सुभ्रू (mf. : from f. भ्रू) "मुकुलयति च नेत्रे सर्वथा सुभ्रु* खेद:," Ma. iii. 8.

काणेलीमातृ (mfn. : from f. मातृ) "काणेलीमात:, न युक्तं निर्वेदधृतकषायं भिक्षुं ताडयितुं", Mr. vii.

सुजन्मन् (mfn. : from n. जन्मन्) "या कौमुदी नयनयो-र्भवत: सुजन्मा", Ma. i. 35.

* It is said this form is ungrammatical, But read also Mah. III. 205. 1. "दैदीप्यमानामिमिवैव गतां व्याधूयमाना पवनेन सुभ्रु", and V. p. v. 30. 27 "मत्प्रसादाच्च ते सुभ्रु जरा वैरूप्यमेव च" and Ku. v. 43 "विमानना सुभ्रु कुत: पितुर्गृहे" and B. vi. 11 "हा पित: क्वासि हे सुभ्रु बह्वेवं विललाप स:". The fact is -भ्रू: is not found in the vocative except in later pedantic writers : "नभी न भी: कामशरासनभ्रू:" N. xxii. 18.

–दृश् (mfn.: from f. दृश्) "बभ्राज बिभ्रती पद्मं पद्मे-वोविद्रपद्मदृक्," N. xx. 4.

–चेतस् (mfn. : from n. चेतस्) "रागेण कान्ताधरचुम्बि-चेताः", N. xxii. 1.

–मनस् (mfn. : from n. मनस्) "वीक्ष्य रन्तुमनसः सुर-नारीः", Ki. ix. 1.

–वपुस् (mfn. : from n. वपुस्) "इयं व्यालोलस्तनभार-भेरववपुर्दर्पोद्धतं धावति", Vi. i. 35.

सत्याशिस् (mfn.: from f. आशिस्) "सत्याशिषः सम्प्रति भूमिदेवाः", Ki. iii. 6.

Obs.: (a) According to Pánini IV. 1. 69-70, ऊरु lengthens its final vowel in the feminine when there is comparison or when preceded by संहित, शफ, लक्षण, or वाम*. Hence "करभोरु करोति मारुतः", "वद वामोरु चिताधिरोहणं", R. VIII. 58-7; "पिबोरु रम्भातरुपीवरोरु", N. XXII. 43.

In other cases, it does not lengthen the final vowel†: "परिरब्धरम्भोरु-त्रिघट्टितोरवः सुराङ्गनाश्चासविलोलहृदयः", Ki. VIII. 55.

(b) Pánini gives two rules IV. 1. 34-5 for the change of पति into पत्नी in the feminine. But they seem to be unnecessary, a *tatpurusha* compound necessarily ending in पत्नी and a predecative (bahubrihi) compound in पति. Hence सह पत्नी = सपत्नी, एकस्यैव पत्नी एकपत्नी, वीरस्य पत्नी वीरपत्नी, पुत्रस्य पत्नी पुत्रपत्नी. But बहवः पतयो यस्याः सा बहुपतिः "पांचाली बहु-पतिर्नियतं या", N. XXI. 64.

(c) Nouns ending in मन् and वन् preceded by a consonant optionally rejects न् and adds आ in the feminine:

कर्कशपर्वन् (f. also -पर्वा) "चतुर्भाकारयाकृत्या वेणुकर्कशपर्वया", R. XII. 41.

---

* Vártika adds सह and संहित.

† Si. VIII. 24 is printed "वलन्ती चलशफरीविघट्टितोरूर्वामोरूरतिशयमाप विभ्रमस्य". But that the first should be र is clear from Mallinatha's gloss.

वीरयज्वन् (f. also -यज्वा) "दृष्टा काचित् प्रवरगमयीं वीरयज्वानमिष्टि", An. vi. 21.

(d) Other words ending in अन्, in addition to above forms, generally rejects अ and takes ई in the feminine.

"दातुं प्रदानोचित भूरिधाम्नीमुपागत: सिद्धिमिवाग्रि दिवां", Ki. iii. 23.

"प्रतीपगामी: कुरुते च निम्नगा:" Si. xii. 57.

दामन् preceded by a numeral द्वि, त्रि, etc. necessarily becomes -दाम्नी (Pánini iv. 1. 27). But, in other cases, the option remains. Hence "बहुदर्भमयकाञ्चिदामया", Si. xiv. 22.

(e) ऊधस् becomes -ऊध्नी in the feminine: "भुवं कोष्णेन कुण्डोध्नी मेध्येनावभृतादपि", R. i. 84. Pánini's rule v. 4. 131 applies only to the feminine. Hence "गवां गणा: प्रस्नुतपीवरोधस:", K. iv. 10.

(f) अप्रिय (= childless) takes ई in the feminine (Pánini iv. 1. 62): "अप्रियी तु प्रियं विना", Hema Chandra i. 3. 193.

SECT. VI. OTHER COMPOUNDS.

98. In other compounds, the base of the last member determines the base of the compound:

"निर्वासितां जनपदादपि गर्भगुर्वीं" (§ 62), Sah.

"च्युतरश्मनागुणसन्दितावतस्थे" (§ 65), Ki. x. 54.

"अङ्गुलीभिरिव मञ्जिषासुरणोषितलवालोहिनीभि:" (§ 57), K.

"उपरि विलसन्त्य: कणधारा: प्रभा: येषां" (§ 56), M. n. [But in Hemadri ii. 7: "पुत्रप्रदा कणधारी नौरा धर्मविवर्धनी"].

Obs.: (a) According to Pánini iv. 1. 50-1, क्रीत and when implying littleness, slightness, all past participles in त take ई in instrumental compounds: वस्त्रक्रीती; अभ्रविलिप्ती द्यौ:, S. k. The correctness of these rules is, however, extremely doubtful. Vámana himself gives

an illustration : "सा हि तस्य धनक्रीता* प्राणेभ्योऽपि गरीयसी". Read also D. II : "परस्य भार्यां शुल्कक्रीतां त्वां चिकीर्षसि".

CHAPTER III. FEMININE OF ANIMALS.

99. Animals and their various divisions generally take ई in the feminine :

यक्ष (= yaksha), यक्षी (= female yaksha) "यक्षी वा यदि वा देवी गन्धर्वी यदि वाप्सराः । विद्याधरी किन्नरी वा", Mah. iv. 9. 14-5.

नृ, नर (= man), नारी (= woman) "नार्यो न जग्मुर्विषयान्तराणि", R. vii. 13.

मानुष, मनुष्य (= man), मानुषी† (= woman) "सफलता च मानुषीलोचनानां", R.

नर्तक (= dancer), नर्तकी‡ (= dancing-woman) "वाद्यैर्विना नर्तकी", Sa. i. 25.

गायन (= songster), गायनी (= songstress) "तद्गुणगायकीगायनीनां", N. x. 106.

चार (= spy), चारी¶ (= female spy) "प्रचार इत्याह चारी:", N. xxii. 39.

---

* [illegible]adisvara reads धनक्रीती as another reading without autho-[illegible]

† मनुषी is also allowed, but does not occur in good writers.

‡ [illegible] words ending in चक, only a few denote castes : नर्तक, [illegible], गणक, etc., but the last will be गणिका in other senses : "एष [illegible]गणिकामातुरधिकारः", D. II.

¶ Comp. § 71. f.

गोप (= cow-herd), गोपी* (= cow-herdess) "गोपी भर्तुर्विरहविधुरा", Padánká.

सिंह (= lion), सिंही (= lioness) "सिंहीभिरिव कौलयेककुटुम्बिनीभिरनुगम्यमानं", K.

स्तम्बेरम (= elephant). स्तम्बेरमी (= she-e.), "स्तम्बेरमीव क्षतसंस्तुतिमूर्छकम्पा", N. xxi. 128.

इभ (= elephant). इभी (= she-e.), "करेणुरिभ्यां स्त्री", Amara.

श्वन् (= dog). शुनी (= bitch), "शुनीष्वपि बिडालासु मूषिका नकुलीषु च", Mah. xvi 2. 9.

रासभ (= ass). रासभी (= she-a.), "वामी शृगालीवडवारासभीकरभीषु च", Medini.

चक्रवाक (= chakua). चक्रवाकी (= she-c.), "सरिद्दूरतटान्ताद्दागता चक्रवाकी", Si. xi. 26.

टिट्टिभ (= sand-piper). टिट्टिभी (= female-s.), "अथ प्राणयात्रार्थं गतायाष्टिट्टिभ्याः समुद्रोऽण्डान्यपजहार", P. i. 12.

Obs. : (a) If अ is preceded by य, the feminine is formed with आ (Pánini IV. 1. 63.) : वैश्या, "वैश्यात्मजः सार्वमिवांशं", M. IX. 151. ; क्षत्रिया, "सुक्षत्रिया क भवती क्व दीनतैषा", Ve. v. 3.

But गवय, हय, मुकय, मत्स्य are exceptions : गवयी, हयी, मुकयी, मत्सी,† Vámana.

---

* When not meaning *gopa* woman, the feminine will be गोपा if derived from पा to protect (§ 71. g.). Vártika excepts पालक, as गोपालक, अश्वपालक, but needlessly, as they do not convey castes and do not come under Pánini's rule.

† These are, however, all rare forms. Durgádása adds मनुष्य.

Under this rule सूर्या (= wife of the sun), but सूरी (= sun-born), "सूरी कुन्ती", Vámana.

(b) Note the following distinctions:

शूद्रा (= a Sudra woman), "शूद्रा भार्यैवपदिश्यते", M. III. 14. But शूद्री (= wife of a Sudra), "न शूद्री क्षत्रिया भूयात्". महाशूद्रा (= a great Sudra woman). But महाशूद्री (= cowherdess), "स्यादाभीरी महाशूद्री", Hemachandra.

Hemachandra 1. 3. 187-8.

क्षत्रिया *or* क्षत्रियाणी (= a Kshatrya woman), but क्षत्रियी (= wife of a Kshatriya).

अर्या *or* अर्याणी (= a Vaisya woman), but अर्यी (= wife of a Vaisya).

आचार्या (= a female preceptor), but आचार्याणी (= wife of a preceptor).

उपाध्याया (= a female tutor), उपाध्यायानी (= wife of a tutor), and उपाध्यायी (= both उपाध्याया and उपाध्यायानी).

वैश्या (= a Vaisya woman), but वैश्यी (= wife of a Vaisya), Pánini IV. 1. 48.

(c) वधूटी, चिरण्टी, etc. are special terms and require no explanation: "वधूटी रचीभ्यो बलिरिव वराकी प्रणिहिता", Vi. IV. 53.

(d) अश्वतर (= mule), वत्सतर (= steer), come under this rule: "करभाश्वतरीषु च", Mah.

(e) अनडुह् (= ox), is in the feminine अनडुही or अनड्वाही, S. k.

100. A few words form feminine in आ:

अज (= goat). अजा (= she-goat), "अजाया अप्रसूताया मांसं पीनसनाशनम्", Bha.

अश्व (= horse). अश्वा (= mare), "वडवाश्वप्रसूर्वामी", Hemachandra i. 4. 299.

एडक (= ram). एडका (= ewe) [not found in native Koshas].

कोकिल (= cuckoo). कोकिला (= hen-c.), "कोकिलामञ्जुवादिनीं", R. xii. 39.

चटक (= sparrow). चटका (= hen-s.), "तस्य योषित् चटका स्त्र्यपत्ये चटिका तयोः", Hemachandra i. 4. 393.

दारक (= boy). दारिका (= girl), "अपेयस्वेदम्भाम्लगमनां भव दारिके", Vi. ii.

वरट (= gander: rare). वरटा (= goose), "नवप्रसूतस्य वरटा तपस्विनी", N. i. 135.

वर्तक (= a quail). वर्तिका* (= its female).

सौविदल्ल (= कञ्चुकी). सौविदल्ला (= कञ्चुकिनी. Comp. § 71), "रक्षवर्सौविदल्ला", N. x. 28.

Obs.: (a) बाल, वत्स, शिशु, पाक all meaning boy or young form feminine in आ : बाला, वत्सा, शिशा, पाका. Kásiká adds होडा, विलाता, very rare words.

(b) There are a few words in आ without corresponding masculine words: वडवा (= mare), करटा (= a cow difficult to be milked).

(c) Participles in त, used as names of animals, come under this rule under § 65. : सुता, परभृता, "अयान्यपुष्टा प्रतिकूलशब्दा", Ku. i. 45. ; "प्रथमान्यभृताभिरुदीरिता", R. ix. 34. Primitive words like दूत form feminine in ई under § 99.

(d) मूषिका anc पिपीलिका ard also added by native grammarians under this rule. But they refer to other species : "छुछुन्दरी गन्धमूषी गिरिका बालमूषिका", Hemachandra.

(e) Some words originally adjectives retains the adjective feminine form even in special sense : दुर्गा, शिवा "अशिवैः शिवारुतैः", Ki. i.

101. Some form their feminines irregularly :

पितृ (= father, *pater*), मातृ (= mother, *mater*). Hence, विमातृ, उपमातृ, etc. : "धात्री तु स्यादुपमाता वीरमाता तु वीरसूः", H. c. ; "न सपत्नीमातृपरत्व", Da.

---

* वर्तका according to some, Pánini vii. 3. 45. note.

भ्रातृ (=brother, *frater*), स्वसृ (= sister, *soror*) "पितृष्वस्रे प्रतिश्रुतं,, Si. ii. 108.

जामातृ (= *gener*), स्नुषा (= *nurus*) "स्नुषा मे निहतेश्वरा: । प्रकीर्णकेशा: क्रोशन्ती: कुररीरिव माधव ।", Mah. ix. 16-18.

श्वशुर (=*socerus*), श्वश्रू (= *socrus*) "श्वश्रूजनं सर्वमनुक्रमेण", R. xiv. 60.

पति (= husband), पत्नी (= wife) "द्विष: सपत्नी भवदर्थिनस्ता:", R. vi. 63.; "तद्दीयस्त्रीणामपत्नीनां वर्तबन्धनदानं", Da.

सखि (= friend), सखी (= female friend) "सखीजनस्ते किमु रूढसौहृद:," V. i. 10.

युवन् (= young man) युवती, युवति:, or rarely यूनी "प्रतियुवतावधयत् तिरोहितायां", Si. vii. 45.

शुक (= parrot), शारी,-रिका (= she-p.), N.; Vet.

इन्द्र (= Indra), इन्द्राणी (= Indra's wife)
वरुण (= Varuna), वरुणानी (= V.'s wife)
रुद्र (= Rudra), रुद्राणी (= R.'s wife)
मनु (= Manu), मनावी, मनायी, or मनु (= Manu's wife)
अग्नि (= Fire), अग्नायी (his wife)

"इन्द्राणी च रुद्राणी च मनावी च रोहिणी । वरुणानी च चाग्नायी यया: सौमिलिनी समा ॥" B. v. 22.

शक्र (= Indra), शक्राणी (= Indra's wife). "शक्राणीसहितां दितिं", V. p.

भव (= Siva), भवानी (= Siva's wife) "आलम्बताग्र-करमत्र भवो भवान्याः", Ki. v. 29.

श(स)र्व (= Siva), श(स)र्वाणी (= Durgá), H. c. i. 2. 118.

मृड (=Siva), मृडाणी (= Durgá) "भगवती मध्ये मृडानी स्थिता", B. r vi. 25.

मघवन् (=Indra), मघोनी (= Indra's wife) "सर्वभाव-मवलम्ब्य मघोनी", N. v. 47.

पूतक्रतु (= Indra), पूतक्रतायी (=Indra's wife), B. v. 28.

वृषाकपि (= a name of various gods), वृषाकपायी (= his wife), Rig. x. 86. 13.

कुसि (सी or शी) त (द) (=usurer), कुसीदायी or कुसितायी (= his wife).

Obs.: Compare Latin *rex* (= राजन्), *regina* (= राज्ञी), etc.

102. Section 99 applies to words ending in अ and -न् and sections 100-1 to special words. Other words remain unchanged in the feminine: विश् (= Vaisya man or woman); शिशुः (= male or female child) "शिशुर्वा शिष्या वा", U. iv. 11.; शत्रुः (= an enemy man or woman) "भार्या रूपवती शत्रुः", H. 21.

Obs.: (a) According to Pánini II. 1. 65, words ending उ applied to mankind (मनुष्यजाति) lengthen their final vowel in the feminine. But the only instances given by commentators (कुरूः, दासी, औदमेयी, etc.) are names of females (§ 91. 6.) and its general applicability is exceedingly doubtful. It is altogether omitted by Vopadeva.

(b) According to Pánini IV. 1. 66., words ending in ऊ (applied to mankind) (commentators add "except यु : चप्रयु र्ब्राह्मणी", Kásiká) lengthen their final vowel. Hence वधू from वधु : "वधूं कुन्तीमुपादाय वाचाच्याचन योषितः", Mah. XI. 10. 2. But the correctness of this rule is doubtful and the usual form of a वधु woman is वधुस्त्री : "वधुस्त्रियो वाः पतिपुत्रवत्यः", Ku. VII. 6. Compare also "ज्योत्स्नेव ज्ञात्वा सुरसिन्धु-वधु :", N. XXII. 70.

Vámana adds कुरू: from कुरु. Pánini's rule IV. 1. 176. seems specially to sanction this form, but I do not remember meeting it in the entire Mahábháráta. It should also be added that कुरु: in the singular is never used for a Kuru man, but कुरव: etc. in the plural for Kuru people, and I do not know how the singular कुरू: can be defended. In the Mah., Kuru women are called कुरुस्त्रिय: etc. : "गान्धारी च नृपश्रेष्ठ सर्वाश्च कुरुयोषितः", IX. 1. 41.

Durgádása adds कारू: from कारु, but I have never met it. Padmanábha and others add भीरू from भीरु, which is an adjective and optionally lengthens its final vowel in the feminine (§ 77. a.).

(c) Masculine words coming under these rules may be applied to females when spoken of in general, but for conveying the sense particularly, the feminines when available should be used or words meaning woman should be added (§ 103): "गौतमं वडवा सूते मा प्रमाणं जहीपते", Mah. VI. III. 6; "कुरु टाक्षं", S. k.

103. Feminines of peoples and animals are generally expressed with the addition of words meaning "woman".

"मलं पृथिव्या वाह्लीकाः स्त्रीणां मद्रस्त्रियो मलं", Mah. viii. 45. 23.

"शोचमानय गान्धारीं सर्वाश्च भरतस्त्रियः", Mab. xi. 10. 2.

"सर्वथा वृष्णिदारांस्तु बालं वृद्धं तथैव च", Mab. xvi. 7. 5.

"पुरोऽभिसस्रे सुरसुन्दरीजनैः", Ki. viii. 4.

"मृगवधूवैधव्यदीक्षादानदक्षैः श्वभिः......कौलेयककुटुम्बि-नीभिरनुगम्यमानं", K.

"ग्राहो निवत्स्यति समं हरिणाङ्गनाभिः", Sa. i. 28.

"परभृतयुवतिः स्वनं वितेने", Ki. x. 22.

"तथा सुवर्णशृङ्गीणां गोधेनूनां चतुःशतं", Mah. viii. 38. 10.

"खड्गिधेनुकानां त्रासपरिभ्रष्टपोतान्वेषिणीनां...", K.

"एतेन स्त्रीगवीणामिति शेषः", Hemádri.

PART II.

SYNTAX.

SANSKRIT GRAMMAR.

PART II.

SYNTAX.

CHAP. IV. PRELIMINARY.

104. Syntax teaches the use of grammatical forms and their arrangement and relationship in sentences.

105. A sentence is either simple or compound.

A simple sentence consists of a single subject and a single predicate: "वर्षं पततु" (=let rain fall), M.

A compound sentence consists of two or more simple sentences.

Obs.: A simple sentence may consist of a single verb, the ending determining the subject and the stem the predicate: "मन्ये" (= I think), H.; "एहि" (= come), U.; "युज्यते" (= just possible), Mu.

106. The subject is the person or thing of which anything is stated.

The predicate is that which is stated of the subject. It is affirmative when a simple statement is made or interrogative when a question is asked.

Obs.: Sometimes the subject is undefined: "अलब्धं लिप्सेत" (= *one* should try to acquire what has not been acquired), H.; "आहुः शल्यवतो मृगं" (= *they* say an animal belongs to the lancer), M.

107. A simple sentence is enlarged (i) by the addition of an object in the case of transitive verbs, (ii) by an attribute in the case of the subject or the object, (iii) by an adverb in the case of verbs and attributes: "ददर्श हिरण्यगर्भाङ्गभुवं मुनिं हरिः", Si. i. 1.

108. The Predicate is either verbal when expressed in the form of a verb, or nominal when expressed by an adjective or substantive. A nominal predicate is often connected with the subject by the verb to be, called the *copula* "वैदेहिकोऽस्मि", U.; "तुल्यप्रतिद्वन्द्वि बभूव युद्धं", R.

Obs.: So in interrogative sentences: "कोऽसौ जामाता ?" who is the son-in-law ?, U. I.

CHAP. V. NUMBER.

SECT. I. THE SINGULAR (एकवचनं).

109. The singular number denotes one: ब्रह्म (= God).

Obs.: There are a few words which are always used in the singular in special senses: प्रमाण (= authority) "कन्यकानां दाने तु प्रमाणमातां पितरः", C.; कलत्र (= family) "एवं कलत्रमातीय ऋषीणां हृतशेषितं", Mah. XVI. ७. 68.; etc.

110. The singular is often used in a collective sense for the plural:

"दृशा पपुस्ताः सुदृशः समस्ताः" All the fine-eyed (ladies) drunk (him) with (their) eyes, N. viii. 1.

"समदुःखसुखः सखीजनः" Your boon companions share in your pleasures and pains, R. viii. 65.

"प्रकृतिः खलु सा महीयसः" It is the nature of great men, Ki. ii. 21.

"क्रमेण च प्रसर्पतो बलस्य पुरः प्रधावतां जनकदम्बकानां कोलाहलेन...", K. [बल is also used in the plural in the same sense: "बलानि शूराणि घनाश्च कञ्चुकाः", Si. i. 45. Compare Latin *copiae*, English *forces*].

पूर्ववया ब्राह्मणः प्रत्युत्थेयः = पूर्ववयसो ब्राह्मणाः प्रत्युत्थेयाः, Kásiká, i. 2. 58.

Obs. : (a) Compare Latin "*rosa fartus*" (= stuffed with *roses*), "*arbore infecundus*" (= not productive of *trees*), etc.

(b) Conversely, the plural is often used when in English the singular is generally used : "प्रमदास्वनवस्थितं नृणां ··· प्रेम" (= man's love for women is inconstant), Ku. IV. 28; "नहीश्वरव्याहृतयः कदाचित् पुष्णन्ति लोके विपरीतमर्थं" (= for what a Lord says never takes different effect in the world), Ku. III. 63. So in Latin and Greek.

111. In collective (समाहारद्वन्द्व) and numeral (द्विगु) compounds, the singular is used for the plural :

"राज्यस्य मूलं हस्त्यश्वं" Elephants and horses—the foundation of kingdom, Mu. iii.

"मोरा-परहुअ-हंस-रहङ्ग अलि-गअ-पव्वअ-सरिअ-कुरङ्ग" ।
= मयूरपरभृतहंसरथाङ्गमलिगजपर्वतसरित्कुरङ्ग', V. iv. 64.

"यशोऽदस्त्रिभुवनं" This universe (lit. three worlds) (knows) my celebrity, Vi. vi. 15.

"द्वयं चतुःसूत्री" These four rules, Dikshita.

"आर्यासप्तशती" Seven hundred áryás (i. e. verses in áryá metre), Govardhana.

Obs. : All Dvigu compounds in ई are exceedingly pedantic.

112. The singular is used to denote plural.

(i) in the case of numerals द्वय, त्रय, त्रितय, चतुष्टय, etc., and चतुष्क, पञ्चक, etc.:

"द्वितयेन द्वयमेव सङ्गतं" Both of these associated with (these) two, R. viii. 6.

"त्रितयं ज्ञानमयेन चक्षुषा" All the three with (his) eye of knowledge, R. viii. 78.

"वर्षत्रयेण" In three years, K.

"पानमक्षाः स्त्रियश्चैव मृगया च यथाक्रमं। एतत्कष्टतमं विद्याच्चतुष्कं कामजे गणे ॥", M. vii. 50.

Obs. : (a) Note the use of neuter in such cases. They may also be used as adjectives (§ 90) : "यदि वायौ द्वितयेऽपि ते चलाः", R. viii. 90.

(b) The forms त्रयी, etc. are also rarely met with : "व्यधीतिष्ट समावेद्यामसौ नरशिखित्रयी", Si. ii. 3.

(ii) in the case of words and derivatives denoting collection, combination, etc.:

"अप्सरसां मुखेभ्यः श्रुतं मया मत्प्रणिधिः स वर्गः" I heard from nymphs. They were my emissaries, Ku. iii. 17.

"अश्वीयमाशा इह नातनोति" Here horses do not cover the quarters, Ki. xvi. 4.

"साक्षात्कृताखिलजगज्जनताचरित्रा" Who is acquain-

ted with the doings of the people of the entire universe, N. xiii. 2.

"दर्शयते ज्ञाताधिपत्यामिव साधु बन्धुतां" Well shews as if his relatives had the authority, Ki. i. 10.

"साग्नित्रेता गरीयसी" These three fires are the most important, M. ii. 231.

Obs.: Most "collective" derivatives (Pánini IV. 2. 33- 49) are very pedantic and should be avoided.

113. The neuter singular of demonstrative pronouns often stands in agreement with several singular or plural substantives :

"रहस्यभेदो याच्ञा च नैष्ठुर्यं चलचित्तता। क्रोधो निःसत्यता द्यूतमेतन्मित्रस्य दूषणं ॥", H. i. 97.

"प्राणैरपि हिता वृत्तिरद्रोहो व्याजवर्जनं। आत्मनीव प्रियाधानमेतन्मैत्रीमहाव्रतं ॥", Vi. v. 59.

"विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः। यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनां ॥", H. i. 31.

Obs.: A similar idiom is found in Greek (Curtius, § 366).

SECT. II. THE DUAL (द्विवचनं).

114. The dual denotes two : दम्पती (= husband and wife), भुजाभ्यां (= with the arms), पादयोः (= at the feet).

Obs.: With words meaning pair, the singular is used: "नयनयुगलं" (= eyes), K.; "इदं द्वन्द्वं" (= this couple), R.

115. **The dual is sometimes used to denote a male and a female:**

"पितरावपि यावन्मां न प्रतिसंविदाते" When even my parents do not recognize me, D. iii.

"कथयति शिवयोः शरीरयोगं" Speaks of the corporeal union of Siva and Sivá, Ki. v. 40.

"चटकौ कथमपि प्राणैर्न वियुक्तौ" The sparrow couple accidentally escaped death, P. i. 15.

Obs.: So श्वशुरौ (= *soceri*, parents-in-law), पुत्रौ (= son and daughter), भ्रातरौ (= brother and sister), हंसौ (= gander and goose).

116. The dual is occasionally but rarely used to denote a senior and a junior (वृद्धो यूना... Pánini i. 2. 65): वात्स्यौ (= the senior and the junior Vátsya); गार्ग्यौ (= the senior and the junior Gargya), Kásiká.

117. The dual is used to denote a suit of clothes, the Hindu dress originally consisting of two clothes:

"धवले परिधाय धौते वाससी" Putting on a white clean suit of clothes, K.

"शुचिनी दुकूले दधता" Wearing a suit of pure silk, K.

"वसानस्त्वक्कनिभे सर्वाङ्गीणे तरलत्वचौ", B. iv. 10.

118. उभ is always dual (उभशब्दो द्वित्वविशिष्टस्य वाचकः। अत एव नित्यं द्विवचनान्तः, S. k.):

"उभावुभाभ्यां प्रणतौ हतारी", R. xiv. 2.

"उभे ममास्त्रे कुलिशं भवांश्च", Ku. iii. 12.

Obs.: (a) There is difference of opinion as to the use of उभय. "उभयशब्दस्य द्विवचनं नास्तीति कैयटः अस्तीति हरदत्तः", S. k. As an adjective, उभय is found only in the singular and plural, उभ in the dual forming the intermediate link : "उभयैः कृतं... तव शरैरधुना नतपर्वभिः पुरुषकेसरिणश्च पुरा नखैः," Sa. VII. 8. In the feminine, it takes ई not आ : "उभयीं सिद्धिमुभाववापतुः", R. VIII. 23. It is however generally used as a substantive in the neuter singular : "उभयमेव वदन्ति मनीषिणः समयवर्तितया कृतकर्मणां । बलनिषूदनमर्थपतिं च तं श्रमनुदं मनुदण्डधरान्वयं ॥", R. IX. 3. ; "उदयमस्तमयं च रघूद्वहादुभयमानशिरे वसुधाधिपाः", R. IX. 9.

(b) उभ is never used in compounds (R. v. 72. and note).

SECT. III. THE PLURAL (बहुवचनं).

119. Words, which are only used in the plural, do not necessarily denote more than one in the plural:

"विलोकनेनानुगृहाण तावद्दिशं जलानामधिपस्य दारान्"* Just favour with a look the quarter (which is) the wife of the Lord of water, N. xxii. 3.

"असवश्च मे तस्मिन् क्षणे केन हेतुना नोदगच्छन्ति स्म तदपि न ज्ञातवती" I did not know why life did not go out at that moment, K.

"सार्थवाहस्यार्थपतेर्विमर्दको बहिश्चराः प्राणाः" Vimardaka is the outer life of the merchant Arthapati, D. ii.

---

* In compound, दार is occasionally found in the singular : "गुरुदारे सपिण्डे वा गुरुवद्वृत्तिमाचरेत्", M. II. 247.

"प्रतस्थे ... गृहान्विदर्भाधिपतेर्धराधिपः" The king set out for the place of the chief of Vidarbha, N. xvi. 1.

"तपेन वर्षाः शरदा हिमागमः" The rains with the hot season, the winter with the autumn, Si. i. 66.

"न भूमिर्न चापो न वह्निर्न वायुः" Neither earth nor water, neither fire nor wind, Sivastotra 7

Obs.: (a) लाज and अक्षत (= fried grain) are also always used in the plural (§ 25-6).

(b) अप्सरस्, प्रजा (= people), वार्दस्, सुमनस्, समा, सिकता are mostly found in the plural, but not in the singular sense : "लभेत सिकतासु तैल-मपि यत्नतः पीडयन्", Nitisataka. They must, however, be used in the singular in the singular sense : "न चाप्सराः", Mah. ; "समायां समायां", Bháshya.

(c) प्राण is also used in the singular, but very rare.

(d) गृह in the neuter is used in the singular. Compare Latin *aedes*.

120. The plural is often used to convey respect :

"आनन्तर्यमथशब्दार्थ इति शङ्कराचार्यैर्निरटङ्कि" The revered Sankaráchárya has expounded that the sense of the word अथ is succession, D. s. xv.

"विवृतं च तत्त्वकौमुद्यामाचार्यवाचस्पतिभिः" And it has been illustrated in the Tatva Kaumudi by the revered teacher Váchaspati, D. s. xiv.

"भगवद्भिर्नीलकण्ठभारतीश्रीचरणैः" But his most revered Holiness Nilakantha Bhárati, D. s. xv.

"यदि सत्यसन्धाः स्थः" If you are true to your word, Vi. iv. 51.

121. In the case of the first personal pronoun, the plural is often used to denote the singular :

"एते वयममी दाराः कन्येयं कुलजीवितं" Here am I — there is my wife—and this girl is the life of the family, Ku. vi. 63.

"श्रमणा । अनुगृहीताः स्मः" Sramaná, I am much obliged, Vi. v.

Obs.: This idiom is common in other languages. Compare English *we think,* Latin *sex libros de republica scripsimus,* Cicero So in Greek.

122. The plural is always used to denote *countries*:

"अस्ति द्रविडेषु काञ्ची नाम नगरी" There is a town named Káachi in Dravida, D, vi.

"पर्यटन्नेकदा गतो विदेहेषु" Wandering, went one day to Videha, D. iii.

"मत्स्याः पञ्चालाः शूरसेनकाः", M. i. 19.

Obs.: (a) When देश, विषय, etc. are added, the singular is used: "मगधदेशः", D.; "अङ्गविषयः", Mah.; etc.

(b) Names of countries are also names of their people: "वङ्गाः" (= Bengalese), R. iv. 36.; "पारसीकाः" (= Persia, Persians), R. iv. 60. Compare Latin "*legatos in Persas profectus est*", Sallust.

123. The plural of proper names is occasionally used to denote family, race, etc.:

"रघूणामन्वयं वक्ष्ये" I will speak of the genealogy of the race of Raghu, R. i. 4.

"जनकानां पुरोहितः" Priest of the family of Janaka, Vi. i. 19.

"यदुवृद्धैरिक्ष्वाकुभिर्धृतं" Held by aged descendants of Ikshvaku, Vi. iv. 52.

Obs.: Expressions like कौरव्याः (Ve. I. 24) require no explanation. Compare Latin *Romulidae*, Virgil.

124. The feminine plural is used to denote flocks of domestic cattle "ग्राम्यपशुसंघेष्वतरुणेषु स्त्री", Pánini i. 2. 73), as they chiefly consist of females: गाव इमाः, अजा इमाः, Kásiká.

Obs.: (a) This rule will not apply when it consists wholly or chiefly of males: इमे गावो न गोक्षाः.

(b) In the case of other animals and of all young animals, the masculine is used: ह्रस्वः, वत्साः, बर्कराः.

125. The plural is sometimes used generically in the sense of "kinds of":

"क्षमा हि मूलं सर्वतपसां" For patience is the root of all (sorts of) penance, C.

"चन्द्रापीडः... प्लुतिषु परं कौशलमवाप" Chandrápira became highly proficient in the various kinds of leaping, K.

"वेदिता सर्ववचसां" Knower of all forms of speech, V. m. 49. 42.

Obs.: Compare Latin "*somnus et quietibus ceteris*", Cicero.

CHAPTER VI. PERSON (पुरुषः).

126. The proper person is often understood, the

termination of the verb or context rendering the meaning clear:

"जगतः पितरौ वन्दे" (I) salute the parents of universe, R. i. 1.

"भद्रे गम्यतेऽधुना" Gentle lady, (I) am going now (= good bye), U. i.

"ज्ञायतां भोः किमेतत्" Ascertain what is this, U. i.

"अस्मानपि स्मरति ?" Does he also remember us, U. i.

127. In addressing high persons, the third person is used as a mark of respect:

"यथाज्ञापयति कुमारः" As your Highness pleases, Mu. iv.

"जयति जयति देवः" Glory to your Majesty, Vi. v.

"वयःस्थ एव प्रभुः, पूर्वपुरुषाणामनृणो भविष्यति" Your Majesty is of age and will be freed from the debt to your ancestors, Sa. vi.

128. In letters, the introduction is generally in the third person:

"स्वस्ति रामदेवं प्रणम्य विभीषणो विज्ञापयति", Vi. v.

"स्वस्ति, उज्जयिनीतः महाराजाधिराजो देवस्तारापीडः सर्वसम्पदामायतनं चन्द्रापीडं चुम्बयन्नन्दयति, कुशलिनः प्रजाः, किन्तु कियानपि कालो भवतोऽदृष्टस्य, बलवदुत्कण्ठितं नो हृदयं ...", K.

"स्वस्ति, यथास्थाने कुतोऽपि कोऽपि कमपि पुरुषविशेष-

मवगमयति अस्मद्विपक्षं निराकृत्य दर्शिता सत्यवादिता सत्यवता ...", Mu. v.

Obs.: Note the introduction of the first person in the body of letters.

129. When a person introduces himself as a third person, the verb will be of the third person:

जाम। (विहस्य) "चिरस्य खलु कालस्य जामदग्न्यः सनाथो वर्तते यस्य यूयं क्षत्रिया विनेतारः" For a long time, Jámadagnya has masters (as) you Kshatriyas are his chastisers, Vi. iii.

रामः। "किन्त्वशस्त्रेषु युष्मासु कथं रामोऽस्तु सायुधः" Vi. v. 50.

Obs.: (a) Not however if he introduces his individuality: "एष जमदग्निपुत्रः प्रणम्य विज्ञापयामि", Vi. iv.

(b) Note the use of एष जनः, अयं जनः, etc. in such cases: "जनोऽयमुच्चैःपदलङ्घनोत्सुकः", Ku. v. 64; "भगवन् परवानयं जनः प्रतिकूलाचरितं क्षमस्व मे", R. viii. 81. Note the use of the first personal pronoun in the second half of the second example.

CHAP. VII. SECT. I. GENDER (लिङ्ग).

130. Words, having no gender, are used in the masculine in connection with शब्द, धातु, etc. expressed or understood:

"सुः पूजायां" The particle सु conveys excellence, Pánini i. 4. 94.

"आतोऽनुपसर्गे कः". (The affix) क (is used) with (roots ending in) आ without any preposition, Pánini iii. 2. 3.

"स्तौतिरत्र विपरीतकारकः" (The verb) to glorify has an opposite construction with reference to him, Si. xiv. 66.

"यूस्त्र्याख्यौ नदी" Feminine words in ई or ऊ (are called) नदी, Pánini i. 4. 3.

Obs. : (a) They are occasionally used in the neuter in connection with पद etc. expressed or understood : "युष्मदस्मदी पदे" (= words thou and I), N. IX. 9. ; "त्रिलिङ्गे युष्मदस्मदी" (= the first and the second personal pronoun are of common gender), S. k. ; "वितर्कप्रश्नयोर्नु च" (= and नु conveys doubt and interrogation), Avyayakosha.

(b) Words having gender will retain them when used as mere words : "जराया जरसन्यतरस्याम्" (= जरा optionally becomes जरस्), Pánini VIII. 2. 101.

131. Words of different genders in different senses are used in those genders to distinguish their use :

"अरिष्टं गृहमित्युक्तमरिष्टो वृषभासुरः". अरिष्ट in the neuter conveys a house, in the masculine the demon वृषभ, Anekártha.

"कम्बलो नागराजे स्यात् सास्नाप्रावारयोरपि । कृमावप्युत्तरासङ्गे सलिले तु नपुंसकं ॥" कम्बल in the masculine denotes a Nága chief, a dew-lap, a blanket, a worm, an upper garment. But it is neuter in the sense of water, Medini.

Obs.: Note how the meaning is expressed in the second example.

SECT. II. APPOSITION.

132. When a noun is joined to another noun to define or characterize it, the former is in APPOSITION with the latter. In such cases, it will have the same case and, if possible, the same gender and number:

"प्राचेतसो मुनिवृषा प्रथमः कवीनां" The great sage Válmiki—the first of poets, Vi. i. 4.

"प्रसूतिं (f.) एनःप्रणुदां श्रुतीनां... मुनिं (m.) आबभाषे" Spoke to the sage—the parent of sin-dispelling theology, Ki. iii. 4.

"प्रसह्य वर्षासु (f. pl.) ऋतौ (m. sing.) प्रसक्तिते" The rainy season suddenly setting on, N. ix. 96.

Obs.: So in other languages. *Tulliola* (*sing.*) *deliciolae* (*pl.*) *nostrae*; *Corinthum* (*f.*) *totiae Graeciae lumen.* (*n.*), Cicero.

133. Sometimes an adjective is used in apposition with a substantive, where in Engli h 'when' would be used:

"स बाल आसीद्वपुषा चतुर्भुजः" He, when a boy, had four arms in his frame, Si. i. 70.

"सुप्तोऽहं किल विललाप" I cried when asleep, Kásiká iii. 2. 115.

Obs.: So in Latin. "*Defendi republicam juvenis*", Cicero.

---

134. Sometimes a subject has for its predicate a substantive, which will agree with it in case, but not necessarily in gender and number :

"गुणाः पूजास्थानं गुणिषु न च लिङ्गं न च वयः" Excellences are the seat of adoration, but not sex or age, U. iv. 11.

"भीष्मो द्रोणः कृपः कर्णो भवान् भोजश्च वीर्यवान् । शकुनिः सौबलो द्रौणिरहमेव च नो बलं ॥"... and I are our strength, Mah. viii. 32. 9.

"उपस्करो रथस्यासन्नापः सर्वाश्च निम्नगाः" Wator and all the rivers were the grease of the chariot, Mah. viii. 34. 24.

"विविधमहमभूवं पात्रमालोकितानां" I became the constant object of their looks, Ma. i. 28.

Obs. : (a) Note that the copula is often understood in such cases and that the verb agrees with the subject and not with the predicate.

(b) Such predicate is also found with an accusative, agreeing in case, but not necessarily in gender and number : "नृपतेस्तनुजां (f. sing.) शिखण्डिने वरयामास दारान् (m. pl.), Mah. v. 189. 9.

135. Substantival predicates are often connected in Sanskrit in the nominative case with the particle इति :

"चय: त्विषामित्यवधारितं पुरा" First ascertained to be an assemblage of luster, Si. i. 3. [Note the predicate is in the nominative although it qualifies an accusative].

Obs.: इति is sometimes joined to the subject: "रामायणं (n.) इति श्रूयते वाल्मीकेः सरस्वतीनिष्यन्दः (m.) प्रशस्तिः (f.) आदित्यवंशस्य" We hear the Rámayana is the flow of Válmiki's language— the praise of the solar race, U. VI.

CHAP. VIII. CONCORD.

SECT. I. THE VERB AND ITS SUBJECT.

136. A verb agrees with its subject in number and person:

"साधयाम्यहमविघ्नमस्तु ते" I have done, may there be no impediment to you, R. xi. 91.

"तथा भरतशत्रुघ्नौ प्रीत्या द्वन्द्वं बभूवतुः" (§ 134. a.). So Bharata and Satrughna become a loving couple, R. x. 18.

"अभ्यभूयत वाहानां चरितैः शिञ्जितैर्ध्वनिः" The noise [of the wood] was put down by the tinkling armours of horses, R. iv. 56.

Obs.: This will be the case even if the subject is connected with a nominal predicate: "भूतिमूं तिमतां संख्ये वीचयसि सितचारवः", Mah. VI. 23. 16.; "मम त्वमेवासि मनस्य जवितं", N. IX. 119.

137. When two or more substantives form the

joint subject, the verb agrees with their combined number:

"तीर्थोदकञ्च वह्निश्च नान्यतः शुद्धिमर्हतः" Holy water and fire do not require purification from other (sources), U. i. 13.

"वसिष्ठो वाल्मीकिर्दशरथमहिष्योऽथ जनकः... आगच्छन्ति" Vasishtha, Válmiki, wives of Dasaratha, also Janaka are coming, U. vi. 39.

"अत्र हि विस्फुरन्ति... लक्ष्मीश्च सात्त्विकगुणज्वलितश्च तेजो धर्मश्च मानविजयौ च पराक्रमश्च", U. ii. 40.

Obs.: (a) When the substantives are not connected, the verb will be singular: "न मां त्रातुं तातः प्रभवति न चाम्बा न भवती" (= papa cannot save me, nor mama, nor you), Ma. II. 1; "रोगी चिरप्रवासी परान्नभोजी परावसथशायी । यज्जीवति तन्मरणं यन्मरणं सोऽस्य विश्रामः ॥", H. I. 138.

(b) When the substantives are not regarded as a combined subject, the verb will be singular: "विषयव्याकुलत्वं कालविप्रकर्षश्च नः स्मृतिं मुष्णाति", Vi. v.; "पटलं सत्वरादितं कथायोगेन बुध्यते", H. I. 98.; "अथ निरमरसिन्धुः सार्धमम्बाविधाभिः स च कुलपतिराद्यश्छन्दसां यः प्रयोक्ता । स च मुनिरनुयातारुन्धतीको वसिष्ठस्त्वयि वितरतु भद्रं भूयसे मङ्गलाय ॥", Ma. III. 47. Compare Latin *senatus populusque Romanus intelligit* (= रोमको जनो संसच्च जानाति), Cicero.

(c) The verb may also agree with the nearest subject and left to be understood with the rest: "यत्कृतास्तेन कृतिनो वयञ्च सुवनानि च" [कृतीनि कृतानि सन्ति], Vi. IV. 13. Compare Latin "*filia et unus e filiis captus est*" (= सुता सुतानामेको वन्दीकृतः), Caesar.

138. When, however, the substantives form one idea connected by a nominal predicate, the verb agrees with the latter:

"अदेयमासीत् त्रयमेव भूपतेः शशिप्रभं छत्रमुभे च चामरे", R. iii. 16.

"एषोदिता लोकयात्रा नित्यं स्त्रीपुंसयोः शुभा" M. ix. 25.
"सप्त प्रकृतयो ह्येताः सप्ताङ्गं राज्यमुच्यते", M. ix. 294.

Obs. : If the predicate is merely decriptive, the verb will agree with the original subject (§ 136 and note).

139. If the subject consists of different persons, the verb will be of the first person if it contains a first person and of the second person if it does not contain a first person but contains a second person; as in the first case the compound subject is equivalent to आवां or वयं and in the second case to युवां or यूयं :

"त्वं चैव सोमदत्तिश्च कर्णश्चैव महारथः । अश्वत्थामा च शल्यश्च वृषसेनः कृपस्तथा ॥ गव्यूतिषु त्रिमात्रासु माममासाद्य तिष्ठत ॥", Mah. vii. 87. 12-4.

Obs. : The proper position of the first person is before the second and of the second before the third.

SECT. II. THE SUBSTANTIVE AND ADJECTIVE.

140. An adjective agrees with its substantive in gender, number, and case:

"भ्रातरावावां यमजौ" We are twin brothers, U. vi.

"धत्ते मारकतीं द्युतिं" Acquires the lustre of emeralds, H. 41.

"पञ्चषैरहोभिः" In five or six days, Mu. v.

Obs. : (a) This will be the case even if it has a descriptive predicate : "नलिनी पूर्वनिदर्शनं मता" R. VIII. 45.

(b) If it qualifies a substantival predicate, it will agree with it and not with the subject : "स रावणो नाम निकामभीषणं बभूव रक्षः क्षतरक्षणं दिवः", Si. I. 43. ; "संसारविषवृक्षस्य द्वे फले रसवत्फले । काव्यामृतरसास्वादः सङ्गमः सुजनैः सह ॥", H. I. 151.

(c) All but indeclinable participles, like most other verbal derivatives, are properly adjectives and agree with their substantive in gender, number, and case : "स्वयमर्थ इवाभिवाञ्छितः", Ki. II. 54. ; "कृतिश्रमाच. समरं शरासनम्", R. II. 52. ; "विभाजमच्छस्फटिकाक्षमालया", Si. I. 9.

141. When the adjective is predicated of two or more subjects, it is put in their combined number.

(i) If the subjects are persons and of different genders, the adjective is masculine :

"प्रतीक्षतं भैमि युवां युवानौ (m. dual)", N. iii. 124.

"तथा नृपः सा च सुतेन मागधी ननन्दतुस्तत्सदृशेन तत्समौ (m. dual)", R. iii. 23.

"पाण्डवाश्च महात्मानो द्रौपदी च यशस्विनी । कृतोपवासाः कौरव्य प्रययुः प्राङ्मुखाः (m. pl.) ततः ॥", Mah. xvii. 1. 29.

Compare Latin "*pater mihi et mater mortui sunt*" (= मृतौ मे पितरौ), Terence.

(ii) If they are chiefly things and of different genders, the adjective is neuter :

"यस्मिन् सत्यञ्च मेधा च नीतिश्च भरतर्षभे । अप्रमेयाणि (n. pl.) दुर्धर्षे कथं स निहतो युधि ॥", Mah. vi. 6. 26.

"धर्मः कामश्च दर्पश्च हर्षः क्रोधः सुखं वयः । अद्यैतानि सर्वाणि (n. pl.) प्रवर्तन्ते न संशयः ॥", Ram. vi. 62. 37.

"यस्मिन् सत्यं धृतिः ज्ञानं तपः शौचं दमः शमः। ध्रुवाणि (n. pl.) पुरुषव्याघ्रे लोकपालसमे नृपे ॥", Mah. iii. 58. 10.

Compare Latin "*secundae res, honores, imperia, victoriae, fortuita sunt*" (= दैवायत्तानि सौभाग्यं मानः प्रभुत्वं जयश्च हि), Cicero.

Obs.: (a) An adjective often agrees with the nearest substantive and is understood with the rest: "कामश्च जृम्भितगुणो (m. sing.) नवयौवनश्च (n. sing.)", Ma. I. 33.; "वसु (n.) तस्य विभोर्न न केवलं गुणवत्तापि परप्रयोजना (f.)", R. VIII. 31.; "कश्चित् कुशली (m.) तातः, अम्बा (f.) च सर्वान्तःपुरे:", K.

(b) According to Pánini I. 2. 69., if one substantive is neuter, the compound subject is regarded as neuter. But this is not correct: "ज्योतिराकाशमादित्यो वायुरिन्द्रो प्रजापतिः। नोपैति यावदध्यात्मं तावदेतान् (m. pl.) न पश्यति ॥", Mah. XIV. 35 41. On the other hand, if the predicate be 'thing', the adjective will be neuter although all the substantives may be of the same gender: "त्रीणि श्राद्धे पवित्राणि दौहित्रः कुतपस्तिलाः ॥", M. III. 235. Compare Latin: "*ira* (*f.*) *et avaritia* (*f.*) *imperio potentiora* (*n. pl.*) *erant*", Livy. So in Greek.

142. When substantives are connected by a nominal predicate, the adjective agrees with the latter:

"मिथुनं परिकल्पितं (sing.) त्वया सहकारः फलिनी च नन्विमौ (dual)" Surely this mango tree and this plant were designed a couple by you, R. viii. 61.

"द्वयं गतं (n. sing.) सम्प्रति शोचनीयतां समागमप्रार्थनया पिनाकिनः। कला (f.) च कान्तिमती कलावतः त्वमस्य लोकस्य च नेत्रकौमुदी ॥", Ku. v. 71.

"ऋग्यजुस्सामनामानस्त्रयो वेदास्त्रयी मता (f. sing.) ॥", Ka. ii. 12.

"हस्तिनोऽश्वा रथाः पत्तिः नावो विष्टिस्तथैव च। दैशिकाश्चारिकाश्चैव तदष्टाङ्गं बलं स्मृतं (n. sing.) ॥", Mah. xii. 121. 44.

Obs. : (a) This is specially the case when substantives are connected by इति : "इज्याध्ययनदानानि तपः सत्यं धृतिः क्षमा । अलोभ इति मार्गोऽयं धर्मस्याष्टविधः स्मृतः ॥", H. I. 7. ; "माता मित्रं पिता चेति स्वभावात् त्रितयं हितं", H. I. 37.

(b) If the predicate is not connective, but only descriptive, the adjective will agree with the original substantive (§ 140. a.).

143. Rarely substantives are connected by adjectives in the neuter singular, एतत् सर्वं and similar expressions being understood : (Pánini i. 2. 69. and § 113).

"संग्रामेष्वनिवर्तित्वं प्रजानां चैव पालनं । शुश्रूषा ब्राह्मणानाञ्च राज्ञां श्रेयस्करं परं ॥", M. viii. 88.

"कूपोदकं वटच्छाया श्यामा स्त्री चेष्टकालयं । शीतकाले भवेदुष्णं ग्रीष्मकाले च शीतलं ॥", Chánakya. 96.

Obs. : Compare Latin "*triste* (*n.*) *lupus* (*m.*) *stabulis*", Virgil.

SECT. III. THE RELATIVE AND ITS ANTECEDENT.

144. The relative agrees with its antecedent in gender, number, and person :

(i) If the case is the same, it generally stands before the English antecedent :

"योऽहं बाहुभ्यां भुजाभ्यां" I, who with two arms, Vi. vi. 11.

"मनोरथस्य यद्बीजं तद्दैवेनादितो हृतं" The seed which was our hope, was nipped in the bud by fate, U. v. 20.

"य इहात्मविदो विपक्षमध्ये सहसंवृद्धियुजोऽपि भूभुजः स्युः", Si. ii. 116.

Obs.: But not always: "एतानि तानि जृम्भकास्त्राणि, यानि कृशाश्वात् कौशिकमुपसंक्रान्तानि", U. I. ; "क्व प्राप्यते स पतगः परिपृच्छ्यते यः", N. XIII. 39.

(ii) If the case is different, it generally stands after the antecedent:

"त्वदर्थमेव विन्यस्तः शिलापट्टोऽयमग्रतः। यस्यायमभितः पुष्पैः प्रहृष्ट इव केशरः॥", Ram. ii. 105. 6.

"एतत्तदेव हि वनं पुनरद्य दृष्टं यस्मिन्नभूम चिरमेव पुरा वसन्तः॥", U. ii. 22.

"तस्याञ्चैवंविधायां नगर्यां राजा तारापीडोऽभवत्—यो... धर्मं स्थिरीचकार—यश्च... भुजबलविजिताः प्रणेमुरवनिपतयः—येन चाक्रान्ते सिंहासने नेमुः सर्वा दिशः—यस्मै च मन्येऽनन्यसाधारणशक्तिसम्पदे सुरपतिरपि स्पृहयाञ्चकार...", K.

Obs.: But not always: "यः सुप्तवान् मदङ्के तं मे प्रेषय शिखिनं॥", V. v. 13. ; "यानि प्रियासहचरः चिरमध्यवात्सं, एतानि तानि... तटानि॥", U. III. 8.

145. When the relative has for its predicate a substantive of different gender form the antecedent, the relative usually agrees in gender with the predicate:

"प्रेष्ठं धाम यदामनन्ति सुधियः सोऽयं निधिर्ज्योतिषां" This is the mine of light whom (lit. which) the wise call resplendent luster, Vi. iv. 13.

"शैत्यं हि यत् सा प्रकृतिर्जलस्य" For what is coolness is the natural property of water, R. v. 54.

"मातुस्तु यौतकं यत् स्यात् कुमारीभाग एव सः" But what is mother's dower is the share of girls, M. ix. 131.

Obs.: (a) If the relative is in the clause containing the antecedent, it will agree with it in gender: "तत्तस्य किमपि द्रव्यं यो हि यस्य प्रियो जनः" (= he, who is dear to one, is something inexpressible to him), U. vi. 5.; "विश्वैर्विदुषः श्राद्धं यत्तत्रोदयाप्नुते पुरः। हेतुः परिचयस्थैर्ये वक्तुर्गुणनिकैव सा॥", Si. ii. 75.

(b) Note from the above examples that the correlative generally agrees in gender with the noun it qualifies. But read Pánini i. 4. 32. "क्रियया यमभिप्रैति स (not तत्) सम्प्रदानं". Here लोकः is evidently understood after सः. Also Mah. i. 3. 160.: "ये ते स्त्रियौ पटं वयन्त्यौ धाता विधाता च" (= ये पटं वयन्तौ ते स्त्रियौ धाता विधाता च). And Ki. xiii. 58.: "ये पराक्रमवसूनि वज्रिण." (ये = ये श्वराः).

(c) Compare Latin "*Caesar Gamphos* (*n. pl.*) *pervenit quod* (*n. sing.*) *est oppidum Boeotiae*", Caesar.

(d) If the predicate is merely descriptive of the subject, the relative will agree with the latter: "यः (not या) पूर्वेषां नः कुलस्य प्रतिष्ठा हैव: साक्षादिव धात्रा विधानं", Vi. vii. 21.

146. **When the relative stands for a whole sentence, it is used in the neuter singular:**

देव! श्रूयतां यदेकायमीभूय प्रकृतयस्त्वां विज्ञापयन्ति। "ब्रह्मास्माता यस्तवायं तनूजस्ते नाद्यैव स्वामिनस्ते प्रसादात्। राजन्वत्यो रामभद्रेण राज्ञा लब्धक्षेमाः पूर्णकामाश्चरामः॥", Vi. iv. 45.

"यद्विद्वानपि तादृशेऽप्यभिजने धर्मात्पथो विच्युतः", Vi. i. 33.

CHAP. IX. THE NOMINATIVE AND THE VOCATIVE (प्रथमा).

SECT I. THE NOMINATIVE CASE.

147. **The Nominative denotes the subject of a**

sentence: "तथाद्रियन्ते न बुधाः सुधामपि", N. i. 1. See. §. 136.

148. The Nominative is used as descriptive of the subject.

(i) with verbs signifying *to be, to become, to remain :*

"स्यादन्तरायो यदि मे न तेजः" If (your) spirit had not been my impediment, R. xiv. 65.

"प्रभुर्बुभूषुर्भुवनत्रयस्य यः" Who wishing to become the lord of the three worlds, Si. i. 49.

"स्विन्नाङ्गुलिः संववृते कुमारी" The bride became sweated in her fingers, R. vii. 22.

"संपत्स्यन्ते ... भवतो राजहंसाः सहायाः" Swans will be your companions. Me. i. 11.

"नास्थादपन्था धरणेः कणोऽपि" Not a point of earth remained destitute of path, N. x. 2.

"यदि सर्ग एष ते" If this (is) your resolution, R. iii. 51.

"ईशो हि मे शासिता" The Lord (is) my instructor, Ki. iii. 37.

Obs. : (a) That the predicate precedes the verb. (b) That the copula is often understood.

(ii) with Passive Verbs of *making, appointing, calling, thinking, remembering, sending,* etc. :

"ततस्तेन मुनिना कुक्कुरो व्याघ्रः कृतः" Then the dog was made a tiger by the sage, H. iv.

"युक्तः सेनापतिः कर्तुं द्रोणः शस्त्रभृतां वरः" Drona—the best of archers—should be made General, Mah. vii. 5. 17.

"पृथिवीतले तुलितभूभृदुच्यसे" You are called in this world the mountain-lifter, Si. xv. 13.

"प्रसह्य कन्याहरणं राक्षसो विधिरुच्यते" Abduction of a girl by force is called demoniacal practice, M. iii. 33.

"अतश्चराचरं विश्वं प्रभवस्तस्य गीयते" This moveable and immoveable world is said to have sprung from it, Ku. ii. 5.

"तेभ्यो विशिष्टं किं दानं मतं ते कुरुपुङ्गव" Among, them, Kuru chief, which is considered by you (to be) the best donation, Mah. xiii. 59. 1.

"अत्यागश्चाभिमानश्च मोहो मन्युस्तथा क्षमा। मत्सरश्चैव भूतेषु तामसं वृत्तमिष्यते॥", Mah. xiv. 36. 18.

"हरिर्यथैको पुरुषोत्तमः स्मृतः", R. iii. 49.

"स्वप्रतिनिधिः प्रेषितोऽस्मि" I have been sent (as) his agent, B. r. i.

"देवैः पतिर्यो वृतः" Who was chosen (their) chief by the gods, Vi. iv. 8.

Obs.: (b) When the predicate is connected with इति (= as), it presents no difficulty: "व्यपदिश्यसे जगति विक्रमीत्यतः", Si. xv. 28.

(iii) With verbs meaning *to look, appear, seem*:

"विचारमूढः प्रतिभासि मे त्वं" You appear to me to be foolish in (your) judgment, R. ii. 47.

"मदनग्लानेयमालक्ष्यते" She seems (to be) languid from passion, Sa. iii. 12.

"दृश्यते विषमोन्नताश्च वलयो भित्तौ समायामपि", Sa. vi. 16.

Obs.: (c) In such cases, इव (= as, as if) is often joined to the predicate: "श्रममानेव दृश्यते", Mah.

(iv) with Passive Verbs of production and birth:

"तयोरहमेकैवात्मजा समुत्पन्ना" I was born their only child, K.

"तासां जज्ञिरे पुत्राश्चत्वारोऽमिततेजसः। रामलक्ष्मणशत्रुघ्नभरता देवरूपिणः॥", Ram. i. 19. 10.

Obs.: (d) Compare Latin ... *rex creatus est* (= राजा कृतः), ... *relegio dicitur* (= धर्मो निगद्यते), etc.

(e) Note that the nominative is used with the derivative of above verbs and with their infinitive, preceding शक्यः (क्या, क्यं) (= can), युक्तः (क्ता, क्तं) (= should), etc.

SECT. II. THE VOCATIVE.

149. The person or object addressed to is in the Vocative:

"का त्वं शुभे कस्य परिग्रहो वा", R. xvi. 8.

"कियच्चिरं श्राम्यसि गौरि", Ku. vi. 50.

"राम राम महाबाहो वयं त्वद्यायतामहे", Vi. i. 49.

Obs.: Pronouns have no vocative, but adjectives have: "वयसि प्रिय च वाग्मिनां प्रियाः", Ku. IV. II.

150. The Vocative is often introduced by Vocative particles :

"भो भो विदेहनगरीगता: कुलचारिण:", Ki. ii.

"श्रयि प्रिये कस्य कृते विलप्यते", N. ix. 103.

"हला शकुन्तले", Sa.

Obs. : For the difference of these partecles, consult my Dictionary.

CHAP. X. THE ACCUSATIVE.

SECT. I. VERBAL OBJECT.

151. Transitive Verbs govern the accusative :

"श्रप एव ससर्जादौ" First created water, M. i. 8.

"छायेव तां भूपतिरन्वगच्छत्" The king followed her like a shadow, R. ii. 6.

Obs. : (a) Sometimes a whole sentence stands as the object : "तवेप्सितं किं क्रियतेऽभिधेहि", N. III. 52.

(b) In the Passive Voice, the object of an active verb becomes the subject and the subject is put in the instrumental case : "रक्षाते भवता रहस्यनिक्षेप:" *Have you kept the secret (I) entrusted ?*, V. II. ; "अन्तःपुरचारी जगदे कुमारी" *The keeper of the zenana addressed the princess*, R. VI. 45.

152. Intransitive verbs with prepositions prefixed will govern the accusative, if they acquire active sense and become transitive verbs :

द्रु = *to run* ; अभिद्रु, उपद्रु = *to run over, to invade, to depredate* : "प्राग्ज्योषमुतिपाद्रवत्", Mah. ii. 26. 7.

स्था = *to stand*; उपस्था = *to stand by, to wait on* : "वनदेवतेयं फलकुसुमपल्लवार्घेण मामुपतिष्ठते", U. ii.

आस् = *to sit*; अन्वास्, उपास् = *to be near, to worship* : "स्थाणुमन्वास्ते", Ku. iii. 17.; "उपास्व सान्ध्यं विधिं", N. xxii. 1.

शी = *to lie*; अतिशी = *to lie beyond, to surpass* : "पूर्वान् महाभाग तयातिशेषे", R. v. 14.

वृत् = *to be*; अनुवृत् = *to be after, to follow* : "प्रभुचित्तमेव हि जनोऽनुवर्तते", Si. xv. 41.

Obs. : (a) Conversely, a few transitive verbs acquire intransitive senses with the addition of prepositions :

विश् (= enter) : "विशति वासगृहं नरेन्द्रः", U. I. 7.; "चिन्तां विवेश", K.; "हृदयानि समाविवेश सः", Ki. III. 59.

But निविश् = to stick, to be devoted : "निविशते यदि शुकशिखा पदे", N. N. 11. संविश् = to lie down : "संविवेशात्मजो भूमौ वदन् दर्भेषु दुर्मनाः", Ram. IV. 55. 16. And so on.

(b) These distinctions must le learnt from Dictionary. It can not be exhaustively treated in a grammar.

153. Pánini notes the following :

(i) अधिशी = *to lie on*; अधिष्ठा = *to stand on, to guard*; अध्यास् = *to sit on, to mount* (i. 4. 46.).

"रघू रथमधिशिश्ये" Raghu lay (= slept) in the chariot, R. v. 28.

"अधितिष्ठति लोकमोजसा" Fills the world with (his) prowess, Ki ii. 38.

"अध्यास्य कन्या चतुरस्रयानं" The Princess getting on a palanqueen, R. vi. 10.

(ii) अधिवस्, आवस्, उपवस्, अनुवस् = *to dwell in* (i. 4. 48.).

"एनमधिवसति भवानीपतिः", Ki. v. 21. ; "स्वाजीव्यं देशमावसेत्", M. vii. 69. ; "ग्राममुपवसति, अनुवसति सेना", Vámana.

Obs. : Note the sense. Hence उपवस् = *to fast* is neuter : "त्र्यहमुपवसेद्युक्तः", M. xi. 260. वस् = *to put on* is transitive : "तपस्विनी चिवसते केवलाजिनवल्कले", Ki.

(iii) अभिनिविश् = *to be devoted, to be restricted* (i. 4. 47.) :

"धर्मनभिनिविश्य सन्", Vopadeva. But this is against usage, the locative being generally used : "या या संज्ञा यस्मिन् यस्मिन् संज्ञिन्यभिनिविशते", Kásiká. Compare § 152. a.

154. Some verbs are both intransitive and transitive and will take an object when used as active verbs :

चर् = *to graze* ; also *to graze on* : "नवशस्यं सुखं चेरुः" Grazed young grass contented, V. p. v. 8. 13.

हस् = *to laugh* ; also *to laugh at* : "दशाननादीन् ... हसत्यसौ" He laughs at Dasanana and others, Si. i. 71.

क्रुश् = *to cry* ; also *to cry for, cry against* : "खगास्तमाचुक्रुशुरारवैः खलु" The birds surely cried against him with (their) cries, N. i. 128.

Obs.: This is however not so common in Sanskrit as in English, the causal form being generally used to give transitive force to intransitive verbs: त्वरते (= to hasten), त्वरयति (= to hasten one); चलति (= to move), चालयति (= to move anything); चरति (= to graze), चारयति (= to graze animals); etc.

155. Causals of intransitive verbs govern the accusative:

"पातयिष्यामि दशनान् वदनादखिलांस्तव" I will fell all (your) teeth from your mouth, V. p. v. 16. 7.

"भ्रंशयिष्यामि तं राज्यात्" I will deprive him of (his) kingdom, Mah. iii. 58. 14.

"न वर्धयति तस्य तां" Does not advance his (fortune), Si. ii. 32.

SECT. II. DESCRIPTIVE OBJECT.

156. Verbs signifying *to make, to appoint, to chose, to know, to esteem, to name, to call*, and the like, in addition to a direct object, will govern a FACTITIVE ACCUSATIVE descriptive of object:

"कामपि गणिकामवरोधमकरोत्" Made a certain courtezan (his) mistress, D. vi.

"विधाय रक्षान् परितः परेतरान्" Making (his) own (men) guards around (him), Ki. i. 14.

"सम्भाव्य भर्तारममुं युवानं" Choosing this youth (as your) husband, R. vi. 50.

"भर्तुर्मित्रं प्रियमविधवे विद्धि मामम्बुवाहं" Unwidowed

(lady), know me a cloud (to be) a friend of (your) husband, Me. ii. 38.

"द्वयोरप्येतयोर्मूलं यं सर्वे कवयो विदुः" What all sages consider (to be) the root of both of these, M. vii. 49.

"यमामनन्त्यात्मभुवोऽपि कारणं" Whom (they) regard (as) the cause of even the self-born (Brahmá), Ku. v. 81.

"अतः पिता ब्रह्मण एव नाम्ना तमात्मजन्मानमजं चकार" Therefore the father named the son Aja after Brahmá, R. v. 36.

Obs.: (a) With इति, the nominative must be used: "यामाहुः सर्वबीजप्रकृतिरिति" (= whom they call the nature of all seeds), Sa. i. 1.; "राजा सूनोश्चन्द्रापीड इति नाम चकार" (= the king kept the name of the son Chandrápida), K.

(b) The factitive accusative becomes a predicative nominative after the passive of the above verbs (§ 148. ii.).

157. Intransitive verbs are sometimes followed by a COGNATE ACCUSATIVE, descriptive of the sense involved in those verbs:

"ववर्ष शरवर्षाणि" Rained showers of arrows, Mah. vi. 52. 9.

"नाब्राह्मणे गुरौ शिष्यो वासमात्यन्तिकं वसेत्" A pupil is not to live a long living (i. e. for a long time) with a preceptor who is not a Bráhman, M. ii. 262.

"एकविंशतिमा जातीः पापयोनिषु जायते" Takes twenty-one births in infernal sources, M. iv. 166.

"जयपरशुना तप्यतेऽसौ तपांसि" He is making penances with (his) victorious axe, B. r. iv. 41.

"सहस्रशोऽसौ शपथानशप्यत्" He swore thousands of oaths, iii. 32.

Obs.: (a) Compare Latin *jusjurandum jurare, somnium somniare*, etc. So in Greek.

(b) Expression like गीतं गायति (= to sing a song), रावं रौति (= to sound a sound), etc. do not require any explanation.

SECT. III. DOUBLE ACCUSATIVE.

158. Verbs signifying *to ask, to beg, to speak, to send, to take, to lead, to teach, to win, to fine, to milk* may take two accusatives one of the thing and another of the person:

"बाष्पहेतुमस्याः परिजनमपृच्छत्" Asked (her) attendants the cause of her tears, K.

"तां त्वां सम्बरणस्यार्थे वरयामि विभावसो" Fire, I beg her (of) you for Sambarana, Mah. i. 171-21.

"तां ययाचे वरारोहां" Asked it (garland) from the beauty, V. p. i. 9. 4.

"भिक्षे वार्ष्णेयपार्थौ वामेकां तृप्तिं प्रयच्छतम्" I beg you Krishna and Arjuna 'grant (me) one satisfaction', Mah. i. 221. 2.

"तां न किञ्चिद्वदामि द्रुतमुपनम किं मामाह सा शंस हंस" I say nothing to her, but O swan, come up quick and say what she told me, N.

"प्रत्यूचे वालिनं रामो नाकृतं कृतवानहं" Ráma replied (to) Bali 'I have not done any misdeed', B. vi. 134.

"माधवं पुत्रं कुण्डिनपुरादिमां पद्मावतीं प्रहितवता" Who has sent his son Mádhava from Kundinapura (to) this Padmávati, Ma. i.

"नय मां नवेन वसतिं पयोमुचा" Take me home on a new cloud, V. iv. 67.

"रथान् क्षितिमानिन्युः" Brought the chariots to the ground, Ki. vii. 19.

"शासितुं येन मां धर्मं मुनिभिस्तुल्यमिच्छसि" That you wish to teach me duty befitting sages, Ki. xi 42.

"निषधान् प्रतिपद्यस्व जित्वा राज्यं नलं नृपं" Acquire Nishadha, winning the kingdom from the king Nala, Mah. iii. 59. 5.

"सीमाभेत्तारमुत्तमसाहसं दण्डयित्वा पुनः सीमां लिङ्गान्वितां कारयेत्" Fining destroyers of landmarks the highest fine, shall cause their restoration (by them), V. s.

"भास्वन्ति रत्नानि महौषधीश्च... दुदुहुर्धरित्रीं" Milked the earth resplendent gems and great medicinal plants, Ku. i. 2.

Obs.: (a) मन्थ् (to churn) may take two accusatives, but is generally found with one: "ततो मथितुमारब्धा मैत्रेय तरसामृतं", V. p. I. 9. 83.; "मन्थध्वमुदधिं देवाः सम्प्राप्स्यथ ततः", Mah. I. 14. 12.

(b) Old grammarians include चि (to gather) and रुध् (to check). Hence Bhatti: "श्रीकं चिन्तमवारुधत्"; "गता स्वादवचिन्वाना कुसुमान्याग्रमद्रुमान्", VI. 9 and 10. But this is against good usage: "सा दुष्टकन्या निमज्जित-जरत्पारके निरोधया", D. II.; "न्यपतद्रुतरोधिपशेषयान्या", Si. VII. 38.

(c) Later grammarians (Bhattoji Dikhita, Kramadisvara, etc.) add more— कृष् (= to draw), मुष् (= to steal), वह् (= to carry), पच् (= to cook: not in K.), but I do not know under what authority. "मृतकं चितायाः प्रसभमाकर्षन्तौ", D. VI.; "निष्कृष्टमर्थं चकमे कुबेरात्", R. V. 26.; "अजिनरत्नमुदारमामुषित्वा", D. II.; "वहन्त्वयोध्यामनुराजधानीं", R. XIII. 61; "दुर्बोधपर्कं दुग्धं तु दवमात्रकुलान् पचेत्", Bha.

(d) Two accusatives are used as we may use both the accusative of person and the accusative of thing. For instance, मामब्रवीत् (= told me) or इदमब्रवीत् (= told this); मामयाचत (= asked me) or इदमयाचत (= asked this); गां दुदोह (= milked the cow) or दुग्धं दुदोह (= milked milk); etc. It will be seen that रुध् cannot take an accusative of the locative and चि, कृष्, मुष्, वह्, पच् an accusative of thing.

(e) Compare Latin *hoc te oro* (= त्वामिदं याचे), *multa me interrogavit* (= बहु मामपृच्छत्), etc. So in Greek.

In these cases, the second case stands for another case: त्वामिदं याचे = त्वदिदं याचे. So in Latin.

(f) Verbs meaning *to give, to pay* may take two accusatives from the analogy of other languages, but classical writers always put the accusative of person in the dative.

159. Causals of transitive verbs, retaining causal senses, take two accusatives:

"स योगी याज्ञवल्क्यस्त्वां वेदान्तानध्यजीगपत्" The reverend sage Yagnavalkya taught you the entire Veds, An. iii. 13.

"ततो द्रोणोऽर्जुनं भूयो रणशिक्षामशिक्षयत्" Then Drona again taught Arjuna military studies, Mah. i. 130. 28.

"भार्यां दाशरथिश्चित्रं चित्रकूटमदर्शयत्" The son of

Dasaratha shewed his wife the picturesque Chitrakuta, Ram. ii. 163. 2.

"हीनन्तु दापयेत् दण्डञ्च सपणं राज्ञे धनिने धनमेव च" Shall make the loser pay a fine with stake to the king and the money to the creditor, Y. ii. 18.

"वसतिं प्रिय कामिनां प्रियास्त्वदृते प्रापयितुं क ईश्वरः" Love, who but you is able to take darlings to the residences of (their) lovers, Ku. iv. 11.

"प्रसह्यघातिनश्चैव शूलमारोपयेन्नरान्" Shall impale violent murderers, Y. ii. 276.

दिशं प्रास्थापयद्राजा सुषेणं पश्चिमां तथा" The king also sent Sushena to the western quater, B. vii. 51.

"आत्मानञ्च पशुञ्चैव गमयत्युत्तमां गतिं" Leads both self and the animal to good places, M. v. 42.

"अयाचितारं न हि देवदेवमद्रिः सुतां ग्राहयितुं शशाक" The Mountain could not ask unasked the god of gods to accept (his) daughter, Ku. i. 52.

Obs.: (a) Kramadīsvara finds fault with the last example, but without understanding it. In the sense of making one accept, ग्राहयति will take the instrumental of person (§ 160. a.), but here the expression अयाचितारं clearly shews that ग्राहयति has a different sense.

(b) Proper causals are unknown in Greek and Latin. But as in English, they have generally another set of verbs for the Sanskrit causals, which take two accusatives.

(c) When causal verbs do not retain causal senses, they cannot take two accusatives; "अथ पथि गमयित्वा शर्वरीः शर्वकल्पः", R. xi. 93.

160. When, however, the person (or thing) is the agent, the instrumental will be used :

"आज्ञां कारय रक्षोभिः" Get your orders carried out by Rakshasas, B. viii. 84. [But जगदाज्ञां कारितं, Ku. iv. 29., because जगत् is not the instrument, but the object on which the order falls].

"जीमूतेन स्वकुशलमयीं हारयिष्यन् प्रवृत्तिं" Wishing to convey his good news through the cloud, Me. i. 4.

"निगडेनातिबलवत् पुरुषैरबन्धयन् मां" Had me very tightly bound with fetters by men, D. vi.

Obs. : The above rule is properly the best test as to wh ere the instrumental will be used. It may be added that when the causal verb is represented by another verb in English, two accusatives will be used : पश्यति (= to see), दर्शयति (= to shew) ; शिक्षते (= to learn), शिक्षयति (= to teach) ; स्मरति (= to remember), स्मारयति (= to remind) ; भुंक्ते (= to eat), भोजयति (= to feed) ; प्रविशति (= to enter), प्रवेशयति (= to admit) ; etc. When there is no such verb and recourse must be had to the verb *to get* or *to some other verb* and *by* or *through*, the instrumental must be used : e. g. तेनेदं भोजयामास in the sense of *had it eaten by him* ; पाठयति पत्रं माणवकेन in the sense of *gets the letter read by Manavaka* ; and so on. Hence the causal verbs will have different construction according to sense.

SECT. IV. OBJECT AFTER PASSIVE VERBS.

161. Verbs taking two accusatives (§ 159 and 160) will take the accusative of thing in the passive, the accusative of person being in the nominative.

"मयाङ्ग पृष्टः कुलनामनी भवान्" Sir, you were asked by me your name and race, N. ix. 1.

"याचिता तेन तन्वङ्गी मालां विद्याधराङ्गना" The slender nymph being asked the garland by him, V. p. i. 9. 5.

"भिक्षिता शतमखो सुकृतं यत्" The good which was begged from hundred sacrifices, N. v. 21.

"लज्जते न गदितः प्रियं परः" Others do not feel a shamed when addressed in sweet words, Si. xiv. 2.

"नीतश्चाहं निशाचरेण कन्यकानिकेतनं" And I was taken by the night-rover to the edifice of the princess, D. vii.

"अनुशिष्टोऽसि केनेदृक्" By whom you have been taught such, V. p. i. 17. 19.

"सहस्रमेकं निष्कानां रुक्मिणा विजितो बलः" Rukmi won one thousand sovereigns from Bala (bhadra), V. p. v. 28. 13.

"पञ्चाशद्ब्राह्मणो दण्ड्यः" A Bráhmana should be fined fifty (panas), M. viii. 268.

"मनीषितं द्यौरपि येन दुग्धा" By whom even the heaven was milked (of) his wish, R. v. 33.

"देवासुरैरमृतमम्बुनिधिर्ममन्थे" The ocean was churned nectar by the gods and titans, K. v. 30.

"स गमितः साधुर्जटायुर्दिवं" The good Jatáyu has been driven to heaven, Vi. v. 23.

"स मुक्ता स्वमितद्राज्यं भूय एव ग्राहयितव्यः" He must be released and asked to accept his kingdom again, D. iii.

"येन रावणपुरन्दरद्वन्द्वसंरम्भं स्मारितोऽस्मि" By which I am reminded of the fight between Rávana and Indra, Vi. i.

Obs.: (a) The rules in native grammars are very confused and by no means quite correct. For instance, it is said (S. k.) स्मारयति takes the instrumental, but read the last example.

(b) The same construction occurs in other languages: *omnes milites artes eductus fuerat*; *multitudo Germanorum Rhenum transducitur.* So in Greek.

(c) Causal verbs (§ 160) not taking two accusatives cannot take an accusative in the passive: "पूर्वं तिरस्कारिता:" [मया कर्मणा], Vi. v. 23.

SECT. V. ACCUSATIVE WITH VERBS OF MOTION.

162. All verbs meaning *to go, to come, to reach*, and the like take an accusative of the place or person to which motion is directed:

"नारदस्त्रिदशधाम जगाम" Nárada went to the abode of the Thirteen (gods), N. v. 1.

"युधिष्ठिरं द्वैतवने समाययौ" Came to Yudhishthira in the Dvaita forest, Ki. i. 1.

"प्रत्युद्गतो मां भरतः ससैन्यः" Bharata has come out with the army (to receive) me, R. xiii. 64.

"महर्षेराश्रमं प्रापत्" Arrived at the hermitage of the great sage, R. i. 48.

Obs.: (a) Verbs of motion, *when used literally*, may take a dative instead of the accusative: "उत्पथेन पथि गच्छति", S. k.; "नरकायैव गच्छति", Mah.; "नगरायोदचलम्", D. II.

They are also found with the locative, especially with words meaning *'here'*, *'where'*, etc.: "किमत्रागमिष्यति" (= will he come here), K.; "तत्र गच्छामहे भद्रे", "यावदत्र गच्छामि", Mah. v. 117. 2. 21.; "एकदा गतो विदेहेषु", D. III.

(b) When used figuratively, the accusative must be used: "किमत्रभवतोः कर्णपथमायातं" (= has it come to your ears), Sa. VI.; "तद्वै शुनी गच्छेत्" (= all those will go to the dogs), M. VIII. 90.

(c) Compare Latin *"Italiam venit"* (= इतालीमाजगाम); *"it clamor caelo"* (= ध्वनिरगात् नभसि), Virgil. So in Homer.

163. Verbs of motion are often used with an accusative of quality, where in English the verb *'to become'* would be used with a corresponding adjective:

"क्षोभमगमदतिमात्रमहो" Became exceedingly enraged, Si. xv. 47.

"व्रजति व्यर्थकतां सुभाषितं" Good advice becomes of no use, Si. xvi. 43.

"नरपतिहितकर्ता द्वेष्यतां याति लोके" Royal benefactors become the object of popular hatred, P. i. 3.

Obs.: Compare Latin *"pervenit ad desparationem"* (= निराशतां व्रजति), etc. In Greek, *eimi* is equal to both अस्मि (Latin *sum*) and एमि (Latin *eo*, pl. *imus* इमः).

SECT. VI. ACCUSATIVE OF TIME AND SPACE.

164. The accusative is used to denote duration of time:

"द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोढुमर्हन्" Sir, please wait for two or three days, R. v. 25.

"न ववर्ष वर्षाणि द्वादश दशशताक्षः" The thousand-eyed (Indra) did not rain for 12 years, D. vi.

"मुहूर्त्तमात्र" but for a moment, N. i. 136.

Obs.: Compare Latin *unum diem vivunt*, Cicero. In Greek, the use is not consistent.

165. The accusative is used to denote extent of space:

"क्रोशं कुटिला नदी" The river meanders for two miles, S. k.

"विस्तीर्णा योजनशतं शतमध्यर्द्धमायता । शक्रस्य तु सभा दिव्या पञ्चयोजनमुच्छ्रिता ॥" The divine hall of Jupiter is hundred Yojanas broad, more than 150 Yojanas long, and five Yojanas high, Mah. ii. 7. 1-3.

"वास्यते यस्य पुष्पाणां गन्धेनोर्वी त्रियोजनं" (= for three Yojanas), V. p. v. 31. 11.

Obs.: So in Latin and Greek.

SECT. VII. OTHER USES.

166. The accusative is used with the particle धिक् and rarely with हा, meaning *fie, shame*:

"धिक् सानुजं कुरुपतिं धिगजातशत्रुं, धिग् भूपतीन् विफलशस्त्रभृतो धिगस्मान् ।" Ve. ii 11.

"हा अकृष्णभक्तम्" Woe to the faithless in Krishna, S. k.

Obs. : (a) धिक् is also used with a whole sentence : "धिक् पापेन मया रिपाविव कथं वह्नौ वधायोद्यमः" Vi. v. 46.

(b) Latin uses the dative in such cases : "*hei misero mihi*" (= हा मामधन्यं).

167. Nouns ending in तृन् from transitive verbs may govern the accusative :

"विजेतारं सेनाः, सततमपहन्तारमसुरान्" The conqueror of armies and constant slayer of demons, Vi. iv. 18.

"सम्भावयिता बुधान्, प्रभावयिता सेवकान्, उद्भावयिता बन्धून्, न्यग्भावयिता शत्रून्" Who respected the wise, advanced the employees, started up friends, disgraced enemies, D. viii.

Obs. : (a) This construction is, however, very pedantic and good writers invariably use the genitive instead of the accusative : "कर्ता काव्यनाटकाख्यायिकाप्रभृतीनां", K. ; "वृत्रस्य हन्ता", Ku. II. 20. ; "वसस्य भर्ता भुवनस्य गोप्ता", Mah. I. 3. 143.

(b) Grammarians add also derivatives in उक (except कामुकः "अस्याः कामुको हरिः") : "दैत्यान् घातुको हरिः", S. k. ; "आगामुकं वाराणसीं रक्ष आहुः", Kásiká ; "तवापि मां घातुकमभ्युपेयसे", N. IX. 150. The rule is restricted to transitive verbs and even there, they are mostly used absolutely without any object.

168. Derivatives in एन *signifying direction* may agree with the accusative :

"तत्रागारं धनपतिगृहादुत्तरेणास्मदीयं" There our residence is to the north of the house of the god of wealth, Me. ii. 14.

14

"अये दक्षिणेन वृक्षवाटिकामालाप इव श्रूयते" O, something like conversation is to be heard to the south of the garden, Sa. iii.

"ततश्च पश्चिमेन प्रयागं रात्रिमेकामतिवाह्य", B. r. vi.

Obs.: This use is however pedantic, the ablative or the genitive, as will be shewn, being more frequently found. It is also doubtful without good old manuscripts whether Kalidása wrote in the first case, वृक्षात् or वृक्षान् (न and त resembling so much and the use of the plural being quite unnecessary) and in the second case वाटिकायाः or वाटिका, there being so many silent corrections in prose.

CHAP. XI. THE INSTRUMENTAL.

N. B. There is no instrumental case in Latin or Greek. Hence the ablative in Latin and the Dative (in the absense of any ablative) in Greek serves the purposes of the Sanskrit Instrumental.

SECT. I. PRELIMINARY.

169. The Instrumental is used to denote the subject of all Passive Verbs:

"तया न विहृतो मदनो न च संहृतः", Sa. ii. 12.

"ततो देव्या किमभिहितं" Then what was said by the Queen, Ve. i.

170. The Instrumental is used to denote the subject of all Neuter Verbs used Passively:

"मयाप्यस्मिन्वस्तुनि न शयानेन स्थीयते" I will not also be sleeping over it, Mu. i.

"जनस्य चित्तेन तयानुगम्यते" Man's mind goes in that direction, N. i. 120.

"इति चुक्रुधे भृशमनेन" Thus he became exceedingly angry, Si. xv. 11.

171. The Instrumental is used to denote the instrument, object, or means with which anything is done :

"केनापदेशेनाश्रमपदं गच्छामः" Under what pretext, we will go to the hermitage, Sa. ii.

"संचूर्णयामि गदया न सुयोधनोरू" Shall I not with my mace pulverize the thighs of Suyodhana, Ve. i. 15.

"स प्रत्यग्रैः कुटजकुसुमैः स्वागतं व्याजहार" He expressed welcome with fresh wild jasmines, Me. i. 15.

"तन्मुखेन" Through him, D. ii.

"गणिमं तुलिमं मेयं क्रियया रूपतः श्रिया" By counting, by weighing, by measuring, by work, by beauty, by lustre, N. s.

"दृष्ट्या परं न हृदयेन न केवलं तैः, सर्वात्मनैव सुतनौ युवभिर्ममज्जे" The youths were dipped in the fair damsel not only with (their) looks, not only with (their) heart, but with (their) whole soul, N. xi. 2.

"दीव्यताक्षैस्तदानेन" Then by him playing with dice, Ve. i. 13.

Obs. (a) : अक्षान् दीव्यति is = *to play dice*, Ki. xi. 47. and not = *to play with dice* as native grammarians assert. So "अक्षान् वपति", Mali.

II. 59. 4. So in Latin *ludere alea* (अक्षैः) or *aleam* (अक्षान्). In N. XVII. 122. "दिव्याः क्रीडन्ति स्वयं" Sriharsha does not follow even grammar, for Pánini's rule is that the object of दिव् may be put in the instrumental (दिवः कर्म च) and not that any instrument or companion may conversely be put in the accusative.

"चरुभिर्यजेरन् ते सरस्वतीं" They should worship Minerva with oblations, M. viii. 105.

Obs. (b) : This use of यज् is confounded by native grammarians with its sense of sacrificing and a special rule added for this use. So in Latin *facio* is used with the ablative or accusative according to sense.

"संसक्तश्च तया मृग्या" Pairing with the hind, Mah. i. 116. 8.

Obs. : (c) All verbs compounded with सं (Latin *con*) and *retaining its sense of with* will agree with the instrumental : "सौमित्रिणा तदनु संससृजे कुमारः", R. XIII. 73. Hence Pánini's rule II. 3. 22, "संज्ञोऽन्यतरस्यां कर्मणि" is either unnecessary or incorrect. Commentators are satisfied with an illustration "मात्रा मातरं or पित्रा पितरं संजानीते" but it appears to me to be very unhappy. In the sense of *recognizing, knowing thoroughly* it can take only the accusative. Compare "त्वां (not त्वया) संजानाना", Say. I. 72. 5. Compare also Latin uses of *cognosco*. But Bhatti VIII. 702 has "मैथिल्या संजानानः", but his pedantry is well-known.

SECT. II. INSTRUMENTAL OF CAUSE, MANNER, AND QUALITY.

172. The Instrumental is used to denote cause, reason, motive :

"जातिमात्रेण किं कश्चित् पूज्यते हन्यते क्वचित्" Is any one honoured or killed simply on account of his caste, H. i. 57.

"दीनदयालुतयावनीपाल:" The king out of compassion for the miserable, N. i. 143.

"धूमेनाग्निरनुमीयते" Fire is inferred from smoke, N. d. ii. 1. 6.

Obs.: (a) The ablative is also used in this sense. But the Instrumental must be used with feminine nouns: "भक्त्या गुरौ मय्यनुकम्पया च", R. II. 63. ; "रभसया नु दिगन्तदिदृक्षया", Ki. v. 1. Compare § 189. 6.

(b) With words meaning *reason*, the genitive must be used: "अल्पस्य हेतोर्बहु हातुमिच्छन्" (= wishing to quit much for a little), R. II. 47.

(c) Bháshya lays down words meaning *reason, cause* may be used in this sense in any case in agreement with pronouns. But he is wrong. The forms को हेतु:, कं हेतुं will never be found in the sense of "*for what reason*". The forms कस्मै हेतवे, कस्मै निमित्ताय will be found not in the sense of *for what reason*, but in the sense of the dative "*for what purpose, for what object*". The form कस्य हेतो: is found, but हेतो: is not necessarily genitive. The Instrumental and the ablative (केन हेतुना, कस्माद्धेतो:, etc.) are the proper forms, and the locative is found but in slightly different sense.

173. The Instrumental is used to denote how an action is done, representing English *in, on*, or *through*:

"पदं विमानेन विगाहमान:" Passing through the place in a chariot, R. xiii. 1.

"यया दिशा धावति वेधस: स्पृहा" In whichever direction runs the caprice of Fate, N. i. 120.

"आनुष्टुभेन छन्दसा दैवीं वाचमुदीरयत्" Uttered divine speech in Anushtubh metre, U. ii.

"वाचा दारुणया क्षिपन्" Abusing in vile language, M. viii. 217.

"मनसा समाख्यत्" Counted in his mind, Si. xv. 42.

"कः शालभेन विधिना लभतां विनाशं" Who would meet destruction in the way of butterflies, Mu. i. 10.

"तमपि स्कन्धेनोदूह्य" Carrying him also on the shoulders, D. vi.

नतेन मूर्ध्ना हरिरग्रहीदपः" Krishna accepted the water on his bent head, Si. i. 18.

"एकेन कमण्डलुं कलयन्तं, अपरेणाक्षमालिकां करेण कलयन्तं" Carrying a pot on one hand and beads on the other, K.

"क्वचित् पथा सञ्चरते घनानां" Now it goes through the way of clouds (= sky), R. xiii. 19.

Obs.: Locative can be used only when there is *rest* or anything *occurs in a state of rest*: "इति मनसि विचार्यानुचराः संक्रमन्तौ", N. xiii. 54.

174. The Instrumental is used in connection with a person or thing to denote the points of comparison or the particulars referred to:

"कुलेन कान्त्या वयसा नवेन गुणैश्च तैस्तैर्विनयप्रधानैः" By birth, in beauty, in youth, and in the excellences headed by civility, R. vi. 79.

"पूर्वान् महाभाग तयातिशेषे" In this respect, higly fortunate (king), (you) excel your ancestors, R. v. 14.

"नाम्ना सुतीक्ष्णश्चरितेन दान्तः" By name Sutikshna, peaceful in character, R. xiii. 41.

"मुखेन पूर्णेन्दुनिभस्त्रिलोचनः" In his face, like the full moon with three eyes, Si. i. 70.

"वपुषा वर्चसा चैव शिखामिव विभावसोः। प्रसक्ते च कान्तया च चन्द्ररेखामिवामलां ॥", Mah. i. 169. 16.

Obs. : (a) Compare Latin *pedibus aegers* (equiv. to पादेन खञ्जः), *virtute praecedunt* (= विक्रमेणातिशेरते), etc.

175. The Instrumental is often used to qualify statements, being generally equal to English adverbs:

"यथा प्रकृत्या मधुरं गवां पयः" As cow's milk is naturally sweet, H. i. 16.

"मायया, अमायया" Deceitfully, guilelessly, M. vii. 104.

"सुखेन लभ्याः" Easily to be got, Ki. i. 17.

"न खरो न च भूयसा मृदुः" Neither strict nor exceedingly mild, R. viii. 9.

"प्रायेण श्रेयांसि लब्धुमसुखानि विघ्नान्तरायैः" As a rule, it is difficult to acquire anything good without impediments, Ki. v. 49.

Obs. : It will be seen that, in English also, the idea may be expressed by '*by*' or '*with*' : प्रकृत्या (= by nature) ; मायया (= with deceit) ; सुखेन (= with ease) ; etc. So in Latin *natura* (= निसर्गेण), *magna diligentia* (= महता यत्नेन), etc.

SECT. III. INSTRUMENTAL OF TIME AND SPACE.

176. The Instrumental denotes the time or space in which an action is finished or expected to be finished:

"पञ्चषैरहोभिर्वयमेव तत्र गन्तारः" In five or six days, we will go there, Mu. v.

"कियद्भिर्दिवसैः परापतिष्यन्ति" In how many days, will (they) come up, K. ii.

"प्राप्ता मुहूर्तेन विमानवेगात्" We have arrived in a moment on account of the speed of the chariot, R. xiii. 17.

"त्रिचतुरैः प्रयाणकैरप्राप्य एवाच्छोदं" Before reaching the (lake) Clear Water by three or four marches, K. ii.

Obs.: (a) The Ablative may be used in the same sense with क्षण, मुहूर्त, and निमिष, as the intervening time is in fact nothing: "स मुहूर्तादिव नृपो स्त्रीजाबालभवत्तदा", Mah. v. 120. 22.; "अहस्रत निमेषार्धादितो-रूपं समास्थितः", Mah. VI. 64. 56.

(b) Compare Latin *decem annis unam cepit urbem* (= दशभिर्वर्षैरेकां जग्राह नगरीं), etc.

(c) The forms चिरं (= long) for a long time), चिरेण and चिरात् (= in or after a long time, late), चिराय (= continuously, for ever), चिरस्य (= after a long interval, from a long time) should be specially noted, specially as grammarians make no distinction between them: "चिरं धृता" (= long held), Ki. I. 29.; "कियच्चिरं श्राम्यसि" (= how long will you toil), Ku. v. 50.; चिरेण लब्धाः" (= got after a long time), N. I. 41.; "कियच्चिरेणास्माकं स्मरिष्यति" (= how long after, (you) will remember of us), Sa. VI.; "वयमचिरादिव फलोन्मुखोऽपि भविता" (= it will soon be bearing fruit), Vi. VI.; "चिराय पर्येषि सुखस्य साधनं" (= consider to be the instrument of happiness for ever), Ki. I. 44.; "वाच्यापराधं शुदतौं चिराय" (= removing her offence for ever), R. XVI. 85.; "चिरस्य दृष्टेव मृतोत्थितेव" (= as if seen after a long time, as if risen from death), Ku. VII. 4.; "चिरस्य खलु कालस्य जामदग्न्यः सनाथो वर्तते" (= surely, from a long time, Jámadagnya has masters), Vi. III. The use of temporal genitive in this sense is found in Greek.

---

177. The Instrumental is used with Verbs signifying *to be deprived, to be freed, to get rid of*:

"प्राणैरेनं न व्ययूयुजत्" Did not deprive him of his life, D. i.

"मदनेन विनाकृता रतिः" Love deprived of Cupid, Ku. iv. 21.

"प्राणैर्वा हास्यतेऽचिरात्" Or will be soon deprived of his life, A. r. ii. 2. 62.

"शूद्रः सर्वेण हीयते" Sudras forfeit every thing, M. vii. 374.

"विरहितैरचिरद्युतितेजसा" Destitude of the lustre of lightning, Ki. v. 6.

"मुच्यते पातकैः सर्वैः" Gets rid of all sins, M. xi. 259.

Obs.: Verbs signifying *to free*, however, more commonly agree with the ablative: "तस्मात्पापात् प्रमुच्यते (= is freed from the sin), M. xi. 23.

178. The Instrumental is used with the particles अलं (= enough of), कृतं (=away with), किम् (= what is the use of):

"अलं विवादेन" No use of quarrelling, Ku. v. 82.

"अलं ह्रिया" Away with shame, R. v. 58.

"अलमावेगेन" Be not ashamed, Mu. ii.

"अथास्ति शक्तिः कृतमेव याञ्चया" Or if he is powerful, away with begging, Ki. xiv. 20.

"किं कुलेनोपदिष्टेन" What is the use of reciting one's lineage, Mr. viii. 28.

"मुखं यदि किमिन्दुना, यदि चलाञ्चले लोचने. किमुत्पलकदम्बकैर्यदि तरङ्गभङ्गी भ्रुवौ। किमात्मभवधन्वना, यदि सुसंयताः कुन्तलाः किमम्बुवहडम्बरैर्यदि तनूरियं किं श्रिया ॥" Vi. vi. 9.

179. The Instrumental is occasionally used without the preposition सह to denote *in company with, along with :*

"तेन दीव्याम्यहं त्वया" I play with you with it, Mah. ii. 61. 1.

"उषित्वा स वने वासं ब्राह्मणैः शंसितव्रतः" Mah. i. 84. 2.

"मात्रा स्वस्रा दुहित्रा वा न विविक्तासनो भवेत्" M. ii. 215.

Obs. : (a) सह is however generally used, like *cum* in Latin : "अनेन यूना सह पार्थिवेन" (= with this young prince), R. vi. 35. It is used even when its sense is inherent in the word with which it agrees : "चण्डाल्या सह संवासः" (= cohabitation with a Chandála woman), M. viii. 373.

(b) This sense is poetically expressed in various ways : "रतिद्वितीये मदने प्रपन्ने" (= when Cupid arrived with Love as his companion), Ku. iii. 35.; "शचीसख." (= with his consort Sachi), R. viii. 32.; "अयमात्मना तृतीयः" (= he with two others), Vi. i. Note the peculiar use of the ordinals.

(c) Compounds with स- are common : "सकलत्रसोदर्यो मोचयितव्यः" (= should be released with his family and brothers), Mal. I.

CHAP. XII. THE DATIVE.

SECT. I. DATIVE OF INDIRECT OBJECT.

180. The Dative is used to denote the indirect object of a verb, representating English '*to*.' Verbs meaning *to give*, *to deliver*, *to rend*, *to communicate*, *to disclose*, *to explain*, *to shew*, *to promise*, *to represent*, and the like require this construction :

"किं वस्तु विद्वन् गुरवे प्रदेयं" Sir, what things are to be given to your preceptor, R. v. 24.

"तस्मै राजा ददाति तनयाञ्च यौवराज्यञ्च" The king gives to him (his) daughter and lieutenancy, K. s. 24. 53.

"सुमतये मन्त्रिणे तदनुजमर्पितवान्" Gave his younger to the minister Sumati, D.

"इयं पत्रिका तस्यै कन्यकायै देया" This note is to be delivered to her, K.

"तं दिदेश मुनये सलक्ष्मणं" Made him over to the sage with Lakshmana, R. xi. 2.

"भोजेन दूतो रघवे विसृष्टः" An envoy was sent by Bhoja to Raghu, R. v. 39.

"प्रजिघाय हरिरस्मै हरिणीं सुराङ्गनां" Indra deputed to him the nymph Harini, R. viii. 99.

"सर्वमिदमुदन्तजातं दर्पसाराय सन्दिश्य" Despatching to Darpasára the news of all this, D. i.

"इयममुष्यै नेया" This is to be taken to her, D. iii.

"सद्यो विततार तस्मै योगं" Instantly communicated the formula to him, Ki. iii. 26.

"इमं विवस्वते योगं प्रोक्तवानहमव्ययं। विवस्वान् मनवे प्राह मनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत्॥" G. iv. 1.

"तस्याः प्रसन्नेन्दुमुखः प्रसादं गुरुर्नृपाणां गुरवे निवेद्य। प्रहर्षचिह्नानुमितं प्रियायै शशंस वाचा पुनरुक्तयेव॥", R. ii. 68.

"यस्मै मुनिर्ब्रह्म परं विवव्रे" To whom the sage disclosed the Supreme Spirit, Vi. ii. 43.

"याज्ञवल्क्यो मुनिर्यस्मै ब्रह्मपारायणं जगौ" To whom the sage Yagnavalkya sang the entire Ved, Vi. i. 14.

"तत्तद्भूमिपतिः पत्न्यै दर्शयन् प्रियदर्शनः" The good-looking monarch shewing all these to his consort, R. i. 47.

"तथेति च प्रतिज्ञाय द्रोणाय कुरुपुङ्गवः" The Kuru chief promising 'very well' to Drona, Mah. i. 137. 14.

"राज्ञे प्रतिश्रुत्य पयस्विनी सा" The milch cow promising to the king, R. ii. 65.

"अर्हणामर्हते चक्रुः" Gave reception to the honorable (king), R. i. 55.

"प्रीताभ्यः प्रकृतिभ्यः प्रियमिच्छन्ति राजानः" Kings wish good to their loyal people, Mu. i.

"प्रतिवाचमदत्त केशवः शपमानाय न चेदिभूभुजे" Krish-

na gave no reply to the cursing king of Chedi, Si. xvi. 25.

"यावदागमयतेऽथ नरेन्द्रान् स स्वयंवरमहाय महीन्द्रः" N. v. i.

"मन्त्रिपरिषदं ब्रूहि सेनान्यै वीरसेनाय लेख्यतामेवं क्रियतामिति", Mal. v.

Obs.: (a) Verbs signifying *to give*, *to impart* accasionally agree with the locative *on*: "वितरति गुरुः प्राज्ञे विद्यां यथैव तथा जडे" (=teachers impart knowledge to the dull as to the intelligent), U. II. 14.; "दानञ्च विधिवद्देयं काले पात्रे गुणान्विते", "यदि ये तु प्रयच्छन्ति नैवहीने तु दुर्बले", Hemadri.

(b) Verbs meaning *to bring*, *to take*, *to send*, *to speak*, *to shew*, may take a second object instead of the dative (§ 158, 159).

(c) Verbs of motion generally take the accusative (§ 162 and notes).

(d) Under this rule, come Pánini's rules I. 4. 34-5, 39, and 42: "देवदत्ताय शतं धारयति" (= ows hundred *to Devadatta*); "प्रतिशुश्राव काकुत्स्थेभ्यो विघ्नप्रतिक्रियां" (= the descendant of Kakutstha promised *to them* the removal of the danger), R. xv. 4.; "किमिदं राज्ञां पुरत आत्मकर्म श्लाघसे" (= why are you so bragging of your own acts before the king), Ve. v., but "श्लाघमानः परस्त्रीभ्यः" (= boasting to other's wives), B. VIII. 73; "चक्रपक्ष मानुषीति तां" (= cursed her "be a woman"), B. VIII. 80., but "चकारशपथ सीतायै" (= he swore to Sitá), B. VIII. 74.; "देव्या निह्नोतुमिच्छुः" (= intending to conceal from the goddess), but "देवदत्ताय ह्नुते" (= conceals to Devadatta), Vámana. In the last case, the dative is very rare, but it should be noted that in Latin and Greek, such verbs take two accusatives. In the case of श्लाघ् and शप्, the indirect odject of person is more commonly expressed by the genitive with another word. In the first two cases, the person must be in the dative.

Other verbs may take the dative in similar senses: "ईर्ष्यितव्यं परस्त्रीभ्यः स्वधर्मो रक्षसामयं" B. VIII. 76. [Pánini's I. 4. 39. refers to *dative of interest*].

(e) In Latin and Greek also, the indirect object is often expressed

by the dative, but *ad* or *eis* (= प्रति) with accusative is more common.

SECT. II. DATIVE OF INTEREST.

181. **The Dative is used to denote the object for which or the person for whom any thing is or is done:**

"बलमार्तभयोपशान्तये विदुषां सत्कृतये बहु श्रुतं" His power was for removing the fears of the distressed, his great erudition for honoring the learned, R. viii. 31.

"प्रवर्ततां प्रकृतिहिताय पार्थिवः" May kings act for the good of (their) people, Sa. vii. 1.

"तां राजा नन्दनाय प्रार्थयते" The king asks her for Nandana, Ma. i.

मृगयाघाय न भूभृतां घ्नतां" Hunting of kings who kill (these) is not for sin (i. e. not sinful), N. ii. 2.

"कुशलं खलु तुभ्यमेव तत्" It is surely good for you, Si. xvi. 41.

"अलम्भूष्णुरिज्यायै तपसः सुतः" The son of Justice is sufficient for the sacrifice, Si. ii. 9.

"धनं वा जीवनायालं गृहं वा सपरिच्छदं" M. xii. 77.

Obs.: (a) The Dative of Interest is often equivalent to the infinitive with the accusative: "वधाय वध्यस्य" = वध्यं हन्तुं, R. II. 30.; "जयाय महीभृत." = महीभृतं जेतुं, Ki. v. 1.; "को लक्ष्मीदाहरणाय (= आहर्तुं) इत", R. VI. 75.

(b) The Dative of Interest, as in other languages, often stands for a clause: "वनाय (= वने चरितुं) धेनुं मुमोच" (= left the cow to graze in the wood), R. II. 1.; "यशसे (= यशोऽधिगन्तुं) विजिगीषूणां" (=

for i. e. for acquiring fame), R. I. 7.; "शस्याय (= शस्यमुत्पादयितुं) मघवा दिवं" (= for i. e. for producing crops), R. I. 26.

(c) The Dative is used with words meaning good in the sense of *good for* (example 4). So in Latin. But the genitive must be used in the sense of *good of* (example 2) and the locative in the sense of *good in*: यवागूर्न हिता ज्वरे" (= sour gruel is not good in fever), Sr. I note this because not expressed in Sanskrit Grammars.

(d) Pánini's rule I. 4. 44 appears to be wrong: "सम्भोगाय परिक्रीतः" (= bought for enjoyment), B. III. 78. and "कियता मूल्येनैव पुस्तको गृहीतः" (= at what price this book was bought), P. II. 4. The Dative and the Instrumental have quite different senses. Sanskrit Grammarians say they are identical.

(e) Pánini's I. 4. 39. falls under this rule: "देवदत्ताये‌क्षते (= looks for Devadatta), Kásiká.

(f) Words meaning *strong* (शक्त, समर्थ, etc.) occasionally agree with the dative: "असमर्था विमोक्षाय", "कथं नु शक्ता त्राणाय", Mah. I. 23-4. But they generally agree with the infinitive or the locative (§ 214).

(g) *For = for the sake of* is often expressed by अर्थे or अर्थं with the genitive: "आत्मार्थे पृथिवीं त्यजेत्", P. I. 386.; "मदर्थसन्देशमृणालमन्थरः", N. I. 137.

(h) The Dative of Interest is as common in Latin and Greek as in Sanskrit: "*cui bono fuerat*" (= कस्य हिताय).

(i) "वाताय कपिला विद्युदातपायातिलोहिनी। पीता वर्षाय विज्ञेया दुर्भिक्षाय सिता भवेत्॥" is given by Vámana under a special rule. But it falls under this.

(j) Words meaning *sufficient* often agree with the Genitive instead of the Dative, when the sufficiency is with reference to Persons: "एकस्यापि न पर्याप्तं" (= not sufficient even for one), Mah. I. 83. 13.

SECT. III. SPECIAL RULES.

182. The Dative is used with Verbs meaning *to be angry, to envy, to malign, to offend, to tend,* स्पृह्

(= *to long for*), लुभ् (= *to covet*), स्वद् (= *to taste*), रुच् (= *to be agreeable*), अनु-गॄ and प्रति-गॄ (=*to recite after*) with reference to the object of those feelings :

"असूयन्ति सचिवोपदेशाय, कुप्यन्ति हितवादिने" (Princes) malign the instruction of ministers, become angry with good advisers, K.

"स्पृहयामि राज्ञे दशरथाय" I envy king Dasaratha, Vi. i.

"देवदत्तायेर्ष्यति" Is jealous of Devadatta. [But भार्यामीर्ष्यति = is jealous for his wife "मैनामन्योऽद्राक्षीदिति भावः"], S. k.

"न दूये सात्वतीसूनुर्यन्मह्यमपराध्यति" I am not sorry that the son of Sátvati offends me, Si. ii. 11.

"यान्वेति मां द्रुह्यति मह्यमेव" She, who follows me, will particularly offend me, N. iii. 7.

"मद्भावायोपपद्यते" Tends to my state, G. xii. 18.

"सूर्ये तपत्यावरणाय दृष्टेः कल्पेत लोकस्य कथं तमिस्रा" How can darkness tend to prevent seeing when the sun is shining, R. v. 13.

"नायोध्यायै न राज्याय स्पृहयामि त्वया सह" With you I do not long for Ajodhya nor the kingdom, Ram. ii. 104. 18.

"तथापि रामो लुलुभे मृगाय" Yet Rama coveted the deer, H. i. 27.

"अपां हि तृप्ताय न वारिधारा स्वादुः सुगन्धिः स्वदते

तुषारा" Water (however) fresh, odorous, cool is not palatable to one satiated with it, N. iii. 93.

"यद्भिरोचते भवते" As pleases your Honor, V. ii.

"हिमाद्रेस्तनूजां यतात्मने रोचयितुं यतस्व" Strive to make the daughter of Himálaya agreeable to the Continent, Ku. iii. 16.

"होत्रे प्रतिगृणाति" Recites after the sacrificing priest, S. k.

"गृणद्भ्योऽनुगृणन्त्यन्ये कृतार्था नैव मद्विधाः" B. viii. 77.

Obs.: (a) क्रुध् and द्रुह् (Pánini I. 4. 38.) preceded by a preposition govern the accusative: "क्रुध्यन्तं न प्रतिक्रुध्येत्", M. VI. 48.; "तं न यदुरूपाः प्रचुक्रुधुः", Si. XV. 41.; "संक्रुध्यसि वृथा किं मां", B. VIII. 76.

Verbs meaning *to be angry* often agree with प्रति and accusative: "क्रुद्धस्य चैद्यं प्रति", Si. I. 75.

(b) द्विष् with the Dative is found in the Bhatti (XVIII. 9.) and approved of by Kramadisvara. But read Kaiyata (under Pánini I. 4. 37.) "अस्मात् द्वेष्टीत्यत्र संप्रदानसंज्ञा न भवति, द्विषेरक्रोधार्थत्वात्: अनभिमन्त्र्येनेऽपि द्विषिर्वर्तते यथौषधं द्वेष्टीति". Read also "द्विषन्ति मन्दाश्चरितं महात्मनां", Ku. v. 75.; "रम्यं द्वेष्टि यथा पुरा प्रकृतिभिर्न प्रत्यहं सेव्यते", Sa. VI. 4.

(c) Derivatives from स्पृह् may agree with the Dative: "कामयमानं करिष्यन्ति पुत्रेभ्यः पुत्रिणः स्पृहां", Ve. III. 27.; "स्पृहयालुं कपिं स्त्रीभ्यः", B. VII. 21. But oftener with the locative: "स्पृहावती वस्तुषु केषु मागधी" R. III. 5.

(d) गृ (= to recite) without any prefix governs the accusative: "गृणन् ब्रह्म सनातनं", V. p. v. 38. 71.

(e) अभ्यसूय governs the accusative: "इत्थं परं सास्म न ताप्यतेऽपि इत्यभ्यसूयन्निव", N. III. 102.

(f) Nouns derived from वृष् agree with the locative or with उपरि and genitive: "सुहृत्सु सुहृच्चित्रपः", V. p. I. 2. 19.; "क सा भोगानामुपर्युष्णिः", K.

Nouns from द्रुह्, असूय्, etc. agree with the genitive: "अभिद्रोहेण भूतानां", Ki. XI. 21; "केनाभ्यसूया ते जनिता", Ku. III. 4.

(g) In Latin also, some of these verbs take the dative: *nocere alteri* (= अन्यस्मै द्रुह्यति), *Antonio placet* (= अन्त्वनये रोचते), *amicis irasci* (= मित्रेभ्यो क्रुध्यति), *invident nobis* (= असाभ्यमीर्ष्यन्ति), etc.

183. Verbs meaning *to care*, when implying *contempt* or *disregard*, may take a dative of indirect object:

"तृणायापि न गणयित्वा भर्तॄन्" Not caring a fig for their husbands, D. viii.

"तृणाय मत्वा रघुनन्दनोऽपि" The descendant of Raghu also caring a straw (for him), B. ii. 36.

Obs.: (a) They may also take the accusative: "न त्वामहं तृणं मन्ये" (= I care you a fig).

(b) Some exceptions are given in Sanskrit Grammars, but not if understood in the limited sense given here.

184. In salutation and greeting, the Dative is used with नमस्, स्वस्ति, स्वागतं, कुशलं, भद्रं, etc.

"नमो विश्वसृजे पूर्वं विश्वं तदनु बिभ्रते। अथ विश्वस्य संहर्त्रे तुभ्यं त्रेधा स्थितात्मने॥", R. x. 16.

"भवेदपि स्वस्ति चराचराय वा", Ki. xiv. 62.

"स्वस्ति भवते" Farewell to you, Mal. ii.

"स्वागतं देव्यै" Welcome to Your Ladyship, V. ii.

Obs.: (a) Verbs meaning to salute will take the Dative under § 180: "उपसृत्य भगवते भक्त्या प्रणम्य त्रिलोचनाय" (= saluting to the Three-eyed), K.; "प्रणिपत्य महात्मने" (= bowing to the august person), Mah. VI. 68. 20.; "तामर्चिताभ्यः कुलदेवताभ्यः कुलप्रतिष्ठां प्रणमय्य माता", Ku. VII. 27.

But in direct salutations, they govern the accusative: "नमस्कृत्य महात्मानं पुरुषं परमेश्वरं", Mah. VI. 65. 44.

(b) स्वस्ति is often used independently in the beginning of addresses: "स्वस्ति श्रीमीनराज: त्रिभुवनविजयी धार्मिक: सत्यवादी", J.

(c) स्वागतं and words meaning *good* often agree with the genitive: "स्वागतं तपोधनायाः" U. II.; "अपि कुशलं प्रजापालस्य मातुः", U. IV.; "क्षेममस्माकं, युष्माकम् कुशलं" (= we are well, I hope you are well too), Pra. II.

185. Like the ethical Dative of Latin, the Dative is occasionally but rarely used for the genitive:

"भवान् सेनापतिर्मह्यं" You are our General, Mah. vi. 50. 33.

"अब्रवीत्तनयं तुभ्यं" Spoke to your son, Mah. vi. 58. 41.

"तस्यामाश्चार्यकं यात्रापटवे वटवेऽर्जितं" N. xvii. 28.

Obs.: (a) This use of the Dative is however archaic and should always be avoided.

(b) In some cases, *of* and *for* are interchangeable. Hence this use. *Troja huic loco nomen est* = Troy is the name for this place.

186. The Dative is used in some formulas with mystical expressions स्वाहा, स्वधा, वषट्, etc:

"विष्णवे स्वाहा", "पञ्चग्निस्वायै हुं", "फट् अस्त्राय कवचाय च", etc., A. p.

Obs.: They may be used independently in compounds: "प्रत्यग्रमासमसहस्रवषट्कृतं, निर्मलीमसमसीत्क अनवः", Si. XIV. 25.

CHAP. XIII. THE ABLATIVE.

SECT. I. ABLATIVE OF SEPERATION.

187. The Ablative of seperation is found with various verbs, representing English *from*:

"नभोविभागात्तरसावतीर्य" Quickly descending from the celestial regions, N. iii. 1.

"निरगान्नगर्याः" Went out of the town, K. ii.

"तस्मादुपावर्तत कुण्डिनेशः" The Lord of Kundina returned from there, R. vii. 33.

"जीवसिद्धिर्नगरान्निर्वासितः" Jivasiddhi was banished from the town, Mu. ii.

"अस्मात् प्रदेशात् पदात् पदमपि न गन्तव्यं" You should not move a single step from this place, K. i.

"आहवान्न पलायस्व" Do not run away from battle, Ki. xi. 78.

"गृहाद्गृहं or गृहान्तरं" From house to house, D. vi.

"सत्यान्नाभ्रश्यत स्वर्गफलाद्गुरुर्नः" (That) our governor did not fall from heaven-leading truth, R. xiv. 16.

"निवृत्तो मांसमद्ययोः" Abstaining from meat and drink, Pa.

निवर्तयास्मादसदीप्सितान्मनः" Turn away your mind from this evil desire, Ku. v. 73.

"सीता विलापाद्विरता ववन्दे" Sita saluted, refraining from weeping, R. xiv. 71.

"शशाक मेना न नियन्तुमुद्यमात्" Mena could not restrain (her) from the undertaking, Ku. v. 5.

"हितादपेतः परितप्यसे" Seperated from a friend, you feel distressed, Ki. xi. 29.

"नापकर्षसि कर्मभ्यः पूर्वमप्राप्य किल्बिषं" Do not dis-

miss from (their) employments without first finding (some) fault, Mah. ii. v. 73.

"भीमाद् दुःशासनं त्रातुं" To save Dusshasana from Bhima, Ve. iii. 43.

"ऋणी दास्याद्विमुच्यते" A debtor is freed from slavery, Viv.

SECT. II. ABLATIVE OF ORIGIN.

188. The Ablative is used to denote source with verbs meaning *to spring, to arise, to learn,* and the like :

"तासां चतुर्दश कुलानि। एकं भगवतः कमलयोनेर्मनसः समुत्पन्नं, अन्यद्वेदेभ्यः संभूतं, अन्यदग्नेरुद्भूतं, अन्यत् पवनात् प्रसूतं, अन्यदमृतान्मथ्यमानादुत्थितं, अन्यज्जलाज्जातं, अन्यदर्ककिरणेभ्यो निर्गतं, अन्यत् सोमरश्मिभ्यो निष्पतितं, अन्यत् सौदामिनीतः प्रवृत्तं,...", K. i.

"संगात् संजायते कामः कामात् क्रोधोऽभिजायते। क्रोधाद्भवति संमोहः संमोहात् स्मृतिविभ्रमः॥", G. ii 62.

"तस्य पादात् प्रभवति शैलोदं नाम तत्सरः" From its foot rises the lake called Hill-Water, Mat. 120. 22.

"दुःशासनस्य रुधिरं न पिबाम्युरस्तः" Shall I not drink blood from the chest of Dusshasana, Ve. i. 15.

"क्षितेस्तदा यत् स्वन उच्चचार" The sound which then arose from the ground, N. iii. 2.

"इतः स दैत्यः प्राप्तश्रीः" The Demon receiving (his) fortune from this (source) (i. e. me), Ku. ii. 55.

"पार्थस्तु वरयामास शक्राद्स्त्राणि सर्वशः" Pártha asked from Indra all sorts of weapons, Mah. i. 232. 9.

"हिताज्ञ संशृणुते स किम्प्रभुः" What sort of a master is he who does not hear from friends, Ki. i. 5.

"योऽवाप चापनिगमं देवाद्भवानीपतेः" Who obtained knowledge of archery from the god Siva, An. iv. 23.

"विशङ्कसे भीरु यतोऽवधीरणां" Timid girl, from whom you apprehend disgrace, Sa. iii. 16.

"आभीरेभ्यश्च भवतः कः श्रद्दध्यात् पराभवं" Who would believe your defeat from milkmen, V. p. v. 38. 68.

Obs.: (a) Verbs meaning *to be born* agree with the locative: "यः शूद्रस्य सुतो दास्यां भवेत्" (= The son born of a slave girl by a Sudra), M. IX. 179.; "त्वया मय्युद्भूत्" (= born of me by you), D.

Note the father is put in the Genitive or the Instrumental according to sense.

(b) The rule has been misunderstood by later writers: "पिपासुता शान्तिमुपैति वारिणा, न जातु दुग्धान्मधुनोऽधिकादपि", N. Here मधु is the instrumental and not the source or cause and cannot therefore be in the Ablative.

(c) Words meaning *near* are often used with respect to persons with verbs of *going*, *obtaining*, and the like: "रघोः सकाशादनवाप्य कामं" R. v. 24.

SECT. III. ABLATIVE OF CAUSE AND QUALITY.

189. The Ablative is used to denote cause or motive in the case of non-feminine nouns. (Compare § 172):

"न गौरवात्" Not from respect, N. ix. 1.

"तदवज्ञानात्" For disregarding her, R. i. 79.

"लोभान्मोहाद्भयान्मैत्रात् कामात् क्रोधात्तथैव च । अज्ञानाद्बालभावाच्च साक्ष्यं वितथमुच्यते ॥", M. viii. 118.

Obs.: (a) Compare Latin *"addere studio" "exultare gaudio"* etc.

(b) When it represents *for* and *a clause*, the ablative is always preferred to the Instrumental : "न तादृक्पदार्थप्रतीतेः" (= not so as we do not know of any such substance), S. d. 24. ; "प्रत्यक्षादीनामप्रामाण्यं त्रैकाल्यासिद्धेः" (= sensation etc. are not sources of knowledge as they are not warranted in the three divisions of time), N. d. II. 1. 8.

(c) Pánini's rules II. 3. 24 and 33. appear to me to be unnecessary, as they fall under this rule : शताद्बद्धः (= confined for hundred rupees) ; स्तोकान्मुक्तः (= released for a little). But the explanation of commentators do not commend to me. It is no doubt true that the ablative will not be used in a sentence like "स्तोकेन विषेण हतः", because it represents the means and not the cause but it will be quite correct to say "स्तोकाद्विषान्ममार" (= died from a little poison).

190. In the case of non-feminine nouns, the Ablative may be used adverbially instead of the Instrumental. (Compare § 175):

"अकामात् कामतोऽपि वा" Unintentionally or intentionally, Pa. vii.

"दैवात्, अज्ञानात्" Accidentally, unknowingly, M. xi. 47. and 151.

"बलान्मां नियोजयति" Forcibly employs me, K.

SECT. IV. ABLATIVE WITH VERBS AND ADJECTIVES.

191. The Ablative is used with verbs meaning *to*

be afraid, to feel ashamed, to feel disgust, and the like with reference to the source of those feelings:

"विभेमि कन्यकानां प्रकाशावस्थापनात्" I am afraid to allow girls to live publicly, D. iv.

"न त्रस्तं यदि तेन देवाद्भवानीपतेः" If he was not afraid of the god Siva, Vi. ii. 28.

"तीक्ष्णादुद्विजते मृदौ परिभवत्रासान्न संतिष्ठते" Fears strict (men), does not stand by the gentle from fear of ignominy, Mu. ii. 5.

"दिवोऽपि वज्रायुधभूषणाया ह्रिणीयते वीरवती न भूमिः" The earth, with such a hero, does not feel ashamed even in the presence of the heaven adorned with the thunder-hurler, B. ii. 38.

"येभ्यो बीभत्समानाः सन्त्यज्य सर्वान् कामानरण्ये मनीषिणो विश्राम्यन्ति" The continent, feeling disgust for which, shun all pleasures and rest in the woods, U.

Obs.: (a) Verbs meaning *to fear, to be ashamed*, occasionally agree with the genitive: "तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतं", H. I. 56.; "अन्योन्यस्यापि जिह्रीमः किं पुनः सहवासिनां", Ki. XI. 58.

(b) According to Sanskrit Grammarians, the verb प्रमद् (= to be careless) agrees with the ablative. Hence, under Me. I. 1., Mallinátha says "स्वाधिकारात् प्रमत्तः". But it should agree with the locative. In M. II. 213. "अतोऽर्थान्न प्रमाद्यन्ति प्रमदासु विपश्चितः" (= on this account, intelligent men are not careless about their women), the first is an ablative of cause (§ 189).

प्रमद् in the sense of *going astray* is rightly found in the Upanishads with the ablative.

(c) The verb जुगुप्स (= to loathe) is also said to agree with the

ablative, but it is generally found with the accusative : "किं त्वं मामजुगुप्सिता नेदिष्ठः सपरात्मनं", B. xiv. 19.; "जुगुप्समाना हि मनो हृतं तदा", N. ix. 136.

(d) Bháshya adds मृष्, but it does not find place in later grammarians—Jayáditya, Kramadisvara, Padmanábha. Read also "मृष्यमाणोऽपि क्लेशेषु सत्यमव्यथितं मनः", Ki. xv. 2.; "धीरस्य न मृष्यति", G. i. 13.

(e) It should be added that Pánini does not mention any of these verbs.

192. The Ablative is used with words meaning "different", "seperate", "other" :

"यथाहमन्यं भर्तृभ्यो नाभिजानामि कञ्चन" As I do not know any body else but my husbands, Mah. iv. 16. 18.

"सहस्रनेत्रान्न पृथक् मते मम" In my opinion, not different from the thousand-eyed (Indra), N. ix. 52.

"मत्तोऽविभिन्नः" Not different from me, V. p. v. 33. 47.

"इतर ईश्वरादन्यः" Other i. e. other than God, S. i. 1. 16.

"अन्यत्र राघवांशात्" Except in the family of Raghu, Vi. i. 23.

Obs. : (a) This sense is occasionally understood : "नान्तकः कुसुमायुधात्" (= there is no death *except* the flower-armed), Ku. vi. 44.

(b) पृथक् is also said to agree with the Instrumental, but such use is rare.

SECT. V. ABLATIVE OF COMPARISON.

193. The Ablative is used with comparatives, where in English *than* is used :

"दुस्त्यजः खलु सुखादपि मानः" It is more difficult to avoid pride than pleasure, Si. x. 21.

"पतो दुःखतरं नु किं" What can be more distressing, G.

"चैत्ररथादनूनः" Not inferior to the Garden of Kuvera, R. vi. 50.

"प्राणेभ्योऽपि गरीयसी" More valuable than life, H. i. 111.

"जन्मकर्मतो मलिनतरजनं, जनतो निःस्वशंतरलोकहृदयं, लोकहृदयेभ्यो निर्घृणतरसंव्यवहारं, अपुण्यकर्मैकापणं पक्कणमपश्यम् ।" I saw the village the unmixed seat of sinful acts, where men are dirtier than their birth and deeds, where their hearts are uglier than themselves, where all practices are more abominable than their hearts, K. ii.

Obs.: (a) *Old writers* often use the Instrumental for the Ablative: "को न्वस्ति दुःखिततरो मया दुष्कृतकर्मणा" (= who is more unhappy than myself—a wretch), Ram. II. 59. 3.; "मनुष्यैरधिको युधि" (= greater than men in war), Mah. VI. 122. 17.

(b) Latin also uses the Ablative in such cases.

SECT. VI. ABLATIVE OF PLACE.

194. The Ablative is used to denote the position *from* which anything is done:

"आसनादीक्षतेऽलकां" Views Alaká from the seat, Vopadeva.

"मृद्नन् रथेभ्यो रथिनं गजेभ्यो गजयोधिनः" Charioteer crushing from chariots and elephant-fighters from elephants, Mah. vi. 63. 14.

195. The Ablative is used to denote the distance *from* which anything appears or is done :

"कुतः आर्यः, को वार्यः, कस्य वार्यः" ? Where from are you, sir, and who you are, and whose son, Mr. ii.

"दूरादाहृत्य समिधः" Bringing fuel from a distance, M. ii. 186.

"इतो नातिदूरे" Not very far from here, K. i.

Obs. : (a) With words meaning *far*, the Genitive may be used : "जलाशयस्य नातिदूरे" (= not far from the pond), P. I. 7.

(b) With words meaning *near*, the Genitive is most commonly used : "भासुरकस्य सकाशं गच्छामः" (= we will go up to Bhasuraka), P. I. 8.: "यस्याः समीपे पृथिवीबाधो वर्तते", Sa. III.

(c) Pánin's rule II. 3. 35. is wrong, if understood without any limitation. दूरं (= to a distance), दूरात् (= from a distance) and दूरेण (= at a distance from) are not identical.

So त्वदन्तिकं जगाम = *went to you* ; त्वदन्तिकादागमत् = *went from you* ; त्वदन्तिकेन जगाम = *went by you.*

Other cases may be equally used with these words : "त्रिरपि पक्षी दूरे तत्प्रतीकारः", Mu. I.

(d) Latin generally uses *a* or *ab* with ablative in such cases :

196. The Ablative is used to denote the direction of one place from another :

"अस्माद्भारतवर्षादुत्तरेण" To the North of this Hindustán, K. i.

"कैलासात् पश्चिमोदीच्यां" To the northwest of Kailása, Mat. 22. 14.

"यत् प्राग्विनशनादपि, प्रत्यगेव प्रयागाच्च मध्यदेशः प्रकीर्तितः" The country to the east of Vinasana and to the west of Prayága is called Midland, M. ii. 21.

Obs.: The Genitive is also frequently used in this sense (§ 207).

SECT. VII. ABLATIVE OF TIME.

197. The Ablative is used to denote time *within* which an action is to take place or is to be done:

"सप्ताहात्" Within a week, M. viii. 108.

त्रिपक्षादब्रुवन् साक्ष्यं" Not giving evidence for three fortnights, M. viii. 107.

Obs.: (a) This construction is rare, this sense being generally expressed by -अभ्यन्तरे, -मध्ये, or अन्तर् in compound: "सप्ताहाभ्यन्तर-", Mit.; "सप्ताहमध्ये", K. b. (= within a week); अन्तर्दशाहात् (= within ten days), M. VIII. 222.

(b) Remember rules in § 164 and 176.

198. The Ablative is used to denote time *after* which an action takes place or is done:

"बहोर्दृष्टं कालात्" Seen after a long time, U. ii. 27.

"एकाहाच्छुध्यते विप्रः" A Brahman becomes pure after (i. e. in) a day, Pa.

Obs.: This construction is rare, this sense, as in Latin, being generally expressed with the ablative and a word (अनन्तरं, परं, etc.) meaning *after*.

CHAP. XIV. THE GENITIVE.

SECT. I. PRELIMINARY.

199. The Genitive denotes the dependence of one Substantive (or Pronoun) on another :

"धाम धैर्यस्य, स्थानं स्थितेः" The abode of fortitude, the seat of decorum, K. i.

"तस्य च मम च वैरं" Enmity between him and me, D. ii.

"यवनीमुखपद्मानां सेहे मधुमदं न सः" He could not bear the intoxicating nectar of the lily-faces of Yavana women, R. iv. 61.

Obs.: (a) The Genitive generally represents *of* in English, but it should not be used (I) when *of* merely connects words in apposition and (II) when it means *having* or *possessing* : "सर्वे वयं" (= all of us), Ve. VI. 1. ; "मार्गशीर्षे शुभे मासि" (= in the auspicious month of Agraháyana), M. VII. 182 ; महाधनः (= of great wealth), दशभुजः (= of ten arms), etc.

(b) The Genitive is often expressed by compounds : "सुनन्दावचनावसाने" (= at the end of Sunandá's speech), R. VI. 80 ; "शैलप्रतिमा" (= an image of stone), Mr. II.

(c) Remember § 122. b. Hence "कुरुक्षेत्रांश्च मत्स्यांश्च पञ्चालान् शूरसेनजान्। दीर्घान् लघूंश्चैव नरानग्रानीकेषु योधयेत्॥", M. VII. 193.

(d) Under this rule, the Genitive is used with हेतोः, कारणात्, अर्थे, कृते, etc. (Comp. § 172. b.) : "चन्द्रगुप्तस्य कृते" (= for the sake of Chandra Gupta), Mu. I. 26. So in Latin *causa, gratia, ergo* agree with the Genitive.

I have already commented on Patanjali's modification of Pánini's rule (§ 172. c.). The forms किन्निमित्तं, किंकारणं, किमर्थं are found but

not as Patanjali has expressed, but as adverbs = *why*. If Patanjali had been right, कस्मै etc. would have been found in the same sense.

It should, however, be remembered that Kátyayana's emendation "निमित्तपर्यायप्रयोगे सर्वासां प्रायो दर्शनं" is to be read with Pánini's rule II. 3. 27. "सर्वनाम्नस्तृतीया च" and in that case it means "सर्वनाम्नां सर्वासां विभक्तीनां प्रायो दर्शनं" which is quite correct although against the illustrations in the Bháshya. Kaiyata's gloss "असर्वनाम्नां प्रथमाद्वितीये न स्तः" (not found in Vámana), therefore appears to be wrong and Dikshita's illustrations beyond doubt. An expression like "ज्ञानेन निमित्तेन हरिः सेव्यः" will not be found except in commentaries, where निमित्तेन would be added to explain that the instrumental is a causal instrumental. Kramadisvara more practically writes "केचिदत्र वेति पठन्ति तेन 'आश्रयेन हेतुना' 'पुंयोगाद्धेतोः' इत्युपपन्नं भवति".

(e) Sometimes the locative is used where *of* also represents *in* : "उभयतः पथि" (= on both sides of the road), Mah. v. 83. 60. ; "वैशाखे शुक्लपक्षे तु तृतीयायां जनार्दनः" (= Krishna on the 3rd lunar day of the light fortnight of Vaisákha), Tithitatva.

200. The Possessive Genitive with the verb *to be* (used or understood) is often used where in English the verb *belong to* would be used or words to that effect :

"स्थाणुच्छेदस्य केदारमाहुः शल्यवतो मृगं" It has been said that a field belongs to him who clears the jungle and an animal to him who used the dart, M. ix. 84.

"मृणाति यस्तान् प्रसभेन तस्य ते" It (= an wild animal) belongs to him who kills it by force, Ki. xiv. 13.

"यस्य यावत् स तेनैव स्वेन तुष्यति बुद्धिमान्" V. p. i. 11. 21.

Obs. : (a) This sense is often expressed by derivatives : "अस्मदीयमागारं" (= our house), Me. ; "पैतृकं रिक्थं" (paternal property), Da.

(b) Compare Latin *omnia victoris* (= सर्वं जेतुः).

201. The Possessive Genitive with the verb *to be* (used or understood) is often used where in English the verb *have* is used. In such cases, the English subject is in the Genitive and the English object becomes the subject:

"अस्ति मोऽन्यदपि प्रष्टव्यं" I have something more to ask, Sa. i.

"न हि मे संसितिरस्यां दिव्यतां प्रति" I have no doubt as to her divinity, K.

"शक्तिरस्ति कस्यापि विदेहराजस्य छायामप्यवस्कन्दितुं" Has any body power to trample even the shadow of the king of Videha, Vi. iii.

SECT. II. SUBJECTIVE AND OBJECTIVE GENITIVE.

202. The Genitive often denotes the subject of an action expressed in the word on which it depends:

"क्रियामिमां कालिदासस्य" This work of Kálidása, Vi. i. 2.

"भर्तुः प्रवासात्" On the death of (their) husband, R. xiv. 1.

"अजेयस्त्वं रणेऽरीणां" In battle, you are invincible by (your) enemies, Mah. vi. 23. 19.

Obs.: (a) The Subjective Genitive cannot be used with Active Verbal Substantives meaning *any act*: "नृपेण पाणिग्रहणस्पृहेति" = that (you) long for the *acceptance* of your hand *by the king*, N.

III. 69. ; "सैन्यघातं रवे परैः" = *destruction* of the army by the enemy, Mah. VI. 108. 28. ; "परैः पराभवोऽप्युत्सव एव मानिनां", Ki. I. 41.

Verbs of motion and Verbs mentioned in § 153-4. which are properly neuter are to be excepted : "सुराङ्गनानां प्रस्थानं" (= departure of nymphs), Ki. VII. 1. ; "कार्श्यो [ते] तपसाभिनिवेशः", K.

(b) In the case of future passive participles (तव्य, अनीय, य), the use of the Genitive for the Instrumental is optional : "भिषजामसाध्यं" (= incurable by physicians), R. VIII. 93.

But the Instrumental is mostly used when they are used as verbs : "त्वया कियद्वा गुरवे प्रदेयं" (= and how much is to be given by you to your preceptor), R. V. 18. ; "अयमपराधो भवता मर्षयितव्यः" (= this offence is to be forgiven by you), Sa. IV. ; "न मया स्त्रीणां वचनादिद-मकार्यं करणीयं", Mah. I. 3. 88. If the verb is neuter the subject may rarely be in the Genitive : व्रीडितव्यमपि ते सचेतसः", Ki. XIII. 46.

(c) Participles in त, used with reference to the *Present Tense*, agree with the genitive : "वैशेषिकं चारु मतं मतं मे" (= in my opinion, the Vaiseshika doctrine is beautiful), N. XXII. 36. ; "विदितं तप्यमानञ्च तेन मे भुवनत्रयं' (= I know that ...), R. X. 39.

With reference to Past time, the Genitive cannot be used : "तच्छिखरादञ्जात् परिच्युतः", "अभ्यर्थितोऽभ्यागतां गीता नार्यः", वेधसा महाजलनिधिवत्-परिहृतः", K.

As pure Adjectives and as Substantives, they may of course be used with the Genitive : "सुखचिन्तयिता राज्ञः", V. p. I. 11. 26. ; "अपे-क्षितं रघुकुलाङ्गनानां न वीरसूशब्दमकामयेतां", R. XIV. 4. ; "तस्याश्रिभिः सङ्गतं", D. II.

(d) Pánini's rules II. 3. 66 and 71 are differently explained by Sanskrit Grammarians. But it is evident that the same ambiguity would arise when the simple subjective genitive is used as when both the subjective and the objective genitive are used, for the only difference is the objective genitive is understood in the one case and expressed in the other.

The first rule has been greatly modified by later grammarians and some say it is equally correct to say "शब्दानामनुशासनमाचार्यस्य or आचा-र्येण", "विचित्रा सूत्रस्य कृतिः पाणिनेः or पाणिनिना". The last example is no doubt correct, but in the first case "पाणिनेः" is not an instance of subjective genitive, but of possessive genitive agreeing with सूत्रस्य

(*the composition of Pánini's aphorisms is wonderful*). The first is not approved, among others, by Vámana.

It should, however, be added that such ambiguous construction is also occasionally found in Latin.

(e) Possessive genitive may be used with any substantive: "आदानं (= अर्जनं, M. n. i. e. acquisitions) हि विसर्गाय सतां वारिमुचामिव", R. IV. 86.

203. The Genitive often denotes the object of an action expressed in the word on which it depends:

"एवंविधानां वृत्तान्तानामनभिज्ञास्मि" I am not acquainted with such affairs, K.

"कथं वेदानामागमः, कथं शास्त्राणां परिचयः" How you read the Veds, how you became familiar with the Shástras, K.

"प्रणिपत्य सुरास्तस्मै शमयित्रे सुरद्विषां" The gods bowing to him, the checker of the enemies of gods, R. x. 15.

"सा हि रक्षणविधौ तयोः क्षमा" For it is sufficient to protect them, R. xi. 6.

Obs.: (a) There is difference of opinion as to verbs taking two accusatives, some saying only the Principal Object can be put in the Genitive, others holding that both the objects can be put in the Genitive: "नेताश्वस्य ग्रामं" (also ग्रामस्य according to the latter) (= taker of the horse to the village), Kásiká. Vámana, however, excepts from this तव्य, अनीय, य: "नेतव्या ग्रामं (never ग्रामस्य) अजा देवदत्तेन".

I think the general use is that where the second object stands for a dative, it *may* retain that construction but is generally put in the dative or locative (§ 217): "प्रार्थनाधिकफले विपत्फला", Ki. XIII. 61. If it stands for an ablative, two genitives *may* be used, the first being a possessive genitive: "गवां दुग्धस्य दोहः"; "समुद्रस्यामृतस्य मथनं" "नटस्य

राज्यस्य भयः". But in such cases, the ablative must be used if the sense of *from* is to be conveyed.

(b) Commentators add that द्विषत् may agree either with the genitive or the accusative. But this is unnecessary. द्विषत् = *enemy* agrees with the genitive and द्विषत् = *hating* governs the accusative. The first sense occurs in Mah. VII. 110. 6. "द्विषतामपि प्रियतमोऽजनाः". The two senses are unwarrantably mixed in N. XV. 67. "बलं द्विषन्".

(c) Pánini excepts from this words ending in उ and अक with reference to future time (II. 3. 69-70.). But this is against good use. See § 167. a. for words in उ. As regards अक, the only instances I remember are in grammarians: "कटं कारको व्रजति", Kásiká; "सतः (acc. pl.) पालकोऽवतरति", S. k.; "वार्तामाख्यायकः प्रभोः", B. VIII. 128.

(d) For participles in त, see § 202. c.: "कस्यापकारी मत्कृतः", D. II.

SECT. III. PARTITIVE GENITIVE.

204. The Genitive is used to denote the whole of which a part is taken:

"धरणेः कणोऽपि" Not a point of the earth, N. x. 2.

"गवां शतसहस्राणि" Thousands of kine, Ram. i. 74. 28.

Obs.: (a) The Partitive Genitive in agreement with Numerals is more common in Sanskrit than in English: "दासीनां शतं" (= a hundred slave girls), Mah. V. 86. 8.; "रथानामयुतानि षट् (= sixty-thousand chariots), Mah. VII. 87. 13. Compare Latin *mille hominum valentium* (= विक्रान्तानां मनुष्याणां सहस्रं).

Hence all genitive compounds ग्रामशतं and the like.

(b) When not used distributively, the Partitive Genitive is not used: "एका भार्या प्रकृतिमुखरा चञ्चला च द्वितीया", J.

205. The Partitive Genitive is used with Ordinals and Pronouns implying a number:

"प्रथमं मानभृतां न वृष्णयः" Not the Vrishnis—the first of the honourable, Ki. ii. 44.

"त्वमेव कल्याणि तयोस्तृतीया" Happy (girl), you are their third, R. vi. 39.

"सर्वाविनयानामेकैकमप्येषामायतनं, किमुत समवायः" Every one of these is the seat of all indecencies, much more (their) combination, K.

"गृह्यतामनयोरन्यतरः" Accept one of the two, Mal. v.

Obs.: Compare Latin *consulum alter, primi juvenum*, etc.

206. The Partitive Genitive is used with Superlatives and words equivalent to Superlatives:

"ज्येष्ठः सुतानां मम" The eldest of my sons, Mah. iii. 236. 9.

"ह्रदानामुदधिः श्रेष्ठो गौर्वरिष्ठा चतुष्पदां" The ocean is the highest of lakes, the cow is the best of quadrupeds, Mah. i. 1. 269.

"धौरेयः साहसिकानामग्रणीर्विदग्धानां" The foremost of the bold, the greatest of the clever, K.

Obs.: (a) Compare Latin *maxime principum, trium minimus*, etc. So in Greek.

(b) मध्ये may be used with the Genitive, like *inter* in Latin, in the sense of English *among*.

SECT. IV. GENITIVE OF PLACE AND TIME.

207. The Genitive is used in agreement with

words indicating position or direction. (Comp. § 196.).

"तस्य शिखरिणः पूर्वोत्तरे दिग्भागे" To the north-east of the mount, K.

"दक्षिणेन तु श्वेतस्य निषधस्योत्तरेण तु। वर्षं रमणकं नाम जायते तत्र मानवाः॥", Mah. vi. 8. 2.

"उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणं। वर्षं तद्भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः॥", V. p. ii. 3. 1.

Obs.: See § 168.

208. The Genitive of words meaning time may be used for the Locative in agreement with Numeral Adverbs denoting *number of times* (Pánini ii. 3. 64): "पञ्चकृत्वोऽह्नो भुंक्ते" (= eats five times a day), "द्विरह्नोऽधीते" (= studies twice a day), Kásiká.

Obs.: Compare Greek *tris ton eniantun* (= त्रिस्तस्य हायनस्य).

SECT. V. GENITIVE OF COMPARISON.

209. The Genitive may be used in agreement with words meaning *equal*, *equality*, *like*, *likeness*, and the like:

"अर्जुनस्य समो लोके नास्ति कश्चिद्धनुर्धरः" There is no archer in the world equal to Arjuna, Mah. i. 137. 15.

"न तासां सदृशीं मन्ये त्वामहं मत्तकाशिनि" Fascinating girl, I do not think you their equal, Mah. i. 169. 39.

"गीतनिनदस्य समया गिरा" With their sound like singing, Si. vi. 73.

"गौरीगुरोस्त्रिभुवनमपि नैति मन्ये तुल्यां", Ki. v. 21.

Obs.: The Instrumental may be equally used except when a simple statement is made with reference to one individual ("उपमा कृष्णस्य न विद्यते", Kásiká): "विष्णुना सदृशो वीर्ये" (= equal to Vishnu in powers), Ram.

Pánini lays down (II. 3. 72) that the Instrumental cannot be used with तुला and उपमा. But he is wrong, unless understood as expressing the exception above noted: "स्फुटोपमं भूतिसितेन शम्भुना" Si. I. 4.; "तुलां यदारोहति दन्तवाससा", Ku. v. 34. Táránátha Tarkaváchaspati in note 206 says of the last example 'सहार्थे तृतीया' इति मल्लिनाथः. But he evidently relied on his memory. What Mallinátha says is "अत्र तुलाशब्दस्य सादृश्यवाचित्वात्तद्योगेऽपि तुल्यार्थैरतुलोपमाभ्यामिति न तृतीयाप्रतिषेधः तत्र सूत्रे सदृशवाचिन एव ग्रहणादिति". The defence is lame.

SECT. VI. GENITIVE WITH VERBS.

210. The Genitive may be used with the following verbs:

(i) स्मृ, अध्येति (= to remember of, think of):

"स्मर्तुं दिशन्ति न दिवः सुरसुन्दरीभ्यः" Do not induce the nymphs to think of heaven, Ki. v. 28.

"सस्मार सारस्वतसूक्तिसृष्टेः" Thought of the fluent address of Sarasvati, N. xiv. 8.

Obs.: (a) This construction is occasionally found in the Passive: "त्वमर्हतामग्रसरः स्मृतोऽसि नः" (= we think of you as the highest of men deserving respect), Sa. v. 16.

(b) When the object is referred to directly, the accusative must

be used : "स्मरसि सुतनु तस्या गोदावरीं वा, स्मरसि च तदुपान्तेष्वावयोर्वर्तनानि," U. I. 26. ; "मामिवाध्येति नृपतिः", Ki. XI. 74.

(c) Compare Latin *meminit praeteritorum* (= गतस्य स्मरति), but *Cinnam mimini* (= किन्नं स्मरामि).

(ii) दय् (= to pity, have compassion for):

"ममापि किं नो दयसे दयाघन" Rich in kindness, why you do not feel pity on me, N. ix. 98.

Obs. : (d) So in Latin *miserere mei*, Ovid. The accusative would be equally correct : [मां] "गिरानुकम्पस्व दयस्व चुम्बनैः", N. IX. 119.

(iii) तृप् (= to be satisfied, satiated):

"तृप्तै विराधमांसानां" Satiated with the flesh of Virádha, Vi. v. 7.

"नाग्निस्तृप्यति काष्ठानां नापगानां महोदधिः। नान्तकः सर्वभूतानां न पुंसां वामलोचना ॥", H. ii. 115.

Obs. : (e) It more commonly agrees with the Instrumental or with the Locative according to sense : "तैस्तर्पयित्वा प्रथमं ब्राह्मणान् मधुसूदनः", Mah. v. 91. 42. ; "श्रेयसि केन तृप्यते", Si. I. 29. ; "कमैव परमात्मसुखावतृप्यत", D. VI.

(iv) जस्, हन् preceded by नि or प्र, नट्, क्रथ्, पिष्, in the sense of destroying, crushing, eradicating (Pánini ii. 3. 56.).

"निजौजसोज्जासयितुं जगद्द्रुहामुपाजिहीथा न महीतलं यदि" Si. i. 37.

"प्रवृत्त एव स्वयमुज्झितश्रमः क्रमेण पेष्टुं भुवनद्विषामसि" Si. i. 40.

Obs. : (f) These verbs, however, generally govern the accusative : "पिपेषाम भानु", B. XII. 18. ; "विनिहत्य भवन्तमूर्जितश्री.", Si. XVI. 85.

(v) Verbs meaning *to have mastery over, to control,* (ईश्, Pánini II. 3. 52. and प्रभू): "मायानामीशिषे न च" B. IX. 57.; "सर्वस्याप्यार्थितोऽपि प्रभवत्येवातिपेशलस्य च्यो जनः", C. I. More properly, they agree with the Locative of Reference. In the sense of *can*, they generally agree with the Infinitive.

(vi) कृ in compounds implying *imitative effort* (प्रतियत्न, II. 3. 53.): "मा कस्यचिदुपस्कृथाः", B. VIII. 19.; "ननु कलभेन यूथपतेरनुकृतं", Mal. V.; "यः...... अनुकरोति भगवतो नारायणस्य", K. But more commonly, they take the accusative: "एधोदकमुपस्कुरुते", Vámana.

(vii) व्यवहृ and पण in the sense of *dealing* (in sale transactions), *staking* (in gambling) (II. 3. 57.): "शतस्य व्यवहरति"; "सहस्रस्य पणते", Kásiká; "प्राणानामपणिष्ठासौ", B. VIII. 121. But this use is extremely rare, the accusative being preferred in the second sense and the Instrumental in the first sense: "पणस्व कृष्णां पाञ्चालीं तयास्मान् पुनर्जय", Mah. II. 65. 32.; "अक्षोऽस्मत्कः पणितुं परस्य", Mah. II. 67. 47.

(viii) दिव् in the sense of *staking* (II. 3. 58): "अदेवीद्बन्धुभोगानां", B. VIII. 122. Pánini seems to have thought from his II. 3. 59 that दिव् without any उपसर्ग must take this construction. But he is wrong, the Accusative or the Instrumental being always preferred: "कितवा यानि दीव्यन्तः"; "अहं दीव्यामि द्रौपद्या", Mah. II. 65. 29 and 39.

(ix) ज्ञा in the sense of *knowing of* (II. 3. 51.: the rule is differently interpreted by native Grammarians, but Vopadeva's "अज्ञोऽसुंकुज्ञे जानीते" appears unmeaning to me): "न वयं तस्य जानीमः" (= we do not know of him).

(x) नाथ् in blessing (II. 3. 55): "घृत्या नाथस्व वैदेहि", B. VIII. 120. This sense is obsolete. In the sense of asking, it takes the accusative: "नाथसे किमु पतिं न भूभृतां", Ki. XIII. 59.

(xi) II. 4. 54. (रुजार्थानां भाववचनानामज्वरेः) is unnecessary: "चौरस्य रुजति रोगः" = चौरस्य रोगो रुजति (like तपस्तप्यते). When transitive, "चौरं रुजति रोगः", Kásiká.

SECT. VII. SPECIAL USES.

211. The Genitive is idiomatically used in various senses:

"भवस्य देवस्य किलानुपश्यत:" In the presence of the God Siva, B. p. viii. 12. 23.

"जातवेदोमुखान्मायी मिषतामाच्छिनत्ति व:" The master of illusions snatches away from the fire while we are striving for it, Ku. ii. 46.

"वासुदेवस्य शृण्वत:" In the hearing of Krishna, Mah. vi. 50. 31.

"वीरो न यस्य भगवान् भृगुनन्दनोऽपि" To whom, even the reverend son of Bhrigu is no hero, U. v. 34.

"के मम धन्विनोऽन्ये" Who are other archers to me, Ku. iii. 10.

"उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकं" H. i. 69.

"अप्यन्यपुष्टा प्रतिकूलशब्दा श्रोतुर्वितन्त्रीरिव ताड्यमाना" Ku. i. 45.

112. The Genitive is also occasionally used for the Dative of Indirect Object, especially by pedantic writers:

"तस्य परिचारिका दशरथस्य वार्ताहारिणी मिथिलां संप्रेषिता" Her attendant was sent to Mithilá to convey news to Dasaratha, Vi. iv.

"तं च व्यसृजद्भरतस्य" And sent it to Bharata, U. iv.

"अधुना मदयन्तिकाया: कलहंसेन रणवृत्तान्तं विस्तरत: कथ्यमानं श्रोतुमिच्छामि" Now I wish to hear the details of fighting narrated by Kalahansa to Madayantiká, Ma. viii.

Obs. : It will be seen from the above examples that such use besides being pedantic, is very ambiguous.

CHAP. XV. THE LOCATIVE.

N. B. There is no Locative in Latin or Greek, the Ablative or Genitive in Latin and the Genitive or Dative partially in Greek being used for it. Even in Sanskrit, the Genitive and the Locative have no distinction in the dual and the Genitive and the Ablative often in the singular.

SECT. I. PRELIMINARY.

213. The Locative is used to denote the place or state in which any thing is or expected to be, being equivalent to English *in* or *on* :

"हस्ते लीलाकमलमलके बालकुन्दानुविद्धं, नीता लोध्रप्रसवरजसा पाण्डुतामानने श्रीः। चूडापाशे नवकुरवकं चारु कर्णे शिरीषं, सीमन्ते च त्वदुपगमजं यत्र नीपं वधूनां ॥", Me. ii. 2.

"विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा, सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः।", H. i. 31.

"लिपिज्ञानवचनकौशलेषु सम्यग्विनयनं, शब्दहेतुसमयविद्यासु वार्तामात्रावबोधनं, द्यूतकलास्वभ्यस्तीकरणं" Thorough instruction in the arts of writing and conversation, superficial acquaintance with the sciences of grammar, logic, and philosophy, and complete mastery of the arts of gambling, D. ii.

"धनुरिदं मृगेषु नमयितुं नोत्सहिष्ये" I am not anxious to bend this bow on deer, Sa. ii. 3.

"चन्द्रगुप्तस्य शरीरे प्रहर्तुं" To strike on the body of Chandragupta, Mu. ii.

Obs. : The Instrumental is used with Verbs of Motion and to indicate how an action is done (§ 173).

214. Hence the Locative is used with adjectives meaning *skilful, proficient, able,* and the like :

"भद्रोऽस्मि नृत्ये कुशलोऽस्मि गीते" I am well up in dancing, proficient in singing, Mah. iv. 11. 8.

"चित्रकर्मणि प्रवीणः द्यूतव्यापारे प्रगल्भः" Proficient in painting, skilful in gambling, K.

"अधीती चतुर्ष्वाम्नायेषु, गृहीती षट्स्वङ्गेषु" Versed in the four Veds, proficient in the six subordinate sciences, D. v.

"को भवान्, कस्यां विद्यायां निपुणः" Who are you, in what science well up, D.

"अशक्तः कार्यकरणे" Unable to do any work, Mah. i. 82. 7.

"को नामास्य तत्त्वनिरूपणे समर्थः" Who is able to ascertain the facts about it, Va.

Obs. : I do not think it is correct to say (Pánini II. 39.) that the Genitive and the Locative may be indiscriminately used in agreement with स्वामी, ईश्वर, अधिपति, दायाद, साक्षी, प्रतिभू, and प्रसूत. The Genitive conveys the sense of *of* and the Locative the sense of *in* except as regards प्रसूत, which must agree with an Ablative

or Locative (§ 188. a.) and can take only a Possessive Genitive: "ईशः कामरूपाणां", R. iv. 18.; "लोकानामीश्वरेश्वरः", Mah. vi. 68. 1.; "ईश्वरी भवाभवे", Mah. v. 39. 1.; "कनीयान् मम दायादो धृता येन जरा मम" (= my heir), Mah. i. 83. 27.; "दर्शने प्रत्यये दाने ऋणिद्रव्यार्पणे तथा । चतुःप्रकारः प्रतिभूः शास्त्रे दृष्टो मनीषिभिः ॥", Vri.; यो यस्य प्रतिभूस्तिष्ठेत्" (= he who stands a surety for any one), M. viii. 158.

In some cases, however, the two senses are equivalent: „स्त्रियः स्त्रीषु च साक्षिणः": (= and women are witnesses for women), N. s.

But the list might have been greatly extended: "तस्यामस्य जज्ञे देवव्रतो नाम यमाहुर्भीष्म इति", Mah. i. 93. 47.

The next rule appears to be wrong, आयुक्त and कुशल agreeing with the Locative.

215. The Locative is used with Verbs meaning *to entrust, to pledge, to believe, to attribute, to apply, to be attached, to abide by, to be born of,* and the like:

"तस्मिन् सर्वकार्याणि निक्षिपेत्" Should entrust all to him, M. vii. 59.

"न ह्यनात्मसदृशेषु राक्षसः कलत्रं न्यासीकरिष्यति" Rákshasa will not leave (his) family with men not his equal, Mu. i.

"पुंसि विश्वसिति कुत्र कुमारी" Where does a virgin believe in man, N. v. 100.

"आयोजितस्तपसि महत्यात्मा" You have devoted yourself to severe penances, K. i.

"आकर्ण्य तुल्यमखिलां सुदती लगन्तीमाखण्डलेऽपि च नलेऽपि च वाचमेतां" The fine-toothed (girl) hearing the speech equally applying to Indra and Nala, N. xiii. 7.

"दण्डनीत्यां नात्यादृतोऽभूत्" Was not very mindful of the Penal Code, D. viii.

"तस्यामसौ प्रासजत्" He became attached to her, D. ii.

"न शासनेऽवास्थित यो गुरूणां" Who would not stand by the commands of their superiors, B. iii. 14.

शूद्रां द्विजातिभिर्जातः" Born of a Sudra woman by a high caste Man, Vri.

Obs. : Derivatives from these Verbs retaining the same sense will agree with the Locative : "स च तस्यामतीवानुरागवान्" (= and he was exceedingly fond of her), H. I. ; "मदरिषु विश्रम्भं दर्शयति" (= shews confidence in my enemies), D. VIII. ; "मारणात्मकेषु शास्त्रेष्वभियोगः" (= devotion to mischievous Shástras), K.

216. The Locative is used equally with the Instrumental (§ 174) to denote points of comparison :

"समुद्र इव गाम्भीर्ये स्थैर्ये च हिमवानिव। विष्णुना सदृशो वीर्ये क्षमया पृथिवीसमः। धनदेन समस्त्यागे सत्येऽप्यनुपमः सदा ॥" Ram. i. 1. 21.

"यश्च मनसि धर्मेण, कोपे यमेन, प्रसादे धनदेन, प्रतापे वह्निना, भुजे भुवा, दृशि श्रिया, वाचि सरस्वत्या, मुखे शशिना, बले मरुता, प्रज्ञायां सुरगुरुणा, रूपे मनसिजेन, तेजसि सवित्रा वसतानुकरोति भगवतो नारायणस्य", K. i.

---

217. The Locative is used to denote the object towards, about or in connection with which any thing is or is done. It is then equivalent to the Dative of Indirect Object or to the Accusative with प्रति :

"अतिमहत् खलु मे कौतुकमस्मिन् विषये" I have very great curiosity about it, K.

"संक्षेपतः [प्रकृतिभिः] राजन्यविरक्ताभिर्भक्तिभिर्वर्तितव्य" Briefly people should be loyal towards (their) sovereign, Mu. i.

"अवैमि ते तस्यां सौहार्दं" I know your affection for it, Sa. iv.

"भक्तिः प्रतीक्ष्येषु कुलोचिता ते" Your regard for those who deserve respect is becoming your race, R. v. 18.

"न नेति च त्वादृशि वाग्विगर्हणा" To say "no, no" would be a rebuke to (men) like you, N. ix. 25.

"...इत्यत्रैकमत्य" There is unanimity about it, H. i.

"पुरो वियुक्ते मिथुने कृपावती" Feeling pity for the couple disunited in front, Ku. v. 26.

"मय्यनुक्रोशं कुरु" Have compassion towards me, Mah. i. 170. 12.

"स्तन्यपाने पिपासा" Thirst for suckling, Sankara.

"गोषु गृद्धाः" Greedy of cattle, Mah. iv. 32. 2.

"विषयेषु लालसः" Eager for females, B. p. x. 51. 51.

"ततः प्रभृति चाणक्यहतकश्चन्द्रगुप्तस्य शरीरे सहस्रगुणमप्रमत्तः" Since then, the accursed Chánakya is a thousandfold attentive about the person of Chandragupta, Mu. ii. 41.

"उपदेशपरः परेष्वपि" Are prone to give advice even to others, Si. xvi.

"विनियोगप्रसादा हि किङ्कराः प्रभविष्णुषु" For with reference to their masters, servants are always favoured with commands, Ku. vi. 62.

SECT. III. LOCATIVE ABSOLUTE.

218. When a Substantive or Pronoun together with a qualifying participle or adjective form a dependant clause by themselves, they are put in the Locative Absolute, representing English 'when' or 'which' with a subordinate sentence :

"वचस्यवसिते तस्मिन्" When he finished, Ku. ii. 53.

"तस्मिन् वनं गोप्तरि गाहमाने" When the Guardian entered the forest, R. ii. 14.

"जीवत्सु तातपादेषु नवे दारपरिग्रहे" When (our) revered father was alive and (we) were newly married, U. i. 19.

"अथ दुर्गसंस्कारे आरभ्यमाणे किं कौमुदीमहोत्सवेन" Then what is the use of moon-light festival when the fortifications are to be repaired, Mu. iii.

Obs.: (a) Compare Ablative Absolute in Latin and Genitive Absolute in Greek.

(b) The Locative Absolute may be used with entire propositions if connected by इति, एवं, and the like: "...... इति दिजातौ प्रतिकूलवादिनि", Ku. v. 74.; "एवं वादिनि देवर्षौ", Ku. vi. 84.

219. Sometimes a noun itself may stand in the Locative Absolute, the word qualifying being understood:

कामिनीषु विवाहेषु गवां भक्ष्ये तथेन्धने। ब्राह्मणाभ्युपपत्तौ च शपथे नास्ति पातकं॥" There is no sin in swearing (शपथे कृते) before women, in marriage ..., M. viii. 112.

"अकः सवर्णे [परे] दीर्घः" [The vowels] अ to ऌ [become] long when a similar vowel follows, Pánini vi. 1. 101.

Obs.: The last use is common in Grammar.

SECT. IV. LOCATIVE OF TIME.

220. The Locative is used to denote the time when an action takes place:

"आषाढस्य प्रथमदिवसे" On the first of Aṣádha, Me. i. 2.

"प्रथमेऽब्दे तृतीये वा" In the first or the third year, M.

"शैशवेऽभ्यस्तविद्यानां यौवने विषयैषिणां । वार्धके मुनिवृत्तीनां योगेनान्ते तनुत्यजां ॥", R. i. 8.

Obs.: (a) According to Pánini II. 3. 7., the Ablative may be also used in compound sentences, but not in the same sense "अद्य भुक्त्वा द्व्यहे भोक्ता" means "*eating today will eat on the second day*"; "अद्य भुक्त्वा द्व्यहाद्भोक्ता" means "*eating today, will eat after two days*".

(b) Latin uses the Ablative in such cases: "*solis occasu*" (= अस्तं गते भास्करे).

221. The Locative or the Locative Absolute is used with words meaning *to pass* to denote time past:

"कतिपयदिवसापगमे" After a few days, K.

"सत्रान्ते" After the sacrifice, R. iv. 87.

"पितर्युपरते" On the demise of the father, Da.

"अतीते वर्षुके काले" After the rainy season, B. vii. 18.

222. With इतः, अतः, or ततः, it is used to denote time coming:

'इतश्चतुर्दशे वर्षे" Fourteen years hence, Mah. iii. 3. 74.

SECT. V. DISTRIBUTIVE LOCATIVE.

223. The Locative is used to distinguish a part from a whole, being equivalent to English *among*:

"भवद्दृष्टेषु राष्ट्रेषु कतमत् समृद्धं सत्पुरुषभूयिष्ठञ्च" Among the countries you have seen which is the richest and abounding most in good men, D. vi.

"वधूचतुष्केऽपि यथैव शान्ता प्रिया तनूजास्य तथैव सीता" Among the four daughters-in-law, Sitá was as dear to him as (his) daughter Sántá, U. iv. 6.

"पुष्पेषु जातिः, नगरीषु काञ्ची, काव्येषु माघः, कविकालिदासः".

Obs.: The Genitive may be used in a similar sense (§ 206), but -मध्ये should be added to convey the sense of *among.*

224. The Locative is used in lexicons to denote *in the sense of* :

"गौः स्वर्गे च बलीवर्दे रश्मौ च कुलिशे पुमान्। स्त्री सौरभेयीदृग्बाणदिग्वाग्भूष्वप्सु भूम्नि च ॥" [The word] गो, in the masculine, denotes *the heaven, a bullock, a ray, the thunderbolt,* in the feminine, *a cow, the eye, an arrow, a quarter, speech, the earth, water, abundace,* Medini.

"मा मानेऽकर्मकः" [The verb] मा is neuter in the sense of measuring, S. k.

225. The Locative is occasionally used to denote the object or purpose for which any thing is done :

"कथय कस्मिन्निमित्ते" Say what for, Mu. i.

"धनानि जीवितञ्चैव परार्थे प्राज्ञ उत्सृजेत्" A wise man gives up for others his wealth and life, H. i. 43.

"चर्मणि द्वीपिनं हन्ति दन्तयोर्हन्ति कुञ्जरं। केशेषु चमरीं हन्ति सीम्नि पुष्कलको हतः॥" They kill tigers for (their) skin, elephants for (their) tusks, yaks for (their) tail, and musk-deer is killed for musk, Kásiká.

Obs.: Dikshita adds "हेतौ तृतीयात्र प्राप्ता तन्निवारणार्थं". This is a mistake. The Locative here stands for the Dative, not for the Instrumental.

CHAP. XVI. PREPOSITIONS.

226. Prepositions, used independently, serve to shew the relation of words to each other. Unlike English, they generally follow the word they govern.

227. Different prepositions are found with different cases. Most of them are found with one case only, a few with two or three cases.

SECT. I. WITH THE ACCUSATIVE ONLY.

228. अति (= above : rare):

"अति देवान् कृष्णः" Krishna is above the gods, S. k.

Obs.: It is generally joined to Verbs or used in compounds: "अतीत्य हि गुणान् सर्वान्", H.; "अतिमानुषः" (षी, षं) (= superhuman), D.

229. अध्यधि (= above all; just above: very rare):

"लोकानध्यधि माधवः" Vishnu is above all worlds, Vopadeva.

230. अधोऽधः (= below all; just below):

"नवानधोऽधो बृहतः पयोधरान्" Just bellow large fresh clouds, Si. i. 4.

Obs.: It also occurs as an adverb: "अधोऽधः पश्यतः कस्य महिमा नोपचीयते", H. I. 2.

231. अनु (=after: in various senses):

"वहत्ययोध्यामनु राजधानीं" Flows along the town of Ajodhyá, R. xiii. 61.

"सर्वं मामनु ते प्रियाविरहजां त्वन्तु व्यथां मानुभूः" Every thing yours is after me, but may you not feel the pangs of seperation from your beloved, V. iv. 40.

"मित्रलाभमनु लाभसम्पदः" All fortunate gains are after (inferior to) acquisition of friends, Ki. xiii. 52

"प्रजिघाय कान्तमनु चित्तहृतः" Sent fascinators after (to) (their) lovers, Si. ix. 53.

"पर्वतोऽनु तं प्रययौ" Parvata followed him, N. v. 2.

Obs.: In the last sense, it is mostly joined to verbs: "मामन्वियम्", U. II. 13. It is also found in compounds: अन्वहं (= every day); अनुगिरं (= on the mountain), Si. VII. 1.

232. अन्तरा (=between: rare):

"द्यामन्तरा वसुमतीं" Between heaven and earth, N. xi. 3.

"उदयं लयमन्तरा रवेः" Between sun-rise and sun-set, N. iii. 87.

Obs.: It is commonly used as an adverb: "अन्तरा पितृसक्तां, अन्तरा मातृसम्बद्धं, अन्तरा एकनामसमयं कुर्वन्नालापं" (now ... now ... now); K.; "निवसन्ती चान्तरा", Vi. VII. 28.

233. अन्तरेण (= without, except, through):

"क्रियान्तरान्तरायमन्तरेण" Without interruption to other duties, Mu. iii.

"विधिसंस्पर्शमन्तरेण" Without reference to enjoinments, S. i. 43.

"देवीं हंसवतीमन्तरेण" Through the queen Hansavati, Sa. v.

234. अभि (= before, close by, in : very rare):

"प्रियमभि" Before her love, Si. ii. 32.

"भ्रश्यद्भिर्जलमभि भूषणैरमज्जि" The ornaments falling sunk in water, Si. viii. 60.

Obs. It is generally joined to verbs: "अभिययौ स हिमाचलमुच्छ्रितं", Ki. v. 1.: अभिमुखं (= in front of), अभिमुखयति, Ki.

235. अभितः (=in front of, by, about):

"अभितस्तं पृथासूनुः स्नेहेन परितस्तरे" The son of Prithá was filled with love for him, Ki. xi. 8.

"तन्वन्तमिद्धमभितो गुरुमंशुजालं", Ki. ii. 59.

Obs.: It is oftener found as an adverb: "चूडाचुम्बितकङ्कपत्रमभितस्तूणीद्वयं पृष्ठतः", Vi. I. 35.

236. उप (= near, below, about: very rare):

"उप शाकटायनं वैयाकरणाः" Grammarians are inferior to Sákatayana, Káşiká.

Obs.: It is commonly found joined to verbs: "यस्तां मतिरुपस्थिता", Ki. XI. 14. It is also occasionally found in compounds: "उपचतुराः" (= about four), "उपबहवः" (= about many), S. k.

237. उपर्युपरि (= above all, just above : rare) :

"गुर्वीरजस्रं दृषदः समन्तादुपर्युपर्यम्बुमुचां वितानैः", Si. iv. 2.

Obs. : It is more common as an adverb : "उपर्युपरि पश्यन्तः सर्व एव दरिद्रति", H. I. 2.

238. निकषा (= near : very rare) :

"लङ्कां निकषा हनिष्यति" Killed near Lanka, S. i. 68.

239. परितः (= around, all about) :

"वेदीं परितः" Around the altar, B. i. 12.

"परितः कनकस्थलीः" All about the gold beds, Si. iv. 21.

Obs. : It is oftener found as an adverb : "परितस्तान् विचिक्षेप", B. IX. 88. ; "जयाधिपानां परितः प्रसारिणी", Ki. XIV. 34.

240. प्रति (= to, towards, about) :

"करुणा सीतां वराकीं प्रति" Pity for the poor Sita, Vi. v. 22.

"त्वयैकमीशं प्रति साधु भाषितं" You have said one (thing) good about Siva, Ku. v. 81.

"सीमां प्रति समुत्पन्ने विवादे" When a dispute arises about boundaries, M. viii. 225.

"क्रुद्धस्य चैद्यं प्रति" Angry with the king of Chedi, Si. i. 75.

"ऐशानीं दिशं प्रति चालयाश्वान्" Drive the horses towards the North-east quarter, V. i.

Obs. : It is also often found joined to Verbs or in compounds :

"प्रतीच्छतं भेमि युवां युवानौ", N. III. 124. ; "प्रत्यर्पयितुं न शक्ता मया", V. II. ; "प्रतिप्रियं" (= good in return), R. v. 56.

241. समया (= near : very rare) :

"समया शिखरीन्द्रं" Near the great mount, Si. vi. 73.

Obs. : It is also rarely found as an adverb : "अवलम्बते च समया सखीमिव", Si. xv. 9.

N. B. Many Grammarians wrongly include उभयतः (= on both sides of) and सर्वतः (= on all sides of) against Pánini II. 3. 30. They are more common as adverbs : "अहं सूर्यमुभयतो ददर्श" As = prepositions, they agree with the genitive or occasionally with the locative (§ 199. e.).

SECT. II. WITH THE INSTRUMENTAL ONLY.

242. सह (= with : not used like Latin *cum* of the Instrument of an action) :

"त्वया सह निवत्स्यामि वनेषु मधुगन्धिषु", U. ii. 18.

"कथं स्पर्धते मया सह राक्षसहतकः" What the accursed Rákshasa is emulating me, Mu. iii.

Obs. : (a) It is found joined to Verbs in the form सं (Latin *con*) : "संसृज्यते सरसिजैररुणांशुभिन्नैः", R. v. 69.

(b) It is also found in compounds, especially in the form स (= Latin *co*) : "सह वसतिमुपेत्य यैः प्रियायाः", Sa. II. 3. ; "सतीर्थः", Ma.

243. सार्धं, साकं, समं (= सह : rare) :

"अनेन सार्धं विहराम्बुराशेः" (= with him...), R. vi. 57.

"साकं स्त्रीभिर्भजन्ते विधिमभिलषितं पार्वणं पौरमुख्याः" (= with women...), Mu. iii. 10.

"परैति कार्श्यं यशसा समं वपुः" (= along with fame ...), Ki. i. 39.

SECT. III. WITH THE ABLATIVE ONLY.

244. अनन्तरं (= after) : "पितुरनन्तरं" = after (his) father's (death), R ix. 1.

Obs. : It is oftener found in compounds : "षोडशवर्षानन्तरं", D.

245. अप (= except : very rare) :

"अप त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः" It rained except in Trigarta, Kásiká.

Obs. : It is mostly found joined to Verbs and occasionally in compounds : "मानिनीभिरपह्रियतधैर्य", Ki. IX. 36. ; "कुमुदवनमपश्रि", Si. XI. 64.

246. अर्वाक् (= after : rare) :

"अर्वाक् त्र्यब्दात्" After three years, M. vii. 30.

Obs. : It is also rarely found as an adverb : "अथ वा दीयतामर्वाक्कुसुमिता धर्मरोधिनी", Ki. XI. 76.

247. आ (= up to, as far as, from) :

"आ षोडशात् ब्राह्मणस्य" Of Bráhmans, up to the 16th. year, M. ii. 38.

"आ शैलेन्द्रात्...... आ तीराद्दक्षिणार्णवस्य" From the Himálaya up to the coast of the southern ocean, Mu. iii. 19.

"आ केशाग्रादा नखान्तात्" From tip to toe, A. t.

Obs. : (a) In compounds, it is used adverbially in the Accusa-

tive Singular : "आपादमस्तकं" (= from head to foot) ; "आकुमारं यशः पाणिनेः" (= Pánini's fame is from his youth), Kásiká. Hence also attributive compounds : "आपादपद्मप्रणताः", R. IV. 37. ; "आजन्मशुद्धानां", R. I. 5.

(b) It is also joined to Verbs : "प्रत्यायान्ति गताः", Sankara.

248. आरभ्य (= from : properly a participle) :

"विजयादारभ्य" From conquest, K.

"मनुष्यत्वादारभ्य ब्रह्मान्तेषु देहवत्सु" In all corporeal beings from humanity up to Brahmá, S.

249. आरात् (= about, near, far off : rare).

"आरादपि व्यवदधे न तु चित्तवृत्तेः" N. iii. 131.

Obs. : It is also occasionally found as an adverb : "द्रष्टासि प्रीतिमारात्", B. XXII. 6.

250. ऊर्ध्वं (= after : rare) :

"ऊर्ध्वं मासत्रयात्" After three months, Kat.

Obs. : (a) Later writers wrongly use it also with the Genitive : "शैशवाणामूर्ध्वं", Da. 70. This confusion has probably arisen from the fact that the Ablative and the Genitive Singular are mostly the same : "ऊर्ध्वं प्रसूतेः", R. ; "ऊर्ध्वं पितुश्च मातुश्च", M.

(b) As an adverb, it is very common : "ऊर्ध्वं वितत्यन्ति जलप्रवाहान्", R. XIII. 10.

251. परं, परतः, परेण, परस्तात् (=after : परेण very rare : also rarely अवर,-स्तात्) : "मत्तात्परं" (= after me), Sa. vi. 27. ; "विवाहात् परतः" (= after marriage), Da.

Obs. : They are also found as adverbs, : 'किं विद्याः परेण", Vi. II. 49. ; "परतश्च नाश्यत्", Vi. V. 25.

252. परि (= except: "अपपरी वर्जने", Pánini i. 5. 88. : obsolete).

Obs. : It is, however, common as joined to Verbs : "सन्तः परीक्ष्या-न्यतरद्भजन्ते", Mal. I. 2.

253. पूर्वं (= before) : "मातृतश्च पूर्वं" = and before the mother, Da.

Obs. : (a) It is more common as an adverb : "पूर्वं तावदहं मूर्खः", P. III. 13. Hence attributive compounds : "पूर्वाशी वा पितृदेवतातिथिभ्यः", Mah. 36. 31. Note the use of the Ablative in such cases.

(b) As an adjective also, it has the same construction in the same sense : "पूर्वो ग्रीष्माद्वसन्तः." (= the spring precedes the hot season), Kásiká.

(c) In the sense of *east of*, it may also agree with the Genitive (§ 217).

254. प्रति (= in exchange of : comp. § 240) : "माषानस्मै तिलेभ्यः प्रति यच्छति" Gives him *dal* for *til*, Kásiká.

Obs. : This construction is, however, very doubtful and probably found only in Grammars.

255. प्रभृति (=from) : "बाल्यात् प्रभृत्येव विरूढसख्यः", Vi. iv. 9.

Obs. : It is often joined to adverbs as in English : "तदा प्रभृति" (= from then), Ku. v. 55.; "अद्य प्रभृति" (= from now), Ku. v. 86.

256. प्राक् (= before) : "प्राक् चन्द्रगुप्तप्रवेशात्" (= before Chandragupta's entry), Mu. ii.

Obs. : (a) It is also used as an adverb : "प्राक् सन्निकर्षं मगधेश्वरस्य", R. VI. 20.

(b) In the sense of *east of*, it may also agree with the Genitive (§ 207.).

257. वहिः (= outside of) : "गणो नृपाणामथ तोरणाद्वहिः", Si. xii. 1.

Obs. : (a) When used as an adjective, it agrees with the Genitive : "करस्य करभो वहिः" (= *Karabha* is the outer part of the hand), Amara.

(b) वाह्य (f. ह्या) takes the same construction : "समन्तपञ्चकाद्वाह्यं शिविराणि सहस्रशः", Mah. VI. 1. 6. But "यस्य चोपवनं वाह्यं गन्धवद्गन्धमादनं", Ku. VI. 46, because वाह्य is here a pure adjective.

(c) वहिः is oftener found as an adverb, joined to verbs, and in compounds : वहिरेव मनोहराः", H.

SECT. IV. WITH THE ACCUSATIVE AND ABLATIVE.

258. ऋते (= except, without) :

"ऋते रवेः क्षालयितुं क्षमेत कः. क्षपातमस्काण्डमलीमसं नभः", Si. i. 39.

"ऋते सेनाप्रणेतारं पृतना सुमहत्यपि", Mah. v. 150. 2.

Obs. : The use of the Accusative is rare.

SECT. V. WITH THE ACCUSATIVE, ABLATIVE, AND INSTRUMENTAL.

259. विना (= without, except) :

"त्वया विना सोऽपि समुत्सुको भवेत्" Even he would be eager without you, V. i. 10.

"विना वातं विना वर्षं" Without wind, without rain, Kásiká.

"विनापि हेतोः" Even without any cause, Sah. iii.

Obs.: The Instrumental is mostly found and the Ablative is very rare.

260. Grammarians add नाना in the sense of विना, but I do not remember meeting it in any writer: नाना देवदत्तेन or देवदत्तात् [or देवदत्तं], Kásiká.

SECT. VI. WITH THE GENITIVE.

261. अग्रे, अग्रतः (= before; in presence of): "तवाग्रे", P.; "न गणस्याग्रतो गच्छेत्", H.

Obs.: They are also common as adverbs: "अथाग्रे हसता", Ki. xv. 7.

262. अधः (= under, below), अधस्तात् (= from below):

"शायितः शकटस्याधो बालपर्यङ्किकातले", V. p. v. 5. 22.

"तरोरधस्तात्" From under the trees, Si. v. 62.

Obs.: (a) They are as common as adverbs: "अधस्तान्नाभेस्त्वापक्रियमाणां", K.

(b) अधः is also occasionally joined to Verbs and Nouns:

"अधोमुखाकारमरिन्निपातिनो.", Ki. xvi. 55.; "तपस्विनां दूरमधश्चकार सा", Ku. iv. 29.

(c) अधस्तात् is occasionally used in the sense of अधस्: "तिर्यगूर्ध्वमधस्तात्", Ku. vi. 71.

263. अन्तरे, अन्तरेण (= between: comp. § 232-3):

"षोडशसप्तत्योरन्तरे मध्यं वयः" Middle age is [the period] between sixteen and seventy [years], Sr.

264. उपरि (= over, above, towards), उपरिष्टात् (= from above):

"सर्वानन्दानामुपरि वर्तमाना" Being above all joys, K.

"वैरोधकस्योपरि निपातनाय" To throw on [the head of] Vairadhaka, Mu. ii.

"क्व सा गुरुजनस्योपरि भक्तिः" Where is (your) well-known regard for your seniors, K. ii.

Obs.: (a) They are also common as adverbs: "उपरि घनाघनवर्जितं", Mu. I. 21.

Some use उपरिष्टात् without any difference from उपरि. But read R. v. 43. "चचोपरिष्टादक्षमरैर्भ्रमद्भिः".

(b) उपरि is found also in compounds: "तदुपरि नगरं", Vi. VI. 7.

265. पुरः, पुरतः (= before, in front of), पुरस्तात् (= from the front): "पुरः सखीनां", Ra. ii.; "सैन्यस्य पुरतः", Vi. vii.; "माल्यवतः पुरस्तात्", R. xiii. 26.; "मम पुरस्तादयाचत" Asked in my presence, D. ii.

Obs.: (a) They are also found as adverbs: "पुरो वियुक्ते मिथुने कृपावती", Ku. v. 26.; "पुरस्तात् चिप्यमाणं", Ki. IX. 20.; "अथ वा प्रतिज्ञातमेतत् पुरस्तात्" (= already), Mu. IV.

(b) पुरः is also joined to some Verbs: "पुरःसरा धामवतां यशोधनाः", Ki. I. 43.

266. मध्ये (= among, amidst):

"अतिप्रभूतानां सुतानां मध्ये" Among his numerous sons, K.

Obs.: (a) Táránath writes "उक्तेषु नाटकेषु मध्ये" (Preface to Mal.). This is not idiomatic, the locative itself having the full force of मध्ये. On the other hand, such a passage as "मध्ये निपतितो राजा लोकपालसमेषु सः" (Mah. v. 131. 14.) is quite correct, as मध्ये here is not a preposi-

tion but = *in the middle.* In English, *"the king fell in the middle among god-like..."*.

(b) It is common in Genitive componnds but also rarely found in Indeclinable compounds : "मध्येमहाराजकमाशुहाव", N. x. 92.

N. B. अभिमुखं (= before the face of), प्रत्यक्षं (= before the eyes of), etc., if regarded as prepositions, come under this section : "प्रियायाः प्रत्यक्षं", Sa. III. 40. ; "चक्षुः समक्षमिति चाधिकजाततृष्णा", Ku. III. 75.

SECT. VII. WITH THE LOCATIVE.

267. अधि (= over, above : rare) :

"अद्यैव प्रहारवर्मण्यधि विदेहा जाताः" The people of Videha will this day be over Prahâravarmá, D. iii.

Obs. : It is often joined to Verbs and also found in componnds : मन्त्रागधीत्य व्याकर्तुं", Si. II. 26. ; "अधिरजनि" (= at night), Si. VII. 52.

268. Many grammarians include उप giving it the sense of *above, over*, but I doubt greatly the correctness of the coined illustrations. उप simply means *near, about* and includes the ideas of हीन and अधिक explained in Pánini's I. 4. 86-7., but it is never = अधि and Pánini's II. 3. 9. cannot be applied to it.

CHAP. XVII. ADJECTIVES.

SECT. I. PRELIMINARY.

268. Adjectives are often used for Substantives, in the Masculine for Persons, in the Feminine for Females, and in the Neuter for things :

"वस्तुमिच्छति निरापदि सर्वः" Every (body) wishes to live in safe (places), Ki. ix. 16.

"ईर्ष्यी घृणी त्वसन्तुष्टः क्रोधनो नित्यशङ्कितः। परभाग्योपजीवी च षडेते दुःखभागिनः॥", H. i. 24.

"विलासिनीनां स्तनशालिनीनां नालंक्रियन्ते स्तनमण्डलानि", Ri. iv. 2.

"दुर्भगाभरणप्रायो ज्ञानं भारः क्रियां विना", H. i. 17.

"भद्रं भद्रं (= whatever is good) वितर भगवन् भूयसे मङ्गलाय", Ma. i. 4.

"यो ध्रुवाणि (= certainties) परित्यज्याध्रुवाणि निषेवते। ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति अध्रुवं नष्टमेव हि॥", H. i. 210.

"अविदितभयं कर्कशानि (= hard words) ब्रवीषि", Vi. iii. 62.

"... इति त्रिषु विश्वप्रकाशः" These three (quotations) are from the Visva Prakásha, Va. com.

Obs.: (a) There is no restriction to this use, so long as the meaning is clear and often it is more idiomatic to omit Substantives as in the examples cited.

(b) Compare Latin *parvum parva decent* (= क्षुद्रः क्षुद्रेण युज्यते).

269. Hence some Adjectives have acquired the force of Neuter Substantives with such words as द्रव्यं, स्थानं understood:

"तदाविशन्ति भूतानि महान्ति सह कर्मभिः", M. i. 18.

"दमः पवित्रं परमं मङ्गलं परमं दमः", V. s.

Obs.: Comp. § 143.

270. Adjectives are often used Adverbially.

(A) in the Nominative, qualifying a Subject and placed in close connection with its Verb:

"अवहितस्तावत् श्रोतुमर्हति कुमारः" Your highness be pleased to listen attentively, Mu. iv.

"न तु मां विवृतो युद्धे जातु युध्येत पाण्डवः" But the Pándava will never fight with me openly, Mah. v. 156. 19.

"प्रसक्तास्त्वां निरीक्षन्ते" Look at you closely, Mah. iv. 9. 23.

Obs. : (a) In Latin also, Adjectives are so used as Adverbs : *imprudens feci* (= अजानन् कृतवानहं).

(B) in Accusative Singular Neuter in agreement with Verbs :

"बलवदस्वस्थशरीरा तत्रभवती दृश्यते" She looks very unwell, Sa iii.

"भिन्नार्थमभिधीयतां" Speak clearly, Sa. ii.

"अस्मान् साधु विचिन्त्य" Thinking well of us, Sa. iv. 16.

"स्फुटमुच्यमानः" Being talked to frankly, B. xii. 83.

Obs. : (b) This use is very common, specially with compounds with स- : "उदारकस्तु तदादाय सलज्जञ्च सहर्षञ्च मामभाषत", D. II.

(c) It is also occasionally found in Latin *dulce loqui* (= मधुरं भाषते), Horace.

SECT. II. DEGREES OF COMPARISON.

271. The Comparitive is used with the Ablative (§ 193) and the Superlative with the Genitive (§ 206) or the Locative (§ 223), according to sense :

"अद्य तूच्चैस्तरं ताभ्यां [पदमध्यास्महे वयं]" But today [we occupy] a much higher [place] than they, Ku. vi. 19.

"वरिष्ठमार्चीद्वसुधाधिपानां" Honoured the greatest of Chiefs, B. ii. 45.

Obs.: Note that the comparative termination is added also to indeclinable adjectives.

272. But, where the sense is clear, the Positive is often used for the Comparative and the Superlative:

"किमतः परमाश्चर्यं" What can be more wonderful, K.

"सत्यादप्यनृतं श्रेयः" Better lying [for me] than truthfulness, Ve. iii. 43.

"यस्य चेतसि वर्तेथाः स तावत् कृतिनां वरः" The man, in whose heart thou art, is the greatest of the pious, Ku. v. 18.

"गुरुतरं शीघ्रं पतति" The heavier falls quicker, Go. ii. 9.

273. The Comparative is often used for the Superlative or to denote that a quality exists in too high a degree:

"बंहीयसा दीप्तिवितानकेन" With the greatest glow of lustre, Si. iii. 6.

"कनीयान् धन्यकः प्रियां खादितुमक्षमः" The youngest Dhanayaka unable to eat his wife, D. vi.

"सर्वं प्रिये चारुतरं वसन्ते" [My] darling, every thing is very pretty in the Spring, Ri. vi. 2.

"रिपुतरा विधुरुचिः" [Her] great enemy moonlight, N. iv. 24.

"क्षेपीयो मलयगिरेरहमुपेतः" I have come very quick from the mount Malaya, Vi. v. 15.

Obs.: This use is also found in Latin.

274. The Superlative is often used to denote that a quality exists in a high degree without any reference to comparison :

"यविष्ठवद्वृद्धतमोऽपि राजा" The king, though very old, like a very young (man), B. ii. 44.

"नवयौवना प्रियतमा यतमानमपाहरत्", N. ix. 7.

275. The Comparative and Superlative terminations are occasionally joined to Verbs and primitive Adverbs in the forms तरां and तमां :

"तस्यैव बीजानि जानामितमां तमांसि" I certainly think darkness (to be) its seeds, N. xxii. 29.

"गुरुर्धरित्री क्रियतेतरां त्वया" You have made the earth more important, Si. i. 36.

"गौरवेण ददृशेतरामसौ" He is looked with great regard, Si. xvi. 42.

"पुनस्तरां वदनसरोजमस्विदत्" His lotus face again sweated greatly, Si. xvii. 6.

"प्रातस्तरां" Very early in the morning, B. xi. 31.

276. अधिक (= more) and ऊन (= less) are occasionally found in agreement with Numerals in the sense of *more than, less than*:

"अवनिमधिकविंशानभ्यवस्कन्द्य वारान्" (= more than twenty times), An. iv. 39.

"किंचिदूनमनूनर्द्धेः शरदामयुतं ययौ" (= little less than ten thousand winters), R. x. 1.

Obs.: (a) Compare the Latin use of *plus* and *minus*.
(b) अधिक and ऊन are also often used independently: "ऊनं न सत्त्वेष्वधिको बबाधे", R. ii. 14.

277. Note the construction of वरं (= better, rather):

"वरं मौनं कार्यं न च वचनमुक्तं यदनृतं" Better to keep silence than to utter a lie, H.

"पण्डितोऽपि वरं शत्रुर्न मूर्खो हितकारकः" Better to have a learned man for an enemy than a fool for a friend, P.

SECT III. NUMERALS.

278. Cardinal Numbers agree with Substantives either as Adjectives or in the Genitive (§ 204. a.):

"सहिष्ये शतमागांसि" I will forgive hundred offences, Si. iii. 108.

"मया जितश्चासौ षोडशसहस्राणि दीनाराणां" And I won him 16000 *dinárs*, D. ii.

Obs.: The second construction is not common with smaller numerals.

279. एक (= one) is Singular: द्वि (= two) is dual: त्रि (= three) to नवदशन् (= nineteen) are plural: "द्वौ रिपू", R.; "ये द्वे", Sa.; "तिसृभिस्त्वमवस्थाभिः", Ku. ii. 6.; "एका द्वे तिस्र इति संख्यानेन", M. n. on Me. i. 22.

Obs.: (a) एक is often used in the sense of *alone, only*: "एकोऽयुता- न्ययुतानि भवानजैषीत्", Dh. एके in the plural is used in the sense of some: "...... इत्येके ... इत्यन्ये" (some say ...... others say ...), S.; "एकेषां शाखिनां" (= of some systems), S.

(b) Note such compounds as द्वित्राः (त्रा, त्रं) (= two or three), R. v. 25.; त्रिचतुराः (रा, रं) (= four or five), Ki. XVIII. 6; पञ्चषाः (षा, षं) (= five or six), Mu. v.; etc.

280. Cardinals from विंशति (= twenty) to नवति (= ninety) are feminine and Singular:

"विंशत्या वत्सरैः" In twenty years, Raj.

"ततः शराणां षष्ट्या तु द्रौणिः पार्थमवाकिरत्", Mah. vii. 104. 28.

"पञ्चाशता महाबाहुः शरैः सन्नतपर्वभिः", Mah. vii. 131. 27.

Obs.: (a) Old writers occasionally use them in the plural, but such use is condemned: "षट्त्रिंशद्भिस्ततो भल्लैर्निर्बिभेदात्मतेजनैः", Mah. VII. 131. 26.

They should, however, be used in the dual and plural to convey "*two twenties*", "*three thirties*", "*five fifties*", etc. But they remain Singular when they qualify other numerals: "षष्टिं शतसहस्राणि चकारान्यां स संहिताम्", Mah. I. 1. 104.

(b) ऊनविंशति (= nineteen), नवनवति (= ninety-nine), etc. come under this rule.

283. Numerals from शत upwards, except कोटि (= ten millions) and अक्षौहिणी (= a hundred million billions), (which are feminine), are Neuter, and of three numbers:

"सहस्रं मुसलेनाहन् सहस्रमसिनावधीत्", Mah. vii. 70. 6.

"चतुर्दश सहस्राणि चतुर्दश च राक्षसाः" Fourteen thousand and fourteen goblins, Vi. v. 13.

"तदप्यस्मै प्रदास्यामि सहस्राणि दशाष्ट च" I will also give him 18000 sheep, Mah. v. 86. 9.

"चत्वार्यब्दशतानि षट्पञ्चाशदधिकानि पृथिवीं भोक्ष्यन्ति" Will govern the earth four hundred and fifty-six years, V. p. iv. 24. 13.

Obs.: (a) In Numerical compounds, they are used in the Singular or in feminine ई: "त्रिंशच्छतसहस्रं च देवलोके प्रतिष्ठितं", Mah. I.; "आर्यासप्तशती" (= seven hundred *áryás*), Govardhana. The last form is common in latter writers, but exceedingly pedantic.

(b) These Numerals are occasionally found in the Masculine in Old Writers, but such use is quite obsolete in Classical Sanskrit: "ततः पंचशतान् वीरान् गान्धारानुद्यतायुधान्", Mah. VII. 30. 6.; "तस्मादष्टशतसाहस्रा गवां वर्गाः शतं शताः", Mah. IV. 16. 9.

(c) These Numerals are occasionally used by Old Writers in the Plural in the Singular sense, but such use is not approved: "अजिनानां सहस्राणि चीनदेशोद्भवानि च" (= one thousand leathers), Mah. v. 86. 10.; "वर्षशतैरपि वक्तुं न शक्यते" (= even in hundred years), V. p. IV. 15. 20.

(d) कोटि is occasionally found in the Singular in the Plural sense: "पिता तु मे गृहीता नवनवतियुता रत्नकोटिर्मदीया", J. Li. 240 has more correctly: "नवनवतिकोटयः नवनवतिलक्षाणि पञ्चसप्ततिसहस्राणि शतपत्रं वटिष्व".

(e) Pánini and some other writers sanction the form लक्षा for लक्षं (= *lac*), but it is very rare.

284. The Ordinals are used with the Genitive, Ablative, or Instrumental, according to sense :

"चित्रसेनादीनां पञ्चदशानां भ्रातॄणां षोडशश्चित्ररथः समुत्पन्नः" Chitraratha was born, the sixteenth of the fifteen brothers Chitrasena and others, K.

"निमेः षष्ठो महीपतिः" The sixth king from Nimi, Ram. i. 68. 8.

"प्रथमात्मना तृतीयः कुशिकनन्दनो भवन्तमेवाभ्युद्यातः" The son of Kusika himself with two others has come to receive you, Vi. i.

Obs.: (a) Note the use of Ordinals in the last sense.

(b) Some inaccurate writers use the Genitive in the sense of *from* :

CHAP. XVIII. PRONOUNS.

SECT. I. PERSONAL PRONOUNS (see § 126, 121, 120).

285. The short forms of the first and the 2nd. Personal Pronoun (मा, मे, नौ, नस्, त्वा, ते, वाम्, वस्) cannot be used (i) in the beginning of a sentence, (ii) in the beginning of a metrical foot, (iii) with the particles च, वा, एव, हा (and the very rare ह or अह, Durgádása), and (iv) with the figurative uses of Verbs meaning to see (Pánini viii. i. 17-18 and 24-5) :

"तव (never ते) प्रसादात् कुसुमायुधोऽपि", Ku. iii. 10.

"मां (never मा) श्रोतुमिच्छा मुखरीकरोति", Ki. iii. 9.

"तस्य च मम (never मे) च वैरं पौरभूतैरुदपादयत", D. ii.

"त्वामानय प्रियतमां मम (not मे) वा समीपं मां (not मा) वा नयाशु", V. iv. 25.

"तवैव (never त एव) नामास्त्रगतिः कृती त्वं", Ku. iii. 19.

"चेतसा त्वां (never त्वा) समीहते" S. k.

Obs.: (a) If the particles mentioned do not connect these forms, they may be used: "किं वा प्रियस्ते पतिः", J.

(b) In modification of Pánini's VIII. 1. 26., which as interpreted, is not always observed, I think it can be laid down that, when they may be used, the short forms are generally preferred *after the strong forms* in dependent sentences, but not always: "भवतं अवदभ्यागतो, तदाभ्यावयोः किमनया विचारणया", H. III.

286. These forms cannot be used in addresses *in direct construction immediately after the addressee.* (Pánini viii. 1. 72). It is, in fact, another form of rule in § 285:

"भद्रमुखा ममैष पुत्रो वायुग्रस्तः" Good fellows, this my son is moonstruck, D. ii.

Obs.: (a) Note the restriction. Hence "यद्यत् पापं प्रतिजहि जगन्नाथ नम्रस्य तन्मे", Ma. I. 4.; "सदा मे सीतया सार्धं हृदये वस राघव", A. r. III. 3. 43.; "हा मदङ्गज वत्स रावण महत् पश्यामि ते सङ्कटं", Vi. IV. 11.

(b) If a qualifying adjective follows the short forms may be used (Pánini VIII. 1. 73): "हरे दयालो नः पाहि", S. k.

287. The Genitive of Personal Pronouns denoting Possession is often understood, the context determining the meaning:

"अद्य दशमो मासस्तातस्योपरतस्य" This is the tenth month from the demise of (my) father, Mu. iv.

"कच्चिद् भर्तुः स्मरसि" Do you remember of (your = our) master, Me. ii. 24.

"वसन्तसेना क्व ?" "गृहं गता" Where is Vasantasena ? Gone to (her) house, Mr. ix.

Obs. : (a) They are added (I) when the meaning is doubtful and (II) when any emphasis is laid on them : "स्फुटं यतते शिशवः परासवः", N. I. 140. ; "ममासनार्थं भव मच्छ नं प्रिये", N. IX. 114.

(b) This is also the cas e in Latin, which, however, use Passessive Pronouns instead of the Genitive of Personal Pronouns.

288. The Genitive, however, must be expressed if it denotes *for*, *with* or *to*, under § 211 or if used in the sense explained under § 201 :

"ममैव शोकेन विदीर्णवक्षसा" Proken-hearted from grief for me, N. i. 140.

"वत्स तव प्रसन्नोऽद्य भगवान् विधिः" (My) child, Fate is now well-disposed towards you, D. iii.

"क्षणेन तन्मे परिवर्ततेऽन्यथा" In a moment, it changes in to something else for me, U. iv. 62.

"न मेऽस्कोपोऽस्याम्" I am not angry towards her, U. iv.

"न नः कुतूहलमस्ति सर्पदर्शने" I have no curiosity for snake-playing, Mu. ii.

289. Possessive Adjectives form Personal Pronouns (= Possessive Pronouns) are used in the sense of the Possessive Genitive only (287).

"स त्वं मदीयेन शरीरवृत्तिं देहेन निर्वर्तयितुं प्रसीद" (= with my body), R. ii. 45.

"तावकीनैः प्रह्लीकृतं मे हृदयं गुणौघैः" (= by your excellences), Ki. iii. 12.

"आस्माकी छाया" Our shadow, Si viii. 50.

290. भवत् (f. ती) is often used politely for the 2nd. Personal Pronoun, not necessarily conveying respect. It agrees with the Verb of the 3rd. Person and in the latter sense, is preceded by अत्र or एषः (= this) or तत्र or सः (= that) :

"वयमपि भवत्योः सखीगतं किमपि पृच्छामः" I shall also ask something about your friend, Sa. i.

"क पुनरयं महात्मा यमत्रभवन्तोऽप्येवमभ्युद्याताः" Who is this great man to receive whom Your Grace has come out, V. i.

"क तत्रभवती" Where is the lady ?, Mal. i.

"यन्मां विधेयविषये सभवान् नियुङ्क्ते" That His Highness employs me in what is to be done, Ma. i. 10.

Obs.: (a) Unlike the modern dialects of India, the 2nd. Personal Pronoun has, however, no sense of inferiority and may be applied to all great personages : "तव यावद्दीश न गतिः क्रियते", Ki. XVIII. 23.

(b) For the use of the plural in the second example, vide § 120.

(c) For special words of respect, देवः (f. वी) (= Your, His Majesty ; Your, His Highness), भगवत् (f. ती) (= Your, His Holiness), the Dictionary must be consulted.

SECT. II. DEMONSTRATIVE PRONOUNS.

291. एतद् and इदम् (= Latin *hic*) are the Demons-

trative Pronouns of the first Person and denotes *this near me*. तद् (very rarely त्यद्) (= Latin *ille, is*) is the Demonstrative Pronoun of the 3rd. Person and = *that near him*. अदस् (= Latin *iste*) is the intermediate Demonstrative Pronoun = *this* or *that near you*.

"रामबाहूपधानमेष ते" This arm of Ráma is your pillow, U. i. 37.

"अयं जनः प्रष्टुमनाः" This person (= I) wishes to ask, Ku. v. 40.

"तमिमं दक्षिणेतरं चरणं" That (this left) foot, Ku. iv. 19.

"अमी शिरोभिस्तिमयः" These whales with (their) heads, R. xiii. 10.

292. Hence इदम् and एतद् often stand as = *here*, specially when qualifying the 1st. or the 2nd. Personal Pronoun (expressed or understood) and तद् (and rarely अदस्) as = *well-known, celebrated* :

"इमे स्मः" Here are we, Sa. iv.

"इयमहमारोहामि" Here I am mounting, U. i.

"पश्य, इयं देवी" Look, here is the Queen, Ra. i.

"एषोऽहं मलयगिरेः" Here I, from the Mount Malaya, Vi. v. 15.

"आवां तौ रामलक्ष्मणौ" We are the (celebrated) Ráma and Lakshmna ("कथं ताविति सर्वनामपदेन प्रसिद्धावित्याह"), An. v.

"स्थानं नः पूर्वजानामियमधिवसती प्रेयसी पुरयोध्या" It is the (well-known) dearest town Ayodhyá—the seat of our ancestors, B. xxii. 28.

Obs.: (a) Compare Latin *stola judex hic noster* (= अयमस्माकं विचारकः स्तोलः); *Hercules Xenophontius ille* (= असौ जेनफोणीयो हारक्लः); etc. So in Greek.

293. Hence तद् is often used as = *same, very*:

"प्रतीयते सम्प्रति सोऽप्यसः परैः" Is now considered by other different, although the same (individual), Si. i. 69.

"सदृश एषः, न पुनः सः" It is similar, but not the same, Mr. ix.

"एते त एव गिरयः" These are the very same mountains, U. ii. 23.

Obs.: Compare Latin *ea ipsa hora* (= तस्मिन्नेव क्षणे); *id tentatur pecunia*; etc.

294. The Demonstrative Pronouns are sometimes used without any force as = the English Definite Article:

"अथ स राजा किमारब्धः सम्प्रति" What is the king about now, U. ii.

"एवमस्तु कठोरीभूतोऽयं दिवसः" Very well. The day is advanced, U. ii.

"अयमसावध्ययनविघ्नः" Is this *the* obstacle to study, U. ii.

Obs.: Compare the use of Greek ὁ, ἡ, τό. So in Latin *ea fama vagatur* = भ्रमति सा वार्ता.

295. The Demonstrative Pronouns are used as the 3rd. Personal Pronoun, तद् and अदस् *for what is remote* and एतद् and इदम् *for what is near* and the two may be combined in a Compound Sentence with reference to the same object *if it is nearer in the Sentence or in the mind of the writer, but actually remote from him*:

"नासादसौया" Her nose, N. vii. 36. [Vide § 289 and 287].

"जयश्रियः संवननं <u>यतस्तदामुक्तपूर्वं</u> गुरुणा च यस्मात् । <u>सेढोऽस्य</u> न भ्रंशमतो न लोभात्" "आज्ञापयत्<u>तद्विचये</u> नदीष्णान्", R. xvi. 74-5.

"यत्कुम्भयोनेरधिगम्य रामः कुशाय राज्येन समं दिदेश । <u>तदस्य</u> जैत्राभरणं ममज्ज" "स्नाता यथाकाम<u>मसौ</u> सदारः", R. xvi. 72-3.

"ते हिमालयमामन्त्र्य पुनः प्राप्य च शूलिनं । सिद्धं चास्मै निवेद्यार्थं तद्विसृष्टाः खमुद्ययुः ॥", Ku. vi. 94.

Obs.: (a) Mammata and others find fault with this use (VII. 7.) but needlessly. इदम् is first used to prevent ambiguity. तद् is afterwards used as the object is actually remote from the writer. Compare the use of Latin *hoc* and *ille*.

(b) Such examples as "मया तु तामनुयान्तीमालोक्य 'को दोषः सखि क्रियतामस्याः प्रणयपरिग्रह' इत्यभिधाय...", (K.) present no difficulty: for when the story was told she was not near.

296. सः (सा) immediately preceding the 1st. and the 2nd. Personal Pronoun is = *then, therefore* :

"सोऽहं [जानन्नहं, Mallinátha] कथं नाम तवाचरेयं...... ष्टतेर्विघातं" Then how could I disturb your contentment, R. xvi. 82.

"साहं तपःसूर्यनिविष्टदृष्टिः" ...

"सोऽहं तपश्चरितुं यतिष्ये" Hence I will strive to observe penances, R. xiv. 66.

"स त्वं प्रशस्ते महिते मदीये वसंश्चतुर्थोऽग्निरिवाग्न्यगारे" Therefore you in (my) well-known holy fire-house, R. v. 25.

Obs. : Compare similar use of Latin *ille*.

297. The forms एनं, एनां, are used in re-employment of the Demonstrative Pronouns इदम् and एतद्.

"अनेन व्याकरणमधीतं, एनं छन्दोऽध्यापय" He has studied Grammar. Teach him Prosody, S. k.

"तदेनामनृणां करोमि" Hence I shall free her from the debt, Sa. i.

Obs. : (a) Grammarians add एनौ, एने, एनान्, एनेन, एनया, एनाः, एनयोः and some the N. A. forms एनत्, एने, एनानि. But they are very rare : "अनेन (not एनेन) पर्यासयताश्रुबिन्दून्", R. vi. 28.

(b) The examples given in the Kásiká and the Mugdhabodha are all of *re-employment in the same case*. But this restriction is not necessary.

SECT. III. RELATIVE AND CORRELATIVE PRONOUNS (vide § 144-6).

---

298. The use of the Relative Pronouns is often unnecessary by the use of Predicative Compounds :

"यदालोकक्षुभितहुतभुक्प्रस्फुलिङ्गाट्टहासः (सा, सं)" Whose laugh are the sparks of fire kindled at the sight of Kshatriyas, Vi. ii. 28.

299. The Relative Pronoun repeated in the same case is equivalent to the Indefinite Relative and is followed by the Correlative तद् mostly repeated like यद् but not necessarily in the same case with it.

"यो यः पाञ्चालगोत्रे शिशुरधिकवया गर्भशय्यां गतो वा। क्रोधान्धस्तस्य तस्य स्वयमिह जगतामन्तकस्यान्तकोऽहं ॥" Whoever be in the Pánchála Gotra —boys —aged —or in womb, blinded by rage I will myself be their destroyer, although they be the destroyers of the universe, Ve. iii. 28.

"यां यां प्रियः प्रैक्षत कातराक्षीं सा सा ह्रिया नम्रमुखी बभूव।" At whomsoever agitated (lady) the beloved (Krishna) looked, she modestly bent (her) head, Si. iii. 16.

"इति नरपतिरस्त्रं यद्यदाविश्चकार क्रमविदथ मुरारिः प्रत्यहंस्तत्तदाशु" Thus whatever weapon the king

brought out, the order-knowing enemy of Mura quickly repelled, Si. xx. 76.

Obs. : (a) तद् is not accasionally repeated, as in Ma. I. 4. given in § 286. a. But such use is condemned by Mammata and others.

(b) Compare the use of Latin *quisquis*.

300. When the Relative is followed by it in a different case, one of them is an Indefinite Pronoun = German *man*, French *on* :

"यश्च येनार्थी स तेन पर्याप्तकामः कर्तव्यः" And what one wants, he is to be satisfied with it, Vi. iv.

"यद्येन युज्यते लोके बुधस्तत्तेन योजयेत्" In this world a wise man will unite one with what is suited to him, H. i. 53.

"यस्य यावत् स तेनैव स्वेन तुष्यति बुद्धिमान्" What belongs to one, a wise man is content even with that, V. p. i. xi. 21.

Obs. : Note the similar repetition of तद् in the dependent sentence.

301. The Relative followed by the Interrogative Pronoun in the same case generally with -चित् or -चन is = the Indefinite Pronoun :

"सुवर्णकङ्कणं यस्मै कस्मैचिद्दातुमिच्छामि" I wish to give the gold bracelet to any one whatever.

"परं यः कश्चन रघूणां हि व्यावर्तयितुमीश्वरः" Any one whosoever of the Raghus is capable of repelling enemies, R. xv. 7.

"यानि कानि च मित्राणि कर्तव्यानि शतानि च" Hundreds of friends are to be made—whoever they may be, H. i. 52.

Obs.: Compare the use of Latin *quisquám.*

302. The following is a list of Relative Pronominals and Adverbs with their respective Correlatives :

Relatives.	*Correlatives.*
यत्र, यतः (= where)	तत्र, ततः (= there).
यत्र यत्र (= wherever).	तत्र तत्र (= there).
यदा, यर्हि (= when).	तदा, तर्हि (= then).
यदा यदा (= whenever).	तदा तदा (not expressed).
यावत् (= as much; as many; as long as).	तावत् (= so much; so many; so long).
यथा (= as; in whatever way).	तथा (= so; in that way).
यतर, यतम * (= whichever).	ततर, ततम* (= he).
यति† (= how many: compare Latin *quot*).	तति† (= so many: compare Latin *tot*).

"यस्माच्च येन च यथा च यदा च यच्च. यावच्च यत्र च शुभाशुभमात्मकर्म । तस्माच्च तेन च तथा च तदा च तच्च. तावच्च तत्र च विधातृवशादुपैति ॥", H. i. 39.

"यत्र यत्र समं तस्या भूमेरासीन्नराधिपः । तत्र तत्र प्रजानां हि निवासं समरोचयत् ॥", V. p. i. 13. 84.

"यतो यतः षट्चरणोऽभिवर्तते. ततस्ततः प्रेरितलोललोचना", Sa. i. 23.

† Rare; Neuter N. A. V. Sing in -त्.
* Given by Vopadeva. Not in Pánini and extremely rare.

"पुरी तावन्तमिवास्य तनोति रविरातपं। दीर्घिकाकमलोन्मेषो यावन्मात्रेण साध्यते ॥" Ku. ii. 33.

"रोमकूपनिवहं यथा यथा। नैषधस्य दृगपात् तथा तथा चित्रमापदपलक्षिता न सा ॥", N. xviii. 121.

Obs.: (a) The Correlatives may, however, be used independently with the Relatives understood: "तदा तदा वियोगकाले समायाते...", D. III.; "हन्त तर्हि पर्यस्तः संसारः", U. II.; "तावतीदैरत रणितानि मणिनूपुराणां" (= by that time arose tinklings of jewelled anklets), D. VI.

(b) The Relatives are used independently in Relative clauses: "गिरिः प्रस्रवणः सोऽयं यत्र गोदावरी नदी", U. II. 24.

(c) Compare the use of Latin Correlatives.

(d) यदीय (f. या = whose), तदीय (f. या = his) may be used in Correlation, but mostly used as in English independently: "त्रिषेव साचाचरितं यदीयं", N. x. 76.

303. To the above list, should be added इयत्, एतावत् (= so much, so many) in agreement with इयत्, एतावत् (= so much, so many):

"तण्डुलैरियद्भिरियानोदनः सम्पद्यते, इयतश्चौदनस्य पाकायैतावदिन्धनं पर्याप्त" So much rice is cooked with so much husked paddy and so much fuel is sufficient for cooking so much rice, D. viii.

Obs.: They may be used independently as in English: "इयन्ति वर्षाणि तया सह" (= so many years with her), R. XIII. 67.; "तदद्य तया सह तद्दर्शं कलहायतो मनियत्री वेला विलम्बा", P. IV. 1.

SECT. IV. INTERROGATIVE AND INDEFINITE PRONOUNS.

304. The following examples will illustrate the

use of the Interrogative Pronoun and its Derivatives :

कस्मिन्देशे भवान् कथं जातः ? केन वा नाम कृतं ? का माता ? कुतः कलाः समासादिताः ? क्व पूर्वमुषितं ? कथं पञ्जरबन्धः ? Where were you born and how ? Who kept your name ? Who is (your) mother ? Whence you acquired arts ? Where you lived before ? How you were caged ?, K.

"कियतो ते भक्षयष्यसि:" How much can you eat ?, P. v. 10.

"कतमेन * दिग्भागेन गतः स जाल्मः" Which way the rogue is gone, V. i.

"कति † दाडिमानि लभ्यानि" How many pomegranates are to be got, Li. 58.

"कतिपयैर्मौक्तिकैरेष हारः" Of how many pearls, the bracelet consists of, Li. 42.

"किमीया ‡ जात्यास्य माता" What (woman) is his mother by caste, D. viii.

"विलम्बसे जीवित किं द्रव द्रुतं" Why are you delaying, life, dissolve quick, N. ix. 90.

Obs. : (a) कियत् ... कियत् are used as Indefinite Pronominals :

---

* Neuter N. A. V. Sing. कतरत् and कतमत् : "विना समीरः कतरत्तवाननं", N. ix. 114.

† of common gender and used only in the Plural (Pánini i. 1. 25.).

‡ This adjective is formed like तदीय, भवदीय, but extremely rare.

"कियत्सु मौनं विवृता कियत्सु वाक्" (= in some points, silent : in some points, open), N. IX. 15.

(b) कतिपय is generally used as = few, some: "कतिपयैरेवाहोभिर्विक्षिपितत्रपः प्रकृतिस्थोऽहमासम्", D. II.

(c) क्व...... क्व is used to denote great contrast : "क्व बत हरिणकानां जीवितं चातिलोलं. क्व च निशितनिपाता वज्रसाराः शरास्ते ॥", Sa. I. 10.

(d) When the Interrogative Pronoun is followed by it in a different case, one of them is equivalent to the Indefinite Pronoun : "कः कः कं कमलाकरं विकमलं कर्तुं करी नोद्यतः", Kav. VII.

305. -अपि, -चित्, -चन added to the Interrogative Pronoun and Adverb from it give them more or less an indefinitive signification :

"कुतोऽपि कोऽपि कमपि पुरुषविशेषमवगमयति" Some body informs a certain person from some place, Mu. v.

"कुतश्चित् संलपतो जनसमाजादुपलभ्य" Knowing from some conversing people, D. ii.

"न कश्चन भ्रातृषु तेषु शक्तः" Among the brothers, none was able, R. xiv. 43.

"अकिञ्चनः सन्" Without anything, Ku. v. 77.

"बिलस्य वाणी न कदापि मे श्रुता" I never heard the cave to speak, P. iii. 14.

"तत्र कतिचिद्दिनानि लगिष्यन्ति" There it will take (me) a few days, P. iii. 11.

"क्वचन पतनयोग्यं स्थानमन्विष्यताधः" Looking down for a place for alighting somewhere, N. ii. 108.

"कथञ्चिदीशा मनसां बभूवुः" Somehow controlled their minds, Ku. iii. 34.

Obs. : (a) अपि is not added to क्वि. It is, however, added to words ending in -चित्, to emphasize them : "न कदाचिदपि प्रतिपत्स्यते" (= will never admit), Mu. v.; "क्वचिदपि दमयन्ती निर्णयं नाससाद", N. XIII. 54. For कथंचिदपि, we more commonly find कथं कथमपि : "कथं कथमपि निरगाम्" (= I came out with very great difficulty), D. II.

(b) क्वचित्...... क्वचित् is used both of time and place : "क्वचिद्घनानां पततां क्वचिच्च" (= now of clouds, now of birds), R. XIII. 19.; "ग्रन्थग्रन्थिरिह क्वचित् क्वचिदपि न्यासि प्रयत्नान्मया" (= in this work here and there I have carefully introduced literary knots), N. XXII. 154.

(c) कदाचित्··· कदाचित् is used in the sense of *sometimes ... sometimes* : "कदाचित् कानने जगाहे । कदाचित् कमलवनेषु रेमे...", K.

(d) Compare with कोऽपि, कश्चित्, कश्चन, Latin *aliquis, quispiam, quidam*.

306. अन्य... अन्य is used in the sense of *one... another* :

"अन्यः करोति, अन्यो भुंक्ते" One does, another enjoys, D. s. iii.

"मनस्यन्यद्वचस्यन्यत्कार्यमन्यद्दुरात्मनां" Bad men have one thing in mind, another in mouth, another in action, H. i. 100.

Obs. : (a) Compare the use of Latin *alius* ······ *alius*.

(b) More commonly, एक stands for one : "एकं कमलयोनेर्मनसः समुत्पन्नं, अन्यन्मृत्युना निर्मितं...", K.

(c) अन्यतर also forms Neuter N. V. A. Sing. in -त् : "ततः परीक्षाग्न्यतरत्प्रश्ने", Mah. I. 2. Not अन्यतम.

307. एक... अपर, अन्य are used in the sense of *one... other* and in the plural in the same of *some... others* :

"एको ययौ चैत्ररथप्रदेशान्. सौराज्यरम्यानपरो विदर्भान्"

The one went to the Elysium of Kuvera, the other to Vidarbha happy with a good king, R. v. 60.

"एकतः... अन्यतः" On the one hand... on the other, Vi. ii. 22.

"एके समुद्रवेलरेणुसंहतिं, शिरोभिराम्रामपरे महीभृतः", Si. xii. 45.

Obs.: (a) Sometimes एक is repeated like Latin *alter*: "किं भणति एक एकस्य" (= what will one say of the other), S. v.; "एकत्र खलु मदनमधुमाससमलयमारुतप्रभृतयः समस्ताः, एकत्र चायं पापकारी चन्द्रहतकः", K.

(b) इतर, although sometimes translated by *other*, does not stand in correlative with एक: "इतरो दहने स्वकर्मणां", R. VIII. 20. It properly means *other than* and is used in compounds to convey the opposite: "वामेतरस्तस्य करः प्रहर्तुः" R. II. 31.

इतर forms Neuter N. V. A. Sing. in -त्: "यथेतरन्नाप्यमिवावभासते", Ki. XIV. 7. The form इतरम् is probably equally correct. It is found in the Veds, Pánini. VII. 1. 26.

(c) Kátyáyana adds a rule that एकतर does not form its Neuter N. V. A. Sing. in -त्. It implies that एकतम does and एकतमत् is found in English Grammars. But Pánini's डतर, डतम applies only to those of यद्, तद्, and किम् (v. 3. 92-3). For एक, he has a distinct rule (94) "एकाच्च प्राचां" and the word प्राचां shews that it does not come under the general डतर, डतम. Otherwise अन्यतम would come under the same rule and अन्यतर not seperately mentioned.

(d) In the sense of *some* ... *others*, केचित् etc. are as common and when *some* is repeated, एके is not used: "मदुक्तं केचिदनुमन्यन्त। अपरे तु पुनर्निनिन्दुः", D. IV.; "केचिद्दृचः स्तुतिचतुराः समुदाहरन्। केचिदपचितिभाञ्जि यजूंष्यपठन्। केचित् प्रशंसामाखीढानि सामानि जगुः। अपरे तु विहतकर्मक्रियात्मकान्याम्नानाचचक्षिरे", C. 1.

308. एकैक (= Latin *quisque*) is used as adjective in the Singular:

"एकैकां संहितामेकैकस्मै ददौ" Gave one code to each, B. p.

एकैकमत्र दिवसे दिवसे मदीयं नामाक्षरं गणय", Sa. vi. 12.

Obs. : (a) Sriharsha uses एकैकं as an adverb in N. VIII. 90. : "एकैकमीते त्वयि सन्दिशन्ति". But its correctness is doubtful and some read प्रत्येकं for एकैकं.

(b) प्रत्येकं is always used as an adverb : "प्रत्येकं विनियुक्तात्मा कथं न ज्ञास्यसि प्रभो", Ku. II. 31.

309. अन्योन्य, परस्पर, and इतरेतर (= one another) are generally used in the Masculine Singular, optionally taking आम् in the F. N. Accusative (S. k. on viii. 1. 12.). But they are also rarely found in the M. dual and plural :

"अन्योन्यस्मिन्नन्योन्यधर्मानध्यस्य" Placing one another's attributes on one another, S.

अन्योन्येषां पुष्करैरामृशन्तः" Striking with one another's trunks, Si. xviii. 32.

"ऊचुः सर्वे परस्परं" They spoke to each other, A. r.

"इतरेतरामिमे कुले भोजयतः" These two families are feeding each other, S. k.

Obs. : Note they are all used in compounds : "परस्परादिवसाहस्म", "बहुपरस्परे.", "इतरेतराविवेकेन", etc.

SECT. V. REFLEXIVE PRONOUNS.

310. स्व (f. स्वा) or redundantly स्वक (f. स्विका or स्वका), स्वकीय (f. या), आत्मीय (f. या), निज (f. जा), are used as Adjectives like Possesssive Pronouns :

"आचचक्षिरे च स्वं स्वं नाम त्रयोऽपि ते" And all the three mentioned their own names, C. iii.

"आत्मीयास्ते ये पराञ्चः पुरस्तात्" Those who turned their backs in front [were regarded as] one's own [men], Si. xviii. 18.

"निजेन धैर्यगुणेन" By his own fortitude, Ki. xiv. 39.

Obs. : (a) Compare the use of Latin *suus, sua, suum.*
(b) They are all used in compounds : "निजगृहमथ गत्वा", Ki.
(c) स्व is also used as = आत्मन्, but rarely : "यश्च स्वं बहु मन्यते सहृदयैः, स्नेहानुगृह्णाति नः", An. I. 18.

311. स्वयं (= self) is indeclinable and refers to the Subject of the Verb. But when connected with an Indeclinable Participle in -त्वा (or -य), it refers to the Subject of the Active Voice :

"स्वयं विज्ञाय राजा विज्ञापितः" Acertained herself and informed the king, H. ii.

"याः स्वयं सन्दिशन्ति समुपसर्पन्ति वा" Who send messages or approach themselves, K.

Obs. : It may be strengthened by एव : "स्वयमेवाहं" (= I myself), K.

312. आत्मन् (= self) is also used reflexively, but is declined in the Masculine only and mostly used in the Singular, although referring to more than one :

"त्वत्सम्भावितमात्मानं बहु मन्यामहे वयं" Honoured by you, we consider much of ourselves, Ku. vi. 20.

"आत्मानमात्मना वेत्सि सृजस्यात्मानमात्मना । आत्मना कृतिना च त्वमात्मन्येव प्रलीयसे ॥", Ku. ii. 10.

SECT. VI. DOUBLING (द्विरुक्तिः, Pánini VIII. 1. 4.).

313. The sense of the English *'every'* is often expressed in Sanskrit by doubling a Substantive, if it has no qualifying Adjective, or by doubling its Adjective, if it has one :

"षट्सु षट्सु च मासेषु" And every six months, M. viii. 403.

"पञ्चमे पञ्चमे वर्षे द्वौ मासावुपजायतः" [We get] two more months every fifth year, Mab. iv. 52. ch.

"शैले शैले न माणिक्यं चन्दनं न वने वने" Rubies are not in every mountain and the sandal in every forest, Chánakya, 55.

Obs. : Every (= all) is expressed by सर्व : "सर्वत्र" (= everywhere) ; "न सर्वः सर्वं जानाति" (= every body does not know every thing), Mu. I.

CHAP. XIX. VERBS.

SECT. I. PRELIMINARY.

314. All Verbs have an Active Voice in which the Verb agrees with the Subject (§ 136).

315. All Transitive Verbs have a Passive Voice

(कर्मवाच्य) in which the Verb agrees with the Object of the Active Voice, the Subject of the Active Voice being in the Instrumental :

"यस्येश्वरेण यद्लेखि ललाटपट्टे" Whatever has been written by God in one's forehead, N. xiii. 49.

316. Transitive Verbs may be used reflexively (कर्मकर्तृवाच्य), agreeing with the Subject, but having a Passive form :

"न विदीर्ये कठिनाः खलु स्त्रियः" [Still] I am not burst : women are surely hard, Ku. iv. 5.

"स्वयं प्रदुग्धेऽस्य गुणैरुपस्नुता... वसूनि मेदिनी" Bathed by his excellencies, the earth itself puts forth wealth K. i. 18. [Pánini iii. i. 89 for the form प्रदुग्धे].

"दुष्कर्मणां परीपाकः स्वयमेवेह दीप्यते" The consummation of misdeeds is lighted itself, Vi. vi. 6.

Obs. : Compare the Greek Middle Voice.

317. Transitive Verbs are occasionally used causatively, as in other languages, to dnote that an action is done not directly by the Subject, but mediately by others :

"सर्वशैला दुदुहुर्धरित्रीं। मेरौ स्थिते दोग्धरि दोहदक्षे" All the mountains milked the earth, the skilful Meru being the milker, Ku. i. 2.

Obs. : Mallinátha adds a very good instance : "पचभिर्हलैः कर्षति ग्रामं ग्रामणीः".

318. All Neuter Verbs may be used in the Passive Voice (भाववाच्य) in the third person singular with the original Subject in the Instrumental (Pánini iii. 4. 69.) :

"मयाप्यस्मिन्वस्तुनि न शयानेन स्थीयते" I also shall not be sleeping about this Subject, Mu. i.

"इति चुक्रुधे भृशमनेन" Thus he became exceedingly enraged, Si. xv. 11.

"आननैर्विचकसे हृषिताभिर्वल्लभानभि तनूभिरभावि" (Their) faces glowed, (their) bodies became excited before (their) lovers, Si. x. 36.

319. Every Sanskrit Verb has ten sets of Conjugational Terminations : -लट् -लुङ् -लङ् -लिट् -लृट् -लुट् -लृङ् -विधिलिङ् -आशीर्लिङ् -लोट्. As they do not exactly correspond with the Tenses and Moods of other languages, it would be best to consider their uses independently.

320. The subjoined table exhibits their general relation to the Principal Moods and Tenses. It should be remembered that the Indicative expresses *simple statements* positive or negative or *direct questions*, not expressing any doubt or improbability : the Conditional expreses simple *conditions* on which an action is to take place : the Contingent is the conditional, *expressing doubt*, *uncertainty*, or *improbability* : the

Imperative expresses *commands* or *directions* : the Potential expresses *capability* : the Optative expresses *wishes* and *requests* : the Subjunctive expresses *posibility*, *doubt*, *improbability* without any condition attached : the Precative expresses *benedictions*.

Mood.	*Present.*	*Past.*	*Future.*
I. Indicative	a. लट् (= General, Temporary and occasionally Continuous). b. With Present Participles (= Continuous).	a. लुङ् (= Past, Perfect). b. लङ् (= Past not of today). c. लिट् (= Historical Past). d. Past Participles (= Past, Perfect).	1. लृट्. 2. लुट् (not of today).
II. Conditional	लृङ्	Do.	Do.

N. B. In the apodosis, लिङ् will be used if it contains doubt or uncertainty.

III. Contingent	(a) विधिलिङ् ... would... (b) लृङ् ...... would have.	विधिलिङ् (rarely लङ्) = would. लृङ् = had been, would have.	
IV. Imparative		a. लोट्. b. लुङ् with मा and मास्म. c. लङ् with मास्म.	
V. Subjunctive		विधिलिङ्.	
VI. Potential		Do. (but oftener with शक् and similar verbs.	
VII. Optative		Do.	
VIII. Precative		a. आशीर्लिङ्. b. लोट्.	

321. There is no Past-Perfect tense in Sanskrit, the sense being in general clear from the Past tenses and Past Participles and where there is any doubt, adverbs meaning *formerly*, *before* are added :

"स शुश्रुवांस्तस्मिन् भार्गवेण- पितुर्नियोगात् प्रहृतं द्विषद्वत्" He had heard that Jámadagnya, enjoined by his father, struck (his own) mother like an enemy, R. xiv. 46.

"प्रजासु वृत्तिं यमयुङ्क्त वेदितुं" Whom (he) had employed to ascertain (Durjodhana's) conduct towards the people, Ki. i. 1.

"वचस्यवसिते तस्मिन् ससर्ज गिरमात्मभूः" When he (had) finished, the Self-born spoke, Ku. ii. 53.

SECT. II. लट्.

322. लट् (= Indicative Present) is used in simple statements to denote an action taking place or going on at the present time :

"जानामि त्वां प्रकृतिपुरुषं" I know you (to be) the chief man ..., Me. i.

"यदेवं दहसि न च भस्मीकरोषि" That you are thus burning (me), but do not reduce to ashes, D. iii.

"यां विचिनोषि वने वने" Whom you are searching in woods, Ram.

Obs.: Continuous action is generally expressed by present participles : "लिखन्नास्ते भूमिं" (= keeps marking the ground), Amaru. 6. ; "मयाप्यस्मिन्वस्तुनि न शयानेन स्थीयते" (= I shall not be sleeping over this subject), Mu. I. ; "ताते चापद्वितीये वहति रणधुरां को भयस्यावकाशः" (= what ground of fear so long as my father, armed with his bow, is bearing the burden of battle), Ve. III. 5.

Some Verbs, however, imply continuous action : "श्रीवसुभ्यं प्रयाति", Sa. I. 7.

323. लट् is also used for the Immediate Past and the Immediate Future (Pánini iii. 3. 131) :

"धर्मासनाद्विशति वासगृहं नरेन्द्रः" The king enters (= has entered) (his) residence from the seat of justice, U. i. 7.

"साधयाम्यहमविघ्नमस्तु ते" I have done, success to you, R. xi. 91.

"तर्हि मुक्त्वा धनुर्गच्छामि" Then I shall leave the bow and go, Vi. ii.

"त्वमपि मां मन्दपुण्यं परित्यजसि" You are also leaving wretched me, C. v.

"किमिदानीं न गम्यते" Why are you not going now ?, Sa. i.

Obs.: So in other languages.

324. In the body of Fables, लट् is used for the Past Tense for the sake of greater vividness :

"तथा कृते सति मृगः प्रत्यहं तत्र गत्वा शस्यं खादति" This being done, the deer goes there every day and eats crops, H. i.

"अनन्तरं तद्भयान्मूषिकोऽपि विवरान्न निःसरति" Then the mouse from fear for him does not [i. e. did not use to] come out from his hole, H. ii.

Obs.: The use of the Historical Present is, however, not common in Sanskrit as in Latin.

225. With the particle स्म following, लट् denotes the Past Tense :

"पङ्कजं <u>नीयते स्म</u> (= निन्ये) गतिमम्बुरुहिण्या", Ki. ix. 14.

"<u>क्रीणन्ति स्म</u> प्राणमूल्यैर्यशांसि" Bought renown with the price of (their) lives, Si. xvii. 15.

Obs.: स्म never follows a past tense except in old works.

---

326. After adverb पुरा (= formerly), लट् may be used in the sense of Habitual Past Action :

"पुरा ... विबोध्यसे यः स्तुतिगीतिमङ्गलैः" Who used to be aroused before by auspicious enlogistic songs, Ki. 38.

Obs.: The Past tenses are used in their proper senses : "पुरा पचाम्बां मामविकलमरचत् करुण्या", Vi. v. 5. ; "यस्मिन्नभूम चिरमेव पुरा वसन्तः", U. II. 22.

---

327. With the adverb यावत् (= until), लट् is used to denote the Future tense :

"पालयिष्यामि पृथिवीं यावद्रामो निवर्तते" I shall govern the earth until Ráma returns, Vi. iv. 55.

Obs. : (a) According to Pánini's commentators, यावत् in correlation with तावत् does not take लट्. But read N. iv. 1.: "यावदानयतेऽस्य नरेन्द्रान्. तावदृषिरिन्द्रधाम जगाम" (= while he was bringing on Chiefs, the sage went to heaven). So in Ku. iii. 72. Compare Latin "*dum haec parantur, Saguntum jam oppugnabatur*", in which exactly similarly a Past tense stands in agreement with a Present.

H. i. "तथावदहंता न घटामि तावत्तव पाशं छिनद्मि" is more simple.

(b) यावत्... तावत् may however take a Past or Future tense in other senses : "कमलसादी मम परिचयस्तावदासीदुदस्वाद. यावन्निवीतपरिचरणसावगताषपताकः", Vi. v. 10. ; "यावदित्यमस्तस्य दानवाः। तावदस्य न मनो बभञ्जे", Si. xiv. 75. ; "यावन्न संवासितदिवसंचः. संयमतेऽसौ पुरुषाधिपेन. कुरु कुलानन्द यतस्व तावत्", B. xii. 4.

---

328. लट् may be used for the Future with the interrogative pronoun with reference to desires (Pánini iii. 3. 6.), with कदा and कर्हि (5.), and पुरा (=hereafter, erelong : 4.) :

"तथापि किं क्रियते", "क्व गच्छामि" Yet what is to be done, where shall I go, K.

कथं मन्दभाग्यः करोमि" Unlucky me, what shall I do, U. iii. 37.

"पुरा नयन्ति नः प्रसभमसृञ्जि पङ्कताम्" Blood will soon turn us into mire, Si. xvii. 55.

"न गच्छामि पुरा (=hereafter) लङ्कामायुर्यावद्धाम्यहं। कदा भवति मे प्रीतिस्त्वां पश्यामि मयेदृशं ॥", B. xviii. 35.

Obs. : (a) The Future tenses are also used : "किं करिष्यति किमेष वामनः", Si. xiv. 75. ; "कदा समुपारूढगर्भभरालसां देवीं द्रक्ष्यामि, कदा पुत्रको जनयिष्यति मे हृदयाह्लादं...", K.

(b) विधिलिङ् will be used if any doubt or uncertainty is conveyed : § 348-9.

329. Like the English Present, लट् is used of all General statements, possible or impossible :

"नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण" [Man's] condition goes up and down like the fellow of a wheel, Me. ii. 48.

"चलति नयान्न जिगीषतां हि चेतः" The heart of (men) seeking success does not move from the course laid down, Ki. x. 29.

"किं हि नामैतत्—अम्बुनि मज्जन्त्यलाबूनि ग्रावाणः प्लवन्त इति" What is this—gourds sink in water, stones float, Vi. i.

330. As in English, लट् is used in asking questions with or without Interrogative Pronouns and Particles :

"मथ्नामि कौरवशतं समरे न कोपात्" Shall I not grind the hundred Kauravas in battle, Vi. i. 15.

"अयि, तयोर्नामसंविज्ञानमस्ति" Madam, do you know their names, U. ii.

"अस्यां वेलायां किं नु खलु मामन्तरेण चिन्तयति वैशम्पायनः" At this hour, what is Vaisampáyna thinking without me, K.

"अपि स्वशक्त्या तपसि प्रवर्तसे" Are you set to penances according to your strength, Ku. v. 33.

"आपाद्यते न व्ययमन्तरायैः कच्चिन्महर्षेस्त्रिविधं तपस्तत्", R. v. 5.

Obs.: (a) Pánini's III. 3. 153. comes under this rule.

(b) लिङ् is used when a doubt is conveyed: "अपि जीवेत् स ब्राह्मणशिशुः" (= would the Brahmana child come to life), U. II.; "तत् कुतोऽस्मिन् विपिने प्रियाप्रवृत्तिमागमयेयं", V. IV.

(c) The Copula is often understood: "क्व ते गुरूपदेशाः ? क्व तानि श्रुतानि ?".

---

331. With the hypothetical particles यदि, चेत्, etc., लट् denotes the Conditional Present (or Immediate Future under § 329):

"न चेद्धनमित्रस्याजिनरत्नं प्रतिप्रयच्छसि न चेदा नागरिकेभ्यश्चोरितकानि प्रत्यर्पयसि, द्रक्ष्यसि पारमष्टादशानां कारणानामन्ते च मृत्युमुखं" If you do not give back Dhanamitra's leather gem, if you do not return to the citizens (their) stolen property, you will see the end of the 18 tortures and at their conclusion, the jaws of death, D. ii.

"यदि यथा वदति क्षितिपस्तथा त्वमसि, किं पितुरुत्कुलया त्वया" If you are what the king says, what is the use of you reprobate to (your) father, Sa. v. 29.

"पुनरपरं यदि तस्य जनस्य प्राणविपत्तिरुपजायते, तदपि महदेनो भवेत्" Then again if his death occurs, that would also be a great sin, K.

Obs. : Note the use of लृट्, लट् or लिङ् in the apodosis according to sense.

SECT. III. लुङ्, लङ्, and लिट्.

N. B. Vopadeva makes no distinction between the three Past and the two Future tenses. "सर्वत्रैव व्यभिचारात्", adds his commentator. But this view does not appear to me to be sound. In the Veds, they are used without any restriction (III. 4. 6.).

332. लुङ् is the most general of the three Past tenses. It may be used not only for लङ् and लिट् but is used where neither लङ् nor लिट् is applicable. It may be used for every shade of Past, from Remote Past to Immediate Perfect (Pánini iii. 2. 110) :

छुरिकयोरसि प्राहार्षम्" Struck [him] on the chest with a knife, D. ii. [Here लिट् cannot be used as it is not परोक्ष and लङ् cannot be used as it is of the same day's occurrence].

"क्षणमलिन्दभूमावपास्थिषि" Stopped a few moments in the portico, D. iii. [Here लिट cannot be used].

"अभून्नृपो विबुधसखः" There was a king—the friend of gods, B. i. 1. [Here both लङ् and लिट् may be used].

"एकोऽधुना कुरुबलानि भवानजैषीत्" You have now alone defeated the Kaurava forces, Dh. [Here लङ् and लिट् cannot be used].

"तद्सौ संप्रति पर्यपूपुरत्" He has completed it now, Si. xv. 36.

"व्यजेष्ठा विघ्ननायकान्" Have you conquered the chiefs of impediments, B. vi. 68. [Here लङ् and लिट् cannot be used].

"यन्मामहासीः" That (you) have deserted me, R. xiv. 61.

Obs.: Compare the Latin Perfect which is used both as a Perfect and a Past Indefinite tense.

333. लुङ् is generally used for the Imperative after the prohibitive particles मा and मास्म :

"मा मूमुहद्भवन्तमनन्यजन्मा" Let not self-born (Cupid) bewitch you, Ma. i. 33.

"मा भैष्टमायुष्मत्यौ" [My] long-living children, be not frightened, Vi. i.

"भवान् मास्म वधीन्न्याय्यं. मा तपः साधु नीनशः" Do not put down propriety, do not falsify good penances, Ki. xi. 30-1.

Obs.: (a) With मास्म, लङ् may also be used: "तन्मास्म वो विस्मरत्" (= let it not forget i. e. desert you), Vi. v. 63.

(b) लोट् is occasionally used with मा, not मास्म : "मा मैवं ब्रूहि" (= do not say so), Ma. I.; "मा कुरु धनजनयौवनगर्वं" Mohamudgara. लृट् is rarely found with मा, but Vámana rightly condemns such use ("असाधुरेवायं", III. 3. 175.).

334. लङ् is used of any Past Action not of the current day (Pánini iii. 2. 111.). It is specially ap-

plied to what is personally known to the Speaker or Writer :

"पुत्रवृत्तान्तेन श्रोत्रमस्यादहाव" We burnt his ears with the news of (his) son, D. iii.

"मां प्राहिणोन्मैथिलराजधानीं" Deputed me to the Capital of Janaka, Vi. i. 28.

अत्यशेरत परस्परं धियः· सविणां नरपतेश्च सम्पदः" The intellect of the sacrificers and the fortune of the king excelled each other, Si. xiv. 32.

Obs. : (a) It is said in the Bháshya लङ् is also applicable to what is well-known and may have been seen by the speaker or writer : "यवनाः साकेतमरुन्धन्". But such explanation is quite unnecessary. लङ् is applicable not only to what may be personally known, but also to what may not be personally known (3rd. example).

(b) लङ् cannot be used with the word *today* : "अद्य स्त्री वाऽभुङ्क्ष्महि (not अभुंक्ष्महि)", Vámana.

(c) It is said लङ् cannot be used of continued action and near Past (क्रियाप्रबन्धसामीप्ययोः, Pánini III. 3. 135) : "यावज्जीवं भृशमन्नमदात्", "येयं पौर्णमास्यतिक्रान्ता, एतस्यामुपाध्यायोऽग्निनाधित, सोमेनायष्ट, गामदित", Kásiká. But this rule, if the interpretation is correct, is not observed.

(d) लङ् is also used with the particle ह and the adverb शश्वत् (III. 6) : "इति हाकरोत्", शश्वदकरोत्", Kásiká. I do not see the use of this rule.

335. लङ् may be used in Questions as a Perfect tense with reference to immediate Past (Pánini iii. 2. 117) :

"अगच्छद्देवदत्तः ?" Is Devadatta gone, Kásiká.

Obs. : Pánini also sanctions लिट् in the same sense with reference to what is not personally known to the Speaker.

336. लङ् may be used with the prohibitive particle मास्म (§ 333. a.).

337. लिट् represents the Historical Past— what writer does not know personally (Pánini iii. 2. 115) :

"दिवसकररचोऽन्तं ध्वान्तमानिन्यिरे यत्" That the rays of the sun entirely dispelled darkness, Si. xi. 59.

"पुरोऽभिसस्रे सुरसुन्दरीजनैः" The beauties of heaven went on, Ki. viii. 4.

Obs. : Some writers, however, use लिट् for any Past— not of today— not known personally, whether knowable or not.

338. लिट् may be used with the First Person (i) in emphatic denials and (ii) of acts done when not in proper senses :

"नाहमयोध्यां जगाम" I have never been to Oude.

"सुप्तोऽहं किल विललाप" I cried when asleep, Vámana.

"बहु जगद पुरस्तात्तस्य मत्ता किलाहं चकर च किल चाटु प्रौढयोषिद्वदस्य" I, in a drunken state, spoke much before him and coaxed him like a grown-up woman, Si. xi. 39.

Obs. : B.'s लिट् "मनो मे न विना रामायत् पुस्फोट सहस्रधा" (XIV. 56.) probably comes under this rule.

N. B. It is said लिट् cannot be used of continued action. But read R. VI. 23. : "क्रियाप्रबन्धात्...... मन्दारशून्यानलकांश्चकार". It is not, however, used by good writers of near Past and in this respect Pánini's III. 3. 135 is correct. His III. 2. 116 is unnecessary (Comp. § 334. c. d.).

339. With the hypothetical particles यदि, चेत्, etc., the Past tenses (in their proper places) denote the Conditional Past :

"अवधीच्छनङ्गम इवैष. यदि हतवृषो वृषं ननु । स्पर्शमशुचि-वपुरर्हति न" If this wretched (Krishna) really killed like an assassin (the Demon) Vrisha, he with polluted body should not be touched, Si. xv. 35.

"उपाजिहीथा न महीतलं यदि॰ पदं दृशः स्याः कथमीश मादृशां" If you did not come to the earth, O Lord, how you would be visible to (men) like us, Si. i. 37.

SECT. IV. लृट् and लुट्.

340. लृट् corresponds to the लुङ् of Past tenses and is applicable to any future action :

"तदा... यज्ञसमाप्तौ कुमाराः परिणेष्यन्तीति" Then at the end of the sacrifice, the Princes will marry, Vi. i.

"प्राप्स्यते च सकलं महीभृता. सङ्गतेन तपसः फलं त्वया" And you will get all the fruits of penances by associating with the king, Ki. xiii. 54.

"कारिष्यते परिभवः कलिना नलस्य" Nala's disgrace will be effected by Kali, N. xiii. 36.

---

341. लृट् is also used for विधिलिङ् to convey doubt or improbability :

"कः श्रद्धास्यति भूतार्थं" Who will (= would) believe the truth, Mr. v. 42.

"शिला तरिष्यत्युदके न पर्णं. ध्वान्तं रवेः स्यंत्स्यति वह्निरिन्दोः" Stones will (= would) swim in water, not leaves : darkness will (= would) flow from the sun and fire from the moon, B. xii. 77.

"यः क्रुद्धमायोत्स्यति जिष्णुमुग्रं" Who will (= would) fight with the enraged fierce Victor (Arjuna) Mah. iii. 268. 7.

Obs.: It is said लृट् must be used with (a) किंकिल and (b) अस्ति, भवति, विद्यते etc. (III. 3. 146.): "त्वं किंकिल वृषलं याजयिष्यसि न श्रद्दधे", Vopadeva; "अस्ति नाम or भवति नाम or विद्यते नाम तत्र भवान्वृषलं याजयिष्यति, न श्रद्दधे or न मर्षयामि", Kásiká.

It is also said लृट् cannot be used with (a) जातु or यद् (147. To these are added यदा and यदि), (b) यच्च or यत्र (148), (c) उत or अपि or यच्च implying capability (152) : "यच्चाम or यत्र तत्रभवान्वृषलं याजयेत्", Kásiká; "अपि हन्यादयं शत्रुरत दुःखं नयेद्जनः", Vopadeva. Read also B. XIX. 18 to 20.

These rules are not quite correct (§ 344). लृट् in these cases, is used like the English Future and लिङ् is used where in English *would, should, could, might* are used.

342. लृट् is also used to indicate the Past after Verbs meaning *to remember, consider, know* (Pánini iii. 2. 112.) :

"स्मरत्यदो दाशरथिर्भवन् भवानमुं... हनिष्यति" Do you remember this that, being son of Dasaratha, you killed him, Si. i. 68.

"अभिजानासि देवदत्त कश्मीरेषु वत्स्यामः" Do you know, Devadatta, we lived in Kashmere, Kásiká.

"नाभिज्ञा ते महाराज जेष्याव: (= जितवन्तौ) शक्रपालितं । दृप्तदेवगणाकीर्णमावां सह सुरालयं ॥", B. xvi. 36.

Obs.: (a) This construction is not admissible with the Conjunction यत् (III. 2. 113): "अभिजानासि देवदत्त यत् कश्मीरेष्ववसाम (not वत्स्याम), Vámana.

(b) It may be used if more than one matter is reminded and *they are connected with each other* (विभाषा साकांक्षे, III. 3. 114.): "अभिजानासि देवदत्त यत् कश्मीरेषु वत्स्यामः, यत्तत्रौदनं भोक्ष्यामहे" (= that we lived in Cashmere and ate rice there). Note the restriction. Hence लट् cannot be used in e. g., "स्मरसि यत्त्वं तर्कमपठ : काशीमगच्छ", Durgádása.

343. लुट् corresponds to लङ् of the Past tenses and may be used of all future actions not of the same day (अनद्यतन) (Pánini iii. 3. 15.):

"पञ्चषैरहोभिर्वयमेव तत्र गन्तारः" We will go there in five or six days, Mu. v.

"एते दुरापं समवाप्य वीर्यमुन्मूलितारः कपिकेतनेन" They will be eradicated by the monkey-bannered (Arjuna), acquiring inaccessible prowess, Ki. iii. 22.

Obs.: (a) The remarks made in § 334. 6. apply to लुट्. Hence "अद्य श्वो वा भविष्यति (not भविता)", Kásiká.

(b) I do not understand the utility of Pánini's rules III. 3. 136-7 that लुट् cannot be used "मर्यादावचनेऽवरस्मिन्" and "कालविभागे चानहोरात्राणाम्". The following examples are, however, given by Vámana: "योऽयमध्वा गन्तव्य आ पाटलिपुत्रात् तस्य यदवरं कौशाम्ब्यास्तत्र द्विरोदनं भोक्ष्यामहे [not भोक्तास्महे], तत्र सक्तून् पास्यामः" [not पातास्मः]; "योऽयं संवत्सर आगामी तत्र यदवरमाग्रहायण्यास्तत्र युक्ता अध्येष्यामहे [not अध्येतास्महे], तत्रौदनं भोक्ष्यामहे [not भोक्तास्महे]. Of the exception, following illustrations are given

by the same writer: "योऽयं मास आगामी तस्य योऽवरः पञ्चदशरात्रः, योऽयं त्रिंशद्रात्र आगामी तस्य योऽवरोऽर्धमासः, योऽयं त्रिंशद्रात्र आगामी तस्य योऽवरः पञ्चदशरात्रः, तत्र युक्ता अध्येष्यामहे, तत्र सक्तून् पास्यामः". These rules do not occur in Vopadeva.

(c) Next rule (III. 3. 138.) "परस्मिन्विभाषा" is either incorrect or unnecessary: incorrect if it excludes लट्, unnecessary if it does not exclude लट्.

(d) लुट् is not used with reference to continuous action and to denote immediate futurity (Pánini III. 3. 135.): "यावज्जीवमध्यापयिष्यति", "येयममावास्याऽऽगामिनी एतस्यामुपाध्यायोऽग्नीनाधास्यते, सोमेन यक्ष्यते", Kásiká.

344. With the hypothetecal particles यदि, चेत्, etc., the Future tenses (in their proper places) denote the Conditional Future:

"यदि कश्चिद्भुजङ्गो बालामेनां विलोभ्य नाशयिष्यति, स तस्करवद्वध्यः" If any gallant entices and defiles this girl, he is to be put to death like thieves, D. ii.

"द्विषता विहितं त्वयाथवा. यदि लब्धा पुनरात्मनः पदं" If you again get your place, being given by (your) enemy, Ki. ii. 17.

"न चेत्करिष्यसि वचः सुहृदामरिकर्षण। तप्स्यसे वाहिनीं दृष्ट्वा पार्थबाणप्रपीडितां॥", Mah. v. 138. 26.

SECT. V. लृङ्.

345. लृङ् represents the Contingent Mood and is principally used to denote what would have happened, if some thing had or had not taken place. In such cases, it is used both in the sentence contain-

ing the supposition (protasis)) and in the sentence containing the conclution (apodosis):

"दत्तैव रामाय सीताऽभविष्यत्, आर्यः पणमारोपणेन धनुषो यदि नाकरिष्यत्" Sita would certainly have been given to Ráma, if (my) respected (brother) had not made a stake on the drawing of the bow, Vi. i. 27.

"त्वय्यसौ यदकरिष्यदोजसा. नैनमाशु यदि वाहिनीपतिः। प्रत्यपत्स्यत शितेन पत्रिणा" What he would have done to you by force, if (our) General had not quickly struck him with a sharp arrow, Ki. xiii. 49,

"तौ चेद्राजपुत्रौ निरुपद्रवाववर्धिष्येतामियता कालेन तवेमां वयोऽवस्थामसम्प्रापयिष्येतां" If the two princes had grown up without (any) danger, they would have attained your age by this time, D. iii.

---

346. It is also occasionally used to denote *would* in the apodosis with लिङ् in the protasis.

"यदि न प्रणयेद्राजा दण्डं दण्ड्येष्वतन्द्रितः। शूले मत्स्यानिवापक्ष्यन् दुर्बलान् बलवत्तराः॥" If a king were not prompt to inflict punishment on those deserving it, the stronger would roast the weaker like fish, M. vii. 20.

N. B. Bhatti's use of लृङ् in the 19th canto is wider, but not consistent with other writers. It has the sanction of some but not all grammarians, e. g., Vopadeva.

---

347. विधिलिङ् represents the other tense of the Contingent mood and denotes *would* or *should* in the apodosis and *were*, *could*, *should*, *would* in the protasis:

"कुर्यामुपेक्षां हतजीवितेऽस्मिन् स्यादन्तरायो यदि मे न तेजः" I would pay no regard to (my) wretched life, if (your) spirit (= my pregnancy) were not an obstacle, R. xiii. 65.

"यद्यपि दद्यामाजन्मनो मुषितं धनं, न तु शत्रोश्चर्मरत्न-प्रत्याशां पूरयेयं" Even if I should give up what I have stolen all my life, I would not satisfy my enemy's desire about the leather gem, D. ii.

"यद्यद्यात्र तातः सन्निहितो भवेत्, तदा जीवितसर्वस्वे-नापीममतिथिविशेषं कृतार्थं कुर्यात्" If our govern or were today present, then he would satisfy this great guest even with the treasure of his life, Sa. i.

Obs.: (a) Occasionally it expresses the sense of लृङ्: "नैतत् कृच्छ्रमनुप्राप्तो भवान् स्याद्वसुधाधिप। यद्यहं द्वारकायां स्यां राजन् सन्निहितः पुरा॥", Mah. III. 13. 1.

(b) It is used with other than hypothetical particles: "तथा विषं स्तम्भयेयं यथा मृत इवुद्दास्येत" (= I would check the poison so that he would be left as dead), D. IV.

348. Hence विधिलिङ् is often used it the sense of *would* or *would have* with the hypothesis understood:

"दुष्येयुः सर्ववर्णाश्च भिद्येरन् सर्वसेतवः" All castes

would be polluted, all restraints would be sundered, M. vii. 24.

"आगच्छेयमहं द्यूतमनाहूतोऽपि कौरवैः । वारयेयमहं द्यूतं राज्ञा दुर्योधनेन च ॥" I would have come to the gambling without being invited by the Kauravas and I would have prevented your gambling with the king Durjodhana, Mah. iii. 13. 2.

349. Hence विधिलिङ् is generally used to convey *doubt* or *improbability* :

"मौर्यं भूषणविक्रयं नरपतौ को नाम सम्भावयेत्" Who would think that the Maurya king would sell ornaments, Mu. v. 18.

"अत्याहितं किमपि राक्षसकर्म कुर्याद्दार्या सती कथमहो महदद्भुतं नः" How a gentle lady could do such inexpressible demoniacal evil. It appears very strange to us, Vi. iv. 50.

"ऋते रवेः क्षालयितुं क्षमेत कः क्षपातमस्काण्डमलीमसं नभः" Except the sun, who would clear the sky from the pollution of nocturnal darkness, Si. i. 38.

---

350. Hence it is used to denote *possibility*, representing English *might*, *would* :

"लभेत तैलमपि सिकतासु यत्नतः पीडयन्" One might with pains extract oil from sand, Bhartri. N. 2.

"अनेन रथवेगेन पूर्वप्रस्थितं वैनतेयमप्यासादयेयम्" With

this speed of the chariot, we might outship even Garuda, V. i.

"एवं स मम जामाता वश्यश्च नियतं भवेत्" Thus he would surely become my son-in-law and obedient to me, K. s. xi. 12.

351. Hence it is used to denote a wish or request, representing the Optative mood :

"अपि जीवेत् स ब्राह्मणशिशुः" May the Bráhmana child come to life, U. ii.

"जेतारं कार्त्तिकेयस्य विजयेय नमोऽस्तु वः" I salute you all. May I conquer, the Victor or Kártikeya, Vi. iii. 45.

"तद्वचोभिर्ममापि... जीवितं धारयेथाः" Please keep my life also without her message, Me. iii. 52.

"गच्छेत त्वरितं लङ्कां ग्रथ्नीयात स्रजः शुभाः" Please go to Lanká quick and string auspicious wreaths, B. xix. 7-9.

Obs.: (a) B's "आमन्त्रयेत तान् प्रह्वान् मन्त्रिणोऽथ विभीषणः" appears to be wrong, लिङ् being used in आमन्त्रणे (III. 3. 161.), not necessarily with the Verb आमन्त्र्.

(b) It is also used in questions where *may* is used in English, but I do not think it can be used in simple questions (§ 330) as commentators seem to imply.

352. Hence it is used to convey politely what one can do, representing *might* and *could* of the Potential mood :

"कुर्यां हरस्यापि पिनाकपाणेर्धैर्यच्युतिं" I might de-

prive of patience even the Pináka-handed Destroyer, Ku. iii. 10.

"अलमस्तम्बं लुनीयामिह हि मम विधावस्मिन् तीव्रो विषादः:" I could rend asunder even the fixed universe, but I am very sorry for this work, Vi. v. 45.

Obs.: *Can* is expressed in Sanskrit by the Verbs शक्, ईश्, प्रभू, पृ (पारय्), and क्षम्.

353. विधिलिङ् is used in directions and injunctions, representing English *shall*, *should* :

"चौराहृतं धनमवाप्य सर्वमेव सर्ववर्णेभ्यो दद्यात्। अनवाप्य च स्वकोशादेव दद्यात्" If (he) recovers stolen property, shall give every thing to (the owner) of whatever caste he may be. If he does not recover, shall give from his own treasury, V. s.

"ब्राह्मणायाभ्यागताय महोक्षं वा महाजं वा पचेत्" Should kill (lit. cook) a full-grown ox or goat for a Brahman guest, Vas.

ऊनद्विवर्षं निखनेत्" Shall bury (children dying) under two years, Y. iii. 1.

354. आशीर्लिङ् represents the Precative Mood and is used in benedictions :

"जीव्यासुर्जनाः पुरुषायुषं" May men live the human life (= 100 years), Ve. vi. 1.

"जनो नित्यं भूयात् सकलसुखसम्पत्तिवसतिः" H. ii. 184.

"आस्तांमित्राः सदसि सुधियः सन्निधिं ते क्रियासुः। संभु-

क्षीष्ठाः (= may you know) स्वनयमयनेर्विद्विषामीहितानि ॥", B. xix. 30.

SECT. VII. लोट्.

355. लोट् represents the Imperative Mood and is used to convey commands and directions :

"व्रज शाधि पृथ्वीं" Go and govern the earth, B. iii. 53.

"यजतां पाण्डवः स्वर्गमवत्विन्द्रस्तपत्विनः। वयं हनाम द्विषतः सर्वः स्वार्थं समीहते ॥" Let the son of Pándu make the sacrifice—let Indra govern the heaven—let the sun shine. Let us kill (our) enemies. Every one is after his own interest, Si. ii. 65.

"पुरीमवस्कन्द लुनीहि नन्दनं. मुषाण रत्नानि हरामराङ्गनाः" Assail the town. Cut up the park. Plunder the jewels. Carry off the nymphs, Si. 1. 51.

Obs. : (a) The last is an illustration of Pánini's rule (III. 4. 2.) and the use of the singular for the plural in "क्रियासमभिहार" i. e. frequency and repetition of acts. So in Mugdhabodha, 964 : "भाव युद्धं हरिहरब्रह्मायाः पाण्डवैश्च:".

Dikshita finds fault with this explanation of Mallinátha "द्वितीयसूत्रे 'क्रियासमभिहार' इत्यस्यानुवृत्तेः, लोडन्तस्य द्वित्वापत्तेश्च". He forgets that द्वित्वापत्ति ("क्रियासमभिहारे द्वे वाच्ये") is Kátyayana's emendation and not in Pánini and the fact of समुच्चय or combination of several verbs is no bar to the application of Pánini's first rule, the second rule (III. 4. 3.) referring to समुच्चय without समभिहार.

It is said if the same verb is repeated in लोट्, it should be used

in the concluding sentence and if different verbs are used, a verb representing their common sense. (III. 4. 4-5): "त्वं पुनीहि पुनीहीति पुनन् वायो जगत्त्रय", "अमट धामटाटीत्येवमिमटनटनीऽसि पावनाः", "जयन्ति धत्स्व धत्स्वेति दधती त्वं वसुन्धरे", "रसान् संहर दीप्यस्व ध्मानं जहि नमो भव। इतीहमानस्तिग्मांशो हव्यं मातुं घटस्व मे॥", B. xx. 29-32. A simple rule has thus been mystified by Grammarians.

(b) स्व may be used with लोट् (III. 3. 165-6), but very rare: "स्व च राजप्रियेणेव गुड्हि", Vámana; "अत्र मुहूर्तादूर्ध्वं स्वामिनी स्व भव चिते.", B. xx. 17. The use of स्व in the second example to a lady is certainly not idiomatic.

356. लोट्, specially in the Passive Voice, is also used in Polite Conversation without much difference from the विधिलिङ्:

"उत्तिष्ठतु, उत्तिष्ठत्वार्या, प्रभातं संवृत्तं" Get up, Madam, it is morning, Mr. vi.

"निवेद्यताममात्यराक्षसाय। अयमिदानीं राजकार्यं करिष्यति" Please inform the minister Rakshasa. He will now administer state affairs, Mu. vii.

"एतदासनमास्यतां" Please take this seat, V. ii.

357. लोट् is also used in benedictions (iii. 3. 173.), though not quite with the same force as आशीर्लिङ्:

"सर्वस्तरतु दुर्गाणि, सर्वो भद्राणि पश्यतु" May every one cross his difficulties. May every one see the right (things), V. v. 1.

"चिरमवतु महीं पार्थिवश्चन्द्रगुप्तः" May the king Chandragupta long rule the earth, Mu. vii. 18.

"वृष्टिं मुञ्चन्तु काले घनाः" May clouds rain in time, Na. 115.

Obs.: (a) The word समर्थना in Mugdhabodha 955 has been misunderstood and लोट् cannot be used Potentially, as Vidyáságara affirms. "सिन्धुमपि शोषयाणि means "*let me* or *may I dry up even the ocean*", but cannot mean "*I can dry up even the ocean*".

It will be remembered that there is no such rule in Pánini and that, in the whole 20th canto of Bhatti—the special chapter on लोट्, not a single instance occurs of Potential लोट्.

(b) In this sense, तात् may be used for तु and हि of लोट् (VII. I. 35.): "पातु पातात्वा शिवः, पाहि पातात्वा शिव", Vopadeva.

CHAP. XX. VERBAL DERIVATIVES.

SECT. I. DERIVATIVES DENOTING COMPLETION (निष्ठा).

N. B. As in Latin and Greek, they agree in gender, number, and case, with the subject or object they qualify (§ 140. c.),

358. Participles in त are largely used in the Passive Voice to denote time *Past* or *Perfect* with or without the Present tense of the Verb अस्.

"अस्मिन्नेव क्षणे तवास्मि स्वरेणानुगृहीतः" About this time, I was favoured by your voice, D. i.

"सैन्यैर्गुप्तोऽपि जित एव मया कुमारः" I defeated Kartikeya, although (he was) guarded by armies, Vi. ii. 34.

"दूषिताः स्थ परिभूता स्थ रामहतकेन" You have been polluted, you have been dishonored by the accursed Ráma, U. i.

ममाद्य वृत्तान्तमिमं वतोदिता" Being told this news of me, N. i. 139.

Obs.: (a) Compare § 161. Note it is often used as an Adjective as in English, when it may agree with the other tenses of the Verb *to be*: "न पारणा स्याद्विहता तवैवं" (= thus your fast-breaking would not be destroyed), R. II. 55. See also § 345.

With other Verbs, it is found only as a Pure Adjective.

(b) The Subject of the Active Voice is understood when the sense is clear (§ 126). This Passive Construction is often preferred to the Active Construction.

359. Participles in त from Neuter Verbs may be used impersonally in the Neuter Singular with the Subject in the Instrumental (Pánini iii. 4. 69-71):

"जितं जितं स्नेहेन" Love is triumphant, Vi. ii.

"अपराद्धं वत्स त्वया जामदग्न्यस्य नोपकृतं" [My] child, you have offended Jámadagnya, not done good [to him], Vi. iv.

Obs.: (a) This Construction is very rare and pedantic.

(b) In this sense and in the sense of commencement of an action ("आदिभूतः क्रियाक्षण आदिकर्म", Vámana: this is almost entirely confined to the Active Voice and even then not common), Verbs of the भू and अद् classes ("अदादेः अपीऽन्यत्वेऽपि तद्विधानमेतदर्थं : रोदितं, रुदितं", Durgádása), *having a penultimate* उ (Pánini I. 2. 21.), and the Verbs क्लिद्, मिद्, क्ष्विद्, धृष् (= to assail) (VII. 2. 27.), optionally *gunáte* their vowel: "मोदितं or मुदितमनेन", Kásiká; "मित्रं मेदितं तेन", Vopadeva; "प्रमेदिताः सपुत्राश्चे", B. IX. 17.

360. Participles in त may be used in the Active Voice, specially of Verbs of Motion, Neuter Verbs, and Verbs meaning *to mount, to attend, to embrace,* and Verbs which are primarily Neuter (Pánini iii. 4. 71-2):

"गत एव न ते निवर्तते स सखा" Your friend is gone, will not return, Ku. iv. 30.

"द्रष्टुमभ्यागतोऽस्मि" I have come to see (Ráma), Vi. v. 47.

"गतिं ते ज्ञास्यन्नहं गतः कलिङ्गान्" I went to Kalinga to know your whereabouts, D. vii.

"अवसितश्च पशुरसौ" And the beast is done for, D. iii.

"आरूढमद्रीनुदधीन् वितीर्णं. भुजङ्गमानां वसतिं प्रविष्टं" (Which has) mounted Mounts, descended to seas, and entered the abode of serpents, R. vi. 77.

"न भवन्तमुपस्थितः स्वयं" Did not attend you personally, R. viii. 76.

"असौ कुमारस्तमजोऽनु जातः" The prince Aja is born of him, R. vi. 78.

Obs.: (a) Note that they may be used both in the Past and the Present sense and that in the Perfect sense, अस्ति is generally added.

(b) That they may be used as Adjectives and if derived from Transitive Verbs, they *govern an object*.

361. Participles in त, from Verbs meaning *to know, to think,* agree with the Genitive of the Subject (Pánini iii. 2. 188 and ii. 3. 67.):

"प्रतिकूलः पितुर्यश्च न स पुत्रः सतां मतः" Good men do not think him a son, who is opposed to (his) father, Mah. i. 83. 24.

"न ज्ञातं तात यत्नस्य पौर्वापर्यममुष्य ते" Sir, you do not know the motives for this effort, Ki. xi. 42.

"विदितमस्तु देवपादानां" Be it known to your Gracious Majesty, Sa. vi.

Obs.: (a) This construction is allowed only when they imply Present time (§ 201. c.). But even in this sense, it is occasionally found with the Instrumental: "वत्सैतद्विदितं कथं नु भवता", Pra. vi. 1.

(b) The following sentence from Pra. i. appears to be a bold extension of this rule both in sense and construction: "कः खलु भवान् यः सकलदैवदर्शिनो ममापि न विज्ञातः".

---

362. Participles in त, used as pure Adjectives, may agree with the Genitive under § 211, 199 (Pánini iii. 2. 188 and note):

"युक्तं नाम भवतां मम पितुरमुना मनुजपशुना स्पृश्यमानमुत्तमाङ्गमुपेक्षितुं" Was it proper for you to look calmly at my father's head being touched by that human brute, Ve. iii.

"कथमपराद्धस्तपस्विनामस्मि" What I am guilty towards the hermits, Sa. i.

"या यस्याभिमता मूर्खं सुरूपा तस्य सा भवेत्", K. s. v. 52.

Obs.: (a) Some are Pure Adjectives as धृष्टः (ष्टा, ष्टं) (= bold), दीनः (ना, नं) (= miserable).

(b) They may be used as Substantives under § 268. मृतः (= dead man). Compare *caesorum* (= हतानां), Cicero.

363. Participles in त may be used in the Neu-

ter as Substantives in the sense of the Verbal Action (Pánini iii. 3. 114) and a few are also used to denote the place of the action (iii. 4. 76):

"अवसितं हसितं प्रसितं मुदा. विलसितं ह्रसितं स्मरभासितं । न समदाः प्रमदा हतसम्मदाः. पुरहितं विहितं न समीहितं ॥", B. x. 6.

"मुकुन्दस्यासितमिदमिदं यातं रमापतेः । भुक्तमेतदनन्तस्येत्यूचुर्गोप्यो दिदृक्षवः ॥", Vopadeva.

Obs.: The first use is also found in Latin: "*mature facto opus est*", Sallust. The second use is very rare.

---

364. Participles in तवत् are used only in the Active Voice in the Past or Perfect Tense with or without the Present Tense of the Verb अस्:

"सम्यग्गृहीतवानसि मदाशयं" You have well comprehended my purposes, Mu. iii.

"केनेदमालिखितमिति व्याहृतवती" Said "by whom is this drawn", D. iii.

"इत्युक्तवति मेघनादे" When Meghanáda had said this, K. ii.

Obs.: Compare § 321. It is also used as a Pure Adjective: "इत्युक्तवन्तं तमुपाससाद", Ki. III. 14. As such, it may be used with other tenses of the Verb to be, but such use is very rare.

365. In this connection, may be noticed the Duplicated Participles in वस् and the very rare आन,

which are generally found as Adjectives, but occasionally used as = Verbs (§ 321). They refer to Past Time :

"तं तस्थिवांसं नगरोपकण्ठे प्रत्युज्जगाम" Went out to receive him, staying near the town, R. v. 61.

"उपेयिवांसि कर्तारः पुरीमाजातशात्रवीं" Will be made arrivers at the town of the No-enemy, Si. ii. 114.

"निषेदुषी स्थण्डिल एव केवले" Lying on the bare earth, Ku. v. 12.

Obs.: (a) Note they are often used without any difference from the Present Participles.

(b) With these कान Participles (शुश्रुवान, सुषुवाण, etc.), must not be confounded the Frequentative Participles देदीप्यमान, जाज्वल्यमान, etc., which are comparatively common.

SECT. II. VERBAL DERIVATIVES SIGNIFYING 'SHOULD' 'OUGHT' (कृत्य) AND 'EASILY' 'WITH DIFFICULTY' (खलर्थ).

366. Participles in तव्य, अनीय, य are used in the Passive Voice to denote what *should, ought* to be done. They agree with the Nominative as Adjectives, but retain the peculiarities of Verbs :

"तथाप्यसौ दुहितुः पत्या परिग्रहप्रियमस्माभिः श्रावयितव्यः" Yet he should be informed by us the good news of (his) daughter's acceptance by (her) husband, Sa. vii.

"गन्तव्यमाजिविहितेन पितुः पथा वा....नेया मया रिपुव-

धूनयनानि वाष्पः" I must either go the martial way of (my) father [or] I must transfer the tears to the eyes of enemies' women, Mu. iv. 6.

"कथं तूष्णीं सह्यो निरवधिरिदानीन्तु विरहः" But how can I now silently bear (her) interminable seperation, U. iii. 43.

Obs. : (a) As Adjectives, however, they may agree with the Genitive of the original Subject with the Copula understood : "विपादनीया हि सतामसाधवः" [भवन्ति] (= for bad men are to be destroyed by the good), Si. I. 73. ; "वन्द्याः [भवि] त्वमेव जगतां स्पृहणीयसिद्धिः", Ma. x. 18. (§ 368).

(b) They may be used with the Tenses of the Verb to be : "यदुत्तरं दास्यति तदहमपि प्रतिबोधनीय.", D. IV. Note that it governs an Accusative, if the Verb from which it is derived governs two Accusatives.

367. Participles in तव्य, अनीय, य from Neuter Verbs are used impersonally in the Neuter Singular Nominative with the Subject in the Instrumental :

"नूनं तेन सरसीमिनामधिशयितेन भवितव्यं" Surely he must be lying in this pond, Ve. vi.

"महाधनतया बहुपत्नीकेनानेन भवितव्यं" As he was very rich, he must have many wives, Sa. vi.

"स्थातव्यं ते नयनविषयं यावदत्येति भानुः" [You] are to remain till the sun passes your sight (i. e. till sunset), Me. i. 35.

Obs. : (a) They are occasionally found with the Subject in the Genitive, but such construction is not at all commendable : "व्रीडितव्यमपि ते सचेतसः", (= A manly man like you should feel ashamed), Ki. XIII. 46.

(b) In the last example Mallinátha connects ते with स्थातव्यं. But it is clear to me that the Subject is understood in "न भेतव्यं न भेतव्यं" Ve. III. and ते belongs to the following sentence.

368. As Adjectives = *-able* or *-ible* in English, they agree with the original Subject either in the Genitive or in the Instrumental (§ 202. 6.):

"न दृश्यते प्रार्थयितव्य एव ते" I see none whom you are to ask, Ku. v. 46.

"अधृष्याश्चाभिगम्यश्च स बभूवोपजीविनां" He was unassailable at the same time accessible to his dependents, R. i. 16.

"देवैरजेया निर्जिताश्चार्जुनेन" Invincible by gods, were conquered by Arjuna, Mah. 156.

Obs.: As Adjectives, the Genitive construction is preferred.

369. They are also often used as Substantives:

"विदितवेदितव्यस्य ते नाल्पमप्युपदेष्टव्यमस्ति" There is not the least to advise you, who knows what is to be known, K.

"बहु प्रष्टव्यमत्र". "ममापि बह्वाख्येयमत्र" (I have) much to ask about it. "I have also much to say about it", Mu. iii.

"किं कार्यं भवतो हृतेन दयितास्नेहस्वहस्तेन मे" What will you do by taking my darling's own love-hand, V. ii. 18.

Obs.: Observe, even as Substantives, they partially retain the character of Verbs.

N. B. According to Pánini III. 4. 68, भव्य, गेय, प्रवचनीय, उपस्थानीय, जन्य, आप्लाव्य, आपात्य are also used in the Active Voice. Vámana illustrates : "गेयो माणवकः साम्नां or गेयानि माणवकेन सामानि" ; "उपस्थानीयोऽन्तेवासी गुरोः or उपस्थानीयः शिष्येण गुरुः" ; etc. I think the rule refers to the specific uses of those words: भव्य (= भावन), "भव्यो भवन्नपि मुनेरिह शासनेन", Ki. v. 49. ; गेय (= गान), "गेये को नु विनेता वः", R. xv. 69. ; प्रवचनीय (= प्रवचन), "सांख्यप्रवचनीयभाष्य" ; and so on.

370. Some writers occasionally use them as = Participles in त, but such use is ungrammatical (Kav. VII. 4.) :

"आपातार्थस्त्रिपुरविजयी कार्तिकेयो विजेयः (= विजितः)", B. r. II. 37.

---

371. Verbal Derivatives in ख with सु, दुस्, or ईषत् prefixed (Pánini iii. 3. 126.) are generally used as Adjectives :

"कथं नरेन्द्रसम्पदो धृतराष्ट्रसुतेन सुत्यजाः" How royal fortunes can be easily shunned by the son of Dhritaráshtra, Ki. ii. 16.

"सुदुःस्त्यजास्त्यजन्तोऽपि कामाः" Pleasures, even when quitting, are very difficult to be shunned, Ki. xi. 35.

Obs. : They can be used impersonally in the N. Sing. Nominative, if derived from Neuter Verbs : "ईषदाढ्यभवं भवता" (= you have become somewhat rich), Vámana. But such use is very rare.

SECT. III. PRESENT AND FUTURE PARTICIPLES (सत्).

N. B. It should be remembered that these Participles refer to the Present and the Future of the Act, in connection with which they are used, and not necessarily to Actual Present or Future.

372. Present Participles are exactly equivalent

of English Participles in -ing although they are occasionally to be translated by a dependent sentence :

"वसुदेवसद्मनि वसन्ददर्शावतरन्तमम्बरात्" While living in the house of Vasudeva, saw descending from the skies, Si. i. 1.

"जीवन् पुन: पासि प्रजा: पितेव" But if (you) live, you protect people like (their) father, R. ii. 48.

"नयन्मधुलिह: श्वैत्यमुदग्रदशनांशुभि:" Making humble-bees white with the exalted rays of (his) teeth, Si. ii. 21.

"गच्छन्तीरलसमवेक्ष्य विस्मयिन्य:" Surprised seeing them go (so) slowly (gracefully), Si. viii. 7.

"सर्वासु चासीनासु तासु" And when all of them had seated, K.

Obs.: (a) Pánini says (III. 2. 126.) that these Participles are used "लक्षणहेत्वो: क्रियाया:". Dikshita explains हेतु here means both cause and effect "फलं कारणञ्च". This is against Vámana and I do not see how the same word may mean two opposite things *at the same time.* In the instances given by him, the sense of 'effect' can never be extracted.

(b) Like other adjectives, they may be used as Substantives : "न च तादृशी अर्वति याचमानानां (= of those who ask) यादृशी ददतां (= of those who give) लज्जा", K. ; "विद्यातपोव्रतनिधी तपतां वरिष्ठे", Vi. IV. 21. ; "हे पचन्", S. k.

(c) These Participles may be used with the prohibitive particle मा : "मा जीवन् य: परावज्ञादु:खदग्धोऽपि जीवति" (= let him not live who lives, burning with the pain of ignominy).

(d) Note these Participles govern the same cases as the Verbs from which they are derived.

(e) In the Locative Absolute, these Participles often denote continuous action: "पौरवे शासति वसुमतीं" (= while a Paurava is ruling the earth), Sa. I. 26.; "परितपति गात्राणि तपने" (= while the sun was burning my body), Vi. v. 5. (Comp. § 322. a.).

(f) Compare the Latin Imperfect Participle.

373. Future Participles, as in Latin, denote (i) simple futurity or (ii) intention or purpose:

"नितान्तगुर्वीं लघयिष्यता धुरं" Wishing to lighten the exceedingly heavy burden, R. iii. 35.

"करिष्यमाणः सशरं शरासनं" Resolved to put arrows on the bow, R. iii. 52.

"सपदि जीवितसंशयमेष्यतो" Intending to meet death instantly, Si. vi. 29.

374. Present and Future Participles Passive agree with the Instrumental of the Subject of the Active Voice:

"निरीक्ष्यमाणा इव विस्मयाकुलैः सरोभिरुन्मीलितपद्मलोचनैः" As if looked at by the astonished tanks with the lotus-eyes opened, Ki. iv. 3.

"निषेव्यमाणेन शिवैर्मरुद्भिरध्यास्यमाना हरिणा चिराय" Frequented by gentle breezes, occupied long by Krishna, Si. iii. 62.

Obs.: The Instrumental is understood when the sense is clear: "प्रियेषु यैः पार्थ विनोपपत्तेर्विचिन्त्यमानैः क्लममेति चेतः", K. II. 52.

---

375. Verbal Adjectives in उ (not आलु, इष्णु, etc.) retain the peculiarities of their Verbs :

"मुनिमभिमुखतां निनीषवो याः" Who intended to bring the ascetic to (their) front, Ki. x. 40.

"अतः प्रदित्सुः प्रतिवाचमस्मि ते" Hence I am going to give you a reply, N. ix. 25.

Obs. : (a) Vámana includes इष्णु under this rule : "निराकरिष्णवो मान्नुं", B. VII. 3. But they are generally used absolutely or with the genitive : "निराकरिष्णु वर्तिष्णु वर्धिष्णु परितो रणं", B. v. 1.

Some include every affix in उ : "जिष्णुरधाणि संस्तुवन्", Vopadeva. They are generally used absolutely or with the genitive : "स्थास्नु रामो जिष्णुरहृष्णुवन्", B. VII. 4. ; "नरकस्य जिष्णवः", Si. XII. 3.

(b) Verbal nouns of agency (तृ, षक, इन्, उक, ऊक) mostly agree with the Genitive : "एषामतस्त्वं भव वावदूका", N. x. 71.

But, according to Pánini, तृ and ऊक and षक with reference to future time and इन् with reference to (i) debts or (ii) future time govern the accusative (II. 3. 70.), and *some* writers follow this dictum : "नावैष्याप्यायितारं किं कमलानि रविं कपिः" (= the blower of lotuses), "गामुको ध्रुवमध्वानं सुग्रीवो वालिना गतम्" (= will surely go the way), B. VII. 17-8. ; "सतः पालकोऽवतरति" (= the saviour of the Good descends), S. k. (See also B. VII. 13.) ; "दायी मोचमयं शिवः", Vopadeva.

In compounds, however, इन् is often found with an object :—मनोहारिन्, हृदयग्राहिन्, etc.

(c) Other Verbal Adjectives do not govern an Accusative except what is involved in compounds : "सरोरुहद्युतिमुषः", Ra. I. 23. ; "सरितां कूलमुद्रुजाः", R. IV. 22. ; "नैकंतपसः", R. XI. 21. ; "त्रिजयजनमोहसीपनिषत्", Vi. II. 2.

SECT. V. THE INDECLINABLE PARTICIPLE ('-त्वा or -य WHEN THE VERB IS PRECEDED BY A PREPOSITION AND EVEN WITHOUT IT IN OLD WORKS).

---

376. . These participles are all indeclinable and are generally translated into English by a Past tense and a copulative Conjunction :

"तदाकर्ण्य ब्राह्मणश्छागं भूमौ निधाय मुहुर्निरीक्ष्य पुनः स्कन्धे कृत्वा दोलायमानमतिश्चलितः" When the Brahmin heard this, he put the goat on the ground and repeatedly looked at it and then again put it on his shoulders and went on with a hesitating mind, H. iv.

"ततोऽवतीर्य तरुशाखायां बद्ध्वा तुरगं, उपसृत्य भगवते भक्त्या प्रणम्य त्रिलोचनाय, तामेव दिव्ययोषितं चक्षुषा पुनर्निरूपयामास" Then (he) alighted and tied the horse to a branch of a tree and then approached and reverentially saluted the three-eyed God and then again examined with his eyes the same divine lady, K.

"द्वित्रानुपदंशानुपपाद्य तदन्नं शीतलीकृत्य दत्तधूपवासञ्च सम्पाद्य तदाप्यामलकं श्लक्ष्णपिष्टं कृत्वा स्नानाय तमचोदयत्" She made two or three condiments and then cooled the rice and fumigated it and then pounded the myrobalans slightly and then sent him to bathe, D. vi.

Obs.: They are, however, properly perfect participles ; "इत्युक्त्वा पुनराह" (= saying this, he added), C. I.

377. These participles always refer to the Subject of the Active Voice and not necessarily to the Nominative (Pánini iii. 4. 21.) :

"आः, ज्ञातं, भवद्भिरेव प्रोत्साह्य रोषितो वृषलः" Oh., I understand, you have excited and enraged Chandragupta, Mu. iii.

"दैत्यहस्तादवाच्छिद्य सुहृदा सम्प्रति त्वया" Now by you —(his) friend, by rescuing [her] from the hand of the demon, V. i. 15.

"सभ्रूविलासमथ सोऽयमितीरयित्वा मुक्तास्तदा स्मितसुधामधुराः कटाक्षाः" Then saying with graceful motion of the brow "it is he" [they] darted glances on me—sweet with the ambrosia of smile, Ma. i. 26.

Obs. : (a) Note, it is sometimes = *by* or *after* and *present participle* and sometimes = *when* and *past tense*.

(b) In Compound Sentences where there is more than one Subject, it refers to the Subject of the Verb with which it is used : "व्याघ्रेणाशो कुक्षिं विदार्य व्यापादितः सर्वैर्भक्षितः", H. iv.

---

378. These participles may be used with अलं and खलु in their prohibitive senses (Pánini iii. 4. 18.) :

"आलप्यालमिदं बभ्रोर्यत् स दारानपाहरत्" Better not to mention this that he abducted the wife of Babhru, Si. ii. 40.

"अलमस्मानन्यथा सम्भाव्य" Do not think us otherwise, Sa. i.

"निर्धारितेऽर्थे लेखेन खलूक्त्वा खलु वाचिकं" When a subject is specified by letter, it is surely not necessary to add (any verbal communication), Si. ii. 70.

Obs. : (a) Observe the position of the first खलु. This is because it has a negative sense. In other senses, it cannot stand at the beginning of a foot, *Mallinátha*.

(b) It is also occasionally found with "किम्" (§ 177.) : "किं तव गोपायित्वा सोऽस्म्यहम्" (= what is the use of concealing from you, I am he), D. iv.

SECT. VI. THE INFINITIVE (तुम्).

N. B. It is indeclinable and in form, resembles the Latin Sufine in *um* (दातुम् = datum ; स्थातुं = statum ; कामयितुं = cupitum), and in use has more of its character than of the Latin Infinitive.

379. The Infinitive is used before Verbs meaning *can, should, condescend, to know, to begin, to get, to strive, to make bold, to be wearied,* and *to be* expressed or understood : (Pánini iii. 4. 65.).

"स खलु वृषलस्य साचिव्यं ग्राहयितुं न शक्यते" He cannot be induced to accept Chandra Gupta's ministry, Mu. i.

"प्रभवति न तदा परो विजेतुं" An enemy cannot then conquer, Ki. xi. 35.

"सुजनं जनाश्चलयितुं क ईशते" Who is able to move good men, Si. xv. 40.

"सखीगामी दोष इति व्यवसाययितुमपि न पारयामः"

Nor can we say that the fault lies with our friend, Sa. iv.

"स त्वं मदीयेन शरीरवृत्तिं देहेन निर्वर्तयितुं प्रसीद" R. iii. 45.

"कुमुद्वतीं नार्हसि नानुमन्तुं" Be pleased to accept Kumudvati, R xvi. 85.

प्रतिपत्तुमङ्ग घटते न तव नृपयोग्यमर्हणं" Sir, you should not have accepted royal reception, Si. xv. 22.

"निपुणासि जानासि ग्राहयितुं" You are clever, you know (how) to make (one) accept, K.

"न च वेद सम्यग्द्रष्टुं न सा" Nor she did not know to discern, R. vi. 30.

"प्रचक्रमे वक्तुमनुज्झितक्रमः" Begun to speak in order, Ku. v.

"उद्दिश्य दिक्पतिमुदीरयितुं प्रचक्रे", N. xiii. 15.

"गतस्पृहोऽप्यागमनप्रयोजनं वदेति वक्तुं व्यवसीयते यया", Si. i. 30.

"गृहात् स्वगृहं गन्तुमागन्तुं च कामचारः" It is caprice to go from and come to one's house, Vi. iv.

Obs. : (a) Note that the Infinitive may stand as a subject with Verb *to be* expressed or understood :

(b) Dikshita says that the rule is restricted, except in the case of "to be", to Verbs specially mentioned by Pánini : "अर्थग्रहणमस्तिनैव सम्बध्यतेऽनन्तरत्वात्". This view is wrong, as is clear from the examples cited.

---

380. The Infinitive is used with Adjectives meaning '*can*', '*should*', '*ought*', '*able*', '*strong*', '*sufficient*', (Pánini iii. 4. 66) and Substantives meaning '*ability*', '*power*', '*skill*' :

"क्षुद्रैरपि सम्भयैको महान् सुकरः कदर्थयितुं" Can be easily maltreated, An. vi.

"आत्मन एव तावत् ज्ञातुं प्रमादस्खलितं न शक्यं" It is not possible to know even one's own failings, Sa. vi. 31.

"विषवृक्षोऽपि संवर्ध्य स्वयं छेत्तुमसाम्प्रतं" Even a poisonous tree should not be cut after growing it, Ku. ii. 55.

"दातुमेव पदवीमपि क्षमः" You ought to have given (him) way, Ki. xiii. 65.

"न्याय्या मया मोचयितुं भवत्तः" Should be released by me from you, R. ii. 54.

"तन्न युक्तमेनमेकाकिनं कर्तुं" Therefore it is not proper to leave him alone, K.

"त्रैलोक्यमप्यपर्याप्तं रक्षसां स्थातुमभ्यदः" The universe was not sufficient for the Gours to live, Vi. vi. 60.

"ग्रन्थानधीत्य व्याकर्तुमिति दुर्मेधसोऽप्यलम्" Even fools are able to explain this by reading works, Si. ii. 26.

"शक्तिरस्ति कस्यचिद्विदेहराजस्य छायामप्यवस्कन्दितुं" Vi. iii.

"न हापयिष्यति सदृशं तस्य विधातुमुत्तरं" Will not lose to give its fitting reply, Si. xiv. 29.

Obs.: Note that the Infinitive has sometimes a Passive and sometimes a Perfect sense. Note also that it may stand as a Subject or as descriptive of the Subject.

381. The Infinitive is used with Verbs and Substantives meaning *'desire'*, *'wish'*, provided it refers to the same subject whose desire it qualifies (Pánini iii. 3. 158.):

"पिनाकपाणिं पतिमाप्तुमिच्छति" Wishes to get for husband the Pináka-handed (Siva), Ku. v. 53.

"रेवां यदि प्रेक्षितुमस्ति कामः" If you wish to see the Narmada, R. vi. 43.

"रम्भोरु कच्चिन्मनसो रुचिस्ते॰ अनेन यूना सह पार्थिवेन विहर्तुमुद्यानपरम्परासु", R. vi. 35.

"तथापि कल्याणकरीं गिरं ते॰ मां श्रोतुमिच्छा मुखरीकरोति", Ki. ii. 9.

Obs.: (a) Pánini's restriction is, however, not always observed: "तदिच्छामो विभो स्रष्टुं सेनान्यं तस्य शान्तये", Ku. ii. 51.

(b) Hence compounds are formed with -कामः (मा, मं) and -मनस्, rejecting म् of the Infinitive: "पुनरपि वक्तुकाम इवायं लक्ष्यते", Sa. I.; "परिरब्धुकामा", Ki. III. 54.; "अभिपतितुमनाः ससाध्वसेव", Ki. X. 50.

---

382. The Infinitive may be used for the Dative of Interest with any Verb or Participial Adjective (Pánini iii. 3. 10.):

"विद्यां दातुमुपागतोऽस्मि" I have come to impart (= for imparting) the knowledge, Ki. v. 23.

"तद्वगन्तुमहं प्रहितः" I have been sent to ascertain (= for ascertaining) it, Vi. vi.

"तदत्राटवीराज्येऽभिषेक्तुं भवान्निरूपितः" Therefore you have been fixed upon to be annointed (i. e. for being annointed) king of this forest, H. i.

"व्यपदेशमाविलयितुं किमीहसे माञ्च नाम पातयितुं" Why you strive to sully (= for sullying) your lineage and to ruin (= for ruining) me, Sa. v. 21.

Obs.: (a) Note, if the Verb is transitive, the Infinitive takes an Accusative before it.

(b) Any Participial Adjective may take this construction: "यतीऽस्मि गन्तुमभियोगमात्मा", Ku. III. 40.; "लोकं विधाता विहितस्य गोप्तुं", Ki. III. 41.; "अयं मया ज्ञातुं गतेनासादितः", K.

383. The Infinitive may be used for the Genitive with words meaning time (Pánini iii. 3. 167) with reference to the work of the time:

"अवसरः खल्वयमात्मानं दर्शयितुं" This is *the* time to shew myself, Sa. iii.

"समयः खलु स्नानभोजने सेवितुं" It is time to bathe and dine, V. ii.

Obs.: It cannot be used with यद् (III. 3. 168.): "कालो यद्भुञ्जीत भवान्", Vámana (§ 351).

SECT. VII. THE ADVERBIAL DERIVATIVE (णमुल्).

N. B. This derivative is properly Accusative Singular Neuter used adverbially (§ 270. B.).

384. This Derivative does not present any difficulty. The following examples will illustrate its use :

"घ्नन्तौ मल्लवन्मुष्टिघातं" Striking with fists like wrestlers, Si. xviii. 12.

"तूलदाहं पुरं लंकां दहतैव हनूमता" By Hanumán, burning the town Lanká like cotton, Vi. vi. 5.

"विच्छिन्नाभ्रविलायं वा विलीये नगमूर्द्धनि" Either I would dissolve like clouds on the summit of this mount, Ki. xi. 79.

"नामग्राहं कपिभिरग्रनैः स्तूयमानः समन्तात्" Being highly praised by name by monkeys from all sides, B, vi. 143.

"प्रथमशकुनं शय्योत्थायं तवास्तु विदर्भजा" May Damayanti be your first (good) omen after getting up from bed, N. xix. 2.

"उदरपूरं भुङ्क्ते" Eats belly-full, Kásiká.

"पायं पायं कलावीकृतकदलदलं नारिकेलीफलाम्भः", B. r. i. 63.

"स्मारं स्मारं स्वगृहचरितं दारुभूतो मुरारिः", Haláyudha, 11.

स्वादं स्वादं" Tasting again and again, N. iii. 130.

Obs. : (a) Note that the Verb is often repeated, when it cannot be accurately translated in English.

(b) Note the repetition of simple derivatives, which is however allowed in that sense with Adjectives and Substantives.

(c) It always refers fo the Subject of the Active Voice (Pánini III. 4. 21-2.).

CHAX. XXI. PARTICLES (FOR PREPOSITIONS AND ADVERBS, WHICH ARE ALSO PREPOSITIONS, VIDE § 228 to 168. FOr ADVERBS, VIDE ALSO § 175, 190, 270, and 302-5).

SECT. I. PATICLES OF EMPHASIS.

385. एव (enclitic) is joined to other Parts of speech to emphasize them, often represented in English merely by an emphatic accent :

"त्वमेव साक्षात्करणीय इत्यत:" You are to be visited. Hence , Si. i. 31.

"अस्मिन्नेव क्षणे" At this very moment, D. vi.

"स चिन्तयत्येव भियस्त्वदेष्यती:" He still thinks of fears to come from you, Ki. i. 23.

"सैवाकृति:" Just the same features, U. iv. 23.

386. अपि (enclitic : = even) :

"यत्र द्रुमा अपि मृगा अपि बन्धवो मे" Where even the trees, even the animals are my friends, U. iii. 8.

"नाल्पमपि" Not the least, K.

Obs. : (a) It also often means *as if* : "नरकादिव स्वर्गमारूढ:" (= as if gone to heaven from hell), D. IV.

(b) As an Interrogative Particle, अपि stands at the beginning of sentences (§ 330,-51). So also as a Connective Particle, mentioned

by Grammarians, but not found in good writers (except in the form अपि च = *moreover*) : "अपि सिञ्च अपि स्तुहि (= सिञ्च च स्तुहि च)", Kásiká.

(c) It is often joined to Verbs, when it may optionally, like अव, drop अ : पिधानं = अपिधानं like वगाह: = अवगाह:, S. k.

(d) Poets occasionally place अपि at the head of a sentence : "अपि ग्रावा रोदित्यपि दलति वज्रस्य हृदयं", U. i. 28. ; "अपि लुठाप नघुवधपौरुषं, N. iv. 53 ; Pra. v. 27. Mallinátha's remarks on Si. vii. 62. "भागुरिरिव नितरां तनिमनिरंकुशमार्गे:" apply with double force to the above uses.

387. खलु (= surely, indeed : never at the beginning of a sentence §. 378. a.).

Obs. : Other particles (such as नूनं, ननु) do not present any peculiarities of construction.

SECT. II. PARTICLES OF NEGATION AND AFFIRMATION.

388. The distiction between the purely Negative न and the Prohibitive मा should be remembered (vide § 333) :

"न तज्जलं यन्न सुचारुपङ्कजं" There was not (a sheet of) water where there were not beautiful lotuses, B. ii. 19.

"न नेति त्वादृशि वाग्विगर्हणा" To say 'no' 'no' would be rebuking men like you, N. ix. 25.

"उ मेति मात्रा तपसो निषिद्धा" Dissuaded by (her) mother from penances (with the words) "oh, do not" Ku. i. 26.

"मा मैवं" No, do not say so, Mu. i.

Obs.: (a) Two Negatives (न) are = an Affirmative: "नेयं न वक्ष्यति मनोगतमाधिहेतुं", Sa. III. 13; "न न महीनमहीनपराक्रमं", R. IX. 5. This construction is, however, affected and not at all common.

(b) In the sense of *Negative Particle*, नञ् is generally used: "द्वौ नञौ प्रकृतमर्थं गमयतः", M. n. on R. IX. 5.

(c) Note the uses of न हि, न खलु, नैव: "न हि त्वय्यन्यदीया लोभादयः" *for you have not greed and other (vices) like others*, D. II.; "न खलु न खलु बाणो सन्निपात्योऽयमस्मिन्" *surely (your) arrow is not to be discharged on it*, Sa. I.; "नैवान्येनापि कृतपूर्वमिति प्रतिनियतैव वस्तुशक्तिः", D. II. न किल, न नाम are used like न खलु, U. III. 32.; Vi. V. 46.

(d) नो is another form of न, but not common: "नो चेत्" *otherwise*, H.

(e) न... न or more commonly नच...... न च (नापि) or न...... नच or न... नवा is used for *neither*...... *nor* (vide my Dictionary).

(f) In compounds न becomes अ or अन् before vowels: *non-attention* (= *inattention*) अनवधानं; *impolicy* अविनयः; etc.

(g) Modern writers confound the use of मा with that of न: "बालका गमन् दूरे मातस्तावन्नोदयाद्यान्", Dh. The first part is altogether ungrammatical.

389. In Affirmative Qestions, न is a denial of the statement. In Negative Questions, न is a repetition of the denial and अथकिम् (= yes) is used for the affirmation denied in the Question:

"अथ सीतादेव्याः किंवृत्तमिति काचिदस्ति प्रवृत्तिः ?" "नहि नहि". Is there any news since about the Queen Sitá. No, not at all, U. ii.

"न खलु विदितास्ते तत्र निवसन्तश्चाणक्यहतकेन ?" "अथ किम्". Did not the accursed Chánakya know that they were living there. Yes [he knew], Mu. ii.

"न खलु वृषलस्य श्रवणमुपगतोऽयं मया कृतः कौमुदी-

मङ्गोत्सवप्रतिषेधः" "आर्य, अथ किम्". Has it not come to Chandra Gupta's ears that I forbad (the celebration of) the Moonlight festival. Yes, Sir, [it has come to his ears], Mu. iii.

Obs.: (a) Note न खलु anticipates an *affirmative* answer. So न किल: "न किल श्रुतं भवतीभ्यां......" "...... न श्रुतपूर्वोऽस्माभिरेव वृत्तान्तः", Sa. vi.

(b) The following forms of Negative Questions may be added: "किं शेषस्य भरव्यथा न वपुषि क्ष्मां न क्षिपत्येष यत्" Mu. ii. 18.; "कथमद्यापि नानीयते जानकी", Pra. i.; "न खलु न विदितः सर्वभूतैः स्वभावः", Vi. ii. 48.

390. अथकिम् is used by itself without the addition of a clause, but it may emphasized by repeating the same idea by another sentence:

"कथं ममापि चापारोपणे संशयः ?" "अथकिम्" What (you) doubt even my drawing the bow ? 'Yes', Pra. i.

"मतङ्गो राज्यं हरिष्यतीति शङ्के" "अथकिम्", Na. i.

"अपि प्रचीयन्ते संव्यवहाराणां लाभा वः ?" "आर्य, अथकिम् । आर्यस्य प्रसादेनाखण्डिता मे वाणिज्या", Mu. i.

Obs.: To अथकिम्, may be added एवं (= so, just so, very well), बाढं (= indeed, very well, yes), and the rare ओम्, आम् (=एवं): "भद्रे, गम्यतेऽधुना" "एवमस्तु कठोरीभूतोऽयं दिवसः", U. ii.; "भो वयस्य, भवस्समासन्नं ते प्रियं निवेदयति" "एवं नाम यथाह भवान्", Na. i.; "एवमेतत्, किन्तु... Vi. iii. 6.; "भवोपसेदिवान् रामः सुतीक्ष्णादीन् मुनीनपि" "बाढम्, अधुना......", Vi. v. 9.; "तथेति निर्गम्य" "'तथास्तु' इति निष्क्रान्ताः", Pra. iii.; "ओमित्युक्तवतोऽथ...... ", Si. i. 75.

SECT. III. INTERROGATIVE PARTICLES (see § 304, 328, 389.).

391. The Interrogative Particles अपि and कच्चित्

are placed at the beginning of sentences (§ 328, 330, 351).

Obs.: (a) They are not found in good writers joined to Interrogative Pronominal except in colloquial phrases: "अपि कथं नामैतत्, U. VI. The following uses do not appear to be idiomatic: "अपि कथमसौ दिव्या वाचः खतः प्रवर्त्ताभिरे", An. I. 7.; "अपि कथमसौ सुखं दिनं, Pra. I. 11.

(b) नाम is added to अपि to convey doubt or uncertainty: "अपि नाम मामिव तमप्यभिसुखमानयेत्", K.; "अपि नाम स्वप्नेऽपि दृश्येत पुनरप्यनुसरीराजं", C. In Pra., in some places, it is used without any distinction from अपि: "अपि नाम भूयोऽपि प्रतीक्ष्यते", III.

खलु is rarely added to अपि to convey emphatic surmise: "अपि खलु तपिश्चदर्शनप्रासादिककमलस्याभ्यनुज्ञानसुद्भूतं स्यात्", U. VI.

(c) Note the use of नु: "स्वप्नो नु माया नु मतिभ्रमो नु" (= is it a dream, an illusion, or delusion of my mind), Sa. VI. 10.; "भग्नं नु मे वीर्यमुताहमन्यः" (= is my strength gone or am I another), Ki. XVI. 18.; "प्रवीतनं नु हरिचन्दनपल्लवानाम्......", U. III. 11.; "अथनु", Vi. II. 44. स्वित् is similarly used but never repeated: "माया स्विदेषा मतिविभ्रमो वा", Ki.; "महतां पतिः स्विदह्निमांश्चरत पृथुभिः स्विदस्तो तपः", Ki. XII. 15. Note नु and स्वित् never stand at the beginning of a sentence.

(d) *Wheather... or* is generally expressed by the Interrogative Pronoun and आहोस्वित्, or उत, or उताहो (vide Dictionary). The use of यदि... अथ in the same sense is extremely rare: "विजिगीषते यदि जगन्ति. युगपदथ संजिहीर्षति", Ki. VII. 30.

SECT. IV. HYPOTHETICAL CONJUNCTIONS (VIDE § FOR THEIR SYNTAX).

392. It should be remembered that यदि generally stands at the beginning of sentences, but चेत् never can:

"गन्धपरमाणवो गन्धबुद्धिमुत्पादयन्तीति चेत्, नातीन्द्रियत्वात् परमाणूनां" If (you say) atoms of smell produce

the cognition of smell, (we reply) no as atoms are not perceptible by (our) senses, S. ii. 3. 26.

"तान्यपि तर्कोपपत्तिभ्यां तत्त्वज्ञानायोपकुर्वन्तीति चेत्, उपकुर्वन्तु नाम तत्त्वज्ञानन्तु वेदान्तवाक्येभ्य एव भवति", S. ii. 1. 3.

"न चेदिदं द्वन्द्वमयोजयिष्यत्", R. vii. 14.

Obs.: Modern Pandits forget this distinction: "चेत् काष्ठजात-मपि स्फुटति प्रसूनं" Kokiladuta.

(b) नाम may be added to यदि as a sort of concession: "यदि नाम किञ्चिदक्तव्यमस्ति", U. v.

393. अथ (rarely अथो) is used to introduce an alternative hypothesis = *or if*:

"अथ क्षमामेव सुखस्य साधनं" Or if (you think) forbearence (to be) the instrument of pappiness, Ki. i. 44.

"अथास्ति शक्तिः कृतमेव यच्ञया" Or if he is strong, away with begging, Ki. xiv. 20.

Obs.: (a) अथ may be joined to यदि or चेत् in the same sense: "अथ चेदवधिः प्रतीक्ष्यते", Ki. II. 16. After अथ, अथवा is used to introduce similar hypothesis: "त्वयाथवा यदि लभ्या पुनरात्मनः पदं", Ki. II. 17.

(b) This sense should not be confounded with the other senses of अथ(थो): "अथ क्षमायाञ्जतमन्दिरोज्ज्वलं", Ki. VIII. 1.; "रुचिराकृतिः कनकसानु-मथो", Ki. VI. 1.

(c) Note, that its proper position is at the beginning of a sentence

---

SECT. V. CONCESSIVE CONJUNCTIONS.

394. अपि (enclitic) is generally used to convey the sense of *although*:

"मुमोच जानन्नपि जानकीं न यः" Although he knew ..., Si. i. 67.

"नियतमियमालेख्यगतापि चलति, पुस्तमय्यपीन्द्रजालमाचरति, उत्कीर्णापि विप्रलभते, श्रुताप्यभिसंधत्ते, चिन्तितापि वञ्चयते", K.

Obs. : Note, in this sense, it is joined to a Participle or Adjective qualifying the Subject.

395. यद्यपि or rarely यद्पि (= even if, although) is used with the Indicative or लिङ् according to sense (§ 347) :

"यद्यपि न संनिरुध्यते दुःखं तथापि तदभिभवः शक्यः कर्तुम्" Although pain cannot be extirpated, yet it can be put down, T.

SECT. VI. ADVERSATIVE CONJUNCTIONS.

396. The distinction in the use of तु and किन्तु should be remembered. The one never stands at the head of a sentence, while the second usually does :

"न तु द्विधा भिद्यते" But does not split in two, Ma. ix. 11.

"असह्यस्तु विरहः" But seperation is intolerable, U. i. 38.

"किन्तु प्राक्प्रतिपन्नरावणसुहृद्भावेन चामिष्यते", Vi. iv. 6.

Obs. : (a) तु is often understood : "ज्वलयति तनूमन्तर्दाहः करोति न भस्मसात्. प्रहरति विधिर्मर्मच्छेदी न कृन्तति जीवितं", U. III. 31. ; "अप्राप्तेन च

कातरेच च गुण: स्यात् सानुरागेच क:", Mu. I. 15. ; "प्रारब्धमुत्तमगुणास्त्विमिवोद्वहन्ति" Mu. II. 17.

(b) परन्तु is used like किन्तु, but not so common.

(c) Sometimes तु indicates mere transition and cannot be translated in English : "सा तामदर्शयत् । चहन्तु तस्यामिमामार्यामपश्यम् ॥", K. ; "प्रत्युत्तयि तु त्वाय", K.

397. पुनर् (= again) is occasionally used in the sense of *but* :

"सदृश: एष:, न पुन: स:" It is similar, but not the same.

"यदि पुनरीदृशं त्वामैक्ष्वाको रामभद्र: पश्येत्, तदास्य स्नेहेन हृदयमभिष्यन्देत्" But if..., U. v.

Obs. : Note, that in this sense, पुनर् does not head a sentence. In the sense of again, it may : "पुनरपरं यदि..." (= then again if...), K.

398. अपि (enclitic) is used in the sense *but also* in correlation with न केवलं :

"न केवलं यो महतोऽपभाषते. शृणोति तस्मादपि य: स पापभाक्", Ku. v. 83.

Obs. : अपि is occasionally understood : "न केवलानां पयसां प्रसूतिमवेहि मां कामदुघां प्रसन्नां", R. II. 63.

(b) The proper position of अपि is not observed by some poets : "अये न केवलमस्मद्वत्संवादिन्याकृति:, अपि जनकसुतायास्तच तथानुरूपं", U. VI. 26.

(c) तु is rarely added to अपि in this sense, when अपि is not an enclitic : "न केवलमृषीणामपि तु सचराचराणां भूतानामान्तराणि तत्वान्युपक्षेप्स्यति", U. II.

(d) The use of किन्तु in this sense is not idiomatic : "न केवलमामयनाय किन्त्वानमनाय", Pra. II.

399. तथापि (= yet) is used = *but yet, and yet :* "बाढमेवं तथापि प्रष्टव्यान्युपलभ्य केषाञ्चिद् मन्दमतीनां", S.

SECT. VI. COPULATIVE AND DISJUNCTIVE CONJUNCTIONS.

---

400. The Copulative Conjunction च never heads a sentence :

"पञ्चसप्ततिसहस्राणि शतत्रयं षष्टिश्च" Seventy-five thousand three hundred and sixty, Li. 240.

"एवं हरेश्च" And so of Vishnu, Li. 241.

"अहन्तु सकललोकदुर्लभङ्घ्यतया जीवितहृष्णायाः, चुद्रतया च स्त्रीस्वभावस्य, तया च तद्वचनोपनीतया दुराशामृगतृष्णिकया, कपिञ्जलप्रत्यागमनकांक्षया च तस्मिन् काले तदेव युक्तं मन्यमाना नोत्सृष्टवती जीवितं", K.

Obs. : (a) Compare the use of Greek *te*, Latin *que.*

(b) च is often found where *and* is not used in English : "एकदा च स मन्त्री मां गुप्तस्थं खिन्नमब्रवीत्", K. s. 5. 57. ; "भासीच्च तस्य चेतसि", K.

(c) च is often understood, specially in connecting adjectives : "तत्र केचित्तैत्तिरीयिणः काश्यपाश्वरणगुरवः पंक्तिपावनाः पञ्चाग्नयो धृतव्रताः सोमपीथिन उञ्छन्दरा ब्रह्मवादिनः प्रतिवसन्ति", Vi. I. ; "धृतिरस्तमिता रतिश्च्युता...", R. VIII. 66.

(d) In the case of Verbs, the Indeclinable Participle of [illegible] serves the purposes of the Connective Conjunction. But, in long sentences it may be intermixed with च : "तस्मिन्नेव सरसि स्नात्वा कृतनि[illegible]या तत्प्रोत्था तमेव कमण्डलुमादाय तान्येव च वल्कलानि तामिवाचमालां गृहीत्वा, बुद्ध्वा निःसारतां संसारस्य, ज्ञात्वा च मन्दपुण्यतामात्मनः,......", K.

(e) Occasionally, च has the force of *but* : "न चोपलेभे पूर्वेषामृणनिर्मोक्षसाधनम्", R. XI. 2. ; "गृहगमनाय मे महान्तं यत्नमकरोत्। यदा च [illegible]यमस्मादाग्रहात् कथञ्चिदपि शक्यते व्यावर्तयितुमिति निश्चयमधिगतवान्", K. So *et* in Latin.

401. च repeated is = *as well as, and at the same time, both... and, and* the like :

"माता च पिता च भूत्वाहमेनं व्यवर्धयम्" I brought (her) up as the mother as well as the father, D. v.

"अधृष्यश्चाभिगम्यश्च" He was unassailable but at the same time accessible, R. i. 16.

"शुभञ्च विदधात्यशुभञ्च जन्तोः" Deals out both good and bad to animals, Ma. i. 24.

"ते च प्रापुरुदन्वन्तं बुबुधे चादिपूरुषः" Just as they reached the ocean, the First Person awoke, R. x. 6.

Obs. : (a) It is seldom repeated in the simple sense of *and* : "महामन्त्री यौगन्धरायणश्च सेनापती रुमण्वांश्च", K. s. 15. 4.

(b) Compare the use of Latin *et...... et.*

402. च is joined to अपि, किम्, परम्, (अपरम्), अन्यत् in the sense of *moreover* (vide Dictionary).

403. The Disjunctive Conjunction वा also never stands at the head of a sentence :

"शरीरं जीवो वा यदधिकमितो वा प्रियतरम्" Body or soul or whatever may be dearer than it, U. iv. 18.

"कथं रामः पञ्चवटीं विलोकयतु वा गच्छत्वसम्भाव्य वा" How can Ráma see Panchavati or go away without honouring it, U. ii. 28.

"शिशुर्वा शिष्या वा" Whether child or pulil, U. iv. 11.

Obs. : (a) अथवा and किंवा are sometimes used in *subordinate* clauses without any difference from वा : "चाचार्यः पञ्चमोऽथवा । अथवा जङ्गमं तीर्थं धर्मो वा मूर्तिसञ्चरः ॥", Vi. I. 10. ; "तस्मादागमनं किंवा तत्तोक्षे पुत्रवं गता", Vi. VI. 21.

But accurate writers use अथवा in introducing alternative propositions and किंवा in interrogation : "अथवा मृदुवस्तु हिंसितुं मृदुनैवारभते प्रजान्तकः", R. VIII. 45. ; "किंवा खड्गशः पताम्यरिवले", Mu. v. 24.

404. वा is used as a connective particle in asking questions :

"केयं कन्यका कस्य वापत्यं किमभिधाना क्व वा गच्छति" Who is this girl ? Whose child ? What is her name ? And where is she going ?, K.

Obs. : Its connective use in simple statements is very rare and should be condemned.

SECT. VII. CAUSAL CONJUNCTIONS.

405. हि (= for) can never stand at the head of a sentence :

"परवृद्धिमत्सरि मनो हि मानिनाम्" For the hearts of vain men are envious of others' advance, Śi. xv. 1.

"न हि महतां सुकरः समाधिभङ्गः" For it is not easy to break the meditation of the great, Ki. x. 23.

"तथाहि..." For instance,..., Va.

Obs. : हि is sometimes a sort of emphatic particle without the causal sense : "न हि तं पश्यामि यो ह्यपरिचितयानया न निर्भरमुपगूढो न वा विप्रलब्धः", K.

406. इति (= because) is joined at the end of the causal clause :

"पुराणमित्येव न साधु सर्वं न चापि काव्यं नवमित्यवद्यम्"

Every poem is not good simply because old, nor faulty because new, Mal. 2.

Obs.: इति is generally used as a connecting particle = *that, this, to be* (§ 156. a.), when, in poetry, it may stand at the head of a verse: "इति विश्वकलितार्थामौचवीं वाचमेनां", Si. II. 118.; "इति द्विजातौ प्रतिकूलवादिनि", Ku. v. 74. As = thus, इति precedes the clause it qualifies: "इति प्रियेण विलाप्यबोधयत्", R. VIII. 75.

407. यत् (= as) is generally placed at the head of its clause:

"यद्गतापृच्छ्य गतासि मामितः" As you are gone from here without bidding me adieu, R. viii. 49.

"अन्यमन्यदिव यत्मधु यूनः. स्वादमिष्टमतमिष्ट तदेव", Si. x. 7.

Obs.: यस्मात् and यतः may be similarly used, but common only in commentaries.

408. यथा (= as) generally agrees with तथा and rarely with एवं (= so):

"यथा स्फटिक उपाश्रयभेदात् तत्तद्रूपोपरक्त उपाश्रयरूपाकारेण निर्भासते, तथा ग्राह्यालम्बनोपरक्तं चित्तं ग्राह्यसमापन्नं ग्राह्यस्वरूपाकारेण निर्भासते, तथा...", P. d. 42.

"यथाग्नेर्ज्वलतः सर्वा दिशो विस्फुलिङ्गा विप्रतिष्ठेरन्, एवमेवैतस्मादात्मनः सर्वे प्राणा यथायतनं विप्रतिष्ठन्ते", S. 10.

Obs.: (a) यथा and तथा should be repeated if there be more than one point of comparison.

(b) यथा is also used as = *as for instance*: "ननु स्वाभाविकस्याप्यपायो

दृश्यते । यथा चक्षुःपटलस्य स्वाभाविकं शौक्ल्यं रोगेणापनीयते । यथा च बीजस्याङ्कुरशक्ति-रग्निनापनीयते ॥", S. p. b. 10.

यथाहि is used in this sense : "यथाहि पश्वादयः शब्दादिविज्ञाने प्रतिकूले जाते ततो निवर्तन्ते...", S.

409. कस्मात् and कुतः (= why) are often used by Sanskrit writers where in English only *because* or *for* is used :

"आदित्यादिकमेव ज्योतिःशब्देन परिगृह्यते इति । कुतः । ..." By the word ज्योतिस्, the sun and other luminaries are meant, for..., S. 24.

"कस्मादमृतस्यैष सेतुरिति श्रवणात्" For we hear it is the bridge of ambrosia, S. i. 3. 1.

SECT. VIII. GENERAL REMARKS.

410. Other words used as Conjunctions such as तस्मात् (= therefore), ततः, तदा (= then), अतः, अत एव (= hence), कुतः, कस्मात् (= wherefore), etc. have the same construction as in English.

411. The following particles cannot head a sentence : च, वा, चेत्. एव, इव, अपि (except as an interrogative and as a connective particle), खलु (except as a prohibitive particle), नाम (not नामन् =name), किल, तु, नु, हि, जातु, स्म, स्वित्, and the redundant particles ह, वै used specially in poetry to fill up metre :

"अस्मानधिक्षिपतु नाम न किञ्चिदेतत्" Vi. iii. 31.

"त्वं ब्रह्मण्यः किल परिणतश्चासि धर्मेण युक्तः", Vi. iii. 26.

"न जातु बाला लभते स्म निर्वृतिं", Ku. v. 55.

Obs.: (a) For इति, उत, and the other Particles mentioned in this rule, see above.

(b) -चन्, -चन, -चित्, etc. found joined to other words are not Particles.

412. Poets occasionally use तथा (= so), अथ (= then) as a sort of Copulative Conjunction = *also* (vide § 137):

"अनागतविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिस्तथा", H. iv.

CHAP. XXII. ON THE ORDER OF WORDS.

413. In simple writing, the Subject takes the precedence of the Predicate (Verbal or Nominal) and the Object (if any) follows the Subject and precedes the Verb (or Verbal Derivative): "कपोता ऊचुः", "व्याघ्रो मानुषं खादति", "स राजा पण्डितसभां कारितवान्", H. i.

Obs.: (a) This rule is, however, constantly disregarded as the terminations of Inflected Words generally shew the relation of Subject, Object, and Verb: "समाययौ युधिष्ठिरं वनेचरः", Ki. I. 1.; "वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ", R. I. 1.; "आनयेमं", D. II.; "जयति जयत्यार्यः", U. It should, however, be strictly observed wherever any ambiguity arises: "विजयेतां रामलक्ष्मणौ कुशलवमिवनादौ" "ब्रह्मं, कथमविशिष्टकर्तृकर्मभावमुभयत्र द्विवचनं प्रयुञ्जमार्येण", An. VI.

(b) In Narrative, the Verb *to be* takes precedence if used in the sense of *there is, there was*: "अस्ति गोदावरीतीरे विशालः शाल्मलीतरुः", H. I.

414. The Vocative is generally placed at the head of a sentence: "देव, महत्युद्धं वर्तते", Dh.; "सखे मन्थर सविशेषपूजामस्मै विधेहि", H. i.

Obs.: It may, however, occupy some other place for the sake of euphony: "त्वरतां वत्स", Vi. I.; "अस्ति सुतनु तस्मिन् पर्वते लक्ष्मणेन", U. I. 26.

415. The Genitive, generally precedes the word on which it depends: "आषाढस्य प्रथमदिवसे", Me. i. 2.

Obs.: (a) The rule is often disregarded: "गतं तीरश्रीनमनूरुसारथेः", Si. I. 1.

(b) The Genitive of Indirect Object used for the Dative and the Genitive used as an Accusative with Special Verbs do not come under this rule, but they precede the Verb with which they agree or may immediately follow it (§ 210 and 212).

416. The Locative often heads its sentence or clause: "तस्मिन्नेवावसरे किमपि नारीकूजितमश्रावि", "अस्मिंश्च पुरे लुब्धसमूहवर्गस्तथा मुषितः", D.; "जगन्निवासो वसुदेवसद्मनि वसन्ददर्श", Si. i. 1.

Obs.: (a) It, however, follows (i) Conjunctions and Adverbs which begin a sentence and (ii) the Verb *to be* in narration: "अथास्ति काञ्चिपुर्यां", D. IV.; "अहमेकदा दक्षिणारण्ये चरन्नपश्यं", H. I. "अस्ति काञ्चनपुरनाम्नि नगरे वीरविक्रमो राजा", H. II.

(b) If connected with any Verb, it stands before it and not at the head: "एको वृद्धव्याघ्रः स्नातः कुशहस्तः सरस्तीरे ब्रूते", H.

417. Other cases *generally* precede the Verb (§ 169 to 197): "गम्यतां पुनर्दर्शनाय", V.

418. Adjectives usually precede their Substantives: "हिरण्यगर्भाङ्गभुवं मुनिं हरिः", Si. i. 1.

Obs. : They may, however, follow their Substantives (i) in poetry, (ii) for the sake of euphony, and (iii) for the sake of emphasis : "कथं नु सा मद्विरमाविलामपि", N. I. 2. ; "द्विजो जगद्गीतगुणोऽग्रणीः सताम्", K.

419. Adjectives follow their Substantives (i) when used as a Predicate and (ii) when used as Adverbs : "मार्जारो हि मांसरुचिः", H. ; "स किल कृपालुस्तामनमार्द्रया गिराभ्यास्थ", D. ii. ; "तमेकदा काममञ्जरी नाम वारयुवतिरश्रुबिन्दुतारकितपयोधरा...", D.

Obs. : The Subject may be, however, placed *last* (i) in poetry and (ii) for making it emphatic : "प्रियाः प्रियश्रेयमतिथयो कथा", K. ; "श्रीश्च दृष्टा च बभाष भैमी", N. III. 67. ; "चन्द्रप्रभाद्दि सौऽर्थम्", R. I. 21.

420. Of the Conjunctions, some can never stand at the head of a sentence (§ 411). Of these, अपि, इव, एव, नाम are joined to the words which they emphasize or qualify. तु, हि, किल, खलु, चेत्, नु, are usually placed second in a sentence. च and वा are generally joined to the words they connect.

Obs. : They may, however, stand first (i) used as mere words or (ii) in commentaries : "हि यतः", S.

421. Other Conjunctions usually head a sentence : (§ 392 to 410).

Obs. : In poetry, the rule is not always observed.

422. Prepositions mostly follow the words they govern : (§ 228 to 267).

Obs. : सह may precede. Other prepositions are rarely found in poetry before their Substantives : "उपरि शिरसो क्षितं", Ki. XII. 11.

423. Adverbs usually stand before the words they qualify : "बलवत् परिष्वजध्वं माम्", V. i. ; "ततः प्रजानां चिरमात्मना धृतां", R. ii. 35. ; "प्रकामं प्रियदर्शनोऽपि", R. vi. 44.

Obs. : (a) Some Adverbs are generally found joined to Adjectives : "नितान्तगुर्वी", R. II. 35. ; "सुबहुदिवसापगमे" "नातिबहुना परिजनेन", K.

(b) In the phrases न केवलं, नहि, and न खलु, न heads sentences. Qualifying Verbs, it may stand apart from them only in poetry : "न धारया स्वाविष्टता तवैवं", R. II. 55.

(c) Poets do not always observe the rule : "भवान् भवच्छेदकरैः करीन्द्रः", Si. I. 35. ; "जगाद भूयो जगदेकनाथः", R. V. 23.

424. Adverbs of Time and Place often stand at the head of a sentence next to Heading Conjunctions if any : "पुरा नारायणेनेयमभिसृष्टा मरुत्वतः", V. i. 15. ; "अथैकदा वामदेवः...", D. ; "तत्र कुमारीं निरीक्ष्य". So इत्थं, एवं (= thus) : "एवं मित्रवृत्तान्तं निशम्य", D. ; "इत्थं द्विजेन द्विजराजकान्तिरावेदिता...", R. v. 23.

Obs. : This rule is not general : "स तत्र मञ्चेषु...", R. VI. 1.

425. Pronouns occupy the same position as Adjectives or Substantives, according as they are used as Adjectives or Substantives.

Adjectives follow Pronouns if both are used to qualify Substantives : "या तस्यामतिदारुणायां निशायां...", K.

Obs. : M. n. renders "स वर्णी विषयः" of R. v. 19. into "वर्णी विषयः सः". I think the prose is "स विषयणी वर्णी", वर्णी being = a substantive and सः = *the*.

426. In interrogation, Interrogative Particles take the lead. If there is no interrogative particle, Interrogation is determined by the tone of the Voice.

427. Participial and Adverbial clauses are entered in the body of a sentence. For the use of the Locative Absolute and Relative clauses, vide their respective sections.

428. The following Specimens from Mallinatha will shew how Sanskrit Poetry is rendered into Sanskrit Prose :

"समुत्क्षिपन् यः पृथिवीभृतां वरं. वरप्रदानस्य चकार शूलिनः । त्रसत्तुषाराद्रिसुताससंभ्रमस्वयंग्रहाश्लेषसुखेन निष्क्रयं ॥" = 'यः पृथिवीभृतां वरं समुत्क्षिपन् शूलिनः वरप्रदानस्य त्रसत्तुषाराद्रिसुतासंभ्रमस्वयंग्रहाश्लेषसुखेन निष्क्रयं चकार', Si. I. 50. I would say 'वरप्रदानस्य शूलिनः". "समनह्य किमत्र भूपति. यदि सन्धित्सुरसौ महात्मना" = "चैद्य, असौ भूपतिरमुना सह सन्धित्सुर्यदि, किं समनह्य ?", Si. XVI. 34. I would say "चैद्य, किं भूपतिः समनह्य, यद्यसावमुना सह सन्धित्सुः".

It will be seen that the deviations come under the exceptions noted.

429. Bháravi, however, often shews utter disregard of the rules of construction, as will appear from the following verse :

"गन्धमुद्धतरजः कणवाही. विक्षिपन् विकसतां कुमुदानाम् । आदुधाव परिलीनविहङ्गा. यामिनीमरुदपां वनराजीः" = "अपां कणवाही विकसतां कुमुदानाम् गन्धम् उद्धतरजो विक्षिपन् यामिनीमरुत् परिलीनविहङ्गा वनराजीराढुधाव', Ki. IX. 31.

CHAP. XXIII. SECT. I. FIGURATIVE LANGUAGE.

430. The following will illustrate the use of Figurative Language :

"अमुष्य विद्या रसनाग्रनर्तकी" His knowledge dancing on the tip of his tongue, N. i. 5.

"दृशा पपुस्ताः सुदृशः समस्ताः" All the fine-eyed (ladies) drunk (him) with (their) eyes, N. viii. i.

"ताराः खपुष्पाणि" Stars—the flowers of heaven, N. xxii. 24.

431. When an *act* or *place* is figuratively applied to Objects covered by it, it may be used both in the Singular and in the Plural :

"षोडशस्त्रीसहस्राणि वासुदेवपरिग्रहः" (= wives of Vásudeva), Mah. xvi. 5. 6.

"माता च सर्वान्तःपुरैः" And mother with the whole Zenana, K.

SECT. II. VEDICISMS (छान्दसप्रयोग).

432. The Vedic dialect differs in many respects from the language of Classical Writers and it is considered improper to introduce Vedicisms in modern writings. But there are a few writers—specially Bhavabhuti and the author of the Bhágavata Purána—who delight in occasional introduction of Vedic forms.

"सत्यं परं धीमहि" (= ध्यायेम), B. p. 1. ["राये सु तस्य धीमहि", Rig. viii. 7. 18.].

"नमोवाकं (= नम उक्त्वा) प्रशास्महे", U. i. [नमोवाके प्रस्थिते...", Rig. viii. 35. 23.].

"सोमपीथिनः (= सोमपायिनः) ब्रह्मवादिनः प्रतिवसन्ति" Ma. [सोमपीथं वसिष्ठाः", Rig. x. 15. 8.].

"तद्भवता नित्यमाशिषां काममरिष्टतातिमाशास्महे", Vi. ["न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये", Rig. x. 60. 8.] .

*पृतनाषाड्हिषो धूर्षु", B. ix. 67 ["पृतनाषाण् न यज्ञः", Rig. ix. 88. 7.]

433. Analogous to the use of Vedic forms, are the use of words quite absolete in Classical Sanskrit or in the senses in which they are used :

"अजातशत्रुः पृतनां गोपीथाय (= for guarding) मधु-द्विषः", B. p. i. 10. 32.

"नविष्ठो (=heavenly) गां गतस्तदा",† B. p. i. 10. 36.

"स्वान् ययीन् (= passages) चावधत्त", Vi. vi. 16.

434. Pánini and his commentators, on the other hand, are not always correct in restricting words and uses to the Veds, e. g., ओजस्विन् (v. 2. 122) is the common classic form (Ki. xi. 38.) ; परिपन्थिन् (v. 2. 89.) is not obsolete in Classical Sanskrit, the use of दिव् (ii. 3. 62.) with the Accusative is not at all restricted to the Bráhmanas. But these must be learnt by study.

* Reading in Samkshipta Sára.

† I understand this passage as qualifying Krishna and not the sun, as stated by Sridhara.

---

435. **Old Writers do not always observe Grammar.**

(i) by double *Sandhi* i. e. by combining syllables which should remain seperate after the *Sandhi* allowed in Grammar :

"वत्से इति" = "वत्स इति" = "वत्सेति", B. p. iii. 22. 25.

"पौण्ड्रमौर्षाः अतिवङ्गाश्च" = "पौण्ड्रमौर्षा अतिवङ्गाश्च" = "पौण्ड्रमौर्षातिवङ्गाश्च", Mah. xii. 101. 17. So "दार्विवात्याऽसिपायय:",... 5.

(ii) by not combining syllables which ought to be combined :

"बध्यमाने ग्रहेणाथ आदित्ये मन्यु राविशत्", Mah. i. 21. 7.

Obs. : "वर्षासु ऋतौ" (N. IX. 96.) etc. fall under vr. 1. 228.

(iii) by disregarding the rules about Atmanepadi and Parasmaipadi (Appendix B.).

(iv) by disregarding the rules about the use of -त्वा and -य (Indeclinable Participle) :

"संरोहयित्वा भवभावनो हरिः । निवेशयित्वा निजराज्य ईश्वरो युधिष्ठिरं प्रीतमना बभूव ह...", B. p. i. 10. 2.

(v) by disregarding the rules about the formation of compounds :

"भस्मन्हुतं कुहकराद्धमिवोप्तमूष्याम्", B. p. i. 15. 21.

"अष्टागवामष्टशतानि", Mah. viii. 67. 6.

"अग्रतः पुरुषानीकासिचर्मवतां भवेत्", Mah. xii. 100. 43.

(vi) in the use of Numerals : (§ 280-3 note).

(vii) in the use of the Dative for the Genitive (§ 185).

(viii) in the use of Gender.

436. In the Bhágavata Purána, the greatest (but apparently affected) deviations are found :

"धान्वन्तरं द्वादशमं त्रयोदशममेव च । अपाययत् सुरानन्यान् मोहिन्या मोहयन् स्त्रिया ॥", B. p. i. 3. 17.

"वर्तमानो वयस्याद्ये तत एतदकारषं", B. p. i. 6. 5.

"पितृभ्यां प्रस्थिते साध्वी", B. p. iii. 23. 1.

"न दुह्यन्ति च मातरः", B. p. i. 14. 19. [It should have been दुह्यते, iii. 1. 89.].

437. Instances are also found in which a verb is wanting (Kav. vii. 9.) :

"अपि स्वित्पर्यभुंक्थास्त्वं संभोज्यान् वृद्धबालकान्" [परित्यज्येति शेषः], B. p. i. 14. 43.

"भ्राता राज्ञा विकल्पितः । नानाशङ्कास्पदं रूपं" [आलक्ष्येति शेषः], B. p. i. 15. 1.

Obs. : Such construction is occasionally found in Classical Writers : "स्त्रीरवच जगत्पतिर्दशमुखो देवः कथं मृष्यते", Vi. II. 9.

APPENDIX A. COMPOUNDS.

SECT. I. PREDICATIVE COMPOUNDS (v. CHAP. II. § v).

N. B. For such Compounds in other languages, vide English Grammars.

1. Predicative Compounds may be formed *ad libitum* : शीतगुः (= cold-rayed *moon* : note गो becomes गु in such Compounds), N. XI. 128. ; अच्युतमित्रसूतः (= *to whom* Krishna was both a friend and a charioteer), B. p. I. 7. 17. ; स कर्णदुःशासनसौबलानां कुमन्त्रपाकेन हतश्रियायुषं (= *whose* fortune and life were destroyed by.... Note that part of the predicate is expressed by other words), B. p. III. 3. 13. [Similarly अप्सरोमुनिगन्धर्वसिद्धविद्याधरोरगैः । वितायमानयशसस्तदाश्रमपदं ययुः ॥, B. p. IV. 1. 22.]; "मधुच्युतां (= *in which* honey was dropping) वाचं B. p. IV. 12. 28. ; "इन्द्रस्त्रिभुवनैश्वर्यमदोल्लङ्घितसत्पथः" (= *by whom*...), B. p. VI. 7. 2. ; "प्रचलितकरिकृत्तिपर्यन्तचञ्चन्नखाघातभिन्नेन्दुनिष्यन्दमानामृतश्चोतजीवत्कपालावलीमुक्तचण्डाट्टहासत्रसद्भूरिभूतप्रवृत्तस्तुतिः", Ma. v. 23.

2. Predicative Compounds may be used adverbially : "लोलालोलालवालस्खलनपरिलसत्सप्तमाम्भोधिपूरं" "त्रिस्त्रिव्यत्पूर्वकल्पत्रिभुवनम्" अखिलोत्पातपातालमूलम्"... , Vi. v. 45.

3. Predicative Compounds may be formed with (i) अ- or अन्- (before vowels), निर्-, वि-, (= -less), दुर्- (= bad), सु (= good) : अपुत्रः (= childless) ; अनन्यकलत्रः (having no other wife) ; अकिञ्चनः (= without any thing) ; अकुतोभयः (= without fear from any source) ; निर्धनः (= money-less) ; "निर्मनुजः" (= without a human being), B. p. ; "विशोकः, विज्वरः" (= free from grief, fever), Mah. ; सुमतिः.

(ii) with the Numerals : "एकायतनः" (= *living in* the same place), Mah. ; द्विरेफः (= *having* two r's *in the name*) ; त्रिचक्षः (= three-eye-*d*) ; चतुर्हायनः (= four years *old*) ; पञ्चाश्वः (= *bought with* five horses) ; etc. (iii) स- (rarely सह-) (= with) : सपुत्रः (with son) ; सहामात्यः ; सकर्मकः. स- is occasionally used in the sense of same : सगोत्रः. (iv) -मनस् and -कामः (मा, मं) with the Infinitive : रन्तुमनस्, Ki. IX. 1. ; "अवस्थापयितुकामः", Mah. v. Note in such cases, the Infinitive rejects its final

nasal. (v) उत्- (= uplifted) : "उत्पक्ष्मराजीनि विलोचनानि". (vi) rarely with अप- (= devoid of), अधि- (= great, many), नि- (= not), प्र- (= gone, passed), अस्ति (= existing, having) : "अपगुण:", Si. xv. 32. ; "अधिदीधिति:", Si. I. 24. ; प्रपर्ण or प्रपलाश (of trees) ; अस्तिक्षीरा गौ: ; निर्वात: (without wind).

4. The following forms of colloquial Predicative Compounds are given by Native Grammarians as Determinative Compounds under II. 1. 72 : अश्नीतपिबता (= "eat, drink" i. e. eating and drinking) ; खादतमोदता (= eating and enjoying) ; आहरनिवपा (= gathering and sowing) ; उद्धरोत्सृजा (= drawing and giving) ; अहमहमिका (= crying "I, I") ; जहिजोड: ; जहिस्तम्ब: ; "एहीडम्, एहियवं वर्तते" ; etc.

5. Adverbial and Connective Numeral Compounds are regarded as Predicative Compounds by Native Grammarians (II. 2. 25) : उपदशा: (= about ten) ; अधिकविंशा: (= more than twenty) ; अदूरत्रिंशा: (= not far from thirty) ; आसन्नचत्वारिंशा: (= nearly forty) ; द्वित्रा: (= two or three) ; त्रिचतुरा: (= three or four) ; पञ्चषा: (= five or six) ; षट्सप्ता: (= six or seven) ; द्विदशा: (= twice ten) ; etc.

Note (i) that such Compounds are used only in the plural (or in Nominal Compounds) in the three genders, (ii) that विंशति becomes विंश (VI. 4. 142.), (iii) that त्रि and चतुर् become त्र and चतुर, (iv) Numerals ending in a consonant reject it and ending in a vowel change it into अ (V. 4. 73.), and (v) that बहु remains the same "उपबहव:", S. k.

6. In forming Compounds with Adjectives, the special feminine terminations are rejected, but not if they are used *as Substantives denoting females* or as special Names. Pánini gives different rules (VI. 3. 35 to 45), but his rules are observed only within the limits given here : "दृढभक्ति:" (not दृढाभक्ति:), R. XIII. 19. But "शान्तिदूतीसहाया" Pádánka. 1. ; "पाचिकाभार्य:", S. k. ; etc.

The rule applies to Determinative Compounds : "निजयुवति:", "अपरविस्रस्विनौ", Si. VIII. 10-1. ; "मूर्च्छाप्राप्तप्रियतमसखीसङ्गता" (note प्रियतमा becomes प्रियतम because it is an adjective but सखी remains the same because it signifies a female friend), Pádanká. 2. ; "सुन्दरीजन:" (सुन्दर would mean *men*), Ki. VIII. 4. ; "विलासिनीबाहुलता", Ki. VIII. 5. ; "प्रियाक्रिया", N. XII. 1. ; "वासितासख.", R. XIX. 11. ; "छागीदुग्ध" Bha. (also छागदुग्ध, छाग being applied to the goat class and not to male goats only : compare *goat's milk*).

7. In Predicative Compounds, Adjectives are generally placed first (II. 2. 35-6): कृतकृत्यः ; विहृताश्विः [मासजातः, सुखजातः, etc. present no difficulty, being Adverbial Compounds].

But प्रिय may be placed last: गुडप्रियः or प्रियगुडः. So आहिताग्निः or अग्न्याहितः, तैलपीतः, etc. (II. 3. 37.).

8. Pronouns precede Adjectives: सर्वश्वेतः ; तत्प्रथमं ; तदेकजीवितः.

9. The Locative is generally placed first (II. 3. 35): कण्ठेकालः. Note generally. Hence गडुकण्ठः.

It, however, follows weapons: दण्डपाणिः ; असिहस्तः.

10. Words ending ई, ऊ, ऋ, generally take क (V. 4. 153.): सस्त्रीकः ; गतभर्तृकः. Note generally. Hence सुमाता, सौभाव, etc.

उरस् and a few other words take क (V. 4. 151): "व्यूढोरस्कः", R. I. 13. ; "प्रियसर्पिष्कः", S. k. ; etc.

Words ending in इन् generally take का in the feminine (V. 4. 152): बहुदण्डिका नगरी ; बहुवाग्मिका ; etc.

11. As the last member of Predicative Compounds, सक्थि becomes सक्थ and अक्षि becomes अक्ष *with reference to one's limbs* (V. 4. 113.): दीर्घसक्थः ; जलजाक्षी. Note restriction. Hence दीर्घसक्थि शकटम् ; स्थूलाक्षा वेणुयष्टिः (अक्षि becomes अक्ष in all Compounds, when not meaning animal eye, V. 4. 76: गवाक्षः).

After अ-, सक्थि optionally becomes सक्थ (V. 4. 121): असक्थः or असक्थिः.

12. अङ्गुलि becomes अङ्गुल *with reference to wood* (V. 4. 114.), *in measurements, and after prepositions* (V. 4. 86): पञ्चाङ्गुलं दारु ; द्व्यङ्गुला यष्टिः ; etc. But पञ्चाङ्गुलिर्हस्तः.

13. मूर्द्धन् becomes मूर्द्ध after द्वि and त्रि (V. 4. 115): द्विमूर्द्धः ; त्रिमूर्द्धः. This is not quite correct: -त्रिमूर्द्धानः, Vi. v. 13.

Commentators add नेत्र becomes नेत्र with reference to signs. But there being a distinct word नेत्र, it is not necessary to derive "मृगनेत्रा रात्रयः" etc. from नेत्र.

14. लोमन् becomes लोम after अन्तर् and बहिस् (V. 4. 117): अन्तर्लोमः ; बहिर्लोमः.

15. नासिका becomes नस except after स्थूल (V. 4. 118-9) and also नस् after खुर and खर (Bháshya): स्थूलनासिकः, but द्रुणसः, उन्नसः, विनसा, B. V. 8. ; खरणसः or खरणाः ; खुरणसः or खुरणाः.

According to the Bháshya, विघ: and विख्य: are the proper form for विनस:.

16. सुप्रात (from प्रातर्), सुश्व (from श्वस्), सुदिव (from दिवा), शारिकुक्ष from कुक्षि), चतुरश्रं* (from अश्रि : R. VI. 10) are to be noted (v. 4. 120). So दृषिषोर्मा (from ईर्म = wound) as applied to animals (v. 4. 126); B. IV. 44.

17. The rule about हलि (v. 4. 121) is unnecessary, there being two words हलि and हल : अहलि: or अहल:.

18. प्रजा and मेधा become प्रजास् and मेधास् after अ-, दुर्-, and सु- (v. 4. 122) : "सुप्रजा:"†, R. VIII. 32. ; "दुर्मेधस:", Si. II. 26. Vopadeva adds मेधा becomes मेधास् also after मन्द and अल्प : "मन्दमेधा:".

19. धर्म becomes धर्मन् (v. 4. 124) : "सुधर्मा", Mah. ; विधर्माण:.

According to Páṇini, the rule holds good only in Compounds of two words. This is not quite correct : सन्दिग्धसाध्यधर्मा ; परमस्वधर्मा, S. k.

20. The following are given as irregular Compounds from जम्भ (= food, tooth) (v. 4. 125) : सुजम्भा ; हरितजम्भा ; तृणजम्भा ; सोमजम्भा.

21. Some words take इ (v. 4. 128): द्विदण्डि (= with two sticks) ; उभाहस्ति (= with both hands) ; उभयादन्ति (= with both tusks) ; etc.

22. जानु becomes ज्ञु after प्र- and सं- (v. 4. 129) and optionally after ऊर्ध्व- (130) : प्रज्ञु:, संज्ञु:, ऊर्ध्वज्ञु: or ऊर्ध्वजानु:.

23. धनुस् becomes धन्वन् (v. 4. 132) : शार्ङ्गधन्वा, B. p. But there is a word धन्वन् noted, e. g., in Dhananjaya Kosha and it is not necessary to derive such Compounds from धनुस्. On the other hand, Compounds like शतधनुस् is occasionally met with.

24. जाया becomes जानि (v. 4. 134) : युवजानि: (= having a young wife) ; "हृतजानि:", Vi. IV. 5.

25. गन्ध becomes गन्धि (i) after उत्-, सु-, पूति-, सुरभि- (v. 4. 135), (ii) in the sense of *only smelling* (अल्पाख्यायाम्, 136), and (iii) in comparing (137) : उद्गन्धि: ; सुगन्धि: ; पूतिगन्धि: ; सुरभिगन्धि: ; घृतगन्धि भोजनम् ; पद्मगन्धि: (= smelling like lotus).

---

* But there is a word अश्र which regularly forms these Compounds

† In the Calcutta edition, Mallinátha is made to quote this rule in such a way as to give a distinctly wrong meaning.

The rule is, however, not quite correct, the form गन्ध being also found : सुगन्ध आपणिक:, etc.

26. पाद is found as पाद् after सु-, Numerals, व्याघ्र, and a few other words (v. 4. 138 to 140) : "सुपात्", B. iv. 17. ; द्विपात् ; व्याघ्रपात् (a *gotra*). Hence "वैयाघ्रपद्य:", Mah. iv. 7. 12.

There is, however, a word पद् which must not be confounded with पाद् (§ 95. c. d.) and forms like द्विपाद् (V. p. v. 10. 15) are also to be met with.

27. दन्त becomes दत् after सु- and Numerals with reference to age (v. 4. 141), in proper names (143), and optionally after श्याव, अरोक, अग्र, अन्त, शुभ्र, शुद्ध, वराह, ह्रष (v. 4. 144-5) : सुदत् (f. ती), N. xiii. 8. : षोडन् (= one having six teeth), S. k. ; अयोदती (= a name) ; श्यावदत् or श्यावदन्त: ; "शुद्धदत्", B. iv. 18., or शुद्धदन्त: ; कुड्मलाग्रदत् or -दन्त: ; S. k.

28. ककुद becomes ककुद् in indicating its state (v. 4. 146.) : अजातककुद् ; पूर्णककुद् (mfn.). त्रिककुत् is a mountain (147).

29. काकुद (= तालु) becomes काकुद् after उत्- and वि- (v. 4. 148), and optionally after पूर्ण (149) : उत्काकुद्, विकाकुद्, पूर्णकाकुद् or पूर्णकाकुद:.

30. सुहृद् = friend, दुर्हृद् = enemy.

31. The following Predicative Compounds are regarded as Determinative Compounds by Native Grammarians and the changes of final letters are made according to the Rules of Determinative Compounds :

(1) अति (= exceeding) : "अतिमर्त्यानि (= superhuman) वीर्याणि", B. p. 20. ; "अतीन्द्रियज्ञाननिधि:", Si. i. 11. ; "अतिराज:" (जी, जं), S. k. ; अतिश्व: (श्वी, श्वं) (v. 4, 96.).

(2) उत् (= out of) : "उत्कूल:" (ला, लं), Sa. ; उत्पथ: (था, थं), B. p.

(3) rarely with निर् (= out of), अव (= put down), etc. : निष्कौशाम्बि: (= come out of Kausámbi) ; अवकोकिल: (= cried down by cuckoo) ; पर्यध्ययन: (= tired of study) ; प्राचार्य: (= who has got a preceptor, a pupil : अन्तेवासी, Vámana) ; अलंकुमारि: (= sufficient for a virgin) ; "अन्वर्थ:", R. iv. 12. ; etc.

SECT. II. DETERMINATIVE COMPOUNDS (तत्पुरुष.).

32. Determinative Compounds are those in which the meaning of the second member is specifically fixed by the first. They are

(i) Objective Compounds or those formed by joining an oblique case to the Nominative

(ii) Adverbial Compounds i. e. Compounds formed by joining Adverbs to Adverbs or Adjectives

(iii) Nominal Compounds i. e. Compounds formed by joining Adjectives to their Substantives (कर्मधारय),

(iv.) Appositive Compounds i. e. Compounds formed by Substantives in Apposition

(v) Definitive Compounds i. e. Compounds formed by joining a Substantive (for comparison) to an Adjective

(vi) Numerical Compounds i. e. Compounds formed by joining Numerals to Substantives.

Objective Compounds may be formed with all the cases but the Nominative.

33. Accusative Compounds (द्वितीयातत्पुरुष) may be formed says Pánini with (i) श्रित, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्राप्त, आपन्न (II. 1. 24.), (ii) by joining स्वयं (25) or खट्वा in abuse (26) or सामि (27) or words meaning time (28) to Participles in त (25), and (iii) by joining to Substantive the Accusative of Time. The restriction about खट्वा appears to be unwarranted. If it is correct to say e. g. खट्वारूढ in abuse, it will be equally correct to use it in its literal sense. Rules 25. 27. are unnecessary and incomplete : स्वयं मृतः = स्वयंमृतः (= naturally dead), H. ; स्वयं कृतः = स्वयंकृतः (= done by oneself), K. ; सामि मग्नः = सामिमग्नः (= half sunk. But also "सामिमज्जति रवौ" K. IX. 5., etc.). Rule 28 is either involved in Rule 29 or incorrect, as e. g., Neuter Participles cannot govern an Accusative. Rule 24 is both incorrect and incomplete : पतित cannot govern an Accusative, अत्यस्त is probably never used in such compounds (Vámána gives तरङ्गात्यस्त, तुहिनात्यस्त, which I have not met), and there are several other words with which such Compounds can be formed (e. g. मथुरागामिन् = leading to Mathurá, U. ; इन्द्रदिदृक्षुः = intending to see Indra ; इध्मव्रश्चनः* = wood-cutting, Vi. Rule 29 is correct : मुहूर्तसुखं (= pleasure for a moment). It should, however, be borne that *Objective Compounds cannot be indiscriminately formed.*

*Given under Genitive Compounds by native Grammarians.

34. The following examples will illustrate the use of Instrumental Compounds (तृतीयातत्पुरुष) : मासपूर्वः for मासेन पूर्वः (= elder by a month. Vámána says 'अस्मादेव वचनात् पूर्वादिभिर्योगे तृतीया भवति, षष्ठी वा द्रष्टव्या'. This is a mistake. The Instrumental, here, is the I. of Comparison § 174) (so with अवर = younger) ; मातृसदृशः for मात्रा or मातुः सदृशः (so with सम § 209) ; माषोनः for माषेणोनः (= less by one *Másha*) (so with हीन, विरहित, etc. = destitute of) ; वाक्कलहः for वाचा कलहः (= verbal quarrel)* ; गुडमिश्रः for गुडेन मिश्रः (= mixed with molasses) ; आचारश्लक्ष्णः (= soft in conduct) ; अहिहतः (= killed by a serpent) ; परशुच्छिन्नः† (= cut with an axe) ; नौतार्यं (= passable by boats) ; काकपेयः (= drinkable by crows) ; क्षीरौदनः (= rice with milk), गुडधानाः (= fried barley with molasses [such compounds are limited to eatables]. Compounds like अश्वरथः (= horse-carriage) are also said to come under this class] (Pánini II. 1. 31-5. Rule 30 does not appear to be correctly understood or explained by the commentators. I think it applies to such compounds as "मृणालमन्थरः", N. I. 137.).

35. Dative Compounds (चतुर्थीतत्पुरुष) may be formed with the Dative of Interest (II. 1. 36. Vopadeva adds पित्रे दत्तं पितृदत्तं. This is against Pánini and an undoubted mistake. पितृदत्तं means पित्रा दत्तं but not पित्रे दत्तं) : यूपदारु for यूपाय दारु, रन्धनस्थाली for रन्धनाय स्थाली (Vámana says such a compound cannot be formed, but it is in ordinary use in many dialects) ; गोहितः (= good for cattle) ; etc. [Pánini adds रक्षित. But I do not think Dative Compounds may be formed with it in any other sense].

36. Ablative Compounds may be formed with words meaning *fear, afraid* (of), *freed, seperated, fallen,* etc. : वृकभीः (= fear of wolves) ; बन्धनमुक्तः (= released from confinement) ; स्वर्गभ्रष्टः (= fallen from heaven) ; etc. (II. 1. 37-8.).

37. Genitive Compounds may be formed in the following senses : जनकसुता (= daughter of Janaka) ; देवपूजकः (= worshipper of gods) ; त्रिभुवनविधाता (= creator of the Universe) ; ब्राह्मणकर्तव्यम् (= Brahmin's duty) ; भुजयुगं (= both arms) [Compounds like सर्वमहत् = *highest of*

* Pánini adds निपुण. But it forms Locative Compounds : वाचि निपुणः वाङ्निपुणः (§ 214).

† क्तवत् cannot form Compounds.

all are properly Locative Compounds. With ordinals, such compounds cannot be formed: षष्ठ्यां दशम: not षष्ठदशम:].

38. Locative Compounds (II. 1. 40-7): मासदेयमृणम्; पूर्वाह्णकृतम्; पुरुषोत्तम: (= best of men); तीर्थकाक: (= a crow in holy places); आतपशुष्क: (= dried in the sun); स्थालीपक्व: (= cooked in a pan); शास्त्रप्रवीण: (= versed in the Shastras); अक्षशौण्ड: (= skilled in dice); गुरुभक्ति: (= respect for seniors); "कान्तारमण्डूक:" (= a frog in the wood), Vi. v. [It shews that the list given by Vámana under II. 1. 48 is not exhaustive and compounds like नगरवायस, पिण्डीशूर, उदरक्रिमि may be generally formed]; etc.

39. In many of these Objective Compounds, the first member retains its case-ending *: अग्रग्रामिन्; अनुषान्य:; पुंसानुज:; मनसागुप्ता (a name: VI. 3. 4.); मनसाज्ञायिन्†; आत्मनेपदम्, भाषा; परस्मैपदम्, भाषा; दिवोदास:, शुन:शेफ: (proper names); आमुष्यायण:, आमुष्यपुत्रिका, आमुष्यकुलिका; [Pánini and his commentators give other words as दास्या:-पुत्र:, पितु:ष्वसा, वाचोयुक्ति:, वाचस्पति, but it is not required to regard these as Compounds, VI. 3. 20-4]; पात्रेसमित:; गेहेशूर:; मातरिपुरुष:; गोष्ठेपण्डित:; कण्ठेटिट्टिभ:; कर्णेचुरचुरा; कण्ठेकाल:; उरसिलोमन्; शरदिज:; दिविज:; प्रावृषिज:‡; खेचर:¶; कर्णेजप:; पूर्वाह्णेतने,-तरे, and -तमे; ग्रामेवासिन्; विलेशय:; कुशेशय:; युधिष्ठिर:, गविष्ठिर:, त्वचिसार:, अरण्येतिलका:, etc. (proper and special names). [Pánini's VI. 3. 11. 'मध्येगुरु:' and 13 'हस्तेबन्ध:' are unnecessary as the regular forms are more common and 16 'वर्षेज:, शरेज:, वरेज:, वरेज:', are extremely rare].

40. Adverbial Compounds: दूरविक्रमत्; ईषद्रक्त:; असमर्थ:; अनधिक:; "अवश्यभव्य:" (= what must take place), N. I. 20.; "अकृष्टपच्य:" (= ripening without being cultivated), Ki. I. 17.; "निसर्गदुर्बोध." (= naturally incomprehensible), Ki. I. 6.; "असम्बाधधिय:", Ki. III. 53.; "पर्यायपपहष्टनष्ट-"

* I omit Pánini's VI. 3. 2 as it is not quite correct. Forms like स्तोकान्मुक्त: being often met with.

† I omit अञ्जसा, सहसा as they occur only in those forms. The rule about ओजस् and तपस् is not correct.

‡ Pánini adds कालेज, which is doubtful.

¶ This and the following five words may be also used in the regular forms.

(= alternately seen and lost sight of at a moment), Vi. v. 1.; परःशता: (= more than 100; अतिबलवत् (= very strongly); etc.

41. Nominal Compounds: मध्यन्दिनम् (= mid-day); सायाह्न: (= afternoon); "पश्चिमरात्र:" (= latter half of night), Ki. iv. 10.; पूर्वकाय: (= upper body); अपर-, अधर-, उत्तरकाय: (= lower body); अर्धग्रास: (= half a mouthful); द्वितीयभिक्षा (= second prayer). [These are regarded as Genitive Compounds by Native Grammarians, but only to create confusion]; सर्वदेवा: (= all gods); केवलवैयाकरण:, महा- (= a mere, a great Grammarian); पुराणमीमांसका: (= old philosophers); एकवीर: (= the only hero); नीलोत्पलं (= blue lotus); पश्चार्ध: (=lower half); सद्वैद्य: (=good physician); कृष्णचतुर्दशी (=dark *chaturdashi*); कतरकठ:, कतमकठ: (= which of the two, which of them, is a Katha: ii. 1. 63. But Compounds with कतर and कतम are extremely rare); किंसखा, किंप्रभु: (= what sort of a friend, what sort of a master), Ki. i. 5.; पापनापित: (= a wretched barber); "अणककुलाल:" (= a good-for-nothing potter: ii. 1. 54.); कुमारश्रमणा (= a young nun: ii. 1. 70); "लघुरघुपति:" (=young Raghu chief), Vi. vi. 47.

42. The following Adjectives may be placed last in Nominal Compounds: कडार, गडुल, काण, खञ्ज, कुण्ठ, खञ्जर, खलति, गौर, वृद्ध, भिक्षुक, पिङ्गल, तनु, वटर (Vámana on ii. 3. 38.). Some add a few more: खोड, पिङ्ग, बधिर. Hence कडारजैमिनि: or जैमिनिकडार:.

43. In the following Compounds, the Adjective or Substantive in apposition is placed last: (i) गर्भिणी (= pregnant; when applied to *quadrupeds*, ii. 1. 71): गोगर्भिणी.

(ii) Terms of Abuse except पाप and अणक [in cursing] (ii. 1. 53.): "राक्षसहतक:" (= the accursed Rákshasa), Mu. iii.; याज्ञिककितव: (= false sacrificer); मीमांसकदुर्दुरूढ: (= a sceptic philosopher); वैयाकरणखसूचि: (= a dull grammarian); etc.

(iii) The following (ii. 1. 67.): युवखलति: (= a bald youth); युवजरती (=a decrepit young lady: Vámana adds युवजरत्, but it does not come under Pánini's rule); युवपलित: (ता, तं); युववलिन: (ना, नं) (= a wrinkled young man, woman).

(iv) पोटा, युवति, गृष्टि, धेनु, वशा, वेहत्, बष्कयणी with reference to animals (ii. 1. 65.): इभपोटा (= a female elephant with tusks *); इभ-

* पोटा = उभयव्यञ्जना, Vámana. = स्त्रीपुंसलक्षणा, S. k.

युवतिः (= a young she-elephant) ; गोगृष्टिः (= a cow that has had one calf) ; "खड्गिधेनुका" (= a milch female rhinoceros), K. ; "गजवशा" (= a barren she-elephant), D. ; गोवेहत् (= a cow miscarrying) ; गोबष्कयणी (= a cow with a suckling calf).

To the above, Pánini adds प्रवक्तृ, श्रोत्रिय, अध्यापक, धूर्त (= cunning) in Appositive Compounds, but the rule is not quite correct.

I leave out स्तोक and कतिपय, as the reverse is the truth and if they are found last, they should be regarded as forming Genitive Compounds like other Numerals.

(v) Substantives conveying admiration (II. 1. 76, 62, and 56) : मुखकमलं (= lily-face) ; भुजलता (= branch-like arm) ; अश्वनागः or -कुञ्जरः (= an excellent horse) ; गोमतल्लिका or -मचर्चिका (= an excellent cow) ; पुरुषव्याघ्रः (= man-tiger) ; राजर्षभः (= great king) ; "मुनिवृषा", Vi. I. 7. ; "दाशरथिचन्द्रमाः", Vi. I. 27.

44. Definitive Compounds : "हिमशुभ्र." (= snow-white), Si. I. 6. ; "नभस्तलश्यामः" (= sky-blue), R. XIX. 6. ; "तप्तकार्तस्वरभास्वरः" (= glowing like heated gold), Si. I. 20.

45. Some Compounds are regarded as Compounds with the middle term understood : शाकपार्थिवः (= a king for i. e. fond of vegetables) ; देवब्राह्मणः (= a Bráhman of i. e. attached to gods) ; कुतपसौश्रुतः* (= a physician in blankets) ; अजातौल्वलिः (= dealing in goats) ; यष्टिमौद्गल्यः (= with a stick).

46. अन्तरम् (= different) and मात्र (= mere, only) are always affixed to the Substantive they qualify : "राजान्तरं" (= another king), R. VI. 26. ; "तीरान्तराणि" (= other banks), Ki. VIII. 56. ; "तावन्मात्र" (= only that much), Ku.

47. Ending a Determinative Compound, राजन् rejects its final न् (V. 4. 91.) : भोजराजः ; अधिराजः (f. ज्ञी †).

48. सखि becomes सख (V. 4. 91.) : प्रियसखः ; "कृष्णसखः‡", B. p.

49. गो becomes गव (V. 4. 92.) : "स्त्रीगवी" (= a female cow), Hemádri.

---

* I omit the rule "मयूरव्यंसकादयश्च", II. 1. 72. Those which are Determinative Compounds present no difficulty. Those which are not are treated in other parts.

† अधिराज्ञी (reigning empress).

‡ As a Determinative Compound, it will be कृष्णसखिः or -सखा, according to the Bháshya.

50. रात्रि becomes रात्र after सर्व, पुण्य, अर्ध, पूर्व, पर, etc. (v. 4. 87.): पुण्यरात्रः, अर्धरात्रः, पूर्वरात्रः, पररात्र, पश्चिमरात्रः, अतिरात्रः, etc.

51. अहन् becomes अह्न after सर्व, अर्ध, पूर्व, etc. (v. 4. 88.): पूर्वाह्णः; पराह्णः (not ह्नः), S. k.; मध्याह्नः; सर्वाह्णः; etc.

Otherwise it becomes अह (v. 4. 91.): पुण्याहम्; सुदिनाहम्; उत्तमाहः; द्व्यहः; त्र्यहः; etc. [Note the latter are masculine, II. 4. 29.].

52. उरस् becomes उरस in the sense of *excellent, best* (v. 4. 93.): अश्वोरसम् (= an excellent horse), S. k.

53. अनस्, अयस्, and सरस् take अ and अश्मन् reject न् *in special names* (जातिसंज्ञयोः, v. 4. 94.): उपानसम् (= a kind of cart); महानसम् (= cook-room); कालायसम् (= crude iron); लोहितायसम् (copper); जलसरसम्; मण्डूकसरसम्; पिण्डाश्मः; ताम्राश्मः (= ruby), Si. III. 7.

54. तक्षन् becomes तक्ष after ग्राम and कौट (v. 4. 95.): ग्रामतक्षः; कौटतक्षः (= false carpenter, an independent carpenter, according to S. k.).

55. श्वन् becomes श्व after अति and *of things* in comparison (v. 4. 97): आकर्षश्वः, but वानरश्वा (= dog-like monkey), etc.

56. सक्थि becomes सक्थ after उत्तर, पूर्व, मृग, and in comparison (v. 4. 98.): उत्तरसक्थम्; फलकसक्थम् (= board-like thigh).

57. नौ becomes नाव after अर्ध (v. 4. 100.): अर्धनावम् (note the gender).

58. According to old writers (प्राचाम्), खारी becomes खार or खारि after अर्ध (v. 4. 101.): अर्धखारम् or अर्धखारि. So in Numeral Compounds as noted hereafter.

59. ब्रह्मन् meaning Brahmin becomes ब्रह्म after countries (v. 4. 104.) and optionally after कु and महत्: सुराष्ट्रब्रह्मः (= a Brahmin of Surat); कुब्रह्मः or कुब्रह्मा; महाब्रह्मः or महाब्रह्मा.

60. छाया becomes छाय when conveying abundance (II. 4. 22.): "इक्षुच्छायम्" (= shade of a sugarcane plantation), R. IV. 20. But "कल्पतरुच्छाया" (= shade of a Kalpatree), R. I. 75.

61. सभा meaning *cabinet* becomes सभ, except after words meaning *king* or *man* (II. 4. 23.): ईश्वरसभम्; रक्षःसभम्. But राजसभा, चन्द्रगुप्तसभा, etc.

सभा meaning *collection* (24.) becomes सभ: स्त्रीसभम्. But सभा meaning *hall* remains the same: धर्मसभा.

62. सेना, सुरा, छाया, शाला, निशा, may be used in the Neuter (II. 4.

15.) : हैंसिनम् or -ना, यवसुरम् or -रा, कुड्यच्छायम् or -या, गोशालम् or -ला, श्वनिशम् or -शा.

63. The rules 60 to 62 do not apply to Nominal Compounds including Negative Compounds with अ (II. 4. 19.). Hence परमसेना, अच्छाया, महाशाला, etc.

64. अपथ is Neuter (II. 4. 30.), but अपन्थाः is masculine (V. 4. 72.). So विपथम्, सुपथम्, etc.

Remember these rules are for Determinative Compounds. Hence अपथः (था, थं).

65. महत् becomes महा in Nominal Compounds and before जातीय (VI. 3. 46.) : महाशूद्रः ; महाजातीयः. The same rule holds good in Nominal Compounds used predicatively : "महागुणः", R. I. 13. "महद्गुण." of B. p. I. 16. 1 is explained 'महान्तो गुणाः यस्मिन्'. In other Compounds, महत् remains the same : महत्सेवा.

66. अष्टाकपालः (= a sacrifice) or अष्टागवः (वी, वं) as applied to carts should be noted. These are Predicative Compounds given under Determinative Compounds in the Bhâshya.

67. कन्था becomes कन्थ when used in connection with the people of Usinara (a part of Candahar ?) (II. 4. 20.) : सौशमिककन्थम्.

68. उपज्ञा and उपक्रम are used in the Neuter if it is intended to convey their beginning (II. 4. 21.) : पाणिन्युपज्ञमाकालकं व्याकरणम् ; नन्दोपक्रमाणि मानानि (= measures date from Nanda); आढ्योपक्रमं प्रासादः.

69. Numeral Compounds (not Numerical Predicative Compounds) are used in the Neuter Singular* (II. 4. 1. and 17.) : त्रिलोकं (= three worlds) ; चतुष्पथं (= juncture of four roads) ; पञ्चगवं (= five cows) ; द्विरात्रम् (= two nights) ; त्रिनावम् (= three boats) ; "सहस्रसमं" (= for thousand years), B. p. 4. Note गो, रात्रि, and नौ become respectively गव, रात्र, नाव in such Compounds (V. 4. 92., 87., 99.).

70. Such Compounds ending in अ (IV. 1. 21.) or आ (Kâtyâyana) may be used in Feminine Singular, ending in ई : त्रिसूत्रं or त्रिसूत्री (= three Sutras), S. k. I. 4. 64 ; शतमखं or शतमखी (= hundred sacrifices), N. V. 21. ; त्रिलोकं or त्रिलोकी (= three worlds), R. VII. 33. ; दशशतं or दशशती (= thousand), N. ; पञ्चखट्वं or पञ्चखट्वी (= five cots), S. k. ; पञ्च-

* In *some* names, a Nominal Compound is formed, e. g. : सप्तर्षयः ; पञ्चजनाः.

घटी; द्व्यनावैमात्री, N. x. 8. पात्र, युग, भुवन cannot take ई: पञ्चपात्रम् (never -त्री); चतुर्युगम्; त्रिभुवनम्, Vámana. The rule has पात्रादि in it, but what पात्रादि includes is not said.

71. Words ending in अन् reject न् and may optionally take ई (Kátyáyana): पञ्चतक्षम् or पञ्चतक्षी, S. k.

72. As already noted (§ 111), the ई Compounds are very pedantic and should always be avoided.

73. The following Compounds should be noted: द्व्यायुषम्, त्र्यायुषम् (v. 4. 77.); द्व्यञ्जलं or द्व्यञ्जलि, त्र्यञ्जलं or त्र्यञ्जलि (v. 4. 102.); -खारि or -खारम् (from खारी), as द्विखारम् or द्विखारि (v. 4. 101.). The Numerals are given in every Grammar.

SECT. III. CONNECTIVE COMPOUNDS (द्वन्द्व).

74. Connective Compounds are formed by joining two or more Substantives or Adjectives in the same case. They are called Collective Compounds when the whole is regarded as one word and declined in the Singular.

75. Collective Compounds are allowed in the following cases:

(i) of limbs, musical instruments, and components of an army (II. 4. 2.): पाणिपादम् (=hand and foot); पत्त्यश्वम् (=horse and foot). The word तूर्याङ्ग is, however, understood by commentators as players on musical instruments and Vámana adds, as examples, 'मार्दङ्गिकपाणविकम्', 'वीणावादकपरिवादकम्'. I doubt their correctness.

(ii) of small animals and classes of things (II. 4. 8. and 6.): यूकालिक्षम् (= lice and nits); दंशमशकम्* (= gnats and mosquitos); धानाशष्कुलि (= fried barley and barley water); आराशस्त्रि (= awls and knives).

(iii.) of animals opposed to each other (II. 4. 9.): मार्जारमूषकम् (= cats and mice); श्वशृगालम् (= dogs and jackals); अहिनकुलम् (= ser-

---

* There is diversity of opinion as to what is meant by क्षुद्रजन्तु: "क्षुद्रजन्तुरनस्थिः स्यादथवा क्षुद्र एव यः। शतं वा प्रसृतौ येषां केचिदानकुलादपि॥", Vámana.

pents and mungeese); अश्वमहिषम् (= horses and buffaloes); काकोलूकम् (= crows and owls).

(iv) of Sudra castes *not thrown out* (II. 4. 10.): तक्षायस्कारम् (= carpenters and blacksmiths); रजकतन्तुवायम् (= washermen and tailors). Note exception. Hence चण्डालमृतपाः, not -पं (= Chandálas and executioners).

(v) the following (II. 4. 11.): गवाश्वम्; गवाविकम्; गवैडकम्; अजाविकम्; अजैडकम्; कुब्जवामनम्; कुब्जकैरातकम्; पुत्रपौत्रम्; श्वचण्डालम्; स्त्रीकुमारम्; दासीमाणवकम्; शाटीपिच्छकम्; उष्ट्रखरम्; उष्ट्रशशम्; मूत्रशकृत्; मूत्रपुरीषम्; यकृन्मेदः; मांसशोणितम्; दर्भशरम्; दर्भपूतिकम्; अर्जुनशिरीषम्; तृणोलपम्; दासीदासम्; कुटीकुटम्; भागवतीभागवतम्.

(vi) of countries or of rivers *of different genders* (II. 4. 7.): कुरुकुरुक्षेत्रम् (the Kuru land and Kurukshetra); गङ्गाशोणम् (the Ganges and the Son); उद्ध्यैरावति (the Uddhya and the Irávati). This rule does not apply to villages or towns or to countries and rivers of the same gender and even where it applies, its use is extremely limited.

(vii) of the different schools (चरण) of Veds in re-use (अनुवाद) in connection with the लुङ् of the Verbs स्था and इ (II. 4. 3. and note): "उदगात् कठकालापम्"; "प्रत्यष्ठात् कठकौथुमम्".

(viii) of Sacrifices mentioned in the Yajur Veda, not of neuter gender (II. 4. 4.): अर्काश्वमेधम्; सायाह्नातिरात्रम्. Note exception. Hence इषुवज्रौ, राजसूयवाजपेयौ, etc.

(ix) of literary titles related to each other (?) (अध्ययनतोऽविप्रकृष्टाख्यानाम्, II. 4. 5.): पदकक्रमकम्; क्रमकवार्त्तिकम्. This and the preceding three rules are of very rare application.

(x) *optionally* of beasts, birds, trees, grasses, cereals, eatables (II. 4. 12.): गोऽश्वम् or गोऽश्वौ; गोमहिषम् or गोमहिषाः; तित्तिरिकपिञ्जलम् or तित्तिरिकपिञ्जलाः; प्लक्षन्यग्रोधम् or प्लक्षन्यग्रोधाः; कुशकाशम् or कुशकाशाः; व्रीहियवम् or व्रीहियवाः; दधिघृतम् or दधिघृते. So अश्ववडवं or अश्ववडवौ, पूर्वापरम् or पूर्वापरे, अधरोत्तरम् or अधरोत्तरे. [Note अश्ववडवौ is masculine, II. 4. 27. It may be used in the plural, but I think Dikshita is wrong in giving a form अश्ववडवः].

It is added by Kátyayana that of *fruits, forces, trees, deer, birds, little animals, cereals,* and *grasses, plurals* can alone form Collective Compounds. Hence बदरामलकम् can never be used for बदरामलके, व्रीहियवं for व्रीहियवौ, etc.

(xi) optionally of qualities and states used without reference to objects (II. 4. 13.): शीतोष्णं or शीतोष्णे, but always शीतोष्णे उदके; सुखदुःखम् or -खे; जरामरणम् or -णे; जीवितमरणम् or -णे.

76. The following are exceptions and cannot be used in the singular (II. 4. 14.): दधिपयसी; सर्पिर्मधुनी; मधुसर्पिषी; ब्रह्मप्रजापती; शिववैश्रवणौ; स्कन्दविशाखौ; परिव्राट्(-जक)कौशिकौ; प्रवर्ग्योपसदौ; शुक्लकृष्णौ; इध्माबर्हिषी; दीक्षातपसी; श्रद्धातपसी; मेधातपसी; अध्ययनतपसी; उलूखलमुसले*; आद्यवसाने; श्रद्धामेधे; ऋक्सामे; वाङ्मनसे. This is the list given in Kásiká, but many of these do not come under the previous rules.

77. The Collective (singular) form cannot be used when number is specified (II. 4. 15.), but may be used when the number is not clearly specified (16.): दश दन्तोष्ठाः; but उपदशं (=about ten) दन्तोष्ठं or उपदशाः दन्तोष्ठाः.

78. In Copulative Compounds, it is usual to place the shorter syllabic first (II. 2. 34.): हरिकेशवौ. Also words beginning with a vowel, and ending in अ (33.): उष्ट्रखरम्; ईशकृष्णौ. Also masculine words ending in इ or उ (32.): हरिहरौ; वटुगुप्तौ. If one word belong to the second class (begins with a vowel) and the other to the third class, it is immaterial which is placed first: इन्द्राग्नी; इन्द्रवायू. These rules apply only to Compounds of two words: वीणाशङ्खदुन्दुभयः.

79. Kátyáyana adds words contaning short vowels should be placed first: कुशकाशम्. Also the elder of brothers and the more honoured of objects: युधिष्ठिरार्जुनौ, मातापितरौ, श्रद्धामेधे. It should be added that according to this rule, ladies are placed first: जानकीरामौ; "राधामाधवयोः", Gi.; "शचीपुरन्दरौ", R.

80. Kátyáyana also adds that the order of castes, seasons, and signs shauld be observed in the formation of these Compounds: ब्राह्मणक्षत्रियविट्शूद्राः; हेमन्तशिशिरवसन्ताः; कृत्तिकारोहिण्यौ. But the rule does not apply to seasons and signs, if they do not consist of the same number of syllables: ग्रीष्मवसन्तौ.

81. If the last member of a Collective Compound end in any of the letters of the च classes, or in द, ष्, or ह्, it takes अ (V. 4. 103.): वाक्त्वचम् (from त्वच्); त्वक्स्रजम् (from स्रज्); शमीदृषदम् (from दृषद्);

* Printed उलूखलमुसलम् in II. 2. 31. and also in Táránath's note.

शाकुलिषम् (from लिष्); कन्धोपानहम् (form उपानह्). Note Collective Compounds. Hence गोश्वश्वाश्वतरदः.

82. In Copulative Compounds, words ending in ऋ change it into आ before words ending in ऋ, provived they be of the same *gotra* or of similar knowledge (VI. 3. 25): होतापोतारौ; मातापितरौ (also occasionally मातरपितरौ, VI. 3. 32). So पितापुत्रौ (some add दुहितामातरौ). In Compounds of more than two words, the rule is optional: होतृ-पोतृनेष्टोद्गातारः or होतापोतानेष्टोद्गातारः, S. k. Before other words, the rule does not hold good: "पितृमातृसुहृद्भ्रातृदंपतीनां च कल्कनं", B. p. I. 13. 4.

83. In some Compounds, the last vowel of the first element is lengthened: अग्नीवरुणौ; "अग्नीषोमौ", Mah.; "सूर्याचन्द्रमसौ", Mah.; "इन्द्रा-विष्णू", Mah. VII. 81. 25.; "इष्टापूर्तम्", Vi. III. 1.; "मैत्रावरुण.", Vi. I. 25. (from मित्रावरुणौ = sun and Varuna). [According to Pánini VI. 3. 26. any Compound of (two) gods changes the final of the first into आ. But it has numerous exceptions in Classical Sanskrit. In VI. 3. 31., he sanctions उषासासूर्यम् from उषस् and सूर्य].

84. The following are irregular: दम्पती or जम्पती (= *conjuci*); द्यावापृथिव्यौ or दिवस्पृथिव्यौ, द्यावाक्षमी, द्यावाभूमी (= heaven and earth); स्त्रीपुंसौ (= man and woman); धेन्वनडुहौ; ऋक्सामे; ऋग्यजुषम्; वाङ्मनसे; अक्षिभ्रुवम्; दारगवम्; ऊर्वष्ठीवम् (= knee and thigh); पदष्ठीवम्; नक्तन्दिवम्; रात्रिन्दिवम्; अहर्दिवम् (= day by day) (V. 4. 77). So अहोरात्रम् [अहोरात्रः is sanctioned by Pánini for a whole day including night, but Astronomers use अहोरात्रम् even in this sense]. It should be remembered that these Compounds should always be declined in the forms given: e. g., वाङ्मनसयोः never वाङ्मनसोः. So अवाङ्मनसगोचरं (not -मनोगोचरं); but वाङ्मनःकर्मभिः (not वाङ्मनसकर्मभिः) because it is a different Compound.

85. The following are regarded by Native Grammarians as कर्मधारय: स्नातानुलिप्तः (= bathed and annointed); "पीतच्छर्दितः" (= drunk and vomited), Vi. I. 35.; कृताकृतः (= done and not done i. e. half done); "दग्धादग्धः" (= half-burnt), D. VI.; "उच्चावचा.", Ma. V. 13.; नीललोहितः (= red and blue); दक्षिणपूर्वा (= north-east); उच्चावचः (= high and low), "उच्चावचाः प्रशंसावाचः", D. VI.; "निश्चप्रचः" (= found out and collected), Vámana.

SECT. IV. INDECLINABLE COMPOUNDS.

86. Indeclinable Compounds may be formed in the Neuter Singular Accusative with the following Prepositions and words used like Prepositions.

(a) Words ending in अच् meaning direction (rare): "प्राग्ग्रामं" (= to the east of the village), Kásiká; "प्राग्द्वारवेदिविनिवेशितपूर्णकुम्भाम्", R. v. 63. Note that they may form Compounds with Adjectives.

(b) अधि (= in, on, about: very rare): "अधिरजनि" (= at night), "अधिविटपि" (= about the tree), Si. VII. 52, 35.; "अधिस्त्रि" (= about women), Kásiká. Note that words ending in a long vowel shorten it in this Compound (§ 55.).

(c) अनु (= after, behind, along, every and rarely = in, to): "अनुवपुस्" (= on the back), "अनुनदि" (= along the river), "अनुगिरम्" (= on the mountain), "अनुरहसम्" (= to a secluded place), Si. VII. 21, 24, 1, 50.; "अनुमित्रम्" (= along with the sun), Si. IX. 17.

(d) अन्तर् (= within, in, amidst: rare): "अन्तसैनम्", Si. XVIII. 13.

(e) अप (= except: very rare. In the sense of *-less* common: "अपपयोविशदं", Ki.): "अपत्रिगर्तम्" (= except in Trigarta), Kásiká.

(f) अभि (= to, towards, on, in: very rare): "अभिमद्व", Si. IX. 79.; "अभ्यम्भस्" (= in water), Si. VIII. 1; "अभ्यग्नि शलभाः पतन्ति", Kásiká.

(g) आ (= from: up to): "आगोपालं प्रजाः" (= people including even cowherds), K. (vide § 247).

(h) उप (= near): "उपसन्ध्यम्" (= about evening), Si. IX. 5. In Sa. VII. 27., उपवन(-म्) is explained वने. But this is doubtful. उपशुनम् from श्वन् under V. 4. 77.

(i) परि (= except: obsolete): "परित्रिगर्तम्", Kásiká. Also in the sense of *in*: very rare: "परिनाभि", Si. XIII. 11.

(j) पारे (= on the coast of: very rare): "पारेजलं नीरनिधेरपश्यत्" (= saw on the sea-coast), Si. III. 70.

Dikshita tries to be original in illustrating Pánini's II. 1. 18. "पारेमध्ये षष्ठ्या वा", but I fear he is wrong. It means "पारे and मध्ये optionally with the Genitive". Hence Vámana correctly illustrates "पारे गङ्गायाः" or "पारेगङ्गम्". But पारेगङ्गात् and similar forms exceeding-

ly doubtful, notwithstanding Pánini's II. 4. 83, which does not override special rules.

(k) प्रति (= every: rarely = towards, against): "प्रतिक्षणम्" (= every moment), K.; "प्रतिमासम्" (= every month), N.; "प्रतिगवाक्षमुखं", (= to the window), Si. IX. 2.; "प्रतिपदसंयमितांशुकाहताक्षी", Si. VII. 36. प्रत्युरसम् from उरस् under Pánini V. 4. 82.

(l) मध्ये (= in the middle of: very rare): "मध्येसमुद्रं" (= in the middle of the ocean), Si. III. 33.; "मध्येनौरि", N. XX. 142.

(m) बहिस् (= outside of: rare): "बहिर्वनम्", S. k.; "बहिर्ग्रामम्", Kásiká; "बहिर्विकारं", Si. I. 33.

(n) यथा (= as, according to): "यथायथं" (= in proper order), Ki. VIII. 2.; यथास्वं (= individually), Ki. XIV. 43.; "यथोत्तरेच्छा हि गुणेषु कामिनः", Ki. VIII. 4.

(o) यावत् (= as much as): "यावच्छक्तितः" (= as much as lies in one's power), K.; "यावत्संसारमक्षुण्णं", Si. XIV. 87.

Vámana also *notes* with इति and तत् "इतिपाणिनि", "तत्पाणिनि", but such Compounds *I have not met.*

To the above are added सु (= well), स (= with), निर् (= without), दुर् (= not well, not easily), अति (= beyond, over). But properly speaking, they form Predicative Compounds, the N. Sing. etc. of which is used adverbially (§ 270. B.): अतिमानुषम् from अतिमानुषः (षी, षं) (= superhuman); दुर्यवनम् from दुर्यवनः (ना, नं) (= when the Yavanas are not well); निर्मक्षिकम् from निर्मक्षिकः (का, कं) (= without a fly); सशोकम् from सशोकः (का, कं) (= with grief); सुमद्रम् from सुमद्रः (द्रा, द्रं) (= where the Madras are not well).

It should, however, be remembered that सह and not स is prefixed to words expressing time to form Indeclinable Compounds (Pánini VI. 3. 81.): "सहपूर्वाह्णम्", S. k. But the utility of this rule is very questionable as such Compounds are extremely rare.

87. Note that गिरि may optionally become गिर (Pánini V. 4. 112.). So नदी, पौर्णमासी, आग्रहायणी, and words ending in a hard or soft consonant may *optionally* end in अ (V. 4. 111.): "उपनदम्, उपपौर्णमासम्", उपाग्रहायणम्, उपसमिधम्, etc.", S. k.

अन्तरहसम् and अवरहसम् from रहस् come under V. 4. 81. and अनुगवम् under V. 4. 83. Under Pánini V. 4. 107. शरद् and a certain other words take अ in this Compound. The commentators give the follow-

ing list : शरद्, दिश्, मनस्, चेतस्, हिमवत्, चतुर्, दृश्, उपानह्, दिव्, अनस् (Vopadeva reads अयस्), अनडुह्, विश्, यद्, तद्, त्यद्, कियत्, विपाश्. Hence we have always उपशरदम् (never उपशरत्), प्रतिदिशम् (never प्रतिदिक्), etc. In the printed Mugdhabodha, I find उपविदम् and no mention of दृश्. Very likely, it is a misprint. जरा becomes जरस : "उपजरसम्", S. k.

Words ending in अन् reject न् in this Compound, but *if neuter*, may retain it optionally (v. 4. 103-9.) : "प्रतियुत्रम्", Si. VIII. 35. (never प्रतियुत्र), but अधिकर्म or अधिकर्मम्, अनुवर्म or अनुवर्मम्, etc.

88. The following Compounds should be noted : "प्रत्यक्षम्, समक्षम्, अन्वक्षम्" (= before the eyes of) ; "परोक्षम्" (= on the back) from परोक्ष: (क्षा, क्षं). The form अक्षि is not found in such Compounds. To these may be added उपशुनं from श्वन्, (v. 4. 77.) which is, however, a rare Compound.

89. Compounds like दण्डादण्डि (with sticks), भुजाभुजि (= arm to arm) should be noted : "मुष्टीमुष्टि कचाकचि प्रहरणप्रक्षेपमूढात्मभि.", Vi. VI. 31. ; "घ्नन्तौ बाहूबाहवि व्यासजेताम्", Si. XVIII. 12. Note that (i) such Compounds end in इ, (ii) that the original word is doubled and the final vowel of the first lengthened, and (iii) that the last *u* is gunated, if it ends in it.

90. Occasionally these Compounds are found also in the Instrumental and in the Locative (Pánini II. 4. 84.) : "अनुक्रमेण" (= according to order) ; "उपशरदे", B. VII. 14. Vopadeva's rule that the Accusative may *optionally* be used for them (375. वीप्सयोर्वा) is certainly wrongly worded.

---

91. According to Pánini II. 4. 83. the Accusative cannot be used for the Ablative *in the case of words ending in* अ. The Commentators add 'उपग्रामात्' (= from near the village), 'उपकुम्भात्', etc.

This implies (1) that, in the case of these words, अम् may be used for the Noninative, the Dative, the Genitive, (2) that in the case of other words the same form (such as उपाग्नि) may be used also for the Ablative, neither of which is correct. These Compounds never express the sense of the Nominative, the Dative, or the Genitive and rarely of the Instrumental and it is the rule to express the sense of the Ablative by the regular Ablative and not by joining prepositions to the Ablative.

92. According to Pánini II. 1. 9-10, such Compounds can be formed with -प्रति (= mere मात्रार्थ or = little, according to Vámana), शाकप्रति, सूपप्रति and in gambling, by adding परि to अक्ष, शलाका, and numerals : "अक्षपरि, शलाकापरि, एकपरि, द्विपरि, त्रिपरि, परमेण चतुष्परि". But such Compounds are quite obsolete in Classical Sanskrit. Vámana *seems to* restrict the last to the game पञ्चिका and explains अक्षपरि = "अक्षेणेदं न तथा वृत्तं यथा पूर्वं जये".

93. Pánini's II. 1. 19. to 21. (द्विमुनिव्याकरणस्य, एकविंशतिभारद्वाजं, पञ्चनदम्, etc.) are omitted, as they do not treat of strictly Indeclinable Compounds.

94. Under Pánini II. 1. 17., Vámana notes the following words as Indeclinable Compounds : तिष्ठद्गु ; वहद्गु ; आयतीगवम् ; खलेयवम् ; खलेबुसम् ; लूनयवम् ; लूयमानयवम् ; पूतयवम् ; पूयमानयवम् ; संहृतयवम् ; संह्रियमाणयवम् ; संहृतबुसम् ; संह्रियमाणबुसम् ; समभूमि ; समपदाति ; सुषमम् ; विषमम् ; निष्षमम् ; दुष्षमम् ; अपरसमम् ; आयतीसमम् ; प्राह्णम् ; प्ररथम् ; प्रदक्षिणम् ; अपरदक्षिणम् ; संप्रति ; असंप्रति ; पापसमम् ; पुण्यसमम्. But a few of these are primitive words and the rest Adjectives used adevrbially in the neuter.

SECT. V. GENERAL REMARKS.

95. सरजस: (सा, सं) comes from रजस् (v. 4. 77.). Dikshita says it refers only to the Indeclinable Compound but forgets that the Adverb सरजसम् is derived from the Adjective सरजस: (सा, सं). Ki. x. 20 has "सरजसतामवनेरपां निपात:".

आयुस् becomes आयुष after पुरुष : "पुरुषायुषजीविन्य:", R. I. 63.

नि:श्रेयस (subs.) is from श्रेयस् : "नि:श्रेयसकरी: क्रिया:", Ri. XI. 19.

अतीव, अष्टीव, ऊर्वष्ठीव are from उरु : "ऊर्वष्ठीवमधिष्ठितं", Ku. v. 70.

The same rule says गोष्ठश्व is always used for गोष्ठाश्व.

96. वर्चस् takes अ after ब्रह्मन्, राजन्, हस्तिन्, and पल्य = praiseworthy (v. 4. 78. and emendation) : "हेतुसद्ब्रह्मवर्चसम्", R. I. 63. ; हस्तिवर्चसम्. etc.

97. तमस् becomes तमस in the following Nominal Compounds (v. 4. 79.) : अवतमसम् ; "सान्द्रतमसन्तमसम्", Si. IX. 22. ; द्रुमान्धतमसे", Vi. VII. 12.

98. वसीयस् and श्रेयस् take अ after श्व (v. 4. 80.) : श्वःश्रेयसम्, "श्वोवसीयसात्...", D. II. [This is wrongly printed श्वोवसीयायात्... . Compare Vopadeva].

99. द्विस्तावा (= twice as much), त्रिस्तावा (= thrice as much) are applied with reference to altars (v. 4. 84.).

100. अध्वन् rejects न् after prepositions (v. 4. 85.) : प्राध्वः (= a car). So प्रत्यध्वं शकटं, etc.

101. लोमन् and सामन् reject their final after प्रति, अनु, अव (v. 4. 75.) : अवसामम्, अनुलोमम्, प्रतिलोमम्, V. p.

102. भूमि becomes भूम after कृष्ण (कृष्ट reads Vopadeva), उदक्, पाण्डु, and numerals (addition) : कृष्णभूमः, उदग्भूमः, पाण्डुभूमः, द्विभूमः प्रासादः. These seem to refer to Predicative Compounds : "अवाप्तवान् सप्तमभूमिभागे", N.

103. पद्मनाभः (= Vishnu and a Jaina God), पञ्चनदम् (= the Panjaub), सप्तगोदावरम् (= a Country), are also added. According to the commentator, नदी and गोदावरी take this form after any numeral.

104. पथिन् becomes पथ in Compounds (v. 4. 74.) : दक्षिणापथः, "प्रतिपथगतिरासीत्", Ku. III. 76. Wilson notes a word पथ under what authority I know not.

105. ऋच् and अप् take अ (v. 4 74.) : अर्द्धर्चः or -र्चम् ; विमलापं सरः. अनृच is applied only to students and बह्वृच to students and Vedic *charana*. Hence अनृक् साम, बह्वृक् सूक्तं.

The following Compounds from अप् should be noted : अनूप (= marshy land : VI. 3. 98.), द्वीपम्, अन्तरीपम्, समीपम्, प्रतीपम् (67.), प्रेपम् or प्रापम्, परेपम् or परापम् (Bháshya).

106. धुर् becomes धुरा except after अक्ष (अनक्षे, v. 4. 74.) : राजधुरा (= regal burden) ; महाधुरा. But अक्षधूः. Dikshita understands the rule to include such examples as "दृढधूरक्षः.

107. The changes of final letters noted in this Appendix do not take place after सु (= good), अति (= great, *not* exceeding), किम् in decrying, and the Negative IN NOMINAL COMPOUNDS (v. 4. 69. to 71.) : सुराजा, अतिगौः (but अतिगवः in the sense of *greater than a cow*), किंसखा, अपन्थाः (also अपथम् under a special rule).

Note Nominal Compounds. Hence किंराज्ञो देशः ; अधुरं शकटम् ; etc.

108. कु becomes कत् in Nominal Compounds (i) before vowels (VI. 3. 101.), (ii) before रथ and वद (102.), and before तृण (= grass : 103.) :

कदश्व (= a bad horse) ; कद्रथः ; अकद्वदः (= not a bad speaker), Si. xiv. 1.; कत्तृणं. कत्त्रयः from त्रि is added in the Bháshya.

कु becomes का before पथ and अक्ष (104.) : कापथः (= bad road) ; काक्षः (= bad dice *or* bad-eyed). Also in the sense of slight (105.) : कालवणम् ; काम्लम् (= slightly acid). Note, this change occurs even before vowels.

Note the following : कुपुरुषः or कापुरुषः ; कवोष्ण, कोष्ण, or कदुष्ण (106-7.).

109. स- in the sense of same is used in the following Compounds (VI. 3. 84-9) : सज्योतिस् (= of the same lustre) ; सजनपद (= of the same country) ; सरात्रि ; सनाभि ; सनामन् ; सगोत्र ; सरूप ; सस्थान ; सवर्ण ; सवयस् ; सवचन ; सबन्धु ; सगर्भ (= of the same womb) ; सतीर्थ (having the same preceptor) ; सब्रह्मचारिन् (= fellow-student) ; सपक्षः ; सयूथ्यः ; सनुत्यः ; सदृश् ; सदृश ; सदृक्ष ; सोदर (also समानोदर) ; सोदर्य (also समानोदर्य).

110. इष्टका, इषीका, माला shorten their final vowels before चित, तूल, भारिन् respectively (VI. 3. 65) : इष्टकचित ; इषीकतूलम् ; उत्पलमालभारी.

111. अन्य becomes अन्यत् before आशीः, आशा, आस्था, आस्थित, उत्सुक, राग, ऊति, कारक, -ईय, but not if in the Genitive or Instrumental Case except as regards कारक (VI. 3. 99.) : अन्यदाशीः (but अन्याशीः in the sence of अन्यस्य or अन्येन आशीः) ; अन्यदुत्सुक ; अन्यदीय ; अन्यत्कारक even in the sense of अन्यस्य कारक.

With अर्थ, it forms both अन्यदर्थः and अन्यार्थः (VI. 3. 100.).

112. उदक becomes उद in names (VI. 3. 57.) : उदमेघः ; "अच्छोदं", K. ; "क्षैलोदम्", Mat.

Also before वास, वाहन, पेषं, -धि (58.) : उदवासः, उदवाहनः, उदपेषं, उदधिः.

It optionally becomes उद before vessels for water beginning with a single consonant (59.) and before मन्थ, ओदन, सक्तु, बिन्दु, वज्र, भार, हार, वीवध, गाह (60.) : उदकुम्भः or उदककुम्भः, उदमन्थः or उदकमन्थः, उदगाहः or उदकगाहः, etc. In other Compounds, उदक remains unchanged : उदकस्थाली.

113. हृदय becomes हृद् before लेख (adj.), लास, -य (adj.), -अण् (VI. 3. 50.) and optionally before शोक, रोग, and -य (subs.) (51.) : हृल्लेख (= heart-touching : but as *subs.* हृदयलेखः) ; हृल्लासः ; हृद्य ; हार्दम् ; हृच्छोकः or हृदयशोकः ; हृद्रोगः or हृदयरोगः ; सौहार्द्यम् or सौहृदय्यम्.

There is, however, a word हृद् and it is unnecessary to derive these

Compounds from हृदय. So "हृच्छयात्", B. p. I. 6. 2. 3.; "श्रीकेन युष्यह्दगस्त्वरीजो हृतप्रभः", B. p. I. 15. 2.

114. The following form पद् (पाद according to Pánini VI. 3. 56.) should be noted: पदातिः, पदाजिः, पदगः, पदिकः; पत्तिः; पद्याः (= gravel); पद्धतिः; पत्काषिः; पच्छः (= foot by foot: of the Ricks, otherwise पादशः); पद्घोषः or पादघोषः; पन्मिश्रः or पादमिश्रः; पच्छब्दः or पादशब्दः; पन्निष्कः or पादनिष्कः.

115. In some words, the final of the first word is lengthened: विश्वामित्रः (a sage, but विश्वमित्र in ordinary senses: VI. 3. 130); विश्वानरः (a name: 129); अष्टापदम् (gold, but अष्टपदी etc.: 125); एकचितीकः (from चितिः. 127); परीपाकः or परिपाकः (122); प्रतीकारः or प्रतिकारः; कृषीवलः (= cultivator: 118); अमरावती (= paradise: 119.); शरावती (= a river: 120); etc.

Rule 121 is obsolete. Rule 123 is incorrect, विकाश being always met with: "विकाशमीयुर्जगतीशमार्गणाः", Ki. XV. 52.

Commentators add श्वापदः, श्वापुच्छम्, श्वावराहः, श्वाकुन्दः, श्वाकर्णः, श्वादन्तः, श्वादंष्ट्रा.

116. Some insert स् after the first word: कुस्तुम्बुरुः (= coriander, but कुतुम्बुरु = bad ebony fruit: VI. 1. 143); अपरस्पराः (रा, रं) (= without interruption, but अपरपराः = others: 144); गोष्पदं in figurative senses (but गोपदं = cow's foot: 145); आस्पदं = seat (but आपदापदम्* = great misfortune: 143); आश्चर्यम् = wonder, wonderful (but आचर्यं: etc. in ordinary senses: 147); अवस्करः = ordure (but अवकरः = sweepings: 143); अपस्करः = part of a carriage (but अपकर as an adj.: 149); विष्किरः = bird (विकिर in general senses including that of विष्किर: 150); प्रतिष्कशः = helper, front-goer (but प्रतिकशः etc. = whipped: 151); प्रस्कण्वः = a sage (but प्रकण्वः a country: 152); हरिश्चन्द्रः (= a king but हरिचन्द्र as a proper name: 153); मस्करः = bamboo (मकरः crocodile: 154); मस्करिन् = mendicant (मकरिन् = sea: 154); कास्तीर, अजस्तुन्द, names of towns (otherwise कातीर, अजतुन्दः: 155); कारस्कर = a tree (but कारकरः = artisan: 156); पारस्कर (= a country), वनस्पति (= tree), बृहस्पतिः (=Vrihaspati), प्रायश्चित्तम्-त्ति (= expiation of sin), तस्करः (= thief: otherwise तत्करः), किष्किन्धा, etc. (157).

---

* आपद् becomes आपद under 81.

117. Some insert म् : सत्यङ्कारः ; कुचिम्भरिः, तिमिङ्गिलः, रात्रिचरः or रात्रिंचरः, रात्रिमटः or रात्राटः, etc. (VI. 3. 70-1.).

118. Some roots lengthen the vowels before them in क्विप् Compounds. Pánini notes नह्, वृत्, वृष्, व्यध्, रुच्, सह्, तन् (VI. 3. 116) : उपानत्, नीवृत्, प्रावृट्, मर्माविध्, नीरुक्, ऋतीषट्, परीतत्. He might have वीरुत्.

119. In some Compounds with कर्ण, the final of the first member is lengthened (VI. 3. 115) : द्विगुणाकर्णः.

120. Some words shorten their final vowel optionally : भ्रूकुंसः or भ्रुकुंसः, भ्रूकुटिः or भ्रुकुटिः, etc. In Some names, the vowel is always shortened (VI. 3. 63.) : कालिदासः, चण्डिदासः.

121. The following are to be noted (VI. 3. 109) : पृषोदरम् from पृषत्, बलाहकः for वारिवाहकः, दक्षिणतारम् or -तीरम्, उत्तरतारम् or -तीरम्, etc. ; *वृषी (= seat of ascetics from बृसत्) ; दूणाशः (from दुर् and नाश) ; दूडभः (from दुर् and दम्भ्) ; दूढ्यः (from दुर् and ध्या) ; दूडाशः (from दुर् and दश् to hurt) ; मांस्पाकः or मांसपाकः ; etc.

122. Words ending in न् reject न् before other words in Compounds (VIII. 2. 2.) : राजाश्वः ; ब्रह्महत्या ; कामिजनः. अहन् becomes अहर् (VIII. 2. 68) : अहर्दिवम्.

123. Words ending in च classes or श, ष, ह take the form of the Nominative : वागीशः ; ऋक्सामे ; स्रग्धरः ; दिक्पतिः ; "अरनिभृप्राजन्यवंशदहन", B. P. I. 8. 43. अनडुह् becomes अनडुत् (VIII. 2. 72) : अनडुद्भ्यः.

124. Words ending in the affix वस् or root स्रंस् or ध्वंस् change स् (or न्स्) into त् (VIII. 2. 72.) : विद्वज्जनः ; पर्णध्वत्समयः.

Words ending in इस्, उस् remain unchanged before क, ख, प, फ (VIII. 3. 45) : सर्पिष्कुण्डिका ; भ्रातुष्पुत्रः.

Words ending in अस् remain unchanged before derivatives of कृ *to do* and कम् *to desire* and before कंस, कुम्भ, पात्र, कुशा, कर्णी (VIII. 3. 43.) : अयस्कारः ; अयस्कंसः ; अयस्पात्रम् ; अयस्कर्णी. So अधस् and शिरस् before पद (47) : अधस्पदम् ; शिरस्पदम्.

The last three rules are restricted to words forming the first member of a Compound : महासर्पिःकुण्डिका ; इहदयःकुम्भः ; परमशिरःपदम्. But the restriction is hardly observed.

Affixes ending in इस्, उस् remain unchanged before क, ख, प, फ (VIII. 3. 41.) : दुष्कृतिः ; निष्प्रत्यूहः (इा, इं).

* This and the following Compounds are rare. Compounds by Irregular Sandhi given in ordinary grammars not given here.

In other cases, the rules of विसर्गसन्धि apply : वयोऽतीतः (ता, तं) ; मनोरथः ; वयःस्थः ; मनोध्यातः ; etc.

125. Words with *a root ending in* म्, such as प्रशाम् (= quiet) change it into न् (VIII. 2. 94) : प्रशान्यातः.

APPENDIX B. ON THE PECULIARITIES OF SOME VERBS.

N. B. Pánini's rules are not observed by old writers : "स्त्रियोऽपि यत्र युध्येयुः", V. p. v. 23. 11. ; "नामानि प्रचक्ष्व ह कपर्दिने", "इह देवः सपत्नीकः समाक्रीडत्यधोक्षज", क्रीडते ऋषिकन्याभिः", "तपते तप्यते पुनः", Mah. XIII. 14. 26., 61., 161., and 59. ; "विक्रीणता वा विहितः", Y. II. 253. ; "ताश्च विक्रमसे जेतुं", Mah. II. 5. 62. ; "नारमत् तत्र तत्रास्य दृष्टी रूपविरागिता", "व्यवादयंश्च गन्धर्वा वाद्यानि विविधानि च", Mah. XIII. 19. 99 and 46 ; "रूपं विकुरुषे कथं",... 20. 2. ; "स्त्रियस्तिष्ठन्ति भर्तृषु",... 38. 16. ; "वञ्चयन्तीह मानवान्",... 39. 5. ; "शुश्रूष भ्रातरं ज्येष्ठं", "सर्वा आमन्त्रयामि वः", Ram. II. 39. 5. and 38. 47. ; "प्रातिष्ठं दिशमुत्तमां", "अपश्यन् सहसोत्तस्थे", "एवं यतन्तं विजने", B. p. I. VI. 10., 19., 21.

If the prepositions noted below are not joined to their Verbs, but used as pure prepositions (कर्मप्रवचनीय chap. XVI.), the rules do not apply : "देवदत्तं प्रति शुश्रूषते" (but प्रतिशुश्रूषति), Kásiká.

SECT. I. ATMANEPADI.

1. With the preposition व्यति- denoting interchange : "वियति व्यत्यतन्वातां मूर्तीं हरिपयोनिधी", B. VIII. 3. ; व्यतिभवतेऽर्कमिन्दुः", Vopadeva.

But this rule does not apply to Verbs denoting *motion, laughing, talking, striking, killing,* etc. (Pánini I. 3. 15. and note) : "व्यत्यैतामथोत्तमं मार्गमर्कमिन्दुर्निषेवितम्", B. VIII. 3. ; "व्यतिसर्पन्ति, व्यतिहसन्ति, व्यतिजल्पन्ति", Vopadeva ; "व्यतिघ्नतौ पथि घ्नन्तं", B. VIII. 5.

Nor with the words अन्योन्य, इतरेतर, परस्पर (I. 3. 16 and note) : "अन्योन्यं स्म व्यतियुतः", B. VIII. 6. (the use of स्म before the verb is poetical licence) ; "परस्परस्य व्यतिलुनन्ति", Vámana.

2. विश् with the preposition नि : "निविशते यदि शूकशिखा पदे", N. ; "अभिनिविशते", K.

3. जि with वि- and परा- : "विजिग्ये तं राजा", Vi. IV. 19.; "वं पराजय-मानोऽसौ", B. VIII. 9.

4. दा with आ- (unless it means *to open* when it may be conjugated in both Padas like दा, पयास्यविहरणे of I. 3. 20. simply removing the restriction and not making it exclusively Parasmaipadi): "आददानः प्रमदामिव तत्", R. VII. 31.; "आददानः करेण", Ku. VII. 1.; "न आददाबाधनमस मुखं.", Ki. XVI. 16.; "व्याददते पिपीलिकाः पतङ्गस्य मुखं", Vámana; व्याददते विहगपतिमुखं स्वकीयं".

5. क्री with परि, वि, or अव : "परिक्रीणानमुक्तितम्", B. VIII. 8.; "यः पुस्तानि विक्रीणीतेऽवक्रय (क्रीणीते) वा", Mi. on II. 243.

6. क्रीड् with अनु-, आ-, परि-, सम्- : "परिक्रीडस्व सानुषु। साध्वनुक्रीड-मानानि पञ्च छन्दानि पश्चिमाम्", B. VII. 10.; "संक्रीडन्ते मणिभिरमरप्रार्थिता यत्र कन्या.", Me. II. 6. Vopadeva adds अव : अवक्रीडते.

संक्रीड् in the sense of *rattling* is Parasmaipadi: "संक्रीडन्ति शकटानि", Vámana.

7. आगम् in the causal in the sense of *bringing on, passing on* : "बावदागमयतेऽथ नरेन्द्रान्", N. V. 1.; "आगमयते कालं", Vopadeva.

सं+गम् = *to meet, pair, fit* : "संजग्माते तावपायानपेक्षौ", Si. XVIII. 1.; "प्रकृतस्याऽप्यर्थस्य तुशब्दो न सङ्गच्छेत", S. I. 3. 8. If used actively, which is extremely rare, it will be Parasmaipadi : "बत संगच्छति यद्विनाधिप", N. II. 58. If another preposition intervenes, it will not be A. : "रत्नं समागच्छतु काञ्चनेन", R. VI. 79.

8. सं+प्र : "हिताञ्च यः संशृणुते स किंप्रभुः", Ki. I. 5.; "रथांसीति पुरापि संशुश्रुमहे", An. VI. 24. Dikshita finds fault with the last example, as the verb is used transitively, but it is always transitive with the object expressed or understood.

9. सं+विद् = *to know well, to recognize* : "असंविदानस्य ममेश संविदो", Ki. XVIII. 42.; "पितरावपि यात्रयां न प्रतिसंविदाते", D. III.

10. प्रच्छ् with आ- or सम्- : "आपृच्छस्व प्रियसखममुं" Me. I. 12.

11. स्था with प्र-, अव-, सम्-, and rarely with वि- (I. 3. 22.) : "हरिर्हरिप्रस्थमथ प्रतस्थे", Si. III. 1.; "न प्रासनेऽवास्थित यी गुरूणां", B. III. 14.; "न तत् संस्थास्यते कार्ये", B. VIII. 11.; "अथापरे प्रत्यवतिष्ठन्ते", S. 4.; "यथाग्नेर्ज्वलतः सर्वा दिशो विस्फुलिङ्गा विप्रतिष्ठेरन्", S. 10.; "आत्मरूपेण व्यवतिष्ठते", P. d. 5.

12. स्था with उत्- and उप- in *figurative* senses : "उत्तिष्ठेत वधाय नः परिभवपीडेन चेतसा", Vi. IV. 6.; "उत्तिष्ठमानस्तु परः", Si. II. 10.; "स्तुत्यं स्तुतिभिरर्थ्याभिरुपतस्थे सरस्वती", R. IV. 6.; "वनदेवतेयमवैव मामुपतिष्ठते", U. II.

Note figurative senses. Hence "पीठादुदतिष्ठत्", Si. I. 12.; "वसतिमुपतस्थुः", Ki. VI. 29.

Used intransitively, उप+स्था is Atmanepadi: "भव्ययमुपतिष्ठस्व", B. VIII. 14. But it is another form of the same rule.

Kátyayana's emendation is unnecessary: भिक्षुः प्रभुमुपतिष्ठते (= waits on) or उपतिष्ठति (= attends).

13. स्था in figurative senses (rare): "संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते यः", Ki. III. 14.; "त्वयि न तिष्ठते प्रीतिस्तथ्यं तिष्ठामहे वयं", B. VIII. 12. But तिष्ठतां तपसि पुण्यमासजन्", Ki. XIII. 64.

14. स्था with आ- in the sense of *asserting, affirming* (rare): "नित्यं शब्दमातिष्ठते", Vopadeva; "आगमौ गुणवृद्ध्यातिष्ठते", Kásiká.

15. शप् in the sense of *cursing, swearing* (intrans.): "शपमानाय न चेदिभूभुजे", Si. XVI. 25.; "ताभ्योऽशपत कामिनः", B. VIII. 33.

16. हन् with आ-: "आजघ्ने विषमविलोचनस्य वक्षः", Ki. XVII. 63.; "आहध्वं मा रघूत्तमं", B.

In the Bháshya, it is laid down that the Pánini's rule applies only when the verb is used intransitively or with reference to one's own limbs: "आहते उदरं". Grammarians follow this dictum and find fault with the above uses. The same remarks are made with reference to आ+यम्: "आयच्छति कूपाद्रज्जुं", but "आयच्छते पाणिं [स्वं]".

17. यम् with उप- in the sense of *accepting, marrying*: "उपायंसत माधवं", B. VIII. 33.; "नोपयेमे यदन्यां", R. XIV. 87.

18. यम् with सम्- in the sense of *having intercourse with*: "दास्या संयच्छते कामुकः". But Vámana explains it differently: "कामुकः सन् दास्यै ददाति". Hence B. VIII. 32.: "संप्रायच्छन्त वन्दीभिरन्ये पुष्पफलं शुभं", which appears to me to be quite ungrammatical.

19. ह्वे with आ- in the sense of *challenging, calling to fight*: "आह्वत चेदिराड् मुरारिम्", Si. XX. 1. Note sense. Hence "वसन्तसेनामासरमाह्वय", Mr. IX.

20. ह्वे with नि-, सम्-, उप-, वि- (rare): "यवादुपाह्वये प्रीतः सेह्वयस्व विवक्षितम्", B. VIII. 17.

21. क्रम् with उप- and प्र- in the sense of *beginning*: "इत्युक्तिमित्थमुपचक्रमे वचः", Ki. XII. 36.; "प्रचक्रमे वक्तुमनुज्झितक्रमः", Ku. V. 32.

It is curious Pánini's "समर्थाभ्याम्" (= of the same sense) qualifying प्रोपाभ्यां has been mistaken as = सामर्थ्ये and explained as = *valiant*, Williams § 786.

22. क्रम् with वि- in the sense of *playing with the feet* : "साधु विक्रमते वाजी" S. k. ; "अलं विक्रममाणायाः", B. VIII. 24.

23. क्रम with आ- in the sense of *rising, ascending* (only of *heavenly bodies*) : "यावत् प्रतापनिधिराक्रमते न भानुः", R. V. 75. ; "दिवमाक्रममाणेव केतुतारा भयप्रदा", B. VIII. 23.

Note sense. Hence "पौरस्त्यानेवमाक्रामन्", R. IV. 34.

24. क्रम् not preceded by a preposition is both A. and P. : "क्रममाणेनिशाचरैः", B. VIII. 25. ; "क्रामतीऽस्य", Si. XIV. 77.

25. क्रम् in the sense of *attempting* (generally preceded by उप-), in the sense of *shewing valour, strength* (generally preceded by परा-), and in the sense of *rising, increasing* : "अध्ययनायोपक्रमते", S. k. ; "पराक्रमन्ते न शराः किराते", Ki. XVI. 18. ; "कृत्य् क्रा वै पराक्रम", B. VIII. 22. ; "सतां श्रीः क्रमते", Vopadeva ; "न चक्रमस्याक्रमताधिकन्धरं", Si. I. 54.

क्रम् with other prepositions is P. So with उप- and परा- in other senses : उपक्रामति = to approach ; पराक्रमति = to go about.

26. Causals of Active Verbs used reflexively : "कच्चिद्दर्शयसे नित्यं मनुष्यान् समलङ्कृत.", (= do you always shew yourself), Mah. II. 5. 86. ; "करेणुरारोहयते निषादिनम्" (= the elephant himself puts on the rider), Si. XII. 5.

27. Causals of वञ्च् and गृध् in the sense of deceiving : "अवञ्चयत मायाश्च, सोऽगर्धयत राक्षसान्", B. VIII. 43. Note sense. Hence "श्वानं गर्धयति" (= makes greedy), "अहिं वञ्चयति" (= shuns), Vámana.

28. Causals of भी and स्मि *if the subject be the instrument of the emotion* : "अभीषयन्त ये शक्रं", "अविस्मापयमानस्तान्", B. VIII. 42. This rule is, however, not observed : "विस्मापयन् तं निजगाद सिंहः", R. II. 3. To bring it in harmony with the rule, Mallinátha changes प to य and explains मनुष्यवाच् to be the instrument of wonder !!

29. Causal of ली in the sense of *deceiving, injuring, receiving honors* : "कस्त्वामुल्लापयते", "श्येनो वर्तिकामुल्लापयते", "जटाभिरालापयते पूजामधिगच्छतीत्यर्थ.", Vámana. Durgádása explains the last example : "जटिलकेशैः पुष्पजटाभिर्वा पूजयति" !!

30. Causal of कृ after मिथ्या in the sense of repetition : "मिथ्या कारयते चारैर्घोषणां राक्षसाधिप.", B. VIII. 44. The rule is too mechanical to be observed.

31. Desideratives of ज्ञा (not preceded by अनु-), श्रु (not preceded by प्रति- or आ-), दृश् and स्मृ : "जिज्ञासमानानुचरस्य भावं", R. II. 26. ; "शुश्रूषस्व

गुरुम्", Sa. IV. 17. ; "दिदृक्षमाणाः प्रतिरथ्यमीयुः", Si. III. 31. ; "रामं सुश्रूषमाणोऽस्मी", B. VIII. 34.

Note exceptions. Hence "अनुजिज्ञासतेन्द्रजा", "आशुश्रूषम्", B. VIII. 35-6.

32. तप् with वि- and उत्- used intransitively or with reference to one's own limbs : "रविर्वितपतेऽत्यर्थं", "तीव्रमुत्तपमानोऽयमशक्यः सोढुमातपः", B. VIII. 14-5. ; "उत्तपति पाणिं [स्वं], Vámana. Note restrictions. Hence "उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः", "उत्तपति पृष्ठं सविता", Kásiká.

33. Causals of पा and धे, *to drink*, मद्, आ+यम्, आ+यस्, परि+मुह्, रुच्, नृत्, वद्, वस्, (Pánini I. 3. 89 and emendation) : "पितृव्यसौ पाययते च सिन्धूः", R. XIII. 9. ; "धापयेते शिशुमेकं समीची", Bháshya ; "मदयध्वं रघूत्तमम्", B. VII. 101. ; "लतां नर्तयमानवत् नायासयन्त संवसाः", "यस्यां वासयते सीतां", "न त्वरोचयतात्मानं", B. VIII. 61-4 ; "परिमोहयमाणेन परिजप्रे पिशाकिना", Ki. XV. 36.

According to Dikshita*, पा *to drink* makes पाययति in the causal. But read M. n. "पिबतेर्णौन्तान्नित्य' परस्मैपदनिषेध." (R. XIII. 6.). So in Vopadeva. But Dikshita evidently mistook Patanjali's निगरणार्थः, which was simply to distingnish पा *to drink* from पा *to protect*. In justice to Dikshita, it should, however, be added that the restrictions are not always observed : "वानरास्तां घण्टां वादयंति", H. II. ; "भेरीश्वावीवदन् प्रभाः", B. XV. 4. ; "दमयन्ती कमनीयतामदं", N. II. 18.

34. ख्या with सम्- : "संख्यायान इवीत्कण्ठाम्", B. VIII. 40.

35. युज् with any preposition *ending* or *beginning with vowel* (I. 3. 64. and emendation) : "नालेपं रात्री प्रयुञ्जीत", Sr. ; "स भवान् नियुङ्क्ते", Ma. I. 10. ; "अन्वयुङ्क्त गुरुमीश्वरः क्षितेः", R. XI. 62. ; "यथा राजा ग्रामादिष्वधिकृतान् विनियुङ्क्ते", Sankara. ; "इन्द्रमुपायुङ्क्त", B. VIII. 39.

Note (a) that the restriction is about युज् of the 7th. class and (b) that the P. may be used with reference to *sacrificial vassels* (यज्ञपात्राणि) : "द्वन्द्वं न्यञ्चि पात्राणि प्रयुनक्ति", Vámana.

36. भुज् in the sense of *enjoying*, *eating* not *governing* : "तां राघवागत्योपभुङ्क्ते", P. V. 11. ; "बुभुजे पृथिवीपालः पृथिवीमेव केवलां", R. XV. 1. ; "पूर्वं भुङ्क्तेऽविचक्षणः", M. III. 115.

* He, no doubt, adds "अकर्त्रभिप्राये", but for that there is a general rule Pánini's I. 3. 74.

Note exception. Hence "भुनक्ति स्वाराज्यं", An. III. 40. It should, however, be added that strictly speaking भुज् never conveys *governing*, but only the various forms of enjoyment.

37. कृ with उप- in the sense of *attending, arising*: "महामात्रानुपकुरुते", Vámana.; "सा लक्ष्मीरुपकुरुते यया परेषां", Ki. VII. 28. But "किं ते मृधः प्रियमुपकरोमि", Ra. IV.

Also उपस्कृ = *to polish, dress*, etc.: "उपास्कृषातां राजेन्द्रौ", B. VIII. 119.

38. प्र+कृ = *to violate, recite, begin, employ*: "कुलभार्यां प्रकुर्वाणं", B. VIII. 19.; "प्रकुर्वते... परस्परालापमिवामला द्विजाः", K. IV. 30.; "उदीरयितुं प्रचक्रे", N. XIII. 15.; "अन्यानपि प्रकुर्वीतामात्यान्", M. VII. 60.

39. कृ with वि-, when *intransative* or used with reference to *sounds*: "विकुर्वे नगरे तस्य", B. VIII. 21.; "छात्रो विकुरुते स्वरान्", Vámana.

40. अधि+कृ = *to hear, to overcome, take possession of*: अधिचक्रे न यं हरिः", B. VIII. 19.; "दैत्यानधिकुरुते कृष्णः", Vopadeva.; "भवादृशाश्चेदधिकुर्वते रतिं", Ki. I. 43. But "मनुष्यानधिकरोति शास्त्रं", S. I. 3. 26.

41. कृ with अप-, अपा-, उत्-, उदा-, निरा- in the sense of *wronging, injuring, doing away with*: "योऽपचक्रे वनात्सीतां". B. VIII. 20.; "स्नेहो वर्तिकामुदाकुरुते", Vámana.

42. नी with वि- in the sense of removing, restraining *of passions*: "द्वे रिपून् विनयन्ते न शरीरजन्मन.", Ki. II. 41.; "विनयन्ते स्म मधुभिर्विजयश्रमम्", R. IV. 65. The language of Pánini's I. 3. 37. is wider, but as such the rule is not observed: "विगणय्य नयन्ति पौरुषं", Ki. II. 35.

In the sense of *instructing, teaching*, it is also P.: "विनिन्युरेनं गुरवो गुरुप्रियं", R. III. 29.

In the sense of *giving up, paying, employing* it is said to be A.: "विनेष्ये वा प्रियान् प्राणान्", B. VIII. 21.; "मद्राः करं विनयन्ते", Vámana.; "शतं विनयते", S. k.

43. नी with उप- with reference to the investiture with the sacrificial thread: "गर्भाष्टमेषु ब्राह्मणमुपनयीत", U. s.

In the sense of *maintaining, keeping*, उपनी is said to be A.: "कर्मकारानुपनयते", Vámana.

44. नी with उत्-, उदा-: "उदानेष्येऽयथा यशः", B. VIII. 21.; "दण्डमुन्नयते", Vopadeva.

45. नी intransitive in the sense of *leading up to*: "नयते चार्वी लोकायते", Vámana. Vopadeva understands Pánini's rule literally and adds "विष्णुं नयते" (= पूजयति), but this use is very doubtful.

46. नाथ् in benedictions and injunctions : "धृत्या नाथस्व वैदेहि", B. VIII. 120 ; "नाथसे किमु पतिं न भूभृतः ", Ki. XIII. 59. The last is considered wrong by some Grammarians.

47. हृ with अनु- in the sense of *following* with reference to *gait* only : "पैतृकं [गतं] अश्वा अनुहरन्ते, मातृकं [गतं] गावोऽनुहरन्ते", Vámana.

48. नु with आ- : "आनुते सृगालः", Vámana.

49. कॄ with अप- in the sense of *picking* (*of quadrupeds and birds*) : "अपस्किरते कुक्कुटो भक्षार्थी", "अपस्किरते श्वाश्रयार्थी", Vámana. But "गजोऽपकिरत्यम्भः", "अपकिरति कुसुमं".

50. ऋ = *to go* with सम्- : "समारन्त ममाभीष्टाः", B. VIII. 16. ; "संकल्पाः समरन्त", Vámana.

51. दृश्, प्रच्छ्, स्वर् with सम्- used *intransitively* : संपश्यते, समृच्छते, संस्वरते. But संपश्यति is more common.

52. अस् = *to throw* with prepositions is both P. and A. : "इति विविधमुदासे सव्यसाची यदस्त्रं", Ki. XIV. 63.

53. ज्ञा without prepositions is both P. and A. : "न जाने किमनभिमतं दर्शयिष्यति", H. ; "जानानापि", K. ; "मुमोच जानन्नपि जानकीं न यः", Si.

54. ज्ञा with अप- in the sense of *denying, hiding* : "आत्मानमपजानानः", B. VIII. 26.

55. ज्ञा with प्रति- or सम्- : "प्रत्यज्ञास्त क्रियापटुः", "संजानानान् परिहरन्", B. VIII. 26-7. But not in the sense of *thinking of* : "मातुः संजानाति", Vámana.

56. ज्ञा with अनु- in the sense of permitting is both P. and A. : "ततोऽनुजज्ञे गमनं सुतस्य", B. III. 23. Dikshita thinks the verb is used passively, but at the sacrifice of the simple construction.

57. वद् with वि- in the sense of *disputing* : "विवदमानानां प्रजानामाक्रोशैः", D. VIII.

58. वद् with संप्र- of *speaking together of men* : "संप्रवदमानाज्जनात्", B. VIII. 28., but "संप्रवदन्ति कुक्कुटाः", Vámana.

59. वद् with उप- in the sense of *entreating, coaxing* : "किंचिन्नोपावदिष्टासौ", B. VIII. 28. ; "परदारानुपवदते", Vámana.

60. वद् with अनु- *used intransitively* : "घोषस्यान्ववदिष्टैव", B. VIII. 29. But "अनुवदति गिरं नः", R. V. 74.

61. वद् in the sense of *ability to talk on* and of *disputing* : "वदते चार्वी लोकायते", "वदते गेहे", Vámana. Bhatti's वदमान in VIII. 27. appears to be wrong as भासन in Pánini I. 3. 47. is used figuratively and not literally.

62. वद् with विप्र- is also A. with reference to differences of opinion : "विप्रवदन्ति or विप्रवदन्ते वैद्याः", S. k.

63. गॄ (of 6th class) with अव- : "तथावगिरमाणैश्च पिशाचैर्मांसशोणितम्", B. VIII. 30.

64. गॄ (of 6th class) with सम्- in the sense of *affirming* : "स्वामिनो गुणान् संगिरन्ते", B. VIII. 31. But "संगिरन्ति ग्रासम्", Vámana.

65. चर् with सम्- used intransitively : "कश्चित्तथा सञ्चरते चराणां", R. ; "चोद्यतः समचरिष्ट रसोऽस्य", Si. x. 7. Note restriction. Hence "उभौ लोकौ संचरसि इमं चामुं च देवल", Vámana.

66. चर् with उत्- in the sense of *transgressing* : "गुरुवचनमुच्चरते". In the sense of *rising*, it is P. : "बाष्पमुच्चरति", Vámana.

67. नम् with परि- in the sense of *changing, turning into* : "यथा हि लोके क्षीरं जलं वा स्वयमेव दधिहिमभावेन परिणमते", S. II. 1. 24. In other senses, it is P. : "तानि रामे ब्रह्मर्षिभ्यः परिणमन्ति", Vi. I.

68. इ with अधि- in the sense of *studying* : "संहितामधीयानः पूती-भवति", V. s. In the causal, it is P. : "वेदांस्तानध्यजीगपत्", An. In other senses, it is P. . "मामेवाध्येति नृपतिः", Ki. XI. 74.

69. मन्त्र् (10th class) with आ-, in the sense of *addressing, bidding farewell* : "आमन्त्रयस्व सहचरं", Sa. ; "आमन्त्रयेत तान् प्रज्ञान्", R. XIX. 7.

70. According to Pánini I. 3. 72., Verbs which are both P. and A. should be used in the A. when the act is for the subject* : "पचते" (= cooks for himself), "कुरुते" (= does for himself), Vámana. But this and the following three rules are not observed : "लोभी वदति न कुरुते न वदति सुजनः करोत्येव", M. n. on Me. II. 53.

71. So with Causa's (I. 3. 74) : "कटं कारयते" (= gets the mat made for himself), Vámana ; "स्वार्थं कारयमाणाभिः", B. VIII. 43.

72. So वद् with अप- : "धनकामो न्यायमपवदते न्यायापवादेन धनमर्जयिष्यामीति मन्यते", Vámana. But "स्वं पुत्रमपवदति or- ते", in the same sense. When the act is not for the subject (कर्त्रभिप्रायः क्रियाफलं), it is simply P.

73. So यम् with आ-, उत्-, or सम्- when not used with reference to works (ग्रन्थे)) : "श्रियमायच्छमानाभिः", "नित्यमुद्यच्छमानाभिः", B. VIII.

* When words expressing this are used, they may be used both in P. and A. (I. 3. 77.). This applies to the three rules.

467.; "श्रौढीन् संयच्छते भारमुद्यच्छते चलमायच्छते", Vámana. But "उद्यच्छति चिकित्सां वैद्यः".

SECT. II. PARASMAIPADI.

74. कृ with अनु- or परा-: "अनुकरोति नारायणस्य", K.; "ता इन्द्रमान् पराकुर्वन्", B. VIII. 50.

75. रम् with वि-, परि-, आ-: "विरम कर्मणोऽस्मान्मलीमसात्", D. IV.; "अयं पर्यरमत्", "आरेमुरित्वा पुलिनान्यस्य", B. VIII. 53.; III. 38.

76. रम् with उप- is also P.: "निरीक्षितुं नोपरराम बल्लीः", Ki. III. 17.; "उपरमतामपि ब्रह्म", S. 4. Used causatively, it is always P.: "यज्ञदत्तमुपरमत्युपरमयतीति यावत्", Vámana,

77. क्षिप् with अभि-, प्रति-, अति-: "अभिक्षिपन्नमैक्षिष्ट रावणं पर्वतश्रियं", B. VIII. 51. Used reflexively in the Passive, they will like others follow the general rule: "अभिक्षिप्यते स्वयमेव", Vámana.

78. मृष् with परि-: "मघोने परिमृष्यन्तं", B. VIII. 52.

79. वह् with प्र-: "प्रवहन्तं सदामोदं", B. VIII. 52.

80. ऊह preceded by a preposition is also P.: "औहिष्ट", B. III. 43. But "समूहति,-ते", S. k.

81. Causals of बुध्, युध्, नश्, जन्, श्रु, द्रु, स्रु: "प्राबोधयन्नुषसि", R. V. 65.; "नायोधयत् समर्थोऽपि", "नाशयेयं कथं शुचः", B. VIII. 56-7.; "जनयति प्रागल्भ्यमधीरप्रकृतेः", Ki.; "आश्रावयेदस्य जनं परेषां", B. XI. 30.; "द्रावयिष्यामि राघवात्", "प्रास्रवन्तीं दिवं वनैः", B. VIII. 58-9. For अधी see 68.

82. Causals of Verbs of motion and Eating: "प्रस्थापयामास ससैन्यमेनं", R. V. 80.; "चलयन् भृङ्गरुचस्तवालकान्", R. VIII. 53.; "भोजयति", "निगारयति", "आशयति", Vámana. अद् *to eat* is an exception: "आदयते देवदत्तेन", Vámana. Dikshita adds it will be P. when the feeding is through another: "आदयत्यन्नं वटुना". If this is correct,* the first example should be "आदयते देवदत्तः".

83. Causals of Neuter Verbs when the subject is a rational being (I. 3. 88): "पार्श्वे शायय रावणं", B. VIII. 83. In other cases, it may be also A. Hence "करिभिर्वर्तयते नगाधिपः", Ki. II. 18.

---

* All causals are P. and there was no necessity of this rule if it did not want to override I. 3. 74. Vopadeva groups it with the Verbs noted in 33.

CONTENTS.

84. मृ is P. except in लट्, लोट्, लङ्, लुङ्, लिङ् (I. 3. 61.): म्रियते, अमृत, मृषीष्ट, etc. But ममार, मरिष्यति, मारयति, मुमूर्षति, etc.

85. द्युत्, श्वित्, मिद्, क्ष्विद्, ष्विद्, रुच्, घुट्, र(लु)ट्, लुठ्, शुभ्, क्षुभ्, नभ्, तुभ्, स्रंस्, ध्वंस्, भ्रंस्(भ्रश्), स्रंभ्, may be P. in लुङ्. (I. 3. 91.): अद्युतत् or अद्योतिष्ट; अश्वितत् or अश्वेतिष्ट; अमिदत् or अमेदिष्ट; अक्ष्विदत् or अक्ष्वेदिष्ट; अष्विदत् or अष्वेदिष्ट; अरुचत् or अरोचिष्ट, "अरुचन् कुमुदाकराः", B. VIII. 66.; अलुठत् or अलोठिष्ट, "रंहसा शाखिनोऽलुठन्", B. XV. 25.; अक्षुभत् or अक्षोभिष्ट, "प्राक्षुभन् कुलपर्वताः", B. XV. 25.; अध्वसत् or अध्वंसिष्ट, "नाध्वसत् करिणां ग्रैवं", R. IV. 49.; अस्रभत् or अस्रंभिष्ट.

86. वृत्, वृध्, शृध्, स्यन्द् may be P. in लुङ्, लृट्, लृङ्, and सन् (I. 3. 92.): अवृतत् or अवर्तिष्ट, वर्त्स्यति or वर्तिष्यते, अवर्त्स्यत् or अवर्तिष्यत, विवृत्सति or विवर्तिषते, "उत्पाताः प्रावृतंस्तस्य", B. XV. 26., "सीतान्तिके विवृत्सन्तं तस्य श्रियं विवृत्सन्तं", "निरवर्त्स्यं प्रवेदार्ता", B. VIII. 67-9. So with other three: "अस्यदन्नि-न्दुमक्षयः", B. VIII. 66.; "स्यन्त्स्यति वह्निरिन्दोः", B. XII. 77.

87. क्लृप् may be P. also in लुट् (I. 3. 93.): अक्लृपत् or अकल्पिष्ट-अक्लृप्त, कल्प्तासि or कल्पितासे-कल्प्तासे, कल्प्स्यति or कल्पिष्यते-कल्प्स्यते, अकल्प्स्यत् or अकल्पिष्यत-अकल्प्स्यत, चिक्लृप्सति or चिकल्पिषते-चिक्लृप्सते, "अकल्प्स्यद्-द्युतिः सर्वा", B. VIII. 69, "प्रकल्प्स्यति च तस्यार्थे.", B. XVI. 11.

88. शी (4th class शीयते) is defective, being found only in लट्, लोट्, लङ्, विधिलिङ् (I. 3. 60), the other forms being supplied by शद्: शशाद, शिशत्सति, etc.

CONCLUDING REMARKS.

89. Verbs which are only A. or only P. will be used in A. or P. with the exceptions and restrictions above specified.

90. Verbs which are both P. and A., should be used in the P. except when the act is *for the subject*, when it should be used in the A. But when words indicating this are used, both P. and A. may be used (I. 3. 72 and 77). This rule is not observed in Practice.

Some of these are, however, in some places always A. or always P. They have been illustrated above.

91. Of the Nominal Verbs, some are A., some are P., some are both P. and A. (I. 3. 90): तपस्यति, यशस्यते, लोहितायति,-ते. For these, other Grammars should be consulted.

92. In the Passive Form, they are all used in the A. whether strictly Passive (कर्मवाच्य), reflectively Passive (कर्मकर्तृवाच्य), or Neuter-Passive (भाववाच्य), whether from simple Verbs, Causals, Desideratives, or Frequentatives. Vide §

93. Desideratives follow the Pada of the Verbs from which they are derived (I. 3. 62.): लिप्सते from लभते, लिलिक्षति from लेढि, निविविक्षते from निविश् (2), विरिरंसति from विरमति (75), प्रतिपित्सते from पद्यते, S. II. 1. 1.; प्रतिपिपादयिषति from प्रतिपादयति from पद्यते, S. 4; विजिगीषते (from विजयते), Ki. XII. 30.

94. Causals are P. (I. 3. 78). For exceptions and general remarks, vide above.

CORRECTIONS.

GRAMMAR.

4. 20. काष्ठ: (काष्ठौ). 6. 7. masculine (maculine). 8. 11. व्य ञ्जना: (व्य ञ्जना:) ; 18. प्रतिपत्य (प्रतिपत्य). 16. 29. उत्सुक (उत्सुक). 21. 19. धर्म (धम). 26. 9. नटी: (नटी). 32. 22. पक्ष्मेता (पक्ष्मेता). 37. 10. dele वर. 42. 4. Words (according). 46. 5. ईमस (-स). 54. 5. reject, take (rejects, takes). 76. 24. By (But). 84. 24. जीवित (जवित). 87. 5. रचयं (रचय) ; 11. करिष्यमाण: (-ण). 88. 25. सा after च ; 27. यजु (यजु). 94. 15. Gom (Gam), m. pl. (n. pl.). 95. 26. प्राग्ज्योतिषसु (प्राग्योषसुति). 98. 24. असु (असू). 99. 14. name (same). 103. 27. not (ot). 104. 12. probably (properly). 105. 12. edifice (edificc). 111. 26. assert (arsert). 115. 4 aeger (aegers). 119. 8. send (rend). 120. 26. भूभुजे (भूभुवे). 121. 8. occasion (acc-) ; 17. owes (ows). 130. 21. instrument (instrumental). 147. 13. पविष्ट (पविष्ठ). 151 17. affairs *after* all. 154. 2. pleasures (females) ; 19. गौसरि (रि). 159. 2. below (bellow). 163. 15. वादीय (वा दीय). 168. 28. pre (pro). 173. 14. R (N). 175. 14. three or four (four or five). 176. 18. later (latter) ; 28. ते (त). 183. 6. इदम् (ईदम्). 186. 4. occasion (ac-). 187. 27. * (†) ; 28. † (*). 192. 27. केचि (के दि). 195. 3. कृतिमा (कृनिमा). 197. 24. presses (ses). 198. 23. perative (para). 211. 13. धमच्छय (च). 213. 3. sion (tion). 214. 14. be (were) ; 17. सत (सत). 216. 2. strip (ship) ; 12. of (or). 227. 3. as *before* in. 235. 14. began (gun). 236. 6. सम्य (सम्य). 239. 7. दृहता (वह). 242. 5. मज्ज (ज). 250. 21. निर्भर (भर). 259. 10. is (are). 11. ob (ab). 261. 2. सु (सू). 262. 31. Mal (Mah). 267. 34. in mind *before* that. 282. 19. Add "वाट: पथच मार्गच", T. 8. II. 19. 284. 4. from (form). 286. 25. च (व). 290. 29. ve (va).

DICTIONARY VOL. II.

I. 17. it (ti). II. 32. their (the). IV. 8. there (these) ; 16. relics (relies). XI. 2. riveted (rivetted) ; 24. not (no). XII. 10. critics (criticts). 605. 17. चरम (परम). 611. 8. भाष (भाष). 615. 5. घुणाति or घुणीते (घ-). 616. 24. wind (mind) ; 28. घुमा (घमा). 617. 13. पलायते (ते). 626. 28. Sr. (S). 627. 1. c. 6 (2) ; 25. Sa. (K). 633. 11. पूर्व (पूव). 643. 8. पथिची (पचीन्). 646. 20. danger (dauger). 651. 1. मे (म). 652. 21. R

(K). 654. 20. परि (पिरि). 655. 2. मुखः (मुख). 674. 16. (भवति) (भवते). 688. 7. काम्यति (काम्यति). 698. 6. यी (या). 721. 15. Handsome (sose). 722. 6. h.s (h.). 723. 5. सुखं (सुख); 22. protect (proteet). 728. 5. यी before इन्द्राणि. 730. 21. क्षेम (क्षेम); 22. पचिवी (पचीव्). 735. 25. इहाह (ह). 742. 5-6. परं (पर). 745. 2. पिपिक्षु (पिक्षु); 19. चट् (त्). 752. 4. त्नि (ति). 755. 11. dele *a*. 758. 19. dele सर; 20. सुतकरोति (स). 759. 16. राजिक्षं जवि (क्षित्र). 766. 4. द्रौ (द्री). 767. 19. वत् (त्). 768. 2. न (त). 799. 6. पत् (तत्). 825. 9. त्र (त्र). 833. 8. निमिष (मव). 841. 11. भूष् (भू). 846. 15. 1 (6). 852. 22. j. (i). 893. 10-1. c. 6 (2). 923. 1. vant (vaot); 19. यात (य र). 924. 14. मचना (मचा). 978. 5. उच (उद्). 1009. omit lines 25 to 27. 1015. 19. dum (ding). 1022. 7. सुन्दरी (सुन्दरी). 1029. 12. GULAR (Y). 1031. 1. ODDLY (ODLY); 7. ODIOUS (EOUS); 15. RED (RD).

PREFACE.

In the preface to the first volume, I have fully explained the plan of my work. But some parts of it have been misunderstood in certain quarters and objections have been taken first to my including words which have no equivalents in Sanskrit, secondly to my differing from my predecessors in coining equivalents for scientific and philosophical terms, and thirdly to my not giving all English words.

2. To the first objection, I plead guilty with the whole body of respectable European Lexicographers. They have felt that positive knowledge is as much of use as negative knowledge—it is as good to know that a word has its representative in another language as to know that it has no representative : and I am not sorry that I have deferred to their combined authority. It is a truism which cannot be denied, that words which have no equivalents in another language are to be retained in that language, when ti is found that coined words would be as unsuitable to express their sense as long round about sentences, and the analogy of languages shews that, in such cases, the words are to be assimilated to the languages in which they are adopted. For homely examples, I may refer to the words which have been bodily adopted in English from the dialects of India.

But I will not rest there. Sanskrit itself contains abundant examples to illustrate my meaning. होरा* and हरिज †, सेर and मन ‡, भिश्त ¶ and पह्लव § and hundreds of similiar terms unmis-

---

* Su. XII. 78. Gr. 'ὥρα.

† Ja. v. 17. 92. Gr. 'orizon.

‡ Liláavati. Admittedly taken from the Mahomedans.

¶ "भाः साम्प्रतं स्वरपि भिश्त इव" Dhananjaya Vijaya.

§ V.p. IV. 3. 21.

takeably shew that in adopting foreign words Sanskrit does not lose sight of putting a Sanskrit garb on them. This serves a double purpose—of naturalizing the words and of fixing their spelling, neither of which is to be disregarded. It will probably be admitted that these considerations require that all English words are to be retained in an English-Sanskrit Dictionary.

3. There is another reason. I do not pretend to a comprehensive and thorough knowledge of Sanskrit. Words that are considered by me to have no representatives are either known to other scholars to have representatives or may hereafter be found to have representatives with the light of unpublished and hitherto unexplored texts. Some years ago, while I was reading with a highly respected if not distinguished Sanskrit scholar, we were told that the fruits imported from Cabool had no names in Sanskrit. The Bhâva Prakasha is now with me, and I can authoritatively say how far the opinion of the learned scholar is correct. So with other classes of words. Till the whole field of Sanskrit Literature is fully explored*, it is presumptuous not

* Almost every branch of science had special works and only a few are beginning to be printed. I may mention special works on elephants horses, chariots etc. "कच्चित् सूत्राणि सर्वाणि प्राप्तानि भरतर्षभ । । हस्तिसूत्राश्वसूत्राणि रथसूत्राणि वा विभो ॥" Mah. II. 5. 120. Nila Kantha, who is a modern commentator, is satisfied with stating "अश्वादीनां लक्षणपरीक्षाचिकित्सौषधीदोपनोन्मादमादिप्रकारप्रतिपादकग्रन्थान्." But we learn more from the commentaries of Mallinatha. To "विनीतनागः किल सूत्रकारैरैन्द्रं पदं भूमिगतोऽपि भुङ्क्ते" of Raghu VI. 27, he adds "सूत्रकारैर्गजशास्त्रकर्तृभिः पालकादिभिर्महर्षिभिः". In his notes to the fifth canto of Sisupálá Badha, he mentions three works on horses—Haya Lilabati, Revata, and the compilation of Bhoja Raja. The Sutras have probably gone away with time. But modern compilations have not all perished. Our Calcutta friends, with abundant leisure, will do well to turn the attention to this field, which has not yet been touched by any scholar eastern or western, but nevertheless of immense interest to the readers of Sanskrit. I will here quote second-hand

only for a man of my limited knowledge, but for the highest and most deeply read scholar to lay down, except to a very slight extent, that such and such classes of words have no representatives in Sanskrit and it appears to me to be best that such words should not be left wholly unnoticed in an English-Sanskrit Dictionary.

4. To the second objection, I cannot so strong reply as I cannot be the judge of my own work. But I have already stated in the preface to the first volume, that I have differed from my predecessors only when I have considered their labours not very successful. My views may be faulty—my labours may have been wasted, but it is not correct to say that I have paid no attention to their teachings.

5. It is a notorious fact that the first workers in a field are led away by superficial identities and I will be pardoned for attributing the same fault to some of my predecessors. Every title page of a Bengali Book shews the stamp of English idiom*. Good many of the Bengalized words shew touchy consideration for the roots of words†. But the evil is not confined to the

---

a passage from Bhoja Raja (Mallinath's note to Sisupala Badha v. 10.)—both to shew the nature of the work and illustrate its teachings. "मृदुनैकेन घातेन दुष्टकालेषु ताडयेत्। तीव्रं मध्यं पुनर्द्वाभ्यां जघन्यं निष्ठुरैस्त्रिभिः। उपवेशे च निद्रायां स्खलिते दुष्टचेष्टिते। वडवालोकनौत्सुक्ये चतुर्गर्वितहेषिते। उन्मार्गे च दुरुत्थाने विमार्गगमने भये। शिवात्यागस्य समये सञ्जाते चित्तविभ्रमे। दण्डः प्रयोज्यो वाहानां कालेषु द्वादशस्वपि। ग्रीवायां भीतमाहन्यात् स्कन्धे चैव च वाजिनम्। विभ्रान्तचित्तमधरे त्वक्षिप्रचल [?] ताडयेत्। प्रहेषितं स्कन्धपार्श्वे वडवालोकिनं तथा। उपवेशे च निद्रायां कटिदेशे च ताडयेत्। दुश्चेष्टितं मुखे हन्यात् उन्मार्गप्रस्थितं तथा। जघने स्खलितं चन्याभ्रेचमार्गे [?] दुरुत्थितम्। यः क्रुद्धप्रकृतिर्वाजी तं सर्वत्रैव ताडयेत्॥"

* It is good English to say that *a work is by so and so.* But it is not Bengali to say অমূক পুস্তক অমূককৃত. Yet the Anglicism is retained in every book almost imperceptibly.

† Hippopotamus is rendered सिन्धुघोटक evidently because it means in

vernacular. It is very prevalent among many of the comparatively modern Pandits. The Sanskrit translation of geometry made by Yogadhyaya Misra about 50 years ago, is so faulty in this respect that with the new light of Kern's Arja Bhatiya, I regret very much that I had recourse to it for geometric terms. Not confining to using words in senses in which they are never used and of coining words where these were good equivalents, he retains the whole English alphabet and calls his figures by अ, ब, स, ड, etc. which neither in sound nor in appearance nor in sense resemble English a, b, c, d, etc. for which they stand.

6. To the third objection, I will remind my readers that I do not undertake a comprehensive Dictionary. Even such a work as Webster's Dictionary—the labour of many years on the relies of many learned scholars, is not only deficient in such words as Trench has commented on, but also such common phrases as *be over*, *get into*, *get up* (intrans). Mine is a much humbler undertaking and it cannot contain all the words of the English language.

7. But these are mere fleshy excrecenses, the knowledge of which will not materially assist in learning a language—labours on which will be always subject to diverse criticism. The words which form the backbone of a language—about which there is but one opinion and which should be thoroughly learnt both to understand it and to make one's thoughts intelligible to others, have received far greater attention from me. Even in these, I am conscious of my frailties and the very imperfect state of my work. But I do hope that my labours have not been wholly wasted and some success attained.

Greek *river-horse*. But I believe the author of the word never saw the animal and it is doubtful whether he would have called it a घोटक if he had seen it.

8. To make my meaning intelligible, I give a few instances. Take the Sonskrit word नव, Latin *novus*, Greek *neos*, Persian *nao*, Anglo-Saxon *niwe*, English *new*. Webster devotes seven paragraphs to it, and gives the following meanings.

(1) Having existed or having been made, but a short time, having originated or occurred lately ; recent ; fresh.........

(2) Not before seen, made acquainted with, or known.........

(3) Starting anew, renovated ; commencing.........

(4) Not ancient, modern ; not of ancient existence.........

(5) Not worn out, defaced by use or the like......

(6) Not habituated, not similiar ; unaccustomed.........

(7) Fresh from anything ; newly-come.........

9. Wilson, who gave an English form to the then existing Sanskrit lexicons, says of नव simply "new". Monier Williams, who admittedly inverted his Dictionary in 1851, apparently concluded from this that नव was restricted only to the first of the above senses and gives different equivalents under the subheadings "modern", "not ancient", "never occurring before", "not habituated", "not familiar", "not before used." Little did he think that when "new" is used in any of these senses, it always retains the idea of "newness" and conveys something different from the equivalents specified under these heads. A "new empire" is different from "a modern empire", many new empires of old being ancient and not modern empires. A "new metal" is not the same as a "metal never occurring before", it being a metal newly discovered and retaining that name after discovery, until it is considered old ; and so on.*

* I am sorry that I have not by me to compare the Dictionaries of Benfey, Roth Gold-stuker and the Sanskrit Dictionary of Monier Williams. But considering that some of the mistakes are repeated in the latest Dictionary in preparation, I presume I have not been anticipated in all that I say.

10. The history of the word is probably the same in every Aryan language, and with a few exceptions, the same word has risen through perceptible stages into the advanced ideas of "new man" "new hand" etc. The examples I have quoted from standard Sanskrit writers will clearly illustrate this as regards Sanskrit and similiar examples will be found in most of the languages of this family.

11. But the similiarity of growth is not confined to words clearly traceable to the same origin. It is seen even in words whose common origin is at least exceedingly doubtful. Take for instance the English "great", Sanskrit महत्. Originally applied to things, both the words have gradually grown to apply to a variety of ideas as will appear from the examples I have given. Monier Williams gives a large paragraph to it, but except the first word and the last few lines partially, the whole of it is quite irrelevant and out of the mark.

12. As another example, take the English word "honor" and Sanskrit मान. Each has the same history and is applied to the same variety of ideas. Monier Williams gives it the most insignificant place and even there, not correct in assigning its gender.*

13. From words the study of which must be of great interest to the historical students of language, I turn to words the full appreciation of which must be eagerly sought by every careful student of Sanskrit. Take for example, the common verb ज्वल् as applied to the burning of lights. It is a sense of every importance being the only representative of the English idea in Sanskrit, as may be seen from some of the vernacnlars : and yet it does not find a place in the Dictionaries I have

---

* मान in the sense of measure is neuter, in the sense of honor always masculine. Wilson has noted this, as well as other Dictionaries I have consulted. The rules of Panini on gender and derivation shew this clearly

consulted, and for this reason that the verbs have been completely neglected by our home lexicographers.

14. Turning to nouns, take the pair of words वयस् and आयुस्, which are clearly distinguished in every vernacular I know and never confounded by any Sanskrit writer of repute. The first is the exact equivalent for English "age," while the second means *life-time—the whole of a man's age* as it is or as it should be. For instance, when we wish a man a long life, we never apply the word वयस् to it : when we say a man is of middle age, we never apply the word आयुस् to it. But in a few examples, आयुस् may be rendered into English by the word "age." *In such cases* not that आयुस् loses its proper sense, but "age" is applied to "whole age" "life" "life-time". This has led to a great deal of confusion among English writers. For instance, Wilson says शतायुस् (mfn.) = "a man a hundred years old". Monier Williams follows him and inverting, gives twice under "hundred" and again under "old" *a hundred years old* = शतायुस्. But the compound can never have the meaning given by these Sanskritists. Take for instance the well known instance शतायुर्वै पुरुषः.* According to these writers it would mean "a man hundred years old", whereas it means "hundred years is the measure of man's life." It is not a particular expression referring to a particular individual, but a general expression referring to the whole mankind.

---

* As this mistake has been repeated by Pandit Taranath Tarkavachaspati in his Sabdastoma Mahanidhi, I will quote authorities in support of my view. R. I. 23. has "मदीयाः प्रजाः पुरुषायुषजीविन्यः" and Mallinath says "आयुर्जीवितकालः। पुरुषस्यायुः पुरुषायुषं वर्षशतमित्यर्थः। शतायुर्वै पुरुष इति श्रुतेः।" Su. I. 21. has "परमायुः शतं तस्य" and Ranganatha explains "शतं शतवर्षपरिमितमायुः शरीरधारणकालः।" Under Rig-Veda X. 18. 5., Sayana says "जीवानामायूंषि जीवनानि कल्पय". It is useless to multiply authorities. आयुस् can never have the meaning given by Williams in any of these instances.

15. Turning to another class of words, take the pronominal forms इयत्, एतावत् and तावत्. Wilson does not distinguish them and Monier Williams seems to confound them altogether. It is not the less true that the first two forms may be used either absolutely or dependantly, but can never be used with the form यावत्; while the third is always used with यावत् expressed or understood and never used absolutely. When for instance it is said *"so much of such a thing is required for so much work,"* we may use एतावत्......एतावत्, इयत्......एतावत्, एतावत्......इयत्, or इयत् ......इयत्, but can never use तावत्. When, for instance, it is said *it requires so much labor that......*we must use either एतावत् or इयत्. On the other hand, when it is said, *"so much as"*, *"as much as" "so many as"*, *"as many as"*, we must use, the forms तावत् ......यावत्, and conversely यावत्......तावत् for *as many as......so many, as much......so much.........*

16. Turning to special names, take the word भ्रमर out of the animal kingdom. Amara, who is fond of including different species under the same head, does not classify it with मधुमक्षिका, and the chapter of the Bhava Prakasha on honey contains a tolerably good account of them. Wilson commits no mistake about it. But Monier Williams leaves out the general expression and gives it as the proper equivalent for "bee". If it was an unimportant word in the Sanskrit Literature, I should have laid no stress on its proper meaning. But Sanskrit Poetry abounds with its allusions and many a beauty will be missed, if it is accepted as an equivalent for "bee". Take, for instance, the familiar passage in the first act of the Sakuntala, where a भ्रमर comes near Sakuntala almost to kiss her lips and buzzes about her face. Is this natural for common bees? Has any body seen a bee to do this? It will probably be said "no, it is the poet's creation". Not the least. Kalidasa's creative power was great, but not at the sacrifice of nature. I can speak from personal experience and those who have studied the habits of

these humble bees will bear me out that every word of Kalidasa's description is true to nature. It is known as भोमरा in vernacular and those who wish to test my assertion may do so by consulting the people.

17 Coming down to the vagetable kingdoms take the word, *melon, water-melon, musk-melon.* Each has a different name in the vernacular, and melon is broadly distinguished from the other two. Monier Williams pays no regard to the distinction and under *melon* gives the equivalents for *water-melon.* But unlike other cases, he notes that the equivalents are for *water-melon,* although that will not help the student a bit in finding out the name for *melon.* I have given the equivalents for each of these words.

18. In the mineral kingdom, I cannot say that my labours have been successful, but I can say that I have not altogether neglected the field. Take for example the word वैदूर्य्य which Wilson calls the *lapis lazuli,* but I call the *cat's eye.* I base this conclusion on the ground that it is always compared by Sanskrit poets with cat's eye. For instance, in the Mahavarata Santi Parva chapter 138, Bombay edition, the 67th verse is—

ततस्तीक्ष्णाग्रदशनो मणिवैदूर्य्यलोचनः ।
मूषिकं मन्दमुद्वीक्ष्य मार्जारो लोमशोऽब्रवीत् ॥

The second half of the 45th verse of the third canto of the Sishupala runs thus—

विभ्युर्विडालेक्षणभीषणाभ्यः
वैदूर्य्यकुड्येषु शशिद्युतिभ्यः ॥

वैदूर्य्य litterally means, '*produced at a distance*' and the विश्वकोष gives the mountain Balavaya as the place where it is found. It is for the mineralogists to say whether my conclusion is correct. But I can say that we have other names for the lapis lazuli.

19. If, in these and similiar instances, my labours have been successful, I hope they have not been wholly fruitless in

the important field of Sanskrit Syntax. The labours of European Scholars in the field of Sanskrit Grammar have in more than one point been very successful. The labyrinths of declension and conjugation have been unravelled, their intricacies laid bare, and the rules methodized on a rational system. Differing on the one hand from the generalizing mazes of Panini which are to be brought to bear on every instance, on the other from the numberless special rules of Vidyasagara which memory can not retain, the method pursued by these scholars is the best calculated to give the student within the shortest possible time a fair acquaintance with the structure of the language. But not so with syntax. Our forefathers did not fully expound the subject and with the light of mere book learning, foreigners must feel difficulty to comprehend it. Indeed there are some writers, as, for instance, Professor Monier Williams, who have made a complete mess of it. The rules of Panini have not been carefully studied: the idioms of the vernacular have not been consulted: and exceptions and deviations have been mistaken for general rules, so that even in the abundant examples quoted, shades of difference have been completely ignored and almost every case is made to yield every sense and to agree with every collocation of words. For instance, nothing can be clearer than the use of the accusative to denote *time throughout which an action continues* and of the instrumental *for the time during which a thing is done.* But Monier Williams considers that there is confusion in their use and actually quotes two instances as if in support of his view.* The little words on which these

* These and similiar mistakes are repeated in the Dictionary. But द्वादशभिर्वर्षैः can never mean "for twelve years" and कतिपयदिवसैः "for a few days." The passages are not quoted at length. On examination, it will be found that they mean respectively "in twelve years" "in a few days." As another instance, I may mention his putting चेत् in the beginning of sentences, whereas it can never stand in that place.

uses are rivetted are but little studied and often completuly neglected. I have devoted the deepest attention to them and hope there has been some success in bringing their apparent irregularities into order. As an instance, I may refer to the word 'if' where I believe for the first time, I have collected the rules for the use of what is called in English the subjunctive mood. It will be seen how clearly they agree with the rules of Latin Grammar, to which in fact I owe that arrangement.

20. There are people who are fond of mere gloss and glitter—of ponderous volumes with long trains of words and incorporation of whole treatises. They are dazzled with the size and do not stop to examine the contents. It is immaterial whether they find anything to recommend in my book. But there are scholars who are conscious of the time the intellectual world loses in disputes about terms for which there ought to be no dispute and about expressions and constructions which are as clear as high noon. I honestly hope that they will allow that my hard labours have not all been in a false direction. To illustrate what I mean, I give an instance second-hand, as original examples may be considered begging the question. "Old" in English and the cognate languages is used both in the sense of "aged" and in the sense of "ancient". It is used equally of persons, things, and ideas. But no so वृद्ध in Sanskrit and the languages derived from it. It is never applied to old practices, old rules etc. Yet such a simple phrase as वृद्धव्यवहार* has been misunderstood and become the subject of great discussion.

21. It has been pointed out to me by Professor Max-Muller and my friend Mr. R. C. Dutt that I have not been always very precise in referring to authorities. I thank them heartily for the suggestion and have tried to act up to it. It will be seen that not only in small books like the Raghuvansa but also

* Max-Muller. Preface to Rig-Veda, vol. vi. p. xxix.

in the biggest works as the Mahabharata, I have latterly often given the most precise references. But it will be remembered that it is most difficult to do so in prose literature although I had often to refer to it and about many Calcutta editions, where no attention is paid to numbering the verses. In medical works, the subjects are very clearly marked and it is unnecessary to refer to them precisely. So in some other cases.

22. I have now the pleasant duty to thank warmly my friends and critics, who have encouraged the continuance and publication of this work. Knowledge for itself is so little valued in this country—there is such wide-spread abject deference to the language of our rulers—the sphere of such action is so limited—there is so little communication and sympathy between the different parts of India, that I cannot too highly express my obligations for such encouragement and advice.

GOALPARA.
Oct. 27. 1878. A. B.

FALSIFICATION : I. Lit. : (1) मिथ्याकरणं ; (2) वितथीकरणं ; etc. II. Counterfeiting, *f. of coins* कृत्रिममुद्राकरणम्.

FALSIFIER : I. Lit. : expr. by verb. II. Counterfeiter : q. v.

FALSIFY (v. t.) : I. To counterfeit, forge : q. v. II. To prove to be false : (1) मिथ्याकरोति, वितथीकरोति, etc., *if you f. your own saying* मिथ्याकरोषि चेत् स्वीयं भाषितं, A. r. ; (2) असत्‌: (ता, तं) करोति, etc., *you should not f. it* तत्तथा नाऽनृतं कार्यं, V. p.

FALSIFY (v. i.) ; (1) मिथ्या वदति ; (2) मृषा भाषते ; etc.

FALSITY : V. FALSENESS.

FALTER : I. Of speech : *making (them) f. at every step* वचनानि स्खलयत् पदे पदे, Ku. ; *f.ing with tears* साश्रुगद्गदं, D. II. II. To tremble : ph. *with steps f.ing* स्खलितामिर्गतिभिः, Si. IX. 78. III. To fail : q. v. [स्खलिताचरं, J.

FALTERING, FALTERINGLY ; (1) स्खलद्गिरा ; (2, गद्गदवाचा ; (3) गद्गदमली-

FAME : I. Rumour : q. v. : किंवदन्ती. II. Glory, renown : (1) यशस् (n.), *to acquire f.* यशोऽधिगन्तुं, Ki. ; (2) कीर्त्तिः, *of endless f.* अनन्तकीर्त्ति (mfn.), R. : V. RENOWN.

FAMED : V. CELEBRATED, FAMOUS.

FAMILIAR (adj.) : I. Domestic : q. v. II. Acquainted with : q. v. : (1) परिचितः (ता, तं) ; (2) अभिज्ञः (ज्ञा, ज्ञं). III. Easy, accessible : घनिष्ठः (ष्ठा, ष्ठं).

FAMILIAR (subs.) : चिरपरिचितः, D. : V. FRIEND.

FAMILIARITY : I. Acquaintance : परिचयः. II. Intimacy : घनिष्ठता.

FAMILIARIZE : (1) परिचयं करोति ; (2) अभ्यस्यति (अस्, c. 4.) : V. TO ACCUSTOM.

FAMILIARLY : (1) विस्रब्धं ; (2) by circum.

FAMILY : कुलं, *this girl is the life of the f.* कन्येयं कुलजीवितं, Ku. ; *of good f.* कुलजः (जा, जं), N. : V. RACE, LINEAGE, DESCENT.

FAMINE : दुर्भिक्षं, *in a f.-stricken country* दुर्भिक्षपीडिते देशे, P. IV. 4. ; *f. would enter a country* दुर्भिक्षमाविशेद्राष्ट्रं, Mah. [TO STARVE, KILL.

FAMISH (v. t.) : क्षुधया पीडयति (पीड्, c. 10.) *or* अवसादयति (c. of सद्) : v.

FAMISH (v. i.) : क्षुधया अवसीदति (सद्, c. 1.) : v. TO STARVE.

FAMOUS : (1) ख्यातः (ता, तं), वि-, प्र- ; (2) विश्रुतः (ता, तं) ; (3) प्रथितः (ता, तं) : v. RENOWNED, ILLUSTRIOUS. [*f.* शूर्पः.

FAN (subs.) : (1) व्यजनं ; (2) तालवृन्तः (of palm leaves). *Winnowing*

FAN (v. t.) : वीजयति, उप-, उत्-, (वीज्, c. 10.), *are my friends f.ing me* किं वीजयतो मां सख्यौ, Sa. II. To kindle : q. v. : सन्धुक्षयति. III. To winnow : q. v.

FANATIC (subs.) : धर्मोन्मत्तः (त्ता, त्तं) (?).

FANATIC, FANATICAL : (1) उग्रः (ग्रा, ग्रं) ; (2) उन्मत्तः (त्ता. त्तं) (= mad).

FANATICALLY : (1) उन्मत्तवत् (= madly) ; (2) उग्रं (= sharply).

FANATICISM : धर्मोन्मादः (?).

FANCIER : I. Lit. : भावकः. II. A breeder : पोषकः.

FANCIFUL : I. Dictated by fancy : (1) भावितः (ता, तं) ; (2) कल्पितः (ता, तं). II. Whimsical : q. v. : भावनापरायण (f. णा) (?).

FANCIFULLY : भावनया : v. WILDLY, WHIMSICALLY.

FANCY (subs.) : I. Imagination : q. v. : भावः,-ना, *my f.-got likeness* भावगम्यं मत्सादृश्यं, Me. II. Conception, idea : q. v. : भावः,-ना. III. Inclination : भावः, *my mind rests on him with entire f.* ममात्र भावैकरसं मनः स्थितं, Ku. ; *"f.-free"* भावमुक्तः (क्ता, क्तं).

FANCY (v. i.) : मन्यते (मन्, c. 4.), *one who f.s himself to be a learned man* पण्डितम्मन्यः, B. : v. TO THINK, BELIEVE.

FANCY (v. t.) : I. To imagine, guess : q. v. : तर्कयति (तर्क्, c. 10.), *which do you f. (to be Sakuntala)* त्वं तावत् कतमां तर्कयसि, Sa. II. To have a f. for. : रोचते (रुच्, c. 1.) (with dat. of the person) : v. TO LIKE.

Fancy (adj.): *f. goods* कल्पितद्रव्याणि ; *f. ball* *कल्पितनृत्यं ; *f. price* *कल्पितमूल्यम्.

Fancy-sick: दुष्टबुद्धि (mfn.) and sim. comp.s.

Fane; शिवायतनं : v. TEMPLE.

Fang: दंष्ट्रा, *with the rays of the f.s.* दंष्ट्रामयूखैः, R. Ph.: *having poison in the f.* (i. e. a serpent) आशीविषः, Ve.

Fanged: दंष्ट्रिन् (f. णी), Ki. XIII. 50.

Fangless: दंष्ट्राहीनः (ना, नं) and sim. comp.s.

Fanner, Fanning-machine: व्यजनयन्त्रं.

Fantasm: v. PHANTOM.

Fantastic,-al: I. Not real: कल्पितः (ता, तं). II. Capricious: [चपलः (ला, लं). III. Irregular, wild: q. v.

Fantastically: (1) चपलं ; (2) चापल्येन : v. WHIMSICALLY.

Fantasy: v. FANCY.

Far (adj.): I. Not near: (1) दूरः (रा, रं), वि- (with abl. or gen.), *f. from the village* दूरं ग्रामस्य ग्रामाद्वा, S. k. ; *not very f. from here* इतो नातिदूरे, K. ; (2) विप्रकृष्टः (ष्टा, ष्टं) (rare), *even now (his) time of awaking is very f.* अद्यापि सुविप्रकृष्टः प्रबोधकालः, Vi. II. Remote from purpose: *f. be it from me to justify cruelty* *दूरतस्तावत् क्रौर्यशोधनप्रस्तावः.

Far (adv.) I. To a great distance: दूरं, *with f. different results* दूरभिन्नफलयोः, Si. ; *f.-risen hope* दूरारोहिणी आशा, Sa. II. At a great d.: दूरे, Mu. Ph.: *from f.*: (1) दूरात् : (2) दूरादेव, K. ; (3) दूरतः, P. ; (4) दूरत एव, K. *How f.*: (a) = to what distance: कियद्दूरं, *h. f. are you coming* कियद्यावद्गमिष्यसि दूरं, N. ; (2) कियत्, *h. f. did he come following us* कियदनुसरन्नस्मानसावागतः, K. (b) = at what distance: (1) कियद्दूरे ; (2) कियत्यध्वनि, *what sort of a place is Ujjayaini and how f. is it [from here]* कीदृश्युज्जयिनी कियत्यध्वनि सा च, K. *Far off*: (1) दूरं or दूरे : v. FAR ; (2) दूरस्थः (स्था, स्थं) (=

situated f.), *nearing what was f. o.* नेदयन् दूरसंस्थं, B. *So far* (i. e. such a distance) : एतावतीं भूमिं, K. *So far as* : v. so. *As far as* : (a) = up to : पर्यन्त in comp., *as f. as the park* वनान्त-पर्यन्तं, N. (b) = so far as : v. so.

FAR-FAMED : (1) दूरयशस् (mfn.) (?) ; (2) प्रथितयशस् (mfn.) ; (3) उरु-कीर्ति (mfn.), R. ; and sim. comp.s.

FARCE : I. A comedy : प्रहसनं. II. Empty show : perh. दर्शनं.

FARCICAL : v. LUDICROUS, DECEPTIVE.

FARCIN, FARCY : जन्तूनां चर्मरोगविशेषः.

FARE (subs.) : I. Food : q. v. : अन्नं. II. Passage money : (1) तारिकं or तार्यं (for crossing) ; (2) वाहिकं (?) (for conveying). III. News : वार्ता.

FARE (v. i.) : I. To go, pass : q. v. : व्रजति (व्रज्, c. 1.). II. To be in any state : *how does Sagarika f.* सागरिकायाः किं वर्तते, Ra. ; *he f.s well, ill* तस्य प्रियं, अप्रियं वर्तते : v. TO HAPPEN. III. To feed : q. v. : भोजनं करोति.

FAREWELL : v. ADIEU. *Bid your companion f.* आमन्त्रयस्व सहचरं, Sa. ; *I have done, f. to you* साधयाम्यहमविघ्नमस्तु ते, R. ; "*f.*" शिवमस्तु.

FARINA : I. Flour : q. v. II. Pollen : (1) परागः ; (2) पुष्परेणुः.

FARINACEOUS : I. Made of flour : चूर्णमयः (यी, यं) (?). II. Yielding f. चूर्णदः (दा, दं) (?). III. Mealy : चूर्ण- in comp. [q. v.

FARM (subs.) : I. Lit. क्षेत्रं, *owner of a f.* क्षेत्रपतिः, H. II. Lease :

FARM (v.) : I. To let : q. v. : भाटेन or भाटकेन ददाति (दा, c. 3.). II. To hire : भाटयति (c. of भट्) or भाटकेन गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.), Viv. III. To cultivate : q. v. : क्षेत्रं करोति.

FARMER : I. A cultivator : (1) क्षेत्रपतिः ; (2) क्षेत्रस्वामिन् (m.) ; (3) क्षेत्रिकः. II. A lease-holder : q. v.

FARM-YARD : कुटुम्बचत्वरं : कुटुम्बाङ्गनं ; etc.

FARMING (subs.) : (1) कृषिकर्म्मन् (n.) ; (2) क्षेत्रकर्म्मन् (m.).

FARRAGO (subs.) : घोलं (?) : v. MEDLEY.

FARRIER : (1) अश्ववैद्य: ; (2) अश्वचिकित्सक: ; (3) अश्वनालघटक:.

FARRIERY : अश्वचिकित्सा.

FARROW : v. TO BRING FORTH.

FARTHER : v. FURTHER (adj. and adv.).

FARTHING : ताम्रमुद्राविशेष: ; *पेनिपादम्.

FASCES : *दण्डपरशु:.

FASCIATION : बन्ध: : v. BANDAGE.

FASCICULAR : पुञ्जित: (ता, तं).

FASCINATE (v.) : मोहयति, वि- (c. of मुह्), *what man you may not f.* पुमांसं कं न मोहये:, Mah. : v. TO BEWITCH, CHARM.

FASCINATING (adj.) : (1) मोहन: (नी, नं) ; (2) विमोहिन् (f. नी), *world-f. Sita* सीता लोकविमोहिनी, A. r. : v. CHARMING. Ph. : *a woman with f. eyes* मदिराक्षी, R. ; मुग्धाक्षी, Mal. ; etc.

FASCINATION : I. The art : मोहनं, वि- ; better by verb. II. The power : मोहनी शक्ति:, etc.

FASH : I. Verb : v. TO VEX, TEASE. II. Subs. : v. ANXIETY, CARE.

FASHION (subs.) : I. Shape, make : q. v. : गठनं. II. Prevailing custom : रीति: (?), *this is the new f.* *इयमभिनवा रीति:. III. Manner, way : q. v.

FASHION (v.) : I. To form : q. v. : गठति (गठ्, c. 1.). II. To fit, adopt : q. v. : "*laws ought to be f.ed to the manners of the people*" *लोकाचारानुरूपिणो विधयो विधेया:.

FASHIONABLE : I. Approved : लोकसम्मत: (ता, तं) : v. GOOD. II. Current : q. v. : प्रचलित: (ता, तं). III. Observing fashions : no equiv. : *रीत्यनुयायिन् (f. नी). IV. Genteel, good : q. v.

FASHIONABLY : *रीत्यनुसारेण ; यथारीति.

FASHION-MONGER : *रौत्यैकदृश् (mfn.) : v. FOP.

FAST (adj.) : I. Firm : q. v. : दृढ: (ढा, ढं). Ph. *f. sleep* गाढनिद्रा, *very f. friend* घनिष्ठमित्रं. II. Swift. : q. v. : शीघ्रगामिन् (f. नी). III. Rash : q. v. : प्रमत्त: (त्ता, त्तं). *A f. girl* प्रगल्भवनिता, K. ; *f.-handed* बद्धमुष्टि (mfn.), N.

FAST (adv.) : I. Firmly : q. v. : दृढं. II. Swiftly : q. v. : (1) शी[illegible] ; (2) आशु, *f.er than the mind itself* मनसोऽप्याशुतरं, Ki.

FAST (subs.) : I. F.ing : (1) उपवास: ; (2) अनशनं, निराहार: (= not taking food) ; (3) प्राय: (rare), R. II. F.ing time : उपवासकाल:, *f. day* उपवासदिनं.

FAST (v. i.) : (1) उपवसति (वस्, c. 1.) *or* उपवासं करोति *or* कुरुते, *but (they) all f.ed that day* तस्मिंस्तु दिवसे सर्वे उपवासं प्रचक्रिरे, A. r. ; (2) न अश्नाति (अश्, c. 9.), etc. v. TO EAT, NOT. *To f. to death* अनशनेन उपरमते (रम्, c. 1.), D. VI.

FASTEN (v.) : बध्नाति, नि-, आ-, सं- (बन्ध्, c. 9.), *f.ing a chain to the feet* शृङ्खलया चरणयोर्निबध्य, V. t. ; *did not f. her affection on him* तस्मिन् भावं न बबन्ध, R. VI. 36. ; *she took off (her) necklace and f.ed on a bark* सा हारं विमुच्य वल्कलं बबन्ध, Ku. V. 8. ; *f.ed (secured) by the glances of beauties* सुन्दरीणां कटाक्षैर्बद्ध:, Ku. III. 5. : V. TO BIND, TIE. Ph. *to f. a door* द्वारं ददाति, Vi. *or* कपाटं ददाति, Va.

FASTENER : expr. by verb.

FASTENING (subs.) : I. The act : बन्धनं. II. That which binds : [बन्ध:,- न,- नी.

FASTER : (1) उपवासकारिन् (f. णी) ; (2) कृतोपवास: (सा, सं).

FASTIDIOUS : (1) दोषदृश् (mfn.) (= fault-finding) ; (2) असन्तुष्ट: (ष्टा, ष्टं) (= discontented ; (3) कष्टप्रीत: (ता, तं) (?).

FASTIDIOUSLY : expr. by adj.

FASTIDIOUSNESS : (1) दोषदर्शिता ; (2) असन्तुष्टता : v. FASTIDIOUS.

FASTING (subs.) : v. FAST (I.)

Fastly : दृढं : v. **Firmly**.

Fastness. I. Firmness : q. v. : दृढता. II. A fort : दुर्गं.

Fat (adj.) : I. Corpulent : (1) पीनः (ना, नं) ; (2) पीवरः (रा, रं) ; (3) मेदस्विन् (f. नी), *f. men* मेदस्विनः, Bha. ; (4) पुष्टाङ्ग (f. ङ्गी) (in body), H. II. Oily, rich : (1) घृतसंस्पृष्टः (ष्टा, ष्टं) (in ghee) ; (2) मेदस्विन् (f. नी) (? (in fat). III. Dull, stupid : q. v. IV. Productive, rich : स्फीतः (ता, तं), *of f. capital* स्फीतसारधनः (ना, नं), D. ; *the country become f.* स्फीतो जनपदोऽभवत्, Mah. II. 33. 2.

Fat (subs.) : (1) मेदस् (n.) ; (2) वसा ; (3) वपा.

Fatal : I. Inevitable : q. v. II. Deadly, mortal : (1) प्राणहरः (री, रं) ; (2) साङ्घातिकः (की, कं) ; (3) आत्ययिकः (की, कं) ; (4) दुरन्तः (न्ता, न्तं).

Fatalism : दैष्टिकता, Si. II. 86.

Fatalist : (1) दैष्टिकः ; (2) दैवप्रमाणकः, M. n.

Fatality : I. Inevitable necessity : दैवनिर्बन्धः. II. Mortality : (1) प्राणहरत्वं ; (2) साङ्घातिकता ; (3) better by adj. III. Fate : q. v. : भवितव्यता.

Fatally : I. Inevitably : दैवनिर्बन्धेन. II. Mortally : expr. by adj., *to wound f.* प्राणहरव्रणं करोति ; *f. deceived* आत्ययिकवञ्चनागतः (ता, तं) (?).

Fate : I. In abstract sense : (1) दैवं, *f. can not be altered* न शक्यं दैवमन्यथा कर्तुं, K. ; (2) नियतिः, *f. is the cause in the world* नियतिः कारणं लोके, Ram. ; (3) भवितव्यता, *following f.* भवितव्यतानुविधायिन् (f. नी), V. ; (4) विधिः, *f. dominates* प्रभवति विधिः, K. ; (5) दिष्टं ; (6) भाग्यं(?) अदृष्टं. II. Appointed lot : दिष्टं, *has met the end of f.* दिष्टान्तं समनुप्राप्तः, Ram. II. 74. 25.

Fated : (1) दैवविहितः (ता, तं) ; (2) विधिकृतः (ता, तं) ; (3) दिष्टः (ष्टा, ष्टं).

Father : (subs.) : (1) पितृ (m.), *he was the f., their f.s were only begetters* स पिता पितरस्तासां केवलं जन्महेतवः, R. I. 24. ; *you are the f.*

of f.s त्वं पितॄणामसि पिता, Ku. II. 14. (2) जनक ; (3) जनयितृ (m.) ; (4) तात: (= papa).

FATHER (v.) : I. To beget : q. v. II. To adopt : q. v. III. To f. on or upon : v. TO ASCRIBE.

FATHERHOOD : पितृत्वं : v. PATERNITY.

FATHER-LAND : (1) पैतृकभूमि: ; (2) पितृभूमि: ; etc.

FATHER-IN-LAW : श्वशुर:, *your f. is my friend* तव श्वशुरो मे सखा, R.

FATHERLESS : (1) पितृहीन: (ना, नं) ; (2) अपितृक: (का कं).

FATHERLINESS : (1) expr. by adj. ; (2) वात्सल्यं (= fatherly affection).

FATHERLY (adj.) : (1) पितृसन्निभ: (भा, भं) and sim. comp.s ; (2) by adv.

FATHERLY (adv.) : (1) पितृवत् ; (2) पितेव. [v. TO MEASURE.

FATHOM : I. Subs. : व्याम: or व्यायाम:. II. Verb : मापयति (c. of मा)

FATHOMLESS : (1) अगाध: (धा, धं) ; (2) अतलस्पर्श: (र्शा, र्शं).

FATIGUE (subs.) : (1) आयास:, Ki. VII. 3. ; (2) खेद: (= exhaustion), Si. VII. 75. ; (3) क्लान्ति: *or* क्लम: (= weariness), Ki. IX. 75. ; (4) श्रम: *or* परिश्रम: (= by exertion), R. IX. 49. Ph. *inured to f.* जितश्रम: (मा, मं), Ka. ; *able to bear f.* आयाससह: (हा, हं), V. p.

FATIGUE (v.) : (1) आयासयति (c. of यस्) ; (2) खेदयति (c. of खिद्) ; (3) क्लमयति, परि-, (c. of क्लम्) ; (4) श्रमं जनयति (c. of जन्).

FATIGUED : (1) श्रान्त: *or* परिश्रान्त: (न्ता, न्तं), *f. by watering the trees* वृक्षसेचनात्परिश्रान्ता, Sa. ; (2) क्लान्त: *or* परिक्लान्त: (न्ता, न्तं) ; (3) खिन्न: (न्ना, न्नं) ; (4) आयासित: (ता, तं). *To be f.* : (1) श्राम्यति, परि-, (श्रम्, c. 4.) ; (2) क्लाम्यति (क्लम्, c. 4.) ; (3) खिद्यते (खिद्, c. 4.).

FATIGUING (adj.) : (1) श्रमकर: (री, रं) ; (2) आयासकर: (री, रं) ; etc.

FATNESS : (1) मेदस्विता ; (2) पीनता ; (3) पीवरता ; (4) पुष्टाङ्गता.

FATTEN (v. t.) : (1) प्याययति, आ-, (c. of प्यै) ; (2) पीवरीकरोति ; (3) बृंहयति (c. of बृह्) ; (4) by adj.

FATTEN (v. i.) : (1) प्यायते, प्या-, (प्यै, c. 1.) ; (2) by adj.

FATTENING : (1) पौष्टिकः (की, कं) (= nourishing) ; (2) बृंहण (f. णी).

FATTY : मेदस्विन् (f. नी). *F. tissue* *मेदोजालं.

FATUITY : मूर्खता : v. FOOLISHNESS, WEAKNESS. [Illusory : q. v.

FATUITOUS, FATUOUS : I. Foolish, weak : q. v. : दुर्बुद्धि (mfn.). II.

FAUCET : for drawing liquors : *निष्कासकः.

FAULT : (1) दोषः, *this is not your f.* न ते दोषोऽयं, P. I. 16. ; *will not find f. with it* नात्र दोषं ग्रहीष्यति, Sa. ; *these are also f.s of language* वाक्येऽपि दोषाः सन्त्येते, Kav. ; (2) अपराधः (not physical), *how can a slave be without f.* कथं नु दासी निरपराधः, V. II. ; *it is not the f. of a stump if a blind man does not see it* नैष स्थाणोरपराधो यदेनमन्धो न पश्यति, Say. *To find f. with :* दूषयति (c. of दुष्), *bad men in a moment find f. with the excellencies of good men* दुर्जनो दूषयत्येव सतां गुणगणं क्षणात्, J.

FAULT-FINDER : दोषदृश् (mfn.), *a mere f.* दोषैकदृश् (mfn.).

FAULTILY : (1) सदोषं ; (2) सापराधं ; (3) दोषेण.

FAULTINESS : (1) सदोषता ; (2) दुष्टता ; (3) सापराधता.

FAULTLESS : (1) निर्दोषः (षा, षं) ; (2) दोषहीनः (ना, नं) ; दोषशून्यः (न्या, न्यं), etc. v. DEVOID OF ; (3) अदोषः (षा, षं) : v. also BLAMELESS, INNOCENT, CORRECT.

FAULTLESSNESS : (1) निर्दोषता ; (2) दोषहीनता ; etc.

FAULTY : (1) दोषवत् (f. ती), *f. girl* दोषवती कन्या, M. IX. 73. ; (2) दोषिन् (f. णी) ; (3) सदोषः (षा, षं) ; (4) दुष्टः (ष्टा, ष्टं) (often = vicious), *afterwards found to be f.* दुष्टं पश्चाद्विभावितं, Mit.

FAUNA : जन्तवः (m. pl.), *fossil f.* *शिलीभूतजन्तवः : v. ANIMAL.

FAVOUR (subs.) : (1) अनुग्रहः, *f. proceeding from remembrance* संस्मरणप्रवृत्तोऽनुग्रहः, Ku. III. 3 ; *with your f.* तवानुग्रहात् ; *even this my chastisement has been made a f. by you* मम त्वया निग्रहोऽप्ययमनुग्रहीकृतः, R.

XI. 90. ; *disposer of f.s and dis-f.s* अनुग्रहनिग्रहयोर्विधाता, Si. I. 71. ; (2) प्रसाद: (= a f.), *do the f.* [*to excuse me*], *sir,* तत्प्रसादं करोतु स्वामी, P. I. 3. ; *who eagerly longs for your f.* प्रसादमाकांक्षति यस्तवोत्सुक:, V. III. Ph. *in f. with* i. e. f.ed. v. F.ITE ; *in f. of* i. e. on the side of पक्षे (with gen.) v. SIDE.

FAVOUR (v. t.) : (1) अनुगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.), *just favour with a look* विलोकनेनानुगृहाण तावत्, N. XXII. 3. ; (2) अनुकूलयति (nomi.) (= to be friend), *even Indra f.s him with ornaments of the Kalpa tree* तमनुकूलयतीन्द्रोऽपि कल्पद्रुमविभूषणै:, Ku. II. 39. ; (3) by subs., *the king ceased to f. Dantila* स राजा दन्तिलस्य प्रसादपराङ्मुख: सञ्जात:, P. I. 3. ; (4) अभ्युपपद्यते (पद्, c. 4.) (rare), Ku. V. 61.

FAVOURABLE : (1) अनुकूल: (ला, लं), *considering what was f. to him* अस्यानुकूलं विचिन्त्य, Ki. XII. 43. ; . *wind* अनुकूलवात: ; (2) प्रसन्न: (न्ना, न्नं) (= cheerful), *f. look* प्रसन्नदृष्टि: ; (3) शुभ: (भा, भं) (= auspicious : of time) : v. also CONDUCIVE, GOOD.

FAVOURABLENESS : (1) अनुकूलता ; (2) प्रसन्नता : v. FAVOURABLE.

FAVOURER : (1) अनुग्रहकारिन् (f. णी) ; (2) better by verb.

FAVOURITE (subs.) : (1) प्रियपात्रं, प्रियभाजनं, and sim. comp.s, *I was her greatest f.* तस्या: परं प्रसादपात्रमासं, D. II. ; (2) वल्लभ: (f. भा) *and to the f.s of a king* वल्लभेभ्यश्च भूपते:, Ka. V. 19.

FAVOURITE (adj.) : प्रिय: (या, यं) : V. DEAR, FAVOURITE (subs.)

FAVOURITISM : (1) वल्लभप्रियता (?) ; (2) पक्षपातिता (= partiality).

FAWN (subs.) : (1) मृगशाव:-क: ; (2) मृगपोत: ; (3) हरिणशिशु: ; etc.

FAWN (v.) : I. To bring forth a f. : प्रसूते (सू, c. 2.), *f.ing of deer* मृगीणां प्रसूति:, R. II. To flatter : q. v. : चाटुशतं करोति.

FAWNINGLY : (1) चाटुशतै:, H. ; (2) स्तुती: कृत्वा.

FAY : I. Subs., a fairy : q. v. : विद्याधरी. II. To fit, suit : q. v.

FEALTY : प्रभुभक्ति: (?) : v. also LOYALTY.

Fear (subs.) : I. Lit. : (1) भयं, *out of f.* भयात्, Sa. ; *or through f. of the ascetic* भयेन वा मुनेः, Ki. ; (2) भीतिः (rare) ; (3) त्रासः, सं-, परि-, (= terror, q. v.). II. Source of f. : भयं, *the f. from the Titan is over* सुरारिसम्भवं भयं गतं, V. I. ; *you have no f. from me* न मत्तोऽस्ति भयं तव, Mah, II. 43. 20.

Fear (v. t.) : (1) बिभेति (भी, c. 3.) (with abl.), *f.s thieves* चौराद्बिभेति, S. k. ; *f.s in the forest* अरण्ये बिभेति, S. k. ; (2) त्रस्यति, सं-, वि-, परि-, (त्रस्, c. 4.) (with abl. : stronger than f.), *if he did not f. the god Siva* यदि तेन ईशाद्भवानीपतेर्न त्रस्तं, Vi. II. 28.

Fear (v. i.) : I. Lit. : बिभेति. II. To apprehend : q. v. : शङ्कते, आ-, (शङ्क्, c. 1.), *affection f.s of evil* स्नेहः पापशङ्की, Sa.

Fearful (adj.) : I. Inspiring fear : (1) भयङ्करः (री, रं) ; (2) भयावहः (हा, हं) ; (3) भयदः (दा, दं) ; (4) भय-दायिन् or -विधायिन् (f. नी) ; (5) भयानकः (का, कं) ; (6) भीषणः (णा, णं) : v. DREADFUL, TERRIBLE. II. Full of fear : (1) भीतः (ता, तं) (with abl. of the source of fear) v. AFRAID ; (2) सभयः (या, यं) (= possessed of fear) ; (3) भयातुरः (रा, रं) (= habitually f.) ; (4) त्रस्नु (mfn.) v. TIMID.

Fearfully : I. Timidly : (1) सभयं ; (2) ससाध्वसं ; (3) सत्रासं, Y. II. Frightfully, terribly : q. v. : भीषणं.

Fearfulness : I. Timidity : (1) भीतिः (with abl.) v. FEAR ; (2) भीरुता (habitual). II. Dreadfulness : q. v. : भीषणत्वं.

Fearless : (1) निर्भयः (या, यं) ; (2) निर्भीकः (का, कं) ; (3) अकुतोभयः [(या, यं).

Fearlessly : (1) निर्भयं ; (2) by the adj.s अपभयः (या, यं), अपभी, गतभी, विगतभी (n. भिः), etc., R. III. 51. ; XI. 70. ; (3) निःशङ्कं (= without any apprehension).

Fearlessness : (1) निर्भीकता ; (2) निर्भयता ; (3) अभीतिः.

[Fe]**asibility** : (1) साध्यता ; (2) उपादेयता (combining utility).

FEASIBLE : (1) साध्य (f. ध्या) ; (2) उपादेय: (या, यं) (f. and useful).

FEAST (subs.) : I. Festival : q. v. : उत्सव:, "*moveable f.*" अस्थिरोत्सव: (?). II. Banquet : सम्भोजनं (?). III. Fig. : उत्सव:, *f. to the eye* नयनोत्सव:. [प्र- (मुद, c. 1.).

FEAST (v. i.) : I. Lit. : विशिष्टभोजनं करोति (?). II. Fig. : मोदते,

FEAST (v. t.) : I. Lit. : विशिष्टभोजनं ददाति (दा, c. 3.) (?). II. Fig. to delight : q. v. : मोदयति, प्र- (c. of मुद). [16. : V. DEED, EXPLOIT.

FEAT (subs.) : अवदानं, *whose f.s are seen* दृष्टावदान: (ना, नं), Ki. XVII.

FEATHER (subs.) : I. Lit. : (1) पत्रं, *I am throwing away this one f.* एतत्पत्रं त्यजाम्येकं, Mah. I. 30. 21. ; *f.-bed* (*पतग-) पत्रसंस्तर: ; *to win a f. in the cap* शुभपताकां हरति, D. ; (2) पर्ण:, *good-f.ed* सुपर्ण:, Mah. II. Of an arrow : (1) पत्रं, *heron-f.ed (arrows)* कङ्कपत्रा:, U. ; (2) पक्ष:, *of f. supported arrows* पक्षाश्रयिणां शिलीमुखानां, Si. XX. 9. III. A species : q. v. : जाति:.

FEATLY : वामं : V. CLEVERLY.

FEATURE : I. Form : q. v. : रूपं, *the same dignified f.s* रूपं तदोजस्वि, R. ; *what sort of f.s he has* कीदृशं तस्य रूपं, K. II. The face : q. v. मुखं.

FEBRIFUGE : ज्वरघ्न (f. घ्नी) and sim. comp.s, *a f.* ज्वरघ्नमौषधं etc.

FEBRILE : expr. by comp. or gen., *f. symptoms* ज्वरस्य लक्षणं, Bha.

FEBRUARY : उत्तरमाघपूर्व्वफाल्गुनसंज्ञादौयुरूपीयवर्षस्य द्वितीयो मास:.

FECAL : expr. by comp. *f. ditch* अमेध्यखातं ; *f. matter* मलं : V. DUNG.

FECULENCE : पङ्किलता : V. MUDDINESS, FOULNESS.

FECULENT : अमेध्य (f. ध्या) : V. FOUL, MUDDY. [q. v.

FECUNDATE : I. Lit. : बहुप्रजं (f. जां) करोति (?). II. To impregnate :

FECUNDITY : I. Of seeds or plants : (1) फलवत्ता ; (2) better by adj. फलद: (दा, दं). II. Of females : बहुप्रजात्वं (?).

FEDERAL : *संहत: (ता, तं) *f. constitution* *संहततन्त्रं.

Federal, Federalist : *संहतिध्वजः (जा, जं) ; संहतिवादिन् (f. नी).

Federalism : *संहतिवादः ; संहतिध्वजानां मतं.

Fee (subs.) : I. Property, possession : q. v. II. Charge, pay : शुल्क (mn.), *even a Sudra should not take f., giving away a daughter* आददीत न शूद्रोऽपि शुल्कं दुहितरं ददत्, M. ix. 98 ; *f.-giver* शुल्कदः, M. III. F.-simple : चिरस्थायिनी भूमिः (?).

Fee (v.) : I. Lit. : शुल्कं ददाति (दा, c. 3.). II. To bribe : q. v.

Feeble : दुर्बलः (ला, लं), *the king is the strength of the f.* दुर्बलस्य बलं राजा, J. ; *having f. hope for the fulfilment of his object* स्वार्थोपपत्तिं प्रति दुर्बलाशः, R. v. 12. : v. weak.

Feebleness : (1) दौर्बल्यं ; (2) दुर्बलता : v. weakness.

Feebly : (1) by adj. ; (2) दुर्बलतया or बलक्षयात् मन्दं मन्दं (= slowly).

Feed (subs.) : I. Food : q. v. : भोजनं, *she is my f.* सा भोजनं मे, M. n. II. Pasture-land : प्रचारभूमिः. III. Of a boiler. *पोषकं ; जलं.

Feed (v. t.) : I. Lit. : (1) भोजयति (c. of भुज्), *should f. hundred Brahmins* शतं द्विजान् भोजयेत्, Shat. ; *employed Dusshasana about f.-ing people* भक्ष्यभोज्याधिकारेषु दुःशासनमयोजयत्, Mah. ; (2) आशयति, प्र-, (c. of अश्) (rare). II. To graze : q. v. : चारयति (c. of चर्). III. To fill the wants of : पूरयति (पूर्, c. 10.). IV. To supply : ददाति (दा, c. 3.).

Feed (v. i.) : I. Lit. : (1) भोजनं करोति ; (2) अत्ति (अद्, c. 2.) v. to eat. II. To graze : q. v. III. Fig., to grow fat : स्फीतः (ता, तं) भवति.

Feeder : I. An eater : q. v. II. One who gives food : (1) भोजयितृ (f. त्री) ; (2) आशयितृ (f. त्री), Si. III. An encourager : उत्साहदातृ (f. त्री). IV. A breeder : पोषकः (f. षिका). V. Of roads and canals : *f. road* *अङ्गपथः, पोषकपथः.

Feeding (subs.) : I. The act : expr. by verb. II. Food : q. v. : भोजनं. III. Pasture-land : प्रचारभूमिः.

FEEL (v. t.): I. To perceive: (1) अनुभवति (भू, c. 1.), *much more Mahasveta who has felt the ways of love* किमुतानुभूतमदनवृत्तान्ता महाश्वेता, K., *as if f.ing the pain of those who ask* वेदनामनुभवन्निवार्थिनां, Ki. XIII. 60.; (2) उपलभते (लभ्, c. 1.) (= to receive), *then Siva f.ing pleasure* उपलब्धसुखस्तदा हरः, Ku. IV. 42.; (3) वेत्ति, सं- (विद्, c. 2.) (= to know) *which one f.s but cannot express* अनाख्येयः (या, यं) स्वसंवेद्यः (द्या, द्यं) K. II. To be conscious of: जानाति (ज्ञा, c. 9.), *the two sons of Dasaratha were not seen but felt* ज्ञातावुभौ दाशरथी न दृष्टौ, R. v. TO KNOW. III. To touch: q. v.: स्पृशति (स्पृश्, c. 6.). IV. To examine by touching: स्पृशति, *should carefully f. the pulse* नाडीमवहितः स्पृशेत्, Bha.: v. also TO EXAMINE. [other senses: v. FEEL (trans.)

FEEL (v. i.): I. To appear to the touch: expr. by स्पर्शः. II. In

FEEL (subs.): I. F.ing: q. v. II. Touch: q. v.: स्पर्शः.

FEELER: I. Lit.: expr. by verb. II. Fig.: expr. by circum., *it is a f.* *मतज्ञानायेदं प्रयुक्तम्.

FEELING (subs.): I. The sense: स्पर्शः. II. Perception: (1) अनुभवः, (rarely) अनुभूतिः; (2) उपलब्धिः, (rarely) उपलम्भः (actual f.), *from the f. of pleasure* सुखोपलम्भात्, R.; (3) संवेदः- नं (= knowledge), *only for f. pain* दुःखसंवेदनायैव, U. I. 47. III. Susceptibility to emotions: expr. by हृदयं (= heart), *a man of f.* सहृदयः (या, यं), *destitute of f.* निष्करुण (f. णा) v. HARD. IV. Any state of mind: (1) भावः; (2) वृत्तिः. Ph. *f. of pride* अभिमानिता.

FEELINGLY: सहृदयतया (?): v. AFFECTINGLY.

FEIGN (v.): expr. by *f.ed, f.ing quarrel* कृतककलहं कृत्वा, Mu.

FEIGNED (adj.): (1) कपट in comp., *with f. cloak of virtue* कपटधर्मकञ्चुकः, Da. I. v. COUNTERFEIT; (2) कृतकः (का, कं), *f. anger* कृतककोपं, Sa. v. v. AFFECTED; (3) अलीकः (का, कं), *f. Nala* अलीकनलः N. v. FALSE.

Feignedly : (1) सकपटं ; (2) सव्याजं ; (3) मिथ्या v. FALSELY.

Feigner : expr. by adj, *f. of anger* कृतककोपकारः.

Feint : छलं : v. PRETENCE.

Felicitate (v.) : I. To delight : q. v. II. To contraguate : expr. by दिष्ट्या वर्धते (वृधु, c. 1.), *I f. you on your recovery* दिष्ट्या वर्धसे रोगोत्थानेन.

Felicitous : (1) श्रेयसः (सी, सं) ; (2) श्रेयस्करः (री, रं) : v. HAPPY.

Felicity : श्रेयस् (n.), *of you who have received every f.* श्रेयांसि सर्वाण्यधिजग्मुषस्ते, R. v. 34. : v. HAPPINESS.

Feline : i. e. pertaining to like a cat : v. CAT, etc. *The f. species* : [मार्जारजातिः.

Fell (subs.) : I. A mountain : q. v. II. Hide, skin : q. v. : चर्मन् (n.).

Fell (adj.) : निष्ठुरः (रा, रं). v. CRUEL. FIERCE.

Fell (v. t.) : (1) पातयति, अव-, नि-, (c. of पत्), ; (2) छिनत्ति (छिद्, c. 7.) (= to cut : q. v. as of timber).

Fell-monger : *चर्माजीवः.

Fellness : निष्ठुरता : v. CRUELTY.

Felloe : of a wheel : (1) नेमिः ; (2) प्रधिः : (3) नीध्रं.

Fellow : I. A companion : q. v. : सहायः. II. A person : q. v. : जनः, *this f. is very audacious* अतिप्रगल्भोऽयं जनः. III. A mate : सहचरः (f. री), Me. II. 22. IV. An equal : q. v. V. Holder of a f.-ship : वृत्तिभुज् (mfn.). VI. Of a society or corporation : सभ्यः. VII. As a prefix : सह- or स- in comp.

Fellow-commoner : एकपाकभोजिन् (f. नी), Mit.

Fellow-crearure : (1) सहजन्मन् (mfn.) ; (2) by circum.

Fellow-feeling : सहानुभूतिः : v. SYMPATHY.

Fellow-passenger : सहयायिन् (f. नी) : v. F.-TRAVELLER.

Fellowship : I. Association ; q. v. : सङ्गः II. Company : . v. :

सङ्गः III. Partnership, as in pain : सहानुभूतिः. IV. A band : दलं. V. Scholarship : वृत्तिः.

FELLOW-STUDENT : (1) सहाध्यायः, *Nichula f. of Kalidasa* निचुलः कालिदासस्य सहाध्यायः, M. n. (2) सहाध्यायिन् (f. नी), Mu. I. ; (3) सतीर्थ (f. र्थी) (rare), Ma.

FELLOW-TRAVELLER : (1) सहगामिन् (f. नी) ; (2) सहयायिन् (f. यी) ; (3) सहप्रस्थायिन् (f. नी), K. S. I. 10. 70.

FELLY : I. Adv. : निष्ठुरं : V. CRUELLY. II. Subs. : V. FELLOE.

FELO-DE-SE : (1) आत्मघातिन् (f. नी) ; (2) आत्महन् (mfn.).

FELON : आततायिन् (f. नी) : V. CRIMINAL.

FELONIOUS : by comp., *f. act* पापक्रिया : V. CRIMINAL.

FELONY : पापं : V. CRIME.

FELT (subs.) : ऊर्णा, *f. hat* *ऊर्णामयं शिरस्त्रं : V. WOOL.

FEMALE (subs.) : स्त्री : V. WOMAN.

FEMALE (adj.) : Not male : (1) by a feminine termination आ or ई, *f. preceptor* उपाध्याया ; *a f. monkey* वानरी ; *a f. dove* कपोतिका, P. (2) by वधू affixed (denoting the f. of a couple), *the f. Chakra* चक्रवाकवधूः, M. n. II. Belonging to a woman : expr. by comp., *f. form* स्त्रीरूपं.

FEMININE : I. As opposed to manly : स्त्रैण (f. णी), *hesitates from f. (consideration)* स्त्रैणेन विचिकित्सते, Vi. I. 37. : V. also EFFEMINATE. II. In gram. : स्त्री, *f. gender* स्त्रीलिङ्गं ; *(the word)* इषुधि *is also f.* इषुधिः स्त्री च, S. k. ; *the five words* अप् etc. *are f. and (used in the) plural* अबादीनां पञ्चानां स्त्रीत्वं बहुत्वं च, S. k.

FEN : (1) अनूपः ; (2) कच्छभूः : V. MARSH.

FENCE (subs.) : I. Enclosure : q. v. : वृतिः. II. F.ing : q. v.

FENCE (v.) : I. To defend : q. v. : रक्षति (रक्ष्, c. 1.). II. To enclose : वृतिना आ-वृणोति, परि-, (वृ, c. 5.) or वेष्टयति, परि-, (वेष्ट्, c. 10.).

Fencer : (1) असियोधः (with sword) ; (2) दण्डयोधः (with sticks) ; (3) मल्लः (= 2), Nil.

Fencing (subs.) : (1) असिचर्या (with sword), Mah., (2) दण्डयुद्धं (with sticks) ; (3) मल्लयुद्धं (= 2), Mah.

Fend : निवारयति (वृ, c. 10.) : v. TO PREVENT, WARD OFF.

Fender : I. For coals of fire : *अङ्गारगुप्तिः. II. Of a car : (1) वरूथः ; (2) रथगुप्तिः.

Fennel : (1) शतपुष्पा (a species of f.) ; (2) मिश्री (another species).

Fenny : (1) अनूपः (पा, पं), *f. land* अनूपभूमिः ; (2) पङ्किलः (ला, लं) (= muddy).

Feoff (v.) : ददाति (दा, c. 3.) : v. TO ENFEOFF.

Ferine : (1) हिंस्रः (स्रा, स्रं) ; (2) वन्यः (न्या, न्यं) (= wild).

Ferment (subs.) I. Lit. : (1) किण्व (mn.) ; (2) मण्ड (mn.). II. Heat, agitation : q. v. : क्षोभः.

Ferment (v. t.) : क्षोभयति (c. of क्षुभ्) : v. TO AGITATE.

Ferment (v. i.) : I. To effervesce : q v. : फेनायते (nomi.) (?). II. To be agitated : क्षुभ्यति (क्षुभ्, c. 4.).

Fermentation : (1) सन्धानं (?) ; (2) स्फूर्तिः (?).

Fermentative : (1) स्फूर्तिकरः (री, रं) (?) ; (2) मण्डजननः (नी, नं) (?).

Fern : लताजातिविशेषः ; *पत्रप्रसूः.

Ferocious : (1) रौद्रः (द्री, द्रं) ; (2) उग्रः (ग्रा, ग्रं) : v. DREADFUL, CRUEL.

Ferociously : (1) दारुणं (= dreadfully) ; (2) क्रूरं (= cruelly).

Ferociousness, Ferocity : (1) रौद्रता ; (2) उग्रता ; (3) क्रौर्यं (= cruelty) ; (4) दारुणता (= dreadfulness).

Ferrule : लोहवलयः, Monier Williams.

Ferry (v.) : I. Intran. : तरति (तॄ, c. 1.). II. trans. : तारयति (c. of तॄ).

Ferry (subs.) : तरः, *should employ confidential men in charge of mines, customs, and f.s* आकरशुल्कतरेष्वाप्तान्नियुञ्जीत, V. s. ; *f.-boat* तरनौः, तरनौका.

Ferryman : (1) तरजीविन् (m.) ; (2) तरनायकः (?).

Fertile : I. Fruitful : q. v. : (1) फलप्रदः (दा, दं) ; (2) उ(ऊ)र्वरा (of soil), *f. land* उर्वरा भूमिः. II. Fig., rich, inventive : निर्माणकुशलः (ला, लं) and sim. comp.s, *he has. f. mind* *तस्य निर्माणदक्षं मनः.

Fertileness, Fertility : I. Fruitfulness : (1) फलवत्ता ; (2) by adj. II. Inventiveness : निर्माणदक्षता (?) and sim. comp.s.

Fertilize : (1) फलवन्तं (तीं,-त्) करोति ; (2) फलदीकरोति (?).

Fertilization : (1) expr. by verb ; (2) फलदीकरणं (?).

Ferule : दण्डकाष्ठं (?) ; वेत्रं (= cane).

Fervency : (1) औत्सुक्यं ; (2) उत्साहः : v. ZEAL.

Fervent : I. Hot : q. v. II. Eager, earnest : q. v. : उत्सुकः (का, कं).

Fervently : सोत्साहं : v. EAGERLY, ZEALOUSLY.

Fervid : I. Very hot : प्रचण्डः (ण्डा, ण्डं), *when the sun is f.* प्रचण्डसूर्ये ; *f. heat* प्रचण्डातपः, Rit. II. Vehement : q. v. : प्रचण्ड (f. ण्डा).

Fervour : I. Heat : q. v. : प्रचण्डता. II. Ardour : प्रचण्डता.

Festal : expr. by comp., *f. day* उत्सवदिनं.

Fester (v.) : I. Intrans. : v. TO CORRUPT. II. Trans. : v. TO NURSE.

Festival : (1) उत्सवः, *the great f. of the birth of the prince increased every moment* प्रतिक्षणमवर्धत राजसूनोर्जन्ममहोत्सवः, K. ; (2) अभ्युदयः (rare), *even in f.s* अभ्युदयेष्वपि, M. IX. 84. ; (3) महः *or* महस् (n.) (rare), *the f. of cupid* मदनमहः, Ra.

Festive : (1) by comp. ; (2) पार्वण (f. णी) (= relating to पर्व = holy day), *the chief citizens take to desired f. work* भजन्ते विधिमभिमतं पार्वणं पौरमुख्याः, Mu. III.

Festivity : I. Festival : q. v. II. Joy : q. v. : प्रमोदः.

Festoon : *adorned with f.s* दामभिर्विरमाल्यानां प्रालम्बैः समलङ्कृतं, Ram. II. 12. 31. : v. WREATH.

Fetal : expr. by comp. : v. FETUS.

Fetch (v.) : I. To bring : q. v. : आहरति (हृ, c. 1.), *went to Kicha-*

ka's house to f. wine प्रातिष्ठत सुराहारी कीचकस्य निवेशनं, Mah. III. 16. 17. II. To sell for : expr. by लभते (लभ्, c. 1.), *friend, what price fourteen will f.* चतुर्दश सखे मूल्यं लभन्ते कियत्, Li. III. To arrive at : q. v. : प्राप्नोति (आप्, c. 5.). IV. To fell : q. v. : पातयति (c. of पत्). V. To make, do : q. v. : करोति.

Fetch (subs.) : छलं : v. TRICK, ARTIFICE.

Fetcher : (1) आहर्तृ (f. र्त्री), सम्- ; (2) by verb.

Fete : I. Subs. : पर्वन् (n.) : v. FESTIVAL. II. Verb, to feast : तर्पयति, सं-, (c. of तृप्), *f.d the great Brahmins* तर्पयामास विप्रेन्द्रान्, Mah.

Fetid (adj.) : (1) दुर्गन्धः (न्धा, न्धं) ; (2) दुर्गन्धि (mfn.) ; (3) पूतिगन्धः (न्धा, न्धं) ; (4) पूति (mfn.) ; (5) उग्रगन्धि (mfn.) (= strong-smelling).

Fetidness : (1) दुर्गन्ध(न्धि)ता ; (2) पूतिगन्धता.

Fetish, Fetich : भूतं (?). *F.ism* : भूतभक्तिः (?).

Fetor : (1) पूतिगन्धः ; (2) दुर्गन्धः : v. FETIDNESS.

Fetter (subs.) : शृङ्खलः,-ला,-लं : v. CHAIN.

Fetter (v.) : निगडयति (nomi.) : v. TO ENCHAIN, CONFINE.

Fetus : गर्भः, *dead f.* मूढगर्भः, Sr. [*कर्मोत्तरभूमिः.

Feud : I. Quarrel : q. v. : कलहः. II. An estate : कर्मोपभोग्या भूमिः (?) ;

Feudal : *the f. system* *कर्मोत्तरभूमिप्रणाली ; *f. rights* *कर्मोत्तरभूम्यधिकाराः.

Feudatory : *f. chiefs* कर्मकारिणो भूपालाः : v. also TRIBUTARY.

Fever : I. Lit. ज्वरः, *acute* (*lit. new*) *f.* नवज्वरः ; *chronic* (*lit. old*) *f.* जीर्णज्वरः, Bha. ; *inflammatory f.* दाहज्वरः ; *cold f.* शीतज्वरः ; *typhoid f.* सन्निपातज्वरः (?) ; *he will have f. again* अस्य पुनरेव भवेज्ज्वरः, Sr. ; *recovered from f.* ज्वरोत्सृष्टः (ष्टा, ष्टं), Sr. *or* ज्वरमुक्तः (क्ता, क्तं), Bha. II. Fig. : ज्वरः, *speak it without f.* तद्ब्रूत विगतज्वराः, Mat. : v. EXCITEMENT.

Feverish : I. Affected with fever : (1) ज्वरितः (ता, तं) ; (2) ज्वरिन् (f.

धी) ; (3) ज्वराणं (f. र्णा) ; (4) ज्वरवत् (f. ता) ; and sim. comp.s. II. Indicating fever : expr. by ज्वरभाव:. III. Hot : q. v. IV. Fickle : q. v.

FEVERISHNESS : (1) ज्वरितता (= actual f.) ; (2) ज्वरभाव:.

FEW : (1) अल्प: (ल्पा, ल्पं), *in a very f. days* स्वल्पीयोभिरेव दिवसै:, C. ; *in f.* अल्पेन ; (2) कतिपय: (या, यं) *or* कतिचित् (= a small number), *a f. nights.* कतिचित् शर्वरी:, R. XI. 93. v. also SOME, SMALL.

FEWNESS : अल्पता : v. also SMALLNESS.

FIAT : शासनं : v. DECREE.

FIB (subs.) : (1) अनृतं ; (2) असत्यं ; (3) अलीकं.

FIBRE : I. Thread : q. v. : तन्तु:. II. Of animals or plants : शिरा.

FIBRIL : सूक्ष्मतन्तु:.

FIBROUS : (1) तन्तुमय: (यी, यं) (?) ; (2) तन्तुघटित: (ता, तं) (?).

FICKLE : (1) चञ्चल: (ला, लं), *fortune is f.* चञ्चलं वसु, Ki. ; (2) चपलं (ला, लं), *this Brahmin youth is f.* चपलोऽयं ब्राह्मणवटु:, Sa. II. ; (3) अस्थिर: (रा, रं) (= inconstant) ; (4) अनवस्थित: (ता, तं) (= 3).

FICKLENESS : (1) चञ्चलता ; (2) चपलता ; (3) अस्थिरता ; (4) चाञ्चल्यं ; (5) चापल्यं ; (6) अस्थैर्यं ; (7) चलचित्तता (= f. of mind).

FICKLY : (1) अस्थिरं ; (2) चापल्येन ; (3) चञ्चलतया.

FICTION : कल्पना, *this is a f. of his own creation* तस्य मन:कल्पितमलीक-मेतत् : v. INVENTION, UNTRUTH.

FICTITIOUS : (1) कृत्रिम: (मा, मं) v. FEIGNED, COUNTERFEIT ; (2) अलीक: (का, कं) v. FALSE ; (3) काल्पनिक: (की, कं) (of tales, etc.).

FICTITIOUSLY : (1) कल्पनां कृत्वा ; (2) मिथ्या v. FALSELY ; (3) व्याजेन (= artfully).

FIDDLE (subs.) : शा(सा)रङ्गी. Ph. *to play the second f. to* : perh. प्रतिध्वनिं करोति, K. ; *f.-stick* कोण: (gen. term), B. XIV. 2.

FIDDLE (v.) : I. Lit. : शारङ्गीं वादयति (c. of वद्). II. To tweedle : q. v.

FIDDLE-FADDLE : निरर्थककथा ; असत् or असत्किंचित्, Vi.

FIDDLER : I. Lit. : सारङ्गीवादः,-कः. II. Fig. : असत्क्रियाकारी, K.

FIDELITY. : I. Loyalty : भक्तिः, *with (your) f. to (your) preceptor* भक्त्या गुरौ, R. II. Honesty : निष्कपटता. III. Attachment : (1) आसक्तिः ; (2) सङ्गः (rare), गणिकायाश्च नभ्यं प्रति सत्यतैव न सङ्गः, D.

FIDGETY : चपलः (ला, लं) (?) : v. RESTLESS.

FIDUCIARY : I. Adj. : expr. by विश्वासं समालम्ब्य, Mr. : v. also CONFIDENT, FIRM. II. Subs. : v. TRUSTEE.

FIE (interj.) : धिक् (with acc.) : v. SHAME.

FIEF : *कर्मोत्तरभूमिः ; योधभूमिः.

FIELD : I. Agricultural : (1) क्षेत्रं, *the boundaries of a f.* क्षेत्रसीमा, M. ; *the owner of a f.* क्षेत्रस्वामी, K. b. ; *high f.* माद्यं क्षेत्रं, Me. ; *good f.* सत्क्षेत्रं, Mu. I. 3. (2) केदारः (rare). II. Battle-f. : q. v. : समरभूमिः, *to leave the f.* समरभूमिं or समरं त्यजति, Ve. III. Battle : q. v. : युद्धं, *they lost the f.* पराजिता बभूवुः. IV. Scope, range : perh. क्षेत्रं, *f. of knowledge* ज्ञानक्षेत्रं.

FIELD-DAY : सैन्यव्यायामदिनं or -दिवसं (after Ka.).

FIELD-FARE : पक्षिभेदः ; *क्षेत्रचारिन् (f. णी)).

FIELD-MARSHAL : बलाध्यक्षः : v. GENERAL.

FIELD-MOUSE : क्षेत्रमूषिकः (?).

FIELD-PIECE : *लघुकामानं ; युद्धयन्त्रविशेषः.

FIELD-SPORT : मृगयाविहारः, M. n. : v. HUNTING.

FIEND : (1) पिशाचः ; (2) राक्षसः (= ghoul) ; (3) यातुधानः (rare).

FIENDISH : (1) पैशाचः (ची, चं) ; (2) राक्षसः (सी, सं) : v. MALIGNANT.

FIERCE : (1) घोरः (रा, रं) ; (2) क्रूरः (रा, रं) (=cruel, savage), *his face became f. with frowns* क्रूरमजनि कुटिलभ्रु तस्याननं, Si. XV. 8. ; (3) दारुणः (णा, णं), नि- (= terrible), *of f. form* दारुणाकृतिः, Mah. I. 150. 3.

FIERCELY : (1) घोरं ; (2) क्रूरं ; (3) दारुणं, नि-.

FIERCENESS : (1) घोरता ; (2) क्रूरता ; (3) दारुणता, मि-.

FIERINESS : (1) तेजस्विता ; (2) चण्डता, प्र- (of temper).

FIERY : I. Lit. : आग्नेयः (यी, यं). II. Full of heat : तेजस्विन् (f. नी) (lit. and fig : applied to a f. horse, K.), *among f. (things)* तेजस्विमध्ये, Si. II. 52. III. Vehement, passionate : चण्ड (f. ण्डा), प्र-, *f. (and) collected wrath* प्रचण्डपरिपिण्डितो मन्युः, Vi. v. 26.

FIERY-FOOTED : (1) अग्निलोपमः (मा, मं), Mah. ; (2) वातरंहस् (mfn.) and sim. comp.s, Ram.

FIFE : वेणुः : V. FLUTE.

FIFER : (1) वेणुध्मः ; (2) वेणुवादः-कः.

FIFTEEN : पञ्चदशन् (mfn.). *F.-th* : पञ्चदशः (शी, शं).

FIFTH : I. Adj. : पञ्चमः (मी, मं), *in the f. place* पञ्चमतः. II. Subs. : (1) पञ्चभागः, पञ्चांशः, *or* पञ्चलवः ; (2) पञ्चमांशः *or* पञ्चमभागः. *The f. note (in music)* : मध्यमः.

FIFTHLY : (1 पञ्चमतः ; (2) पञ्चमं.

FIFTIETH : (1) पञ्चाशत्तमः (मी, मं) ; (2) पञ्चाशः (शी, शं).

FIFTY : पञ्चाशत् (f.). *Hundred and f.* : सार्धशतं.

FIG : I The tree : (1) अञ्जीरः (ficus carica) ; (2) उडुम्बरः (ficus glomirata) ; (3) न्यग्रोधः *or* वटः (f. Indica) ; (4) अश्वत्थः *or* पिप्पलः (f. religiosa) ; (5) प्लक्षः *or* पर्कटी (f. infectiosa). II The fruit : अञ्जीरं (the common f.) ; उडुम्बरं, न्यग्रोधं, आश्वत्थं, प्लाक्षं of the other species named. Ph. *not to care a f. for anything* : न तृणाय मन्यते (मन्, c. 4.).

FIGHT (v. i.) : (1) युध्यते-ति (युध्, c. 4.), *where women could f.* स्त्रियोऽपि यत्र युध्येयुः, V. p. ; *with whom you are eager to f.* केन ते योद्धुमुत्सहते मनः, Mah. II. 23. 2. ; (2) योधयति (c. of युध्) (= to f. with), *Indra went out to f. with Krishna for the sake of the Parijata* प्रययौ पारिजातार्थमिन्द्रो योधयितुं हरिं, V. p. ; (3) युद्धं करोति-कुरुते, *I wish to f. a duel with Arjuna* अहं पार्थेन द्वन्द्वयुद्धं कर्तुमिच्छामि, Mah.

Fight (v t.) : I. Lit. : योधयति. II. Fig., to carry on : *to f. one's way* पथं मोचयति (मुच्, c. 10.) ; *to f. a cause* कार्यार्थे वदति (वद्, c. 1.) (?).

Fight, Fighting (subs.) : (1) युद्धं, *who did not wish f. with him* योऽनेन युद्धं नैयेच, Mah. ; (2) रणं (prop. = battle), *I defy you, come to f.* आह्वये त्वां रणं गच्छ, Mah. II. 45. 2. ; (3) नियुद्धं (= close f., foot-f.), *very strong on elephant, on horse-back, and in foot-f.* गजपृष्ठेऽश्वपृष्ठे च नियुद्धे च महाबलाः, Mah. I. 132. 29. ; (4) आयोधनं (rare), *if both fall in the f.* आयोधने चेदुभयोर्निपातः, Vi. II. 12. ; (5) युध् (f.) (rare), Ku.

Fighter : (1) योद्धृ (m.) ; (2) योधिन् (m.)

Figment : कल्पना : v. FICTION, INVENTION, UNTRUTH.

Figurate : I. Lit. : आकारवत् (f. ती). II. Discordant : q. v.

Figurative : (1) गौण (f. णी) (= not literal) ; (2) सालङ्कारः (रा, रं) (= flowery) ; (3) लाक्षणिकः (की, कं) (= significant) ; (4) व्यञ्जकः (का, कं) (= indicatory) : for dif. v. Kav. II.

Figuratively : expr. by adj.

Figure (subs.) : I. Form : q. v. : मूर्तिः. II. An image : q. v. : मूर्तिः. III. A design : मूर्तिः. IV. A numeral : अङ्कः. V. Price : मूल्यं. VI. A f. of speech : अलङ्कारः. VII. In dancing : प्रचारः, *undulating f.* (?) मीनूमिकाप्रचारः, D.

Figure (v.) : I. Lit. : v. TO FORM. II. To depict : q. v. : रूपयति (रूप्, c. 10.). III. To calculate : q. v. : गणयति (गण्, c. 10.). IV. To indicate : q. v. : सूचयति (सूच्, c. 10.). V. To image : कल्पयति (क्लृप्, c. 10.). *F.d* : i. e. adorned with f.s : चित्रः (त्रा, त्रं). *F. out* गणयति. F. *up* संकलयति (कल्, c. 10.) v. TO ADD.

Filaceous : (1) सूत्रमयः (यी, यं) ; (2) तन्तुमयः (यी, यं).

Filament : (1) केश(स)रः ; (2) किञ्जल्कः.

Filbert : फलविशेषः ; *कूर्चफलं.

Filch : मुष्णाति (मुष्, c. 9.) : v. TO STEAL.

Filcher : मोषक: : v. thief.

Filchingly : (1) मोषेण ; (2) चौरिकया ; (3) चौर्येण.

File (subs.) : I. Of soldiers : perh. दलपंक्ति: II. An orderly collection : perh. समष्टि:. III. A line or wire on which letters are kept : perh. गुच्छ:. IV. A list : perh. नामावलि:. V. A steel instrument : perh. रेती (comp. vern. रेति).

File (v. i.) : दलव्यूहेन याति (या, c. 2.) *or* यात्रां करोति, M.

File (v. t.) : I. To smooth : q. v. II. To arrange : *गुच्छीकरोति.

Filial : expr. by comp., *f. duty* पुत्रधर्म:.

Filially : (1) पुत्रवत् ; (2) पुत्र इति ; and sim. expr.s.

Filiation : I. Lit. : पुत्रत्वं. II. Af–f. : जनकत्वारोपणं (?).

Filigree : *जालकर्मन्, *f. basket* जालकर्मपेटिका.

Filings : चूर्णं (= powder), *iron-f.* लोहचूर्णं.

Fill (v. t.) : I. Lit. : (1) पूरयति, प्र-, परि-, सं-, आ-, प्रति- (पूर्, c. 10.), *f.-ing the pot with water* वारिणा कमण्डलुमापूर्य, K. ; (2) बिभर्ति (भृ, c. 1.) (rare), *I (will) f. my prison with them* तैर्बिभर्मि स्वकारां, Vi. II. To cause to abound : पूरयति, प्र-, परि-, सं-, *being f.ed with ascetics* पूर्यमाणं तपस्विभि:, R. I. 49. III. To satisfy : q. v. : पूरयति. IV. Of offices etc. : perh. पूरयति, *to f. the throne* सिंहासनस्य प्रतिपूरणाय, R. xviii. 40.

Fill (v. i.) : पूर्यते, प्र-, परि-, सं-, आ-, प्रति- (pass of पूर्), *the begging pot f.ed with fruits dropped naturally* स्वयंपतितै: फलैरपूर्यत भिक्षाभाजनं, K.

Fill in : पूरयति (with loc.) : v. to fill.

Fill up : I. Trans. : परि-पूरयति, सं-, आ-, *is the earth f.ed up in the uneven parts* पूरिता नु विषमेषु धरित्री, Ki. ix. 15. ; *one who f.s up a ditch* परिखापूरक:, M. II. Intrans. : परि-पूर्यते, सं-.

Fill (subs.) : gen. in pl. 'my f.,' 'your f.' best expr. by यथेष्टं, U.

Filler : (1) पूरक (f. रिका), परि-, सं- ; (2) पूरयितृ (f. त्री).

Fillet (subs.) : I. A band ; पट्ट:. II. Of meat : खण्ड: (?).

FILLET (v.) : पट्टेन बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) : v. TO BIND. [पूरणं.

FILLING (subs.) : I. The act : पूरणं. II. That which fills : perh.

FILLIP : I. Verb : perh. स्फोटयति (c. of स्फुट्). II. Subs. : perh. स्फोटनं.

FILM : I. A covering : पटलं. II. A slender thread : सूक्ष्मतन्तुः.

FILMY : सूक्ष्मतन्तुघटितः (ता, तं), V. d. and sim. comp.

FILTER (subs.) : *पावकी, *carbon f.* *अङ्गारपावकी.

FILTER (v. t.) : पुनाति (पू, c. 9.) : v. TO PURIFY, CLEAN.

FILTH (subs.) : मलं (lit. and fig.) : v. DIRT, FOUL.

FILTHILY : समलं : v. DIRTILY, FOULLY.

FILTHINESS : समलता : v. DIRTINESS, FOULNESS.

FILTHY : समलः (ला, लं) : v. DIRTY, FOUL.

FILTRATE, FILTRATED : (1) पूतः (ता, तं); (2) शोधितः (ता, तं), वि-.

FILTRATION : (1) पावनं ; (2) शोधनं, वि-.

FIN : perh. छिन्नः (comp. Bengali डूल्).

FINABLE : अर्थदण्डार्ह (f. र्हा) *or* (when the sense is clear) दण्डार्ह (f. र्हा).

FINAL : (1) चरमः (मा, मं) ; (2) अन्तिमः (मा, मं) ; (3) अन्त्य (f. न्त्या) ; (4) पश्चिमः (मा, मं), *remembering the f. order* स्मरन्तः पश्चिमामाज्ञां, R. XVII. 8.

FINALLY : चरमं : v. LASTLY.

FINALITY : I. Lastness : चरमता. II. Conclusiveness : अखण्ड्यता.

FINANCE : आयः, *your f.s superintended by loyal (men)* आयस्तव भक्तैरनु-(धि ?)ष्ठितः, Mah. II. 5. 67.

FINANCIAL : आयव्ययसम्बन्धिन् (f. न्धी). Ph. *to improve the f. condition* कोषवृद्धिं करोति, Nil. ; *his f. condition is bad* न स्फीतस्तस्यायः.

FINANCIER : I. An officer : आयव्ययाध्यक्षः ; अर्थनायकः (?). II. One skilled in finance : आयव्ययकुशलः ; अर्थविद्याविशारदः (?).

FINCH : सुस्वरः पक्षिविशेषः.

FIND : I. In gen. : (1) उपलभते (लभ्, c. 1.), *after careful search did*

not f. him निपुणमन्विष्य नोपलब्धवान्, D. II. ; (2) प्राप्नोति (आप्, c. 5.) (= to get : q. v.), *whoever is found there at night with other women* यो नरः प्राप्यते तत्र रात्रौ सह परस्त्रिया, K. s. II. To furnish : (1) ददाति (दा, c 3.) (= to give : q. v.) ; (2) योजयति, प्र-, नि-, (युज्, c. 10.) (= to cause to join), Ku. IV. 42.

FIND OUT : I. Lit. : उपलभते : v. TO FIND. II. To discover : जानाति (ज्ञा, c. 9. = to know : q. v.), *f. out the cause of his anxiety* जानीहि तस्योत्कण्ठाकारणं, V. II. III. To solve : expr. by वदति (वद्, c. 1.), ब्रवीति (ब्रू, c. 2.), etc. (= to say), *f. o. the amount of their money* तयोर्वद धने मम किंप्रमाणे, Vij. ; *f. out of how many pearls this necklace is made of* कथय कतिपयैर्मौक्तिकैरेष हारः, Li.

FINDER : (1) उपलब्धृ (f. ब्ध्री) ; (2) आसादयितृ (f. त्री) ; better by verb.

FINDING (subs.) : in law : (1) निर्णयः ; (2) perh. उपलम्भः (-ब्धिः).

FINE (adj.) : I. Not coarse or heavy : सूक्ष्म (f. क्ष्मा), *coarse and f.* स्थूलः सूक्ष्मः, Ku. II. 11. ; *f. thread* सूक्ष्मतन्तुः, V. d. ; *of f. intellect* सूक्ष्मबुद्धि (mfn.), M. n. II. Excellent, good : q. v. : (1) उत्कृष्टः (ष्टा, ष्टं) ; (2) सु- in comp., *having f. teeth* सुदत् (f. ती), N. III. Beautiful, elegant : शोभनः (ना, नं), *f. language* शोभनोक्तिः ; *o. f. lady* शोभने, Mah. IV. Artful : q. v.

FINE (subs.) : अर्थदण्डः or sim. दण्डः (when the sense is clear), *unable to pay the f.* दण्डं दातुमशक्नुवन्, M. ; *is liable to a fine of* 100 (*panas*) शतं दण्डमर्हति, M. ; *is to be punished with a f. of fifty panas* पञ्चाशत्पणान् दण्ड्यः, K. b.

FINE (v. t.) : I. To refine : q. v. II. To decorate : q. v. III. To impose a f. : (1) अर्थदण्डं करोति ; (2) दण्डयति (दण्ड्, c. 10.) (= to punish : when the sense is clear) ; (3) दण्डं or दमं दापयति (c. of दा = to cause to give), *should f. him double* तं दापयेद्द्विगुणं दमं, Y. III. 309.

FINE-DRAW : सूक्ष्मं सीव्यति (सिव्, c. 4.) : v. TO SEW.

FINE-FINGERED : सूक्ष्मकर्मनिपुण (f. णा) ; लघुहस्त (f. स्ता) (= dexterous : q. v.). [adj.

FINELY : I. Minutely : सूक्ष्मं. II. Elegantly : शोभनं ; better by

FINENESS : (1) सूक्ष्मता (= minuteness, delicacy) ; (2) उत्कृष्टता (= excellence) ; (3) शोभा (= beauty) ; (4) निर्मलता (= clearness).

FINERY : अलङ्कारः : V. DECORATION, ORNAMENT.

FINESSE : छलं : V. ARTIFICE, STRATAGEM.

FINGER (subs.) अङ्गुलिः *or* -ली. *The fore f.* तर्जनी ; *the middle f.* मध्यमा ; *a ring for the middle f.* मध्यमीयकः, Ki. IX. 2. ; *the third or ring-f.* अनामिका ; *the little f.* कनिष्ठा. *Measuring two f.s in breadth* द्व्यङ्गुलः (ला, लं). *To snap or crack the f.s* अङ्गुलिस्फोटनं *or* -मोटनं करोति, M. *Five-f.ed wood* पञ्चाङ्गुलं दारु, S. k.

FINGER (v. t.) : I. Lit. : अङ्गुल्या स्पृशति (स्पृश्, c. 1.). II. To pilfer : perh. अङ्गुलिं चालयति (c. of चल्) (with loc.).

FINGER-GLASS : *अङ्गुलिधावनपात्रं.

FINGER-POST : V. SIGN POST.

FINICAL : एकान्तसूक्ष्म (f. क्ष्मा) (?).

FINING (subs.) : I. Lit. : V. TO FINE. II. Clarification : q. v. : पावनं. III. That which refines : पावनद्रव्यं (?).

FINISH (v. t.) : I. To put an end to : समापयति (c. of आप्), *and f. (your) axe* समापयतु परशुं च, Vi. III. : V. END. II. To complete : q. v. : समापयति, *f.ing the work proper for morning* प्रातःकालोचितमनुष्ठानं समाप्य, M. n. III. To polish : q. v.

FINISH (subs.) : (1) समाप्तिः ; (2) अन्तः (= end : q. v.). [ender).

FINISHER : (1) समापक (f. पिका) ; (2) समापयितृ (f. त्री) ; (3) अन्तकः (=

FINITE : (1) परिच्छेद्य (f. द्या) ; (2) प्रमेयः (या, यं) (= measurable) ; (3) निरूपणीयः (या, यं) (what can be ascertained).

FINITENESS : (1) परिच्छेद्यता ; (2) प्रमेयता (= measurableness).

FINLESS : छिन्नहीन: (ना, न') (?) and sim. comp.s.

FINNIKIN : पारावतविशेष:.

FIR : वृक्षविशेष: ; देवदारु:, Monier Williams.

FIRE (subs.) : I. Lit. : (1) अग्नि:, *who threw f. on our fort* केनास्मद्दुर्गे निक्षिप्तोऽग्नि:, H. ; *to throw oneself into f.* अग्निं विशति (विश्, c. 6.), P. ; (2) वह्नि:, *the f. spread according to the turning of the wind* ततान वह्नि: पवनानुवृत्त्या, Ki. xvi. 52. ; (3) अनल:, *burning f.* ज्वलितानल:, Si., *forest-f.* दावानल:, Ki. ; (4) ज्वलन:, *the weapon of f.* ज्वलनस्यास्त्रं, Ki. ; (5) पावक:, *a good f.* सुसन्दीप्त: पावक:, P. ; (6) दहन:. II. Fig. : तेजस् (n.), *that is ever-rising f.* (*of horses*) तत्तेज: सततोत्थितं, M. n. III. Of fire-arms : अग्नि: : v. (1).

FIRE (v. t.) : I. To set on f. : q. v. II. To inflame, animate : q. v. : उत्तेजयति (तिज्, c. 10.). III. To f. up : दीपयति (c. of दीप्) : v. LIGHT (1). IV. To discharge, as a gun : मुञ्चति (मुच्, c. 6.) (?).

FIRE (v. i.) : I. To kindle : q. v. : दीप्यते (दीप्, c. 4.). II. Of f.-arms : आग्नेयास्त्रं मुञ्चति.

FIRE, ON : (1) अग्निपरीत: (ता, तं), and sim. comp.s, *the inner apartment of the princess as if on f.* राजकन्यान्त:पुरमग्निपरीतमिव, D. I. ; (2) अग्निनाभिभूत: (ता, तं) and sim. comp.s, Ku. xvii. 40.

FIRE, TO SET ON : (1) दाहयति (c. of दह्) (= cause to burn), *set the house on f.* दाहितं गृहं, Mu. II. ; (2) दीपयति, आ-, (c. of दीप्) (= to light : q. v.), Ram. ; (3) by circum., *set the house of Ravana on f.* ज्वलदग्नि रावणगृहं कृतवान्, B. x. 2. ; (4) अग्निं मुञ्चति (मुच्, c. 6.), विसृजति (सृज्, c. 6.) (= to put f.), *and setting the houses of Rakshashas on f.* विसृज्य रक्षोभवनेषु चाग्निं, Ram. v. 50. 21.

FIRE, TO TAKE : (1) अग्निं प्राप्नोति (आप्, c. 5.), वह्निं समागच्छति (गम्, c. 1.), etc. P. x. 11. ; (2) ज्वलति (ज्वल्, c. 1.) (= to burn : q. v.).

FIRE-ARM : आग्नेयास्त्रं (?) ; आग्न्यस्त्रं (?) ; etc.

FIRE-BALL : I. Lit. : अग्निगोलः (?). II. Heavenly : उल्का. [अग्निद्रः (?).

FIRE-BRAND : I. Lit. : ज्वलदलातं ; उल्का ; उल्मुकं, Mah. II. Fig. :

FIRE-ENGINE : *अग्निनिर्वापणयन्त्रं.

FIRE-ESCAPE : *अग्निवाणं.

FIRE-FLY : प्रभाकीटः : V. GLOW-WORM.

FIRE GUARD : *अग्न्यावरणं ; अग्निनिरोधः. [अग्निनिर्वापकः (?).

FIRE-MAN : I. Of an engine : *अग्निदर्शकः. II. To extinguish fire :

FIRE-PAN : (1) अग्न्याधारः ; (2) अङ्गारधानिका ; (3) अङ्गारिणी.

FIRE-PLACE : अग्निस्थानं (?) (not चुल्ली = cooking place).

FIRE-PROOF : अनग्निदाह्य (f. ह्या) (?) : V. INCOMBUSTIBLE.

FIRE-SHIP : *अग्निपोतः ; शत्रुपोतेषु वह्निसंयोजकपोतः.

FIRE-SIDE : expr. by अग्निः *or* गृहं (= house).

FIRE-STONE : अग्न्योपलः (?) ; आग्नेयाश्मन् (m.) (?).

FIRE-WARD,-EN : *अग्निनिर्वापकाध्यक्षः, and sim. comp.s.

FIRE-WOOD : इन्धनं : V. FUEL.

FIREWORKS : I. The play : (1) अग्निक्रीडा ; (2) वह्निक्रीडनं, Raj. ; and sim. comp.s. II. The preparations : *अग्निक्रीडनद्रव्याणि (n. pl.) (?).

FIRE-WORSHIP : अग्न्युपासना, San. F-er : (1) अग्न्युपासकः (का, कं) ; (2) अग्निदेवः (वा, वं) ; (3) अग्निमतानुवर्तिन् (f. नी), San.

FIRING : I. The act : आग्नेयास्त्रमोचनं (?). II. Application of fire : अग्निप्रयोगः. III. Fuel : q. v. : दाह्यं.

FIRKIN : मानविशेषः ; द्रोणार्धं (?).

FIRM (adj.) : (1) दृढः (ढा, ढं), *made a bridge f.er than the friendship of Sugriva* सुग्रीवसख्यादपि दृढं सेतुमकरोत्, Ma. n. VI. 39. ; *seeing the attack was very f.* दृढतरमभियोगं वीक्ष्य, Vi. VI. 27. ; *to make it more f.* दृढतरीकर्तुं, D. III. ; (2) स्थिरः (रा, रं) (= constant : q. v.), *f.-minded* स्थिरधीः, R. VIII. 88. ; *of f. instruction* स्थिरोपदेशः (शा, शं), Ku. I. 30.

FIRM (v.) : V. TO CONFIRM, FIRM (adj.).

FIRM (subs.) : समवाय: (?) : v. also PARTNERSHIP.

FIRMAMENT : नभस्तलं : v. SKY, HEAVEN. [(सी, सं).

FIRMAMENTAL : (1) by comp. ; (2) आकाशीय: (या, यं) ; (3) वैहायस:

FIRMLY : (1) by comp. ; (2) दृढं ; (3) स्थिरं (= constantly).

FIRMNESS : (1) दृढता ; (2) दार्ढ्यं ; (3) द्रढिमन् (m.) ; (4) स्थैर्यं *or* स्थिरता (= constancy) ; (5) संहति: (= compactness).

FIRST (adj.) : (1) प्रथम: (मा, मं) (of time, place, or rank), *on the f. day of Ashadha* आषाढस्य प्रथमदिवसे, Me. I. 1. ; *in the f. court* प्रथमे प्रकोष्ठे, Mr. IV. ; *f. of those who share in sacrifies* मखांशभाजां प्रथम:, R. III. 44. : v. also CHIEF ; (2) आदि- in comp. or आद्य: (द्या, द्यं) or आदिम: (मा, मं) (= the beginning), *the f. poet* आदिकवि: ; *on the f. day of seperation* आद्ये विरहदिवसे, Me. II. 31. ; (3) पूर्व- in comp. (when there is comparison), *the f. half* पूर्वार्द्धं, R. ; *the f. part of the day* पूर्वाह्न: ; (4) अग्र: (ग्रा, ग्रं) or अग्रिम: (मा, मं) or अग्रणी (n. णि) (= foremost), *you are the f. to eat* भोक्तुं भवानग्रणी:, Ma. n. IX. 86. Ph. : *for the f. time* : (1) तत्प्रथमं, Si. XV. 42. ; (2) तत्पूर्वं, Ki. VII. 11. ; *the f. of archers* चापभृतां पुरोग:, R.

FIRST (adv.) : (1) प्रथमं, *f. of all, this is itself a great wonder* प्रथमं तावदिदमेव महदाश्चर्यं, K. ; (2) पूर्वं, *f. of all, I am a fool* पूर्वं तावदहं मूर्ख:, P. III. 13., *the king f. reflected in this way* इत्थं नृप: पूर्वमवालुलोचे, B. I. 23. ; (3) प्राक्, *f (took her) to the king of Magadha* प्राक् सन्निकर्षं मगधेश्वरस्य, R. VI. 20. ; (4) पुरा, *f. ascertained to be an assemblage of light* चयस्त्विषामित्यवधारितं पुरा, Si. I. 3. ; (5) आदौ (= in the beginning), *at f. Jibasiddhi was banished from the city* आदावेव जीवसिद्धिर्नगरान्निर्वासित:, Mu. II. ; (6) अग्रे (= before anything else), D. VI. *N. B.* (3), and (4) with ref. to *time* only.

FIRST-BEGOTTEN, FIRST-BORN (adj.) : (1) अग्रज: (जा, जं) ; (2) अग्रजन्मन् (mfn.) ; (3) पूर्वज: (जा, जं) ; (4) पूर्वप्रसूत: (ता, तं) (rare).

FIRST-FRUITS : प्रथमफलानि (n. pl.) (?) and sim. comp.s.

FIRSTLING : expr. by adj. : v. FIRST-BEGOTTEN.

FIRSTLY : (1) प्रथमतः ; (2) प्रथमं ; (3) पूर्वं : (4) आदौ.

FISC : v. TREASURY.

FISCAL : कोष- in comp. or कोषस्य (gen.) : v. also FINANCIAL.

FISH (subs.) : (1) मत्स्यः, *caught f.es with various traps* बबन्धु विविधैर्योगैर्मत्स्यान्, Mah. ; *f.es with one bone* एककण्टका मत्स्याः, Ram.; (2) मीनः, *raw-f.-eaters* आममीनाशनाः, Ram. ; (3) झषः (rare). *F. basket* : (1) मत्स्यधानी ; (2) कुवेणी ; (3) मत्स्यकरण्डिका.

FISH (v.) : I. Lit. : मत्स्यान् बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) *or* गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) *or* धारयति (धृ, c. 10.). II. Fig. : v. TO SEARCH. [bone).

FISH-BONE : (1) कण्टक (nm.) (= small f.) ; (2) अस्थि (n.) (= large

FISHER, FISHERMAN : (1) धीवरः ; (2) कैवर्तः ; (3) जालु(लि)कः ; (4) मात्स्यिकः ; (5) आनायी, R. XVI. 55. ; (6) मत्स्यबन्धः, मत्स्योपजीविन् (m.), etc. Mah. ; (7) दासः. *N. B.* (2) and (7) are *f.-castes.*

FISHERY : I. The act : (1) मत्स्यबन्धनं ; (2) मत्स्यधारणं. II. The place : prob. मत्स्यबन्धः ; मत्स्यस्थानं (?).

FISH-HOOK : (1) बडिशं ; (2) मत्स्यवेधनं,-नी.

FISH-TYING-ROPE : (1) उद्दामं, Mah. S. 137. 115. ; (2) ग्रथनसूत्रं, Nil.

FISHING : (1) मत्स्यधारणं, Taranath ; (2) मत्स्यबन्धनं, Sa. v.

FISHING-BOAT : जालिकनौः, and sim. comp.s.

FISHING-FROG : मत्स्यविशेषः.

FISHING-LINE : बडिशसूत्रं.

FISHING-NET : (1) जालः ; (2) आनायः (rare).

FISHING-TACKLE : मत्स्यबन्धनोपकरणं (gen. term).

FISHFUL : प्रभूतमत्स्य (f. स्या), Mah. ; and sim. comp.s.

FISHMONGER ; (1) मत्स्यविक्रेतृ (m.) ; (2) मत्स्यविक्रयिन् (m.). [comp.

FISHY : I. Fishful : q. v. II. Extravagant : prob. जालिक- in

FISSURE : I. Subs. : (1) छिद्रं ; (2) रन्ध्रं. II. Verb : v. TO DIVIDE, CLEAVE.

FIST : मुष्टिः, *struck back with the f.* मुष्टिभिः प्रतिजघान, Ki. XVIII. 1. ; *a blow with the f.* मुष्टिघातः, M. n.

FISTICUFFS : मुष्टीमुष्टिप्रहरणं, Vi. ; मुष्टियुद्धं.

FISTULA : I. A disease : भगन्दरः (anal f.). II. A pipe : q. v.

FISTULOUS : ph. *f. sore* नाडिः *or* नाडी,-व्रणं, Bha.

FIT (subs.) : I. A convulsion : मूर्च्छा, *then men get f.s* तदा मूर्च्छन्ति मानवाः, Bha. II. An attack : q. v. : *in a f. of rage* क्रोधमूर्च्छितः (ता, तं), Ram. ; *in a f. of madness* वायुग्रस्तः (स्ता, स्तं). III. A vicissitude : विलासः.

FIT (adj.) : (1) योग्यः (ग्या, ग्यं), *f. for sending to Lanka* लङ्काप्रस्थापनयोग्यः (ग्या, ग्यं), Ma. n. ; *I am f.* [*to hold the weapon*], *you are not f.*, *how is this* योग्योऽहमयोग्यो भवानिति कथमेतत्, Mu. VII. ; (2) उचितः (ता, तं), *f. for riding* तुरङ्गाधिरोहणोचितः (ता, तं), K. ; (3) क्षमः (मा, मं) (=. able, adequate), *dress f. for going to hunting fields* मृगवनोपगमक्षमवेषः, R. IX. 50. : v. also PROPER.

FIT (v.) : I. To make f. : expr. by adj. II. Of tailors, etc. : perh. समानीकरोति. III. To be suitable to : perh. समानीभवति (with gen.). Comp. : (a) *f. out* सज्जीकरोति ; (b) *f. up* अलङ्करोति, *Dwaraka was f.-ted to honour the son of Pandu* कुन्तिपुत्रस्य पूजार्थं द्वारकालङ्कृता बभूव, Mah. I. 216. 16.

FITCH : I. A chick-pea : चणकः. II. A fur : q. v.

FITFUL : (1) चञ्चलः (ला, लं) ; (2) चपलः (ला, लं) ; (3) लोलः (ला, लं).

FITLY : (1) युक्तं ; (2) उचितं ; (3) better by adj.

FITNESS : (1) योग्यता ; (2) औचित्यं ; (3) क्षमता. For dif. : v. FIT.

FITTING : I. The act : v. TO FIT. II. Any thing used in f. up : सज्जा (?) ; उपकरणं (?).

FIVE : पञ्चन् (mfn.). *F. or six* पञ्चष (f. षा) (only in pl.), Vi. *F. times* पञ्चकृत्वः *or* पञ्चवारान्. *In f. ways or parts* : पञ्चधा. *F. hundred* पञ्चशतं. *F.-fold* : पञ्चगुणः (णा, णं). *Having f. claws* पञ्चनख (f. खी). M.

FIVE-FINGER, FIVE-LEAF : a plant *पञ्चदलः [पञ्चाङ्गुलः is another p.].

FIVES : a play : पञ्चकक्रीडा (?). [कारस्थितमिव मेने, V. p.

FIX (subs.): ph. *Krishna thought himself to be on a f.* कृष्ण आत्मानं चक्रा-

FIX (v. t.) : I. To set, establish : स्थापयति (c. of स्था), *f.ing (them) as two trophies* कीर्तिस्तम्भद्वयमिव स्थापयित्वा, R. xv. 103. II. To fasten : q. v. : बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) III. To implant : q. v.

FIX (v. i.) I. To rest: q. v. : तिष्ठति, अव-, (स्था, c. 2.), *not f.ed on darlings* दयितास्वनवस्थितं, Ku. IV. 28. II. To f. on : स्थिरीकरोति : V. TO RESOLVE.

FIXED (adj.) : I. Firm : q. v. : स्थिरः (रा, रं). II. Fastened : बद्ध (f. द्धा), नि-, *with eyes whose aim is immoveably f.* निश्चलनिबद्धलक्ष्येण चक्षुषा, K. III. Of mind : (1) एकाग्रः (ग्रा, ग्रं) ; (2) अनन्य- in comp.

FIXEDLY : (1) स्थिरं ; (2) दृढं (= firmly) ; (3) by adj.

FIXEDNESS : I. Firmness : q. v. : स्थैर्यं *or* स्थिरता. II. Of mind : एकाग्रता ; अनन्यमनस्कता. [II. FIRMNESS : q. v. : दृढता.

FIXTURE : I. As of a house : no equiv. : expr. by सञ्चेयः (या, यं).

FLABBINESS : (1) शिथिलता ; (2) शैथिल्यं : v. also SOFTNESS.

FLABBY : शिथिलः (ला, लं) : v, also SOFT.

FLACCID : श्लथः (था, थं), प्र- : V. FLABBY, SOFT.

FLACCIDITY : श्लथता : V. FLABBINESS, SOFTNESS.

FLAG (subs.) : I. A banner : q. v. : (1) ध्वजः ; (2) पताका. II. F.-stone : समशिला (?). III. A plant : गोलोमी (?).

FLAG (v. i.) : म्लायति (म्लै, c. 1.) : V. TO DROOP. [स्तृणाति (स्तृ, c. 9.).

FLAG (v. t.) : I. To droop : q. v. II. To lay with f.-stones : आ-

FLAG-STAFF : (1) ध्वजदण्डः ; (2) केतुयष्टिः.

FLAGEOLET : वंश: (gen. name v. FLUTE).

FLAGGINESS . (1) शिथिलता v. WEAKNESS ; (2) नीरसता v. INSIPIDITY.

FLAGGING : I. A pavement : समशिला भूमि: (?). II. Flags : समशिला: (?).

FLAGGY : I. Weak, flexible : q. v. : शिथिल: (ला, लं). II. Insipid : q. v. : नीरस: (सा, सं). [किन् (f. नी) : v. also ATROCIOUS.

FLAGITITIOUS : I. Of acts : महापाप- in comp. II. Of men : घोरपात-

FLAGITITIOUSLY : expr. by adj., *"so f. unjust"* एतादृशं घोरमन्याय्यं.

FLAGON : पुटग्रीव: (?) : v. VESSEL.

FLAGRANCY : (1) घोरता ; (2) दारुणता,-त्वं.

FLAGRANT : I. Enormous : (1) घोर: (रा, रं) ; (2) दारुण (f. णा). II. Glowing, raging : दीप्यमान: (ना, नं).

FLAIL : धान्यमर्दयष्टि: (?).

FLAKE : perh. पिच्छ (mn.).

FLAKY : पिच्छमय: (यी, यं) (?).

FLAMBEAU : उल्का, *then they went about at the head of the battle with f.s in their hands* उल्काहस्तौ तदा रात्रौ रणमूर्ध्नि विचेरतु:, Ram.

FLAME (subs.) : (1) शिखा, *as if coming out in f.s* शिखाभिरिव निश्चरन्, Vi. v. 26. ; (2) ज्वाला, *with hairy f.s* ज्वालासटै:, Ki. XVI. 50. ; (3) अर्चिस् (f.), *with circles of fiery f.s* अदभ्रैरर्चिषां चक्रवालै:, Vi. VI. 4. [v. TO INF-

FLAME (v.) : I. Intrans. : ज्वलति (ज्वल्, c. 1.) : v. TO BURN. II. Trans. :

FLAMINGO : पक्षिविशेष: ; *शोणच्छद: ; मराल: (??).

FLAMY : (1) शिखावत् (f. ती) ; (2) शिखिन् (f. नी) ; (3) ज्वालामय: (यी, यं).

FLANK (subs.) : पार्श्व (mn.) *or* पार्श्वदेश:, *in front, on the rear, and on the f.s* अग्रे पृष्ठे च पार्श्वयो:, A. r. ; *(the horse) as if painted on the f.s* उल्लिखितमिव पार्श्वयो:, K.

FLANK (v.) : I. To border, touch : q. v. II. To attack the f. : पार्श्वे हन्ति, अभि-, (हन्, c. 2.), Ka. III. To guard the f. : पार्श्वे *or* पार्श्वयो: रक्षति (रक्ष्, c. 1.).

FLANNEL : *फ्लानलं. *F.ed* : *फ्लानलवस्त्रावृत: (ता, तं).

FLAP (subs.) : I. Anything that hangs loose : प्रालम्ब: (?). II. F.-ping : (1) धूननं, वि- ; (2) आस्फालनं. III. In pl. : अश्वानामोष्ठरोगभेद:.

FLAP (v. t.) : I. To strike : q. v. : ताडयति (तड्, c. 10.). II. To shake : (1) धूनाति *or* धूनीते (धू, c. 9.) ; (2) आस्फालयति (c. of स्फल्).

FLARE (subs.) : (1) लोलशिखा ; (2) चाञ्चल्यप्रभा ; and sim. comp.s.

FLARE (v.) : expr. by subs. : v. also TO GLARE.

FLARINGLY : (1) लोलं ; (2) चञ्चलं ; (3) by adj. न स्तिमित: (ता, तं).

FLASH (subs.) : (1) स्फुरितं, *terrified with f.es of wreathy lightning* विद्युद्दामस्फुरितचकित: (ता, तं), Me. I. 28. ; (2) स्फुरणं.

FLASH (v. i.) : स्फुरति (स्फुर्, c. 6.) (lit. and fig.), *they are f.ing with rage* स्फुरितमनयो: क्रोधेन, U. v.

FLASHY : I. Lit. : चलप्रभ (f. भा) and sim. comp.s. II. Insipid : नीरस: (सा, सं).

FLASK : (1) भाण्डं (gen. term) ; (2) महाकूपी (?).

FLASKET : I. For virands : अन्नपात्रं (?). II. A basket : q. v.

FLAT (adj.) : I. Plain, level : सम: (मा, मं), *to lay f.* समीकरोति, Ku. or fig. पातयति (c. of पत्) (= to fell), V. p. II. Dull, insipid : नीरस: (सा, सं). III. Positive, clear : स्फुट: (टा, टं), "*that is f.*" स्फुटमेतत्. IV. Of letters : घोषवत् (f. ती), T. p. I. 14. V. Of nose, etc. : स्थूल: (ला, लं).

FLAT (subs.) : I. Lit. : समभूमि:. II. A shallow : q. v. III. A boat : (1) तराल: ; (2) तराण्डु:. IV. A car : यानविशेष:. V. A dull fellow : स्थूलबुद्धि (mfn.), K. VI. Story : q. v. VII. A f. part : perh. पृष्ठं.

FLAT (v.) : I. Lit. : समीकरोति. II. To depress : q. v.

FLATLY : I. Evenly : समं. II. Openly : स्फुटं.

FLATNESS : I. Lit. : समता. II. Of nose, etc. : स्थूलता. III. Dejection : q. v. : विषाद:. IV. Insipidity : नीरसता.

FLATTEN : I. Lit. : समीकरोति. II. To fell : q. v. : पातयति (c. of पत्). III. To deject, depress : q. v. IV. To make vapid : नीरसीकरोति.

FLATTER : I. Lit. : (1) स्तौति, सं-, अभि-, परि- (स्तु, c. 2.), *who day and night f.s [him] as super-divine* योऽहर्निशमधिदैवतमिव स्तौति, K. v. TO PRAISE ; (2) by subs., *to f. one's vanity* चाटूक्तिभिर्मानं वर्धयति (c. of वृध्). II. To gratify, please : q. v. : सं-तोषयति (c. of तुष्).

FLATTERER : (1) स्तोतृ (m.), सं- v. PRAISER ; (2) चाटुकारः ; (3) संस्तववक्तृ (m.), Mah. II. 44. 6.

FLATTERING (adj.) : (1) प्रीतिवर्धनः (नी, नं) (= gratifying) ; (2) शोभनः [(ना, नं) (= fine) ; (3) by subs.

FTATTERY : (1) स्तवः, सं-, (= praise : q. v.), *with false f.* वितथैः स्तवैः, Si. XIV. 3. ; (2) चाटुः or चाटूक्तिः.

FLATTING : I. The act : समीकरणं. II. A mode of painting : समीकरणं (?).

FLATULENCE, FLATULENCY : (1) अजीर्णं (= indigestion) ; (2) वाताम- [कोऽरोचकः (?), Sr.

FLATULENT : (1) वाताधिकः (का, कं) (?) ; (2) अजीर्णरोगिन् (f. णी) (?).

FLAUNT : I. Intrans. : सगर्वं चलति (चल्, c. 1.) (?). II. Trans. : v. TO SHOW.

FLAVOUR (subs.) : (1) आस्वादः v. RELISH ; (2) आमोदः v. FRAGRANCE.

FLAVOUR (v.) : *f.ing essences* सुस्वादकरसाः (?) ; *highly-f.ed wine* उग्रस्वादं मद्यं (?).

FLAVOURLESS : स्वादहीनः (ना, नं) : v. TASTELESS.

FLAW (subs.) : I. In gen. : छिद्रं, *evils multiply in f.s* छिद्रेष्वनर्था बहुलीभवन्ति, H. : v. DEFECT, FAULT. II. A quarrel : q. v. : कलिः. III. Of mind : पक्षपातः.

FLAW (v. t.) : छिद्रयति (छिद्र्, c. 10.) : v. TO BREAK, CRACK.

FLAWLESS : (1) अच्छिद्र (f. द्रा), *f. should see the flaws of others* अच्छिद्रश्छिद्रदर्शी स्यात्, Mah. ; (2) निर्दोषः (षा, षं) ; (3) निष्कलङ्कः (f. ङ्का).

FLAX : I. The plant : (1) क्षुमा ; (2) अतसी. II. The skin : चर्म.

Flax-comb : क्षुमामार्जनी (?) and sim. comp.s.

Flax-dresser : क्षुमाशोधकः (?) and sim. comp.s.

Flaxen : क्षौमः (मी, मं), *f.-haired.* क्षौमकेश (f. शी) (?).

Flay (v.) : (1) त्वचयति (nomi.) ; (2) चर्मं अपनयति (नी, c. 1.), निर्हरति (हृ, c. 1.), निष्कर्षति (कृष्, c. 1.), etc. ; (3) अपत्वचं (n. क्) करोति, D.

Flayer : expr. by verb.

Flea : दंशः (?), *f.-bite* दंशदंशः (?).

Fleak (subs.) : बिन्दुः, A. r. : v. spot.

Fleck (v. t.) : चित्रयति (चित्र्, c. 10.) : v. to variegate, spot.

Fledge : expr. by subs., *"not yet f.d"* असञ्जातपक्षपुटः (टा, टं), K. ; *but when sufficiently f.d to go in the air* उद्भिन्नपक्षतिषु गगनतलसञ्चरणसमर्थे., K.

Flee (v. i.) : I. Lit. : (1) पलायते, प-, वि-, (पलाय्, c. 1.), *do not f. from battle* नाहवात्पलायते, Ki. ; (2) द्रवति, वि-, सं-, प्र-, (द्रु, c. 1.), Mat. : v. also to go away. II. To avoid : q. v. : पलायते, *piety f.s from there* तस्माद्धर्मः पलायते, S. p.

Fleece (subs.) : मेषलोमन् (n.) and sim. comp.s.

Fleece (v. t.) : I. Lit. : अपलो(रो)मं *or* विलो(रो)मं (f. मां) करोति. II. Fig. : (1) लुण्ठति (लुठ्, c. 1.) v. to plunder ; (2) निष्कर्षति (कृष्, c. 1.) v. to extort.

Fleecy : (1) लो(रो)मशः (शा, शं) ; (2) बहुलोमन् (mfn.).

Fleer (subs.) : I. A flier : पलायितः (ता, तं). II. Decision : अवहासः.

Fleer (v.) : अवहसति (हस्, c. 1.) : v. to mock, ridicule.

Fleet (subs.) : I. In gen. : पोतावलिः (?). II. Military : रणपोतावलिः (?).

Fleet (adj.) : (1) प्रजविन् (f. नी) ; (2) वेगिन् (f. नी) ; (3) वेगवत् (f. ती) ; (4) जवनः (नी, नं,) *f. charger* जवनवाजिः, R. : v. swift.

Fleet (v.) : I. To fly swiftly : जवेन *or* द्रुतं प्रसर्पति (सृप्, c. 1.) *or* चलति (चल्, c. 1.) etc. II. To skim : q. v.

Fleeting (adj.) : (1) चञ्चलः (ला, लं) ; (2) चपलः (ला, लं) ; (3) चलः

(ता, तं) ; (4) गत्वर: (री, रं) (rare), Ki. ; (5) अचिरस्थायिन् (f. नी) ; (6) क्षणभङ्गुर: (रा, रं) : v. TRANSIENT.

FLEETLY : द्रुतं : v. SWIFTLY.

FLEETNESS : (1) जव: ; (2) वेग: : v. SPEED.

FLESH (subs.) : I. Lit. : (1) मांसं, *abstaining from f. and wine* निवृत्त: मांसमद्ययो:, Pa. ; *horse-f. is sweet (and) light* अश्वमांसं मधुरं लघु, Bha. (2) आमिषं, *the f. of buffalo is sweet* महिषस्यामिषं स्वादु, Mah. ; (3) पिशितं (rare), *f.-eater* पिशिताशिन् (f. नी), R. II. Body : q. v. : मांसं. III. Mankind : q. v. IV. Kindness : q. v. : perh. मांसं. V. Carnality : काम:. VI. Kindred : सनाभि (mfn.). VII. Of fruit : बीजं.

FLESH (v.) : I. Lit. : मांसेन भोजयति (c. of भुज्). II. To glut, satiate : q. v.

FLESH-BROTH : (1) मांसरस: ; (2) सिद्धमांसरस:, Bha.

FLESHER : (1) मांसिक: ; (2) मांसविक्रेतृ (m.) ; (3) मांसविक्रयिन् (m.).

FLESH-HOOK : *मांसाकर्षणी : v. HOOK.

FLESHINESS : मांसलता : v. PLUMPNESS. [K. : v. LEAN.

FLESHLESS : निर्मांस: (सा, सं) and sim. comp.s, *from f.ness* निर्मांसतया,

FLESHLINESS : विषयासक्ति: : v. CARNALITY, SENSUALITY.

FLESHLY : I. Corporeal : q. v. : शारीरिक: (की, कं). II. Animal : मांस- in comp. Ph. *f.-minded* : विषयासक्त (f. क्ता).

FLESH-MEAT : *to take f.* मांसाहारं *or* आमिषभोजनं करोति. [PLUMP.

FLESHY : मांसल: (ला, लं), *f. not tendinous* मांसलाऽशिराली, D. : v.

FLEX : नमयति (c. of नम्) : v. TO BEND.

FLEXIBILITY : (1) नम्यता, अव-, आ- ; (2) कुञ्चनीयता, आ-, अव-.

FLEXIBLE : (1) नम्य (f. म्या) *or* नमनीय: (या, यं), आ-, अव- ; (2) कुञ्चनीय: (या, यं), आ-, अव- : v. also SOFT, ELASTIC.

FLEXION : (1) नमनं, आ- ; (2) कुञ्चनं, आ-, अव-, *their use is seen in unfolding and f.* प्रसारणाकुञ्चनयोर्दृष्टं तासां प्रयोजनं, Bha.

Flexure : I. Flexion : q. v. II. A turn, bend : q. v.

Flicker : I. To flutter : q. v. II. Of flames etc. : expr. by adj. चञ्चलः (ला, लं), अस्थिरः (रा, रं), अस्तिमितः (ता, तं).

Flier : I. Lit. : पलायकः. II. Of a spindle : चाकुः (?).

Flight (subs.) : I. Fleeing : पलायनं, *taken to f.* पलायनपरायण (f. णा). *To put to f.* विद्रावयति (c. of द्रु). II. Of birds : (1) डयनं, *upward f.* उड्डयनं ; (2) गतिः (= motion), *of "lazy f."* मन्दगतिः, H. III. Fig., *soaring, wandering* : ऊर्ध्वगतिः (?). IV. A flock : q. v. V. Of stairs : निःश्रेणिः,-णी, R.

Flight-shot : बाणक्षेपः and sim. comp.s (?).

Flighty : चञ्चलः (ला, लं) : v. fleeting, fickle.

Flimsiness : (1) असारता ; (2) निःसारता ; (3) दुर्बलता (= weakness).

Flimsy : (1) असारः *or* निःसारः (रा, रं) ; (2) दुर्बलः (ला, लं) (= weak).

Flinch (v.) : (1) पराङ्मुखीभवति ; (2) विमुखीभवति.

Flincher : expr. by verb.

Flinder-mouse, **Flitter-mouse** : चर्मचटी.

Fling (v.) : क्षिपति, नि- (क्षिप्, c. 6.) : v. to throw, cast, emit. Comp.s : *f. away* अपक्षिपति ; *f. down* अधः क्षिपति ; *f. in, f. off* अवक्षिपति ; *f. open* बलात् अपावृणोति (वृ, c. 5.) (?). v. also to break open ; *f. out* उद्गिरति (गॄ, c. 6.) ; *f. up* अवक्षिपति, त्यजति.

Fling (subs.) : I. A throw : क्षेपः, नि-, प्र-. II. A gibe : (1) आक्षेपः ; [(2) अवक्षेपः.

Flint : (1) अग्निप्रस्तरः ; (2) अरणिः. *F.-glass* : *अरणिकाचः.

Flinty : I. Lit. : by comp. II. Cruel : वज्र- in comp.

Flip : पानीयविशेषः ; *प्लवं. *F.-dog* : *प्लवलौहः.

Flippancy : I. Of speech : वाचालता. II. Of conduct : चापल्यं.

Flippant : I. In speech : वाचालः (ला, लं). II. Empty, pert : q. v. : चपलः (ला, लं). [चल्). III. To coquet : प्रेमाचारं करोति (?).

Flirt (v.) : I. To throw : q. v. II. To toss about : संचालयति (c. of

Flirt (subs.): I. A jerk: q. v. II. A coquette: प्रेमालापनिपुणा (?).

Flirtation: प्रेमालापः (?) and sim. comp.s. [q. v.

Flit: I. To fly: q. v. II. To flutter: q. v. III. To migrate:

Flitter: चीरं: v. RAG, TATTER. [the fishing-line: तरण्ड (mn.).

Float (subs.): I. A raft: (1) प्लवः; (2) कोलः; (3) उडुपः. II. Of

Float (v. i.): प्लवते (प्लु, c. 1.), *pumpkins sinking in water and stones f.ing* अलाबूनि मज्जन्ति ग्रावाणः प्लवन्त इति, Vi. I.; *a body of horse f.ing in that cloud of dust* तस्मिन्नेव महति रजसि प्लवमानमश्ववृन्दं, C.

Float (v. t.): I. To cause to f.: expr. by प्लवते. II. To deluge: q. v.: प्लावयति (c. of प्लु).

Flock (subs.): (1) यूथं; (2) सङ्घः; (3) कुलं; (4) वृन्दं; (5) कदम्बकं; (6) गणः; (7) ओघः; (8) व्रातः; (9) व्रजः; (10) समूहः; (11) by deriv., *a f. of pigeons* कापोतं.

Flock (v.): एकत्र *or* एकस्थ (f. स्था) भवति: v. GATHER, CROWD.

Flog: (1) कशया (whip) *or* वेत्रेण (rattan) प्रहरति (हृ, c. 1.): v. TO BEAT; (2) कशाघातं *or* वेत्राघातं करोति.

Flogging: (1) कशाघातः; (2) वेत्राघातः. *Deserving f.*: कश्य (f. श्या).

Flood (subs.): I. A flow, *f. of water* जलौघः, Ki. *or* जलसङ्घातः, Ku. II. Deluge: (1) आप्लावः; (2) संप्लवः, *universal f.* आभूतसंप्लवः, Mat.; (3) वन्या *or* वानं (= high f.). Ph. *all was a f. of water* सर्वमाम्भसमिवासीत्, Mah. *or* एतदेकार्णवं सर्वं, Mat. III. Of tide: v. TIDE. IV. Abundance: q. v.: प्राचुर्यं. V. A stream: प्रवाहः, *f. of tears* अश्रुप्रवाहः.

Flood (v.): प्लावयति (c. of प्लु): v. TO DELUGE.

Flood-gate: I. Lit.: निर्गमनमार्गः, K. and sim. comp.s. II. Any passage: मार्गः.

Flook: v. FLUKE.

Floor (subs.): I. In gen.: (1) तलं; (2) भूतलं v. GROUND. II. Story: q. v.: (1) भूमिः, *in the seventh f.* सप्तमभूमिभागे, N. XXII. 1.; (2)

perh. तलं (comp. Bengali दोताला, तेताला, etc.). III. A platform : q. v.

FLOOR (v. t.) : I. To furnish with a f. : expr. by subs. II. To throw on the ground : भूमौ पातयति (c. of पत्).

FLOOR-CLOTH : भूम्यास्तरणं (?) and sim. comp.s. [भूमिस्तरः.

FLOORING : I. Pavement : q. v. II. Materials for floor : *तलास्तरः ;

FLORA : I. The goddess of flowers : नन्दनवनदेवता (?), K. II. A list of plants : *f. of Bengal* वङ्गानां पुष्पावलिः *or* लताकोषः (?).

FLORAL : (1) by comp. ; (2) पौष्प (f. ष्पी) ; (3) कौसुम (f. मी).

FLORID : I. Red : q. v. : रक्त (f. क्ता). II. Ornate : perh. पुष्पितः (ता, तं) ; (2) अलङ्कृतः (ता, तं) ; (3) विचित्रः (त्रा, त्रं) ; (4) उज्ज्वलः (ला, लं).

FLORIDITY, FLORIDNESS : I. Redness : रक्तता. II. Of style : (1) औज्ज्वल्यं ; (2) अलङ्कारः.

FLORIN : मुद्राविशेषः : *पुष्पकं. [*पुष्पावलि- *or* लताकोष- रचयितृ (f. त्री).

FLORIST : I. Lit. : पुष्पोपजीविन् (f. नी), Ram. II. Writer of a flora :

FLOTA : पोतावलिः. *Flotilla* : क्षुद्रपोतावलिः.

FLOTATION : I. The act : प्लवनं. II. The science : प्लवनं, -ज्ञानं.

FLOUNCE (v.) : अङ्गानि विक्षिपति (क्षिप्, c. 6.) *or* संचालयति (c. of चल्).

FLOUNCE (subs.) : अङ्गविक्षेपः (?) ; अङ्गचालनं (?).

FLOUNDER : I. Verb : v. TO FLOUNCE. II. Subs. : मत्स्यविशेषः.

FLOUR : I. Of wheat : (1) गोधूमचूर्णं ; (2) गोधूमपिष्टं, Raj. II. Of other grains : by चूर्णं *or* पिष्टं, *barly f.* यवचूर्णं. *Fried-grain-f.* सक्तुः.

FLOURISH (subs.) : I. Show. : आडम्बरः, *with great f.* महाडम्बरपूर्वकं II. Of language : अतिशयोक्तिः. III. Brandishing : आस्फालनं.

FLOURISH (v. i.) : I. To thrive : q. v. : वर्धते (वृध्, c. 1.). II. Of language : अतिशयोक्तिं करोति. III. To brag : q. v.

FLOURISH (v. t.) : I To thrive : वर्धयति (c. of वृध्). II. To decorate : q. v. : अलङ्करोति. III. To brandish : q. v. [(= excellent).

FLOURISHING (adj.) ; (1) समृद्ध (f. द्धा) (= affluent) ; (2) उत्कृष्ट (f. ष्टा)

FLOUT : I. Verb : अवहसति (हस्, c. 1.) (with acc.). II. Subs. : अवहासः.

FLOW (subs.) : I. A pouring out : (1) स्रवः, स्रवणं, *or* स्रुतिः, परि-, *f. of eye-drops* अश्रुबिन्दुस्रुतिः, N. IX. 104 ; (2) स्यन्दः, -नं, नि-, अभि-, *emission of the f. of heaven* स्वर्गाभिष्यन्दवमनं, Ku. VI. 37. ; (3) प्रवाहः (= stream : q. v.). II. Of tide : वर्धमाना वेला : v. TIDE.

FLOW (v. i.) : I. In gen. : (1) स्रवति, प्र-, परि-, (स्रु, c. 1.), (best equiv.) *rivers like the Ganges f. towards the east* नद्यो गङ्गाद्याः पूर्वां दिशं प्रति स्रवन्ति, S. c. ; *honey-f.ing* मधुस्रवः (वा, वं), N. ; (2) स्यन्दते, प्र-, अभि-, नि-, (स्यन्द्, c. 1.), *as if the place from which the quarters f.* निष्यन्दमिव दिशां, K. ; (3) प्रवर्तते (वृत्, c. 1.) (= to proceed : of language), Ki. II. Of the tide : v. TIDE. III. To melt : q.v. IV. To hang loose : लम्बते, प्र-, (लम्ब्, c. 1.).

FLOWER (subs.) : I. In gen. sense : (1) पुष्पं, *the stars the f.s of heaven* ताराः खपुष्पाणि, N. ; (2) कुसुमं, *f.-bed* कुसुमास्तरणं, Ku. ; (3) प्रसूनं *or* प्रसवः (rare), *coming out of f.s* प्रसूनस्यागमः, U. *In f.* कुसुमितः (ता, तं) *or* पुष्पितः (ता, तं), Mah. II. Best part : सारभागः. *F. of life* प्रौढयौवनं (?). III. Menstrual discharge : पुष्पं. [BLOSSOM.

FLOWER (v.) : expr. by subs., *ever f.ing* नित्यपुष्प (f. पा), Me. v. also TO [comp.

FLOWERET : क्षुद्रपुष्पं ; प्रसूनं.

FLOWERLESS : (1) अपुष्प (f. पा) ; (2) कुसुमहीनः (ना, नं) ; and sim.

FLOWER-STALK : (1) मञ्जरी ; (2) पुष्पदण्डं ; (3) प्रसवबन्धनं (poet).

FLOWERY : I. Lit. : (1) पुष्पमयः (यी, यं) ; (2) कुसुममयः (यी, यं) ; (3) पुष्पबहुलः (ला, लं) ; etc. II. Florid : q. v. : पुष्पितः (ता, तं) (?).

FLOWINGLY : (1) द्रुतं ; (2) अनर्गलं (without restraint).

FLUCTUATE (v.) : (1) दोलायते (nomi.) v. TO WAVER ; (2) विचिकित्सते (= to hesitate : q. v.).

FLUCTUATION : I. The act : expr. by verb. II. Unsteadiness : q. v. : चापल्यं. II. In pl., ups and downs : पातोत्पाताः.

FLUE : *वायुस्रोतस् (n.) ; धूममार्गः.

FLUENCY : (1) वाक्शक्तिः ; (2) वाक्पाटवं : v. ELOQUENCE.

FLUENT : (1) वश्यवाच् (mfn.), Vi. ; (2) अनर्गलवाच् (mfn.) ; (3) वचस्विन् (f. नी), Si. xvii. 1. [ously).

FLUENTLY : (1) अनर्गलं (= without stop) ; (2) अविश्रान्तं (= continu-

FLUID : I. Adj. : द्रवः (वा, वं). II. Subs. : द्रवः,-द्रव्यं.

FLUIDITY, FLUIDNESS : द्रवता,-त्वं, Par.

FLUKE : (*लङ्गर-) दन्ताग्रं or दन्तमुखं (दन्त being the whole arm.). [Si.

FLUMMERY : I. A pap : q. v. II. Flattery : मिथ्याप्रशंसा ; वितथस्तवः,

FLUNKEY : पीठमर्दः (?).

FLURRY (subs.) : (1) व्याकुलता v. CONFUSION ; (2) त्वरा v. HURRY.

FLURRY (v.) : (1) क्षोभयति (c. of क्षुभ्) v. TO AGITATE ; (2) उद्वेजयति, (c. of विज्) v. TO ALARM.

FLUSH (subs.) : I. A rush : q. v. II. A blush : q. v. : रक्तिमन् (m.).

FLUSH (adj.) : I. Lively : q. v. : प्रफुल्लः (ल्ला, ल्लं). II. Affluent : q. v. III. Liberal : q. v. : त्यागिन् (f. नी). IV. Level : समः (मा, मं).

FLUSH (v. t.) : I. To redden : q. v. : *"faintly f.ed"* ईषद्रञ्जितः (ता, तं). II. To elate : उत्सेचयति (c. of सिच्). III. To agitate : क्षोभयति.

FLUSH (v. i.) : I. To rush : q. v. II. To redden : q. v. : अरुणीभवति.

FLUTE (subs.) : I. A pipe : (1) वेणुः, *a lute is played on, a f. is blown* वीणा वाद्यते वेणुः पूर्यते, N. d. ; (2) वंशः,-शी ; (3) मुरली, *enchanted with the music of the f.* मुरलीनादमोहितः (ता, तं). II. A channel, groove : रेखा (?). [गायति (गै, c. 1.) : v. TO SING.

FLUTE (v.) : I. Intrans. : वेणुं पूरयति (पूर्, c. 10.) etc. II. Trans. :

FLUTER, FLUTIST : (1) वेणुध्मः ; (2) वांशिकः ; (3) वंशीधरः.

FLUTTER (v.) : I. Lit. : पक्षौ धूनोति or धुनुते or धूनयति-ते (धू, c. 5. and 10.), N. II. To fluctuate : दोलायते (nomi.). III. To agitate : q. v.

FLUTTER (subs.) : I. Vibration, motion : q. v. II. Agitation : क्षोभः.

Fluvial, Fluviatic : नादेय: (यी, यं) or by comp.

Flux (subs.) : I. Flow : q. v. II. Concourse : q. v. : संमर्द:.

Fluxible : विलयनीय: (या, यं) : v. FUSIBLE.

Fluxion : I. Flow : स्रुति: II. Decoration : उद्वर्तनं (?).

Fly (subs.) : (1) मक्षिका ; (2) माक्षिका (rare).

Fly (v. i.) : I. As birds : (1) डीयते *or* डयते (डी, c. 4. and 1.) ; (2) उत्पतति v. TO F. UP ; (3) गच्छति v. TO GO. II. To move rapidly : (1) क्षिप्रं गच्छति and sim. ph.s, *f.ing more quickly than the mind* मनसोऽप्याशुतरं यत:, Ki. XIII. 22. v. GO and RAPIDLY ; (2) धावति (धाव्, c. 1.), *f.ing through the firmament,* गोर्वाणवर्त्मना धावन्, K. III. To flee : q. v. : पलायते (पलाय्, c. 1.) IV. To burst open : q. v.

Fly (v. t.) : I. To avoid : q. v. : परिहरति (हृ, c. 1.). II. To cause to start : चालयति (c. of चल्), Ki. III. As a kite : उड्डीनं (f. नां) करोति.

Fly down : अवडीयते : v. TO ALIGHT.

Fly round : परिडीयते.

Fly together : as birds : संडीयते. [*the sky* वियदुत्पपात, H. III. 5.

Fly up : (1) उड्डीयते ; (2) उत्पतति (= to go up : q. v.), *flew up to*

Fly-blow : मक्षिकाण्डं. *Fly-blown* : मक्षिकाण्डदूषित: (ता, तं).

Fly-boat : द्रुतनौका (?).

Fly-catcher : a bird : *मक्षिकाग्राहक:.

Flying : डयनं, *f. up* उड्डयनं ; *f together* संडीनं : v. TO FLY.

Fly-leaf : *शुद्धपत्रं.

Fly-trap : a plant : *कीटग्रह:.

Foal (subs.) : अश्वशाव: (of a horse) : v. COLT, FILLY.

Foal (v.) : सूते, प्र- (सू, c. 2.) : v. TO BRING FORTH.

Foam (subs.) : (1) फेन: ; (2) डिण्डीर: (= sea-f.) (rare) : v. FROTH.

Foam (v. i.) : फेनायते (nomi.) : v. TO FROTH.

Foamy : फेनिलः (ला, लं), R. xiii. 2. : v. frothy.

Fob : I. A little pocket : आधारः. II. To cheat : q. v.

Focus : I. Subs. : केन्द्रं (?). II. Verb : एकत्रीकरोति (?).

Fodder (subs.) : (1) घासः, *and f. for horses is easily procurable* अश्वघासश्च सुग्रहः, K. s. xv. 124. ; (2) यवसः. [G. : v. enemy.

Foe : शत्रुः, *even-handed to both friends and foes* समः शत्रौ च मित्रे च,

Fog : (1) कुज्झटिका ; (2) धूमि(मि)का ; (3) कुहा.

Fogginess : (1) कुज्झटिकाच्छन्नता ; (2) कुहावृतता ; (3) धूमलता. [लं).

Foggy : (1) कुज्झटिकाच्छन्नः (न्ना, न्नं) ; (2) कुहावृतः (ता, तं) ; (3) धूमलः (ला,

Foh : आः ; धिक् (= fie).

Foible : (1) छिद्रं ; (2) दोषः v. fault.

Foil (v.) : मोघीकरोति : v. to frustrate.

Foil (subs.) : I. Defeat : q. v. : भङ्गः. II. A blunt sword : मिथ्याखड्गः (?). III. A leaf of metal : पत्रं. IV. Fig. : विभूषणं.

Foist (v.) : संक्रामयति (c. of क्रम्), Mr.

Foister : (1) संक्रामकः ; (2) संक्रामयितृ (m.).

Fold (v.) : I. To double : पुटीकरोति, सं- (?). II. To confine : q. v. : निरुणद्धि (रुध्, c. 7.). III. Of doors : पिदधाति (धा, c. 3.).

Fold (subs.) : I. F.ing : भङ्गिः or भङ्गः (?). II. Embrace : q. v. III. Sheep-pen : अवरोधः (?).

Folding-door : भङ्गप्रवणं द्वारं (?) ; द्विपक्षद्वारं, Mah. i. 205. 32.

Foliage : (1) पत्राणि (n. pl.) ; (2) पल्लवः (fresh f.).

Foliation : पत्रीकरणं (?) ; (2) तनूकरणं (?).

Folio : विशालपत्रं (?) and sim. comp.s.

Folk : लोकः : v. man, people.

Follow (v. t.) : I. In gen. : (1) अनुगच्छति (गम्, c. 1.), *f.ed her like a shadow* छायेव तामन्वगच्छत्, R. ii. 6. ; *f.s heroic conduct* अनुगच्छति वीरवृत्तं, U. v. 24. ; (2) अनुयाति (या, c. 2.), *if I f. you* त्वामनुयामि यद्यपि,

Ku. IV. 21. ; (3) अनुसरति (सृ, c. 1.), *how far did he come f.ing us* कियदनुसरन्मामनसायागत इति, Ki. ; *f.ing the way of policy* नीतिमार्गानुसारिन् (f. णी), M. n. ; (4) अनुव्रजति (व्रज्, c. 1.) (lit.), *f.ed up to the door* आद्वारमनुवव्राज, Ram. ; (5) अनुधावति (धाव्, c. 1.) (= to run after : q. v.) ; (6) अनुवर्तते (वृत्, c. 1.) (fig.), *for men f. their master's mind* प्रभुचित्तमेव हि जनोऽनुवर्तते, Si. ; (7) अनु-विदधाति *or* विधत्ते (धा, c. 3.) (= to do after), *f.ing destiny* भवितव्यतानुविधायिन् (f. नी), V. ; (8) अनुवदति (वद्, c. 1.) (= to speak after, repeat) *is f.ing our speech* अनुवदति गिरं नः, R. v. 74. II. As a result, consequence : expr. by लभते (लभ्, c. 1.) *or* प्राप्नोति (आप्, c. 5.) (= to get) *or* सिध्यति (सिध्, c. 4.) (= to succeed) *or* not expr., *it f.s from this that God is the source of all Shashtras* तस्मात् प्राप्तं लब्धं *or* सिद्धं ब्रह्मणः सर्वशास्त्रयोनित्वं ; *because one man lives hundred years, it does not follow that every man will live hundred years* नहि शतायुः पुरुषो दृष्ट इति सर्वे शतायुषो भवन्ति (after S.)

FOLLOWER : (1) अनुगामिन् (f. नी), *women follow the way of their husbands* स्त्रियः पतिमार्गानुगामिन्यः, M. n. ; (2) अनुयायिन् (f. नी), *body of f.s* अनुयायिवर्गः, R. II. 4. ; (3) अनुसारिन् (f. णी), *f.s of the doctrines of Jaimini* जैमिनिमतानुसारिणः, Va. ; (4) अनुग. (गा, गं) (5) अनुचर (f. री) (= attendant).

FOLLOWING (subs.) : (1) अनुगमनं (gen. lit.) ; (2) अनुसरणं ; (3) अनुवृत्तिः (fig.), *f. of royal duties* राजधर्मानुवृत्तिः, Mu. ; (4) अनुयानं (rare) : v. TO FOLLOW.

FOLLOWING (adj.) : i. e. next : q. v. : परः (रा, रं).

FOLLY : (1) मूर्खता, *oh what sort of f. I have* अहो मे मूर्खतायाः प्रकारः, K. ; (2) मौर्ख्यं (rare) ; (3) निर्बुद्धता ; (4) बुद्धिहीनता : v. FOOLISHNESS.

FOMENT (v.) : I. Lit. : (1) उत्तापयति (c. of तप्) (?) ; (2) सेकं ददाति (दा, c. 3.) *or* दापयति (c. of दा), *then girding it with a bandage, should f. with ghee* ततः पट्टेन संवेष्ट्य घृतसेकं प्रदापयेत्, S. *N. B.* सिञ्चति *or* सेच-

यति, परि-, सं-, (सिच्, c. 1, and c. of सिच्), of Bha. as in उच्चैः संसेचयि-ष्णोयं, *do not mean f.ing but sprinkling.* II. To encourage : q. v. : प्रोत्साहयति (c. of सह्).

FOMENTATION : I. The act : (1) उत्तापनं (?) ; (2) सेकदानं *or* सेकप्रदानं. II. The lotion : सेकः *or* परिषेकः. III. Exertion : प्रोत्साहनं.

FOMENTER : (1) प्रोत्साहकः ; (2) उत्तेजकः.

FOND : I. Foolish : q. v. II. Doting : (1) अनुरागवत् (f. ती), *the old husband was very f. of her* स वृद्धपतिस्तस्यामतीवानुरागवान्, H. ; (2) expr. by आसक्तः (क्ता, क्तं), रक्तः (क्ता, क्तं), etc., *boys are f. of* (lit. *attached to*) *sports, young men of young women* बालस्तावत् क्रीडासक्तस्तरुणस्तावत्त-रुणीरक्तः, J. ; (3) वत्सलः (ला, लं) (as a parent.). III. Liking : प्रियः (या, यं) in comp.s, *f. of wine* मद्यप्रियः (या, यं).

FONDLE (v. t.) : लालयति (c. of लल्), *should f.* (*a son for the first*) *five years* लालयेत् पञ्च वर्षाणि, J.

FONDLING (subs.) : I. The act : लालनं. II. The object : प्रेमपात्रं and sim. comp.s.

FONDLY : I. Affectionately : सानुरागं. II. Foolishly : q. v.

FONDNESS : I. Affection : (1) अनुरागः ; (2) अनुरक्तिः ; (3) रागः (rare), D. II. Likeness : -प्रियता in comp., *f. of wine* मद्यप्रियता. III. Foolishness : q. v.

FONT : I. A fountain : q. v. II. A basin : कुण्डं (?). III. Of types : *मुद्राक्षरमाला ; मुद्राक्षरजातं.

FOOD : I. Lit. : (1) आहारः (best equiv), *in giving me f.* ममाहारदाने, H. ; *to take f.* आहारं करोति, Va. ; *we have to eat f. consisting chiefly of roasted meat* शूल्यमांसभूयिष्ठ आहारोऽस्यते, K. ; (2) अन्नं (used absol.), *bad f.* कदन्नं ; *the ways of preparing f.* अन्नानां साधनप्रकारः, Bha. ; (3) आमिषं (= animal f.) v. MEAT ; (4) भोजनं (often = feeding), M. B. ; (5) खाद्यं v. EATABLE, Pb. : *without taking f.* अनाहारेण *or* अनन्न-

भैक्ष, K. ; *f. and raiment* ग्रासाच्छादनं. K. b. ; *forbidden f.* अभक्ष्यं, V. s. II. Fig. : आमिषं, *became the f. of the enemies* द्विषामामिषतां ययौ, R. XII. 11.

FOOL (subs.) : (1) मूर्खः, *there is no medicine for a f.* मूर्खस्य नास्त्यौषधं, J. ; (2) निर्बुद्धिः *or* अबुद्धिः, *what has been done by me a f.* किं मया कृतमबुद्धिना, Mah. ; (3) अविद्वान्, *f.s bow down to fate* दैवमविद्वांसः प्रमाणयन्ति, Mu. Ph. : *to make a f. of* अवहासास्पदं करोति ; *to play the f.* मूर्खवत् व्यवहरति (हृ, c. 1.) ; *f.'s errand* मूर्खचेष्टितं.

FOOL (v. t.) : मोहयति, वि-, व्या-, (c. of मुह्) : v. TO DELUDE, DECEIVE.

FOOLERY : मूर्खता (of the behaviour and of acts of folly), K.

FOOL-HARDINESS : (1) अतिसाहसिकत्वं ; (2) व्यामोहः (= madness).

FOOL-HARDY : (1) अतिसाहसिन् (f. नी) ; (2) प्रमत्तः (त्ता, त्तं) (= mad).

FOOLISH : I. Silly : मूढः (ढा, ढं), *f. (men) are troubled with passion* मूढो मदनेनायास्यते, K. : v. also UNWISE. II. Of acts, etc. : (1) बालिशः (शा, शं) (= childish), *attachment to f. acts* बालिशचरितेष्वासक्तिः, K. ; (2) निरर्थकः (का, कं) (= useless : q. v.). III. Ridiculous : q. v.

FOOLISHLY : (1) मूढतया *or* मौर्ख्यात् (rare), V. p. v. 30. 4. ; (2) दुर्बुद्धिक्रमेण ; (3) अजानतः (= not knowing) ; (4) निरर्थकं (= uselessly).

FOOLISHNESS : (1) मूढता ; (2) बालिशता ; (3) दुर्बुद्धिता : v. FOLLY.

FOOLSCAP : *पुरस्कं ; पुरस्कपत्रं.

FOOT (subs.) : I. Lit. : (1) पादः, *without hand and f.* अपाणिपादः (दा, दं), S. ; *to go on f.* पद्भ्यां *or* पादचारेण, A. r.) गच्छति, Mr. ; *water for cleaning the feet* पाद्यं ; *water in which feet have been washed* पादोदकं ; (2) चरणः (mn.) ; (3) पदं ; (4) अंघ्रिः. II. Fig. : पादः, *from its f. rises the lake named Hill-water* तस्य पादात् प्रभवति शैलोदं नाम तत्सरः, Mat. : v. BOTTOM. III. Of a stool etc. : पादः *or* पदं. IV. Metrical f. : (1) चरणः (mn.), *a Gayatri f. consists of six syllables* षडक्षरो गायत्रीचरणः, Li. ; (2) पादः ; (3) पदं. V. A measure : expr. by पदः (=

cubit), *three f. in length* त्रिहस्तदीर्घ: (र्घा, र्घं). VI. Infantry ; (1) पत्ति: ; (2) पदाति:.

FOOT (v.) : I. To tread : q. v. II. To kick : q. v.

FOOT, SET ON : प्रवर्त्तयति (c. of वृत्).

FOOT-BALL : पादाहतकन्दुकक्रीडा ; *पादकन्दुकं.

FOOT-BATH : I. The act : पादमज्जनं. II. The vessel : पादद्रोणी (?).

FOOT-BOARD : पादफलकं (?).

FOOT-BOY : चेट: : V. MENIAL.

FOOT-BRIDGE : सङ्क्रम:, *all the f.s were broken* सङ्क्रमा भेदिता: सर्वे, Mah.

FOOTED (adj.) : I. Lit. : expr. by comp., *two-f.* द्विपद: (दा, दं), *f. like the goat* अजपाद: (दा, दं). II. Established : बद्धमूल: (ला, लं).

FOOT-FALL : I. Foot-step : q. v. II. A trip : स्खलनं, पाद-.

FOOT-FIGHT : (1) पादचारयुद्धं (after U.) ; (2) नियुद्धं (gen. f.).

FOOT-GUARDS : रक्षाधिकृता: पदातय:.

FOOT-HOLD : V. FOOTING (II).

FOOTING : I. Ground : q. v. : स्थानं. II. Firm position : (1) स्थिति: ; (2) better by adj. बद्धमूल: (ला, लं). III. Condition : q. v. : वृत्ति:. IV. Foot-step : q. v. V. Sum : फलं.

FOOTLESS : (1) निष्पाद: (दा, दं) ; (2) चरणहीन: (ना, नं) ; and sim. comp.s.

FOOT-LICKER : (1) चरणसेविन् (f. नी) ; (2) पादलिह् (mfn.).

FOOT-MAN : I. A soldier : पदाति:. II. A menial : चेट:. III. A runner : जङ्घाकरिक:.

FOOT-MARK } FOOT-PRINT } : (1) पदवी, Ki. v. 40. ; (2) पद्धति:, M. n. ; (3) पादचिह्नं and sim. comp.s.

FOOT-PATH : (1) संसरणं, Vri. ; (2) गोवाट: (= cattle-path).

FOOT-SOLDIER : (1) पदाति: ; (2) पत्ति:, Ku. XVI. 2.

FOOT-STEP : I. Lit. : (1) पदविक्षेप: ; (2) पादन्यास: ; (3) चरणपात: ; and

sim. comp.s. II. Foot-print : q. v. : पदं, *by rows of wet f.s* आर्द्रपदपंक्तिभिः, R. IX. 59. III. Token, mark : q. v. : लक्षणं.

FOOT-STOOL : पादपीठं, Ku. III. 1.

FOP : सुभगमानिन् (m.) ; सुन्दरम्मन्यः ; वेषाभिमानिन् (m.) (?).

FOPPERY : I. Lit. : सुभगमानिता ; वेषाभिमानः (?). II. Folly : q. v.

FOPPISH, FOPPISHNESS : V. FOP, FOPPERY.

FOR (prep.) : I. Denoting cause or occasion : (1) by abl., *f. want of combustibles* दाह्याभावात्, Mu. I. 11. ; *tied for hundred (rupees)* शताद्बद्धः, S. k. ; (2) by ins., *is any one respected simply f. his caste* किं जातिमात्रेण कश्चित्पूज्यते, H. I. ; *f. what reason* केन हेतुना v. WHY. *N. B.* Use the ins. when the Sanskrit subs., which *f.* governs, is feminine. II. Denoting object or end : (1) by dat., *f. appeasing the fears of the distressed* आर्त्तभयोपशान्तये, R. VIII. 31. ; (2) अर्थं or अर्थे in comp., *f. amusing you* त्वद्विनोदनार्थं, U. I. ; (3) by loc. (only in some cases), *kill elephants f. their tusks* दन्तयोर्हन्ति कुञ्जरं, S. k. III. For the sake of : (1) by अर्थं or अर्थे in comp., *f. me* मदर्थं-, N. I. 137. ; (2) कृते (with gen.), *f. the Sudra [Chandragupta]* वृषलस्य कृते, Mu. I. ; (3) अपेक्षया (with acc.) or अपेक्षया in comp., *f. me, he should be released with his wife and brothers* मदपेक्षया सकलत्रसोदर्यो मोचयितव्यः, Mal. I. IV. = towards : प्रति (with acc.), "*for China*" चीनं प्रति. V. = As for : q. v. VI. = in spite of : *f. all of them* तिष्ठत्सु तेषु or तानन्नादृत्य. VII. In the character for : *do not take him f. a friend* मा तं बन्धुरिति परिगृहाण or बन्धुमवगच्छ. VIII. Instead of : q. v. : प्रति (with abl.) (?) *give* dál *for sesame* तिलेभ्यः प्रतियच्छति माषान्, S. K. IX. Of time through which an action extends : by acc. *f. ten days* दशाहं, Vas. ; *f. one or two nights* एकरात्रं द्विरात्रं वा, *f. twelve months* द्वादशमासान्, Vat. ; *f. so many years* तावन्ति वर्षाणि, Sam.

For (conj.) : (1) हि (never at the beginning of a sentence), *f. you know the internal (sentiments) of animals* अन्तर्गतं प्राणभृतां हि वेद, R. II. 43. ; *f. it is not easy to break the meditations of great (men)* न हि महतां सुकरः समाधिभङ्गः, Ki. x. 23. *N. B.* Note the cons. of न हि = f.......not ; (2) यतः *or* यस्मात्, *f. association of good men......* यतः सतां सङ्गतं......, Ku. v. 39. : v. BECAUSE. Ph. : *f. why* कस्मात्, किंनिमित्तं, etc.

Forage (subs.) : I. Search for food : धान्याद्याहरणं. II. Fodder : यवसः, *in a place where water and f. are easily procurable* सुलभपयोयवसे प्रदेशे, K.

Forage (v.) : prop. प्रसारं करोति, Si. II. 64.

Forager : प्रसारकारिन् (m.) (?) ; धान्याद्याहर्तृ (m.).

Foraging (subs.) : प्रसारः (?) ; धान्याद्याहरणं.

Forasmuch : (1) यतः ; (2) यस्मात् : v. SINCE.

Forbear : I. To desist, abstain from : q. v. : निवर्तते (वृत्, c. 1.). II. To bear with : (1) सहते (सह्, c. 1.) ; (2) क्षमते (क्षम्, c. 1.). III. To refuse : q. v. [तितिक्षासममस्ति साधनं, Ki. II. 43.

Forbearance : (1) क्षमा ; (2) तितिक्षा, *there is no instrument like f.* न

Forbid : निषेधति, प्रति- (षिध्, c. 1.), *even the remaining followers were f.den* न्यषेधि शेषोऽप्यनुयायिवर्गः, R. II. 4. ; *f.den commodities* प्रतिषिद्धानि भाण्डानि, M. ; *to whom even residence in the country has been f.den* यस्य देशेऽप्यवस्थानं निषिद्धं, Bho. Ph. : *God f. that I should be the king while you are alive* अहं क्षितीन्द्रस्त्वयि स्थिते स्यामिति शान्तमेतत्, B. III. 55. ; *God f. such an evil* शान्तं पापं प्रतिहतममङ्गलं.

Forbidding (p. adj.) : v. DISAGREEABLE, ODIOUS, REPULSIVE.

Force (subs.) : I. Lit. : (1) बलं, *the mount Kailása [knows my] f.* बलं कैलासाद्रिः, Vi. ; *every act done by f.* सर्वान् बलकृतानर्थान्, M. ; *then tell (their) f. and weakness* तदाख्यात बलाबले, N. XVII. 44. ; (2) शक्तिः,

weakness of f. शक्तिवैकल्यं, Ku. ; (3) सामर्थ्यं, *f. of language* गिरां सामर्थ्यं, Ki. II. 27. : v. STRENGTH. *To be in f.* बलवत् (f. ती) भवति. II. Military : बलं, *f.s heroic* बलानि शूराणि, Si. I. 45. ; *that unmeasurable f.* तदपरिमितं बलं, K.

FORCE (v.) : I. To compel : q. v. : बलात् *or* बलेन कारयति (c. of कृ). II. To ravish : बलात् करोति. III. To take by f., storm : बलात् गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.). IV. To garrison : q. v. Ph. *to f. a passage* मार्गं साधयति (c. of सिध्), Vi. VI. ; *f.d (fruit, wine, etc.)* *त्वरितकारित: (ता, तं). Comp.s : *f. down* अध: प्रेरयति (c. of ईर्) etc. : *f. from or out* निष्कर्षति (कृष्) v. TO EXTORT : *f. on or upon* बलात् कारयति *or* योजयति (c. of युज्) : *f. up* प्रचोदयति (c. of चुद्).

FORCED (adj) : I. Artificial : q. v. : कृत्रिम: (मा, मं). II. Effected by labour : यत्नसाधित: (ता, तं). For other senses v. FORCE (v.).

FORCE-MEAT : अवच्छिन्नमांसं and sim. comp.s (?).

FORCEPS : (1) संदंश: ; (2) कङ्कमुख: ; (3) खण्डधारा.

FORCIBLE : I. In gen. : (1) बलवत् (f. ती) ; (2) प्रबल: (ला, लं) ; (3) सबल: (ला, लं) ; (4) शक्तिमत् (f. ती) ; (5) समर्थ: (र्था, र्थं) ; (6) वीर्यवत् (f. ती) : v. also STRONG, WEIGHTY. II. Effected by force : बलकृत: (ता, तं), M.

FORCIBLY : (1) बलात् ; (2) प्रसभं, Ki. II. 28. ; (3) प्रसह्य, R. II. 27. ; (4) हठात्, M. n.

FORD (subs.) : I. Lit. : सुप्रतरस्थलं. II. A current : स्रोतस् (n.).

FORD (v. t.) : पद्भ्यां तरति (तॄ, c. 1.), *to f. on horseback* हयेन तरति.

FORDABLE : (1) सुतर: (रा, रं) ; (2) सुप्रतर: (रा, रं), R. IV. 31.

FORE (adj.) : (1) अग्र: (ग्रा, ग्रं), *f. part* अग्रभाग: ; (2) पूर्व: (र्वा, र्वं) (= upper).

FORE (adv.) : अग्रत:, *f. and aft.* अग्रपश्चात्.

FORE-ARM (subs.) : (1) प्रकोष्ठ: ; (2) अग्रबाहु:.

FORE-ARM (v.) : (1) पूर्वमेव *or* प्रागेव सन्नह्यति (नह्, c. 4.) v. TO ARM ; (2) सज्जीभवति (= to prepare).

FOREBODE : (1) सूचयति, वि-, आ-, (सूच्, c. 10.) (= to indicate), *this omen is good-f.ing* कल्याणसूचकमिदं निमित्तं, Sa. I. ; (2) कथयति (= to tell), *f.s terrible death* कथयति महाघोरं मृत्युं, Mr. IX. V. TO BESPEAK.

FOREBODING (subs.) : by verb : v. also AUGURY. [q. v.

FORECAST (v.) : I. To project : कल्पयति (क्लृप्, c. 10.). II. To foresee :

FORECAST (subs.) : I. Contrivance : कल्पना. II. Prevision : समीक्षा.

FORECASTLE : *अग्रकोष्ठः.

FORECLOSURE ; बन्ध(-क)मोक्षप्रतिषेधः.

FORE-DECK : *अग्रच्छदः.

FORE-END : (1) पूर्वान्तः (?) ; (2) अग्रप्रान्तः (?).

FORE-FATHERS : (1) पूर्वजाः (m. pl.) ; (2) पूर्वपुरुषाः ; (3) पूर्व, Vi.

FOREFEND : निवारयति (वृ, c. 10.) : V. TO FORBID.

FORE-FINGER : (1) तर्जनी ; (2) प्रदेशिनी. *N. B.* with or without अङ्गुली.

FORE-FOOT : (1) अग्रपादः ; (2) पूर्वचरणं, M. n.

FOREGO : जहाति (हा, c. 3.) : V. TO RELINQUISH, RENOUNCE.

FOREGOING : i. e. preceding : अतिक्रान्तः (न्ता, न्तं), S.

FOREGONE : ph. *f. conclusion* पूर्वकल्पितनिगमः.

FOREGROUND : अग्रभूमिः, Ki.

FOREHEAD : (1) ललाटं, *whatever is written by God on one's f.* यत्नेश्वरेण यद्लिखि ललाटपट्टे, N. ; (2) भालं (rare), Ku.

FOREIGN : I. Of another country : (1) by comp., *f. commodities* परदेशपण्याः, V. s. (2) विदेशीयः (या, यं) ; (3) वैदेशिकः (की, कं), *f. merchant* वैदेशिकवणिक्, D. I. ; (4) देशान्तरीयः (या, यं), K. b. ; (5) विदेशजः (जा, जं), etc. (= produced in a f. country) ; (6) पारदेश्य (f. श्या) (rare), Y. Ph. : *f. country* : (1) विदेशः ; (2) देशान्तरं ; (3) परदेशः.
II. Extraneous; irrelevant : बाह्य (f. ह्या), *f. matters* बाह्यवस्तूनि (?) ; *it is f. to my purpose......* मदभिप्रेतबाह्य (f. ह्या) (?).

FOREIGNER : (1) वैदेशिकः (की, कं), *as I am a f.* वैदेशिकोऽस्मीति, U. I. ;

(2) विदेशिन् (f. नी) ; (3) पारदेशिकः (की, कं) (rare) : v. STRANGER, NEW-COMER.

FORE-KNOW : प्रागेव जानाति : v. TO KNOW ; BEFOREHAND.

FORE-KNOWLEDGE : अग्रज्ञानं (?) ; भविष्यद्विज्ञानं ; अनागतज्ञानं.

FORE-LAND : *प्रलम्बः : v. PROMONTORY.

FORELOCK : (1) अग्रकचाः (m. pl.) ; (2) अग्रशिखा. Ph. *to take time or occasion by the f.* *विनातिपातं कालं or अवसरं गृह्णाति.

FOREMAN : (1) प्रधानः, *f. of a Jury* सभ्यप्रधानः v. CHIEF ; (2) नायकः (= leader).

FOREMAST : (1) अग्रकूपकः ; (2) अग्रस्थो गुणवृक्षः. [II. First : q. v.

FOREMOST : I. Chief :-q. v. : (1) मुख्य (f. ख्या) ; (2) प्रधानतमः (मा, मं).

FORE-NOON (subs.) : (1) पूर्वाह्णः ; (2) प्राह्णः.

FORE-NOON (adj.) : (1) पूर्वाह्णेतनः (नी, नं) ; (2) प्राह्णेतनः (नी, नं).

FORENSIC,-AL : expr. by comp., *f. medicine* *व्यवहारचिकित्सा.

FORE-ORDAIN : पूर्वं निर्दिशति (दिश्, c. 6.) : v. TO ORDAIN, BEFOREHAND.

FORE-PART : (1) अग्रभागः ; (2) अग्रिमभागः ; (3) पूर्वभागः.

FORE-QUARTER : of an animal : अग्रपादः (?).

FORE-RUNNER : (1) पुरोग,-गामिन् (m.) ; (2) पुरःसरः ; (3) अग्रेसरः.

FORE-SEE : (1) पश्यति, प्र- (दृश्, c. 1.) (when the sense the clear), *old man's intellect f.s the future* दृद्धस्य हि दूरागतं पश्यति, Vi. VI. v. TO SEE ; (2) expr. with words meaning future, *I f. my death* मम भावि मरणं पश्यामि.

FORE-SEEING (adj.) : भविष्यद्दर्शिन् (f. नी) ; भविष्यत्प्रेक्षिन् (f. णी).

FORE-SHADOW : पूर्वं *or* प्राक् *or* अग्रे रूपयति (रूप्, c. 10.).

FORE-SHORTEN : I. Lit. : अग्रं संहरति (हृ, c. 1.) (??). II. Fig. : संहरति (हृ, c. 1.) v. TO SHORTEN.

FORE-SHORTENING (subs.) : *अग्रसंहारः ; वक्रचित्रितं.

FORE-SHOW : (1) सूचयति (सूच्, c. 10.) (= to indicate) ; (2) कथयति (कथ्, c. 10.) v. TO BESPEAK ; (3) प्रदर्शयति (c. of दृश्) v. TO SHOW.

FORE-SIGHT : I. Lit. : भविष्यद्दर्शनं (?). II. In gen. : (1) दूरदर्शिता ; (2) दीर्घदर्शिता, Ka. VIII. 10.

FORE-SKIN : (पुरुषाङ्गस्य) उपरिगतचर्मन् (n.).

FOREST : I. Subs. : (1) वनं (also = a park) ; (2) अरण्यं ; (3) विपिनं ; (4) काननं ; (5) अटवी ; (6) गहनं (= thicket). II. Adj. : (1) expr. by tat. comp. : *a f. tree* वनपादपः ; (2) वन्यः (न्या, न्यं) ; (3) आरण्यक (f. का). [To f. a market : मूल्यवर्धनाय द्रव्याणि पूर्वं क्रीणाति (क्री. c. 9.).

FORESTALL : I. To anticipate : q. v. II. To obstruct : q. v. III.

FORESTALLER : मूल्यवर्धनाय पूर्वक्रेतृ (m.) ; *पण्यरोधकः.

FORESTER : I. Inhabitant of a forest : (1) वनेचरः ; (2) वनेसद् (m.) ; (3) वनवासिन् (m.) ; (4) आरण्यकः ; (5) आटविकः, H. ; and sim. comp.s. II. Keeper of a forest : वनपालः, N. [स्वादयति (c. of स्वद्).

FORETASTE : I. Subs. : पूर्वस्वादः : v. TASTE. II. Verb. : पूर्वं or प्राक्

FORETELL : अनागतं वदति (वद्, c. 1.) : v. TO PREDICT.

FORETELLER : भविष्यवक्तृ (m.) : v. PROHHET.

FORETHOUGHT : I. Lit. : expr. by verb, *having f. of his own end* भाविनमन्तमात्मनो जानन्नपि, Si. II. Prudence : समीक्षा, प्र-.

FORETOKEN : सूचयति (सूच्, c. 10.) : v. TO FOREBODE.

FORETOP-MAST : *अग्रमस्तकूपः.

FOREWARN, FOREWARNING : v. WARN, WARNING ; BEFOREHAND.

FOREWOMAN : (1) प्रधाना ; (2) नायिका : v. FOREMAN.

FORFEIT (subs.) : दण्डः : v. PENALTY, FINE.

FORFEIT (v.) : (1) दण्डं अधिगच्छति (गम्, c. 1.) v. PUNISHMENT ; (2) हारयति (c. of हृ) v. TO LOSE. [fined) ; v. also TO ESCHEAT.

FORFEIT,-TED (adj.) : no exact equiv. : दण्डितः (ता, तं) (= punished,

FORFEITURE : I. The act : expr. by दण्डः or हानिः (= loss). II. Anything forfeited : प्रमादाद्देयो दण्डः (?).

FORGE (subs.) ; (1) अङ्गारिका, Wilson ; (2) उद्धानं (gen. term).

FORGE (v. t.): I. To form, effect : q. v. : घटयति (c. of घट्). II. To fabricate : expr. with कपट or कूट, *to f. a grant* कूटशासनं करोति ; *to use a f.d letter* कपटलेखं प्रयुंक्ते : v. COUNTERFEIT, FALSE.

FORGER : कूटकारः,-कः ; कूटकृत् (m.) ; कपटलेखादिकारः.

FORGERY : I. The crime : कूटकरणं (?), *f. of a document* कपटलेखकरणं. II. Anything forged : expr. by कौटः (टी, टं) or कौटिकः (की, कं).

FORGET : (1) विस्मरति (स्मृ, c. 1.), *who f.s wrongs* योऽपकृतं विस्मरति, Mr. II. ; (2) न स्मरति, *who f.s his mother land* केन जन्मभूमिर्न स्मर्य्यते, V. p.

FORGETFUL : (1) विस्मरणशीलः (ला, लं) ; (2) स्वल्पस्मृति (mfn.), Mr.

FORGETFULNESS : (1) विस्मृतिः ; (2) विस्मरणं ; (3) अस्मरणं ; (4) स्मृतिलोपः, Sa. and sim. comp.s.

FORGIVE : (1) क्षमते or क्षाम्यति (क्षम्, c. 1. and 4.), *Satánanda will not so easily f.* न लेवं शतानन्दः क्षमिष्यते, Vi. III. ; (2) तितिक्षते (तितिक्ष्, c. 1.), *please f. my misbehaviour* तितिक्षितुं दुश्चरितं त्वमर्हसि, Ki. XVIII. 42. ; (3) मर्षयति or मृष्यति (मृष्, c. 10 and 4.), *you should f. this fault* अयमपराधो भवता मर्षयितव्यः, Sa. IV. ; (4) सहते (सह्, c. 1.), *I will then f. this fault* अपराधमिमं ततः सहिष्ये, Sa. III. *N. B.* Only क्षम् can take an acc. of the person.

FORGIVENESS : (1) क्षमा ; (2) तितिक्षा ; (3) सहिष्णुता.

FORGIVING (adj.) : (1) क्षमिन् (f. णी) ; (2) क्षमावत् (f. ती) ; (3) तितिक्षु (mfn.) ; (4) सहिष्णु (mfn.) (= bearing up) ; (5) कृपालु (mfn.) (= merciful).

FORK (subs.) : *कण्टकः, *three-pronged f.* *त्रिमुखकण्टकः ; चतुर्दन्तकण्टकः.

FORKED (adj.) : द्विमुखः (खा, खं) (?).

FORLORN : I. Deserted : त्यक्तः (क्ता, क्तं), परि-. II. Miserable, helpless : (1) दीनः (ना, नं) (= wretched) ; (2) हतः (ता, तं) (= done for), *in this f. life* हतजीवितेऽस्मिन्, R.

FORM (subs.) : I. Sh ape : (1) रूपं, *assuming a f. at pleasure* कामरूपिन्

(f. थी), Ram. ; *like in f. and quality* रूपस्य गुणस्य च सदृश: (शी, शं), Mr. IX. 33. ; (2) आकार: *or* आकृति: (gen. = features), *external f.* बहिराकार:, M. n. ; (3) मूर्ति: (= entire f.), *assuming dwarfish f. to deceive* विधाय मूर्तिं कपटेन वामनीं, N. v. BODY. II. Shapeliness, beauty : रूपं. III. Appearance : आकार:. Ph. *in due f.* यथाविधि ; *f. of prayer* स्तोत्रसूत्रं (?). IV. System, kind : q. v. : *f. of Government* राजतन्त्रं. V. A bench : q. v. VI. A hare's seat : निलय:.

FORM (v. t.) : I. To construct : (1) निर्मिमीते (मा, c. 3.), *to f. this charming f.* मनोहरमिदं रूपं निर्मातुं, V. I. ; (2) घटयति (घट्, c. 10.), *f.ed of thread* तन्तुघटित: (ता, तं), V. d. ; (3) विदधाति (धा, c. 3.), Ki. VI. 42. : V. TO MAKE. II. To enter upon : (1) घटयति, *better not to f. affection* स्नेहो हि वरमघटितो, Bho. ; (2) विदधाति, *f.ing friendship* विधाय मैत्रीं, Si. III. To conceive : q. v. : कल्पयति (कॢप्, c. 10.). IV. To train : संस्करोति, *f.ed mind* संस्कृतमनस्. V. To constitute : भवति, *they f.ed the majority* *ते बह्वो बभूवु:. VI. To derive : q. v.

FORMAL : I. Essential : सार- in comp. II. Done in due form : expr. with adv.s यथाविधि *or* आचारानुसारेण. III. Of men : आचारानुगत: (ता, तं) (?). IV. Not real : वाह्यिक: (की, कं), वाह्याचारत:. V. Of form : expr. by comp.

FORMALIST : कपटधर्म्मकञ्चुक:, D. I. ; वाह्यधर्म्मसेविन् (?).

FORMALITY : I. A formal ceremony : आचार: *or* उपचार:. II. Of manners : (1) अत्यादर:, *leave off this f.* विमुच्यतामयमत्यादर:, K. ; (2) उपचार:, K. [अत्यादरेण ; सोपचारं.

FORMALLY : I. With due ceremony : यथोपचारं. II. Of behaviour :

FORMATION : (1) घटना ; (2) निर्माणं ; (3) कल्पना ; (4) विधानं : for dif. of meaning V. TO FORM.

FORMER (adj.) : (1) पूर्व: (र्वा, र्वं), *and by the f. kings* पूर्वराजेषु, D. VI. ; (2) प्राक्तन: (नी, नं) V. ANCIENT. *F. ...... latter* : (1) पूर्व: (र्वा, र्वं)......

उत्तर: (रा, रं), *the f. course was avoided as what favour would please (them) : the latter was also avoided as by severe punishment we would lose the confidence of the subjects*......कोहमोऽनुग्रह: प्रीतिं जनयिष्यतीति परिहृत: पूर्व: पक्ष: । उत्तरोऽप्युग्रेण दण्डेन प्रकृतीनामविश्वास्या भवाम इति परिहृत एव, Mu. III. ; (2) प्रथम: (मा, मं) (= first)......अपर: (रा, रं) (= after), R. VIII. 28. ; (3) आद्य: (द्या, द्यं) (= first)......द्वितीय: (या, यं) (= second), D. s.

FORMERLY : (1) पुरा, *where we f. lived long* यस्मिन्नभूम चिरमेव पुरा वसन्त:, U. I. 22. ; (2) पूर्वं, *f. seen* पूर्वदृष्ट: (ष्टा, ष्टं) ; (3) पूर्वकाले ; (4) प्राक्काले.

FORMIDABLE : (1) महत् (f. ती) (= great) ; (2) भयावह: (हा, हं) V. FEARFUL ; (3) उद्वेगकर: (री, रं) (= alarming) ; (4) दारुण (f. णा) (= terrible), *f. enemy* दारुण: शत्रु:, Ka. VIII. 14.

FORMIDABLENESS : (1) भीषणत्वं ; (2) उद्वेगकरत्वं ; (3) better by adj.

FORMIDABLY : (1) भीषणं ; (2) दारुणं ; (3) भयं जनयत् (f. न्ती).

FORMLESS : (1) अरूप: (पा, पं) ; (2) निराकार: (रा, रं) ; (3) नीरूप: (पा, पं) ; etc.

FORMULA : सूत्रं ; पाठ:, *"f. of will"* *इच्छापत्रपाठ:.

FORMULARY : a book of form : *सूत्रग्रन्थ: (?).

FORNICATE : व्यभिचरति (चर्, c. 1.) ; व्यभिचारं करोति.

FORNICATION : व्यभिचार: : V. DEBAUCHERY.

FORNICATOR : व्यभिचारिन् (m.) : V. DEBAUCHEE.

FORSAKE : त्यजति, परि-, सं- (त्यज्, c. 1.) : V. TO ABANDON.

FORSAKING (subs.) : त्याग:, परि- V. ABANDONMENT, DESERTION.

FORSOOTH : V. INDEED, TRULY, OF COURSE.

FORSWEAR : I. To abjure : q. v. II. Perjure : q. v.

FORT : (1) दुर्गं, *governor of a f.* दुर्गाधिकारिन्, H. ; *mountainous f.* गिरिदुर्गं, N. : (2) कोट: *or* कोट्ट: (rare).

FORTE ; बलं (= force).

Forth : I. Of time : ph. *from this day f.* अद्यप्रभृति ; *from that time f.* तदाप्रभृति. II. Of place : बहिः : v. out and the verbs to which f. is joined. III. Of succession : ph. *and so f.* इत्यादि (mfn.), (always agreeing with a subs. gen. expressed and sometimes understood : see U. iii. 26.).

Forthcoming : आसन्नप्रकाशः (शा, शं) : v. also coming.

Forthwith : (1) सपदि ; (2) झटिति ; (3) द्राक् : v. immediately.

Fortieth : (1) चत्वारिंशः (शी, शं) ; (2) चत्वारिंशत्तमः (मी, मं).

Fortification : I. The works : (1) गुप्तिः (= defences), *the f.s are most inaccissable* अलङ्घ्यतमा गुप्तिः, D. ; (2) दुर्गं (= fort), *f.s naturally strong* प्रकृत्या विषमं दुर्गं, Mah. ; (3) प्राकारपरिखादि (n.). II. The operation : गुप्तिः ; दुर्गकर्मन् (n.), Mah. S. 86. 3.

Fortifier : expr. by verb, *f. of a town* नगरगुप्तिकारः.

Fortify (v.) : I. In gen. : v. to strengthen, confirm. II. To render defensible : (1) सुगुप्तं (f. प्तां) *or* सुरक्षितं (f. तां) करोति, *to f. strongly* परमां गुप्तिं करोति, Ka. ; (2) by circum., "पुरी समन्ताद्विहिता सपताका सतोरणा । सचक्रा सहुडा चैव सयन्त्रखनका तथा ॥......संक्रमा भेदिताः सर्वे नावश्च प्रतिषेधिताः । परिखाश्चापि कौरव्य कीलैः सुनिचिताः कृताः ॥ उदपानाः कुरुश्रेष्ठ तथैवाप्यम्बरीषकाः । समन्तात् क्रोशमात्रश्च कारिता विषमा च भूः ॥" Mah. iii. 156.

Fortitude : (1) धैर्यं ; (2) धृतिः (rare), R. viii. 66.

Fortnight : (1) पक्षः, *in three f.s* पक्षत्रये, L. s. ; *the dark f.* कृष्णपक्षः ; *the light f.* शुक्लपक्षः ; (2) मासार्द्धं (= half a month).

Fortress : I. A fort : q. v. : दुर्गं. II. A town : सुगुप्तं नगरं and sim. expr. [dental.

Fortuitous : (1) आकस्मिकः (की, कं) ; (2) समापत्ति- in comp. : v. acci-

Fortuitously : दैवयोगेन : v. accidentally.

Fortunate : (1) भाग्यवत् (f. ती), सौ-, *considered himself more f. than*

even Indra मघवतोऽपि भाग्यवन्तमात्मानमजीगणत्, D. IV. ; (2) सुभाग्य (f. ग्या), *oh I am very f.* अहोऽतीव सुभाग्याऽहं, Mah. ; (3) सुभगः (गा, गं), *vain of being f., thinks himself beautiful* सुभगमानी सुन्दरम्मन्यः, D. II. ; (4) धन्यः (न्या, न्यं) (= happy), *f. are you* धन्योऽसि, Si. ; (5) मङ्गल्य (f. ल्या) (= auspicious : q. v. : of time etc.).

FORTUNATELY : (1) भाग्यात् *or* भाग्येन, सौ- ; (2) दिष्ट्या, U. I.

FORTUNE : I. The goddess : (1) श्रीः : (2) लक्ष्मीः, *at home she is f.* इयं गेहे लक्ष्मीः, U. II. Chance, luck : (1) भाग्यं, *to conceal your good f.* आत्मनः सौभाग्यं निगूहितुं, V. II. ; *(every thing) else depends on f.* भाग्याधीनमतः परं, Sa. IV. ; (2) दैवं v. FATE. III. Wealth, possessions : (1) ऋद्धिः ; (2) समृद्धिः ; (3) ऐश्वर्यं. Ph. : *to tell f.s* शुभाशुभं वदति, कथयति, etc. : v. TO TELL.

FORTUNE-HUNTER : ऐश्वर्यलिप्सु (mfn.) and sim. comp.s.

FORTUNE-TELLER : (1) दैवज्ञः (f. ज्ञा) ; (2) विप्रश्निका (= female f.) ; (3) कार्तान्तिकः (rare), D. : v. also SOOTHSAYER.

FORTUNE-TELLING : शुभाशुभकथनं and sim. comp.s.

FORTY : चत्वारिंशत् (f.), *f. times* चत्वारिंशद्वारान्.

FORUM : अधिकरणं,-मण्डपः (?).

FORWARD (adj.) : I. In place : (1) अग्रिमः (मा, मं) ; (2) अग्रस्थः (स्था, स्थं). II. Early : (1) शीघ्रपक्व (f. क्वा) (= precocious) ; (2) आकालिकः (की, कं) (= untimely), *a f. spring* आकालिकी मधुप्रवृत्तिः, Ku. III. 34. III. Bold, confident : q. v. : प्रगल्भ (f. ल्भा).

FORWARD (v.) : I. To send on : q. v. : प्रेरयति (ईर्, c. 10). II. To hasten : q. v. : त्वरयति (c. of त्वर्). III. To promote : वर्धयति (c. of वृध्).

FORWARD, FORWARDS (adv.) : (1) अग्रतः ; (2) पुरतः. *To go f.* पुरः सरति ; *to go backwards and f.* परिक्रामति ; *from this day f.* अद्यारभ्य, अद्य प्रभृति ; *f.* पुरो भव, Ku.

FORWARDNESS : I. Promptness, eagerness : q. v. : उत्साहः. II. Boldness, impudence : q. v. : प्रगल्भता. III. Precociousness : शीघ्रपाकः.

FOSSE : खातं : v. DITCH, MOAT.

FOSSIL : I. Dug out : उत्खातः (ता, तं). II. Petrified : शिलीभूतः (ता तं).

FOSTER : पुष्णाति or पोषयति (पुष्, c. 9. and 10.) : v. TO NOURISH.

FOSTER-BROTHER : (1) धात्रेयः ; (2) धात्रीपुत्रः and sim. comp.s.

FOSTER-CHILD : (1) पोष्यपुत्रः (f. त्री) ; (2) परिपुष्ट(स्क)न्द(न्न) (f. न्दा or न्ना) (rare).

FOSTERER : (1) पोषकः, परि- ; (2) पालयितृ (m.) ; (3) धातृ (m.) (rare).

FOSTER-FATHER : पालकपितृ (m.) ; धातृ (m.) (rare).

FOSTER-MOTHER : (1) मातृका ; (2) उपमात्री : v. NURSE. [कया, Ma. I.

FOSTER-SISTER : धात्रेयी, *by Malati's f. Lavangika* मालतीधात्रेय्या लवङ्गि-

FOSTER-SON : पोष्यपुत्रः ; (2) पालितसुतः and sim. comp.s.

FOSTERING (adj.) : (1) पोषक (f. षिका) (?) ; पा(ला)लक (f. लिका) (?).

FOUL (v. t.) : कलुषयति (nom.) : v. TO BE FOUL.

FOUL (adj.) : I. Dirty : q. v. : (1) मलपूर्ण (f. र्णा) (= full of dirt) ; (2) अशुचि (mfn.), अमेध्य (f. ध्या), etc. (= impure), *in a ditch full of f. (matter)* अशुचिसंपूर्णे खातके, K. S. XIII. 148. II. Obscene, abusive : q. v. : अश्लीलः (ला, लं). III. Abominable, detestable : q. v. : मलिनः (ना, नं), K. IV. Unfair, fraudulent : q. v. : कूट- in comp., *f. play* कूटव्यवहारः. V. Unfavourable : q. v. Ph. : *f. weather* दुर्दिनं ; *fall f. of* -उपरि पतति.

FOULLY : (1) मलिनं (= dirtily) ; (2) अश्लीलं (= obscenely) ; (3) गर्हितं [(= abominably) ; better by adj.

FOUL-MOUTHED : (1) वाग्दुष्ट (f. ष्टा) ; (2) अश्लीलवादिन् (f. नी) ; etc.

FOULNESS : (1) मलिनता ; (2) अश्लीलता (= obscenity) ; (3) अमेध्यता (= impurity, dishonesty) : v. also FOUL.

FOUND (v. t.) : I. In gen. : (1) स्थापयति, प्रति-, (c. of स्था) (= to establish : q. v.) ; (2) निर्मिमीते (मा, c. 3.) (= to build : q. v.) ; (3) -मूले

(= root) in comp., *f.ed on love* प्रेममूल: (ला, लं). II. To cast : सं-द्-धाति (धा, c. 3.) (?).

Foundation : I. Groundwork : (1) भित्तिमूलं (lit. and fig.), *lay the f. stone of a college* *विद्यालयस्य भित्तिमूलप्रस्तरं न्यस्यति ; (2) भूमि: (= ground). II. Endowment : वृत्ति:, *f. scholarship* *मूलवृत्ति:. III. Establishment : स्थापनं, प्रति-.

Founder (subs.) : I. In gen. : (1) स्थापक:, प्रति- (= establisher) ; (2) निर्मातृ (m.) (= builder) ; (3) कार: (= author) ; (4) मूलं (= root). II. Caster : संधातृ (m.) (?).

Founder (v.) : I. Lit. : जलाविष्ट: (ष्टा, ष्टं) नश्यति (नश्, c. 4.) : v. also to sink. II. To fail, miscarry : नश्यति.

Foundery, Foundry : (1) उत्ताली ; (2) कुप्यशाला.

Foundling : अपविद्धबाल: (f. ला), *f. hospital* *अनाथबालाश्रम:.

Foundress : (1) स्थापयित्री, प्रति- ; (2) स्थापिका, प्रति-.

Fount, Fountain : I. Lit. : (1) प्रस्रवणं ; (2) निर्झर: ; (3) उत्स:. II. Source : (1) मूलं ; (2) योनि: ; (3) प्रसू: or प्रसूति: (= mother), Ki. III. Of types : v. font.

Four : चतुर् (mfn.), *f. times* चतु: ; *of f. kinds* चतुर्विध: (धा, धं) ; *aggregate of f.* चतुष्टयं ; *in f. ways* चतुर्धा ; *f. hundred* चतु:शतं ; *the f. objects of human pursuit (virtue, wealth, love, and salvation)* चतुर्वर्ग: ; *an army complete in its four parts— horse, foot, car, and elephants—* चतुरङ्गबलं.

Four-cornered : (1) चतुरस्र (f. स्रा) ; (2) चतुष्कोण (f. णा).

Fourfold : (1) चतुर्गुण: (णा, णं) ; (2) by adv. : चतुर्वारान् ; (3) चतुर्धा (in f. ways).

Four-footed : (1) चतुष्पद: (दी, दं) ; (2) चतुष्पाद् (mfn.).

Fourscore : अशीति: : v. eighty.

Foursquare : समचतुरस्र (f. स्रा) : v. square.

Four-wheeled : चतुश्चक्र: (क्रा, क्रं).

FOURTEEN : चतुर्दशन् (mfn.). *F.th* चतुर्दशः (शी, शं).

FOURTH (adj.) : (1) चतुर्थः (र्थी, र्थं) ; (2) तुरीयः (या, यं) ; (3) तुर्यः (र्या, र्यं). *In the f. place* चतुर्थतः ; *for the f. time* चतुर्थवारं.

FOURTH (subs.) : I. Lit. : (1) चतुर्भागः ; (2) पादः, *three f.s* पादत्रयं, Li. : V. QUARTER. II. The f. note in music : मध्यमः.

FOURTHLY : (1) चतुर्थतः ; (2) तुरीयतः (rare).

FOWL (subs.) : I. A bird : q. v. II. A cock or hen : q. v.

FOWL (v. i.) : पक्षीन् हन्ति (हन्, c. 2.), etc., *always f.ing in the forest* विहगान् हत्वा वने सदा, Mah. [Mah.

FOWLER : (1) शाकुनिकः ; (2) शकुनिलुब्धकः, P. III. 7. ; (3) विहङ्गहन् (m.),

FOWLING : पक्षिघातः. *F.-piece* *पक्षिघातयन्त्रं. [rogue : धूर्तः.

FOX : I. Lit. : (1) खिखिः or किखिः ; (2) खिङ्किरः. II. Fig. : a sly

FOX-GLOVE : औषधिभेदः ; *खिखिपादः.

FOX-HOUND : V. HOUND.

FRACTION : I. In arith. : भिन्नं -राशिः, *multiplication of f.s* भिन्नगुणनं, Li. II. A portion, fragment : q. v.

FRACTIOUS : V. PEEVISH, IRRITABLE, ILL-TEMPERED.

FRACTURE (subs.) : (1) भङ्गः, *f. of the bones* अस्थिभङ्गः, Sr. ; (2) भग्नं, *a f. heals with difficulty* भग्नं कृच्छ्रेण सिध्यति, Sr.

FRACTURE (v. t.) : भनक्ति (भञ्ज्, c. 7.) : V. TO BREAK.

FRAGILE : (1) भङ्गुरः (रा, रं) ; (1) सुभङ्ग (f. ङ्गा) ; (2) भङ्गशीलः (ला, लं).

FRAGILITY : (1) भङ्गुरता ; (2) भङ्गशीलता ; (3) सुभङ्गता.

FRAGMENT : I. Lit. : (1) खण्ड (mn.), *in f.s* खण्डशः ; (2) शकल (mn.) (rare). II. Of a work : perh. खण्ड (mn.)

FRAGMENTARY : खण्डितः (ता, तं), "व्यक्तिविवेकालोचनग्रन्थावत खण्डितावेव स इति न तौ सम्पूर्णं दृष्टौ" Mahesh.

FRAGRANCE, FRAGRANCY : (1) सौरभं or सौरभ्यं ; (2) परिमलः ; (3) आमोदः ; (4) सुगन्धिः, सुगन्धः, or सौगन्ध्यं.

FRAGRANT : (1) सुगन्धः (न्धा, न्धं) ; (2) सुगन्धि (mfn.) ; (3) सुरभि (mfn.) ; (4) आमोदिन् (f. नी) ; (5) परिमलवत् (f. ती) ; (6) सामोदः (दा, दं) (rare), Ki. VII. 28.

FRAGRANTLY : (1) सौरभेन ; (2) सुगन्धं ; (3) सामोदं.

FRAIL (subs.) : पेटिका : v. BASKET.

FRAIL (adj.) : I. Fragile : q. v. II. Weak, infirm : दुर्बलः (ला, लं). III. Easily destroyed : (1) क्षणभङ्गुरः (रा, रं) ; (2) विनश्वरः (री, रं). IV. Of infirm virtue : इन्द्रियपरवशः (शा, शं).

FRAILNESS, FRAILTY : I. Fragility : भङ्गुरता. II. Weakness : दुर्बलता. III. Fickleness : अनित्यता. IV. Fault, foible : q. v.

FRAME (subs.) : I. A fabric : निर्माणं. II. A case : आधारः, *door-f.* द्वारस्याधारदारु, M. n. III. Body : q. v. : वपुः, *surely (her) f. was made of golden lotuses* ध्रुवं वपुः काञ्चनपद्मनिर्मितं, Ku. IV. Humour : भावः ; often not expr., *in a happy f. of mind* निर्वृतमनस् (mfn.). V. System : प्रकारः.

FRAME (v. t.) : I. To form, make : q. v. : निर्मिमीते (मा, c. 3.), *with which the earth has been f.d.* वसुधा येन निर्मिता, Ram. II. To plan q. v. : कल्पयति (कॢप्, c. 10.). III. To provide with a f. : साधारं (f. रां) करोति. IV. To draw up : निबध्नाति (बन्ध्, c. 9.).

FRAMER : रचयितृ (f. त्री), *f. of the world* विश्वरचयिता ; *f. of a law* विधिरचयिता (?) ; *f.s of the Vedas* वेदस्य कर्तारः, D. s. : v. MAKER.

FRAMEWORK : आधारः : v. FRAME (II).

FRANCHISE (subs.) : I. Freedom : मोक्षः. II. In gen. : अधिकारः, *f. of a citizen* पौराधिकारः ; "*crowning f.*" प्रधानतमाधिकारः ; *monasteries in Spain are f.s for criminals*" *हिस्पानीयविहारा दुष्टानामधिकाराः.

FRANCHISE (v.) : मोक्षयति (मोक्ष्, c. 10.) ; मोक्षं ददाति (दा, c. 3.).

FRANK (adj.) : (1) सरलः (ला, लं) (= straightforward) ; (2) निष्कपटः (टा, टं), अमायः (या, यं), etc. (= sincere) ; (3) स्फुटभाषिन् (f. षी),

स्फुटवादिन् (f. नी), etc. (= open : of men only) ; (4) असंवृत: (ता, तं) (=unreserved). [लिखति.

Frank (v.) : of letters : राजकार्यतो विना मूल्येन वाहार्थं पत्रोपरि मेरकस्य नाम

Frankincense : (1) कुन्दरु: ; (2) कुन्दु: ; (3) रसालं (?).

Frankly : (1) स्फुटं (= openly), *makes enmity when talked to f.* करोति वैरं स्फुटमुच्यमान:, B. xii. 83. ; (2) निष्कपटं v. sincerely ; (3) असंवृतं (= unreservedly).

Frankness : (1) सरलता *or* सारल्यं ; (2) निष्कपटता ; (3) अमायता ; (4) असंवृति: ; (5) स्फुटभाषित्वं ; (6) स्पष्टवादिता : for dif. v. frank. [dened.

Frantic : उन्मत्त: (त्ता, त्तं), *f. with rage* क्रोधोन्मत्त: (त्ता, त्तं) : v. mad, mad-

Franticly : उन्मत्तवत् : v. madly.

Fraternal : भ्रात्रीय: (या, यं) : v. brotherly (adj.).

Fraternally : (1) भ्रातृवत् ; (2) भ्रातृसन्निभं ; (3) सोदरवत्.

Fraternity : I. Brother-hood : भ्रातृत्वं, *good f.* सौभ्रात्रं, R. II. Association : q. v. : समाज:.

Fraternize : भ्रातृवत् मिलित: *or* संहत: (ता, तं) भवति (भू, c. 1.).

Fratricidal : expr. by comp., *f. crime* भ्रातृवधपातक:.

Fratricide : I. The murderer : भ्रातृघातिन् (f. नी), Mah. ; भ्रातृहन् (mfn.) ; भ्रातृघातक (m.) ; and sim. comp.s. II. The crime : भ्रातृहत्या ; भ्रातृवध: ; and sim. comp.s.

Fraud : छलं, *without force or f.* बलच्छले विहाय, Viv. : v. deceit.

Fraudulent : expr. by छलेन, *to make a f. sale* छलेन विक्रयं करोति ; *f. (man)* छलप्रिय: (या, यं), छलतत्पर: (रा, रं) : v. deceitful.

Fraudulently : छलेन : v. deceitfully, dishonestly.

Fray : I. Subs. : कलि: : v. affray. II. Verb. : *f.ed* भीत: (ता, तं) : v. to frighten. [मोचर.

Freak (subs.) : कामचार: : v. caprice. Ph. : *in a f., by a mere f.* चप-

Freak (v.) : चित्रयति (चित्र्, c. 10.) : v. to variegate.

Freakish : चपलः (ला, लं) ; v. CAPRICIOUS.

Freakishly : (1) चापल्यात् (inconstantly) ; (2) असमीक्ष्य (inconsiderately) ; (3) कामचारेण.

Freakishness : (1) कामचारिता ; (2) चापल्यं ; (3) मनोलौल्यं.

Freckle : (1) तिलः, -कः ; (2) कालकः ; (3) जटुलः (rare).

Freckled, Freckly : (1) तिलकिन् (f. नी) ; (2) कालकिन् (f. नी).

Free (adj.) : I. At liberty : (1) स्वाधीनः (ना, नं), *he is f.* स्वाधीनोऽस्य, K. ; "*f. town*" *स्वाधीननगरं ; (2) स्वतन्त्र (f. न्त्रा), *who being f. sells himself* विक्रीणीते स्वतन्त्रः सन्नात्मानं यः, N. s. ; "*f. country*" स्वतन्त्रराज्यं. Ph. *according to one's f. will* स्वेच्छया ; *she should be made f.* सादासी कर्तव्या, Kat. v. SLAVE ; *f. agency* स्वच्छन्दता. II. Liberated : मुक्तः (क्ता, क्तं), वि-, निर्- ; मोचितः (ता, तं), वि-. III. Unrestrained : निर्यन्त्रण (f. णा) ; अयन्त्रितः (ता, तं). IV. Liberal : मुक्तहस्तः (स्ता, स्तं). V. Not obstructed, open : मुक्तः (क्ता, क्तं). VI. Gratuitous : expr. by विना मूल्येन. VII. Unreserved : असंवृतः (ता, तं).

Free from : (1) by निर् or अ pref. *f., f. all care* निश्चिन्तः (न्ता, न्तं) ; *f. f. debt* अनृणः (णा, णं) ; (2) गत, विगत, वीत, etc. pref., *f. f. desire* गतस्पृहः (हा, हं), Si. ; (3) वर्जितः (ता, तं), वि-, *f. f. the possession of pride* अयावेशविवर्जितः (ता, तं), R. : v. also DEVOID OF.

Free (v. t.) : I. To set free : (1) मोचयति, वि-, (मोच्, c. 10.), *how to f. a slave* कथं दासस्य मोचः, Viv. ; *f.s from danger of life* मोचयेत् प्राणसंशयात्, M. p. ; (2) मुञ्चति or मोचयति, वि-, परि-, निर्-, (मुच्, c. 6. and 10.), *a debtor is f.d from slavery......* ऋणी दास्याद्विमुच्यते, Viv. ; *f.d him thus bewailing* इत्यमुं विलपन्तममुञ्चत्, N. II. To clear : q. v. : मोचयति, वि-, निर्-, *one who f.s others from all doubts* सर्वसंशयनिर्मोक्ता, Mah. II. 39. 8. III. To f. a lock : उन्मोचयति or उन्मुञ्चति (?).

Free with, make : असङ्कोचेन व्यवहरति (हृ, c. 1.) (with ins.).

Freebooter : (1) लुब्धकः ; (2) दस्युः : v. ROBBER.

Freebooting (subs.) : दस्युवृत्तिः ; v. ROBBERY.

FREE-BORN : (1) जातस्वाधीनः (ना, नं) ; (2) जातस्वतन्त्र (f. न्त्रा).

FREEDMAN : (1) लब्धमोक्षो दासः ; (2) अदासीकृतो जनः.

FREEDOM : I. Liberty : (1) स्वाधीनता ; (2) स्वतन्त्रता. II. Release : (1) मोक्षः, वि-, परि- ; (2) मुक्तिः, निर्-, वि-. III. License : q. v. IV. Liberality : मुक्तहस्तता. V. Frankness : q. v. : असङ्कोचव्यवहारः. VI. Unrestrainedness : निर्यन्त्रणता,-त्वं. VII. Exemption, *f. from disease* नीरोगता : v. FREE FROM.

FREEDWOMAN : (1) लब्धमोक्षा दासी ; (2) अदासीकृता दासी.

FREEHOLD (subs.) : *f. property* निष्करभूमिः.

FREEHOLDER : निष्करभूस्वामिन् (m.) ; निष्करभूमिपतिः.

FREELY : I. Of one's own will : (1) स्वेच्छया ; (2) स्वच्छन्दतः ; (3) स्वैरं, *as moving f.* यथा स्वैरं भ्राम्यन्, Vi. II. Gratuitously : विना मूल्येन. III. Liberally, amply : मुक्तहस्तं IV. Without restraint : (1) निर्यन्त्रणं ; (2) अनियन्त्रितं ; (3) यथेच्छं, *this wood is f. enjoyable by you* यथेच्छं भोग्यं वो वनमिदं, U. II. 1. V. Without scruple : असङ्कोचेन.

FREEMAN : (1) स्वाधीनः ; (2) स्वतन्त्रः ; (3) अपराधीनः ; (4) अदासः.

FREEMASON : *समवायधर्मिन् (m.) ; संसर्गध्वजिन् (m.).

FREEMASONRY : *समवायधर्मः ; संसर्गध्वजः.

FREEMINDED : I. Lit. : स्वाधीनमनस् (mfn.). II. Careless : निश्चिन्तमनस् (mfn.), etc.

FREENESS : v. FREEDOM.

FREE-SPOKEN : (1) स्फुटभाषिन् (f. षी) ; (2) स्पष्टवादिन् (f. नी).

FREE-STONE : सुखच्छेद्यप्रस्तरविशेषः ; *विघटोपलः.

FREE-THINKER : *यथेच्छभावुकः (की, कं) : v. also ATHEIST.

FREE-THINKING : *यथेच्छभावना : v. SCEPTICISM.

FREE-WILL : I. In gen. : यथेच्छा. II. Phil. t. t. : v. WILL.

FREEZE (v. i.) : I. Lit. : शिलीभवति, *where even on roads where snow has frozen* मार्गे शिलीभूतहिमेऽपि यत्र, Ku. I. 11. ; घनीभवति (= to congeal). II. Fig. : जडीभवति (nomi.).

Freeze (v. t.) : I. Lit. : घनीकरोति ; घनीकरोति. II. Fig. : जडीकरोति.

Freight (subs.) : I. Cargo : q. v. : expr. by द्रव्यं *or* भाण्डं, *f. to go to Mathura* मथुरागामीनि भाण्डानि, P. II. Fare : (1) तरः (gen. term), M. viii. 406. ; (2) तारिकं (after तारिकं).

Freight (v.) : भाण्डानि निवेशयति (c. of विश्) (with loc.) : v. to load.

French : *फरासीयः (या, यं). Ph. : *to take f. leave* *चौरप्रस्थानं करोति *F.-bean* : क्षुद्रशिम्बिः.

Frenzied : उन्मत्तः (त्ता, त्तं) : v. mad. *F. ly* : v. madly.

Frenzy : उन्मादः v. madness. [*by f. of acts* क्रियासमभिहारेण, Si. ii. 43.

Frequency : (1) पौनःपुन्यं ; (2) अभीक्ष्णता *or* आभीक्ष्ण्यं ; (3) समभिहारः,

Frequent (adj.) : expr. by adv., *his visits to me are f.* स मामभीक्ष्णं पश्यति : v. f.ly, continually.

Frequent (v.) : नियतं गच्छति : v. to go, visit ; *f.ly, continually.*

Frequentative : (1) समभिहारार्थकः (का, कं) (after Pánini) ; (2) यङन्तः (न्ता, न्तं) (= ending in यङ् : of Sanskrit verbs only).

Frequented, much (adj.) जनाकीर्णं (f. र्णा) (= crowded : q. v.).

Frequently : (1) पुनःपुनः ; (2) मुहुर्मुहुः ; (3) भूयोभूयः ; (4) असकृत् ; (5) अभीक्ष्णं ; (6) समभिहारेण. [*Painting in f.* मस्तोदकचित्रं (?).

Fresco : I. Coolness : q. v. II. In painting : मस्तोदकेन भित्तौ चित्रकरणं,

Fresh : I. New : q. v. : (1) अभिनवः (वा, वं), *f. blood* अभिनवशोणितं, Sa. vi. 32. ; *f. youth* अभिनवयौवनं, K. ; (2) प्रत्यग्रः (ग्रा, ग्रं), *with f. flowers* प्रत्यग्रैः कुसुमैः, Me. ; (3) sometimes by सद्यः, *f. meat* सद्यो मांसं, J. II. Not saline : (1) निर्दोषः (षा, षं) ; (2) पेयः (या, यं) (= drinkable). Ph. : *having f. water* मृष्टोदः (दा, दं), D. s. ; आस्वाद्यतोयः (या, यं), H. III. Unpracticed : नवः (वा, वं), *f. men* नवाः ; प्रथमगर्भ-व्यथाः. IV. Of wind : *f. air* शिवा मरुतः, Ki. vi. 33 ; सुखा वाताः, M. n.

Freshen (v. t.) : I. To refresh : q. v. II. To take saltness from : निर्दोषीकरोति (?) ; विलवणीकरोति (?).

FRESHEN (v. i.) : V. FRESH ; TO BECOME.

FRESHLY : I. Newly : q. v. : अभिनवं. II. Coolly : सुखं.

FRESHNESS : I. Newness : नवीनता. II. Liveliness : उल्लासः. III. Pleasantness : सुखता. IV. Not salted-ness ; निर्लवणता. Better by adj. : V. FRESH. [(= river-f.).

FRESH-WATER (adj.) : expr. by comp., *f. fishes* पेयजलमत्स्या *or* नादेयमत्स्याः

FRET (subs.) : क्षोभः : V. AGITATION, VEXATION.

FRET (v. t.) : I. To rub : q. v. : घर्षति (घृष्, c. 1.). II. To impair : q. v. : ह्रापयति (c. of ह्री). III. To variegate : q. v. IV. To vex : q. v. : क्लिश्नाति (क्लिश्, c. 9.). V. To agitate : q. v.

FRET (v. i.) : I. To be agitated : q. v. : क्षुभ्यति (क्षुभ, c. 4.). II. To be vexed : क्षुभ्यति ; सन्ताप्यते (pass. of तप्).

FRETFUL : (1) चण्ड (f. ण्डा) (= irritable) ; (2) प्रतीपः (पा, पं) (= cross) ; (3) शीघ्रक्षुब्ध (f. ब्धा), आयुसन्ताप (f. पा), etc. (?).

FRETFULLY : (1) सक्रोधं (= angrily) ; (2) क्षोभेण ; (3) by adj.

FRETFULNESS : (1) शीघ्रक्षुब्धता ; (2) आयुसन्तापिता ; (3) प्रतीपता (?).

FRETWORK : *कर्पूरिकाकर्मन् (n.).

FRIABILITY : (1) भङ्गुरता V. FRAGILITY ; (2) by circum. V. FRIABLE.

FRIABLE : भङ्गुरः (रा, रं) V. FRAGILE ; यः (या, यत्) सुखेन चूर्णीभवति.

FRIAR : ब्रह्मचारिन् (m.) (?) : V. MONK.

FRICASSE (subs.) : तलितमांसं (?), Bha.

FRICTION : (1) घर्षणं ; (2) घर्षः, नि-, सं-, उत्-, *fire rising from the f. of the roots of branches* शाखान्तनिघर्षजोऽनलः, Ki.

FRIDAY : (1) शुक्रवारः ; (2) शुक्रवासरः ; (3) भृगुवारः.

FRIEND : I. In gen. : (1) सखि (m.) (f. खी), *bosom f.* हृदयङ्गमः सखा, Ku. ; (2) मित्रं, *greatest f.* परं मित्रं, K. ; *old f.* चिरमित्रं, H. ; (3) सुहृद् (m.), *dear old f.* चिरन्तनप्रियसुहृद्, U. VI. ; *first shewing leniency as a f.* सुहृदिव प्रथममनुकूलतां प्रकटय्य, Ma. IV. 7. ; (4) बन्धुः, *who else is*

f. to me like you कोऽपरः त्वत्समो मे बन्धुः, K.; (5) वयस्यः (f. स्या = of the same age). II. An advocate : (1) मित्रं; (2) बन्धुः.

FRIENDLESS : (1) बन्धुहीनः (ना, नं), *I live in this wood f. as dead* अत्रारण्ये बन्धुहीनो मृतवन्निवसामि, H.; (2) मित्रहीनः (ना, नं); (3) असहायः (या, यं (= without a helper).

FRIENDLINESS : (1) स्नेहः v. AFFECTION, LOVE; (2) अनुकूलता (= favourableness); (3) दया (= kindness); (4) मित्रवद्व्यवहारः.

FRIENDLY (adj.) : (1) स्निग्ध (f. ग्धा) (= affectionate); (2) अनुकूलः (ला, लं) (= favourable); (3) सदयः (या, यं) (= kind). Ph. : *should have f. feeling towards those who have enjoyments* सम्भोगापन्नेषु मैत्रीं भावयेत्, P. d.; *the one next to an enemy is a f. power* अरेरनन्तरं मित्रं, M. VII. 158.

FRIENDLY (adv.) : (1) मित्रवत्; (2) सुहृदिव; (3) बन्धुवत्; etc.

FRIENDSHIP : (1) सख्यं, *among the good, f. (is produced) in seven words* सतां साप्तपदं सख्यं, Mah.; (2) मित्रता or मैत्री, *to make f.* मैत्रीं करोति, Ki.; *it is not proper (to form) f. with a stranger* आगन्तुना सह मैत्री न युक्ता, H; (3) सौहार्दं or सौहृद्यं, *out of f. or from compassion towards me* सौहार्दाद्वा मय्यनुक्रोशबुद्ध्या वा, Me.; (4) बन्धुता.

FRIEZE : I. Coarse cloth : स्थूलपट्टः. II. In architecture : *अवचूडा.

FRIGATE : मद्गुः (?), D. VI. : v. SHIP.

FRIGHT : (subs.) : त्रासः : v. FEAR, TERROR. *To take f.* त्रस्यति (त्रस्, c. 4.) (with abl.).

FRIGHTEN (v.) : (1) भीषयति, वि-, (c. of भी), *I can never be f.ed with mere words* नाहं भीषयितुं शक्यो वाङ्मात्रेण कथञ्चन, Mah.; (2) त्रासयति, वि-, (c. of त्रस्), *on the pretence of f.ing pigeons* पारावतत्रासनापदेशात्, D. *To be f.ed* : बिभेति (भी, c. 2.), *do not get f.ed* मा भैषीः; *I therefore stand f.ed before you* अत एव भीतस्तिष्ठामि तेऽग्रतः, Mah.

FRIGHTFUL : (1) भैरवः (वी, वं); (2) भीषण (f. णा); (3) भीमः (मा, मं); (4) करालः (ला, लं); (5) विकटः (टा, टं) : v. also DREADFUL, FEARFUL.

FRIGHTFULLY : (1) भैरवं ; (2) भीषणं ; (3) भीमं ; (4) करालं ; (5) विकटं, Vi. : v. also DREADFULLY.

FRIGHTFULNESS : (1) भैरवता ; (2) भीषणता ; (3) दारुणता.

FRIGID : I. Cold : q. v. : शीतः (ता, तं). II. Unfeeling : q. v. : नीरसः (सा, सं).

FRIGIDITY : I. Coldness : q. v. : शीतता. II. Fig. : नीरसता.

FRIGIDLY : I. Lit. : शीतलं. II. Fig. : नीरसं.

FRILL : *फुल्लितदशा (after Assamese).

FRINGE : (1) दशा ; (2) अञ्चलः ; (3) तरी *or* तरिः (rare).

FRINGED : (1) दशायुक्तः (क्ता, क्तं) ; (2) अञ्चलान्वितः (ता, तं) ; etc.

FRIPPERY : I. Lit. : (1) जीर्णवस्त्रं ; (2) उच्छिष्टवस्त्रं. II. Fig. : second-hand finery : दृष्टिशोभनः (ना, नं) (?).

FRISK (v.) : खेलति (खेल्, c. 1.), U. : v. TO PLAY, LEAP.

FRITH : मुखं (= mouth) ; सङ्गमः (= confluence).

FRITTER (subs.) : खण्ड (mn.) : v. FRAGMENT.

FRITTER (v.) : I. To cut : खण्डशः कृन्तति (कृत्, c. 6.). II. To break into pieces : शकलयति (nomi.). *F. away* : क्षपयति (c. of क्षै). v. TO WASTE.

FRIVOLITY : (1) लाघवं ; (2) लघुता ; (3) लघुवृत्तिता ; (4) चापल्यं *or* चपलता (= fickleness) ; (5) यत्किञ्चनकारिता, K. *N. B.* (3) to (5) only of *conduct.*

FRIVOLOUS : I. Of little weight, slight : लघु (mfn). II. Given to trifling : (1) लघु (mfn.) ; (2) यत्किञ्चनकारिन् (f. णी) ; (3) चपलः (ला, लं).

FRIVOLOUSLY : (1) लघुतया ; (2) लाघवेन ; (3) चापल्येन.

FRIZ, FRIZZ, FRIZZLE (v.) : कुञ्चितं (f. तां) करोति : v. CURLY, ; TO MAKE.

FRIZZLED, FRIZZLY : (1) कुटिलः (ला, लं) ; (2) भङ्गुरः (रा, रं).

FRO : ph. *to and f.* : (1) इतस्ततः ; (2) इतश्चेतः.

FROCK : I. For females : शाटी (?). II. For males : आप्रपदीनं (?).

FROG : (1) भेकः ; (2) मण्डूकः ; (3) दर्दुरः ; (4) वर्षाभूः (rare).

FROG-FISH : मत्स्यविशेषः ; *भेकमुखः.

FROLIC (v. i.) : खेलति (खेल्, c. 1.) : v. TO PLAY, SPORT.

FROLIC (subs.) : खेला : v. PLAY, SPORT.

FROLICSOME : (1) विलासप्रियः (या, यं) ; (2) विनोदिन् (f. नी) : v. also PLAYFUL.

FROLICSOMENESS : (1) विलासप्रियता ; (2) विनोदिता.

FROM : I. Of place : (*a*) by abl. *f. its top* तस्याग्रभागात्, Sa. ; *rose f. the seat* पीठादुदतिष्ठत्, Si. I. 12. ; (*b*) sometimes by tat. comp., *fallen f. the mouth of a hawk* श्येनमुखपरिभ्रष्टः (ष्टा, ष्टं,), K. II. Of distance : by abl. : *the village is a Yojana f. the forest* वनाद्ग्रामो योजनं, S. k. ; *not far f. here* इतो नातिदूरे, K. III. Of time : (*a*) by abl. and प्रभृति *or* आरभ्य, *f. the time of seeing* दर्शनात् प्रभृति, K. ; *f. today* अद्य प्रभृति, Ki. ; (*b*) by comp. with -अवधि *or* आ-, *f. today* अद्यावधि ; *f. birth* आजन्मनः, Sa. v. IV. Of source, origin : (*a*) by abl., *the Ganges rises f. the Himalayas* हिमवतो गङ्गा प्रभवति ; *men are sprung f. God* ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते, S. k. V. Denoting cause, occasion, etc. : (*a*) by abl., *not f. exhaustion* न खेदात्, Mu. I. ; *and f. non-perception of others* इतरेषामनुपलब्धेः, S. ; (*b*) by ins. in the case of feminine nouns, *f. a desire to see* दिदृक्षया, Ki. ; *f. its fragrance* सुरभितया, K. VI. Of material : v. OF. VII. Of persons : expr. by सकाशात् and gen., *f. Raghu* रघोः सकाशात्, K. v. 24. Miscell. : *f. day to day* दिने दिने, Ku. I. 25. ; *f. country to country* देशात् देशं *or* देशान्तरं, D. VI. ; *wandered f. house to house* गृहाद्गृहं प्रविश्याभ्रमत्, D. ; *f. the beginning* आमूलात् *or* आदितः, Mu. II. ; *f. a boy* बाल एव *or* बाल्यात् प्रभृति, Vi. ; *f. behind* पृष्ठेनागत्य *or* पश्चादेत्य, V. III. ; *f. humanity to corporeal beings ending in God* मनुष्यत्वादारभ्य ब्रह्मान्तेषु देहवत्सु, S. ; *f. God to columns* आब्रह्मस्तम्बपर्यन्तं, S. p. b. ; *speaking of the difference of happiness f. humanity upwards, speaks of it among the lower (beings)*

मनुष्यत्वादूर्ध्वगतेषु सुखस्य तारतम्यमुखाधीनतेषु तदाह, S. com.; *told (her) all f. the conquest* विजयादारभ्य सर्वमाचचक्षे, K.; *f. me (= for me)* मदर्थात्, Sa.; *the sixth king f. Nimi* निमेः षष्ठो महीपतिः, Ram. I. 68. 8.

FRONT (subs.): I. Face, brow: q. v. II. In gen.: (1) अग्रं, *in f. of* अग्रतः (with gen.), Ku.: v. BEFORE; (2) अग्रभागः (= f. part); (3) अग्रभूमिः (= f. place), Ki.; (4) शिरस् (n.) (= head; q. v.), *in f. of battle* रणशिरसि, Sa. *From the f. as if dragged by the heart, on the back as if driven by Cupid* पुरस्तादाकृष्यमाणेव हृदयेन पृष्ठतः प्रेर्यमाणेव पुष्पधन्वना, K.; *the leader should go in f.* नायकः पुरतो यायात्, Ka.; *to place in f.* पुरस्करोति, Ka.; *goer in f.* पुरोगः (गा, गं), etc., Ku.; *in f. ......on the rear* पुरः, पूर्वतः...... पश्चात्, Ka. XVIII. 56. 7.

FRONT (adj.): (1) अग्र (f. ग्रा) (= fore); (2) सम्मुखीनः (ना, नं), *f. window* सम्मुखीनं वातायनं.

FRONT (v.): (1) सम्मुखयति; (2) अभिमुखयति: v. TO FACE, CON-F.

FRONTAGE: सम्मुखभागः; सम्मुखं.

FRONTIER: I. Subs., border: q. v.: प्रान्तः. II. Adj.: सामन्तः (न्ता, न्तं), *f. king* सामन्तः, Vi.

FRONTISPIECE: I. Of a book: प्रथमचित्रं (?). II. Of a building: सम्मुखं.

FRONTLET: I. Lit.: ललाटिका. II. Fig.: भ्रु(भ्रू)कुटिः; भ्रूभङ्गः.

FROST: no exact equiv.: (1) तुषारः; (2) प्रालेयः; (3) अवश्यायः would do. *F.-bitten*: (1) तुषारहतः (ता, तं), Ku.; (2) प्रालेयावततिम्लानः (ना, नं), Ki.

FROSTY: अतिहिमः (मा, मं). *F. weather*, तुषारकालः, Ki.

FROTH (subs.): (1) फेनः(णः); (2) मण्डः (in boiling), *removed the f.* मण्डमगालयत्, D. VI.

FROTH (v.): (1) फेना(णा)यते (nomi.), *f.ing ocean* फेनायमानं पतिमापगानां, Si. III. 72.; (2) मण्डायते (in boiling); (3) फेनं उद्गिरति (गॄ, c. 6.) (as of horse), K.

FROTHINESS: I. Lit.: फेनिलता. II. Emptiness: निःसारता.

FROTHY : I. Lit. : फेनि(णि)लः (ला, लं) ; फेनलः (ला, लं). II. Fig., empty : निःसारः (रा, रं) ; फेनोपमः (मा, मं), *f. life* फेनोपमं जीवितं, H.

FROUZY : पूतिगन्धः (न्धा, न्धं) : V. FETID.

FROWARD : प्रतीपः (पा, पं) : V. PERVERSE, OBSTINATE.

FROWARDLY : प्रतीपं : V. PERVERSELY, OBSTINATELY.

FROWARDNESS : प्रतीपता : V. OBSTINACY, PERVERSENESS.

FROWN (subs.) : (1) भ्रूभङ्गः, *making a f.* भ्रूभङ्गमाधाय, B. -भावबन्ध, com. ; (2) भ्रू(भ्रु)कुटिः, -टी, *face bent with f.* भ्रुकुटीकुटिलं मुखं, V. p.

FROWN (v.) : भ्रूभङ्गं करोति ; भ्रुकुटिं बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) ; etc., *you are f.ing at me* मय्येव भ्रुकुटिधरः संवृत्तः, Vi. II.

FROWNINGLY : (1) भ्रूभङ्गं बद्ध्वा ; (2) भ्रुकुटिं कृत्वा ; (3) भ्रूभङ्गमाधाय.

FROZEN : I. Lit. : (1) शिलीभूतः (ता, तं) ; (2) घनः (ना, नं) (= thick), *f. dew* घननीहारः, Ki. : V. TO FREEZE. II. Chilly : (1) नितान्तशीतः (ता, तं) ; (2) हिमप्रधानः (ना, नं).

FRUCTIFICATION : I. Lit. : फलदीकरणं ; better by verb. II. The reproductive parts of a plant : प्रसून ; फलपुष्प. III. The process : प्रसूनकृतिः (?).

FRUCTIFY : फलवन्तं (तीं, -त्) करोति ; फलदीकरोति (rare).

FRUGAL : (1) मितव्ययिन् (f. नी) ; (2) परिमितव्ययः (या, यं).

FRUGALITY : (1) मितव्ययिता ; (2) परिमितव्ययः.

FRUGALLY : I. With frugality : मितव्ययेन, परि-. II. Moderately, sparingly : मितं, परि-.

FRUIT : (1) फलं (lit. and fig.), *raw, ripe, dry, juicy, insect-contaminated f.* आमं, पक्वं, शुष्कं, सरसं, कीटदूषितं फलं, Bha. ; *and to enjoy the sweet f.s of the life-tree* भोक्तुं स्वादु फलञ्च जीविततरोः, B. r. ; *you will get (its) f. also* फलमपि प्राप्स्यसि, Mr. II. ; *considering very important production of f.s* गरीयसीं फलनिष्पत्तिं विगणय्य, Ki. II. 35. ; (2) प्रसवः (of trees or animals), *about f.s* प्रसवं प्रति, M. IX. 55.

FRUIT, TO BEAR : फलति (फल्, c. 1.), *b.s f. among the good* फलति साधुषु,

Ma. n. ; *your wishes have borne f.* तव कामाः फलिताः, R. ; *about to b. f.* फलोन्मुखः (खा, खं), Vi. ; *b. f. in time* काले फलं बध्नन्ति, R. xii. 69.

Fruit-bearing : (1) फलिन् (f. नी) ; (2) फलभृत् (mfn.) : v. fruitful.

Fruiterer : (1) फलविक्रेतृ (f. त्री) ; (2) फलविक्रयिन् (f. णी) ; (3) फलजीविन् (f. नी).

Fruitery : I. Fruits : फलानि (n. pl.). II. A fruit-loft : फलागारं.

Fruitful : (1) फलवत् (f. ती) ; (2) फलिन् (f. नी) ; (3) फलशालिन् (f. नी), *f. action* फलशालिनी क्रिया, Ki. ii. 36. ; (4) फलदः (दा, दं), फलदायिन् (f. नी), etc. (= fruit-producing), *as a germ would become f. in time* यथाङ्कुरः काले फलप्रदो भवेत्, Bho.

Fruitfully : (1) फलवत् ; (2) सफलं ; (3) प्रचुरं (= copiously).

Fruitfulness : (1) फलवत्ता ; (2) फलशालिता ; (3) फलप्रदत्वं.

Fruit-garden : 1) फलवाटिका ; (2) फलोद्यानं, Raj.

Fruition : सम्भोगः : v. enjoyment.

Fruitless : (1) निष्फलः (ला, लं), *by all means (your) wisdom is f.* सर्वथा निष्फला प्रज्ञा, K. ; (2) विफलः (ला, लं) ; (3) अफलः (ला, लं) ; (4) फलहीनः (ना, नं) ; (5) फलशून्यः (न्या, न्यं) ; etc.

Fruitlessly : (1) निष्फलं ; (2) विफलं ; (3) व्यर्थं (= in vain : q. v.).

Fruit-tree : (1) फलवान् वृक्षः, etc. ; (2) वनस्पतिः (large f.), B. ii. 33.

Frustrate : (1) विफलीकरोति, *whose efforts were f.d* विफलीकृतयत्न (f. त्ना), Ki. xv. 46. ; (2) व्यर्थीकरोति, *finding her undertaking f.d* तस्या व्यवसायं व्यर्थीकृतमवसाय, N. iii. 6. ; (3) मोघीकरोति ; (4) निष्फलीकरोति ; (5) विफलं (f. लां), मोघं (f. घां), etc. करोति, वितनोति (तन्, c. 8.), *or* विदधाति (धा, c. 3.). *To be f.d* विफलीभवति, etc., K.

Frustration : (1) by verb. ; (2) भङ्गः ; (3) विघातः *or* व्याघातः.

Fry (subs.) ; I. Of fishes : (1) क्षुद्रमत्स्यसंघातः ; (2) पोताधानं (= small f.), A. II. Of men : "*even the smaller f.*" क्षुद्रा अपि.

FRY (v. t.) : भर्जयति, सं-, नि-, (c. of भृज्), *to f. with oil* तैले भर्जयति, Bha. *F.ed meat* भृष्टं मांसं, Bha.

FRYING-PAN : (1) भ्राष्ट ; (2) भ्रज्जनं ; (3) अम्बरीषं.

FUDDLED : मदेन *or* मधुना हतचेतन: (ना, नं), K. 8.

FUDGE : an exclamation : (1) इलम् ; (2) कम् ; (3) फुस् (?).

FUEL : (1) इन्धनं ; (2) समिध् (f.) ; (3) एधस् (n.) ; (4) इध्मं. Ph. : *to add f. to the flames* : क्षारं क्षते प्रक्षिपति, Mr.

FUGITIVE (adj.) : I. Fleeting : q. v. : (1) चञ्चल: (ला, लं) ; (2) अचिर-स्थायिन् (f. नी). II. Running away : पलायित: (ता, तं) ; कृतपलायन: (ना, नं).

FUGITIVE (subs.) : कृतपलायन: (ना, नं) ; पलायनकारिन् (f. णी).

FULCRUM : *आलम्ब:.

FULFIL : I. To fill up : q. v. II. To carry into effect : (1) पूरयति (पूर्, c. 10.), *f.ing (his) promise* पूरयित्वा प्रतिज्ञां, Ve. IV. ; (2) सफली-करोति-कुरुते (कृ, c. 8.), *f. our wishes* मनोरथान् सफलीकुरुध्व, Ki. III. 54. ; (3) निर्वाहयति (c. of वह्) (= to accomplish : q. v.).

FULFILLER : (1) पूरक:, सम्-, परि- ; (2) पूरयितृ (m.), परि-.

FULFILMENT : (1) पूरणं, परि- ; (2) साधनं (= accomplishment : q. v.).

FULGENCY : रोचिष्णुता : V. BRIGHTNESS, SPLENDOUR.

FULGENT : रोचिष्णु (mfn.) : V. BRIGHT, BRILLIANT.

FULL (adj.) : I. Full of, abounding in : (1) पूर्ण (f. र्णा), परि-, सं-. *a pot f. of Chhatu* सक्तुपूर्णशराव:, H. ; *is seen every morning f. of gold* प्रात: प्रात: सुवर्णपूर्णा दृश्यते, D. ; *f. of water* सलिलसंपूर्ण (f. र्णा), Ve. ; (2) -मय: (यी, यं) (fig.), *f. of joy* आनन्दमय: (यी, यं), S. ; (3) भृत: (ता, तं), सम्-, (rare), Vi. ; (4) -वत्: (ला, लं) (only in some cases), *f. of reads* नड्वल: (ला, लं), R. II. Ample, copious : q. v. : पूर्ण (f. र्णा), सम्-, परि-. III. Complete, entire : q. v. : पूर्ण (f. र्णा), सम्-, परि-, *f. youth* पूर्णयौवनं ; *a f. year* पूर्णवर्षं (adv.) ; *f. speed* पूर्णवेग:, M. II. IV. Mature : q. v. ; परिणत: (ता, तं). V. Of color : घोर: (रा, रं).

FULL (adv.) : पूर्ण, सम्-, परि-, *f.-blown* पूर्णविकासिन् (f. नी) ; *f.-bodied wine* *पुष्टं मद्यं.

FULL (v.) : I. Intrans. : पूर्णं (f. र्णा) भवति. II. Trans. : (1) शुक्लयति (nomi.), *to f. cloth* शुक्लयति वस्त्रं, S. k. ; (2) शुक्लीकरोति. [क्वं), परि-.

FULL-GROWN : I. Lit. : पूर्णयौवन: (ना, नं). II. Fig., mature : पक्व: (क्वा,

FULL-LENGTH (adj.) : ph. *f. portrait* देहदीर्घचित्रं (?).

FULL-MOON : (1) पूर्णचन्द्र: and sim. comp.s. ; (2) सकलेन्दु:, V. ; (3) कठोरताराधिप: (rare), Si. *The lunar day of f.* : (1) पूर्णिमा ; (2) पौर्णमासी (3) राका (rare), Vi.

FULLER : रजक: (= washerman), *f.'s earth* रजकमृत्तिका (?).

FULLNESS, FULNESS : I. The state of being full : (1) पूर्णता, सम्- ; (2) पूर्ति:, परि-, (rare). II. Abundance, sufficiency : q. v. : (1) पूर्णता ; (2) बाहुल्यं. III. Completeness : (1) पूर्णता ; (2) परिपाक: (= maturity). IV. Of color : घोरता.

FULLY : I. Completely, altogether : (1) सम्पूर्णं ; (2) अशेषेण. II. At length : (1) विस्तरेण ; (2) सुविस्तरं.

FULMINATE (v.) : I. Lit., to thunder : स्फूर्जति (स्फूर्ज्, c. 1.). II. Fig., to send out : स्फूर्जयति (c. of स्फूर्ज्) (?).

FULMINATION : स्फूर्जितं, *with f.s of thunder* स्फूर्जथुस्फूर्जितै:, Vi.

FULSOME : I. Nauseous, disgusting : कुत्सित: (ता, तं). II. Coarse, obscene : गर्हित: (ता, तं), *f. flattery* गर्हितस्तव: (?).

FULSOMELY : (1) गर्हितं ; (2) कुत्सितं ; (३) बीभत्सं.

FULSOMENESS : (1) गर्हितता ; (2) बीभत्सता ; (3) कुत्सितता.

FUMBLE : सम्भ्रान्त: (न्ता, न्तं) परामृशति (मृश्, c. 6.) (?).

FUMBLER : expr. by verb.

FUMBLINGLY : (1) सम्भ्रान्त: (न्ता, न्तं) (= confused) ; (2) अपटुरूपं (= awkwardly). [rage : संरम्भ:.

FUME (subs.) : I. Lit. : धूम: (प:), *"f.s of wine"* *मद्यधूपा:. II. Of

FUME (v. i.): I. Lit.: धूमा(पा)यते (nomi.). II. Fig.: to rage: संरब्ध (f. ब्धा) भवति.

FUMID: (1) सधूम: (मा, मं); (2) धूमान्वित: (ता, तं); and sim. comp.s.

FUMIGATE (v. t.): (1) धूपायति (nomi.); (2) वासयति (वास्, c. 10.) (= to perfume).

FUMIGATION: (1) expr. by verb; (2) वासनं, अधि-, अनु-.

FUMINGLY: संरब्ध: (ब्धा, ब्धं): v. ENRAGED.

FUMITER, FUMITORY: *कुधूम:; दुर्गन्धौषधिभेद:.

FUN: परिहास: (= jest: q. v.).

FUNCTION: I. Work: q. v.: व्यापार:. II. Action: q. v.: वृत्ति:, *f. of the heart* हृदयवृत्ति:. III. Math. t. t.: *वृत्ति:, *f. of x* *अस्य वृत्ति:; (अ)वृं.

FUNCTIONARY: अधिकृत:: v. OFFICER, EMPLOYEE.

FUND (subs.): I. Stock, capital: q. v.: सारधनं. II. A store, supply: कोष:, *"an inexhaustible f. of stories"* अक्षय्यकथाकोष:. III. In pl., *public f.s* *राजर्णं; राष्ट्रर्णं. Ph.: *sinking f.* *शोधनमूलं.

FUNDAMENT: (1) गुदं; (2) गुह्यं; (3) अपानं; (4) पायु:.

FUNDAMENTAL: मूल- in comp., *f. bodies* मूलपदार्था:; *f. cause* मूलकारणं; *f. sound* मूलध्वनि:.

FUNDAMENTALLY: (1) मूलत:; (2) सारत:; (3) तत्त्वत:.

FUND-HOLDER: *राजर्णदातृ (f. त्री); राष्ट्रर्णदातृ (f. त्री).

FUNERAL (subs.): I. Lit.: (1) अन्त्येष्टि:,-क्रिया; (2) और्ध्वदेहिकं,-क्रिया; (3) प्रेतकार्यं. II. Fig.: *f. procession* प्रेतयात्रा (?).

FUNERAL (adj.): और्ध्वदेहिक: (की, कं). Ph. *f. ceremony* श्राद्धं; *f. fire* चिताग्नि:; *f. procession* प्रेतयात्रा; *f. hymn (in burning)* प्रेतदाहमन्त्र:.

FUNERAL-PILE: चिता (rarely चित्या or चिति:), *make my f.* कुरु मे चितां, Ku. IV. 35.

FUNEREAL: शोकविधुत: (ता, तं): v. SORROWFUL.

FUNGOUS : कवकोपम: (मा, मं) ; कवकसन्निभ: (भा, भं) ; etc.

FUNGUS : (1) कवकं,-का ; (2) कवक(का)कं. [(रा, रं).

FUNNEL : चुङ्गी (in modern vernaculars), *f.-form, f.-shaped* *चुङ्ग्याकार

FUNNY : (1) हास्यकर: (री, रं) ; (2) हास्यजनन: (नी, नं) ; etc.

FUR (subs.) : I. Fine hair : सूक्ष्मलो(रो)मन् (n.). II. Skin with f. : सूक्ष्मलोमचर्मन् (n.) (?). III. Of the tongue : कुलु(लु)कं.

FURBELOW : a flounce : *प्रक्वाणं. [c. 1.).

FURBISH : (1) प्र-मार्जयति *or* मार्ष्टि (मृज्, c. 10. and 2.) ; (2) धावति (धाव्,

FURBISHER : (1) प्रमार्जक: ; (2) धावक:. *F. of weapons* अस्त्रमार्ज:.

FURIOUS : I. Mad, violent : मत्त: (त्ता, त्तं), *f. elephant* मत्तगज:. II. Strong, turbulent : q. v. : चण्ड: (ण्डा, ण्डं), *f. wind* चण्डवात:.

FURIOUSLY : expr. by adj.

FURIOUSNESS ; v. FURY.

FURL (v.) : पिण्डीकरोति, Mr.

FURLONG : नल्व: ; क्रोशस्य षोडशभाग:.

FURLOUGH : *कर्मावसर: ; विदाय: (= leave). [(2) अङ्गारशकटी.

FURNACE : (1) उद्धानं ; (2) अग्निकुण्डं. *A portable f.* : (1) अङ्गारधानिका ;

FURNISH : I. In gen. : no equiv. : (1) योजयति, सं-, (युज्, c. 10.) ; (2) सं-बिभर्ति (भृ, c. 3.) ; (3) उपपादयति (c. of पद्). II. To offer : (1) ददाति (दा, c. 3.) ; (2) प्रतिपादयति (c. of पद्). [याणि गृहाणि (?).

FURNISHED : pl. *f. houses* परिवर्हवन्ति वेश्मानि (?), R. XIV. 15. ; सोपकर-

FURNITURE : उपकरणानि (n. pl.) (?) ; परिवर्ह: (?), R.

FURRED, FURRY : I. Lit. : सूक्ष्मलोमश: (शा, शं) ; सूक्ष्मरोमान्वित: (ता, तं). II. Of the tongue : कुलु(लु किन् (f. नी.).

FURRIER : पशुलोमाजीविन् (m.) (?) ; सूक्ष्मलोमविक्रेतृ (m.) (?).

FURROW (subs.) : I. Lit. : (1) सीता ; (2) लाङ्गलपद्धति:. II. A groove : रेखा. III. Wrinkle : q. v.

FURROW (v.) : दारयति, वि- (दृ, c. 10.), R.

Furrowed (adj.) : i. e. wrinkled : q. v.

Further (v.) : (1) अनुकूलयति (nomi.) (= to be friend); (2) वर्धयति (c. of वृध्) (= to advance).

Further (adj.) : I. More distant : (1) दूरतरः (रा, रं) ; (2) दवीयस् (f. सी). II. As opposed to nearer : (1) दूरः (रा, रं) ; (2) दूरस्थः (स्था, स्थं). III. Additional : (1) अधिकः (का, कं) ; (2) अपरः (रा, रं) (= other).

Further (adv.) : I. Of distance : (1) दूरतरं ; (2) दवीयस्. II. In addition : अधिकं. III. Moreover : अपरञ्च.

Furtherance : expr. by verb : v. TO FURTHER.

Furtherer : (1) सहायः (= helper) ; (2) better by verb.

Furthermore : अपरञ्च : v. MOREOVER.

Furtive : v. STOLEN, SECRET.

Furtively : v. STEALTH (BY), SECRETLY.

Fury : I. Madness : मत्तता, *in f.* मत्तः (त्ता, त्तं). II. Violence : चण्डता, प्र-, उत्-. III. Violent rage : संरम्भः. IV. A deity : (1) चण्डा ; (2) भैरवी.

Furze : पीतपुष्पः सदापर्णो गुल्मभेदः.

Fuse (v.) : I. Trans. : विलाययति (c. of ली) : v. TO MELT. II. Intrans. : विलीयते (ली, c. 4.) : v. MELT.

Fusee : I. Of a watch : *शङ्कुचक्रं. II. A light musket : *लघुबन्दुकं.

Fusibility : (1) विलयनीयता ; (2) गलनीयता ; (3) द्राव्यता.

Fusible : (1) विलयनीयः (या, यं) ; (2) गलनीयः (या, यं) ; (3) द्राव्य (f. व्या) *or* द्रवणीयः (या, यं), वि-.

Fusion : I. The act : (1) विलयनं ; (2) गलनं ; (3) विद्रावणं. II. Union : q. v. : संयोगः.

Fuss (subs.) : (1) आडम्बरः (= show) ; (2) सम्भ्रमः (= bustle).

Fussy : (1) आडम्बरप्रियः (या, यं) ; (2) सम्भ्रमशीलः (ला, लं).

Fustain : I. Coarse cloth : स्थूलपटं. II. Of language : अतिशयोक्तिः.

Fustigation : वेत्राघातः : v. FLOGGING.

Fustiness : I. Lit. : दुर्गन्धता. II. Dryness : शुष्कता.

Fusty : I. Rank : दुर्गन्ध: (न्धा, न्धं). II. Dry : शुष्क: (ष्का, ष्कं).

Futile : निरर्थक: (का, कं) : v. useless.

Futility : (1) निरर्थकता ; (2) निष्फलता : v. uselessness.

Future (adj.) : (1) भविष्यत् (f. न्ती) or भविष्य: (ष्या, ष्यं), *of the f. husband* भविष्यत: पत्यु:, Ku. iii. 58. ; *f. kings* भविष्या: पार्थिवा:, V. p. ; (2) भाविन् (f. नी), *the past, the present, and the f.* समतीतञ्च भवञ्च भावि च, R. viii. 78. ; (3) अनागत: (ता, तं) (= what is not present), *sees the f.* अनागतं पश्यति, Vi. ; (4) भव्य (f. व्या) (rare), Ki.

Future (subs.) : v. future (adj.) and futurity.

Futurity : (1) आयति: ; (2) उदर्क: ; (3) उत्तरकाल: and sim. comp.s. *F.* (*as opposed to this world*) : परकाल:.

G

Gabardine : स्थूलमांसपटीन (?) ; *गीवर्धनं.

Gabble : जल्पति (जल्प्, c. 1.) : v. to babble, chatter.

Gabbler : जल्पाक: (की, कं) : v. babbler.

Gabion : *गोपक: ; शरीरप्रमाणोपको मज्झर्भ: कारण्डविशेष:.

Gable : त्रिकोणशिरस् (n.) (?). *G. window* : त्रिकोणवातायनं (?).

Gad (subs.) : I. Of a weapon : अग्रं, *g. of an arrow* बाणाग्रं. II. A spike *or* wedge : कील:.

Gad (v. i.) : अटति (अट्, c. 1.) : v. to roam, wander.

Gadder : इतस्ततश्चरणकारिन् (f. णी) : v. rambler.

Gad-fly : (1) दंश:,-शी ; (2) दंशक: ; (3) गोमक्षिका.

Gag (subs.) : (1) मुखबन्धनी ; (2) मुखरोधनं (?) ; etc.

GAG (v.): मुखं बध्नाति (बन्ध्, c. 9.), बणद्धि, नि- (रुध्, c. 7.).

GAGE (subs.): I. Pledge: q. v. · बन्धकः. II. A challenge to combat: perh. क्षेपः, *"there I throw my g."* अत्राहं क्षेपं क्षिपामि.

GAGE (v.): I. To bind: q. v. II. To gauge: q. v. [n.

GAGGLING: of geese: (1) हंसनादः; हंसनिस्वनः, Ki.; (2) मरालकूजितं, M.

GAIETY: (1) आमोदः; (2) प्रमोदः: v. MIRTH, CHEERFULNESS.

GAILY: I. Cheerfully: सोल्लासं. II. Beautifully: सुन्दरं.

GAIN (subs.): (1) लाभः, *are the g.s of your business thriving* अपि प्रवी-यन्ते संव्यवहाराणां लाभा वः, Mu. I.; *participating good g.s* उत्तमलाभभाज् (mfn.), Si. III. 76.; (2) वृद्धिः (= increase), *considering g. and loss* वृद्धिक्षयौ विचार्य, M. VIII. 401.

GAIN (v. t.): I. To obtain, acquire: q. v.: लभते (लभ्, c. 1.), *g.ed by knowledge* विद्यया लब्ध (f. ब्धा), Y.; *if you again g. your place* यदि लब्धा पुनरात्मनः पदं, Ki. II. To be successful in: जयति (जि, c. 1.), *to g. a battle* युद्धं जयति *or* युद्धे जयं लभते; *one who g.s a case* जयिन् (f. नी), Mit. III. To arrive at: q. v.: प्राप्नोति (आप्, c. 5.). IV. Of time: *it g.s an hour a day* *प्रत्यहमस्यैका घटिका वर्धते (वृध्, c. 1.) *or* उपचीयते (pass of चि). Ph.: *to g. ground* उप-चीयते, प्र-.

GAIN ON *or* UPON: *"g.ed u. the Venetians"* *वेनिसिकेभ्यः वृद्धिं प्रापुः; *"so far g.ed on the emperor"* *अधिराजमीदृगनुकूलीचकार.

GAIN OVER: धनदानादिना आत्मीयं (f. यां) करोति.

GAINER: expr. by verb.

GAINFUL: लाभकरः (री, रं): v. PROFITABLE.

GAINLESS: अलाभः (भा, भं): v. UNPROFITABLE.

GAINSAY: प्रत्याख्याति (ख्या, c 2.): v. TO CONTRADICT.

GAIT: (1) गतिः; (2) चलनं; (3) गमनं as in गजगमनः (ना, नं).

GAITER: गुल्फवाणं (?).

GALA-DAY: (1) उत्सवदिनं; (2) प्रमोददिवसः; etc.

GALAXY : I. The milky way : सुरनदी.. II. A splendid assemblage : "*g. of poets*" महाकवीनां समागमः.

GALBAN, GALBANUM : *गाल्बनं ; निर्यासविशेषः.

GALE : वातः, *hard g.* चण्डवातः : v. WIND, BREEZE.

GALL : (subs.) : I. The bile : पित्तं, *g.-bladder* पित्ताशयः. II. Spite, malignity : q. v. : विषं (= poison). Ph. : *to add g. to bitterness* क्षते क्षारं विपतति, P. III. A sore by rubbing : क्षतं (gen. term). IV. Of a tree : मलं (?).

GALL (v. t.) : I. To chafe : घर्षणेन क्षिणोति (क्षि, c. 5.). II. To tease, vex : q. v. : बाधते (बाध्, c. 1.).

GALL-FLY : *क्षतामक्षिका (after गोमक्षिका).

GALL-STONE : पित्ताशयशर्करा : v. STONE.

GALLANT (adj.) : I. Handsome, showy : q. v. : शोभनः (ना, नं). II. Brave, courageous : q. v. : शूरः (रा, रं). III. Chivalrous : दक्षिण (f. णा).

GALLANT (subs.) : I. Lover : वल्लभः. II. Paramour : जारः.

GALLANTLY : I. Bravely : ससाहसं. II. Politely : (1) दक्षिणं ; (2) दाक्षिण्येन.

GALLANTRY : I. Courage, bravery : q. v. : शौर्यं. II. Politeness : दाक्षिण्यं. III. Amour : प्रणयः.

GALLEON : महापोतः : v. SHIP.

GALLERY : I. A room : कोष्ठः, *picture g.* *चित्रकोष्ठः. II. A raised structure : मञ्चाः (m. pl.), R. vi. 1. ; *ladie's g.* योषितां मञ्चाः, V. p. v. 20. 26. III. A covered passage : छन्नपथः and sim. comp.s. IV. Underground : कुल्या (= mine).

GALLEY : I. A long boat : नौः. II. The cook-room of a man of war : पाकस्थली.

GALLEY-SLAVE : नौदासः (?) ; पोतदासः (?).

GALLIC,-AN : *फरासीयः (या, यं).

GALLICISM : *फरासीयरीतिः ; फरासीयभाषारीतिः.

GALLINULE : जलकुक्कुटः (f. टी) ; जलरङ्कुः, Wilson.

GALLING (adj.) : (1) कटु (mfn.) (= bitter) ; (2) मर्माविध् (mfn.).

GALLIPOT : घटी (?) : v. POT.

GALLON : द्रवमानविशेषः ; चतुःप्रस्थः, Williams.

GALLOP (v.) : I. Of the animal : (1) प्लवते (प्लु, c. 1.) ; (2) वल्गति (वल्ग्, c. 1.). II. Of the rider : perh. प्लुतगत्या चलति (चल्, c. 1.) ; पुलायितेन गच्छति (गम्, c. 1.). [गतिः, M. n.

GALLOP (subs.) : (1) प्लुतं ; (2) पुलायितं ; (3) वल्गितं. *Full g.* पूर्णवेगा

GALLOWS : वधकाष्ठं (?) ; वधदारु (n.) (?).

GALVANIC : *गल्वनीयः (या, यं) ; गाल्वनः (नी, नं).

GALVANIZE : *गाल्वनीकरोति, *g.d iron* *गाल्वनीकृतलोहः.

GAMBLE : (1) दीव्यति (दिव्, c. 4.), *g.s on hundred* शतस्य दीव्यति, S. k. ; (2) द्यूतं करोति *or* सेवते, नि- (सेव्, c. 1.), M. IX. 228.

GAMBLER : (1) द्यूत-करः *or* कारः ; (2) देविद्व (m.), Mah. ; (3) दुरोदरः (rare).

GAMBLING : (1) द्यूतं ; (2) देवनं, M. ; (3) दुरोदरं (rare) ; (4) कैतवं (rare). *G.-assembly* : द्यूतसभा *or* द्यूतसमाजः. *Its president* : सभिकः. *G.-house* द्यूतशाला. *G.-table, g.-board* द्यूतफलकं.

GAMBOL (subs.) : (1) नृत्यं (= dance) ; (2) क्रीडा (= sport). [play).

GAMBOL (v.) : (1) नृत्यति (नृत्, c. 4.) (= to dance) ; (2) क्रीडति (= to

GAME : I. Sport : (1) क्रीडा, *shewed other good g.s with a ball* क्रीडान्तराणि दर्शनीयानि कन्दुकेनादर्शयत्, D. ; (2) खेला, *let us have a g. at chess* *चतुरङ्गखेलां करवाव. Ph. : *you are making a g. of me* मया सह क्रीडां *or* खेलां करोषि. II. In hunting : जाङ्गलः, *almost all g. is light and strengthening* जाङ्गलाः प्रायशः सर्वे लघवो बलवर्धनाः, Bha. III. Project, scheme : q. v. [चरणशस्त्रयोश्चरणायुधयोः कलहः, V. t.

GAME-COCK : (1) योधकुक्कुटः ; (2) चरणायुधः (poet.), कथमुपक्रान्त एव क्रूरधार-

GAME-EGG : योधकुक्कुटगर्भमण्डं.

GAME-KEEPER : जाङ्गलपालः (after वनपालः of N.).

GAMESOME : (1) क्रीडाप्रियः (या, यं) ; (2) खेलापरः (रा, रं).

GAMESTER : द्यूतकारः : V. GAMBLER.

GAMING : V. GAMBLING.

GAMMON : I. Smoked ham : धूपितवराहूरं (?). II. A game : V. BACK-G. III. An imposition : (1) छलं ; (2) कपटं.

GAMUT : the musical scale : ग्रामः.

GANDER : (1) हंसः ; (2) वरटः (rare).

GANG : (1) गणः ; (2) सङ्घः : V. CROWD.

GANGRENE (subs.) : expr. by गलितः (ता, तं).

GANGRENE (v.) : (1) गलति, (गल्, c. 1.) : (2) गलितः (ता, तं) भवति.

GANGRENOUS : गलितः (ता, तं), वि-.

GANGWAY : I. A way : द्वारं. II. Of a ship : मध्यं.

GAOL, GAOLER : V. JAIL, JAILOR.

GAP (subs.) : (1) छिद्रं (= hole) ; (2) भङ्गः (= break) (?).

GAPE (v.) : I. Lit. : (1) जृम्भते, वि-, प्र-, अभि-, उप-, (जृम्भ्, c. 1.) ; (2) जम्भते (जम्भ्, c. 1.). Ph. : *of the g.ing lion* जृम्भाविदारितमुखस्य हरेः, Mu. I. ; *"with g.ing amazement"* विस्मयस्तिमितः (ता, तं). II. To open as ground : विदीर्यते (pass of दॄ), Ki.

GAPER : (1) जृम्भकः ; (2) जृम्भाकारिन् (m.) ; (3) जृम्भनकृत् (m.).

GAPING (subs.) : (1) जृम्भा ; (2) जृम्भणं, वि- ; (3) जृम्भितं, वि-.

GARB : वेषः : V. DRESS.

GARBAGE : उच्छिष्टं : V. REFUSE.

GARBLE : खण्डीकरोति : V. TO CORRUPT, FALSIFY.

GARDEN : (1) उद्यानं, *the beauty of the old g.* जीर्णोद्यानस्य सश्रीकता, Mr. VII. ; (2) आरामः (= pleasure-g.) ; (3) आक्रीडः (= 2.) ; (4) वाटिका, *kitchen g.* शाकवाटिका. [n.

GARDENER : (1) उद्यानपालः,-कः ; (2) उद्यानरक्षकः ; (3) उद्यानाधिकृतः, M.

GARDENING : उद्यानकर्मन् (n.), *ornamental g.* सश्रीकोद्यानकर्मन् (?).

GARDEN-STUFF : उद्यानवस्तु (?) ; better by circum.

GARGLE (v.) : कुलीकरोति (?). *G. out* निष्कुलीकरोति (?).

GARGLE (subs.) : आचमनीयं ; आचाम्यं.

GARLAND : (1) माला, *wild g.* वनमाला, Si. ; (2) स्रज् (f.), *divine g.* दिव्या स्रक्, V. p. ; (3) दामन् (n.) (rare). *G.ed* : (1) मालिन् (f. नी) ; (2) स्रग्विन् (f. णी.) [11. ; (2) गृञ्जनः.

GARLIC : (1) ल(र)शुनं, *beef with g.* गोमांसं लशुनैः सह, Mah. VIII. 34.

GARMENT : (1) अंशुकं ; (2) वसनं ; (3) वस्त्रं ; (4) वासस् (n.). *A lower g.* : (1) अन्तरीयं ; (2) अधोंऽशुकं ; (3) परिधानं ; (4) उपसंव्यानं (rare). *An upper g.* : (1) उत्तरीयं ; (2) उत्तरासङ्गः ; (3) संव्यानं.

GARNER (subs.) : (1) कुशूलः ; (2) कोष्ठः,-कं ; (3) धान्यागारं.

GARNER (v. t.) : कुशूले रक्षति (रक्ष्, c. 1.) *or* न्यस्यति (अस्, c. 4.) *or* निवेशयति (c. of विश्).

GARNET : पद्मरागः,-मणिः (?).

GARNISH : (1) भूषयति ; (2) अलङ्करोति : V. TO ADORN.

GARNITURE : V. ORNAMENT, ADORNMENT.

GARRET : perh. अट्टः ; शिरोगृहं.

GARRISON (subs.) : दुर्गरक्षकाः सैनिकाः ; रक्षासैन्यं ; and sim. comp.s.

GARRISON (v.) : सुरक्षितं (f. तां) करोति ; रक्षकभृतं (f. तां) करोति ; रक्षासैन्य) स्थापयति (c. of स्था).

GARROTE : लौहग्रैवेयकेन मारणप्रकारः ; मारणयन्त्रं.

GARRULITY : (1) वाचालता ; (2) बहुभाषिता ; (3) वावदूकता. [कं).

GARRULOUS : (1) वाचालः (ला, लं) ; (2) बहुभाषिन् (f. णी) ; (3) वावदूकः (का,

GARRULOUSLY : (1) expr. by adj. ; (2) वाचालतया.

GARTER : *पादावरणबन्धनी. *Order of the G.* : *राजमालाश्रेणिः. *Knight of the G.* : *राजमालिन् (f. नी).

GAS : वायुः (= air) ; *उद्वायुः. *Coal g.* : *अङ्गारोद्वायुः.

GASEOUS : I. Lit. : *उद्वायुरूपः (पा, पं). II. Fig. : असारः (रा, रं).

GASH (subs.) : दीर्घगम्भीरच्छेदः *or* -छिन्नं ; महाच्छेदः (?).

GASH (v.) : महाच्छेदं करोति (?) ; आयतं छिनोति (छि, c. 5).

GASOMETER : *जलवायुमापः.

GASP (subs.) : उच्छ्वसितं. Ph. : *"at the last g."* मरणदशायां.

GASP (v.) : (1) उत्-श्वसिति (श्वस्, c. 2.) ; (2) प्रभूतं श्वासं करोति-कुरुते, P.

GASTRIC : (1) by comp. ; (2) जाठरः (री, रं), *g. juice* *जाठरद्रवः.

GASTRONOME : (1) औदरिकः ; (2) उदरम्भरिः ; (3) कुक्षिम्भरिः.

GASTRONOMY : (1) उदरसेवा (?) ; (2) कुक्षिकला (?).

GATE : (1) द्वारं *or rarely* द्वार् (f.), *the first palace-g.* प्रथमराजद्वारं, Mu. II. ; *the outer g.-house* बहिर्द्वारशाला, Mr. ; *at the outer g.* बहिर्द्वारि, B. ; *it has four large g.s* अस्य चत्वारि महान्ति द्वाराणि, Ram. ; (2) गोपुरं (rare) (= city g.), Ki. v. 35. *G.-post* : द्वारस्तम्भः. *G.-keeper* : (1) द्वारपालः ; (2) द्वारिन् (m.) ; (3) प्रतिहारः. *A female g.-keeper* : प्रतिहारी, K.

GATE-WAY : (1) द्वारं,-पथः ; (2) गोपुरं (= front g.) (rare), D. III.

GATHER (v. t.) : I. To collect, assemble : q. v. : आहरति, सम्- (हृ, c. 1.). II. To cull, pluck : (1) आ-हरति, समा-, *g. flowers* कुसुमान्याहरत, Sa. IV. ; (2) चिनोति (चि, c. 5.), comp.s : (1) उच्चिनोति (= to g. by climbing up a tree), D. ; (2) अव-चिनोति (= to g. on or from the ground), Ku. I. 60. ; (3) लुनाति (लू, c. 9.) (= to pluck : q. v.). III. To infer, conclude : q. v. : अवगच्छति (गम्, c. 1.), *(I) g. the sequel* पश्चादवगम्यत एव, Sa. I.

GATHER (v. i.) : I. To assemble : एकत्र *or* एकस्थ (f. स्था) भवति, *come, let us quickly g. [round her]* तदेहि शीघ्रमेकस्था भवाम. II. To foster : पच्यते (pass. of पच्), Bha.

GATHER IN : (1) समाहरति ; (2) सं-गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

GATHERER : (1) समाहर्तृ (f. र्त्री) ; (2) संग्रहीतृ (f. त्री) ; (3) by verb.

GATHERING (subs.) : I. The act : (1) समाहारः ; (2) संग्रहः ; (3) अवचयः (of flowers etc.). II. A crowd : q. v. : जनसमागमः III. A tumour : पक्वव्रणं, Bha.

GAUDILY : (1) उज्ज्वलं, *g. dressed* उज्ज्वलवेषधारिन् (f. णी), Mr. IX. ; (2) शोभनं.

GAUDINESS : (1) औज्ज्वल्यं (?) ; (2) शोभनता (?) ; (3) आडम्बरः (?).

GAUDY : I. Showy : (1) उज्ज्वलः (ला, लं) (?) ; (2) शोभनः (ना, नं) (?). II. Merry : "*g. day*" हर्षदिनं.

GAUGE (v.) : मापयति (c. of मा) : v. TO MEASURE.

GAUGE (subs.) : मापः, *rain-g.* *वृष्टिमापः.

GAUGER : मापकः, परि- ; मापयितृ (m.), परि-.

GAUNT : कृशः (शा, शं), परि- : v. LEAN.

GAUNTLET : हस्तत्राणं ; गोधा (?), Mah. Ph. : *to throw down, take up the g.* युद्धाय आह्वानं करोति, परिगृह्णाति (?).

GAUZE : *गज़ं (in vernacular) ; सूक्ष्मांशुकविशेषः.

GAUZY : *गजसन्निभः (भा, भं) ; सूक्ष्म (f. क्ष्मा) (= thin).

GAY : I. Merry : (1) आमोदिन् (f. नी) ; (2) प्रमोदिन् (f. नी) ; (3) प्रफुल्लः (ल्ला, ल्लं) (= cheerful). II. Gaudy : q. v.

GAZE (v.) : (1) बद्धलक्ष्येण *or* स्थिरदृष्ट्या निरीक्षते (ईक्ष्, c. 1.), अवलोकयति (लोक्, c. 10.), etc. v. TO SEE, LOOK ; (2) निर्वर्णयति (वर्ण्, c. 10.) (= to look with attention), *g.ing by turn at me and the painted man* लिखितं पुरुषं मां च पर्यायेण निर्वर्णयन्ती, D. v.

GAZE (subs.) : I. The act : (1) स्थिरदृष्टिः ; (2) बद्धदृष्टिः, नि-. II. The object : स्थिर- *or* बद्धलक्ष्यं, K.

GAZELLE : prob. एणः : v. DEER. *G.-eyed* एणाक्ष (f. क्षी).

GAZETTE (subs.) : *वार्तावहः, *the Assam g.* *असमवार्तावहः.

GAZETTEER : I. A gazette-writer : *वार्तावहलेखकः. II. Of places : *स्थानकोषः, *g. of India* *भारतवर्षस्थानकोषः.

GAZING-STOCK : दर्शनपात्रं (?) ; परिहासभूमिः (?).

GEAR : उपकरणं. Ph. : *in, out of g.* : संलग्न (f. ग्ना), विलग्न (f. ग्ना).

GELATINE : *घनसारः.

Gelatinous : *घनसारसदृश: (शी, शं) : v. viscous.

Geld : I. Subs. : v. money. II. Verb : v. to castrate.

Gelder : (1) हयपोत्पाटक: (?) ; (2) मुष्कच्छेदक: (?).

Gelding : I. Castration : q. v. : मुष्कच्छेद:. II. A gelded horse ; छिन्नमुष्कोऽश्व: (?) and sim. comp.s.

Gem (subs.) : (1) रत्नं (lit. and fig.), *a g. does not seek, but it is sought* न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत्, Sa. ; *the nine g.s (of the Court of Vikramaditya)* नवरत्नानि ; *a necklace of g.s* रत्नमाला ; (2) मणि:.

Gem (v. t.) : v. to stud, adorned.

Gemini : मिथुन.,-राशि:.

Gemmed : (1) मणिमय: (यी, यं) ; (2) रत्नखचित: (ता, तं) ; etc.

Gender : लिङ्गं, *of masculine g.* पुंलिङ्ग: ; *of feminine g.* स्त्रीलिङ्गा ; *of neuter g.* क्लीवलिङ्गं ; *of two g.s* द्विलिङ्ग: (ङ्गा, ङ्गं) ; *of three g.s* त्रिलिङ्ग: (ङ्गा, ङ्गं) ; *a predicative noun of invariable g.* अजहल्लिङ्ग: ; *these (words) are of masculine g.* एतानि पुंसि स्यु: ; *the (word)* अर्चि: *is of feminine and neuter g.* अर्चि: स्त्रियामपुंसके च स्यात्, S. k. [वृक्ष: ; *g. table* वंशक्रम: (?).

Genealogical : expr. by comp., *g. writer* वंशावलिलेखक: ; *g. tree* वंश-

Genealogically : (1) वंशावलिक्रमेण ; (2) वंशानुसारेण.

Genealogist : (1) वंशक्रमज्ञ: ; (2) वंशज्ञ: ; (3) अन्वयज्ञ:.

Genealogy : (1) वंशावलि:,-ली ; (2) often by sim. वंश: (= dynasty), *I will tell you the g. of Yadu* यदोर्वंशमहं कथयामि, V. p. ; *who had heard the g. of kings.* नृपाणां श्रुतवंशा, R. vi. 20.

General (adj.) : साधारण: (णी, णं) : v. common, usual.

General, in : (1) साधारण्येन ; (2) प्रायेण (= usually).

General (subs.) : I. Commander of an army : (1) सेनापति: ; (2) सेनानी: ; (3) बलाध्यक्ष: ; (4) सेनानायक: ; (5) चमूपति: (= g. of a division) ; (6) *पृतनापति: (= brigadier-g.). II. A master of the military art : (1) रणपण्डित: ; (2) युद्धाभिज्ञ:.

Generalissimo : (1) मुख्यसेनापतिः ; (2) बलाध्यक्षः : v. GENERAL.

Generality : I. The bulk : expr. by प्रायेण, *g. of mankind* प्रायेण सर्वे मनुष्याः. II. A general statement : साधारणवाक्यं (?).

Generalization : सामान्यप्रत्ययं (?) ; बहुषु साधारणधर्मोपलब्धिः.

Generalize : I. In gen. : साधारणधर्मं प्रदर्शयति (दृश्, c. 10.) (= to shew) *or* उपलभते (लभ्, c. 1.) (to perceive) (?), *Newton g.d the motions of planets* *न्युतनो ग्रहगतीनां साधारणधर्मं प्रदर्शयामास. v. V. d. II. 2. 17. II. To derive, collect : संगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

Generally : I. In general : (1) साधारण्येन ; (2) सामान्यतः ; (3) साधारणतः. II. Mostly : (1) प्रायेण ; (2) प्रायशः ; (3) प्रायः.

Generalship : I. The office : (1) सैनापत्यं ; (2) सेनापतित्वं ; etc. : v. GENERAL. II. A general's skill : (1) रणपाण्डित्यं ; (2) युद्धनैपुण्यं ; etc.

Generate : जनयति (c. of जन्) : v. TO BEGET, PRODUCE.

Generation : I. The act : (1) जननं, प्र- ; (2) उत्पादनं ; (3) प्रसवः. II. Formation : (1) by verb ; (2) उत्पत्तिः. III. Offspring : q. v. : प्रसवः, प्रसूतिः. IV. Race : q. v. : वंशः. V. A rank in genealogy : पुरुषा, *seven g.s* सप्त पुरुषाः. VI. People living at one period : expr. by circum. *he survived his g.* *स समकालीनपुरुषेभ्यो दीर्घं जिजीव ; *saw three g.s of men pass away* *त्रिकालीनपुरुषाणामत्ययं ददर्श.

Generative : जननः (नी, नं), प्र-, *g. power* प्रजननशक्तिः.

Generator : जनयितृ (f. त्री) : v. PARENT, BEGETTER.

Generic : जातिगतः (ता, तं) (?), *g. difference* जातिगतप्रभेदः.

Generically : जातितः (?) ; जात्या (?).

Generosity : औदार्यं : v. KINDNESS, LIBERALITY.

Generous : (1) उदारः (रा, रं) v. LIBERAL ; (2) दयालु (mfn.) v. KIND ; (3) त्यागशीलः (ला, लं) v. MUNIFICENT. [(after Ram.).

Genesis : I. Birth : q. v. : जन्मन् (n.). II. Of the Bible : आदिकाण्डः

Genial: I. Generative: q. v. II. Cheering: (1) सुखद: (दा, दं); (2) रुचिर: (रा, रं). III. In disposition: उदार: (रा, रं).

Geniality: (1) प्रफुल्लता; (2) उदारता (= liberality).

Genially: (1) प्रफुल्लं; (2) प्रसन्नचित्तेन; (3) सौम्यं.

Genital: v. GENERATIVE.

Genitals: जननाङ्गानि (n. pl.) (?); गुह्याङ्गानि.

Genitive: षष्ठी, *subjective, objective g.*: कर्तरि, कर्मणि षष्ठी.

Genius: I. Mental power: शक्तिः, *g., skill* शक्तिनिपुणता, Kav. I. 3; *these are surely displays of poetic g.* कवित्वशक्तेः खलु ते विलासाः, N. XIV. 14. II. A man of genius: धीशक्तिसम्पन्न: (न्ना, न्नं), and sim. comp.s, *Shakespeare was a rare g.* *शाक्सप्रियोऽसाधारणधीशक्तिसम्पन्न आसीत्. III. Peculiar constitution: perh.: प्रकृतिः. IV. A being: (1) देवता (= good g.; god); (2) भूत: (= spirit).

Genteel: विनीत: (ता, तं): v. POLITE, ELEGANT.

Genteelly: (1) विनीतं; (2) विनयेन: v. POLITELY.

Gentian: (1) भूनिम्ब:; (2) किराततिक्त:; (3) चिरतिक्त:.

Gentile: I. Belonging to a gens: जातीय: (या, यं). II. As opposed to Christian: विजातीय: (या, यं) (?).

Gentility: (1) विनीतता; (2) विनय:: v. POLITENESS, REFINEMENT.

Gentle: I. Well-born, refined: भद्र: (द्रा, द्रं), *of g. nature* भद्रप्रकृति (mfn.); *g. behaviour* भद्रव्यवहार:; *g. address* भद्रसम्भाषणं. II. Mild, soft: q. v.: (1) मृदु (f. द्वी), *with g. fire* मृदुना वह्निना, Bha.; *with g. foams* मृदुभि: फेनै:, B. XII. 58.; (2) शान्त: (न्ता, न्तं) (= calm, quiet). III. Of inclinations: अलक्षित: (ता, तं) (= unperceived) (?).

Gentleman: (1) साधु:,-जन:; (2) भद्र:, *to act like a g.* भद्रवद् व्यवहरति; (3) आर्य:, (stronger term) *g.'s living* आर्यवृत्ति:, D. IV.

Gentlemanly: expr. by comp., *g. behaviour* साधुवृत्ति:.

GENTLENESS : (1) भद्रता (= gentlemanliness) ; (2) मार्दवं (= mildness) ; (3) विनीतता (= gentility) ; (4) शान्तिः, प्र- (= calmness).

GENTLEWOMAN : (1) भद्रा ; (2) साध्वी ; (3) आर्या.

GENTLY : I. Softly : (1) सदयं (= kindly), *enjoyed g.* सदयं बुभुजे, R. ; (2) मृदु (= mildly) ; (3) शान्तं (= calmly) ; (4) मन्दं मन्दं (= slowly). II. Gradually : (1) क्रमशः ; (2) अलक्षितं (= unperceived).

GENTRY : (1) भद्राः *or* भद्रजनाः ; (2) साधवः ; (3) आर्याः.

GENUINE : (1) अकृत्रिमः (मा, मं) (= not artificial), *g. love* अकृत्रिमप्रेम, Ki. ; (2) निष्कपटः (टा, टं) (= without deception) ; (3) सत्यः (त्या, त्यं) (= real : q. v.).

GENUINELY : (1) अकृत्रिमं ; (2) निष्कपटं ; (3) सत्यं : v. GENUINE.

GENUINENESS : (1) अकृत्रिमता ; (2) निष्कपटता ; (3) सत्यता.

GENUS : जातिः, 'समानप्रसवात्मिका जातिः', N. d.

GEOGRAPHER : *भूमण्डलविद् (mfn.) ; भूगोलज्ञ (f. ज्ञा).

GEOGRAPHICAL : *भूमण्डलविषयकः (का, कं) and sim. comp.s.

GEOGRAPHY : भूमण्डलविवरणं and sim. comp.s. *Outlines of g.* भूमण्डलस्य सङ्क्षिप्तविवरणं (after V. p.) ; *g. of India* *भारतभूमिविवरणं.

GEOLOGICAL : *भूतत्त्वविषयकः (का, कं) and sim. comp.s.

GEOLOGICALLY : *भूतत्त्वविद्यानुसारेण ; भूतत्त्वानुसारेण. [comp.s.

GEOLOGIST : *भूतत्त्वविद् (mfn.) ; भूतत्त्वविद्याविशारदः (दा, दं) ; and sim.

GEOLOGY : *भूतत्त्वं *or* भूतत्त्वविद्या.

GEOMETER : V. GEOMETRICIAN.

GEOMETRICAL, GEOMETRIC : expr. by comp.

GEOMETRICALLY : रेखागणितानुसारेण ; etc.

GEOMETRICIAN : *ज्यामितिज्ञः ; रेखागणितपण्डितः ; and sim. comp.s.

GEOMETRY : (1) ज्यामितिः, *plane, solid g.* *सम-, स्थूल-ज्यामितिः ; (2) रेखागणितं, *plane g.* *समभूरेखागणितं. K. d. has क्षेत्रतत्त्वं, but it means mensuration.

Georgic : *the G.s of Virgil* *वीरजीवस कृषिकाव्यं.

Germ : अङ्कुरः (*or* अङ्कूरः) (lit. and fig.), *generation of g.s in seeds* बीजेऽङ्कुरजननं, D. s. ; *the journey of (his) sister to deceive them is the g.* अङ्कुरः स्वसुर्यात्रा तौ परिवञ्चितुं, Vi. vi. 1.

German : I. Kindred : सनाभि (mfn.). *Cousin g.* : एकपितामह (हा, हं). II. Belonging to G.y : *जार्मेण: (णी, णं). III. G. language : *जार्मेणभाषा. Ph. : G. *silver* *उपरूप्यं.

Germane : I. Allied : q. v. II. Relevant : q. v. : expr. by सम्पर्कः.

Germinate : expr. by subs.

Germination : (1) अङ्कुरोद्गमः ; (2) अङ्कुरोद्भेदः ; etc.

Gerund : *वाक्यक्रिया.

Gestation : गर्भधारणं : v. PREGNANCY.

Gesticulate : अङ्गभङ्गिं करोति.

Gesticulation : अङ्गभङ्गिः.

Gesticulatory : expr. by comp. *or* ins.

Gesture : चेष्टा, M. ; इङ्गितं (= sign).

Get (v. t.) : I. To obtain : (1) लभते, (लभ्, c. 1.), *man g.s what he is to g.* प्राप्तव्यमर्थं लभते मनुष्यः, P. ii. 4. ; *to g. sleep* निद्रां लभते, A. r. ; *dividing (we) g.* ७२. भक्ता लब्धं १२. Li. ; *or he might g. three fortnights* लभेतासौ त्रिपक्षं वा, Kat. ; (2) आप्नोति, अव-, प्र-, सम्प्र-, समव-, (आप्, c. 5.), *got a son by Kusha* काकुत्स्थात् पुत्रमाप, R. ; *to g. one's wishes* कामान्प्राप्नोति, Mat. ; (3) आ-सादयति, समा-, (c. of सद्), *where did you g. this ring* कुत्र त्वयैतदङ्गुरीयकं समासादितं, Sa. ; (4) प्रपद्यते, अभि-, समभि-, (पद् c. 4.), *one who wishes to g. beatitude* मुक्तिं प्रपित्सुः, Ki. ; (5) अधिगच्छति (गम्, c. 1.), *to g. a saviour* त्रातारं अधिगच्छति, A. r. II. To come into possession of : (1) जायते, सं- (जन्, c. 4.) (with gen. of the person g.ting), *I have got headache with this exercise* व्यायामेन ममाऽनेन जाता शिरसि वेदना, Mah. iii. 297. 3. ; (2)

उत्पद्यते, सम्-, (पद्, c. 4.) (same cons.), Ra. III. To induce: expr. by causal v., *to g. food cooked* अन्नानि पाचयति, Mah.; *to g. work done* कर्म कारयति, M.

GET (v. i.): I. To become: q. v.: *to g. angry* कोपं गच्छति; *to g. disunited* विश्लेषं एति, Ki.; *to g. red* लोहितायते (nomi.); *to g. cloudy* दुर्दिनायते; *to g. clear* सुदिनायते, S. k. II. To arrive: q. v.: प्राप्नोति (with acc.), *got to the town* नगरं प्रापुः, K. s.

GET ABROAD: (1) प्रसरति (सृ, c. 1.), D. III.; (2) प्रसर्पति (सृप्, c. 1.), *the rumour got abroad on all sides* प्रतिदिशं लोकवादः प्रासर्पत्, D. VIII.; (3) बहुलीभवति (भू, c. 1.), Sa. VI.; (4) प्रथते (प्रथ्, c. 1.) (= to be known), *the fame of Dhanamitra got abroad* धनमित्रस्य कीर्तिरप्रथत, D. II.

GET ACROSS: पारं गच्छति (to go) *or* नयति (to take).

GET AHEAD: अग्रे भवति *or* अग्रेसरीभवति (with gen.): v. also TO ADVANCE.

GET ALONG: v. TO PROCEED. *G. a.!* अन्तरमन्तरं, Mr.

GET AMONG: मध्ये भवति, *g.ing among them unperceived* तत्रैवं जनागुलीनः [D. IV.

GET AT: प्राप्नोति (आप्, c. 5.) (with acc.): v. TO REACH.

GET AWAY: अपसरति (सृ, c. 1.): v. TO GO AWAY, ESCAPE.

GET BACK: I. Intrans.: पुनः प्राप्नोति, Ku.; v. TO RETURN. II. Trans.: (1) पुनर्लभते, Ki.; (2) by sim. *get*: q. v.: *he got back youth* यौवनं प्रतिपेदे सः, Mat.

GET THE BETTER OF: (1) परिभवति v. TO OVERCOME; (2) आवर्जयति v. TO BEND.

GET BEYOND: अतिक्राम्यति (क्रम्, c. 4.): v. TO GO BEYOND.

GET CLEAR OF: (1) निर्मोचयति (मुच्, c. 10.) v. TO RELEASE; (2) उन्मज्जति (मज्ज्, c. 1.) v. TO EMERGE.

GET DOWN: I. Intrans.: (1) अवतरति (तॄ, c. 1.); (2) अवरोहति (रुह्, c. 1.). II. Trans.: (1) अवतारयति (c. of तॄ), V. I.; (2) अवरोहयति (c. of रुह्), R. I. 54.

GET HOLD OF : प्राप्नोति (= to get : q. v.) : v. also TO SEIZE.

GET IN (v.) : I. To enter : q. v. : प्रविशति (विश्, c. 6.) : v. also GET INTO. II. To collect : q. v. : समाहरति (हृ, c. 1.).

GET INTO : ph. : *to g. into a carriage* प्रवहणं आरोहति *or* अधिरोहति (रुह्, c. 1.), Mr. *or* अध्यासते (आस्, c. 1.), R. VI. 10. ; *he himself helped Damayanti in g.ting into the car* रथे स भैमीं स्वयमध्यरोपयत्, N. XVI. 114. ; *to g. into debt* ऋणग्रस्तः (स्ता, स्तं) भवति.

GET OFF : I. Trans. : v. TO EXTRICATE. II. Intrans. : (*a*) to escape : q. v. : अपसरति. (*b*) to be acquitted : perh. निःसरति ; मुक्तः (क्ता, क्तं) भवति. II. To alight : q. v.

GET ON : expr. by वर्त्तते (वृत्, c. 1.).

GET OUT : I. To go out : अपैति (इ, c. 2.). II. To leave : मुञ्चति (मुच्, c. 6.), त्यजति (त्यज्, c. 1.), etc. *g. o. of bed* शय्यां मुञ्च, R. ; *g.ting out of temper* विहाय धैर्यं, B. XII. 76.

GET READY : सज्जीकरोति-कुरुते : v. TO PREPARE.

GET RID OF : (1) आत्मानं मोचयति (मुच्, c. 10.) (with abl.) (to disengage oneself) ; (2) दूरीकरोति (= to remove).

GET THROUGH : I. To complete : q. v. : समापयति (c. of आप्). II. To traverse, arrive : q. v.

GET TOGETHER : समाहरति : v. TO ASSEMBLE, BRING TOGETHER.

GET UP : I. From a seat : उत्-तिष्ठति, अभ्युत्-, (स्था, c. 1.), *got up from the seat* पीठादुदतिष्ठत्, Si. II. From bed : उत्तिष्ठति, *g. g. a thief is gone out* उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ, चौरो निष्क्रान्तः, Mr. III. III. To prepare (as an oration) : सज्जीकरोति (?).

GET UPON : आरोहति (रुह्, c. 1.) : v. TO MOUNT.

GEWGAW : perh. अकिञ्चनं ; अकिञ्चित्करः (री, रं).

GEYSER : सीतोष्णः (after सीताकुण्डः).

GHASTLINESS : I. Lit. : भूतस्वरूपता. II. Paleness : विवर्णता. III. Dreadfulness : (1) करालता ; (2) विकटत्वं.

GHASTLY : I. Lit. : भूतस्वरूप: (पा, पं) ; शवस्येव (= as of a corpse), Mah. II. Pale, dismal : विवर्ण (f. र्णा), *these (ghosts) with long g. bodies* एते विवर्णदीर्घदेहा:, Ma. v. 15. III. Horrible, dreadful : (1) कराल: (ला, लं) ; (2) विकट: (टा, टं).

GHAUT, GHAT : (1) तीरसोपानपथ:, R. XVI. 56. ; (2) घट्ट: (specially ferry-g.) ; (3) सोपानमार्ग: and sim. comp.s (where the sense is clear), Me. II. 15.

GHOST : I. The soul : q. v. : आत्मन् (m.). Ph. : *the Holy G.* पुरुषोत्तम: ; *to give up the g.* देहं त्यजति v. TO DIE. II. An apparition : भूत:, *a g. lives in this tree* एतस्मिन् पादपे कोऽपि भूत: प्रतिवसति, Ra. II. [comp.

GHOSTLY : I. Spiritual : q. v. II. Pertaining to ghosts : भूत- in

GHOUL : राक्षस: (f. सी), *Brahmin-g.* ब्रह्मराक्षस:.

GIANT : I. A great man : महापुरुष:, *"a g.'s strength"* अतिमानुषं बलं. II. A titan : (1) दैत्य: ; (2) दानव:. *G.'s causeway* *दानवबन्ध:.

GIANT (adj.) : बृहत्काय: (या, यं) : v. also GIGANTIC.

GIANTESS : दानवी (may be applied also to g. females).

GIBBER : अस्पष्टं जल्पति (जल्प्, c. 1.) : v. TO CHATTER.

GIBBERISH : (1) अस्पष्टजल्पितं ; (2) किलकिलायितं (like monkey's).

GIBBET (subs.) : उद्बन्धनकाष्ठं (?) ; वध्यकाष्ठं (?).

GIBBET (v.) : I. Lit. : वध्यकाष्ठं बध्नाति (बन्ध् c. 9.) (?). II. Fig., to brand : अङ्कयति. *To g. a name* : दुर्नाम प्रकाशयति (?).

GIBBOUS : I. Crooked : q. v. : वक्र: (क्रा, क्रं). II. Hunched : q. v.

GIBE (subs.) : गालि:, J. : v. ABUSE.

GIBE (v.) : गालिं ददाति (दा, c. 3.), J. : v. TO ABUSE.

GIBLETS : खगानां हृदयकृदादि ; खगमांसं (?).

GIDDILY : i. e. thoughtlessly : (1) चापल्येन ; (2) चञ्चलतया ; etc.

GIDDINESS : I. Lit. : शिरोघूर्ण: (?), Bha. II. Fig., thoughtlessness : (1) चापल्यं ; (2) चाञ्चल्यं ; (3) चलचित्तता.

GIDDY : I. Lit. : expr. by भ्रमति or भ्राम्यति (भ्रम्, c. 1. and 4.), *I feel g.* शिरो मे भ्रमति. II. Fig. ; fickle : (1) चञ्चलः (ला, लं) ; (2) चपलः (ला, लं).

GIFT (subs.) : I. A present : q. v. : (1) दानं, *great g.* महादानं, He. ; (2) दत्तं, *g.s from brothers* भ्रातृदत्तं, N. s. ; (3) दायः (rare), *g. of love* प्रीतिदायः, Ram. II. An endowment : *you have all the g.s of nature* *सर्वाणि ते स्वाभाविकान्यभिलषणीयानि सन्ति ; शक्तिः (= faculty, power).

GIFTED : I. Endowed : q. v. : अन्वितः (ता, तं) ; सम्पन्नः (न्ना, न्नं). II. Endowed with natural g.s ; शक्तिसम्पन्नः (न्ना, न्नं) (?).

GIG : लघुयानविशेषः. [(?). Comp. दैत्यमल्लः of V. p. v. 20. 64.

GIGANTIC : (1) अतिमानुषः (षी, षं) (= superhuman) ; (2) दानवः (वी, वं)

GIGGLE (v.) : प्रहसति (हस्, c. 1.) (?) : v. TO LAUGH.

GILD (v.) : स्वर्णलं or हैमलं (f. ला) करोति (??) ; स्वर्णेन रञ्जयति (रञ्ज् c. 10).

GILDED, GILT : स्वर्णलः or हैमलः (ला, लं) (??) ; स्वर्णरञ्जितः (ता, तं) (?).

GILDER : expr. by verb, स्वर्णरञ्जकः (??). [face : स्वर्णच्छदः (?).

GILDING : I. The art : स्वर्णरञ्जनं (?) ; स्वर्णकर्मन् (n.). II. The gold sur-

GILL : i. e. quarter of a pint : पादः : v. PINT.

GILLS : of a fish : नासारन्ध्रे (n. dual) (?).

GIMLET : (1) वेधनिका ; (2) आवेधः ; (3) आस्फोटनी.

GIN (subs.) : I. A spirit : शीधुः (?). II. A snare : q. v. : जालं III. A machine : यन्त्रं, *cotton-g.* *कार्पासयन्त्रं.

GIN (v.) : शोधयति (c. of शुध्) : v. TO CLEAN.

GINGER : (1) आर्द्रकं ; (2) शृङ्गवेरं, A. *Dry g.* शुण्ठिः. *G.-bread* : आर्द्रकरसवासितपिष्टकविशेषः. *G.-beer, pop,* or *wine* *आर्द्रकासवं.

GINGERLY : v. CAUTIOUSLY.

GIPSY : *याचः (f. ची) ; काम्बिः (f. म्बी).

GIRAFFE : *दीर्घग्रीवः ; चित्रोष्ट्रः.

GIRD (v. t.) : (1) वेष्टयति, अधि- (वेष्ट्, c. 10.) (= to encircle : q. v.), *g.ed by the mountain......* भूमिभृताधिवेष्टितः (ता, तं), Ki. XII. 22. ; (2)

नह्यति, अपि-, (नह्, c. 4.) (= to fasten), *the matted hair g.ed up with snakes* भुजङ्गमोन्नद्धजटाकलापः (पा, पं), Ku. III. 46.

GIRDER : आधारदारु (n.) (?).

GIRDLE : (1) मेखला ; (2) रस(श)ना ; (3) काञ्ची ; (4) कक्ष्या ; (5) सारसनं ; (6) परिकरः (any g.), *with tied g.* बद्धपरिकरः, D. ; (7) मञ्जली (= man's g.).

GIRL : (1) बाला ; (2) बालिका ; (3) कन्या (= unmarried g. : and gen. with ref. to the parents) ; (4) कुमारी (= a virgin) ; (5) वासू (only in *addressing* g.s). [भाव., K.

GIRLHOOD : (1) बाल्यं (= childhood : q. v.) ; (2) बालिकावस्था ; (3) बाल-

GIRLISH : I. Pertaining to a girl : expr. by comp. II. Like a girl : expr. by circum., *g. taste* बालानामिव रुचिः.

GIRLISHLY : (1) बालेव ; (2) कुमारीव : V. GIRL, LIKE.

GIRTH : I. Of a horse : (1) वरत्रा ; (2) वर्ध्रं. II. The middle : मध्यं.

GIST : (1) फलितार्थः ; (2) फलार्थः.

GITTERN : V. GUITAR.

GIVE (v. t.) : I. To bestow : (1) ददाति, दत्ते, *or* यच्छति, प्र-, सम्प्र-, सं-, (दा, c. 3. and 1.), *the king g.s him his daughter and lieutenancy* तस्मै राजा ददाति तनयां च यौवराज्यं च, K. S. XXIV. 53. ; *to g. konwledge* विद्यां दातुं, Ki. III. 23. ; (2) वितरति (तॄ, c. 1.) (= to g. freely), *I will g. you eyes* चक्षुस्ते वितराम्यहं, Mah. ; (3) वि-सर्जयति, अति- (सृज्, c. 10.) (= to g. lavishly), *for taking is to g.* आदानं हि विसर्गाय, R. IV. 86. ; (4) प्रतिपादयति (c. of पद्) (rare) (= to make over), *g.ing of things with faith* अर्थानां श्रद्धया प्रतिपादनं, He. ; (5) स्पर्शयति (c. of स्पृश्) (rare) (= to cause to reach), *g.ing millions of kine* गाः कोटिशः स्पर्शयता, R. II. 49. II. To deliver : (1) ददाति, *there are six ways of g.ing and taking* षड्विधो दानादानविधिः, N. S. ; (2) अर्पयति, सम्-, *gave (the child) to the queen to bring up* देव्यै वर्धयेति समर्पितवान्, D. III. To produce : जायते, सं- (जन्, c. 4.) *striking off twenty, it g.s interest*

...... विस्मयापत्त्यं जातं कलान्तरं, Li. IV. To admit : q. v. : परिगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.). V. To devote : q. v. : आत्मानं ददाति or समर्पयति, Miscel. : *to g. ear* कर्णं ददाति, Sa. I. ; *to g. advice* उपदेशं ददाति, P. ; *to g. way* (in the streets etc.) वर्त्म ददाति, Ki. XIV. 14. *or* अन्तरं ददाति, Mr. X. ; *to g. order* आज्ञां ददाति, V. p. ; *to give time* कालं ददाति, Kat. ; *g. thanks* धन्यवादं करोति (?).

Give (v. i.) : v. TO YIELD, GIVE WAY.

Give away : प्रददाति : v. TO GIVE (I).

Give back : (1) प्रत्यर्पयति ; (2) प्रतिददाति : v. TO RETURN (I).

Give chase : अनुधावति (धाव्, c. 1.) : v. TO PURSUE.

Give forth : v. TO PUBLISH, TELL.

Give in (v. i.) : v. TO GIVE WAY (I).

Give in (v. t.) : ददाति, प्र- : v. also TO DECLARE.

Give in to : i. e. to adopt : परिगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

Give off : (1) त्यजति, परि-, (त्यज्, c. 1.) ; (2) जहाति, वि-, (हा, c. 3.) ; etc.

Give out : I. To annouce : ph. *g.ing out that the queen was burnt* देवी दग्धेति वार्तामुत्पाद्य, Ra. IV. ; *should not g. out master's secret acts and counsel* गुह्यं कर्म च मन्त्रञ्च न भर्तुः सम्प्रकाशयेत्, Ka. v. 31. : v. TO DISCLOSE, REVEAL. II. To emit : q. v. III. To yield : q. v.

Give over : I. To abandon : q. v. : परित्यजति. II. To cease, desist : q. v. : निवर्तते (वृत्, c. 1.) (with abl.). III. To despair : q. v.

Give up : I. Lit. : (1) ददाति ; (2) समर्पयति : v. TO GIVE (II and V.). II. To despair : आशां जहाति, त्यजति, etc. (with loc.). III. To cease q. v.

Give way : I. To yield to force : (1) अवसीदति (सद्, c. 1.) (?) ; (2) भज्यते (pass. of भञ्ज्) (= to break). II. Fig. : वशं गच्छति (गम्, c. 1.), *you should not g. way to sorrow* शुचो वशं गन्तुं नार्हसि, R. VIII. 90. III. To comply with : अनुमन्यते (मन्, c. 4.) (with acc.).

GIVEN : in math. : expr. by यदि...... स्यात्.

GIVER (subs.) : (1) दातृ, प्र- (f. त्री), *a g. unasked* अयाचितप्रदाता, Ga. ; (2) -दः or -प्रदः (दा, दं) or -दायिन् (f. नी) in comp., *money-g.* धनदः ; *g.s of fire and water* अग्न्युदकदायिनः, Kat. ; (3) त्यागशालिन् (f. नी) (= a lavish g.), Si.

GIVING (subs.) : (1) दानं (best equiv.) ; (2) प्रदानं, सं- ; (3) प्रतिपादनं ; (4) वितरणं ; (5) विसर्जनं ; (6) निर्वापणं (rare) : v. TO GIVE.

GIVING (adj.) : (1) -दः or -प्रदः (दा, दं), *life-g.* प्राणप्रदः (दा, दं), *strength-g.* बलदः (दा, दं), Bha. ; (2) -दायिन् (f. नी).

GIZZARD : of birds : जठरः (?).

GLACIAL : expr. by comp. : v. GLACIER, ICY.

GLACIER : *संहतहिमक्षेत्रं ; शिलीभूतहिमभूमिः.

GLACIS : *बहिःप्रवणः ; बहिःप्रवणा भूमिः.

GLAD (adj.) : (1) हृष्टः (ष्टा, ष्टं), प्र-, सं-, (best equiv.) ; (2) आनन्दितः (ता, तं) ; (3) सानन्दः (न्दा, न्दं) ; (4) आह्लादितः (ता, तं). *To become g.* : हृष्यति (हृष्, c. 4.) : v. DELIGHTED, TO BE.

GLADDEN : हर्षयति, प्र-, सं-, (c. of हृष्) : v. TO DELIGHT, PLEASE.

GLADE : वनमार्गः or sim. मार्गः (when the sense is clear).

GLADIATOR : असियोधः (?) ; असिमल्लः (?).

GLADIATORIAL : expr. by comp., *g. fight* असियोधयुद्धं (?).

GLADLY : (1) सहर्षं ; (2) साह्लादं ; (3) सानन्दं.

GLADNESS : (1) हर्षः, प्र- ; (2) आनन्दः ; (3) आह्लादः ; (4) हृष्टिः (rare).

GLADSOME : I. Glad : q. v. II. Clearing : expr. by comp., *g. way* आनन्ददिनं.

GLANCE (subs.) : (1) दृष्टिपातः ; (2) कटाक्षः (= sidelong g.), *a g. containing nectar as well as poison* दिग्धोऽमृतेन च विषेण च कटाक्षः, Ma. I. 30. ; (3) अपाङ्गनिक्षेपः (= 2) ; (4) साचि निरीक्षितं and sim. comp.s (= 2).

GLANCE (v.) : I. To cast the eyes rapidly : (1) दृष्टिं क्षिपति (क्षिप्, c.

6.) ; (2) कटाक्षपातं करोति. II. To graze : घर्षति (घृष्, c. 1.). III. To allude : कटाक्षेण वदति (वद्, c. 1.), उक्ति (वच्, c. 1.), etc., Táránáth. IV. To move quickly : स्फुरति (स्फुर्, c. 6.). V. To dart aside : अपात् निष्पतति (पत्, c. 1.).

GLAND : शिरा, (?).

GLANDERS : prob. वमथु., Bha.

GLANDULAR : expr. by comp. *or* by gen.

GLARE (subs.) : perh. तेजस्, *I can not bear the g.* आतपतेजः सोढुं न शक्नोमि : v. also BRIGHTNESS.

GLARE (v.) : I. Lit. : (1) सं-दीप्यते (दीप्, c. 4.) ; (2) वि-द्योतते (द्युत्, c. 1.) ; (3) रोचते (रुच्, c. 1.). II. Fig. : expr. by adj., *where the eye g. on* यत्र संदीप्तचक्षुः पतति.

GLARING : I. Lit. : (1) सं-दीप्तः (प्ता, प्तं), प्र- ; (2) द्योतमः (मी, मं), वि- ; (3) रोचिष्णु (mfn.). II. Very clear : q. v. : सुस्पष्टः (ष्टा, ष्टं).

GLARINGLY : (1) सुस्पष्टं ; (2) परिस्फुटं : v. CLEARLY.

GLASS (subs.) : I. The material : (1) काचः ; (2) स्फटिकः (= crystal.). II. A mirror : q. v. : दर्पणः. III. A g. instrument : perh. काचयन्त्रं : v. TELESCOPE, MICROSCOPE, etc. IV. A drinking g. : चषक (mn.) (= cup). *Wine-g.* : *काचनिर्मितं मद्यपानपात्रं. V. Glassware : *काचपात्राणि (n. pl.).

GLASS (adj.) : (1) by comp., *g.-bottle* काचकूपी ; (2) स्फाटिकः (की, कं) (= crytal ?), *g.-door* स्फाटिकं द्वारं, Mah. II. 47. 11.

GLASS (v.) : I. To see : q. v. : निरीक्षते (ईक्ष्, c. 1.). II. To reflect : [q. v.

GLASS-BLOWER : *काचध्मः ; काचधमकः.

GLASS-CUTTING : *काचपरिष्कारः ; काचतक्षणं.

GLASSFUL (subs.) : expr. by glass, *two g.s* द्वे चषके.

GLASS-WORK : I. The work : काचकर्मन् (n.) (?). II. The place : *काचा-[गारं.

GLASSY : I. Lit. : v. GLASS (adj.). II. Resembling g. : स्फाटिकः (की, कं).

GLAZE (v.) : I. Lit. : *काचयति (nomi.). II. To render smooth : श्लक्ष्णीकरोति. III. To furnish with glass : expr. by circum.

GLAZIER : *काचकारः (= glass-maker); काचसंधाद (m.).

GLEAM (v.) : (1) स्फुरति, वि-, परि-, (स्फुर्, c. 6.); (2) लसति, उत्-, वि-, (लस्, c. 1.); (3) दीप्यते (दीप्, c. 4.) v. TO SHINE.

GLEAM (subs.) : I. Lit. : स्फुरितं; स्फुरणं. II. Brightness, splendour : q. v. : प्रभा. III. Fig., of hope, joy, etc. : not expr., *there is no g. of hope* आशालेशोऽपि नास्ति.

GLEAMING (adj.) : (1) स्फुरत् (f. न्ती), वि-, प्र-, परि-, *g. rays* स्फुरद्रश्मिरोचि-, Ku.; (2) लसत् (f. न्ती), उत्-, वि-, *g. lightning* लसत्तडित्, Ki. XVI. 37.

GLEAN (v.) : (1) सङ्कलयति (कल्, c. 10.); (2) सं-उद्गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

GLEANER : (1) संकलयितृ (f. त्री); (2) संग्रहीतृ (f. त्री). [(2) संग्रहः.

GLEANING : I. Lit. : उञ्छः (rare), M. IV. 5. II. In gen. : (1) संकलनं;

GLEBE : मृत्तिका : v. GROUND, SOIL.

GLEBY : (1) लोष्टमयः (यी, यं) and sim. comp.s.

GLEDE : चिल्लः : v. KITE.

GLEE : हर्षः : v. JOY.

GLEEFUL : प्रहृष्टः (ष्टा, ष्टं) : v. JOYFUL.

GLEN : उपत्यका : v. VALE, VALLEY.

GLIB : I. Slippery : पिच्छिलः (ला, लं). II. Voluble : चपलः (ला, लं).

GLIBLY : द्रुतं *or* क्षिप्रं (= quickly).

GLIBNESS : I. Slipperiness : पिच्छिलता. II. Volubility : चपलता.

GLIDE : I. Of time : याति (या, c. 2.) v. TO GO. II. Of rivers : स्रवति (स्रु, c. 1.) : v. TO FLOW. III. To move on : प्रचलति (चल्, c. 1.).

GLIDE, GLIDING (subs.) : (1) गतिः (= motion); (2) प्रसर्पणं (as of serpent); (3) स्रुतिः (= flow).

GLIMMER (v.) : मन्दं मन्दं ज्वलति (ज्वल्, c. 1.).

GLIMMER (subs.) : (1) मन्दतेजस् (n.); (2) मन्दप्रभा; (3) better by verb.

GLIMMERING (adj.) : मन्दं मन्दं ज्वलत् (f. न्ती) ; मन्दप्रभः (भा, भं) (with faint light), B.

GLIMPSE : (1) चणदृष्टिः (?) ; (2) सुहूर्तदर्शनं. [V. BRIGGT, BRILLIANT.

GLISTEN, GLISTER : द्योतते (द्युत्, c. 1.) : V. TO GLEAM, SHINE. *G.ing* :

GLITTER (v.) : (1) द्योतते, वि- (द्युत्, c. 1.) ; (2) राजते, वि- (राज्, c. 1.) ; (3) भासते, उत्- (भास्, c. 1.) ; (4) भाति, वि- (भा, c. 2.). Ph. *"all that g.s is not gold"* श्वेते श्वेते न माक्षिकं (?), J.

GLITTER (subs.) : (1) औज्ज्वल्यं, Ma. ; (2) द्युतिः ; (3) प्रभा ; (4) तेजस् (n.).

GLITTERING : ज्वलत् (-न्ती), प्र-, *g. energy* ज्वलत्प्रतापः, N. : V. BRIGHT, BRILLIANT.

GLOAT (v.) : तृप्यति, सं-, परि-, (तृप्, c. 4.) (= to be satiate).

GLOBE : I. A sphere : गोलः, *terrestrial g.* पृथिवीगोलः, Su. XIII. 3. II. The earth : q. v. : भूगोलः, *the Meru is in the center of the g.* भूगोलमध्यगो मेरुः, Su.

GLOBULAR : (1) गोलाकारः (रा, रं) ; (2) गोलकाकृति (mfn.), Su. ; etc.

GLOBULE : गुली,-का : V. BALL.

GLOOM : I. Lit. : तिमिरं : V. DARKNESS. II. Fig., cloudiness of mind : निष्प्रभता ; better by adj. निष्प्रभः (भा, भं). III. Sadness, calamity : q. v.

GLOOMILY : I. Dimly : निष्प्रभं. II. Sadly : सविषादं.

GLOOMINESS : निष्प्रभता : V. GLOOM.

GLOOMY : (1) तामसः (सी, सं) V. DARK ; (2) निष्प्रभः (भा, भं) V. DIM ; (3) विषण्ण (f. ण्णा) V. DEJECTED. [dif. V. GLORIFY.

GLORIFICATION : (1) कीर्तनं, सं-, परि- ; (2) आराधनं ; (3) सत्कारः. For

GLORIFY : (1) कीर्तयति, सं-, परि-, (कृत्, c. 10.), *g.ed in heaven* लोकामरगीतकीर्तिं (mfn.), R. VI. 45. V. TO CELEBRATE ; (2) आराधयति (राध्, c. 10.) V. TO ADORE ; (3) सत्करोति V. TO HONOUR.

GLORIOUS : I. Illustrious, famous : q. v. : (1) महायशस् (mfn.) ; (2)

उद्यकीर्ति (mfn.). II. Conferring glory : (1) यशस्य (f. स्या) ; (2) यशस्कर: (री, रं). III. Excellent, great : q. v. : महत् (f. ती). IV. Splendid : q. v. : महोज्ज्वल: (ला, लं), *he was a g. collection of greatness* स राशिरासीन्महतां महोज्ज्वल:, N.

GLORIOUSLY : (1) महोज्ज्वलं (= splendidly) ; (2) विशिष्टं (= excellently).

GLORY (subs.) : I. Renown : q. v. : (1) कीर्ति: ; (2) यशस् (n.). Ph. : *the g. of your fame* सौभाग्यमात्मयशस:, Sa. VII. II. Honour : q. v. : गौरवं. III. Spendour : q. v. : (1) तेजस् (n.) ; (2) प्रताप:. IV. Pride : q. v. : अभिमान:. V. Praise : expr. by कीर्तयति. VI. An ornament : (1) अलङ्कार: ; (2) रत्नं (= gem) ; (3) तिलक: (rare), *the g. of the race of Raghu* रघुकुलतिलक:, Vi.

GLORY (v.) : I. To rejoice : q. v. : मोदते, प्र-, (मुद्, c. 1.). II. To boast : q. v. : दृप्यति (दृप्, c. 4.).

GLOSS (subs.) : I. Comment, interpretation : (1) टीका ; (2) टिप्पनी ; (3) व्याख्या, *in the g. of the Mimansa styled "light of the glorious commentary"* मीमांसकव्याख्यायां भाष्यरत्नप्रभायां.. II. A specious appearance : बाह्यशोभा.

GLOSS (v.) : टीकां करोति (with gen.) : v. TO EXPLAIN.

GLOSSARY : निघण्टु:, *medical g.* वैद्यकनिघण्टु:.

GLOSSINESS : (1) स्निग्धता ; (2) चिक्कणता ; (3) बाह्यशोभा (in bad sense).

GLOSSY : I. Polished : (1) स्निग्ध (f. ग्धा), *g. black hair* स्निग्धनील: मूर्धजकलाप:, D. ; (2) चिक्कण: (णा, णं). II. In bad sense : बाह्यप्रभ: (भा, भं) (?).

GLOVE (subs.) : *हस्तका ; करच्छद:. *To throw the g.* (fig.) : नियुद्धाय आह्वयते [(ह्वे, c. 1.).

GLOVE (v. t.) : (1) *हस्तकया or करच्छदेन आवृणोति (वृ, c. 5.) ; (2) हस्तकां परि- दधाति (धा, c. 3.).

GLOVER : *हस्तकाकार: ; करच्छदनिर्मातृ (m.).

GLOW (subs.) : I. Heat : q. v. : उत्ताप:. II. Redness : रक्तता.

Glow (v.) : (1) दीप्यते (दीप्, c. 4.) (= to be lighted, inflamed), *g.ed with rage* क्रुद्धोऽदीपि, B. vi. 32. ; (2) ज्वलति (ज्वल्, c. 1.) (= to burn : q. v.).

Glowing (adj.) : I. Lit. : (1) प्रदीप्तः (प्ता, प्तं) ; (2) ज्वलितः (ता, तं). II. With passion etc. : प्रदीप्त (f. प्ता). III. Red : रक्तः (क्ता, क्तं). IV. Brilliant : उज्ज्वलः (ला, लं), *in g. colours* उज्ज्वलवर्णैः.

Glowingly : i. e. in glowing terms : perh. दीप्ताक्षरैः.

Glow-worm : (1) खद्योतः ; (2) ज्योतिरिङ्गः-णः ; (3) प्रभाकीटः.

Gloze : I. Verb : v. TO FLATTER, FAWN. II. Subs. : v. FLATTERY, ADULATION. [cular लाक्षा ; (3) संश्लेषार्थं पिच्छलद्रव्यं, Nil.

Glue (subs.) : (1) वारं-कं, Mah. S. 147. l. ; (2) लाक्षा (?) (comp. verna-

Glue (v.) : वारेण *or* लाक्षया संश्लेषयति (c. of श्लिष्) (?).

Glue-boiler : (1) वारकारः (?) ; (2) लाक्षाकारः (?).

Gluey : v. GLUTINOUS. [tiate : q. v. : सं-तर्पयति (c. of तृप्).

Glut (v. t.) : I. To swallow : q. v. : ग्रसते (ग्रस्, c. 1.). II. To sa-

Glut (subs.) : I. That which is swallowed . ग्रासः. II. Abundance : q. v. : प्राचुर्यं. III. Satiety : q. v. : सौहित्यं, Vi.

Glutinous : (1) पिच्छलः (ला, लं) (?) ; (2) संश्लेषशीलः (ला, लं) (?).

Glutinousness : (1) पिच्छलता (?) ; (2) संश्लेषशीलता (?).

Glutton : (1) औदरिकः ; (2) उदरम्भरिः ; (3) खादनः, Ki.

Gluttonous : (1) औदरिकः (की, कं) ; (2) घस्मरः (रा, रं) ; (3) बह्वाहारप्रियः (या, यं) ; (4) गृध्नः (ध्ना, ध्नं) (= covetous).

Gluttony : (1) औदरिकता ; (2) घस्मरता ; (3) बह्वाहारप्रियता.

Gnarled : ग्रन्थिलः (ला, लं) : v. KNOTTY.

Gnash : *to g. the teeth* दन्तैर् दन्तान् निष्पीडयति (पीड्, c. 10.) *or* दशति, वि-, सं- (दंश्, c. 1.), Mah. II. 43. 12. ; क्ष्वेडति (क्ष्विड्, c. 1.), M. IV. 64.

Gnashing : क्ष्वेडनं, K. b. ; better by verb.

Gnat : (1) मशकः (= mosquito) ; (2) दंशः (a fly).

GNAW : दशति (दंश्, c. 1.) : v. TO BITE.

GNAWING (subs.) · दंश: : v. BITE, STING.

GNOME : I. A fairy : भूतधात्री (?). II. A goblin : भूत·.

GNOMIC,-AL : i. e. sententious : लघु (mfn.). [*सरूपच्छेद: ; कील:.

GNOMON : I. Of a dial : (1) शङ्कु: ; (2) कील: ; (3) मयूख:. II. In geo. :

GNOMONICS : *घटीविद्या.

GNOSTIC : *पण्डिताभिमानिन् (f. नी) ; नोस्टिक:.

GNOSTICISM : *नोस्टिकमतं ; नोस्टिकदर्शनं.

GNU : ऋक्षसारङ्गजातीयोऽश्वाकार: विषाणी जन्तुविशेष: ; prob. ऋक्ष:.

GO : I. In gen. : (1) गच्छति (गम्, c. 1.), *when Keyuraka had gone* गते च केयूरके, K. ; *true and going to* (i. e. reaching) *the heart* यथार्थां हृदयङ्गमा:, Ku. ; *the danger is gone* गतं भयं, V. I. 5. ; *is gone, will not return* गत एव न निवर्तते, Ku. IV. 30. ; *a road going to the Golden City* सुवर्णपुरगामी पन्था:, K. ; *that they should go the way of their husbands* यद्भर्तृगतिर्गन्तव्येति, P. IV. ; *in her absence,* (*it*) *goes to the daughter* तदभावे दुहितृगामि, V. 8. ; (2) याति (या, c. 2.), *and you go to another* (*man*) अपरस्य यासि, Mr. IV. ; *the man will go one month* मासमेकं नरो याति, H. ; *moonlight goes* (*away*) *with the moon* शशिना सह याति कौमुदी, Ku. ; (3) एति (इ, c. 2.), *come, come, let us go* एह्येहि याम:, U. ; (4) व्रजति (व्रज्, c. 1.), *go and conquer the enemies* व्रज जय रिपुलोकं, Ki. II. To sell : expr. by लभते (लभ्, c. 1.) *or* प्राप्नोति (आप्, c. 5.), *eight go for hundred* अष्टौ लभन्ते शतं, Li. III. To fare, turn out : q. v. Ph. : *go in* अभ्यन्तरं प्रविश, Mr. I. ; *he has gone too far* अतिभूमिमयं गत:, K. ; *he is going* (lit. wishes) *to say something* किमप्ययं विवक्षु:, Ku. *or* वक्तुकाम:, Sa. ; (*I am*) *going to ask something* किञ्चित्प्रष्टुमना:, Ku. ; *as the story goes* किल (enclitic) ; *to go for nothing* विफलीभवति.

GO ABOUT : I. To go round : q. v. II. To endeavour : q. v. : perh. गच्छति, याति ; यतते (यत्, c. 1.).

Go AFTER : अनुगच्छति (with acc.) : v. TO FOLLOW.

Go ASTRAY : (1) अपथ्यानं गच्छति etc. Ana. ; (2) उन्मार्गेण गच्छति, याति, etc.

Go AWAY : I. Lit. : (1) अपैति (इ) ; (2) अप-सरति ; (3) अप-क्रामति ; (4) अप-गच्छति ; (5) अप-याति ; (6) अप-सर्पति. II. To vanish : (1) गच्छति ; (2) याति.

Go BACK : (1) प्रति-गच्छति, *you should go back from here after communicating your message to us* अत नः सन्दिश्य प्रतिगन्तुमर्हसि, Sa. IV. ; (2) प्रतियाति, D. II. : v. TO RETURN.

Go BEFORE : पुरोगच्छति, याति, *or* सरति (with gen.).

Go BY : I. Lit. : v. TO PASS BY. II. Fig., to follow : अनु-गच्छति.

Go DOWN : अधो गच्छति : v. TO DESCEND ; TO SINK.

Go FORTH : निष्क्रामति : v. TO GO OUT (I).

Go NEAR : उपगच्छति *or* उपयाति (with acc.) : v. TO APPROACH.

Go OFF : I. To go away : q. v. II. To turn out : q. v. III. To discharge, as a gun : perh. मुच्यते, निर्- (pass. of मुच्).

Go ON : I. In gen. : याति, प्र-, *go on* याहीति, R. vi. 30. ; *go on cattle* यातं गावो यातं, Mr. VI. II. To take place : वर्तते (वृत्, c. 1.).

Go OUT : I. In gen. : (1) निष्क्रामति ; (2) निर्गच्छति ; (3) निर्याति ; (4) निःसरति ; (5) निरेति. II. Of light : (1) निर्वाति (वा, c. 2.), Sa. v. ; (2) शाम्यति, उप-, (शम्, c. 4.) Mu. Ph. : *my life is going out* प्रचलन्ति हि मे प्राणाः, Vi. v.

Go OUT TO MEET *or* RECEIVE : (1) प्रत्युद्गच्छति (गम्), Ku. VII. 52. ; (2) प्रत्युदेति (इ), Ku. v. 31. ; (3) प्रत्युद्याति (या), Vi. VII. ; (4) प्रत्युद्व्रजति (व्रज्).

Go OVER : I. To read : q. v. : वाचयति (c. of वच्). II. To examine : q. v. : परीक्षते (ईक्ष्, c. 1.). III. To change sides : expr. by श्रयति, आ-, सं-, (श्रि, c. 1.), *people being alarmed go o. to enemies* भूतान्युद्विग्नमानानि द्विषतां यान्ति संश्रयं, Ka. XIV. 13. IV. To revolt : q. v.

GO ROUND : (1) परिगच्छति ; (2) पर्येति (इ) ; (3) चङ्क्रमीति (freq. of क्रम्), N. I. 144. ; (4) प्रदक्षिणं करोति or प्रदक्षिणीकरोति (= to g. r. a sacred fire etc, as a sort of reverential salutation), Sa. IV.

GO THROUGH : I. To accomplish, finish : q. v. : समापयति (c. of आप्). II. To suffer, undergo : q. v. : अनुभवति (भू, c. 1.).

GO TO : *go to war* रणं गच्छति, B. p. : v. TO GO (I).

GO TO AND FRO : परि-क्रामति or क्राम्यति (क्रम्, c. 1. and 4.).

GO TOWARDS : अभिमुखं (with gen.) *or* -प्रति (with acc.) गच्छति, व्रजति, etc.

GO UNDER : I. Lit. : अधो गच्छति, याति, etc. II. To be known : q. v. : expr. by प्रथित: (ता, तं).

GO UP TO : (1) अभिगच्छति ; (2) अभियाति ; (3) अभ्येति.

GOAD : (subs.) : (1) प्रतोद: ; (2) अङ्कुश: (for elephants) ; (3) प्राजनं ; (4) सृणि: (= 2) ; (5) (rarely) तोत्त्रं or तोदनं.

GOAD (v.) : I. Lit. : तुदति or तोदयति, प, (तुद्, c. 6. or c. of तुद्), *g.ing speech* वाक्प्रतोद:, Ram. II. Fig. : perh. (1) प्रतोदयति ; (2) प्रचो(चो)दयति (c. of तुद् or चुद्) v. TO DRIVE.

GOAL : I. Lit. : जयभूमि:. II. Fig. : अन्त: : v. END.

GOAT : (1) अज: ; (2) छाग: ; (3) छागल:. *She-g.* : (1) अजा ; (2) छागी. *A flock of g.s* : आजकं. *G. herd* : (1) अजाजीव: ; (2) जाबाल: ; (3) छागपाल:. *G.'s flesh* छागमांसं. *G.'s milk* छागीदुग्धं or छागं दुग्धं, Bha.

GOATISH : expr. by tat. comp. : v. also LUSTFUL, RANK.

GOATISHLY : (1) छागवत् ; (2) अजवत् : v. also LUSTFULLY.

GOAT-SUCKER : पक्षिविशेष: ; *मिथ्योलूक: ; छागचूष:.

GO-BETWEEN : (1) मध्यस्थ: ; (2) मध्यवर्तिन् (m.). *Female g.* : v. PROCURESS.

GOBBET : ग्रास: : v. MOUTHFUL.

GOBBLE : उत्-ग्रसते (ग्रस् c. 1.) : v. TO SWALLOW.

GOBLET : (1) चषक (mn.) v. CUP ; (2) कांस्यं (of Kánsá).

GOBLIN : (1) भूत:, *possessed by g.s* भूताविष्ट: (ष्टा, ष्टं) ; (2) प्रेत: ; (3) पिशाच:.

God : I. A g. : (1) देवः, *(you are) the G. of g.s* देवानामपि देवता, Ku. ; *the earthly g.s (Brahmins)* भूमिदेवाः, Ma. ; (2) देवता (= deity), *town-g.* नगरदेवता, D. II. ; (3) सुरः (as opposed to असुर Titan), *having faith in g.s* सुरेषु श्रद्दधत्, (f. ती), N. ; (4) अमरः (= immortal) ; (5) विबुधः (= wise) ; (6) दिवौकस् (m.) (= residing in heaven) ; (7) लोकपालः (of the quarters), *human g.s* (kings) नरलोकपालाः, R. II. The G. : ईश्वरः, परम-.

God-child : धर्मपुत्रः (f. त्री) ; धर्मसुतः (f. ता).

Goddess : (1) देवी ; (2) भगवती (gen. restricted to दुर्गा).

God-father : धर्मपितृ (m.).

Godhead : I. Divinity : q. v. : देवत्वं,-ता. II. A god : देवता.

Godless : निरीश्वरः (रा, रं), P. p. : v. IMPIOUS.

Godlike : दिव्य (f. व्या) : v. DIVINE.

Godliness : (1) धार्मिकता ; (2) धर्मिष्ठता : v. PIETY.

Godly : (1) धार्मिकः (की, कं) ; (2) धर्मिष्ठ (f. ष्ठा) : v. PIOUS.

God-mother : धर्ममातृ (m.) ; धर्मजननी.

God-send : (1) expr. by देवदत्तः (त्ता, त्तं) ; (2) सौभाग्यं (= good fortune).

God-son : धर्मपुत्रः and sim. comp.s, *g. of Vishvamitra* विश्वामित्रधर्मपुत्रः, B. r. [(गा, गं) in comp., *front-g.* पुरोगः.

Goer : (1) गन्तृ (f. त्री) ; (2) गामिन् or यायिन् (f. नी) or सरः (री, रं) or -गः

Goggle-eyed : लोलनेत्रः (त्रा, त्रं) and sim. comp.s.

Going (subs.) : (1) गमनं, *g. back* प्रतिगमनं, *g. out* निर्गमः-नं, *g. round* परिगमनं, *g. up to* अभिगमनं ; (2) यानं, *g. forth* निर्याणं, *g. away* अपयानं, *g. and coming* यातायातं : v. THE SEVERAL VERBS.

Goitre : (1) गलगण्डः ; (2) गण्डिः ; (3) गण्डुः (rare).

Goitred, Goitrous : गलगण्डिन् (f. नी).

Gold (subs.) : (1) स्वर्णं ; (2) सुवर्णं ; (3) कनकं ; (4) काञ्चनं ; (5) हेमन् ; (6) हिरण्यं ; (rarely) (7) चामीकरं ; (8) जाम्बूनदं ; (9) रुक्मं ; (10) महारजतं.

Gold, of Gold (adj.) : v. **golden.**

Gold-beater : स्वर्णपत्रकार: and sim. comp.s. [sim. comp.s.

Gold-dust : (1) काञ्चनरेणु: ; (2) कनकपराग: ; (3) चामीकरचूर्णं, K. and

Golden : (1) by tat. comp., *g. ornament* कनकभूषणं ; (2) काञ्चन: (नी, नं) ; (3) सौवर्ण (f. र्णी) ; (4) हिरण्मय: (यी, यं) ; (5) स्वर्णमय: (यी, यं) ; (6) हैम: (मी, मं) ; (7) कनकमय: (यी, यं). Ph. : *the g. age* सत्ययुगं.

Gold-finch : सुवर्णसवर्णपक्ष: पक्षिविशेष: ; *स्वर्णपतत्र:.

Gold-fish : *स्वर्णंवर्ण: ; चीनदेशीयमत्स्यविशेष:.

Gold-leaf : (1) स्वर्णपत्रं ; (2) सुवर्णपत्रं ; (3) कनकपत्रं ; etc.

Gold-refiner : स्वर्णशोधक: and sim. comp.s : v. **to refine.**

Gold-smith : (1) स्वर्णकार: ; (2) सुवर्णकार: (rare) ; (3) हेमकार: (rare).

Gold-thread *or* **wire** : (1) कनकसूत्रं ; (2) सुवर्णसूत्रं ; (3) सुवर्णतन्तु:.

Gondola : इटालिदेशीयकेलिनौविशेष: ; *गण्ड:,-नौ:.

Gondolier : *गण्डवाहक: : v. **boatman.**

Gong : (1) कांस्यं ; (2) घनं.

Gonorrhea : मूत्राघात: (gen. term), Bha. ; मूत्रशुक्रं (?), Sr.

Good : I. In ordinary sense : (1) उत्तम: (मा, मं), *the g. things of Camphor island* कर्पूरद्वीपस्योत्तमानि वस्तूनि, H. iv. ; *his best painter* निजचित्रकरोत्तम:, K. s. 57. 123. ; *the best of men (God)* पुरुषोत्तम: ; (2) उत्कृष्ट: (ष्टा, ष्टं) (= excellent), *g., bad, and middling* उत्कृष्टापकृष्टमध्यम-, K. b. ; (3) विशिष्ट: (ष्टा, ष्टं) (= very g.), *very g. cloth* विशिष्टवस्त्रं, P. iii. 9. ; (4) सु *or* सत् prefixed : *a g. poet* सुकवि:, Bho. ; *a g. physician* सुचिकित्सक: ; *a g. judge* सद्विचारक: ; *g. man* सज्जन: *or* sim. सत्, U. ; *of g. appearance* सुरूप: (पा, पं) ; (5) गुणवत् (f. ती) (having g. qualities), *g. soil* गुणवती भूमि:, Ka. ; *g. wife* गुणवती भार्या ; (6) दर्शनीय: (या, यं) *or* दृश्य (f. श्या) (g. to see), *other g. games* क्रीडान्तराणि दर्शनीयानि, D. II. Suited, adopted : हित: (ता, तं), *g. for cattle* गोहित: (ता, तं), Ka. iv. 51. ; *sour gruel is not g. in fever* यवागूर्न हिता ज्वरे,

Bha. III. Proper, right : q. v. : उचित: (ता, तं), N. III. 9. IV. Considerable : सु-, *for a g. while* सुचिरं, K. ; *g. many days* सुबहून्दिवसान्, C. VIII. ; *a g. number of* सुबहु (mfn.). V. Auspicious : q. v. : शुभ: (भा, भं). Ph. : *g. fellow* भद्र: *or* भद्रमुख: ; *g.-for-nothing* अकर्मण्य (f. ण्या.) *or* sometimes by अ- in comp., *a field g.* अक्षेत्र, M. ; *a g. deal* (adv.) विशेषेण ; *be so g. as, be g. enough* अनुग्रहपूर्वकं ; *this is a g. day to me* अयं मे सुदिवस:, U. II. 1. [*N. B.* note सुदिवस:, सुप्रभातं, etc. are not used in the English sense for which use कुशलं ते, कुशलं भवत:, etc. *or* स्वागतं to a visitor] ; *as g. as* (i. e. in effect) वस्तुत:.

GOOD (subs.) : I. Advantage : (1) उपकार: (= benefit), *I will do g. to this man* उपकारं करोम्यस्य, Ka. IX. 11. ; (2) हितं (= welfare), *for the g. of the people* प्रकृतिहिताय, Sa. VII. *For the g. of* may be expr. by -अर्थं *or* अर्थे in comp. : V. FOR THE SAKE OF. II. As opposed to evil : (1) शुभं, *this is g., this is not g.* शुभमिदमशुभमिदं, K. ; (2) कल्याणं ; (3) कुशलं ; (4) मङ्गलं ; (5) श्रेयस् (= well-being) ; (6) क्षेमं (= 5), *in g.-conferring work* क्षेमङ्करेऽर्थे, B. XII. 6. III. In pl., = property : q. v. : सम्पत्ति:. Ph. : *for g.* expr. by circum., *slept for g.* अप्रबोधाय सुष्वाप, R. [g., admirable).

GOOD (as interj.) : (1) बाढं (as an assent) V. YES ; (2) साधु (= very

GOOD, TO DO : (1) उप-करोति *or* -कुरुते (कृ, c. 8.) (with gen.), Ki. VII. 28. ; (2) प्रियं करोति (with gen.), V. v.

GOOD, TO MAKE : V. TO MAKE GOOD.

GOOD-BREEDING : (1) भद्रता ; (2) साधुता (= gentlemanliness), D. II.

GOOD-FELLOWSHIP : I. Lit. : सत्सङ्ग:. II. Pleasant company : q. v.

GOOD-FRIDAY : *शुभशुक्रवार: *or* -वासर:.

GOOD-HUMOUR : (1) प्रफुल्लचित्तता ; (2) प्रसन्नमनस्कता.

GOOD-HUMOURED : (1) प्रफुल्लचित्त: (त्ता, त्तं) ; (2) प्रफुल्लमनस्क: (स्का, स्कं).

GOOD-HUMOUREDLY : (1) प्रफुल्लचित्तेन ; (2) प्रसन्नमनसा.

GOOD-LOOKING : (1) प्रियदर्शन: (ना, नं) ; (2) सुदृश्य: (श्या, श्यं) ; (3) सुदर्शन: (ना, नं) ; (4) दर्शनीय: (या, यं) *or* दृश्य (f. श्या), *very g.* विशेषदृश्य: (श्या, श्यं), R. VI. 31.

GOODLY : V. HANDSOME, PLEASANT.

GOODMAN : I. In gen. : भद्र:. II. Husband : आर्यपुत्र:.

GOOD-NATURE : (1) सौजन्यं *or* सुजनता,-त्वं, *this is your g.* सौजन्यमेतद्धि वो, Vi. V. 62. ; (2) सद्भाव: (rare), *but then by that additional (act) which shewed (her) g.* सद्भावोऽस्तु तेनापरेण दर्शितसद्भावेन, K. ; (3) भद्रता (= good-breeding). [GENTLEMANLY.

GOOD-NATURED : (1) सौजन्यवत् (f. ती) ; (2) सद्भावशालिन् (f. नी) : V. also

GOOD-NATUREDLY : (1) सौजन्येन ; (2) सद्भावत: : V. also KINDLY.

GOODNESS : I. Excellence : (1) उत्तमता (rare) ; (2) उत्कृष्टता ; (3) विशिष्टता ; (4) गुणवत्ता : V. GOOD. II. Good-nature : q. v.

GOOD-TEMPERED : (1) अचण्डप्रकृति (mfn.) ; (2) मृदुप्रकृति (mfn.) (= mild).

GOOD-WILL : I. Benevolence : (1) दया (= kindness) ; (2) अनुग्रह: (= favour). II. Of any business : प्रतिष्ठा (??).

GOODS : V. GOOD (subs.) (III). *G.-wagon* *भारयानं.

GOOSE : I. Lit. : (1) हंस: (f. सी) ; (2) राजहंस: (f. सी) ; (3) चक्राङ्ग: (f. ङ्गी) (rare). *G.-quill* : हंसपत्रं (??). *The ruddy g.* : चक्रवाक:. *The striped g.* : धार्तराष्ट्र:. II. Fig. : V. FOOL.

GOOSEBERRY : फलविशेष: ; *तेपारि. *G.-fool* : *तेपारीयक्षीरं.

GO-OUT : निर्गम: ; अवनिर्गम:.

GORDIAN : Ph. : *g. knot* अमोच्यबन्ध:, *to cut it* अमोच्यबन्धं छिनत्ति.

GORE (subs.) : I. Blood : q. v. : रक्तपिण्ड: ; रक्तगुल्म:. II. A piece of cloth : योजितपटखण्ड:.

GORE (v. t.) : विध्यति (व्यध्, c. 4.) : V. TO STAB, PIERCE.

GORGE (subs.) : I. The throat : q. v. : कण्ठ:. II. A defile, pass : *the Krauncha g.* क्रौञ्चरन्ध्रं, Me.

Gorge (v.) : I. To swallow : उद्ग्रसते (ग्रस्, c. 1.). II. To satiate, fill : q. v. : (कुक्षिं) पूरयति, परि-, (पूर्, c. 10.).

Gorgeous : (1) विचित्र: (त्रा, त्रं), *with a g. canopy* वितानेन विचित्रेण, Mah. I. 183. 17. ; (2) उज्ज्वल: (ला, लं), *wearing a g. dress* उज्ज्वलवेशधारिन् (f. णी), Mr. IX. ; (3) शोभन: (ना, नं) (= beautiful).

Gorgeously : expr. by adj., *g. dressed* उज्ज्वलवेशभृत् (mfn.).

Gorgeousness : (1) विचित्रता ; (2) औज्ज्वल्यं ; (3) शोभा.

Gorget : गलत्राणं, कण्ठकञ्चुक:, and sim. comp.s (?).

Gorgon : I. Subs. : गार्गी (?). II. Adj. : राक्षस: (सी, सं).

Gormandize : कुक्षिं परिपूरयित्वा खादति (खाद्, c. 1.) ; अत्याहारं करोति.

Gormandizer, **Gormand** : v. GOURMAND.

Gorse : पीतपुष्प: कण्टकिगुल्मविशेष:. [रक्तप्रिय: (या, यं).

Gory : I. Blood-stained : q. v. : रक्ताक्त (f. क्ता). II. Murderous :

Goshawk : श्येनभेद:. [शिशव: परासव:, N.

Gosling : (1) हंसशाव:,-क: ; (2) हंसशिशु:, *as your g.s will be dead* यतस्ते

Gospel : *सुवृत्तं. *To preach the g.* *ख्रष्टधर्मं प्रवक्ति.

Gossamer : ब्रह्मसूत्रं (after Assamese).

Gossip (subs.) : I. A talkative person : (1) जल्पाक: ; (2) वावदूक: ; (3) प्रलापिन् (m.). II. Idle talk : (1) जल्पितं ; (2) प्रलाप: : v. also RUMOUR. [also TO CONVERSE.

Gossip (v.) : (1) जल्पति (जल्प्, c. 1.) (?) ; (2) प्रलपति (लप्, c. 1.) (?) : v.

Gossiping (adj.) : जल्पाक: (की, कं) : v. BABBLING.

Goth : *गोथ:. *G.ic* : *गोथीय: (या, यं).

Gouge (v.) : उत्पाटयति (c. of पट्) ; उद्धरति (हृ, c. 1.), D.

Gourd : no gen. term : (1) रक्तकुष्माण्ड: (= pumpkin g.) ; (2) अलाबु:, बू- (= bottle g.) ; (3) श्वेतकुष्माण्ड: (= chál kumra) ; etc.

Gourmand : (1) औदरिक: ; (2) उदरम्भरि: ; (3) घस्मर:.

Gout : सन्धिगतो वात:, Bha., *g. in the stomach* पक्वाशयगतो वात:, Bha.

GOUTY : वातरोगिन् (f. णी) (gen. term) ; सन्धिवातकिन् (f. नी) (?).

GOVERN : I. As a country : (1) शास्ति, प्र-, अनु- (शास्, c. 2.), *g. the world* शाधि पृथ्वीं, B. III. 53. ; (2) पालयति, परि- (पाल्, c. 10.) (= to protect ; not to regulate), *let kings g. the earth always standing by virtue* राजानः परिपालयन्तु वसुधां धर्मे स्थिताः सर्वदा, Ma. x. ; (3) by subs. प्रभुः, ईश्वरः, etc. v. LORD, MASTER. II. To control : q. v. : नियच्छति (यम्, c. 1.). III. In gram. : expr. by संबध्यते (pass. of बन्ध्,) *or* अन्वीयते (pass. of इ) (= to agree : with ins.), Da. ; *or* by कर्मन् (n.) (= accusative).

GOVERNANCE : शासनं : v. GOVERNMENT (I).

GOVERNESS : I. Lit. : शासित्री. II. An instructress : q. v. : perh. [शासित्री, अनु-.

GOVERNMENT : The act : (1) शासनं, प्र-, अनु-, *good g.* सुशासनं ; (2) परिपालनं (= protection), *g. of people* प्रजानां परिपालनं, M. II. Supreme power : (1) राज्यं v. KINGDOM ; (2) प्रभुत्वं v. SUPREMACY. III. Form of g. : तन्त्रं (?). IV. The ruling power : (1) राजन् (m.) (= monarch : q. v.) ; (2) प्रभवः (m. pl.) (= masters). V. A state : राष्ट्रं, *hearing that the g. was thoroughly occupied by the sons of Samhára-varman* संहारवर्मपुत्रैः सुतैर्व्याप्तं राष्ट्रमाकर्ण्य, D. III.

GOVERNOR : I. Ruler : (1) शासकः ; (2) शासितृ (m.) ; (3) प्रभुः v. MASTER, LORD. II. Of a province : (1) अधिपतिः ; (2) भोगपतिः, *was made g. of the town called Virapura* वीरपुरनाम्नि नगरे भोगपतिः कृतः, H. ; (3) देशाध्यक्षः, V. s. III. An instructor : q. v. : शासकः *or* शासितृ (m.), *the god Siva is my g.* भगवानीशो हि मे शासिता, Vi. II. 27.

GOVERNORSHIP : (1) आधिपत्यं ; (2) भोगपतित्वं ; (3) देशाध्यक्षता.

GOWN : I. For women : शाटी (?). II. Of scholars etc. : *गौणं. III. A dressing-g. : q. v.

GOWNSMAN : *गौणभृत् (m.), गौणधारिन् (m.), etc.

GRACE (subs.) : I. Favour : q. v. : प्रसादः, *she obtaining the g. of the*

gods प्रसादमासाद्य सुरैः कृतं सा, N. xiv. 8. II. Beauty : q. v. : लावण्यं. III. Good quality : गुणः. IV. Ornament : q. v. : भूषणं, *these various (actions) became their g.s* इति विविधमियाय तासु भूषां, Ki. x. 59. V. As a title : देवः (for dukes), भगवत् (m.) (for archbishops). VI. A goddess : अप्सरस् (f.). VII. A prayer before or after meal : *to say g.* *ईश्वरस्य प्रसादं कीर्तयति *or* प्रसादनां आद्रियते (दृ, c. 4.), N. xiv. 1.

GRACE (v.) : I. To adorn, decorate : q. v. : भूषयति, *chaste knowledge graces flesh* शुचि भूषयति श्रुतं वपुः, Ki. ii. 32. II. To honour : q. v. : सम्मानयति (c. of मन्).

GRACEFUL : (1) लावण्यवत् (f. ती) (= pretty) ; (2) शोभनः (ना, नं) (= fine) ; (3) रमणीयः (या, यं) (= lovely, pleasant).

GRACEFULLY : (1) शोभनं v. BEAUTIFULLY ; (2) मधुरं v. SWEETLY.

GRACEFULNESS : (1) चारुता v. BEAUTY ; (2) माधुर्यं v. SWEETNESS.

GRACELESS : नष्टः (ष्टा, ष्टं) : v. DEPRAVED, CORRUPT.

GRACIOUS : I. Merciful : q. v. : (1) प्रसन्नः (न्ना, न्नं) ; (2) दयामयः (यी, यं). *To be g.* : प्रसीदति (सद्, c. 1.). II. Excellent : q. v. : विशिष्टः (ष्टा, ष्टं). III. Beautiful : q. v.

GRACIOUSLY : (1) सानुग्रहं (= favourably) ; (2) सदयं v. KINDLY.

GRACIOUSNESS : (1) प्रसन्नता ; (2) दया v. KINDNESS ; (3) औदार्यं v. LIBERALITY.

GRADATION : v. GRADE, DEGREE. In music : आरोहावरोहः (?), M. D.

GRADE : (1) श्रेणिः (= class) ; (2) प्रकारः (= kind) ; (3) पदं (= position). Ph. : *g.d service* *श्रेणिबद्धा वृत्तिः.

GRADIENT : I. Moving : चलत् (f. न्ती). II. Inclined : प्रवणः (णा, णं) (?), *a g.* प्रवणभूमिः (?).

GRADUAL : (1) क्रमिकः (की, कं), आनु- ; (2) अल्पाल्प- in comp., *g. decrease* [अल्पाल्पह्रासः, V. p. ; (3) by adv.

GRADUALLY : (1) क्रमशः, *a pot is g. filled* क्रमशः पूर्यते घटः, H. ; (2) क्रमे क्रमे ; (3) अनुक्रमेण ; (4) अल्पाल्पशः (= little by l.) ; (5) शनैः शनैः (= slowly).

Graduate (subs.) : *उपाधिधारिन् (f. णी) ; उपाधिग्राहक (f. हिका).

Graduate (v.) : *to g. in a university* *विश्वविद्यालयस्योपाधिं गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) ; *g. scale* *अङ्कितपादा पद्धतिः.

Graduation : expr. by verb : v. TO GRADUATE.

Graft (subs.) : भिन्नवृक्षे निधानाय वृक्षपल्लवः *or* कलमः (?).

Graft (v.) : I. Lit. : निदधाति (धा, c. 3.) (?). II. Fig. : निदधाति.

Grafter : सङ्करफलोत्पादकः (?).

Grain (subs.) : I. Corn : धान्यं, *small g.* (= millet : q. v.) क्षुद्रधान्यं. II. Seed : q. v. : बीजं. III. A small particle : कणः. IV. Of the veins of wood : *against the g.* प्रतिलोमं. V. A weight : expr. by रक्तिका (= $1\frac{7}{8}$ g.). Ph. *in g.* i. e. deeply seated अस्थिगतः (ता, तं) (?).

Grain (v.) : I. To dye : दृढं रञ्जयति (c. of रञ्ज्). II. To form into g.s : कणमयं (f. यीं) करोति (?).

Grainy : धान्यमयः (यी, यं) and sim. comp.s.

Graminivorous : (1) तृणजम्भ (f. म्भा) ; (2) शष्पभोजिन् (f. नी) ; (3) घासादः (दा, दं) and sim. comp.s.

Grammar : (1) व्याकरणं ; (2) शब्दविद्या (rare), D. *A master of the rules of g.* : शब्दशासनविद् (mfn.), Si. XIV. 24. [(rare).

Grammarian : (1) वैयाकरणः, *a mere g.* केवलवै-, S. k. ; (2) शब्दशास्त्रज्ञः

Grammatical : I Lit. : by comp. II. According to the rules of grammar : *not g.* व्याकरणलक्षणहीनः (ना, नं), Kav. *or* च्युतसंस्कारः (रा, रं), Sah.

Grammatically : (1) व्याकरणानुसारेण ; (2) by adj.

Grampus : मत्स्यविशेषः.

Granary : (1) कुसूलः ; (2) धान्यकोष्ठः-कः ; (3) मरारः (rare).

Grand : I. Great : q. v. : महत् (f. ती). II. Chief : q. v. : प्रधानः (ना, नं). III. Lofty, dignified : q. v. : तेजस्विन् (f. नी)

Grand-child ; v. GRANDSON, GRAND-DAUGHTER.

Grand-daughter : (1) पौत्री (= son's d.) ; (2) दौहित्री (= daughter's d.) ; (3) नप्त्री. *Great-g.* : प्रपौत्री, etc.

Grandee : महाजन: (?) : v. noble.

Grandeur : I. Greatness : q. v. : महत्त्वं. II. Nobleness, majesty : q. v. : माहात्म्यं. III. Loftiness, impressiveness : q. v. : तेजस्विता.

Grand-father : (1) पितामह: (= paternal) ; (2) मातामह: (maternal). *Great-g.* : प्रपितामह: (p.) ; प्रमातामह: (m.). *Great great g.* वृद्धप्रपितामह:, etc.

Grandiloquence : (1) अतिशयोक्ति: ; (2) उच्चवाद:.

Grandiloquent, Grandiloquous : (1) उच्चवादिन् (f. नी) ; (2) अभिसार: (रा, रं) (in bad sense), Si. ; (3) वाक्शूर:, M. n. [better by adj.

Grandly : (1) उज्ज्वलं (= splendidly) ; (2) विशिष्टं (= excellently) ; (2)

Grand-mother : (1) पितामही (paternal) ; (2) मातामही (maternal). *Great g.* : प्रपितामही, etc. *Great g. g.* : वृद्धप्रपितामही, etc.

Grandson : (1) पौत्र: (son's son) ; (2) दौहित्र: (daughter's s.) ; (3) नप्तृ (m.). *Great-g.* : प्रपौत्र:, etc.

Grange : I. Granary : q. v. II. Farm : क्षेत्रं.

Granite : *ग्रन्थिक:, *red g.* *रक्तग्रन्थिक:.

Granivorous : धान्यभुज् (mfn.) ; धान्याद: (दा, दं) ; etc.

Grant (subs.) : (1) दानं, प्र-, *g. of a village* ग्रामदानं, He. ; (2) शासनं (= edict : of royal g.), *with g.s attested with his own signature* स्वहस्तकृतचिह्नशासन:, Si. xiv. 36.

Grant (v. t.) : I. To give : q. v. : (1) ददाति *or* दत्ते (दा, c. 3.), *what does not God g.* (*when*) *gracious* किं न ददाति भगवान् प्रसन्न:, Ve. ; (2) वितरति (तॄ, c. 1.), *God, g. me whatever is good* तस्मै भद्रं भद्रं वितर भगवन्, Ma. i. 4. ; *to whom excessive powers had been g.ed* वितीर्णवीर्यातिशयात्, Si. i. 71. Ph. : *to g. a request* प्रार्थितं *or* कामं ददाति, V. p. *or* अभिलाषं पूरयति. II. To concede : (1) स्वीकरोति (= to admit : q.

v.) ; (2) by चय or चयी (= g.ed), *g.ed the arrow was discharged by him for me* चयी शरस्तेन मदर्थमुज्झितः, Ki. xiv. 17. ; (3) by imper., *I g. he is wholly so* तथाविधस्तावदशेषमस्तु सः, Ku.

Grantee : (1) दानग्रहीतृ (f. त्री) ; (2) प्रतिग्रहीतृ (f. त्री), He.

Grantor : (1) दानकर्तृ (f. र्त्री) ; (2) दातृ (f. त्री) v. giver.

Granular : (1) कणमयः (या, यं) (?) ; (2) कणपूर्ण (f. र्णा) (?).

Grape : द्राक्षा, *mountain-g.* पर्वतजा द्राक्षा ; *g. without stone or seedless g.* फलोजा द्राक्षा ; *large g.* गोस्तनी द्राक्षा, Bha. *N. B.* These words are often applied to *raisins*, Bha. : for distinction, add आमा *or* पक्वा.

Graphic,-al : (1) विचित्रः (त्रा, त्रं) (= picturesque) ; (2) सुस्पष्टः (ष्टा, ष्टं) (= very clear) ; (3) अर्थवत् (f. ती) (= significant).

Graphically : expr. by adj.

Grapnel : I. Properly : क्षुद्रलङ्गरः. II. In gen. : आकर्षणी (?).

Grapple (v.) : I. Lit. : गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.), *g.d the arms of Siva* शिवस्य भुजद्वयं जग्राह, M. n. : v. to seize. II. To comprehend : q. v. : गृह्णाति. [आकर्षणी (?).

Grapple, Grappling (subs.) : I. Seizure : q. v. : ग्रहणं. II. A hook : Grappling-irons : लौहाकर्षणी (?).

Grapy : I. Lit. : by comp. II. Like grape : द्राक्षाभः (भा, भं).

Grasp (v.) : I. To catch : q. v. : गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.). II. To comprehend : q. v. : गृह्णाति. *G. at* : i. e. aspire to : q. v. : ईप्सति (desi. of आप्).

Grasp (subs.) : I. Lit. : ग्रहः,-णं, *he has fallen in my g.* सोऽयं मद्भुजपञ्जरे निपतितः, Ve. iii. ; *embraced with a firm g.* निष्पिष्य परिरभ्य वक्षसा, Ki. xviii. 13. ; *by their g.ing of each other* तयोर्भुजविनिष्पेषात्, Mah. iii. 39. 60. II. Mental : v. capacity, comprehension.

Grasping (adj.) : गृध्नु (mfn.) : v. covetous.

Graspingly : expr. by adj., *un-g.* अगृध्नुः, R. : v. also covetously.

Graspingness : गृध्नुता : v. covetousness.

Grass : तृणं. *Young g.* : (1) बालतृणं ; (2) शष्पं ; (3) शादः. *Meadow g.* : (1) घासः ; (2) यवसः. *The 'Sacrificial g.'* : (1) कुश (mn.) ; (2) दर्भः. *The Dub g.* : दूर्वा. [षा), Ki. x. 33.

Grass-green : (1) शाद्वल: (ला, लं) ; (2) शादहरित: (ता, तं) ; (3) नवतृण (f.

Grass-hopper : (1) शलभः ; (2) पतङ्गः.

Grassy : I. Lit. : (1) बहुतृण (f. णा) ; (2) तृणावृतः (ता, तं) ; and sim. comp.s. II. Green . q. v. [= fireplace.

Grate (subs.) : no equiv. : *लौहयोगः. लौहचुल्ली might be used for g.

Grate (v.) : I. To furnish with g.s : *लौहयोगान्वितं (f. तां) करोति ; लौहदण्डैः दृढीकरोति. II. To rub. : q. v. : घर्षति (घृष्, c. 1.). III. To vex, irritate : q. v.

Grateful : I. Pleasant : q. v. : रम्य (f. म्या). II. Thankful : (1) कृतज्ञ (f. ज्ञा) ; (2) कृतवेदिन् (f. नी), *and who is not g.* यश्च कृतं न वेत्ति, H.

Gratefully : I. Pleasantly : q. v. II. Thankfully : कृतज्ञतया.

Gratefulness : I. Gratitude : q. v. II. Pleasantness : q. v. : रम्यता.

Grater : घर्षणी (?) ; घर्षणयन्त्रं) (?).

Gratification : I. The act : (1) तोषणं, सं-, परि- ; (2) तर्पणं, परि-, (rare). II. Pleasure, delight : q. v. : (1) सन्तोषः ; (2) परितोषः ; (3) तुष्टिः, *receiving g. at night* तुष्टिमुपेयुषां निशि, N. xvi. iii. III. Reward : q. v. : पारितोषिकं.

Gratify : तोषयति, सं-, परि-, (c. of तुष्), *you will g. him and return quick* तं सन्तोष्य सत्वरमागमिष्यसि, H. ; *the killer of Vritra was g.ed with his excessive strength* तुतोष वीर्यातिशयेन वृत्रहा, R. iii. 62. : v. to please, satisfy.

Grating (adj.) : कर्कश: (शा, शं), *g. to the ear* कर्णकर्कश: (शा, शं), N. xvii. 25. [Grate : q. v.

Grating (subs.) : I. Rubbing : सङ्घर्षणं, *g. of teeth* दन्तसङ्घर्षणं. II.

GRATINGLY : कर्कशं : v. HARSHLY.

GRATIS : विना मूल्येन ; स्वतः (= naturally).

GRATITUDE : (1) कृतज्ञता ; (2) कृतवेदिता.

GRATUITOUS : I. Given without recompense : expr. by adv. II. Without good ground : अमूलकः (का, कं).

GRATUITOUSLY : (1) विना मूल्येन ; (2) स्वतः (= naturally : q. v.).

GRATUITY : दानं : v. PRESENT, GIFT.

GRATULATE, GRATULATION, GRATULATORY : v. CONGRATULATE, CONGRATULATION, CONGRATULATORY.

GRAVE (adj.) : I. Heavy : q. v. : गुरु (f. र्वी). II. Important . q. v. : गुरु (f. र्वी). III. Solemn : (1) गभी(म्भी)रः (रा, रं) (= deep) ; (2) धीरः (रा, रं) (= steady). IV. Of sound : (1) गभी(म्भी)रः (रा, रं) ; (2) मन्द्र (f. न्द्रा) ; (3) धीरः (रा, रं) ; (4) घनः (ना, नं).

GRAVE (subs.) : I. Lit. : अवखातं (?). II. Tomb : q. v. : समाधिः. III. Death, end : q. v. : अन्तः.

GRAVE-CLOTHES : प्रेतवासस् (n.), *covering the emperor with g.* महाराजं वाससा समाच्छाद्य, Ram. II. 83. 15.

GRAVE-DIGGER : अवखातखनकः (?).

GRAVE-STONE : निधानोपलः (?) ; निधानप्रस्तरः (?).

GRAVE-YARD : प्रेतवनं : v. CEMETERY.

GRAVE (v.) : मुद्रयति (मुद्र्, c. 10.) : v. TO ENGRAVE.

GRAVEL (subs.) : शर्करा (= both the earth and the disease).

GRAVER (v.) : I. Lit. : शर्करावृतं (f. तां) *or* शर्कराच्छन्नं (f. न्नां) करोति. II. Fig. : v. TO ENTANGLE, EMBARASS.

GRAVELLY : (1) शर्करावत् (f. ती) ; (2) शार्करिकः (की, कं).

GRAVELY : (1) गम्भीरं ; (2) धीरं : v. GRAVE (adj.).

GRAVENESS : v. GRAVITY.

GRAVITATE : आकृष्यते (pass. of कृष्), *g.s* (lit. is drawn) *towards it accor-*

ding to the law of g.ion (lit. by its force) आकृष्यते स्वाभिमुखं स्वशक्त्या, Go. III. 5.

GRAVITATION : आकर्षणं. *Law of g.* : आकर्षणशक्तिः.

GRAVITY : I. Heaviness : गुरुत्वं, *specific g.* विशेषगुरुत्वं. II. Weight, importance : q. v. : गुरुत्वं. III. Solemnity : (1) गाम्भीर्यं ; (2) धैर्यं (= steadiness). IV. Of sound : (1) गाम्भीर्यं ; (2) मन्द्रता.

GRAVY : सिद्धमांसरसः, Bha.

GRAY (adj.) : (1) पाण्डु (mfn.) (= pale white), *covered with ash-g. hair* भस्मपाण्डुरोमाश्लिष्टः (ष्टा, ष्टं), K. ; (2) धवलः (ला, लं) (=foodhite : q. v.), *g. old age* धवला जरा, K. ; (3) धूम्र (f. म्रा) (= smoky drg ..), *g.-eyed* धूम्राक्ष (f. क्षी), Ram. ; (4) पलितः (ता, तं) (of the head and of old men), *a man is not old because his head is g.* न तेन स्थविरो भवति येनास्य पलितं शिरः, Mah. ; *gray for nothing* वृथापलितः, Si. ; *not by g. (hairs)* न पलितैः, Mah. [expr. by white, *g. horse* श्वेताश्वः.

GRAY (subs.) : I. The color : v. GRAY (adj.). II. A g. animal :

GRAYISH : (1) पाण्डु (mfn.) (?) ; (2) पाण्डुरः (रा, रं).

GRAYNESS : पलितं : v. GRAY (4).

GRAZE (v.) : I. To feed on : चरति, (चर्, c. 1.), *for g.ing at a distance* दूरे चराय, Pa. ; *g. grass* तृणं चरन्ति, Pa. II. To feed : चारयति, सं- प्र-, (c. of चर्), *to g. calves* वत्सांश्चारयति, V. p. III. To touch slightly : घर्षति (घृष्, c. 1.).

GRAZER : तृणचारिन् (f. णी), Pa.

GRAZIER : चारकः, N. s. *Cattle-g.* : गोचारकः.

GRAZING (subs.) : I. The act : (1) चरणं ; (2) प्रचारः. II. G. land : (1) प्रचारभूमिः, V. p. com. ; (2) गोचरः (for kine), Ki. III. Rubbing : आ-घर्षणं.

GREASE (subs.) : (1) वसा ; (2) वपा ; (3) मेदस् (n.). [bribe : q. v.

GREASE (v.) : I. Lit. : वसया स्निग्धीकरोति : v. also TO SMEAR. II. To

GREASILY : I. Lit. : चिक्कणं. II. Grossly : अश्लीलं. [q. v. : चिक्कण: (णा, णं).

GREASY : I. Oily : वसाप्लुत: (ता, तं) (after घृतप्लुत: of N.). II. Smooth :

GREAT : (1) महत् (f. ती) : in most senses : (a) of size : *a g. forest* महावनं, Mu. : v. LARGE. (b) of quantity : *g. collection* महानिचय:, Ki. ; *a g. crowd* महाजनसमूह:, Mu. (c) of weight : *g. news* महती वार्त्ता, H. ; *for g. result* महते फलाय, Ki. : v. IMPORTANT. (d) eminent, noble : *of the g.* महतां, Ki. ; *g. man* महाजन:, Mah. ; *g.-minded* महात्मन् (mfn.), K. : v. PRINCIPAL, CHIEF. (e) of degree etc. : *a g. while* महान् क[illegible] K. ; *g. effort* महान् यत्न:, R. ; *g. sinner* महापातकिन्, Vi. ; *of g*[illegible] महार्ह (f. र्हा), Ku. ; *g. interval* महदन्तरं, P. ; (2) सु (= good) or अति (= very) prefixed (to intensify the meaning) : *to a g. distance* सुदूरं, K. ; *g. many* सुबहु (mfn.), K. ; *to a g. degree* अत्यर्थं, Ki. ; (3) अधिक: (का, कं) (when there is comparison), *the g. animals did not harass the little* जनं न सत्त्वेष्वधिको बबाधे, R. II. 14. ; *g.er devotion* अधिका भक्ति:, K. v. MORE.

GREAT-COAT : no equiv. : *महापोत:.

GREAT-GRANDFATHER etc. : v. GRANDFATHER etc.

GREATEST : in degree : परम: (मा, मं) : v. EXTREME. *In the g. degree* : परं : v. EXTREMELY.

GREATLY : I. Much, exceedingly . q. v. : (1) अति- or सु- in comp. ; (2) अतिशयं ; (3) भृशं. *Very g.* : सुतरां, नितरां, or अतितरां, *his love was very g. implanted* सुतरामारोपितप्रीतिरभवत्, K. II. Nobly : q. v. : by adj.

GREATNESS : (1) महत्त्वं, *for accession of g.* महत्त्वयोगाय, Ki, III. 23. ; (2) महिमन् (m.), *the chief of devotees domineers with her g.* प्रभवति हि महिम्ना स्वेन योगीश्वरीयं, Ma. X. 8. V. EMINENCE, GRANDEUR ; (3) गुरुत्वं (= importance : q. v.) ; (4) उदारता (= magnanimity : q. v.) ; (5) विपुलता (= largeness : q. v.).

Greaves : जङ्घात्राणं and sim. comp.s.

Grecian : I. Adj. : (1) by comp. ; (2) *यावनिकः (की, कं). II. Subs. : (*a*) a Greek *यवनिकः. (*b*) one versed in Greek *यवनिकभाषाज्ञः.

Grecism : *यवनिकभाषानुसारिणी वाक्यपद्धतिः.

Greedily : expr. by adj. : v. also covetously.

Greediness, Greed : I. Covetousness : q. v. : गृध्नुता. II. Voracity : (1) घस्मरता *or* अद्मरता ; (2) जिघत्सा v. hunger.

Greedy : I. Covetous : q. v. : गृध्नु (mfn.). II. Of food : (1) अद्मरः *or* घस्मरः (रा, रं) (= voracious), *the g. destructive Rudra* घस्मरध्वंसरुद्र-, Vi. III. 48. ; (2) जिघत्सु (mfn.) (= wishing to eat) v. hungry.

Greek : i. e. *g. language* : *यवनिकभाषा. For other senses : v. grecian.

Green (adj.) : I. Of color : (1) हरितः (ता, तं) *or* हरित् (mfn.), *about g. paddy* हरिते धान्ये, M. VIII. 330. ; (2) पलाशः (शा, शं) (rare), *a wood g. like new leaves* नवपलाशपलाशवनं, Si. VI. 2. II. Fresh : q. v., *g. manhood* नववयस् ; *g. crop* नवशस्यं. III. Raw, immature : q. v. : अपरिणतः (ता, तं). IV. Not dry, as of g. wood : आर्द्र (f. र्द्रा).

Green (subs.) : I. The color : (1) हरितः ; (2) हरिद्वर्णः ; (3) पलाशः (rare). II. A grassy plain : शाद्वलस्थली : v. also grassy. III. In pl., vegetables : शाकं.

Green, to be *or* become : हरितायते (nomi.) (rare).

Green-finch : पक्षिभेदः ; हारीतः (?).

Greengage : no equiv. : *पलाशफलं. [19

Green-grocer : फलादिविक्रेतृ (f. त्री) ; फलोपजीविन् (f. नी), Ram. II. 90.

Greenhorn : (1) अपरिणतबुद्धि (mfn.) ; (2) अपक्वधी (n. धि) ; etc.

Green-house : *आतपशालं ; हरितगृहं.

Greenish : (1) ईषद्धरितः (ता, तं) ; (2) हरिदाभः (भा, भं). [turity : अपक्वता.

Greenness : I. Lit. : हरितता,-त्वं. II. Freshness : नवता. III. Imma-

Greensward : तृणावृता भूमिः and sim. comp.s.

GREENWOOD (adj.) : by comp., *g. shade* हरितवनच्छाया.

GREET (v.) : सभाजयति (सभाज्, c. 10.), *coming to g.* (*his daughter*) *out of affection* स्नेहात्सभाजयितुमेत्य, U. I. 7. ; *uses the right arm to g. me* सभाजने मे सव्येतरं भुजं प्रयुंक्ते, R. XIII. 43. : v. also TO SALUTE.

GREETER : (1) सभाजयितृ (f. त्री) ; (2) better by verb. [SALUTATION.

GREETING : (1) सभाजनं ; (2) अभिनन्दनं (= congratulation) : v. also

GREGARIOUS : (1) यूथचारिन् (f. णी) and sim. comp.s (= moving in company : as of elephants) ; (2) सङ्घप्रियः (या, यं) and sim. comp.s.

GREGARIOUSLY : (1) by adj. ; (2) सङ्घशः (in flock).

GRENADE : *अग्निगोलिका (used in a like sense in Mah.).

GRENADIER : *हस्तिबरस्थित् (m.).

GREY : v. GRAY. [युतीन्...... गजसोपानयद्दकन्, Ram. II. 72. 24.

GREYHOUND : श्वन् (m.), *and presented many tiger-like g.s* व्याघ्रसंहनन-

GRICE : शूकरशावः,-कः and sim. comp.s.

GRIDIRON : अम्बरीषं (?) ; भ्राष्टं (= frying pan).

GRIEF : (1) शोकः, *broken-hearted from g. on account of me* ममैव शोकेन विदीर्णवक्षसा, N. I. 140. ; (2) दुःखं (= pain), *g. at a son's loss dries up the heart, body, and mind* हृच्छरीरमनःशोषि दुःखं पुत्रवियोगजं, Ram. II. 76. 28. : v. also SORROW, DISTRESS. [सन्तापः.

GRIEVANCE : I. Injury : (1) दुःखं ; (2) कष्टं ; (3) क्लेशः. II. Grief :

GRIEVE (v. i.) : (1) शोचति, *why she will not g. in distress* कथं शोचेन्न दुःखिता, Ram. ; (2) by adj. v. SORRY. *To g. at or for* अनुशोचति, Mah.

GRIEVE (v. t.) : I. To afflict : (1) दुःखयति (nomi.), *this g.s me* अदो दुःखाकरोति मां, Si. II. 11. ; (2) तापयति, सं- (c. of तप्) (stronger), *g.d by widowhood* वैधव्यतापिता, Si. XI. 67. ; (3) दुनोति (दु, c. 5.), *I am not g.d* न दूये, Si. II. To mourn : शोचति, *I g. you* भवन्तं शोचामि, Mr. I.

GRIEVINGLY : शोचमानः (ना, नं) : v. SORROWFULLY.

GRIEVOUS : I. Heinous, aggravated : घोरः (रा, रं). Ph. *g. hurt* घोरक्षतं. II. Full of grief : शोकाकुलः (ला, लं). III. Painful : (1) दुःखाकरः (री, रं) ; (2) दुःखजननः (नी, नं) ; etc.

GRIEVOUSLY : (1) घोरं ; (2) बलवत् ; (3) सशोकं (= sorrowfully) : v. also EXCEEDINGLY, PAINFULLY.

GRIEVOUSNESS : (1) घोरता v. FIERCENESS ; (2) शोकाकुलता (= sorrowfulness) ; (3) शोच्यता (= sadness).

GRIFFIN, GRIFFON : *श्येनसिंहः.

GRIG : I. An eel : कृमिकाभेदः. II. Health : q. v.

GRILL : भृज्जति (भ्रस्ज्, c. 6.) : v. TO FRY.

GRIM : घोरः (रा, रं) : v. FRIHGTUUL, HORRIBLE.

GRIMACE : मुखभङ्गिः, K. ; and sim. comp.s.

GRIMLY : घोरं : v. FIERCELY, STERNLY.

GRIMNESS : घोरता : v. FIERCENESS, FRIGHTFULNESS.

GRIMY : मलिनः (ना, नं) : v. DIRTY, FOUL.

GRIN (v.) : दन्तान् दर्शयति (c. of दृश्), *then the fool g.ned and laughed loudly* ततो जहास स्वनवत् मूढो दन्तान् दर्शयन्, V. p. v. 28. 15.

GRIN (subs.) : (1) विकृतस्मितं (?) ; (2) better as above.

GRIND (v. t.) : I. Lit. : पिनष्टि, निर्-, उत्-, विनिर्-, प्रति-, (पिष्, c. 7.), *say whether we shall g. the sun on the ground* किं ब्रूहि भूमौ पिनषाम भानुं, B. XII. 18. : v. also TO POUND. II. Fig. : पिनष्टि, निष्-, विनिष्-, *g.ed (his) teeth from rage* रोषाद्दन्तान् दन्तैर्निष्पिपेष, Mah. IV. 16. 14. ; *it ground that powder* तदेव पिपेष पिष्टं, N. XIII. 19. ; *g.ing the world* पिष्ट्वा ब्रह्माण्डं, Vi. VI. 10. ; *ground down by taxes* करनिष्पिष्टः (ष्टा, ष्टं) v. TO OPPRESS. III. To rub. : घर्षति (घृष्, c. 1.) : v. TO GNASH, WHET.

GRIND (v. i.) : I. To do g.ing : पेषणं करोति. II. To become ground : पिष्यते, निर्-, विनिर्- (pass. of पिष्).

GRINDER : I. Lit. : पेषकः, निष्-. II. A molar : चर्वणदन्तः (?).

GRINDINGLY : (1) निपिष्य, नि- ; (2) निपीड्य.

GRIND-STONE : I. Whet-stone : q. v. : शाणः. II. Grinding-s. : पेषणी.

GRINNINGLY : दन्तान् दर्शयत् (f. न्ती), श-, V. p.

GRIP : I. Subs. : expr. by ग्रह : v. GRASP. II. Verb : गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) : v. TO CATCH.

GRIPE (subs.) : I. Grasp : q. v. : expr. by ग्रह. II. Handle : हस्तं. III. In pl., pain in the intestines उदरशूलं (?).

GRIPE (v.) : I. To grasp : q. v. II. To cause pain to the bowels : expr. by उदरशूलं (?). III. To distress : सन्तापयति (c. of तप्).

GRIPER : I. Lit. : ग्राहकः. II. Oppressor : पेषकः.

GRISLY : भीषण (f. णा) : v. TERRIBLE, HORRIBLE.

GRIST : I. Corn for grinding : पेष्यं II. Ground-corn : पिष्टं. III. Supply, provision : q. v.

GRISTLE : तरुणास्थि (n.), Sr. (?).

GRISTLY : तरुणास्थिमयः (यी, यं), Monier Williams.

GRIT : I. Sand, gravel : q. v. : शर्करा. II. In pl., oats or wheat coarsely ground : स्थूलपिष्टं (?).

GRITTY : शर्करामयः (यी, यं) (?).

GRIZZEL : पाण्डुरः (रा, रं) : v. GRAY.

GRIZZLY : धूम्रः (म्रा, म्रं), *g. bear* धूम्रभल्लः (?).

GROAN (v.) : रटति (रट्, c. 1.) : v. TO CRY, SIGH.

GROAN (subs.) : रटितं, *very sad g.s* अतिकातरं रटितं, D. : v. also CRY.

GROAT : प्राचीनमुद्राविशेषः ; *चतुष्पादिकः.

GROCER : मध्यवणिज् (m.) (?) ; सितादिविक्रेतृ (m.).

GROCERY : सितादिपण्यं (?).

GROIN : I. Lit. : (1) वंक्षणः ; (2) वाटः. II. In architecture : *वाटः.

GROOM (subs.) : (1) अश्वपालः,-कः ; (2) तुरगपरिचारकः, K. ; and sim. comp.s.

GROOM (v.) : परिचर्यां करोति (— with gen.) ; परिचरति (चर्, c. 1.).

GROOVE : I. Subs. : (1) रेखा (= line) ; (2) प्रणाली (= canal). II. Verb. : रेखां or प्रणालीं करोति (?).

GROPE (v.) : परामृशति (मृश्, c. 6.) : v. TO SEARCH, FEEL.

GROPINGLY : अन्धकारे परामृशत् (f. ती) (?).

GROSS : I. Bulky : स्थूलः (ला, लं). II. Coarse : स्थूलः (ला, लं). III. Stupid : स्थूलः (ला, लं). IV. Obscene : q. v. V. Great, as g. injustice : महत् (f. ती). VI. Whole, total : q. v.

GROSSLY : I. Greatly : भृशं. II. Indecently : अश्लीलं.

GROSSNESS : I. Thickness, coarseness : स्थौल्यं or स्थूलता. II. Enormity, greatness : महत्त्वं. III. Indecency : अश्लीलता.

GROT, GROTTO : (1) कन्दरा ; (2) दरी v. CAVE. [by adj.

GROTESQUE : I. Adj. : अपरूपः (पा, पं) (?). II. Subs. : अपरूपं (?) or

GROTESQUELY : अपरूपं (?) : v. also RIDICULOUSLY.

GROTESQUENESS : अपरूपता (?) : v. also RIDICULOUSNESS.

GROUND (subs.) : I. Lit. : (1) भूमिः or भूः, *good g.* गुणवती भूमिः, Ka. ; *in another's g.* परभूमौ, Vi. ; *seeing him fallen on the g.* तं दृष्ट्वा पतितं भूमौ, Ram. VI. 92. 63 ; *gone to the g.* गतो भुवि, Ku. XVI. 41. ; (2) क्षितिः (= earth), *fruitful g.* फलवती क्षितिः, R. ; (3) स्थलं,-ली, सं-, (= high g.), *let us stand from here on high (fighting) g.* तदितः स्थलीमधितिष्ठाव, Vi. v. ; *lying on g. full of Dub grass* अदभ्रदर्भामधिशय्य संस्थलीं, Ki. I. 58. ; (4) स्थण्डिलं (= cleared g.) (rare), *on the bare g.* स्थण्डिल एव केवले, Ku. v. 12. ; (5) रणं (= battle : q. v. : poet. for battle g.), Ram. ; (6) भूतलं or महीतलं (= surface of earth), V. p. II. Basis : (1) मूलं v. ROOT ; (2) कारणं v. CAUSE ; (3) प्रयोजनं v. OBJECT. III. In painting : भित्तिः, *although the g. is plain* भित्तौ समायामपि, Sa. VI. 16. IV. In pl., dregs : मलं. Ph. : (a) *to gain g.* उपचीयते (pass. of चि) v. TO ADVANCE ; (b) *to lose g.* अपचीयते v. TO DECLINE ; (c) *to give g.* v. TO RECEDE.

GROUND (v. i.) : भूमिं or क्षितिं स्पृशति (स्पृश्, c. 6.) (?) or भूमौ or क्षितौ लगति (लग्, c. 1.) (?) [comp. modern idioms].

GROUND (v. t.) : I. Lit. : भूमौ लगयति (c. of लग्,) (?). II. To establish : q. v. : expr. by मूलः (ला, लं), *g.ed in love* प्रेममूलः (ला, लं).

GROUND-FLOOR : प्रथमो भूभागः (after N.) ; sim. भूमिः or क्षितिः (when the sense is clear).

GROUND-IVY : लताविशेषः.

GROUNDLESS : अमूलः or निर्मूलः (ला, लं), -कः (का, कं) : v. also FALSE.

GROUNDLESSLY : (1) अमूलं ; (2) निष्कारणं : v. also FALSELY.

GROUNDLESSNESS : (1) अमूलता ; (2) असारता (= emptiness).

GROUND-NUT : चीनवादामः (?).

GROUND-RENT : भूमिकरः (?) ; स्तोमः, N. s.

GROUNDSEL : ओषधिभेदः ; *भूमिवर्धनः.

GROUNDWORK : I. Lit. : भित्तिमूलं. II. First cause : निदानं. [(5) ओघः.

GROUP (subs.) : (1) सङ्घः, *in g.* सङ्घशः ; (2) समवायः ; (3) समूहः ; (4) गणः ;

GROUP (v. t.) : गणीकरोति (?) : v. TO ARRANGE.

GROUSE : वन्यपक्षिभेदः. [(1) गृहारामः ; (2) निष्कुटः.

GROVE : (1) वृक्षवाटिका ; (2) उपवनं ; (3) आरामः. *A g. near a house* :

GROVEL : रिङ्गति (रिङ्ग्, c. 1.) : v. TO CRAWL.

GROVELLING (adj.) : कृपण (f. णा) : v. MEAN, BASE.

GROW (v. i.) : I. To increase : वर्धते (वृध्, c. 1.), *the fish grew there* स तत्र ववृधे मत्स्यः, Mah. III. 187. 12. : v. TO GROW UP. II. To be produced : जायते (जन्, c. 4.) or भवति (भू, c. 1.), *barley g.s here* यवोऽत्र जायते or भवति. Ph. *land where all crops g.* सर्वशस्यप्रदा भूमिः, K. b. III. To become : q. v. : जायते or भवति, *grew fierce* क्रूरमजनि, Si. IV. To arise from : q. v. : जायते,

GROW (v. t.) : i. e. to raise : करोति (कृ, c. 8.). *N. B.* रोपयति, सं-, (c. of रुह्) is gen. restricted to planting.

GROW UP : (1) वर्द्धते, परि-, सं-, (वृध्, c. 1.), *Rajavahana grew up with the minister's sons* राजवाहनो मन्त्रिपुत्रैः सहावर्द्धत, D. ; (2) एधते (एध्, c. 1.) (rare), *g.n up with young deer* मृगशावैः समम् एधितः (ता, तं), Sa. II. ; (3) रोहति, प्र-, (रुह्, c. 1.) (of trees etc.), *as seeds g.* यथा बीजानि रोहन्ति, Vri.

GROWER : (1) रोपयितृ (m.) ; (2) रोपकः, आ-, *g. of trees* वृक्षारोपकः, M.

GROWL (v.) : चित्कारं करोति : v. also TO ROAR.

GROWL (subs.) : चित्कारः : v. also ROAR.

GROWN UP (adj.) : i. e. adult : प्रौढः (ढा, ढं).

GROWTH : I. Increase : q. v. : वृद्धिः. Ph. : *of one year's g.* एकवर्षीय (f. या) : *full g.* परिणामः v. MATURITY. II. Product : q. v.

GRUB (subs.) : I. A larva : कृमिः (?). II. Dwarf : वामनः.

GRUB (v.) : I. To dig : खनति (खन्, c. 1.). *G. up* उन्मूलयति, विदलति (दल्, c. 1.), Ram. II. To beg : q. v. : भिक्षते.

GRUBBER : I. A digger : खनकः. II. An instrument : खनित्रं.

GRUBSTREET (adj.) : perh. ग्राम्य (f. म्या) (lit. village).

GRUDGE (v.) : (1) दूयते (pass. of दु) (= to be grieved) ; (2) by साभ्यसूयः (या, यं) (= envious) ; (3) by वदति (= to say).

GRUDGE (subs.) : (1) रागः v. ENMITY ; (2) अभ्यसूया (= envy).

GRUDGINGLY : (1) अनिच्छया (= unwillingly) ; (2) दुःखेन (with difficulty).

GRUEL : (1) यवागूः ; (2) काञ्जिकं ; (3) आरनालं.

GRUFF : कर्कशः (शा, शं) : v. ROUGH, HARSH.

GRUFFLY : कर्कशं : v. ROUGHLY, HARSHLY.

GRUFFNESS : कार्कश्यं : v. ROUGHNESS, HARSHNESS.

GRUMBLE : I. To complain : (1) न तुष्यति (तुष्, c. 4.) ; (2) खिद्यते (खिद्, c. 4.) (= to be distressed). II. To roar : q. v.

GRUMBLER : expr. by verb.

GRUMBLINGLY : (1) असन्तुष्टः (ष्टा, ष्टं) (= discontented) ; (2) सखेदं.

GRUNT (v.) : *g.ed loud* अगर्जे परिघर्घरं, V. p. I. 4. 25. ; *where do not fierce g.ing boars g.* क: क: कुत्र न घुर्घुरायितघुरो घोरो घुरेत्सूकर:, Kav.

GRUNT (subs.) : घर्घरनाद: and sim. comp.s : v. CRY.

GRUNTLING : शूकरशाव:,-क:.

GUANO : सामुद्रिकपक्षिमलं ; *मतनं.

GUARANTEE (subs.) : I. The person : प्रत्ययप्रतिभू:, Mit. II. An engagement : प्रत्यय:, *on my g., give him goods* मत्प्रत्ययेनास्य द्रव्यं देहि, Mit. : v. SECURITY. [surety).

GUARANTEE (v.) : (1) expr. by प्रत्यय: ; (2) प्रतिभूर्भवति (= to become

GUARD (v. t.) : (1) रक्षति, परि-, सं-, अभि-, प्रति-, (रक्ष्, c. 1.), *and the gods of quarters g.ing (your) strength as to penances* रक्षन्तस्तपसि बलञ्च लोकपाला:, Ki. v. 50 ; *was well-g.ed and well protected like the edifice of Indra* सुरक्षितं सुगुप्तञ्च यथेन्द्रभवनं तथा, Mah. ; (2) गोपायति, अभि-, सं-, अनु-, (गुप्, c. 1.), *g.ed himself undaunted* अगोपात्मानमत्रस्त:, R. I. 21. : v. also TO PROTECT.

GUARD AGAINST : अप्रमत्त: (त्ता, त्तं) भवति : v. CAREFUL.

GUARD (subs.) : I. G.ing. : रक्षा *or* रक्षणं : v. PROTECTION. Ph. : *off the g.* प्रमत्त: (त्ता, त्तं) v. CARELESS ; *be on your g.* सावधानो भव, U. v. v. CAREFUL ; *to monut g.* रक्षां अधितिष्ठति (स्था, c. 1.) (?). II. One who g.s : (1) रक्षिन् (m.) ; (2) रक्षक: ; (3) रक्षाधिकृत:. *N. B.* Use pl. when it conveys many, *life-g.* अङ्गरक्षका:, Bho. *G.-master* गुल्मस्थानाधिप:, Mu. v. III. In a vessel, a fence : आवरणं (?).

GUARDED (adj.) : (1) अप्रमत्त: (त्ता, त्तं) ; (2) अवहित: (ता, तं).

GUARDEDLY : (1) by adj. ; (2) सावधानं ; (3) निभृतं.

GUARDIAN : I. Protector : q. v. : (1) रक्षक: ; (2) रक्षितृ (m.) ; (3) गोप्तृ (m.) ; (4) गोपायक:, *of the g.s of the three worlds* गोपायकानां भुवनत्रयस्य, Ki. II. Of a minor or female : रक्षक:, *the husband is the g. of a married woman* (lit. in youth) भर्ता रक्षति यौवने, H.

GUARDIANLESS : अनाथः (था, थं) ; अरक्षकः (का, कं) (?).

GUARDIANSHIP : I. Care, defence : रक्षा. II. The office : रक्षकपदं (?).

GUAVA : (1) अञ्जीरं ; (2) आमलं (?) (comp. H. आमरूद्).

GUDGEON : क्षुद्रमत्स्यभेदः.

GUERDON : फलं : V. REWARD.

GUESS (subs.) : (1) ऊहः V. CONJECTURE ; (2) शङ्का (= apprehension).

GUESS (v.) : (1) शङ्कते, आ-, (शङ्क्, c. 1.) (= to apprehend : q. v.) ; (2) तर्कयति, वि-, (तर्क्, c. 10.) V. TO CONJECTURE ; (2) अनुमिमीते, (मा, c. 3.) (= to infer : q. v.) ; (4) ऊहते (ऊह्, c. 1.), B.

GUEST : (1) अतिथिः (= one who comes unasked), *make (him) the g. of the abode of Death.* विधेहि कीनाशनिकेतनातिथिं, Si. ; (2) निमन्त्रितः (ता, तं) (= invited), C. ; (3) अभ्यागतः (ता, तं) (= visitor) ; (4) प्राघूर्णिकः (= 1 : rare) ; (5) प्रेक्षकः (= spectator), U. VII.

GUIDANCE : expr. by उपदेशः or शासनं : V. ADVICE, COUNSEL.

GUIDE (subs.) : I. To a place : (1) अध्वदर्शिन् (f. नी) and sim. comp.s, *I myself would be your g.* अहमेव भवेयमध्वदर्शी, D. VI. ; (2) पथोपदेशकः, Ra. IV. II. Adviser, leader : q. v. : उपदेष्टृ (f. ष्ट्री).

GUIDE (v. t.) : I. To lead : q. v. : (1) नयति (नी, c. 1.) ; (2) पथं दर्शयति (c. of दृश्) or उपदिशति (दिश्, c. 1.). II. To direct : (1) उपदिशति ; (2) शास्ति, अनु-, (शास्, c. 2.) : V. also TO CONTROL.

GUIDE-POST : पथदर्शककाष्ठं (?).

GUIDER : V. GUIDE (subs.).

GUILD : श्रेणी, (?) ; वणिक्समाजः (?).

GUILDHALL : पौरशाला ; श्रेष्ठिसदनः.

GUILE : (1) माया ; (2) कपटं : V. DECEIT, CUNNING.

GUILEFUL : (1) मायिन् (f. नी) ; (2) कापटिकः (की, कं) : V. DECEITFUL.

GUILELESS : (1) अमायः (या, यं) ; (2) निष्कपटः (टा, टं) : V. SIMPLE, HONEST.

GUILELESSLY : (1) निष्कपटं ; (2) मायां विना : V. SINCERELY.

GUILELESSNESS : (1) निष्कपटता ; (2) अमायता ; (3) अजिह्मता.

GUILLOTINE : *मस्तकच्छेदनं ; शिरश्छेदयन्त्रं.

GUILT : I. Crime : q. v. : (1) अपराधः ; (2) पापं. II. Criminality : expr. by crime : *my g. has fallen on another's shoulders* मया कृतं पापमन्यस्य मस्तके निपतितं, Mr. IX.

GUILTILY : (1) सापराधं ; (2) सपापं : v. WICKEDLY.

GUILTINESS : (1) अपराधिता ; (2) कृतापराधता ; (3) by adj.

GUILTLESS : (1) निष्पापः (पा, पं), *g. livelihood* निष्पापा वृत्तिः, Raj. ; (2) अपापः (पा, पं), *thousands of g. men* अपापानां सहस्राणि, Mr. IX. ; (3) निरपराधः (धा, धं) v. INNOCENT.

GUILTLESSNESS : (1) निष्पापता ; (2) निरपराधिता : v. INNOCENCE.

GUILTY : (1) पापिन् (f. नी), *the love of the g. couple* पापिनोः प्रेम तत्तयोः, Raj. ; (2) पातकिन् (f. नी), *this g. Brahmin* अयं हि पातकी विप्रः, Mr. IX. ; *g. of heinous offences* महापातकिन्, V. S. ; (3) अपराधिन् (f. नी), *I am surely g.* अपराधी नूनमहं, V. II. ; (4) कृतापराधः (धा, धं) ; (5) लब्धापराधः (धा, धं).

GUINEA : स्वर्णमुद्राविशेषः ; *प्राचीनसुवर्णः.

GUINEA-FOWL : *चित्रकुक्कुटः.

GUINEA-PIG : *विन्ध्यशूकरः.

GUISE : (1) वेषः v. DRESS ; (2) छद्मन् (n.) v. DISGUISE.

GUITAR : *षड्तन्त्री ; द्विस्थानपरिवादिनी : v. LUTE. [उपसागरः (?).

GULF : I. An abyss : q. v. : खातं. II. A bay : (1) महाखातं (?) ; (2)

GULFY : घूर्णिमयः (यी, यं) (?).

GULL (subs.) : (1) गङ्गाचिल्ली ; (2) जलकुक्कुटी.

GULL (v.) : v. TO DELUDE, CHEAT.

GULLET : गलः, *does not go below the g.* विशत्यधो न गलात्, K.

GULLIBILITY : expr. by circum.

GULLIBLE : यत् शृणोति तत् श्रद्दधाति : v. CREDULOUS, SILLY.

GULLY : प्रणाली : V. CHANNEL.

GULLY-HOLE : प्रणालीमुखं (?) and sim. comp.s.

GULP (v.) : *g. down* : ग्रसते (ग्रस्, c. 1.) : V. TO SWALLOW. *G. up* : उद्गिरति (गॄ, c. 6.) V. TO DISGORGE.

GULP (subs.) : I. A swallow : ग्रासः. II. G.ing up : उद्गिरणं.

GUM (subs.) : I. Of the mouth : (1) दन्तवेष्टः, *whose g.s suddenly bleed* शोणितं दन्तवेष्टेभ्यो यस्याकस्मात् प्रवर्त्तते, Bha. ; (2) दन्तमांसं. II. Of trees : निर्यासः (?). III. For gumming : *गोमं. *G.-boil* : दन्तपुप्पुटः, Bha.

GUM (v. t.) : *गोमयति (nomi.) : V. TO GLUE.

GUMMY : V. VISCOUS, ADHESIVE.

GUN. : I. Cannon : *कामानं, *g. carriage* *कामानयानं. II. Musket : *बन्दुकं. *N. B.* Under Mah. III. 15. 5., Nil. identifies महायन्त्रं with great and क्षुद्रयन्त्रं with small g.s, but without authority.

GUN-BARREL : *कामाननाली.

GUN-COTTON : *स्फोटकपत्रं.

GUNNER : *कामानिकः ; कामानाधिकृतः.

GUNNERY : *कामानविज्ञानं ; आग्नेयास्त्रविद्या.

GUN-POWDER : आग्नेयचूर्णं. Nil. uses आग्नेयौषधं probably in this sense.

GUN-SHOT : I. Subs. : *कामानविषयः. II. Adj. : कामानक्षतः (ता, तं).

GUN-SMITH : *बन्दुककारः.

GUNWALE, GUNNEL : *कामानदर्शनं ; उच्चधारा.

GURGLE (v.) : घर्घरायते (nomi.), *g. stream* घर्घरवा सरित्, Ma. v. 19. "यथाह पूर्यमाणस्य जलकुम्भस्य निःस्वनं । घर्घुर्विषयेऽश्रौषं वारणस्येव बृंहितं ॥" Ram.

GURGLE, GURGLING (subs.) : घर्घरायितं (?) ; घर्घरशब्दः and sim. comp.s.

GURNARD, GURNET : समुद्रमत्स्यविशेषः.

GUSH (subs.) : प्रवाहः : V. FLOW, RUSH.

GUSH (v.) : प्रपतति (पत्, c. 1.) : V. TO FLOW, RUSH.

GUSHING (adj.) : i. e. soft-hearted : कोमलहृदयः (या, यं).

Gust : I. Of wind : चण्डवातः and sim. comp.s. II. Enjoyment : सम्भोगः. III. Relish : स्वादः.

Gusts : रुचिः : v. TASTE, RELISH.

Gusty : v. STORMY, TEMPESTUOUS.

Gut (subs.) : अन्त्राणि (n. pl.) : v. INTESTINES.

Gut (v.) : I. Lit. : अन्त्राणि अपनयति (नी, c. 1.), निर्हरति (हृ, c. 1.), etc. II. To plunder : लुण्ठति.

Gutter : I. Of a house : स्यन्दनिका, Mit. II. A channel : प्रणाली.

Guttural : कण्ठ्य (f. ण्ठ्या), *g. letter* कण्ठ्यवर्णः. *G. sound* कण्ठकुहरं (rare).

Guzzle (v.) : अतिपानं करोति : v. TO DRINK.

Guzzle, Guzzler : अतिपायिन् (f. नी) : v. DRUNKARD.

Gymnasium : व्यायामशाला, *school of g.* व्यायामविद्याशाला.

Gymnastic (adj.) : by comp., *g. exercises* व्यायामः.

Gymnastics : धावनलङ्घनाभिहरणादिक्रीडाः ; व्यायामः (= exercise) : v. also WRESTLING, FENCING.

Gymnosophist : योगिन् (f. नी) : v. ASCETIC.

Gypsum : प्रस्तरविशेषः ; *याचः,

Gypsy : *याचः (f. ची) ; डाम्बिः.

Gyration : घूर्णिः : v. ROTATION.

Gyve : निगडः : v. FETTER, CHAIN.

H

Ha : आः : v. OH.

Habeas Corpus : *दर्शनशासनं.

HABERDASHER : सूच्यादिक्षुद्रपण्यविक्रेतृ (m.) *or* -विक्रयिन् (m.).

HABILIMENT : वसनं : V. GARMENT, DRESS.

HABIT : I. Dress : q. v. : वेशः. II. Condition, temperament : q. v. : अवस्था. III. Practice, custom : (1) अभ्यासः (?) ; (2) शीलं (?), *of bad h.s* अशीलः (ला, लं), Ki. *To be in the h. of* : -शीलः (ला, लं) in comp.

HABIT (v.) : V. TO DRESS, CLOTHE.

HABITABLE : वासयोग्यः (ग्या, ग्यं) : V. INHABITABLE.

HABITANT : निवासिन् (f. नी) : V. INHABITANT.

HABITATION : (1) वसतिः, *the h. of serpents* भुजङ्गमानां वसतिः, R. ; (2) धामन् (n.), *the h. of gods* त्रिदशधाम, N. : V. RESIDENCE, HOUSE.

HABITUAL : (1) नित्य (f. त्या) (= every day) ; (2) अभ्यासजः (जा, जं) (formed by habit) (?).

HABITUALLY : (1) नित्यं ; (2) सततं (= constantly).

HABITUDE : I. Familiarity : q. v. II. Mode : प्रकारः (?).

HABITUATE : अभ्यासं करोति : V. TO ACCUSTOM.

HACK (subs.) : I. A cut : q. v. II. A procuress : q. v. III. A horse for hire : भाटकघोटकः (?).

HACK (v.) : व्यव-च्छिनत्ति (छिद्, c. 7.) : V. CUT TO PIECES.

HACKNEY-COACH : भाटकयानं (?) ; gen. simp. यानं.

HACKNEYED (adj.) : (1) साधारण (f. णी) (= common) ; (2) जीर्णं (f. र्णा) (= worn out) ; (3) बहुभिः प्रणीतः (ता, तं) (of subjects), Ana. ; (4) बहुप्रयुक्तः (क्ता, क्तं) (of words, etc.).

HADDOCK : समुद्रमत्स्यविशेषः ; *हाडकः.

HAFT : मुष्टिः : V. HANDLE, HILT.

HAG : (1) जरती ; (2) राक्षसी (in contempt).

HAGGARD : I. Emaciate, lean : q. v. : परिक्षामः (मा, मं). II. Wild, rough : q. v.

HAGGLE (v.) : perh. कलहं करोति.

HAH : आः : V. OH.

HAIL (interj.): नमः (with dat.), "शिखिनेऽनेकशिखाय ते नमः", Ki.

HAIL (subs.): (1) शिलावृष्टिः; (2) करकावृष्टिः, *heavy h.* तुमुलकरकावृष्टिः, Me. I. 55. *H.-water:* करकाजलं, Bha.

HAIL (v.): I To salute: q. v.: वन्दते (वन्द्, c. 1.). II. Of h.: expr. by subs. or वर्षति, *it h.ed. heavily burning firebrands* ज्वलदङ्गारचयमंभसालं ववर्ष गाढं, Ku.

HAIL-STONE: (1) करका; (2) वर्षोपलः and sim. comp.s.

HAILY: expr. by comp., *h. shower* करकावृष्टिः.

HAIR: I. Of the head: (1) केशः, *seizing by the h.* केशग्रहलीला, P.; *here they are dressing the h. of horses* इतोऽश्वानां केशकल्पना क्रियते, Mr. IV.; *the Sakas with short h., the Paradas with flowing h.* अर्धमुण्डान् शकान् प्रलम्बकेशान् पारदान्, V. p. IV. 3.; *arranging the h. in the folds of a peacock's tail* मयूरबर्हिभंग्या केशपाशं विधाय, D.; (2) कचः; (3) कुन्तलः; (4) चिकुरः; (5) शिरोरुहः, मूर्धजः, etc. (poet.). *The entire h. of the head:* (1) केशपाशः; (2) केशकलापः; (3) कचौघः, N.; (4) चिकुरप्रकरः, N.; etc., *(her) h. not very curly, thick, long, and every one of them naturally equal, smooth, and black* अनतिभङ्गुरो बहुल आयामवानेकैकनिसर्गसमस्निग्धनीलो मूर्धजकलापः, D. VI. *Matted* or *clotted h.*: जटा,-जूटः. *Curly h.*: (1) अलकः; (2) चूर्णकुन्तलः. *H. twisted together into a single braid:* वेणि(-णी), *to do so* वेणिं or शिखां बध्नाति, Me. *A braid of h.*: कबरी. *Ornamental h.*: धम्मिल्लः (rare). II. Of the body: (1) रो(लो)मन् (n.), *with gladdenned h.* हृष्टरोमन् (mfn.), Ram.; (2) वालः (specially of an animal's tail), Ki.; (3) तनु(नू)रुहं (poet.). III. Of plants: केश(स)रः. Ph. *a h.'s breadth* रेखामात्रमपि, R.

HAIR-CLOTH: लो(रो)मपटः (??).

HAIR-DRESSER: केशकल्पकः: V. BARBER.

HAIRINESS: लो(रो)मशता,-त्वं: V. HAIRY.

HAIRLESS: I. Of the head: (1) अकेशः (शा, शं); (2) केशहीनः (ना, नं)

and sim. comp.s, *like a crest on a h. head* शिरसीव कङ्कणमपेतमूर्द्धजे, Si. xv. 33. II. Of the body : निर्लोमन् (mfn.) and sim. comp.s.

HAIR-POWDER : केशचूर्णं (?).

HAIR-SPRING : *केशायततारः ; सूक्ष्मतारः.

HAIRY : (1) लो(रो)मशः (शा, शं) ; (2) लोमावृतः (ता, तं).

HALBERD : शूलविशेषः.

HALCYON : I. Subs. : मत्स्यरङ्कः : v. KINGFISHER. II. Adj. : v. PEACEFUL, HAPPY.

HALE (adj.) : सुस्थः (स्था, स्थं) : v. HEALTHY, ROBUST.

HALE (v. t.) : आकर्षति (कृष्, c. 1.) : v. TO PULL.

HALF (subs.) : (1) अर्द्धं, *h. the day is over* अर्द्धं गतं दिवसस्य, V. ; *will take the other h.* अपरमर्द्धं ग्रहीष्यति:, Da. ; *and its h. in width* तदर्द्धेन तु विस्तृता, A. p. ; (2) अर्द्धभागः *or* अर्धांशः, *with h. of it* तदर्द्धभागेन, Ku. Ph. *in h.* i. e. in two द्विधा ; *each of them went halves with her* अर्द्धार्द्धभागाभ्यां तामयोजयतामुभे, R. x. 56.

HALF (adj.) : अर्द्ध (f. र्द्धा), *h.-moon* अर्द्धचन्द्रः : v. HALF (subs.).

HALF-AFRAID : भीतभीतः (ता, तं), Ki. xiv. 65.

HALF-BINDING : अर्द्धचर्मबन्धनं (?).

HALF-BLOOD : v. HALF-BROTHER, HALF-SISTER.

HALF-BOOT : *आगुल्फपादुका.

HALF-BRED : अर्द्धमिश्रितः (ता, तं) (?) (used in Bengali).

HALF-BROTHER : I. By the same father : (1) वैमात्रेयभ्राता ; (2) सापत्नः (rare) ; (3) अन्योदर्यो भ्राता, Mit. II. By the same mother : (1) मातृजो भ्राता, Mah. ; (2) अन्यपितृजो भ्राता, K. b.

HALF-BURNT : (1) अर्द्धदग्ध (f. ग्धा) and sim. comp.s ; (2) दग्धादग्ध (f. ग्धा), [D.

HALF-CASTE : सङ्कीर्णयोनि (mfn.), M. x. 25.

HALF-COOKED : अर्द्धसिद्धः (द्धा, द्धं).

HALF-DEAD : (1) अर्द्धमृतः (ता, तं) ; (2) मृतकल्पः (ल्पा, ल्पं) ; (3) मृतप्रायः (या, [यं).

HALF-DOZENTH : षष्ठ (f. ष्ठी) : v. SIXTH.

HALF-EATEN : अर्धोपभुक्त: (क्ता, क्तं), Ku. and sim. comp.s.

HALF-HEARTED : निर्हृदय: (या, यं) (= without any heart).

HALF-HOLIDAY : in schools : perh. अर्धानध्याय:.

HALF-LEARNED : v. HALF-BRED.

HALF-OPEN : (1) अर्धविवृत: (ता, तं) and sim. comp.s ; (2) कूटाकूट: (टा, टं).

HALF-PENNY : ताम्रमुद्राविशेष: ; *अर्धपाणि:.

HALF-SEAS-OVER : (1) अर्धमत्त: (त्ता, त्तं) ; (2) मध्येन मदेन मत्त: (त्ता, त्तं), Ni.

HALF-SISTER : I. By the same father : वैमात्रेयभगिनी. II. By the same mother : अन्यपितृजा *or* मातृजा भगिनी.

HALF-WAY (adv.) : अर्धपथे, V. I. and sim. comp.s.

HALF-YEAR : (1) षण्मास: ; (2) अर्धवर्ष: and sim. comp.s.

HALF-YEARLY : I. Adj. : (1) षाण्मासिक: (की, कं) ; (2) अर्द्धवार्षिक: (की, कं). II. Adv. : षण्मासे षण्मासे, M.

HALIBUT : समुद्रमत्स्यविशेष:.

HALL : (1) शाला ; (2) सभा (= public h.), *the h. of Brahma is not supported by columns* ब्राह्मी सभा स्तम्भैर्न धृता, Mah. ; (3) चैत्यं,-कं (= religious h. of Budhists), Mah. II. 21. 19.

HALLELUJAH : ईश्वरगीतं (?).

HALLOO (interj.) : (1) भो: *or* भो *or* भो भो ; (2) हंहो.

HALLOO (v.) : उच्चै: शब्दायते (nomi.) : v. TO CALL.

HALLOW (v.) : पुनाति (पू, c. 9.), मन्त्रपूत: (ता, तं), K. : v. TO SANCTIFY.

HALLUCINATION : मतिविभ्रम: : v. DELUSION, DREAM.

HALM, *or* HAUL : काण्ड: : v. STALK, STRAW.

HALO : तेजस् (n.), K. : v. also GLORY.

HALT (v.) : I. To stop : (1) अवतिष्ठति (स्था, c. 1.) (= to stay) ; (2) विश्राम्यति (श्रम्, c. 4.) (= to rest). *H.ing place* (for troops) : निवेश: (= encampment), R. XVI. 29. II. To hesitate : विचिकित्सते. III. To limp ; q. v. : खञ्जति (खञ्ज्, c. 1.).

HALT (subs.): I. Stay, rest: अवस्थितिः. II. Lame: खञ्जः.

HALT, HALTING (adj.): पङ्गु (mfn.): v. LAME. [कण्ठपाशः.

HALTER (subs.): I. Rope, noose: q. v.: रज्जुः. II. For the neck:

HALTER (v.): कण्ठपाशेन बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) (?): v. TO BIND.

HALVE (v.): अर्द्धार्द्धं करोति. *H.ing it with the gambling-master* तदर्द्धं सभिकाय दत्वार्द्धं खेलत्, D. II.

HALVED (adj): in botany: *अर्द्धच्छिन्नः (न्ना, न्नं).

HALVES: *to cry h.* अर्द्धं ममेति वदति (वद्, c. 1.).

HAM: I. The back of the knee: मन्दिरः. II. The thigh: ऊरुः. III. Of hog: *लावणशूकरोरुः; शौकरं.

HAMLET: पल्लिः,-ग्रामः: v. VILLAGE.

HAMMER (subs.): (1) मुद्गरः; (2) अयोघनः (=forge-h.), R.

HAMMER (v.): I. Lit.: मुद्गरेण आहन्ति (हन्, c. 2.) II. To contrive: q.v.

HAMMOCK: *दोलशयनं.

HAMPER (subs.): पेटा, पेटी, पेटकः, *or* पेटिका.

HAMPER (v.): निरुणद्धि (रुध्, c. 7.): v. TO CONFINE, FETTER.

HAMSTER: *धर्मंधमूषकः.

HAMSTRING (subs.): मन्दिरशिरा.

HAMSTRING (v.): I. Lit.: मन्दिरशिराः छिनत्ति. II. To disable: q. v.

HAND (subs.): I. Lit.: (1) हस्तः, *taking each other's h.* अन्योन्यहस्तग्राहं, Vi. v.; *h. to h.* हस्ताहस्ति; *this kingdom has fallen into the h.s of the king of Ashmaka* अश्मकेन्द्रस्य हस्ते राज्यमिदं पतितं, D. VIII.; *they touch each other's h.* (= English shaking of h.s) अन्योऽन्यं हस्तं स्पृशतः, V. I.; *who has earned the title of hero with his own h.* स्वहस्तार्जितवीरशब्दः, R. II. 64.; *Chandragupta is now under (my) h.* हस्ततलगतः सम्प्रति चन्द्रगुप्तः, Mu.; (2) करः, *taking (her) by the h.* [तां] आददानः करेण, Ku. VII. 94.; *carrying on one h......., on the other......* एकेन ......अपरेण......करेण कलयन्, K.; *right h.* दक्षिणः *or* वामेतरः (=

other than left) करः, R. II. 31. ; (3) पाणिः, *with a club in h.* दण्डपाणि (mfn.) ; *pressing of h.s* (i. e. marriage) पाणिपीडनं, Ku. ; *this arm is stretched, take (my) h. with (your) h.* [*in friendship*] गृह्यतां पाणिना पाणिर्बाहुरेष प्रसारितः, Ram. IV. 4. 13. Ph.: (*a*) *to join the h.s* हस्तौ समानयति, R. II. 64. or gen. अञ्जलिं बध्नाति, M. n.: (*b*) *fore h.* अग्रहस्तः, Ku. v. 63. : (*c*) *on the one h.......on the other* एकतः......एकतः *or* अन्यतः, K. : (*d*) *if on the other h.......* अथ यदि......, K. : (*e*) *on all h.s* सर्वथा, K. : (*f*) *at h.* प्रत्यासन्नः (न्ना, न्नं), *the time for going home is at h.* प्रत्यासीदति गृहगमनकालः, K. v. NEAR : (*g*) *in h.* (1) lit. हस्ते ect. ; (2) fig. हस्तस्थ (f. स्था), हस्तगतः (ता, तं), etc.: (*h*) *from h. to h.* हस्ताहस्तं *or* -हस्तान्तरं : (*i*) *h. in h.* (1) = unitedly : q. v. : हस्ताहस्ति ; (2) = fit. : q. v. : (*j*) *to lend a h.* हस्तं ददाति v. TO HELP. : (*k*) *off h.* ; *out of h.* त्वरितं : (*l*) *to live from h. to mouth* यदर्जयति तदुदरपूर-णायैव भवति. II. Handwriting : हस्तः, *under his own h.* स्वहस्तपरिचि-ह्नितः (ता, तं), Y. Ph. *he writes a good h.* शोभनं हस्तलिखितं तस्य. III. Of a clock : प्रदर्शनी (?) *hour-h.* *घटिकाप्रदर्शनी : v. GNOMON.

HAND (v.) : I. To h. over : हस्ते *or* करे *or* पाणौ ददाति (दा, c. 3.). II. To lead with the h. : हस्तेन *or* करेण *or* पाणिना गृहीत्वा *or* आदाय नयति (नी, c. 1.). [K.

HAND DOWN : ph. *h.ed down by tradition* अनेकगुरुपरम्परासमागतः (ता, तं),

HAND-BARROW : *हस्तयानं.

HAND-BELL : घण्टा (which is always used for h.).

HAND-BILL : I. A hatchet : दात्रं II. A printed sheet : चीनकापत्रं (?).

HAND-BOOK : उपक्रमणिका, Vidyásàgara.

HAND-BREADTH : हस्ताद्धं (हस्तः gen. = cubit).

HAND-CUFF : (subs.) : (1) हस्तशृङ्खलं (?) ; (2) हस्तबन्धः (?).

HAND-CUFF (v.) : हस्तौ बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) *or* संयच्छति (यम्, c. 1.), *h.ed on the back* पश्चाद्बाहुबद्ध (f. द्धा), Mr. x.

HAND-FUL : I. Lit. : मुष्टिः. II. Fig. : expr. by few, small.

HAND-GALLOP : चतुष्पुलायितं (?), Si.

HANDICRAFT : शिल्पं : v. ART, BUSINESS.

HANDICRAFTSMAN : शिल्पिन् (m.) : v. ARTISAN.

HANDIWORK : (1) हस्तकर्मन् (n.) (?) ; (2) better by sim. हस्तः.

HANDILY : (1) कृतहस्ततया ; (2) हस्तलाघवेन.

HANDINESS : (1) कृतहस्तता ; (2) लघुहस्तता ; (3) हस्तलाघवं.

HAND-KERCHIEF : *रौमालं ; हस्तकेतुः.

HANDLE (subs.) : I. Lit. : (1) मुष्टिः, *the h. of swords and similar weapons is hilt* त्सरुः खड्गादिमुष्टौ स्यात्, A. ; (2) दण्डः, *h. of a plough* ईषादण्डः ; (3) तलः *or* तालः (rare). II. Fig. : v. TOOL. Ph. : *to give a h.* अवसरं ददाति. [perh. हस्तयति v. TO MANAGE, TREAT.

HANDLE (v.) : I. Lit. : perh. हस्तयति (nomi.) : v. TO TOUCH. II. Fig. :

HAND-MAID, HAND-MAIDEN : चेटी.

HANDSOME : I. Beautiful : q. v. : (1) कान्तिमत् (f ती) ; (2) लावण्यवत् (f. ती) II. Ample, large : q. v. : यथेष्टः (ष्टा, ष्टं). III. Generous, liberal : q. v. : उदारः (रा, रं).

HANDSOMELY : I. Beautifully : q. v. : शोभनं. II. Amply : यथेष्टं.

HANDSOMENESS : I. Beauty : q. v. II. Generosity : उदारता.

HANDWRITING : (1) हस्ताक्षरं ; (2) हस्तलिखितं. *Agreement of h.* : वर्णसंवादः, Mu. v. *Is this the h. of Sakata Dasa* किं शकटदासेन लिखितं ?, Mu.

HANDY : (1) कृतहस्त (f. स्ता) ; (2) लघुहस्त (f. स्ता) : v. DEXTEROUS.

HANG (v. t.) : I. To suspend : (1) नि-दधाति (धा, c. 3.) (= to put), *on this trees bows have been hung* अस्यां धनूंषि निहितानि, Mah. ; (2) बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) (= to fasten : q. v.), *hung banners* ध्वजान् बबन्धुः, B. III. 5. II. To kill by h.ing : उद्बध्नाति (बन्ध्, c. 9.), *he h.s himself* अयमात्मानमुद्बध्नाति, Mu. VI. ; *here I will kill myself h.ing on this*

Asoka tree with this creeper तदिहैवाशोकपादपेऽनया लतयोद्बध्यात्मानं व्यापादयिष्यामि, Na. VII. III. To lower : q. v. : नमयति (c. of नम्). IV. To cover, adorn : q. v. : छादयति (छद्, c. 10.).

HANG (v. i.) : I. Lit. : (1) लम्बते, प्र-, (लम्ब्, c. 1.) (= to dangle, h. down) ; (2) प्लवते (प्लु, c. 1.) (= to float) ; (3) तिष्ठति (स्था, c. 1.) (= to stay). II. To h. on, to stick : सज्जते, आ-, (सञ्ज्, c. 1.), *my heart h. on her* आसज्जते मे हृदयमस्यां, D. VI. III. To h. on *or* upon, to depend : अवलम्बते, *this action h.s on Charudatta* व्यवहारोऽयं चारुदत्तमवलम्बते, Mr. IX. IV. To h. to, to cling : q. v. : सज्जते. V. To h. over, impend : (1) उन्नमति (नम्, c. 1.) (= to rise) ; (2) better by उपरि. VI. To h. back, to be in suspense : दोलायते (nomi.) : v. also TO HESITATE, DECLINE.

HANGDOG : nearest equiv. श्वपचः, Mah.

HANGER-ON : पादजीविन् (f. नी) (?) : v. DEPENDANT.

HANGING (subs.) : I. Lit. : उद्बन्धनं, *one who dies by h.* उद्बन्धनमृतः (ता, तं), V. s. II. That which is hung : perh. परिच्छदः.

HANGING (adj.) : (1) लम्बमानः (ना, नं) ; (2) प्रलम्बः (म्बा, म्बं) ; (3) अवनतः (ता, तं) (= drooping).

HANGMAN : घातकः (= executioner) : उद्बन्धनघातकः (?).

HANKER AFTER : लालायते (nomi.) (with loc.) : v. TO LONG.

HANSOM, CAB : *अग्रगः,-यानं.

HAP : v. CHANCE, ACCIDENT, FATE.

HAP-HAZARD : *at h.* यथा तथा ; *in a h. way* असमीक्ष्य.

HAPLESS : अभागः (गा, गं) : v. UNFORTUNATE, UNHAPPY.

HAPLY : (1) दैवात् v. ACCIDENTALLY ; (2) अपि नाम (= would it...).

HAPPEN : (1) वर्तते, सं-, (वृत्, c. 1.) (= to occur), *we do not know what has h.ed to her* न विद्मः किं तस्या वृत्तमिति, K. ; (2) by भवति (भू, c. 1.) (= to be), *what is to h. will h.* भवितव्यं भवत्येव, D. b. ; (3) पतति, नि-, सं-,

आ-, (पत्, c. 1.) (= to befall), *alas, very bad has h.ed.* अहो कष्टतरमापतितं, K. *N. B. when it h.ed to be = when it was* is expr. by sim. loc. : v. WHEN. [ner : (1) सुखेन ; (2) सुखान्यनुभवत् (f. न्ती).

HAPPILY I. Luckily : (1) सौभाग्येन ; (2) दिष्ट्या. II. In a happy man-

HAPPINESS : (1) सुखं (= pleasure), *I seek neither h. nor wealth* न सुखं प्रार्थये नार्थं, Ki. XI. 66. ; (2) श्रेयस् (m.) (= bless) ; (3) सन्तोष: (= contentment) ; (4) सौभाग्यं (= good fortune) ; (5) श्री: (= fortune).

HAPPY : I. Fortunate : q. v. : धन्य: (न्या, न्यं). II. Good : q. v. : (1) प्रशस्त: (स्ता, स्तं) (= commendable) ; (2) श्रेयस् (f. सी) (rare), *of this speech although h.* श्रेयसोऽप्यस्य वचस:, Ki. XI. 44. III. Delighted : q. v. : (1) सुखिन् (f. नी), *be delightedly h.* मोदमान: सुखी भव, Mah. ; (2) सन्तुष्ट: (ष्टा, ष्टं) (= content). IV. Able : q. v. पटु (f. also ट्वी).

HARANGUE (subs.) : उच्चवचस् (n.) (?) : v. SPEECH.

HARANGUE (v.) : *h.d the populace* प्रजाभ्यो भारतीं व्याहरति (हृ, c. 1.) (?).

HARANGUER : expr. by circum.

HARASS (v.) : I. To fatigue : q. v. : खेदयति (c. of खिद्). II. To annoy : (1) बाधते, प्र-, परि-, (बाध्, c. 1.) ; (2) अर्दति *or* अर्दयति-ते (अर्द्, c. 1. and 10.), D. VII. : v. TO TROUBLE. [रं) v. TROUBLESOME.

HARASSING (adj.) : (1) खेदजनन: (नी, नं) v. FATIGUING ; (2) क्लेशकर: (री,

HARBINGER : (1) अग्रेसर: ; (2) दूत: (= envoy).

HARBOUR (subs.) : I. Refuge : शरणं. II. A port : *क्रोड:.

HARBOUR (v.) : I. To shelter, protect : q. v. II. To take shelter : वसति (वस्, c. 1.), *I will h. here one night* अत्रैकां रजनीं वसामि, K. S. 18. 225. : v. TO STAY, RESIDE.

HARBOURAGE : आश्रय: : v. SHELTER.

HARBOUR-MASTER : * क्रोडनायक:.

HARD (adj) : I. To the touch : (1) कठिन: (ना, नं) (best equiv.), *with h. limbs* कठिनै: शरीरै: ; (2) कठोर:, *h. than adamant* वज्रादपि कठोराणि, U.

II. Fig., hard-hearted: q. v.: कठिन: (ना, नं). III. Difficult: q. v.: (1) कठिन: (ना, नं), *sometimes they are ambiguous and h.* क्वचित् प्रसन्नता कठिनता च, Pra.; (2) कठोर: (रा, रं), *with h. argumentative discourses* कठोरतार्किकालापै:. IV. Trying, distressing: (1) कठिन: (ना, नं), *very h. pain* नितान्तकठिनां रुजं, V. II.; (2) दीन: (ना, नं) v. PITIABLE, WRETCHED. V. = excessive: q. v. VI. Of wines: perh. कर्कश: (शा, शं).

HARD (adv.): I. Diligently: q. v.: आयासेन. *H.-fought battle:* भीषणं or घोरं युद्धं. II. With difficulty: q. v.: कष्टेन. *He is h. up for money* धनाभावेन क्लिश्यति. III. Excessively.: q. v.: नितान्तं. *To drink h.* अतिपानं करोति; *h. by* अतिसन्निहित: (ता, तं). IV. Rapidly: q. v.; शीघ्रं.

HARDEN: I. Trans.: (1) कठिनीकरोति, Ki. I. 36.; (2) कठिनं (f. नां) करोति. II. Intrans.: (1) कठनीभवति; (2) कठिन: (ना, नं) भवति.

HARD-HEARTED: (1) कठिनहृदय: (या, यं), K.; (2) कठिनचेतस् (mfn.), Ve. VI. and sim. comp.s; (3) कठिन: (ना, नं), *women are surely h.* कठिना खलु स्त्रिय:, Ku. IV. 5.; (4) कठोर: (रा, रं), *o, h.* अयि कठोर, U. III. 27.; (5) निष्ठुर: (रा, रं) v. CRUEL. [(3) नैष्ठुर्यं v. CRUELTY.

HARD-HEARTEDNESS: (1) कठिनहृदयता and sim. comp.s; (2) काठिन्यं;

HARDIHOOD: साहसं: v. BOLDNESS.

HARDLY: I. With difficulty: q. v.: कथमपि. II. Scarcely: कष्टेन. III. Harshly: q. v.: (1) कठिनं; (2) कठोरं.

HARD-MOUTHED: कठिनमुख: (खा, खं) and sim. comp.s.

HARDNESS: I. Lit.: (1) कठिनता or काठिन्यं; (2) कठोरता (rare). II. Harshness, insensibility: (1) कठिनता, *leave off h.* जहिहि कठिनतां, Ki. X. 51.; (2) कठोरता (rare). III. Difficulty of comprehension or accomplishment: कठिनता. IV. Hardship: q. v.

HARDSHIP: (1) कष्टं, *I got this h.* इदं कष्टमुपागमं, K. s.; (2) क्लेश: (=

trouble : q. v.), *do not think of this h.* इमं परिक्लेशं हृदि मा कृथाः, Mah. ; (3) दुःखं (= pain), *putting (you) into such h.* ईदृशं दुःखमानीय, Mah. ; *the h.s met in the (forest) Dandaká* दण्डकायां प्राप्तानि दुःखानि, R.

HARDWARE : लौहभाण्डानि (n. pl.). *H. manufacturer* : लौहभाण्डकारः.

HARD-WORKING (adj.) : परिश्रमिन् (f. णी) : V. INDUSTRIOUS.

HARDY : I. Bold, confident : q. v. : साहसिन् (f. नी). II. Strong, inured to fatigue : q. v. : कठिनः (ना, नं).

HARE : शशः,-कः, *h.'s horn (any improbability)* शशविषाणं ; *h.-spotted (the moon)* शशाङ्कः ; *h.* (i. e. h.'s flesh) *is cool, light, sweet* शशः शीतो लघुः स्वादुः, Bha.

HARE-BELL : नीलमसीरसी लताविशेषः ; *नीरवल्ली.

HARE-BRAINED : चपलः (ला, लं) : V. RASH, GIDDY.

HARE-LIP : शशौष्ठः (?) ; छिन्नौष्ठः (?).

HAREM : I. The place : (1) अवरोधः ; (2) शुद्धान्तः ; (3) अन्तःपुरं. II. The females : (1) अवरोधः, *although his h. was large* अवरोधे महत्यपि, R. I. 32, ; (2) अवरोधवध्वः (f. pl.), Si.

HARK : (1) शृणु ; (2) आकर्णय ; (3) निशामय.

HARLEQUIN : भण्डः : V. JESTER, BUFFOON.

HARLOT : (1) वेश्या ; (2) पण्यस्त्री : V. PROSTITUTE. [sim. comp.s.

HARLOTRY : I. Of women : वेश्यावृत्तिः. II. Of men : वेश्योपभोगः and

HARM (subs.) : अपकारः : V. DAMAGE, INJURY.

HARM (v.) : अपकरोति : V. TO DAMAGE, INJURE.

HARMFUL : हिंस्र (f. स्रा) : V. HURTFUL, INJURIOUS. [अक्षतः (ता, तं).

HARMLESS : I. Innocent : q. v. : निरपराधः (धा, धं). II. Unhurt :

HARMLESSLY : (1) निरपराधं V. INNOCENTLY ; (2) अक्षतं (= unhurt).

HARMLESSNESS : निरपराधता (not अहिंसा which is active virtue).

HARMONIC,-AL : (1) रक्तः (क्ता, क्तं) ; (2) श्लिष्टः (ष्टा, ष्टं), *and the h. sound*

of lute स्निग्धं तन्त्रीस्वनं, Mr. III. 5.; (3) एकतालः (ला, लं) *or* एकतानः (ना, नं) (= in unison).

HARMONICALLY : रक्तं, *h. and sweetly* रक्तञ्च मधुरञ्च, Mr.

HARMONICS : रागाः (m. pl.), *to know h.* रागान् जानाति : v. MUSIC.

HARMONIOUS : I. Harmonic : q. v. II. Sweet, melodious : q. v. : मधुरः (रा, रं). III. Symmetrical : सर्वाङ्गसंवादिन् (f. नी) (?).

HARMONIOUSLY : I. Of sounds : (1) रक्तं ; (2) मधुरं v. SWEETLY. II. Symmetrically : expr. by adj.

HARMONIUM : a musical instrument : *हर्म्योनः.

HARMONIZE : expr. by adj., *the tones h.* स्निग्धाः स्वराः ; *the arguments h.* संवादिन्यस्तर्काः v. TO AGREE ; *h. the sound* नादं रक्तं कुरु (?).

HARMONY : I. Of sounds : (1) रक्तं, "रक्तं नाम वेणुवीणादिस्वराणामेकीभावः" Nárada ; (2) एकतालः(नः) (= unison : q. v.). II. Melody, sweetness : q. v. : माधुर्यं. III. Agreement, symmetry : सर्वाङ्गसंवादिता (?). IV. Peace, friendship : ऐक्यं. V. A literary work : *ऐक्यदर्शनं.

HARNESS (subs.) : (अश्व-) सज्जा and sim. comp.s.

HARNESS (v.) : I. To equip : सज्जीकरोति. II. To yoke : रथं युनक्ति *or* योजयति, सं-, (युज्, c. 7. and 10.), *h.ed chariot* युक्तो रथः, Ram. II. 13. 23.

HARP (subs.) *त्रिभुजवीणा : v. LUTE.

HARP (v.) : I. Lit. : वादयति (c. of वद्) : v. TO PLAY. II. Fig. ; to dwell tediously on the same theme : भूयोभूयो गायति (गै, c. 1.) (?).

HARPER, HARPIST : *त्रिभुजवीणावादकः.

HARPOON : I. Subs. : perh. शूलं. II. Verb : शूलेन गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

HARPOONEER, HARPOONER : शूलवेधकः (?).

HARPY : I. A fabulous monster : क्षुधा (??). II. An extortioner, plunderer : q. v. : निष्कर्षकः. [OLD.

HARRIDAN : (1) वृद्धवेश्या ; (2) वृद्धकुट्टिनी, K. S. XII. 79. : v. PROSTITUTE.

HARRIER : शशघ्न् (m.) (?) : v. HOUND.

HARROW (subs.): (1) कोटि(टी)शः ; (2) जित्यः (rare) ; (3) लोष्टभेदनः, A.

HARROW (v.): I Lit.: कोटिशं चालयति (c. of चल्) (with loc.). II. To rend, grind: पिनष्टि, निर्-, (पिष्, c. 7.).

HARROWER: I. Properly: कोटिशचालकः. II. = harrier: q. v.

HARROWING (adj.): अरुन्तुदः (दा, दं): v. HEART-RENDING, HORRIBLE.

HARSH: (1) कर्कशः (शा, शं), *h. like the lotus-stalk* अम्भोजनालकर्कशः, Vi.; *this man is h. (in appearance)* कर्कशोऽयं पुरुषः, D. IV. ; *h. to the ear* कर्णकर्कशः (शा, शं), N. ; *this is the h. end of my peacefulness* एष मे प्रशमस्य कर्कशः परिणामः, Vi. II. ; (2) रूक्षः (क्षा, क्षं) (= rough), *lotus-film is sweet (but) h. (in taste)* मृणालं मधुरं रूक्षं, Bha ; *in a h. tone* रूक्षेण स्वरेण, Mah. ; *of exceedingly h. resolution towards the daughter of Janaka* जनकात्मजायां नितान्तरूक्षाभिनिवेशः (शा, शं), R. XIV. 43. ; (3) परुषः (षा, षं) (of words), *h. language* परुषं वाक्यं, Ram.: v. also HARD, CRUEL.

HARSHLY: (1) कर्कशं ; (2) रूक्षं ; (3) परुषं, Mah. *or* परुषाक्षरं, R. (in harsh words): v. also CRUELLY.

HARSHNESS: (1) कर्कशता,-त्वं *or* कार्कश्यं, R. ; (2) रूक्षता *or* रौक्ष्यं, *forgive my h.* रौक्ष्यं मे क्षमस्व, R. XIV. 58. ; (3) परुषता *or* पारुष्यं (of language), *h. is not good* परुषता न साध्वी, Ki. IX. 39.

HART: (1) मृगः ; (2) हरिणः ; (3) कुरङ्गः,-मः.

HARVEST (subs.): I. The season: लवः, *h. is the reaping time* लवः शस्यच्छेदनकालः, Nil. II. The crops: शस्यानि (n. pl.). [v. TO REAP.

HARVEST (v.): लुनाति (लू, c. 9.), *in sowing, in h.ing* वापने लवने, Pa.:

HARVESTER: (1) लावकः, N. d. ; (2) लवनकर्ता (f. र्त्री), K. b. : v. REAPER.

HARVEST-HOME: नवान्नं (?).

HASH (subs.): कुट्टितं सिद्धमांसं (?) ; वेसवारः, Sr.

HASH (v.): कुट्टयति (कुट्ट्, c. 10.) : v. TO CHOP, MINCE.

HASP: कुडुपः (?).

HASSOCK: (1) कटः ; (2) कुशासनं (used by Brahmins).

HASTE (subs.) : त्वरा, *of doubled speed from. h.* त्वराद्विगुणरंहस् (mfn.), Ku. II. 63.; *to make h.* v. TO HASTE; *in h.* v. HASTILY.

HASTE, HASTEN (v) : I. Intrans. : त्वरते (त्वर्, c. 1.), *h., h., the sages are calling* त्वरस्व, त्वरस्व, ऋषयः आह्वयन्ते, Sa : v. also TO FLY, RUN. II. Trans. : (1) त्वरयति (c. of त्वर्), *who h.s crowds in the way* वृन्दानि त्वरयति पथि, Me. ; *h. his dinner* त्वरयास्व भोजनं, V. II.

HASTILY : (1) त्वरितं ; (2) सत्वरं ; (3) त्वरान्वितः (ता, तं) and sim. comp.s, Ram. II. 13. 20. ; (4) क्षिप्रं v. QUICKLY. Ph. : *should not do a thing h.* सहसा विदधीत न क्रियां, Ki. II. 30.

HASTINESS : I. Haste : त्वरा. II. Rashness : q. v. : असमीक्ष्य- *or* अविमृश्य-कारिता. III. Irritability : शीघ्ररागिता and sim. comp.s.

HASTY : I. Quick : q. v. : त्वरितः (ता, तं). II. Rash : q. v. : असमीक्ष्य- *or* अविमृश्य-कारिन् (f. णी), III. Of words : अविमृश्य (f. श्या) *or* अन्याय- in comp. (= unjust).

HAT : पाश्चात्यशिरस्कं : v. CAP, TURBAN.

HATCH (v. t.) : I. Lit. : बिभर्ति (भृ, c. 3.), *ants h. but do not break their eggs* अण्डानि बिभ्रति स्वानि न भिन्दन्ति पिपीलिकाः, Mah. II. Fig., to contrive, form : q. v. : सं-कल्पयति (क्लृप्, c. 10.).

HATCH (subs.) : in a deck : *प्रवेशपिधानं. *To be under the h.es* : (lit.) अवरुद्धः (द्धा, द्धं) ; (fig.) अवसन्नः (न्ना, न्नं).

HATCHET : टङ्कः, *cut with axes, and h.s and with bills.* कुठारैष्टङ्कैश्च दात्रै-श्चैव प्रचिच्छिदुः, Ram.

HATE (subs.) : v. HATRED.

HATE (v.) : (1) द्वेष्टि, वि-, (द्विष्, c. 2.) *h.s beautiful (things)* रम्यं द्वेष्टि, Sa. ; *bad men h. the doings of the great* विषन्ति मन्दाश्चरितं महात्मनां, Ku. ; (2) जुगुप्सते (जुगुप्स्, c. 1.) (stronger than h.ing) ; (3) घृणां करोति.

HATEFUL (adj.) : I. Malignant : q. v. : *with h. eyes* : विद्वेषचक्षुषा. II. Hated, odious : (1) घृणितः (ता, तं) ; (2) घृणार्ह (f. र्हा) ; (3) गर्हितः

(ता, तं) ; (4) निघृंण (f. णा), *where all practices are more h. than the hearts of people* लोकहृदयेभ्यो निघृंणतरसर्वसंव्यवहारं, K. II.

HATEFULLY : I. With hate : (1) सद्वेषं ; (2) द्वेषभावेन. II. Odiously : (1) घृणितं ; (2) गर्हितं ; (3) जुगुप्सितं.

HATEFULNESS : I. Lit. : द्वेषिता, वि-. II. Hatedness : (1) घृणितता ; [(2) गर्हितता.

HATRED : (1) द्वेषः, वि-, *one who does good to a king becomes the object of h. with the people* नरपतिहितकर्ता द्वेष्यतां याति लोके, P. I. 3. ; (2) घृणा, *and expressed h. for the sound of the lute* घृणाञ्च वीणाक्वणितं वितेने, N. III. 60. ; (3) जुगुप्सा (= abhorrence).

HAUGHTILY : (1) उद्धतं ; (2) सावलेपं ; (3) साटोपं : v. also PROUDLY, IN-[SOLENTLY.

HAUGHTINESS : (1) औद्धत्यं ; (2) अवलेपः (= arrogance) ; (3) उत्सेकः (= inflatedness) ; (4) मानिता, अभि-, (= pride).

HAUGHTY : (1) उद्धतः (ता, तं), *struck with the h. words of the Kirata* किरातस्य वचोभिरुद्धतैः पराहतः, Ku. XIV. I. ; उत्सिक्तः (क्ता, क्तं), *on the one hand, from the arrival of the h. mine of penances and powers* उत्सिक्तस्य तपःपराक्रमनिधेरभ्यागमादेकतः, Vi. II. 22. : v. also ARROGANT, PROUD, INSOLENT.

HAUL (v.) : आकर्षति (कृष्, c. I.) : v. TO PULL. Ph. : *to h. the wind* [वाताभिमुखीकरोति.

HAUL (subs.) : I A pull : q. v. II. Of nets : क्षेपः.

HAULM : काण्डः : v. STALK.

HAUNCH (subs.) : (1) जघनं, *I will eat the h. of the dog* भक्षयिष्ये श्वजाघनीं, Mah. S. 141. 71. ; (2) नितम्बः ; (3) उत्सङ्गः.

HAUNT (v.) : सेवते, नि-, (सेव्, c. I.), *h.ed by ghosts* भूतसेवितः (ता, तं).

HAUNT (subs.) : expr. by verb : v. also REFUGE.

HAVE : I. To possess : (1) अस्ति (with gen. of the person h.ing : often understood), *I h. no other friend like you* न त्वत्समोऽन्योऽस्ति मम सुहृद्, P. II. 1. ; *I h. something more to ask* अस्ति मोऽन्यदपि प्रष्टव्यं, Sa. ; *I h. no doubts as to her divinity* न हि मे संप्रीतिरस्या दिव्यतां प्रति, K. ; (2) वर्तते

(हन्, c. 1.) *or* (3) विद्यते (विद्, c. 4.) (with sim. cons. : not so common), *for even good (men) h. fear from the mischievous* विद्यते हि नृशंसेभ्यो भयं गुणवतामपि, H. ; *you h. manliness* विद्यते पौरुषं तव, K. s. 19. 1. ; (4) by bah., *bad men h. divine eyes to see others' faults* असाधवः परदोषेक्षण-दिव्यचक्षुषः, Si. ; *you h. no beginning, no end* त्वमनादिरनिरन्तकः, Ku. II. To accept, obtain : q. v. : लभते, *"will thou h." him* स किं लप्स्यते, D. III. III. To be under necessity : expr. by fut. pass. part., *I h. to go there* मया तत्र गन्तव्यं ; *I h. to ask this* प्रष्टव्यमेतन्मया. IV. To cause, procure : expr. by causal : v. TO GET (III). *H. on* दधाति *or* धत्ते (धा, c. 3.) : v. TO WEAR.

HAVEN : (1) क्रोडः (?) ; (2) कोलः (?).

HAVERSACK : भस्त्रा : v. BAG, SACK.

HAVING : (1) by bah., *h. four arms* चतुर्भुजः (जा, जं) ; *h. great wealth* बहुधनः (ना, नं) ; *h. rags on* चीरवासस् (mfn.) ; (2) affixes वत् *or* मत् (f. ती), इन् (f. नी), *or* (rarely) विन् *or* मिन् (f. नी) (v. S. k. for their use), *h. good qualities* गुणवत् (f. ती) ; *h. a hump* ककुद्मत् (f. ती) ; *h. sons* पुत्रिन् (f. णी) ; *h. good memory* मेधाविन् (f. नी) ; *h. cattle* गोमिन् (f. नी) : v. also ENDOWED WITH.

HAVOC : ध्वंसः, वि- : v. DESTRUCTION, WASTE, SLAUGHTER.

HAW : I. A hedge : वृतिः. II. A fruit : *वृगं,-फलं. [A board : फलकं].

HAWK (subs.) : I. The bird : श्येनः (= falcon) ; शशघातकः, Bha. II.

HAWK (v.) : I. To catch with h. : श्येनं मुक्त्वा पक्षीन् गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.). II. To sell by h.ing. : मार्गेषु घोषयन् विक्रीणीते (क्री, c. 9.). III. To force up : उत्कासयति (c. of कास्).

HAWKER : उद्घोषविक्रयिन् (f. णी) (?).

HAWK-EYED : सूक्ष्मदर्शिन् (f. नी) : v. KEEN-SIGHTED.

HAWSER : हडस्रवा, Mah. : v. CABLE.

HAWTHORN : a tree : *वृगकण्टकः.

HAY : शुष्कतृणं, *h.-cock* तृण-राशिः *or* -चितिः ; *h.-loft* तृणकोष्ठः ; *h.-maker* तृण-शोषकः (?) ; *h.-market* घासापणः (?) ; *h.-rick, h.-stock* तृणराशिः : v. also GRASS, FODDER. Ph. *"make h. while the sun shines"* यथावसरं कार्यसिद्धिं कुरु (?).

HAZARD (subs.) : I. Danger : सङ्कटं. II. Chance : q. v.

HAZARD (v.) : I. To risk : (1) सङ्कटे क्षिपति (क्षिप्, c. 6.) ; (2) संशयस्थं (f. स्थां) करोति. II. To venture : साहसं करोति.

HAZARDOUS : (1) सङ्कटः (टा, टं) ; (2) सन्दिग्धः (ग्धा, ग्धं) (= doubtful) : v. also DANGEROUS.

HAZARDOUSLY : (1) ससङ्कटं ; (2) ससाहसं (= boldly) ; (3) ससंशयं (= doubtfully).

HAZE : I. Lit. : कुज्झटिका : v. FOG. II. Dimness : q. v.

HAZEL (subs.) : a plant : *कोरलः, *h.-nut* *कोरलबादामः.

HAZEL (adj.) : कपिशः (शा, शं) : v. TAWNY, BROWN.

HAZY : सधूमः (मा, मं) (= smoky : lit. and fig.).

HE : I. Pron. : (1) तद् (= that), *I am he* एषोऽस्मि सः, Mu. VII. 4. ; *here is he* अयं सः, Sa. ; *he also* सोऽपि, D. ; (2) अदस्, *which of them is he* कतमोऽसौ, D. ; *what he would have done to you* त्वय्यसौ यदकरिष्यत्, K. ; (3) इदम् (= this), *is he a new-comer* किमयमागन्तुकः, Mu. ; (4) एतद् (= this : q. v.) ; (5) not expr. when the meaning is clear, *moreover he is cruel* अपरश्च क्रूरः, P. Ph. : *thinks he is a Sudra* शूद्रोऽहमिति मन्यते, G. p. : v. THAT. II. He who, he that : यद्......तद् : v. WHO. III. A male : q. v. : expr. by m. gender : *he-goat* छागः.

HEAD (subs.) : I. Lit. : (1) शिरस् (n.), *the h. aches* शिरो रुजति, Sr. ; *with a shake of the h.* सशिरःकम्पं, Ve. ; (2) मूर्धन् (m.), *three-h.ed* त्रिमूर्धन् (mfn.), Vi. ; (3) मस्तकं, *I will hash your h.* मस्तकं ते क्षुदयिष्यामि, Mr. ; (4) शीर्षं, *with the frightful h.s cut off* छिन्नैः शीर्षैर्भयङ्करैः, A. r. ; (5) मुण्डं (in contempt), *shaving the h.* मुण्डं मुण्डयित्वा, Mu. ; (6) तुण्डं (rare), *the h. is grey* पलितं तुण्डं, J. II. Chief, leader : q. v. :

अग्रणीः. Ph.: *the h. of the atheists* नास्तिकशिरोमणिः, Dr. III. Of things: अग्रं. Ph.: *at the h. of a battle* रणशिरसि, रणमूर्धनि, etc.; *h. of a mount* गिरिमूर्धा; *h. of a wound* व्रणमुखं, Ki. IV. Source: q. v. V. A topic of discourse: विषयः. VI. Intellect: q. v. VII. An individual: q. v. VIII. Force, strength: q. v. Ph.: *to come to a h. (of wounds)* पाकं व्रजति; *h. or tail* एष पार्श्वोऽन्यो वा (?); *neither h. nor tail* न किञ्चिदपि; *to one's h.* समक्षं; *to make h.* v. TO ADVANCE.

HEAD (adj.): only in comp.s: मुख्यः (ख्या, ख्यं): v. CHIEF.

HEAD (v.): I. To lead, command: expr, by comp., *an army h.ed by Atikaya* अतिकायमुखं बलं, A. r.: v. LEADER. II. To behead: q. v. III. To go in front of: पुरः *or* अग्रतः गच्छति.

HEAD-ACHE: (1) शिरोवेदना, शिरःपीडा, and sim. comp.s, *violent h.* प्रबला शिरोवेदना, K.; *I have got h. by looking into this picture* अमीदं चित्रं पश्यन्त्याः शीर्षवेदना समुत्पन्ना, Ra. II.; (2) शिरःशूलं (rare), D.; (3) शिरोरोगः (= any disease of the head).

HEAD-BAND: (1) शिरोवेष्टः,-ष्टं; (2) शिरोबन्धनं,-नी; etc.

HEAD-DRESS: शिरोभूषणं: v. also VEIL, TURBAN, CREST.

HEADFOREMOST: *to fall h.* अवमूर्धपातं पतति.

HEAD LAND: perh. टङ्कः (comp. टेँक in Bengali).

HEADLESS: अशिरस् (mfn.) and sim. comp.s. *H. trunk* कबन्धः.

HEADLONG (adv.): I. Headforemost: q. v.: अवाक्शिरस् (mfn.) and sim. comp.s (= with the head down). II. Rashly, hastily: q. v.: सहसा. [पिन् (f. नी), Mat.

HEADLONG (adj.): I. Rash, reckless: q. v. II. Precipitous: अवत-

HEADMAN: (1) मुख्यः; (2) मण्डलः (of many Indian villages).

HEAD-QUARTERS: मुख्यनिवेशः and sim. comp.s (?).

HEADSHIP: (1) प्राधान्यं; (2) प्रभुत्वं (= mastery).

HEADSTRONG: उग्रचित्तः (त्ता, त्तं) and sim. comp.s (?).

Headwind : सम्मुखवात: and sim. comp.s.

Heady : I. Rash, violent : q. v. II. Of wines : उग्र: (ग्रा, ग्रं).

Heal (v. t.) : I. Lit. : v. TO CURE. II. Fig. : मार्ष्टि or मार्जयति, प्र-, (मृज्, c. 2. and 10.) : v. TO RECONCILE, CLEAN, WASH.

Heal (v. i.) : (1) शाम्यति, प्र-, उप-, (शम्, c. 4.) ; (2) सिध्यति (सिध्, c. 4.) ; (3) रोहति, प्र-, वि-, (रुह्, c. 1.) (of wounds only), *wounds of aged people quickly h.* वय:स्थानामाशु व्रणा रोहन्ति, Sr.

Healer : I. Physician : q. v. II. That which heals : (1) -घ्न (f. घ्नी) in comp. (= killing) ; (2) -हर (f. री) (= removing).

Healing (subs.) : (1) शम: or शान्ति: or उपशम: ; (2) प्रति(ती)कार: or प्रतिक्रिया (= remedying), *for h. diseases* प्रतीकाराय रोगाणां, Bha. ; (3) नाश: etc. (= destruction) जनव्याधिविध्वंसनाय, Bha.

Healing (adj.) : (1) शान्तिकर: (री, रं) ; (2) शान्तिद: (दा, दं) ; (3) शीत: (ता, तं) (= cool). Ph. : *the h. art* आमयानां शमोपाय:, Bha. : v. MEDICINE.

Health : (1) आरोग्यं (best equiv.) (also अरोगिता or अरोगता), *strength, h.* शक्तिरारोग्यं, Pa. ; *to recover h.* आरोग्यं प्राप्नोति ; *to wish h.* आरोग्यमिच्छति, Kat. ; (2) स्वास्थ्यं, *to keep h.* स्वास्थ्यं रक्षति, Sr. ; (3) अनामयं (rare), *says this, wishing you h.* अनामयप्रश्नपूर्वकमिदमाह, Sa. v. *To be in good, bad h.* : सुस्थ: (स्था, स्थं), अ- : v. WELL, ILL.

Healthful : I. Healthy : q. v. II. Wholesome : q. v.

Health-giving : स्वास्थ्यकर: (री, रं) and sim. comp.s.

Healthily, Healthfully : (1) सुखं ; (2) निरामयं ; etc.

Healthiness : I. Of men : (1) स्वास्थ्यं ; (2) अरोगिता and sim. comp.s. II. Of places : expr. by adj.

Health-officer : स्वास्थ्याधिकृत: (?) and sim. comp.s.

Healthy : I. Of men : (1) सुस्थ: (स्था, स्थं) ; (2) अरोग: (गा, गं), निरामय: (या, यं), and sim. comp.s. (= without disease) ; (3) कुशलिन् (f. नी) (= well : q. v.). II. Of places : (1) क्षेम्य (f. म्या), M. VII. 212. ;

(2) अनामयजनक: (का, कं), K. b. and sim. comp.s. III. Of food : (1) हित: (ता, तं) (= good : q. v.) ; (2) पथ्य (f. थ्या), Sr. : v. WHOLESOME.

Heap (subs.) ; (1) राशि:, *h.s of jewels* रत्नराशीन्, Si. ; (2) चय:, नि-, सं-, *h. of ashes* भस्मनां चय:, Ki. ; (3) पुञ्ज: ; (4) पूग: ; (5) स्तोम: : v. also PILE.

Heap (v.) : I. Lit. : (1) राशीकरोति, पूगीकरोति, etc. ; (2) चिनोति, सं-, नि-, आ-, प्र-, समा-, (चि, c. 5.) : v. also TO COLLECT. II. Of favours etc. : वर्षति (वृष्, c. 1.) : v. TO SHOWER.

Hear : I. Lit. : (1) शृणोति (श्रु, c. 5.), *He h.s without ears* शृणोत्यकर्णः, S. ; *we h. he will go to hermitage* तपोवनं गमिष्यतीति श्रूयते, Mu. IV. ; *I will h. their confidential talk* शृणोमि विश्रब्धकथितान्यासां, Sa. III. ; (2) आकर्णयति, सम्-, (कर्ण, c. 10.) (= perceive by the ear), *h.ing the noise of geese* हंसनादानाकर्णयन्, B. II. 7. ; (3) निशामयति (शम्, c. 10.) (rare), *h.ing of the success of enemies* निशम्य सिद्धिं द्विषतां, Ki. I. 27. II. To listen to : शृणोति, [*princes*] *h. him who flatters day and night* तस्य वचनं शृण्वन्ति योऽहर्निशं स्तौति, K. ; *a king after rising is to h. about all receipts and disbursements* उत्थितेन राज्ञा सर्वमायव्ययजातं श्रोतव्यं, D. VIII. III. In law : पश्यति (दृश्, c. 1.) (= to see), *he personally h.d complaints* स स्वयं व्यवहारान् ददर्श, R. XVII. 39. IV. To receive letters : *I have not h.d from him for a long time* *बहो: कालात् तस्य पत्राणि न मयाधिगतानि ; *distress-ed at not h.ing [of him] for good many days* बहुदिवसापगमे च वार्तया विनोत्ताम्यतो, K. II. : v. also TO LEARN.

Hearer : (1) श्रोतृ (f. त्री), *you will get a h.* लप्स्यते श्रोतारं, Mu. I. ; (2) श्रावक (f. विका), *all those h.s* : सर्वानेव तान् श्रावकान्, K. ; (3) शृण्वत् (f. ती) (= actually hearing), *to draw the hearts of the h.s* शृण्वतां मनो हर्तुं, R. XV. 64.

HEARING (subs.) : I. The act : श्रवणं, *from first h.* प्रथमश्रवणात्, M. II. : V. TO HEAR. II. The faculty : (1) श्रवणशक्तिः ; (2) श्रुतिः. III. An audience : q. v. : दर्शनं. IV. Judicial : दर्शनं, *of not h. or of h. improperly* अदर्शनाच्चयादर्शनयोः, Mit. V. Reach of the ear. : श्रवणविषयः. Ph. : *within h.* श्रवणगोचरः (रा, रं) ; *out of h.* असंश्रवः (वा, वं) ; *going beyond the h. of a cow's lowing* गोरुतान्तरमतिक्रम्य, D. v.

HEARKEN : आकर्णयति (कर्ण्, c. 10.) : v. LISTEN, HEAR.

HEARSAY : जनश्रुतिः : v. RUMOUR. Ph. : *h. evidence* : श्रुतसाक्ष्यं (?), Mit.

HEARSE : (1) शवयानं ; (2) प्रेतशकटं, Say.

HEART : I. Lit. : हृदयं or हृद् (n.), *has any body two h.s* किं कस्यचिद्द्विहृदयं भवति, P. IV. I. II. Fig. : (1) हृदयं, *touching the h.* हृदयग्राहिन् (f. णी), Ki. ; (2) चेतः, *the unsteady h. runs behind* धावति पश्चादसंस्थितं चेतः, Sa. ; (3) मनस् (n.), *even at h.* मनसापि, R. : v. MIND. III. The interior of anything : उदरं, *the h. of the city* पुरोदरं, B. XIV. 10. IV. Courage, spirit : q. v. : सत्त्वं Ph. : *take h.* प्रफुल्लमना भव. V. Real intention : अभिप्रायः. Ph. : *to get by h.* कण्ठस्थं (f. स्थां) करोति ; *to have in h.* हृदये करोति ; *he has set his whole h. on it* स सर्वात्मनैतस्मिन्निमग्नः ; *he took it to h.* *इदं तस्य हृदयं पस्पर्श or मनो खेदयामास ; *I "find in the h." that he is a friend* *स मित्रमिति हृदयं मां कथयति.

HEART-ACHE : मनस्तापः, हृदयसन्तापः, and sim. comp.s, *yet his advancement gives wicked men h.* तथापि तदुन्नतिरसतां हृद्रोगकरी, Si. XVI. 22.

HEART-BREAKING : हृदयभेदिन् (f. नी) : v. HEART-RENDING.

HEART-BROKEN : (1) भग्नहृदयः (या. यं) ; (2) भग्नमानसः (सा, सं), Mah. ; and sim. comp.s.,

HEART-BURN : (1) हृदयज्वाला ; (2) हृद्दाहः ; (3) मनःसन्तापः (?), Bha.

HEART-BURNING : I. Subs. : v. HEART-BURN. II. Adj. : सन्तापकरः (री, रं) and sim. comp.s.

HEART-FELT : हृदयङ्गमः (मा, मं) : v. SINCERE.

Heart-pea : (1) ज्योतिष्मती ; (2) पारावताङ्घ्री ; (3) पारावतपदी.

Heart-rending : (1) हृदयविदारक: (का, कं), Mu. ; (2) हृदयच्छिद् (mfn.), Ram. ; (3) हृदयमर्मच्छिद् (mfn.), U. ; and sim. comp.s.

Heart-whole : अक्षतहृदय: (या, यं) and sim comp.s.

Hearten : आश्वासयति (c. of श्वस्) : v. to cheer, encourage.

Hearth : (1) अग्निकुण्डं ; (2) चुल्लि:(ल्ली).

Heartily : I. Freely, at pleasure : (1) कामं, प्र-, नि- ; (2) यथेष्टं. II. Vigorously : प्रयत्नेन. III. Sincerely : q. v. IV. Cordially : स्नेहनिर्भरं (= affectionately), K.

Heartiness : मनोयोग: : v. zeal, devotion.

Heartless : निर्हृदय: (या, यं) : v. hard-hearted.

Heartlessly : expr. by adj.

Heartlessness : निर्हृदयता : v. hard-hearted-ness.

Heart's ease : a plant : ओषधिभेद:.

Hearty : I. Sincere : q. v. : अकृत्रिम: (मा, मं). II. Cordial : (1) हृद्य (f. द्या) ; (2) स्नेहनिर्भर: (रा, रं) (= affectionate). III. Rich, abundant : q. v. : by adv., *h. sleep* प्रकामशयितव्यं, Sa. IV. Sound, firm : q. v.

Heat (subs.) : I. Lit : (1) ताप:, उत्-, सं-, अभि-, परि-, प्र-, *able to remove h.* तापापनोदक्षम: (मा, मं), R. ; *from the h. of the sun* दिनकरपरितापात्, Ri. ; *the breeze cooled the h. of the ladies* कान्तानां सन्तापं विरमयति स्म मातरिश्वा, Ki. ; (2) उष्म:(ष्मा:), *do not care for cold or h.* अवयन्ति न शीतोष्णं, Mr. ; *overpowered with h.* उष्मार्त्त (mfn.), V. ; (3) ग्रीष्म:, *pleasing in h.* ग्रीष्मसुख: (खा, खं), R. ; (4) घर्म:, *eruptions from h.* घर्मविचर्चिका ; (5) निदाघ: (rare), *the mine of h.* (sun.) निदाघधामन् (m.), Si. II. Fig., vehemence, excitement : सन्ताप:. III. A course : चर्या. IV. As of youth : मद:.

Heat (v. t.) : I. Lit. : तापयति or तपति, सं-, उत्-, प्र-, अभि-, परि-, (तप्, c. 10. and 1.). *the earth is h.ed with the rays of the sun* सूर्यातपतापिता

नयी, Ri. ; *the h.ed water* तप्तं वारि, V. II. Fig. : उत्तपति *or* -तापयति : V. TO INFLAME, EXCITE.

Heated : of animals : मत्तः (त्ता, त्तं).

Heath : I. A plant : *कीरकः. II. A desert : q. v.

Heath-cock : a bird : काष्ठकुक्कुटः (?), Mat. 117. 52.

Heathen (subs.) : म्लेच्छ. (used by Hindus to other nations).

Heathen (adj.) : म्लेच्छ- in comp., *h. nations* म्लेच्छजातयः.

Heathenish : I. Heathen : q. v. II. Cruel, savage : q. v.

Heathenism : म्लेच्छव्यवहारः : v. also IDOLATRY.

Heathy : *कीरकाच्छन्नः (न्ना, न्नं) ; जाङ्गलः (ला, लं) (= jungly).

Heating (adj.) : i. e. stimulating : दीपनः (नी, नं), Bha.

Heave (v. t.) : I. To raise : q. v. : उन्नमयति (c. of नम्). II. To cast : q. v. : क्षिपति (क्षिप्, c. 6.). *H. up* : (a) *to vomit* उद्गिरति (गॄ, c. 6.) ; (b) *to raise* उत्तोलयति (तुल्, c. 10).

Heave (v. i.) : I. To go up : उन्नमति (नम्, c. 1.). II. To palpitate : स्पन्दते (स्पन्द्, c. 1.). III. To pant : q. v.

Heaven : I. The sky : q. v. : द्यौः. II. The blessed region : (1) स्वर्गः (best equiv.), *as if from hell to h.* नरकादिव स्वर्गं, D. ; (2) द्यौः, *if you seek h.* दिवं यदि प्रार्थयसे, Ku. ; *the road to h.* दिवंगमो मार्गः, Mah. ; (3) त्रिदिव (mn.), *a ladder to h.* त्रिदिवनिःश्रेणिः, R. ; (4) स्वर् in comp., *the master of h.* स्वर्पतिः, N. ; (5) नाकः, N. ; (6) वैकुण्ठं (= h. of Vishnu). III. God : q. v. : *bestowed by h.* दैवदत्तः (त्ता, त्तं), Ma.

Heaven-born : दिविजः (जा, जं) and sim. comp.s.

Heavenly : (1) स्वर्गीयः (या, यं) ; (2) दिव्यः (व्या, व्यं) ; (3) अपार्थिवः (वा, वं), *with h. flowers* कुसुमैरपार्थिवैः, R. *H. body* नक्षत्रं v. STAR.

Heavenwards : (1) स्वर्गाभिमुखं ; (2) दिवं प्रति.

Heavily : I. Lit. : गुरु ; (2) by adj. II. Slowly : q. v. : मन्दं मन्दं. III. Sorrowfully : q. v. : खिन्नः (न्ना, न्नं).

HEAVINESS : I. Weight : गुरुत्वं,-ता. II. Sadness : विषादः. III. Sluggishness : मान्द्यं. IV. Oppression : q. v.

HEAVY : I. In gen. : गुरु (f. र्वी), *h. clothes* गुरूणि वासांसि, Ri. ; *the h. er falls quicker* गुरुतरं शीघ्रं पतति, Go. ; *very h. clouds* गुरुतरा घनाः, Ku. XIV. 50. ; *Sitá h. with child* गर्भगुर्वी सीता, Sah. ; *beef is h.* गोमांसं गुरु, Bha. II. Of rain, snow, etc. : महत् (f. ती), *h. rain* महती वृष्टिः, H. III. Sad, oppressed : q. v. : खिन्नमितः (ता, तं), *h. with care* चिन्ताखिन्नमितः (ता, तं), K. IV. Slow : q. v. : मन्दः (न्दा, न्दं). Ph. : *h. price* गुरुमूल्यं (D. has लघीयसा मूल्येन) ; *h. (sea)* ऊर्मिसमाकुलः (ला, लं) v. RUFFLED ; *h. sigh* दीर्घनिःश्वासः.

HEAVY-HEADED : (1) स्थूलबुद्धि (mfn.) ; (2) मन्दधी (n. धि).

HEBDOMADAL : साप्ताहिकः (की, कं) : v. WEEKLY.

HEBRAISM : *हिब्रुभाषानुसारिणी वाक्पद्धतिः.

HEBRAIST : *हिब्रुभाषाज्ञः (ज्ञा, ज्ञं), -विशारदः (दा, दं), etc.

HEBREW : I. A Jew : q. v. : *हिब्रुः. II. The language : *हिब्रुभाषा.

HECATOMB : I. Lit. : *शतगोमेधः. II. Victim : q. v. : बलिः.

HECTIC : v. HABITUAL. *H. fever* : तापज्वरः (?).

HECTOR (v.) : I. To boast : q. v. II. To vex : बाधते (बाधृ, c. 1.).

HECTOR (subs.) : पिच्छोद्धुरः (?) : v. BULLY.

HEDGE (subs.) : कण्टकवृतिः : v. FENCE.

HEDGE (v.) : आ-वृणोति (वृ, c. 5.) : v. TO FENCE.

HEDGE-HOG : *शल्यमूषिकः ; perh. शल्यकः "श्वाविच्छल्यक-", Sr.

HEDGE-SPARROW : कलविङ्कः (??).

HEED : (subs.) : (1) अवधानं ; (2) सावधानता : v. CARE.

HEED (v.) : अवेक्षयति (अवेक्ष्, c. 10.) : v. TO CARE.

HEEDFUL : अप्रमत्तः (त्ता, त्तं) : v. CAREFUL.

HEEDLESS : प्रमत्तः (त्ता, त्तं) : v. CARELESS, RASH.

HEEDLESSLY : प्रमत्तं : v. CARELESSLY, RASHLY.

HEEDLESSNESS : प्रमत्तता : v. CARELESSNESS.

HEEL (subs.) : पार्ष्णिः, *to be at one's h.s* पार्ष्णिं मर्द्नाति (मृद्, c. 9.). *H. of a shoe* तलं (?). *To show* or *take to the h.s* पलायते v. TO FLEE. *Neck and h.s* : आपादमस्तकं.

HEEL (v.) : of ships ; to incline : expr. by वर्तते (वृत्, c. 1.).

HEFT : I. Effort ; q. v. : यत्नः. II. Handle : मुष्टिः.

HEGIRA : I. Lit. : महम्मदीयशाकः. II. Flight, departure : q. v.

HEIFER : वत्सतरः (f. री), U. (*H.*) *two years old* द्विहायनी, A.

HEIGH-HO : हंहो : v. o.

HEIGHT (subs.) : I. Lit. : (1) उच्छ्रायः (or rarely उच्छ्रितिः), *of great h.* महोच्छ्रायः (या, यं) ; *and whose h. is three cubits* त्रिकरोच्छ्रितिश्च, Li. ; (2) उत्सेधः, M. n. ; (3) उच्चता *or rarely* औच्च्यं, Li. ; (4) तुङ्गता : v. also LOFTINESS, TALLNESS. II. Fig. : expr. by the above words : v. LOFTINESS. III. An elevated place : (1) उच्चस्थली ; (2) उन्नतभूभागः ; etc. : v. also SUMMIT. IV. Utmost degree : expr. by adj. : *in the h. of fever* प्रबले ज्वरे ; *the h. of wisdom* परमं ज्ञानं : v. EXTREME, ACME.

HEIGHTEN (v.) : I. Lit. : (1) उच्चीकरोति, etc. ; (2) by adj. v. HIGH. II. To increase : q. v. : वर्धयति (c. of वृध्).

HEINOUS : (1) घोरः (रा, रं), *h. sin.* घोरपातकं ; (2) दारुणः (णा, णं), *on account of committing a h. offence* दारुणापराधित्वेन, Bho.

HEINOUSLY : (1) घोरं ; (2) दारुणं.

HEINOUSNESS : (1) घोरता,-त्वं ; (2) दारुणता,-त्वं.

HEIR, HEIRESS : (1) उत्तराधिकारिन् (f. णी) ; (2) ऋक्थिन् (f. नी) or ऋक्थहरः (री, रं), *sons are father's h.s* पुत्रा ऋक्थहराः पितुः, M. IX. 185. ; (3) दायादः (दा, दं) (applied also to all relatives) ; (4) धनाधिकारिन् (f. णी), धनभाज् (mfn.), etc., *sole h.* समग्रधनभाक् ; *h. to one half* अर्धहरः, Da. : v. also SHARER. [राज्यभाक्.

HEIR-APPARENT : राज्यभाज् (mfn.), *h. to the crown of England* इंग्लण्ड-

HEIRLESS : (1) अदायकः (का, कं), Devala ; (2) दायादशून्यः (न्या, न्यं), Vir.

HEIR-LOOM : expr. by कुलक्रमागतः (ता, तं).

HEIRSHIP : (1) उत्तराधिकारित्वं,-ता ; (2) धनाधिकारित्वं,-ता, *sole h. to mother's property* सकलमातृधनाधिकारित्वं, Da. ; etc.

HELL : (1) नरकः, *resident of the h.* नरकवासिन्, K. ; (2) निरयः, *leading to h.* निरयफलः (ला, लं), D. II. ; (3) पातालं, *the heart of h.* पातालोदरं, U. v. 14. ; (4) रसातलं, *let caste go to h.* जातिर्यातु रसातलं, J. *N.B.* (1), (2) = place of punishment ; (3), (4) = lower world.

HELL-HOUND : I. Lit. : नरकश्वन् (m.) and sim. comp.s (?). II. Fig. : आक्रोशकः (?).

HELLEBORE : औषधीयवृक्षविशेषः.

HELLENIC : *ऐलेनीयः (या, यं) ; यवन- (= Grecian) in comp.

HELLENISM : *ऐलेनरीतिः, *this is a h.* *इदमैलेनभाषानुवर्ति.

HELLENIST : *ऐलेनवादिन् (m.).

HELLISH : नारकः (की, कं) : v. INFERNAL, WICKED.

HELM : I. Of a vessel : (1) अरित्रं (properly = rudder : q. v.) ; (2) केनिपातः ; (3) कर्णः, *one who holds the h.* कर्णधारः, H. II. H.-et : q. v.

HELMET : (1) शिरस्त्रं *or* शिरस्त्राणं ; (2) शिरस्कं ; (3) शीर्षण्यं.

HELOT : दासः (= slave : may be used lit. and fig.).

HELP (subs.) : साहाय्यं : v. ASSISTANCE. *H. h.* त्राहि, त्राहि, V. p. *or* परित्रायस्व, परित्रायस्व, Sa. VI. ; *there is no h. for it* अस्य प्रतिक्रिया नास्ति.

HELP (v.) : I. To assist : साहाय्यं(-य्यं) करोति, *I will h. you* साहाय्यं वः करिष्यामि, V. p. v. 11. 5. ; *the spring will of course h. you* मधुस्ते सहाय एव, Ku. III. 21. Ph. : *'so h. me God'* (in oaths) perh. प्रसीद भगवन्. II. To avoid, prevent : q. v. : *I can't h. saying* मयावश्यं वक्तव्यं v. MUST ; *what can I h.* किं करोमि, K. ; *this evil cannot be h.ed.* (lit. has no remedy) निष्प्रतीकारेयमापत्, K. III. At table : परिवेषयति (विष्, c. 10.) (= to serve) ; perh. ददाति (दा, c. 3.).

HELPER : (1) सहाय: ; (2) साहाय्यकारिन् (m.).

HELPFUL : उपयोगिन् (f. नी) : v. USEFUL.

HELPING (adj.) : *to lend a h. hand* साहाय्याय हस्तं ददाति.

HELPLESS : I. Needing help : (1) निराश्रय: (या, यं) ; (2) अनाथ: (था, थं) ; (3) अगतिक: (का, कं). II. Beyond help : अप्रतिकार्य (f. र्या).

HELPLESSLY : expr. by circum.

HELPLESSNESS : (1) निराश्रयता ; (2) अनाथता ; etc. : v. HELPLESS.

HELPMATE, HELPMEET : (1) सहधर्मिणी ; (2) सहधर्मचारिणी.

HELTER-SKELTER : यथा तथा : v. also RASHLY.

HEM (subs.) : दशा : v. BORDER, MARGIN.

HEM (v.) : I. To sew the border : दशां सीव्यति (सिव्, c. 4.). II. To h. in : निरुणद्धि (रुध्, c. 7.) : v. TO CONFINE. III. In speaking : उत्कासते (कास्, c. 1.) (?).

HEM (interj.) : हुं, Vi.

HEMIPLEGIA : (1) पक्षाघात: ; (2) पक्षवध: ; (3) अर्द्धाङ्गघात:.

HEMISPHERE : (1) अर्द्धगोल:,-क: ; (2) कपाल:, Su. v. 17.

HEMISPHERICAL : अर्द्धगोलाकार: (रा, रं) and sim. comp.s.

HEMISTICH : (1) अर्द्धश्लोक: ; (2) श्लोकार्द्ध:.

HEMLOCK : prob. शक्तुक:, Bha. ; विषभेद:.

HEMORRHAGE : रक्तस्राव: and sim. comp.s.

HEMORRHOIDS : अर्शस् (n.) : v. PILES.

HEMP : I. The plant : शण: ; शणपुष्पी (another variety). II. The rind : [शणं.

HEMPEN : शाण (f. णी). *H. cord* शणसूत्रं.

HEN : I. In gen. : कुक्कुटी. II. = she, female : q. v. : -वधू:.

HENBANE : विषभेद:.

HENCE (interj.) : अपेहि : v. AWAY.

HENCE : I. Of place : इत:, *will go from h.* इतो गमिष्यामि, Ku. II. Of time : इत: *or* अत:, *five days h.* इत: पञ्चदिनापगमे ; *a year h.*

अद्यप्रभृति संवत्सरेण (lit. in a year from today), Mah. III. Of reason : अतः, *h. relatives wish a woman (to be) near her husband* अतः समीपे परिचेतुरिष्यते......प्रमदा स्वबन्धुभिः, Sa. v. IV. Of source : अतः *or* इतः, *the demon h. receiving his fortune* इतः स दैत्यः प्राप्तश्रीः, Ku. II. 55. [now).

HENCEFORTH / HENCEFORWARD : (1) इतः परं ; (2) अतः परं ; (3) अद्य प्रभृति (= from

HEN-COOP : कुक्कुटपालिका (?).

HANDECASYLLABIC : एकादशाक्षरः (रा, रं).

HEN-PECKED : (1) स्त्रीवश्य (f. श्या), *you are also h. like Nanda and Vararuchi* त्वमपि नन्दवररुचिवत् स्त्रीवश्यः, P. IV. 7. ; (2) स्त्रीजितः (ता, तं) ; (3) स्त्रीविधेयः (या, यं)), Ram.

HEN-ROOST : कुक्कुटनिलयः (?) and sim. comp.s.

HEPATIC : यकृत्- in comp. : V. LIVER ; BELONGING TO.

HEPTAGON : सप्तभुजः.

HEPTAGONAL : (1) सप्तभुजः (जा, जं) ; (2) सप्तास्र (f. स्रा).

HEPTARCHY : *सप्तशासनं.

HER : V. SHE, HIS, HE. [proclaimer).

HERALD (subs.) : (1) कञ्चुकिन् (= royal h.), Mu. IV. ; (2) घोषकः (=

HERALD (v.) : घोषयति (घुष्, c. 10.) : V. TO ANNOUNCE, PROCLAIM.

HERALDIC : *h. distinctions* *कुलचिह्नानि ; *h. delineation* *कुलचिह्नरचना.

HERALDRY : *कुलचिह्नविद्या.

HERB : (1) ओषधिः ; (2) शाकं (= vegetable).

HERBACEOUS : expr. by comp. *or* gen., *h. plant* ओषधिः.

HERBAGE : I. Grass : q. v. : *grazed tender h.* नवशस्पं चेरुः, V. p. II. In law : चारणाधिकारः.

HERBAL : ओषधीनां विज्ञानं, Sr.

HERBALIST : (1) ओषधिज्ञः (ज्ञा, ज्ञं) (?) ; (2) ओषधिविज्ञानविद् (mfn.) (?).

HERBARIUM : *ओषधिशाला.

HERBIVOROUS : शाकजग्ध (f. ग्धा) : v. GRAMINIVOROUS.

HERD (subs.) : I. Flock : q. v. : (1) यूथं ; (2) वृन्दं ; (3) कदम्बकं. II. Crowd : q. v.

HERD (v.) : यूथेन or सङ्घशः चरति, सं-, (चर्, c. 1.).

HERDSMAN : रक्षकः : v. COW-HERD, SHEPHERD, etc.

HERE : I. In this place : (1) अत्र ; (2) इह. Ph. *who is h.* कः कोऽत्र भोः, Sa. ; *look h. is the queen* अस्येयं देवी, Ra. ; *h. are we* इमे स्मः, Sa. II. In this world : (1) इह ; (2) इहलोके. Ph. : *h. and hereafter* उभयत्र, Ki. *or* परत्रेह च, R. *or* इहामुत्र च, S. p. *H. ......there* : (1) इतः ......इतः, *h. a flock of deer, there a herd of wild elephants* इतो मृगकदम्बकं, इतो वनगजयूथं, K. ; (2) क्वचित्...क्वचित्, R. *H. and there* : (1) इतस्ततः, *sang. h.* इतस्ततो जगुः, R. ; (2) अन्तरान्तरा (at intervals), K. ; (3) क्वचित् क्वचित्, N. (= 2).

HEREABOUT,-S : (1) इतो नातिदूरे ; (2) अत्रोपान्ते.

HEREAFTER : I. Of time : अतः or इतः परं or ऊर्ध्वं. II. By and by : (1) अग्रे, Go. ; (2) ऊर्ध्वं, S. ; (3) उपरिष्टात्, P. d. III. In the next world : (1) परत्र ; (2) अमुत्र.

HEREAFTER (subs.) : (1) परकालः ; (2) by परलोकः (= next world).

HEREAT : (1) अत्र ; (2) इह : v. also HEREUPON.

HEREBY : अनेन ; अनेन योगेन (with this accession), Ki. ; etc.

HEREDITAMENT : (1) ऋक्थं ; (2) दायः : v. PROPERTY.

HEREDITARILY : (1) वंशक्रमेण ; (2) कुलक्रमेण ; (3) पितृपितामहक्रमेण, K. b.

HEREDITARY : (1) कुलक्रमागतः (ता, तं), *h. minister* कुलक्रमागतः सचिवः, P. ; (2) पितृपैतामहः (ही, हं), *h. kingdom* पितृपैतामहं राज्यं, Ram. II. 50. 8. (3) मौलः (ली, लं), M. VII. 54. ; (4) मूलागतः (ता, तं), M. n.

HEREIN : (1) अत्र, Vi. ; (2) इह, Mu.

HERESIARCH : पाषण्डशिरोमणिः and sim. comp.s.

HERESY : पाषण्डमार्गः and sim. comp.s, *my conversion to h.* मम पाषण्डपथावतारः, D.

HERETIC : पाषण्डः, *unprecedented h.* अपूर्वपाषण्ड, Vi. III.

Heretical : expr. by comp. : v. also FALSE.

Heretically : (1) पाषण्डबुद्धि (mfn.) ; (2) by circum.

Heretofore : (1) अद्यावधि (= up to now) ; (2) इत: पूर्वं.

Hereupon : तत: (= then), B. VIII. 94.

Herewith : expr. by ins. of this, अनेन, एतेन, etc.

Heriot : स्वकृषभोगशुल्क: (?).

Heritage : I. Lit. : v. INHERITANCE. II. Fig. : भोग: (= enjoyment).

Hermaphrodite : अर्द्धनारीनर: (after अर्द्धनारीश:).

Hermeneutics : *शास्त्रव्याख्यानं,-विवृति:.

Hermetic : v. CHEMICAL. *H. philosophy* *विभूतदर्शनं.

Hermitically : निरुद्धवातप्रवेशं (?) ; by circum.

Hermit : (1) तापस: (f. सी) ; (2) तपस्विन् (f. नी) ; (3) यति:.

Hermitage : आश्रम:, *h. of Kanva* कण्वस्याश्रम:, Sa.

Hern : बक: : v. HERON.

Hernia : (1) अन्त्रवृद्धि: (inguinal h.) ; (2) नाभिवर्धनं (umbilical h.).

Hero : I. Lit. : वीर:, *mother of a h.* वीरसू:, R. ; *to whom even the son of Bhrigu (Jámadagna) is not a h.* यस्य भृगुतन्दनोऽपि न वीर:, U. v. 34.
II. Of a play : नायक:.

Heroic,-al : I. Lit. : by comp., *h. age* *वीरयुगं. II. Epic : q. v.
III. Bold, brave : q. v. : *h. action* वीरत्वं ; *h. enterprise* वीरचरितं.

Heroically : वीरवत् : v. BRAVELY, BOLDLY.

Heroine : I. Lit. : वीराङ्गना and sim. comp.s. II. Of a play : नायिका, Sah.

Heroism : वीरत्वं : v. BRAVERY, COURAGE, VALOR.

Heron : (1) बक: ; (2) बलाका (a smaller variety).

Herring : मत्स्यविशेष: ; *हेरङ्ग:.

Hers : तदीय: (या, यं) *or* by gen. v. HE.

Herself : I. As nom. : स्वयं : v. SELF. II. As acc. : आत्मानं. III.
Sane : स्वस्थ (f. स्था). Ph. : *by h.* एकाकिनी v. ALONE.

HESITANCY : विचिकित्सा : v. HESITATION, DOUBT.

HESITATE : I. To be in suspence : (1) विचिकित्सते (चिकित्स्, c. 1.), *my mind h.s to kill this woman* वनितामेनां हन्तुं मनो विचिकित्सते, An. II. 62. ; (2) दोलायते v. TO VACILLATE : v. also TO DOUBT. II. To stammer, falter : q. v.

HESITATINGLY : (1) दोलायितमनसा ; (2) संशय्य (= doubtingly).

HESITATION : I. Lit. : (1) विचिकित्सा ; (2) विकल्पः v. DOUBT. II. In speaking : स्खलित (mfn.) : v. TO FALTER.

HESPERIAN : पाश्चात्यः (त्या, त्यं) : v. WESTERN.

HEST : शासनं : v. COMMAND.

HETEROCLITE : *उद्दामरूपः (पा, पं).

HETERODOX : *भिन्नमतः (ता, तं), *h. opinion* धर्मविरुद्धं मतं (?).

HETERODOXY : *भिन्नमतं ; धर्मविरुद्धता : v. also HERESY.

HETEROGENEAL, HETEROGENEOUS : (1) भिन्नः (न्ना, न्नं) (= different) ; (2) पृथग्विधः (धा, धं) (= various).

HEW : छिनत्ति (छिद्, c. 7.) : v. TO CUT. *H. out* : करोति : v. TO FORM.

HEWER : छेदक (f. दिका) : v. CUTTER.

HEXAGON : (1) षड्भुजः ; (2) षडस्रः ; (3) षट्कोणः.

HEXAGONAL : (1) षड्भुजः (जा, जं) ; (2) षट्कोण (f. णा) ; etc.

HEXAMETER : पाश्चात्यं षट्पदवृत्तं.

HEY : ही ही, V. v. : v. O.

HEYDAY : उल्लासः. *H. of youth* प्रौढयौवनं.

HIATUS : I. Lit. : विच्छेदः. II. In gram. : सन्धिभङ्गः (?).

HIBERNAL : (1) हैमन्त (f. न्ती) ; (2) हैमन (f. नी) ; (3) हैमन्तिक (f. की).

HIBERNATE : हेमन्तं or शीतं कालं गमयति (c. of गम्), नयति (नी, c. 1.), etc. : v. TO PASS.

HICCOUGH, HICCUP : I. Subs. : (1) हिक्का or हेक्का ; (2) हृल्लासः. II. Verb : [हिक्कति,-ते (हिक्क्, c. 1.).

HIDDEN : (1) गूढ (f. ढा) नि- ; (2) प्रच्छन्न (f. न्ना) : v. SECRET.

HIDE (subs.) : चर्मन् (n.) : v. SKIN.

HIDE (v. t.) : प्रच्छादयति (छद्, c. 10.), *I will h. (the body) with these leaves* गुच्छपर्णपुटेन प्रच्छादयामि, Mr. VIII. ; *and who h. them (thieves)* ये च प्रच्छादयन्ति तान्, Kat. : v. also TO CONCEAL. Ph. : *he hid himself under the bed* पर्यङ्कतले निभृतं स्थितः, H. III. ; *h.ing among the amaranths* कुरवकैरपवारितशरीरः (रा, रं), Sa. III. ; *it was not known where he hid himself* न ज्ञायते क्वापि प्रलीनः सः, Ve. VI.

HIDE AND SEEK : a play : लुक्कायितमार्गणं (?) (comp. लुक्काचुरि) ; पलायितान्वेषणं (?) (comp. पलापत्ति) ; चलुड्यं (?), B. p. x. 18. 14.

HIDEOUS : (1) विकृतः (ता, तं) ; (2) विकृताकारः (रा, रं) and sim. comp.s, *h. face and body* वक्त्रं वपुश्च विकृताकृति, Vi. v. 29. ; (3) बीभत्सदर्शनः (ना, नं) : v. also HORRIBLE.

HIDEOUSLY : (1) विकृतं ; (2) घोरं (= frightfully, horribly : q. v.).

HIDEOUSNESS : (1) विकृतता ; (2) विकृताकारता ; etc.

HIDER : गोपृष्ठ (f. ष्ट्री) : v. CONCEALER, TO HIDE.

HIDING (subs.) : I. Concealment : q. v. II. Passive : प्रच्छन्नावस्थानं.

HIDING-PLACE : expr. by circum. : v. TO HIDE, PLACE.

HIE (v.) : त्वरते (त्वर्, c. 1.) : v. TO HASTEN.

HIERARCH : धर्मनायकः (?) ; धर्माधीशः (?).

HIERARCHICAL : expr. by comp. : v. also PRIESTLY.

HIERARCHY : I. The body. : धर्माधीशाः (m. pl.) (?) ; etc. II. The government : *धर्माधीशतन्त्रं.

HIEROGLYPHIC : *चित्राक्षरं ; चित्रवर्णः.

HIEROGLYPHICAL : expr. by comp.

HIEROPHANT : आचार्यः : v. PRIEST.

HIGGLE : v. TO HAGGLE. *H.dy-piggledy* : व्यस्तव्यस्त (f. स्ता).

HIGH : (adj.) : (1) उच्चः (च्चा, च्चं) *or* उच्चैः (indec.), *h. places* उच्चैः स्थानानि, D. ; *but now a h.er (place) than they on account of your favour of*

remembrance अद्य तु स्मरं ताभ्यां स्मरणागुरुज्ज्ञात, Ku. vi. 19. ; *much more one so h.* (i. e. noble : q. v.) किं पुनर्यः तथोच्चैः, Me. 1. 17. ; *h.-minded* उच्चमनस्कः (स्का, स्कं) ; *of a h. family, h.-born* उच्चवंशजः (जा, जं) ; *at a h. price* उच्चमूल्येन ; *h. talk* उच्चप्रलापः, D. v. HAUGHTY ; *h. education* उच्चशिक्षा (after Bengali) ; (2) उन्नतः (ता, तं), सम्- (= lofty), *h. summit* उन्नतं शैलाग्रं, M. n. ; *connected with that h. (personage)* उन्नतेन तेन योजितसम्बन्धः (न्धा, न्धं), Ku. vi. 30. ; (3) उच्छ्रितः (ता, तं), सम्-, (lit. = h. ; fig. = lofty : rare), *h. umbrella* उच्छ्रितं छत्रं, R. xvii. 33. ; *six feet h.* चतुर्हस्तोच्छ्रितः (ता. तं) ; *h. sound* समुच्छ्रितो रवः, Ku. ; (4) तुङ्ग (f. ङ्गा), उत्-, (= 3 : rare), *even a h. mountain is accessible* गम्यस्तुङ्गोऽपि भूधरः, Ki. xi. 63. ; (5) प्रांशु (mfn.) (= tall : q. v.) ; (6) महत् (f. ती) (when h. = great), *h. pleasure* महासुखं ; *h. admiral* *महानाविकनायकः ; *h. priest* *महान् पुरोहितः : v. also CHIEF. Ph. : *h. note* उदात्तस्वरः ; *h. wind* गुरुसमीरः, Ku. ; *it is h. noon* मध्यमलङ्करोति भानुः ; *h. time* समुचितकालः ; *h. water* प्रवृद्धा वेला ; *h. meat* उग्रमांसं ; *h. antiquity* अतिपूर्वकालः ; *h. sauce* उग्रोपस्करः ; *h.er and h.er* अधिकाधिकं (= more and more) ; *h.est* i. e. extreme : q. v. : परः (रा, रं) ; *h. treason* राजद्रोहः, -अपराधः ; *he has h. opinion of you* स त्वामुच्चैर्मन्यते ; *on h.* ऊर्ध्वं ; *from on h.* उपरिष्टात्. [by adj., *h.-aimed* उच्चाभिलाषिन् (f. णी).

HIGH (adv.) : I. Lit. : (1) उच्चैः ; (2) उच्चकैः ; (3) उच्चं. II. Fig. : expr.

HIGH-BLOWN : उद्धिक्तः (क्ता, क्तं) : v. INFLATED, PROUD.

HIGH-BRED : (1) अभिजातः (ता, तं) ; (2) सुजातः (ता, तं).

HIGH-CLIMBING : (1) उच्चः (च्चा, च्चं) ; (2) तुङ्ग (f. ङ्गा) : v. HIGH.

HIGH-COLORED : I. Lit. : अतिरञ्जितः (ता, तं). II. Fig. : विचित्र (f. त्रा).

HIGH-DAY : पर्वन् (n.) : v. FESTIVAL.

HIGH-FLOWN : स्फीतः (ता, तं) (lit. and fig.).

HIGH-HANDED : उत्-पीडक (f. डिका) : v. OPPRESSIVE, VIOLENT.

HIGH-HEELED उच्चतलः (ला, लं) (??).

HIGH-LAND : पार्वतीयदेश: (?), *h. dress* पार्वतीयवेश: (?).

HIGH-LANDER : I. Lit. : पार्वतीय: (या, यं) (?). II. A Scot : *स्कूद: (दा, [दं).

HIGHLY : I. = high : q. v. II. Greatly : q. v. : भृशं.

HIGH-METTLED : (1) महासत्त्व (f. त्त्वा) ; (2) महातेजस् (mfn.) ; (3) अतितेजस्विन् (f. नी), K.

HIGHNESS : I. Lit. : v. HIGHT. II. As title : देव: (f. वी).

HIGH-PRIESTSHIP, HIGH-PRIESTHOOD : *महापौरोहित्यं.

HIGH-ROAD : (1) रथ्या ; (2) राजमार्ग: : v. STREET.

HIGH-SEASONED : सुसंस्कृत: (ता, तं) (??).

HIGH-SPIRITED : I. = high-mettled : q. v. II. Irascible : q. v.

HIGHWAY : राजमार्ग:, *shall not obstruct h.* राजमार्गान्न रोधयेत्, N. S.

HIGHWAYMAN : perh. पान्थमुष् (mfn.), Mit. ; वाटपाटच्चर:, Viv. : v. also ROBBER.

HILARITY : उल्लास:, सम्- : v. MIRTH.

HILL : पर्वत: (properly =mount) ; क्षुद्रपर्वत: : v. MOUNTAIN.

HILLOCK : (1) स्थली ; (2) वप्र (mn.).

HILLY : पर्वतमय: (यी, यं) (= mountainous : q. v.).

HILT : त्सरु:, *from the h.* त्सरुप्रदेशात्, Ki.

HIMSELF : I. As nomi. : स्वयं *or* स्वयमेव (emphatic), *killing h.* स्वयं मारयित्वा, Mr. IX. : v. SELF. II. As acc. : आत्मानं, *he who kills h.* य आत्मानं व्यापादयति. *By h.* एकाकी.

HIND (subs.) : I. The female of the stag : (1) मृगी ; (2) मृगवधू: ; etc. : v. DEER. II. A peasant : q. v. : ग्राम्यजन:.

HIND, HINDER (adj.) : (1) पश्चिम: (मा, मं) ; (2) जघन्य: (न्या, न्यं). *H. part* : पश्चाद्भाग:, पश्चाद्देश:.

HINDER (v.) : (1) वारयति, नि-, विनि-, प्रति-, *with h.ed twinkling* निवारितनिमेष: (षा, षं), Sa. ; (2) प्रतिषेधति (सिध्, c. 1.), *h.ing the entry of all attendants* प्रतिषिद्धाशेषपरिजनप्रवेशा, K. : v. TO PREVENT, OBSTRUCT.

HINDERMOST, HINDMOST : सर्वपश्चिमः (मा, मं) ; (2) चरमः (मा, मं) (= final).

HINDOO : I. As subs. : आर्यः. II. As adj. : by comp. or gen., *for H. students* छात्राणामार्यदेश्यानां, Raj. VI. 8. 7.

HINDOOSTANI : *सिन्धुस्थानी, -भाषा ; उर्दुः,-वाक्. [q. v. : विघ्नः.

HINDRANCE : I. The act : (1) वारणं, नि- ; (2) प्रतिषेधः. II. Obstacle :

HINGE (subs.) : *केन्द्रं.

HINGE (v.) : I. Lit. : *केन्द्रयति (nomi.). II. Fig. : V. TO ENTER.

HINT (subs.) : (1) इङ्गितं ; (2) सङ्केतः ; (3) आकूतं (rare).

HINT (v.) : इङ्गितं ददाति (दा, c. 3.) or करोति (कृ, c. 8.) II. To suggest, allude : q. v. [सः. II. A fruit : *श्विवं,-कं.

HIP : I. Haunch : q. v. : कटिः. Ph. : *I have him on my h.* मम हस्तगतः

HIPPOCAMP, HIPPOCAMPUS : *अश्वकुक्षिका.

HIPPODROME : रथचर्या,-स्थानं.

HIPPOGRIFF. : *श्येनघोटकः.

HIPPOPOTAMUS : *जलहस्तिन् (f. नी) ; जलशूकरः (f. री).

HIRE (v. t.) : भाटयति (c. of भट्), *h.ing a cart* भाटयित्वा शकटं, Viv. Ph. *a h.d labourer* भृतः,-कः, Viv. ; *to h. labourers* भृतकान् गृह्णाति.

HIRE (subs.) : I. Lit. : भाटः or भाटकः, *to pay h.* भाटं ददाति, Viv. ; *to take on h.* भाटकेन गृह्णाति, N. s. II. Wages : q. v. : मूल्यं, Mat.

HIRELING (adj.) : perh. गृह्यः, D. II. : V. VENAL, MERCENARY.

HIRELING (subs.) : I. Lit. : (1) भृतकः ; (2) वैतनिकः. II. A mercenary : q. v. III. A prostitute : पण्यस्त्री. [(of men), V. s.

HIRER : (1) भाटयितृ (f. त्री) (of things) ; (2) स्वामिन् (f. नी) (= master)

HIRSUTE : (1) लो(रो)मशः (शा, शं) ; (2) बहुलो(रो)मन् (mfn.).

HIS : (1) तदीयः (या, यं) (of that) ; (2) एतदीयः (या, यं) (of this) ; (3) by gen. *N. B.* when not emphatic, it is not expr. when the sense is clear and when emphatic, it is expr. by these words given under own. *Confining with h. family* एनं सपुत्रकलत्रं नियम्य, Mu, ; *as*

this (man) quits h. life यथायं प्राणान् त्यजति, Mu. I. ; with h. fortitude निजेन धैर्यगुणेन, Ki. XIV. 39.

HISS (v.) : I. Lit. : (1) फू(फु)त्करोति ; (2) फूत्कारं उद्गिरति (गृ, c. 6.), V. t. II. To h. off : निष्कासयति (c. of कस्) (= to drive out) ; धिक्करोति (?). [धिक्कार: or धिक्कृतं, D. II.

HISS, HISSING (subs.) : I. Lit. : फू(फु)त्कार: II. Of contempt : perh.

HIST (interj.) : तूष्णीम् (indec.) : v. SILENT, BE.

HISTORIAN : (1) इतिहासप्रणेतृ (m.) and sim. comp.s v. AUTHOR ; (2) आख्यानविद् (m.), Vi. (= annalist).

HISTORIC,-AL : (1) ऐतिहासिक: (की, कं) ; (2) by comp.

HISTORICALLY : इतिहासानुसारेण ; आख्यानक्रमेण.

HISTORIOGRAPHER : *इतिहासलेखक: ; आख्यानाधिकृत:.

HISTORY : (1) इतिहास:, knows h. and mythology इतिहासपुराणज्ञ:, Mah. ; (2) पुरावृत्तं (= ancient h.).

HISTRIONIC,-AL : नाटकीय: (या, यं) : v. THEATRICAL.

HIT (subs.) : I. Blow : q. v. : प्रहार:. II. = throw : क्षेप:. Ph. : a good h. prob. सुप्रहार:.

HIT (v.) : I. To strike : प्रहरति (हृ, c. 1.), look, you are to h. this mark now त्वयेदानीं प्रहर्तव्यमेतल्लक्ष्यं विलोक्यतां, Mah. I. 131. I. II. To h. on or upon, i. e. to come by chance : expr. by लभते (लभ्, c. 1.) : v. TO GET. III. To h. off i. e. to describe with h.s : perh. विवृणोति (वृ, c. 5.) (= to expose).

HITCH (subs.) : बाध: (?), there is a h. in it *सबाधमेतत् : v. OBSTACLE.

HITHER (adv.) : इत: : v. HERE. H. and thither : (1) इतस्तत: ; (2) इतश्चेत:.

HITHER (adj.) : expr. by this, on the h. side अस्मिन् पार्श्वे.

HITHERTO : I. Of time : (1) अद्यावधि ; (2) अद्य यावत्. II. Of place : एतत्पर्यन्तं : v. UP TO.

HITHERWARD : (1) इत इतः ; (2) एतदभिमुखं (?).

HIVE : (1) मधुकोषः ; (2) करण्डः ; (3) छत्रकः.

Ho, HOA (interj.) : हंहो : v. o.

HOAR : धवलः (ला, लं) : v. HOARY, GRAY.

HOARD (subs.) : पूगः : v. HEAP.

HOARD (v.) : पूगीकरोति : v. TO HEAP.

HOAR-FROST : (1) घनमीहारः, Ki. XIII. 24. ; (2) सान्द्रतुहिनं, M. II.

HOARINESS : (1) धवलता ; (2) शुक्लता : v. GRAY.

HOARSE : रूक्षः (क्षा, क्षं) (= harsh, rough : q. v.) : v. H.NESS.

HOARSELY : रूक्षस्वरं or रूक्षेण स्वरेण (= harshly, roughly).

HOARSENESS : (1) रूक्षता ; (2) रूक्षस्वरता. *H. of voice* (from cold : (1) स्वरभङ्गः ; (2) स्वरोपघातः, Sr. v. HARSHNESS.

HOARY : expr. by words given under white, *become h. with age* जराधवलितः (ता, तं), K. ; *with h. hair* सितैः केशैः, Ki. XI. 3. ; *h. brows* विशदभ्रूयुगं, Ki.

HOAX (subs.) : perh. विप्रलम्भः : v. TRICK, DECEPTION. [p. v. 37. 9.

HOAX (v.) : विप्रलभते (लभ्, c. 1.), *h.ed by the boys* विप्रलब्धाः कुमारकैः, V.

HOB : ग्राम्यजनः : v. RUSTIC.

HOBBLE (v.) : खञ्जति (खञ्ज्, c. 1.) : v. TO LIMP.

HOBBY,-HORSE : I. Lit. : घोटकविशेषः. II. A play-horse : क्रीडाघोटकः. III. A favourite theme : चिरकाम्यं (?), *to ride on's h.* *चिरकाम्यं कीर्तयति or कौति.

HOBGOBLIN : भूतः : v. GOBLIN.

HOB-NAIL : स्थूलकीलः and sim. comp.s (?).

HOB-NOB : expr. by पानगोष्ठी : v. TO DRINK.

HOBSON'S CHOICE :......भत्याभिरुचिः (??).

HOCK : मदिराविशेषः. [Ph. : *by h.* तन्त्रमन्त्रैः, D.

HOCUS-POCUS : I. A juggler : q. v. : मायाकारः. II. His trick : माया.

Hod : क्षेपफलक (?) and sim. comp.s.

Hodge-podge : समभिश्रं (?) ; सन्निपातः (?), Williams.

Hoe (subs.) : कुद्दालः, *others tore up grass stumps with h.s* अपरे वीरण-स्तम्बान् कुद्दालैः विदलति स्म, Ram. II. 7. 10.

Hoe (v.) : कुद्दालेन तृणानि विदलति (दल्, c. 1.), उन्मूलयति (मूल्, c. 10.), etc.

Hoeing, Hoer : expr. by verb.

Hog : (1) शू(सू)करः, *h.-keeper* शौकरिकः, Ram. II. 90. 17. ; (2) वराहः, *with h.'s flesh and venison* मांसैर्वाराहवारिवैः, Mah. II. 4. 2. ; (3) कोलः (rare). [वत्.

Hoggish : (1) शूकरसन्निभः (भा, भं) and sim. comp.s ; (2) by adv., शूकर-

Hog-plum : I. The tree : आम्रातः,-कः. II. The fruit : आम्रातं,-कं.

Hogshead : I. A measure : मानविशेषः. II. A cask : कुम्भः, *drank eight h.s* अष्टौ कुम्भानपिबत्, Mah. I. 126. 70.

Hogsty : (1) शूकरशाला, ; (2) शूकरशरणं.

Hoiden : v. HOYDEN.

Hoist (v.) : उन्नमयति (c. of नम्) : v. TO RAISE. [(2) उत्थापनं, Bharata.

Hoist (subs.) : I. A machine : *उन्नमनयन्त्रं. II. H.ing. : (1) उन्नमनं ;

Hold (subs.) : I. Grasp : q. v. : Ph. *to take or lay h.* गृह्णाति, परि-, (ग्रह्, c. 9.) ; *to keep h.* धारयति. II. Support : q. v. : आलम्बः, -म्बं, *without any h.* निरालम्बनः, D. III. Authority, claim : q. v. : अधिकारः. IV. Influence, ascendancy : q. v. V. Prison : q. v. : कारकं. VI. Strong-h. : दुर्गं. VII. Of a ship : perh. क्रोडः (comp. Bengali कोल्), *fore h.* अग्रः क्रोडः.

Hold (v. t.) : I. To keep h. of : धारयति,-ते or (rarely) धरति, वि-, सं-, परि-, (धृ, c. 10. and 1.), *h. me uncle* मातुल धारयस्व मां, Vi. IV. ; *cannot h. his neck* न शक्नोति शिरोधरां धारयितुं, R. II. To restrain : धारयति ......, *I cannot h. my tongue* न शक्नोम्यात्मनो जिह्वां धारयितुं, V. II. ; *and h.ing the horse, asked from a distance* धृततुरङ्गमश्च दूरादेवापृच्छत्,

K. III. To possess : धारयति *or* धरति, (*which was*) *long held by kings of your race* चिरन्धृता भूपतिभिः स्ववंशजैः, Ki. I. 29. ; *burden held by himself* आत्मना धृतां धुरं, R. III. 35. IV. To contain : धारयति *or* धरति, *the celestial river will h. the seed* सुरापगा वीजं धारयिष्यति, Ku. x. 25. V. To keep, defend : q. v. : रक्षति (रक्ष्, c. 1.). VI. To maintain : q. v. : धारयति *or* धरति, *h.ing thoughts for victory* धृतजयधृति (mfn.), Ki. XII. 2. VII. To esteem, think : q. v. : मन्यते (मन्, c. 4.). VIII. To do, bring about : करोति, *to h. counsel* मन्त्रणां करोति ; *to h. a council* सभां करोति ; *to h. a wager* पणं करोति. Ph. *to h. one's own* perh. नापचीयते (pass. of चि).

Hold (v. i.) : I. To stand, stop : q. v. : तिष्ठति (स्था, c. 1.). II. To last, remain : q. v. : तिष्ठति. III. To apply : q. v. : लगति (लग्, c. 1.). IV. To think : q. v. : मन्यते, V. To refrain, desist : q. v. : निवर्तते (वृत्, c. 1.). VI. To defend, derive : q. v.

Hold back : I. Intrans. : perh. विचिकित्सते (= to hesitate). II. Trans. : v. to withhold.

Hold forth, Hold out : I. To stretch out : q. v. : प्रसारयति (c. of सृ). II. To exhibit, offer : q. v. : धारयति. III. To endure : q. v. : सहते (सह्, c. 1.). II. Intrans. : आत्मानं धारयति.

Hold in : I. Trans. : (1) धारयति ; (2) नियच्छति (यम्, c. 1.) (= to restrain : q. v).

Hold off : परिहरति (हृ, c. 1.) : v. to avoid.

Hold on : I. To continue : तिष्ठति (स्था, c. 1.). II. To proceed in : न विरमति (रम्, c. 1.), Ki. v. 24.

Hold to : धारयति : v. also to maintain, cling.

Hold up : I. To raise : q. v. : उन्नमयति (c. of नम्). II. To support one's self : आत्मानं सं-धारयति. III. To cease raining : *let the weather h. up* भवतु दृष्टेरुपशमः, H.

Hold-back : अन्तरायः : v. obstacle, restraint.

HOLDER : I. Lit. : धारकः ; धारयितृ (m.) ; etc. II. A thing for holding : expr. by verb, *this is its h.* अनेनैतद्धार्यते : v. HANDLE.

HOLDER-FORTH : प्रवक्तृ (f. क्त्री) : v. SPEAKER.

HOLD-FAST : *हठग्राहः : v. CATCH, HOOK. [*of the h.* क्षेत्रस्थित्यनुसारेण, Mit.

HOLDING (subs.) : i. e. tenure : क्षेत्रं (= field), *according to the nature*

HOLE : I. A pierce : (1) गर्तः (spec. of h.s in earth : not fig.) ; (2) छिद्रं, *making a h. on a side* पार्श्वे छिद्रं विधाय, Bha. ; (3) रन्ध्रं, *dexterous in picking h.s* रन्ध्रान्वेषणदक्षः, R. ; (4) विवरं (rare), *in other's h.s* परस्य विवरे, Ki. II. A cave, den : q. v. : विवरं. III. A hovel : perh. विवरं.

HOLIDAY : (1) पर्वन् (n.) (= religious day) ; (2) अनध्यायः (= school h.), *because today is a h.* अद्यानध्याय इति, V. IV. ; (3) *बन्धः,-दिनं (= court h.) : v. also FESTIVAL.

HOLILY : v. PIOUSLY, SACREDLY, HOLY.

HOLINESS : I. Sanctity, sacredness : q. v. : पवित्रता. II. In address : भगवत् (f. ती), *if (your) revered h. gives (me) no harbour* यदि भगवत्पादमूलमशरणं, D. II.

HOLLA, HOLLO, HOLLOA : हला (in Prakrit) : v. O.

HOLLOW (subs.) : (1) कोटरः (of trees), *in the centers of h.s* कोटरोदरेषु, K. ; (2) (कर-)पुटः (of the hand) ; (3) (कर्ण-)कूपः (of the ear) ; (4) (नाभि-)आवर्तः (of the nave) ; (5) गर्तः (= hole : q. v.).

HOLLOW (adj.) : I. Lit. : शून्यगर्भ (f. र्भा) ; (2) मध्यशुषिरः (रा, रं) (rare), B. com. II. Fig. : शून्यगर्भ (f. र्भा) : v. EMPTY, VAIN. III. Of sounds, deep : धीरः (रा, रं) *or* perh. धीरगभीरः (रा, रं).

HOLLOW (v.) : (1) तक्षति (तक्ष्, c. I.) (?) ; (2) खनति (खन्, c. I.) (= to dig) ; (3) better by adj. *or* circum.

HOLLOWNESS : I. Lit. and fig. : शून्यगर्भता : v. EMPTINESS. II. Of sounds : धीरता *or* perh. धीरगभीरता.

HOLLY : *हालिः ; सदाहरितो गुल्मभेदः.

HOLLY-HOCK : a plant : *चित्रवल्ली.

HOLLY-OAK, HOLM-OAK : सिन्दूरभेदः.

HOLOCAUST : (1) होमः ; (2) हुतं ; (3) हव्यं.

HOLY : पुण्य (f. ण्या), *h. person* पुण्यजनः, Ki. III. 31. ; *h. prayer* पुण्या स्तुतिः, K. ; *h. rivers* सरितः पुण्याः, Ram. II. 12. 5. ; *h. place of pilgrimage* पुण्यतीर्थं, Ram. ; *h. land* पुण्यभूमिः : v. also PURE, SACRED. Ph. : *h. father, mother* भगवत् (f. ती) ; *"h. alliance"* धर्मसन्धिः ; *h.- day* v. HOLIDAY.

HOMAGE (subs.) : I. In gen. : (1) नमस्कारः ; (2) नमस्या, N. : v. also RESPECT. *To do, pay h.* नमति, प्र-, (नम्, c. 1.), *men do not pay h. to a man until he pays h. to you* न नमन्ति पुरुषं पुरुषास्तव यावदीश न मतिः क्रियते, Ki. II. Feudal : *to do h.* (*to a lord*) perh. प्रभुत्वं स्वीकरोति.

HOME (subs.) : (1) गृहं (= house : q. v.), *gone h.* गृहं गतः, Mr. IX. ; (2) जन्मभूमिः (= birth-place), *where is your h., sir ? madam, Patna is my h.* कुत आर्यः ? आर्ये पाटलिपुत्रं मे जन्मभूमिः, Mr. II. ; (3) आलयः (= abode : q. v.). Ph. : *at h.* गृहे *or* गेहे, U. I. 37. 8. ; *he is making himself at h. there* तत्र परिचित इव व्यवहरति. [मर्म स्पृशति.

HOME (adv.) : I. Lit. : गृहं. II. Fig. : expr. by मर्मन् (n.), *to come h.*

HOME (adj.) : I. Lit. : गृह- in comp. II. Of one's country : *"h. department"* *स्वदेशविभागः.

HOME-BOUND : (1) गृहगामिन् (f. नी) ; (2) स्वदेशगामिन् (f. नी). [ग्राम्य (f. म्या).

HOME-BRED : I. Lit. : गृहजः (जा, जं) *or* -जातः (ता, तं). II. Rude :

HOMELESS : अगृहः (हा, हं), Mah. III. 27. 16. ; निराश्रयः (या, यं) and sim. comp.s : v. also EXILE.

HOMELINESS : ग्राम्यता : v. HOMELY. [ग्राम्य (f. म्या).

HOMELY : I. Domestic : q. v. : गृह्य (f. ह्या). II. Plain, unpolished :

HOME-MADE : I. Made at home : गृह- in comp., *h. butter* गृहनवनीतं. II. Made in one's own country : स्वदेश- in comp. : v. also MADE.

Homer : I. The poet : *होमरः. II. A measure : मानविशेषः.

Home-sick : गृहविरहातुरः (रा, रं) ; गृहविरहार्त्त (f. र्त्ता) ; etc. [निर्मितवस्त्रं.

Home-spun : I. Adj. : गृहोतः (ता, तं) (?). II. Subs. : गृहोतं (?) ; गृह-

Home-stall, Home-stead : (1) वास्तु (mn.) ; (2) गृहवास्तु (n.), Kat. ; (3) वेश्मन् (n.) (rare), Kat. ; (4) वासभूमिः, Mit. [home-bound.

Homeward : स्वदेशाभिमुखं. "*H.-bound*" स्वदेशाभिमुखः (खा, खं) : v. also

Homicidal : expr. by tat. comp. : v. *next art.* ; belonging to.

Homicide : I. The deed : नृहत्या and sim. comp.s : v. murder. II. The slayer : (1) नरहत्याकारिन् (f. णी) ; (2) मनुष्यघातिन् (f. नी).

Homily : धर्मप्रबन्धः (?) : v. sermon.

Homoeopathic : expr. by comp., *h. docter* *समव्यवस्थाविद्वैद्यः.

Homoeopathy : *समव्यवस्था ; समव्यवस्थाशास्त्रं.

Homogeneal, Homogeneous : *सजातीयः (या, यं).

Homogeneity, Homogeneousness : *सजातीयता.

Homologous : *समस्थिति (mfn.).

Homonymous : बह्वर्थकः (का, कं) : v. also equivocal.

Hone : शाणः (नः) : v. whetstone.

Honest I. Decent, good : q. v. II. Upright, just : (1) शुचि (mfn.) (= pure), M. : (2) धर्मशौचयुक्त (f. क्ता), K. b. ; (3) सरलः (ला, लं) (= simple) ; (4) निष्कपटः (टा, टं) (=guileless). III. Frank, sincere : q. v.

Honestly : (1) छलं विहाय ; (2) निष्कपटं : v. also simply, sincerely.

Honesty : (1) धर्मशौचं *or* sim. शौचं *or* शुचिता,-त्वं (when the sense is clear) ; (2) निष्कपटता (= guilelessness) ; (3) सारल्यं (= simplicity) ; (4) आर्जवं (= uprightness).

Honey : मधु (n.), *h.-bess make h. by gathering the juice of divers trees* मधुकरमक्षिका नानाजातीनां वृक्षाणां रसान् समाहृत्य मधु निष्पादयन्ति, S. c. ; *old (h.) is binding and astringent* पुराणं ग्राहकं रूक्षं, Bha. ; *of this (king) who is h. in mouth and poison at heart* यस्य मुखमध्वोर्हृदयविषस्य, Sa. v.

Honey-bee : मधुमक्षिका : v. bee. [54. ; (5) क्षौद्रपटलं (rare), R.

Honey-comb : (1) मधुकोष: ; (2) मधुचक्रं ; (3) छत्रकं ; (4) मधुजालकं, Si. xii.

Honey-dew : द्राक्षं मधु, Bha.

Honeyed : मधुमय: (यी, यं) (lit. and fig.) and sim. comp.s.

Honey-harvest : मधुसंग्रह: (?) and sim. comp.s.

Honey-suckle : *मधुगर्भा ; सुपुष्पलताभेद:. [मधुजिह्व (f. ह्वा).

Honey-tongued : (1) मुखमधु (mfn.), Sa. and sim. comp.s ; (2) perh.

Honorary : no equiv. : *सान्मानिक: (की, कं) or by circum.

Honour (subs.) : I. A nice sense of what is right : मान:, सम्-, *who has from age lost all sense of h.* जरावलुप्तमानावमानचित्त:, D. ii. II. Nobility, chastity : मान:, सम्-, *rich in h.* मानधन: (ना, नं), Ki. ii. 19. ; *devoid of h.* मानहीन: (ना, नं), Ki. xi. 59. II. Respect, reverence : q. v. : (1) मान:, सम्-, P. ; (2) आदर: (= attention). IV. A mark of respect : (1) मान:, सम्-, *for this h.* अस्य सन्मानस्य कृते, P. i. 3. ; (2) गौरवं, *master's h.s on dependents are as a rule moving with the object to be accomplished* प्रयोजनापेक्षितया प्रभूणां प्रायश्चलं गौरवमाश्रितेषु, Ku. iii. 1. ; (3) प्रसाद: (= favour : q. v.).

Honour (v.) : (1) मानयति, सं-, (rarely) प्रति-, (c. of मन्), *yet your Highness will be pleased to h. my request* तथापि मद्विज्ञापनां मानयितुमर्हत्यार्य:, Mu. ii. ; (2) पूजयति, सम्-, अभि-, प्र-, (पूज्, c. 10.) (= to respect : q. v.), *he, although destitute of h. will be everywhere h.ed* सन्मानहीनोऽपि स सर्वत्र प्रपूज्यते, P. i. 3.

Honourable : I. Possessing a high mind : मानिन् (f. नी). II. Illustrious, respected : (1) मान्य (f. न्या) or माननीय: (या, यं), सम्- ; (2) पूज्य (f. ज्या) or पूजनीय: (या, यं), *I have been commanded by h. sir (you)* पूज्येनाहमादिष्ट:, Mah. : v. respectable. III. Confering honour : सन्मानकर: (री, रं) and sim. comp.s : v. also famous. IV. Good, noble ; q. v. : भद्र (f. द्रा).

HONOURABLY : expr. by adj.

HOOD : I. For women : शिरस्कं (??). II. Of a carriage : शिरस् (n.) (??). III. Of a serpent : फणा. [छलयति (छल्, c. 10.).

HOODWINK : I. Lit. : v. TO BLIND. II. To deceive : q. v. : perh.

HOOF : (1) खुरः, *right h.* दक्षिणखुरः, K. ; (2) शफ (mn.) (rare).

HOOFED : (1) खुरिन् (f. णी) ; (2) खुरान्वितः (ता, तं) ; and sim. comp.s.

HOOK (v.) : I Of fishes : बडिशयति (nomi.). II. To entrap : पाशे पातयति (c. of पत्).

HOOK (subs.) : I. Fish-h. : q. v. : बडिशं. II. To goad elephants : अङ्कुश (mn.). III. In gen. : आकर्षणी (?). IV. A sickle : दात्रं. V. Fig. : पाशः : v. SNARE.

HOOKED (adj.) : वक्र (f. क्रा) : v. CROOKED.

HOOK-NOSED : शुकनासः (सा, सं) ; तुङ्गनासः (सा, सं) [not वक्रनास].

HOOP (subs.) : चक्रं (= anything circular).

HOOP (v.) : (1) चित्कारं करोति ; (2) उच्चैः शब्दायते (nomi.).

HOOPING-COUGH : perh. ऊर्ध्वश्वासः, Bha.

HOOPOE : a bird : काष्ठकूट (?). [Of an owl : घुत्कारः, U.

HOOT, HOOTING (subs.) : I. In gen. : धिक्कारः (?) *or* by circum. II.

HOOT (v.) : I. In gen. : स्वरं गर्हयति (गर्ह्, c. 10.) (?). II. Of an owl : घुत्करोति.

HOP (subs.) : I. A leap : q. v. : एकपादलम्फः. II. A plant : लताविशेषः.

HOP (v.) : एकपादेन प्लवते (प्लु, c. 1.) : v. TO LEAP.

HOPE (subs.) : I. Expectation : आशा, प्रति-, *what is not done from h.* आशया किञ्चिन्न क्रियते, K. ; *I have no h. of life* निराशोऽस्मि जीविते, Sa. VI. ; *the girl entertained h.s of remeeting (her) master* बभूवाशावती बाला पुनर्भर्तृसमागमे, Mah. ; *false h.* दुराशा, K. : v. also WISH. II. That which gives h. : (1) आशा ; (2) आश्वासः, *for you are the h. of the distressed* त्वं ह्यार्तानां समाश्वासः, Mah.

HOPE (v.) : (1) आशां करोति ; (2) आशंसते (शंस्, c. 1.) (= to apprehend). *N. B.* In questions, "*I h.*" may be expr. by the interro. particles अपि, कच्चित्, अथ, *we h. the breeze of these lotus leaves pleases you* अपि सुखायते ते नलिनीपत्रवातः, Sa. III.

HOPEFUL : I. Entertaining hope : (1) आशावत् (f. ती) ; (2) आशान्वितः (ता, तं) ; and sim. comp.s. II. Giving hope : (1) आशाजननः (नी, नं) ; (2) आशावर्धन (f. नी) (= very h.).

HOPEFULLY : expr. by adj.

HOPEFULNESS . (1) आशावत्ता ; (2) आशाजननता. For dif. v. HOPEFUL.

HOPELESS : I. Without hope : (1) निराशः (शा, शं) ; (2) हताशः (शा, शं) ; etc. II. Beyond hope : आशातीतः (ता, तं).

HOPELESSLY : expr. by circum.

HOPELESSNESS : (1) नैराश्यं ; (2) निराशता ; (3) हताशता ; etc.

HOPPER : in a mill : शस्याधारः, Williams.

HORDE : संघः (= crowd, flock : q. v.).

HORIZON : (1) ह्ररिजं, *as a sign comes to the h.* यद्राशिश्च जाति ह्ररिजं, Ja. v. 17. ; (2) क्षितिजं, *that point is then on the h.* तच्चयं क्षितिजे तदा, Su. III. 48. *N. B.* Colloquially दिङ्मण्डल and sim. comp.s would do.

HORIZONTAL : समः (मा, मं) (= level : q. v.).

HORIZONTALLY : perh. समभूमौ (= on a level).

HORN : I. Lit. : (1) शृङ्गं, *the root of a h.* शृङ्गमूलं ; *the tip of a h.* शृङ्गाग्रं, Pa. ; *sharp-h.ed* तीक्ष्णशृङ्गः, Ram. ; (2) विषाणं, *struck with h.s* विषाणैराहतः (ता, तं), M. II. II. A wind-instrument : काहला, *blew h.s* काहलाः पूरयामासुः, B. XIV. 3.

HORN-BILL : perh. खट्वाङ्गः, "खट्वाङ्गान् लुब्धकांस्तथा", Mat.

HORN-BOOK : प्रथमपाठः (?) : v. PRIMER, HANDBOOK.

HORNED : शृङ्गिन् (f. णी). *H. moon* : सिनीवाली.

HORNET : (1) वरटा ; (2) विषशृङ्गिन् (m.) *or* विषशूकः (?).

HORNLESS : शृङ्गहीन: (ना, नं) and sim. comp.s. *H. deer* : मुण्डिन् (m.), Bha. *H. bull* तूबर: (rare).

HORNY : I. Lit. : शार्ङ्ग (f. ङ्गी). II. Fig. : कठिन: (ना, नं) : v. HARD.

HOROLOGE : कालसाधनयन्त्रं, Su. XIII. 19.

HOROLOGY : कालज्ञानं, Su. XIII. 21.

HOROSCOPE : (1) जन्मपत्रिका (the table) ; (2) जन्मनक्षत्रं (the sign).

HOROSCOPY : (1) होराशास्त्रं, V. m. ; (2) होरातन्त्रं, Ja.

HORRIBLE : I. Dreadful : q. v. : (1) घोर: (रा, रं) ; (2) कराल: (ला, लं). II. Abominable : बीभत्स (f. त्सा,), K.

HORRIBLY : (1) घोरं ; (2) करालं : v. DREADFULLY. [q. v.

HORRID : I. Rough : q. v. II. Hideous : q. v. III. Disagreeable :

HORRIDLY : घोरं : v. DREADFULLY.

HORRIDNESS : घोरता : v. also HIDEOUSNESS.

HORRIFIC : भैरव: (वी, वं) : v. TERRIFIC.

HORRIFY : वि-त्रासयति (c. of त्रस्) : v. TO TERRIFY ; HORROR.

HORRIPILATION : रो(लो)महर्ष:,-र्षं.

HORROR : I. A shaking : कम्प:, Sa. II. The feeling : त्रास:, सं-, (= terror). III. Dreariness : (1) घोरता ; (2) रौद्रता, *the great h. of the funeral yard* महती श्मशानवाटस्य रौद्रता, Ma. v. ; (3) बीभत्सं, बीभत्समिवाभिवर्तते, Ma. v.

HORSE : I. The animal : (1) अश्व:, *h.-flesh* अश्वमांसं, Bha. ; *one who knows the peculiarities of h.s* आश्वलाक्षणिक:, S. k. ; *the ceremony h.-sacrifice* क्रतुरश्वमेध:, U. II. ; *h.s of good breed* आजानेया अश्वा:, Mah. II. 49. 9. ; *I am well up in breaking as well as in treating h.s* कुशलोऽस्म्यश्वशिक्षायां तथाश्वचिकित्सिते, Mah. IV. 3. 4. ; (2) तुरग:, *mounted on another h.* अन्यतुरगारूढ:, K. ; (3) तुरङ्ग:,-म:, *eight-h.d chariot* युक्ताष्टतुरङ्गो रथ:, Ram. VI. 75. 27. ; *turned the h., moving the reins by the left hand* वामकरतलवलितरश्मिपाशस्तुरङ्गमं आवर्तयामास, K. ; *a h. moving*

about without any control उद्दामप्रचारी तुरङ्गमः, K. II. ; (4) हयः, *Sind h. of great speed* महारयः सिन्धुजो हयः, N. I. 64. 6. ; (5) वाहः, *Arabian* (?) *h.s* वनायुदेश्या वाहाः, R. V. 73. ; (6) वाजिन् (m.), *swift h.* जवनवाजी, R. IX. 56. ; (7) घोटकः. Ph. : *a white h.* कर्कः, A. ; *h.-neck* निगालः, A. II. Cavalry : q. v. : अश्वाः or अश्व in comp., *these are the duties of h. and of infantry......*हयाश्वकर्म पत्तेश्च, Ka. XIX. 5. Ph. : *clothes-h.* *वस्त्रधारिणी ; *towel-h.* *गात्रमार्जनपटधारिणी. [तुरङ्गसादी, R.

HORSE-BACK : अश्वपृष्ठं. Ph. : *goes on h.* अश्वेन गच्छति, S. ; *sitted on h.*

HORSE-BLOCK : अश्वारोहणसाधनं.

HORSE-BREAKER : (1) अश्वशिक्षकः ; (2) अश्वदमयितृ (m.) ; अश्वविनेतृ (m.).

HORSE-BREAKING : (1) अश्वदमनं ; (2) अश्वशिक्षा.

HORSE-CHESNUT : a tree and its fruit : no equiv.

HORSE-CLOTH : (अश्व-)पृष्ठास्तरणपटः, K. ; and sim. comp.s.

HORSE-DOCTOR : (1) अश्ववैद्यः ; (2) शालिहोत्रज्ञो वैद्यः, P. V. 10.

HORSE-FLY : अश्वदंशः.

HORSE-GUARDS (pl.) : अश्वारोहिरक्षिणः and sim. comp.s. *The H.* : a place in London : सैनिकसभागृहं.

HORSE-HAIR : अश्वरो(लो)मन् (n.) and sim. comp.s : v. HAIR.

HORSE-LAUGH : अट्टहासः ; *laughed a h.* अट्टहासं जहास, Mah.

HORSE-LEECH : a farrier : q. v. : नालबन्धिकः.

HORSE-MAN : (1) अश्वारोहः or -रूढः or -रोहिन् (m.) and sim. comp.s ; (2) अश्ववारः, Si. ; (3) तुरङ्गसादिन् (m.), तुरगिन् (m.), तुरङ्गस्थः, and sim. comp.s, Ku. XVI.

HORSEMANSHIP : (1) अश्वशिक्षा ; (2) अश्वारोहणं (= riding).

HORSE-PLAY : कर्कशहसितः (?).

HORSE-POWER : अश्वबलं (?), *of* 100 *h.* *शताश्वबलः (ला, लं).

HORSE-RACE : अश्वचर्या (after रथचर्या) ; अश्वद्रुतिः (?).

HORSE-RADISH : शुक्लकन्दकः (m. for the plant, n. for the root).

HORSE-SHOE : I. Subs. : नाल (?). II. Verb. : (अश्वस्य) नालानि बध्नाति (बन्ध्, c. 9.), *h.er* नालबन्ध. (after Hindi).

HORSE-WHIP : I. Subs. : (1) कशा, Si. v. 10. ; (2) अश्वताड(डि)नी, A. II. Verb : कशाघातं करोति : v. TO STRIKE.

HORTATIVE, HORTATORY : उत्साहवर्धन (f. नी).

HORTICULTURAL : expr. by comp., *h. produce* उद्यानोत्पन्न: (न्ना, न्नं).

HORTICULTURE : उद्यानविद्या (?) ; उद्याननिर्माणं (?).

HOSANNA : perh. जय जय.

HOSE : I. Stocking : *पादावरणं. II. A pipe : चर्मकूप:.

HOSIER : *पादावरणाजीव: ; पादावरणविक्रयिक:.

HOSIERY : *पादावरणानि (n. pl.) ; पादावरणविक्रय: (the business).

HOSPITABLE : आतिथेय: (यी, यं), *h. regard* आतिथेयापचिति:, Ki. XI. 9. ; *the h. Parvati* आतिथेयी पार्वती, Ku. v. 31.

HOSPITABLY : सादरं, बहुमानपूर्वं, etc. (= with attention).

HOSPITAL : (1) आरोग्यशाला, Raj. ; (2) चिकित्सालय:.

HOSPITALITY : (1) आतिथ्यं or आतिथेयं, *then our h. is ready* तत: सज्जातिथेया वयं, Vi. II. 50. ; *did not cease to do h.* आतिथेयं कर्तुं नाश्रमत्, Si. XIV. 35. ; (2) अतिथिसत्कार: and sim. comp.s.

HOST : I. An entertainer : no equiv. : expr. by यज्विन् (f. नी) (when the sense is clear) ; निमन्त्रयितृ (f. त्री) (= inviter) ; भोजनदातृ (f. त्री) (one who gives food). II. A multitude : q. v. : सङ्घ: III. The consecrated wafer : बलि: (?).

HOSTAGE : बन्धक: (??).

HOSTEL, HOSTELRY : I. A hotel : q. v. II. For boys : मठ: (?), ["प्रवृत्ताध्ययनकर्मठेषु मठेषु," Va.

HOSTESS : v. HOST (I).

HOSTILE : (1) by comp., *h. ground* शत्रुभूमि: v. ENEMY ; (2) विपक्ष (f. क्षा) ; (3) विरोधिन् (f. नी) ; (4) विरुद्ध (f. द्धा) (= opposed).

HOSTILELY : (1) by adj. ; (2) विरुद्धं.

HOSTILITY : I. Enmity : q. v. : वैरभाव:. II. Hostile operations : (1) विग्रह: ; (2) विरोध: : v. WAR.

HOSTLER : अश्वपाल:,-क: : v. GROOM.

HOT : I. Lit. : (1) तप्त (f. प्ता), सं-, प्र-, अभि-, उप-, *h. iron* अयोऽभितप्तं, R. ; *h. water* तप्तं वारि, V. ; (2) उष्ण (f. ष्णा), *h. and acrid* उष्णकटुक: (का, कं), Sa. ; *slightly h.* कवोष्ण: (f. ष्णा) ; (4) घर्म (f. र्मा) (rare), *h.-rayed* (the sun) घर्मदीधिति: ; (5) ग्रीष्म (f. ष्मा) (rare) ; (6) ज्वलत् (f. न्ती) (= burning : of b. and glowing heat). Ph. : *h. season* : (1) ग्रीष्म: ; (2) निदाघ: ; (3) घर्म:, R. ; (4) तप:, Si. ; (5) उष्ण:, A. ; (6) शुचि:, Ri. ; (7) ग्रीष्मकाल:, निदाघकाल:, and sim. comp.s. II. To the taste : तीक्ष्ण (f. क्ष्णा), *pepper is acrid and h.* मरिचं कटुकं तीक्ष्णं, Bha. : v. SHARP. *N. B.* not उष्ण *or* घर्म which is = *heating, exciting heat.* III. Fig., vehement, furious : (1) उग्र (f. ग्रा) ; (2) चण्ड (f. ण्डा), प्र-.

HOT-BED : fig. : क्षेत्रं (= field), *h of sin* पापक्षेत्रं.

HOT-BLOODED : चण्डप्रकृति (mfn.) : v. IRRITABLE, VIOLENT.

HOTCH-POTCH : समभिश्रं (?) ; सन्निपात:, Williams.

HOTEL : *पथिकाश्रम: ; प्रवासाश्रम:.

HOT-HEADED : चण्डप्रकृति (mfn.) : v. VIOLENT, RASH.

HOT-HOUSE : *तप्तागारं and sim. comp.s.

HOTLY : (1) चण्डं, प्र-, उत्- ; (2) उग्रं.

HOT-MOUTHED : (1) चण्डमुख (f. खा) ; (2) उग्रमुख (f. खा) ; etc.

HOTNESS : I. lit. : (1) उष्णता ; (2) तप्तता ; etc. : v. HEAT. II. Sharpness : q. v. : तीक्ष्णता *or* तैक्ष्ण्यं. III. Of temper : (1) चण्डता, प्र- ; (2) उग्रता.

HOUND : (1) श्वन् (m.), *let loose the h.s* विसृज्यन्तां श्वान:, K. ; *h.-keeper* श्वगणी, R. IX. 53. ; (2) कौलेयक: (= blood-h. ?) ; (3) मृगदंशक: *or* सारमेय: (= fox.-h. ?) ; (4) आखेटिक:, A.

HOUND ON : उत्तेजयति (तिज्, c. 10.) : v. TO EXCITE, URGE.

Hour : होरा (very rare), Su. xii. 79. ; gen. expr. by दण्डः *or* घटी *or* घटिका (= 24 minutes). Ph. : *at all h.s* : i. e. always : (1) सदा ; (2) सर्वदा.

Hour-angle : नतं, Su. iii. 34.

Hour-glass : घटीयन्त्रं *or* घटिका, Gan.

Houri : (1) दिव्याङ्गना ; (2) अप्सरस् (f.) ; (3) विद्याधरी.

Hourly (adj.) : expr. by adv.

Hourly (adv.) : I. Lit. : प्रतिदण्डं. II. Continually : q. v. : सदा.

House (subs.) : I. Lit. : (1) गृहं (best equiv. : गृहाः in pl. = h. with its surroundings or inmates), *to the h. of the chief of Vidarbha* गृहान् विदर्भाधिपतेः, N. xvi. 1. ; *where h.s shone as if with edges of thatches* गृहाणि नीध्रैरिव यत्र रेजुः, Si. iii. 49. ; (2) गेहं, *she is fortune in h.* इयं गेहे लक्ष्मीः, U. i. 38. ; *the mistress of my h.* मद्गेहिनी, Me. ii. 16. ; (3) आ(अ)गारं, *our h.* अस्मदीयागारं, Ma. ; (4) कुलं (rare), *h. of God* देवकुलं, Mr. ii. ; (5) शरणं (rare : prop. = protection), *h. of fire* अग्निशरणं, Sa. iv. ; (6) भवनं (= building) v. EDIFICE ; (7) निकेतनं (= abode : q. v.) ; (8) आयतनं v. TEMPLE. II. Family, race : q. v. : गृहं, *is this becoming your h.* युक्तमेतद्वो गृहस्य, Vi. iv. III. A firm : गृहं (after Bengali). IV. In chess : गृहं. V. A legislative body : सभा, "*to bring down the whole h.*" समग्रसभागृहं (*or* श्रावकान्) आवर्जयति (?).

House (adj.) : by comp., *h.-dog* गृहकुक्कुरः. [store : गृहे रक्षति (रक्ष्, c. 1.).

House (v.) : I. To harbour : वासं ददाति (दा, c. 3.). II. To shelter,

House-breaker : कुड्यच्छेदिन् (f. नी) : v. BURGLAR.

House-breaking : कुड्यच्छेदः : v. BURGLARY.

Household (subs.) : I. Family : (1) परिजनः ; (2) परिवारः. II. Family life : expr. by गृह. [गृहकार्याणि अनुतिष्ठति, D. vi.

House (adj.) : expr. by comp., *h. god* गृहदेवता ; *to perform h. affairs*

HOUSEHOLDER : (1) गृहस्थः, H. ; (2) गृहिन् (m.); (3) गृहपतिः.

HOUSE-KEEPER : I. Lit. : गृहिन् (f. णी). II. A female servant : गृह-अनाधिष्ठात्री (?) ; गृहरक्षिका (?).

HOUSE-KEEPING : गृहरक्षा (??) ; गृहावेक्षणं (??).

HOUSE-LEEK : कुहरं, Wilson.

HOUSELESS : (1) गृहहीनः (ना, नं) ; (2) अशरण (f. णा) ; (3) निराश्रयः (या, [यं) ; etc.

HOUSE-MAID : चेटी (= maid servant).

HOUSE-PIGEON : गृहकपोतः (f. ती, -तिका), U.

HOUSE-RENT : गृहभाटः,-कः.

HOUSE-TAX : गृहकरः (??) ; गृहशुल्कं (??).

HOUSE-WARMING : गृहप्रवेशोत्सवः (?) ; वास्तुप्रशमनं (a similar ceremony).

HOUSEWIFE : गृहिणी, *look up to h.s* गृहिणीनेत्राः, Ku. VI. 85.

HOUSEWIFERY : गृहकार्यानुष्ठानं (after D.) ; and sim. comp.s.

HOUSING : (1) आस्तरः,-णं ; (2) पृष्ठपटः.

HOVEL : (1) पर्णशाला ; (2) कुटी,-रः ; (3) उटजः.

HOVER : I. Lit. : perh. परिडीयते (डी, c. 4.). II. Fig., to hang about : परितो विसर्पति (सृप्, c. 1.) (?) ; पर्यवेक्षते (ईक्ष्, c. 1.) (= to look about).

HOVERINGLY : expr. by pres. part.

HOW (adv.) : I. In what way : (1) कथं, *h. can a servant be without fault* कथं नु दासी निरपराधः, V. ; *h. (you) fell into the hands of the Chandal* कथं चण्डालहस्तगमनं, K. ; (2) केन प्रकारेण, *teach me h. to make prostration* केन प्रकारेण दण्डप्रणामः कर्तव्यस्तन्मां शिक्षापय, Vet. *N. B.* (1) in the last sense, *h.* is often not expr., *you know (h.) to make (one) take* जानासि ग्राहयितुं, K. ; (2) sometimes expr. by किं (= what), *h. is* (= what has happened to) *Sagarika* सागरिकायाः किं वर्तते, Ra. IV. II. To what degree : कियत्. *N. B.* for *h. many, h. long* etc. : V. MANY, LONG, etc.

HOWBEIT : तथापि : V. NEVERTHELESS, YET.

HOWDAH : ???? :,-?? , Wilson.

HOWEVER (adv.) : I. In whatever way : (1) यथा यथा ; (2) येन येन प्रकारेण. II. To whatever degree : expr. by superl. and अपि, *h. poor* अत्यन्तदरिद्रोऽपि (f. द्रापि) ; *h. learned* पण्डिततरिष्ठोऽपि ; *h. often* यावतो यावतो वारान्. III. At least : अन्ततः.

HOWEVER (conj.) : (1) परन्तु v. BUT ; (2) तथापि v. YET.

HOWL (subs.) : (1) चीत्(चि)त्कृतं ; (2) आक्रन्दितं ; (3) चीत्कारः.

HOWL (v) : (1) चीत्(चि)त्कारं करोति ; (2) आक्रन्दति (क्रन्द्, c. 1.).

HOWLING (adj.) : "*h. wilderness*" निर्मानुषमरण्यं.

HOWSOEVER : v. HOWEVER.

HOY : पोतः : SHIP.

HOYDEN : ग्राम्य (f. म्या) : v. RUDE.

HUBBLE-BUBBLE : गुर्गुरिः (in Bengali.).

HUBBUB : कोलाहलः : v. TUMULT, UPROAR.

HUCKSTER (subs.) : क्षुद्रपण्यविक्रयिकः, -विक्रेतृ (m.) ; etc.

HUCKSTER (v.) : क्षुद्रपण्यानि विक्रीणीते (क्री, c. 9).

HUDDLE (subs.) : जनसंमर्दः (of persons) ; सङ्करः (of things).

HUDDLE (v.) : i. e. h. together : perh. पिण्डीकरोति : v. also TO CROWD.

HUE (subs.) : I. Colour : q. v. : रङ्गः. II. A shouting : *so when a h. and cry is raised after a thief, those who hear and do not run after him also share in his guilt* उत्क्रोशतां जनानान्तु ह्रियमाणे धने तथा । श्रुत्वा ये नाभिधावन्ति तेऽपि तद्दोषभागिनः, N. 8.

HUFF (subs.) : I. Rage : q. v. : मन्युः. II. A boaster : उत्सिक्तः.

HUFF (v.) : v. TO SWELL, BULLY.

HUG (subs.) : परिष्वङ्गः : v. EMBRACE.

HUG (v.) : परिष्वजते (स्वञ्ज्, c. 1.) : v. TO EMBRACE.

HUGE : (1) विशालः (ला, लं) ; (2) विपुलः (ला, लं) ; (3) महाप्रमाण (f. णा) v. LARGE, IMMENSE.

HUGELY : (1) विशालं ; (2) विपुलं : V. LARGELY.

HUGENESS : (1) विशालता ; (2) विपुलता : V. LARGENESS.

HULK : जीर्णनौका. Ph. : *to condemn to the h.s* *पोतनिरोधं आदिशति (with [gen.).

HULL : I. Of fruits : पुटः. II. Of grain : तुषः. III. Of a ship : expr. by पोतः *or* नौ *or* नौका.

HUM (subs.) : I. Buzz : q. v. : हुङ्कृतं, *with the h. of bees* मधुलिहां हुङ्कृतेन, K. II. Of men : कलकलः. III. A low murmur : हुङ्कारः, Sa.

HUM (v.) : (1) हुङ्करोति ; (2) गुञ्जति (गुञ्ज्, c. 1.) (= to buzz).

HUM (interj.) : हुम्, हुं राघवः, Vi. I.

HUMAN : (1) by comp., *in h. tongue* मनुष्यभाषा, R. ; *h. nature* मानुषता, K. : V. MAN. ; (2) मानुषः (षी, षं), *h. body* मानुषी तनुः, R. XVI. 22 ; (3) मानवः (वी, वं) *or* -वीयः (या, यं), *h. form* मानवं रूपं, M. II.

HUMANE : दयालु (mfn.) : V. KIND, BENEVOLENT.

HUMANELY : सदयं : V. KINDLY.

HUMANITY : I. Human nature : (1) मनुष्यता,-त्वं ; (2) मानुष्यं. II. Mankind : q. v. : मनुष्याः (m. pl.). III. Humane feeling : दया : V. KINDNESS.

HUMANIZE : विनयति (नी, c. 1.) : V. TO CIVILIZE.

HUMANLY : मनुष्यवत्. *"H. speaking"* मनुष्यबुद्ध्या.

HUMBLE (adj.) : I. Low, mean : q. v. : नीचः (चा, चं). II. Small, modest : क्षुद्र (f. द्रा). Ph. : *and where (my) h. intellect* क्व चाल्पविषया मतिः, R. I. 2. II. Meek, not proud : (1) नम्र (f. म्रा), अन- ; (2) निरभिमानः (ना, नं) and sim. comp.s V. PROUD, NOT. Ph. : *to eat h. pie* (fig.) अपमानं पुरस्करोति, मानं पृष्ठे करोति, J.

HUMBLE (v.) : (1) नमयति, अव-, (c. of नम्), *h.s his head to the foe of Namuchi* नमयति नमुचेररये शिरः, R. ; *h.ing the lofty* उन्नतान् नमयन्, K. ; (2) नम्रीकरोति.

HUMBLE-BEE : (1) भ्रमरः, *honey of h.s* भ्रामरं मधु ; (2) भृङ्गः ; (3) अलिः ; [(4) द्विरेफः ; (5) शिलीमुखः (rare.)]

HUMBLENESS : I. Lowness, meanness : q. v. : नीचता. II. Humility : q. v. : नम्रता.

HUMBLING (adj.) : दर्पहर: (री, रं) ; (2) दर्पघ्न: (घ्ना, घ्नं) ; and sim. comp.s.

HUMBLY : (1) नम्र (f. म्रा), अव- ; (2) नीचै: (rare). R. v. 62.

HUMBUG (subs.) : प्रतारणा (= deception : q. v.) (?).

HUMBUG (v.) : प्रतारयति (c. of तॄ) : v. TO DECEIVE, FOOL.

HUMDRUM : जड: (डा, डं) : v. DULL, SLOW.

HUMID : सार्द्र (f. र्द्रा) : v. MOIST.

HUMIDITY : आर्द्रता : v. MOISTURE.

HUMILIATE : गर्वं भनक्ति (भञ्ज्, c. 7.), हरति (हृ, c. 1.), हन्ति (हन्, c. 2.) etc. (with gen.) : v. also TO HUMBLE. *H.ing* (adj.) : v. HUMBLING.

HUMILIATION : (1) अवमानना v. DISGRACE ; (2) दर्पभङ्ग: and sim. comp.s (= breaking of pride).

HUMILITY : (1) नम्रता, अव-, वि- ; (2) निरभिमानता and sim. comp.s (= want of pride) ; (3) विनय: (= good-breeding).

HUMMING-BIRD : मधुप्रिय: (?) (comp. Assamese name).

HUMOROUS : perh. सरस: (सा, सं) ; हासकर: (री, रं) (= laughable).

HUMOROUSLY : perh. सरसं : v. also JESTINGLY, SPORTIVELY.

HUMOUR (subs.) : I. Wit, h.ousness : रसिकता (?). II. Disposition, temper : (1) भाव: ; (2) प्रकृति:. Ph. : *he is in a bad h.* न प्रकृतिस्थ: स: (?). III. Whim : छन्दस् (n.). IV. Fluid : रस:. *Disorder* (of the h.s of the body) : दोष:.

HUMOUR (v.) : I. To comply the h. of : *I will h.* (*our*) *master* अहं स्वामिन: चित्तवृत्तिं अनुवर्तिष्ये (वृत्, c. 1.), Sa. II. ; *a fool by h.ing* मूर्खं छन्दोऽनुवृत्तेन, H. IV. 104. II. To favour : q. v. : अभ्युपपद्यते (पद्, c. 4.).

HUMOURIST : वैहासिक: (?) ; परिहासवेद (m.) (?).

HUMOURSOME : v. CAPRICIOUS, WHIMSICAL.

HUMP : (1) गडु: ; (2) ककुद् (f.) (of a bull).

HUMP-BACKED, HUMPED : (1) कुब्ज (f. ब्जा) ; (2) गडुर: (रा, रं) *or* गडुल: (ला, लं). *H. bull* ककुद्मत् (m.).

HUNCH, HUNCH-BACKED : V. HUMP, HUMP-BACKED.

HUNDRED : I. The numeral : शतं, *I will give you h. villages* शतं ग्रामान् प्रदास्यामि, A. r. ; *three h. years* त्र्यस्त्रशतानि नीत्वि, V. p. IV. 24. 15. ; *h. times* शतवारान् ; *in a h. ways* शतधा ; *by h.s* शतश: ; *a h. thousand* लक्षं. II. A district : मण्डलं. *N. B.* V. s. has शताध्यक्ष: = chief of h. (villages).

HUNDREDTH (adj.) : शततम: (मी, मं), *h. part* शततमी कला, D. II.

HUNDREDTH (subs.) : (1) शतांश: ; (2) शतभाग: ; (3) शततमी भाग:.

HUNDREDWEIGHT : expr. by भरं (= ⅜ of a cwt.).

HUNGER (subs.) : (1) क्षुधा, *to allay h.* क्षुधाशान्तये, H. ; (*our*) *master is suffering from h.* स्वामी क्षुधया परिपीड्यते, P. I. 16. ; (2) बुभुक्षा, *I will eat this in (my) first h.* प्रथमबुभुक्षायामिदं खादामि, H. ; (3) क्षुध् (gen. in comp.), *and in a moment h. and thirst of all went off* क्षुत्पिपासे च सर्वेषां क्षणेन व्यपगच्छतां, Mah. III. 314. 1. ; (4) अशनाया (rare) ; (5) जिघत्सा (rare). [क्षुध्यति (क्षुध्, c. 4.).

HUNGER (v.) : I. Lit. : क्षुध्यति (क्षुध्, c. 4.) ; better by adj. II. Fig. :

HUNGRY, HUNGERED : (1) क्षुधित: (ता, तं), *I am h., my life is going out* क्षुधितोऽहं गतप्राण:, Mah. ; (2) बुभुक्षित: (ता, तं), *the h. monkey* बुभुक्षित: कपि:, A. r. ; (3) क्षुधार्त (f. र्ता), क्षुधाविष्ट (f. ष्टा), क्षुधापीडित: (ता, तं), etc. ; *you are h.* क्षुधालुर्भवान्, P. I. 16.

HUNT (v. t.) : I. Lit. : मृगयते (मृग्, c. 10) *or* मृगयां करोति *or* चरति (चर्, c. 1.), Ram. II. Fig. : मृगयते, *a gem does not seek, but it is h.ed* न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत्, Sa. : V. TO SEARCH.

HUNT, HUNTING (subs.) : (1) मृगया, *there is nothing so beneficial as h.* यथा मृगया स्योपकारिकी न तथान्यत्, D. VIII. ; *to go out (for) h.* मृगयां याति, Mah. ; *devoted to h.* मृगयाशील: (ला, लं), Sa. II. ; (2) आखेट:,-क:,

deer-h. हरिणाखेटकः, K. s. IX. 74. ; (3) मृगव्यं (rare), *h.-forest* मृगव्य-वनं, Ki. XIII. 9.

HUNTER : I One who hunts : (1) व्याध (= professional h.) ; (2) मृगयुः (rare ; of more gen. application). II. A hunting horse : वाजिन् (m.), R. IX. 56. (?) : v. HORSE. III. A hound : मृगयाकुक्कुरः ; आखेटिकः.

HUNTING-BOX, HUNTING-SEAT : मृगयास्थली.

HUNTSMAN : I. A hunter : q. v. II. A servant : मृगयापुरुषः (?).

HURDLE : *काष्ठबन्धः *or* काष्ठरोधः. [of पत्) (= to cause to fall).

HURL (v.) : (1) क्षिपति (क्षिप्, c. 6.) v. TO CAST, THROW ; (2) पातयति (c.

HURL (subs.) : I. A cast : q. v. : क्षेपः. II. Tumult : q. v. : तुमुलं.

HURLING (subs.) : a game : perh. कन्दुकक्षेपः.

HURLY-BURLY : तुमुलं : v. TUMULT, CONFUSION.

HURRA, HURRAH : जयध्वनिः and sim. comp.s.

HURRICANE : (1) झञ्झा,-निलः and sim. comp.s, *a violent h. blew* महाबलो झञ्झावातो ववौ, Mah. I. 149. 2. ; (2) प्रभञ्जनः, H. ; (3) चण्डवातः, जवानिलः, etc. (= any strong gale). [(f. त्रा) and sim. comp.s.

HURRIED (adj.) : (1) त्वरितः (ता, तं) (= hasty : q. v.) ; (2) त्वराविभ्रान्त

HURRIEDLY : (1) त्वरितं v. HASTILY ; (2) ससंभ्रमं.

HURRY (v. i.) : त्वरते (त्वर्, c. 1.) : v. TO HASTEN.

HURRY (v. t.) : त्वरयति (c. of त्वर्) : v. TO HASTEN.

HURRY (subs.) : I. Haste : q. v. : त्वरा. II. Bustle : संभ्रम.

HURRRY-SKURRY (adv.) : (1) व्यस्तव्यस्तं ; (2) ससंभ्रमं. [HASTE.

HURRYING (subs.) : "*there was h. to and fro.*" जना धावन्तीतस्ततः : v. also

HURT (subs.) : (1) क्षतं, *causing of h.* क्षतदर्शनं, N. s. ; व्रणं (= wound : q. v.) ; (2) दुःखं (= pain : q. v.), *to cause h. without drawing blood* शोणितेन विना दुःखमुत्पादयति, V. s.

HURT (v. t.) : (1) पीडयति (पीड्, c. 10.) v. TO PAIN ; (2) क्षिणोति (क्षि, c. 5.)

V. TO INJURE; (3) तुदति (तुद्, c. 6.), *then the enemy h.* (*him*) *with sharp words* वाक्सायकैरथ तुतोद तदा विपक्षः, Si. xx. 77. ; (4) by subs.

HURTFUL : (1) पीडाकरः (री, रं), *h. thing* पीडाकरं द्रव्यं, V. 8. ; (2) हिंस्र (f. स्रा) (not of things) : V. INJURIOUS, MISCHIEVOUS.

HURTFULLY : V. INJURIOUSLY, MISCHIEVOUSLY.

HURTFULNESS : (1) पीडाकरता ; (2) हिंस्रता ; (3) better by adj.

HURTLE : संघट्टते (घट्ट्, c. 1.) : V. TO CLASH.

HUSBAND (subs.) : (1) पतिः, *get a h. who will not take to others* अनन्यभाजं पतिमाप्नुहि, Ku. III. 63. ; *who had h.s and children* याः पतिपुत्रवत्यः, Ku. VII. 6. ; (2) भर्तृ (m.), *will choose a second h.* भर्तारं द्वितीयं वरयिष्यति, Mah. ; (3) स्वामिन् (m.), *but you (are my) h.* किन्तु स्वामी त्वं, H. ; (4) परिवेष्टृ (m.), Sa. ; (5) उपयन्तृ (m.), R.

HUSBAND (v.) : वाहयति (c. of वह्) : V. TO USE, TILL.

HUSBANDMAN : कृषीवलः : V. AGRICULTURIST, FARMER.

HUSBANDRY : (1) कृषिकर्मन् (m.), P. ; (2) कृषिः. (= agriculture).

HUSH (interj.) : (1) शान्तं ; (2) तूष्णीं : V. SILENT.

HUSH (adj., subs., v.) : V. CALM, SILENT, SILENCE.

HUSH UP : निगूहति,-ते (गुह्, c. 1) : V. TO CONCEAL.

HUSK (subs.) : तुष (mn.), *unbroken h.* अखण्डं तुषं, D.

HUSK (v.) : निस्तुषयति (nomi.) ; (2) निस्तुषीकरोति.

HUSKY : I. Lit. : सतुषः (षा, षं). II. Rough : q. v. : रूक्ष (f. क्षा).

HUSTINGS : संसद् (f.) (= assembly: may be used in every sense).

HUSTLE : (1) धक्कीकरोतिः, Mr. II. ; (2) निष्कासयति (c. of कस्) (= to drive out)

HUSWIFE : गृहिणी : V. HOUSEWIFE.

HUT : (1) कुटी,-टः ; (2) उटजः ; (3) पर्णशाला.

HUTCH : perh. कोष्ठः, *rubbit-h.* शशकोष्ठः (?).

HUZZA : (1) जयध्वनिः ; (2) जयारवः ; (3) जयनादः.

HYACINTH : सुगन्धिलताभेदः.

Hyads : पञ्चतारं,-कं (??).

Hyaena : perh. तरक्षुः ; मृगादनः (poet.).

Hybrid : *मिश्रजः (जा, जं) ; खच्चरः (रा, रं) (in Bengali).

Hydra : *सहस्रशीर्षः.

Hydraulic,-al : *चलज्जलबलः (ला, लं).

Hydraulics : *चलज्जलविज्ञानं ; द्रवगतिविज्ञानं.

Hydrocele : (1) वृद्धिः, Sr. ; (2) फलकोषशोफः, Sr.

Hydrocephalus : perh. शिरोग्रहः, Bha. ; जलमस्तकः, Williams.

Hydrogen : *जलप्राणः ; जलसारः ; अब्जननः.

Hydromel : जलसंसृष्टं मधु (n.) and sim. comp.s.

Hydrometer : *द्रवमापः ; जलमापः.

Hydrophobia : लालाविषदोषः (?), after Sr. ; by आलर्कं विषं (= canine poison).

Hydrophthalmia : perh. वाताभिष्यन्दः, Bha.

Hydrostatics : *स्थिरजलविज्ञानं ; अचलद्रवविद्या.

Hygrometer : *क्लेदमापः, *Danell's h.* *दानियलक्लेदमापः.

Hymen : विवाहदेवता ; prob. अग्निः.

Hymeneal : वैवाहिकः (की, कं) : v. NUPTIAL.

Hymn (subs.) : (1) स्तोत्रं ; (2) ऋच् (f.) (of the Rig Veda) ; (3) सामन् (n.) (of the Sáma Veda), "केचिद्विप्राः स्तुतिचतुराः समुदाहरन्। केचित् प्रशंसामालोढानि सामानि जगुः।", C.

Hymn (v.) : गायति (गै, c. 1.) : v. TO SING, CELEBRATE.

Hyp : I. Subs. : विषादः : v. MELANCHOLY. II. Verb : विषादयति (c. of सद्).

Hyperbola : *उद्वृत्तं ; अधिवृत्तं.

Hyperbole : (1) अत्युक्तिः ; (2) अतिशयोक्तिः, Kav.

Hyperbolic,-al : expr. by comp.

Hyperbolically : (1) अत्युक्तिपूर्वं,-कं ; (2) अतिशयोक्त्या.

Hyperboloid : *उद्वृत्तस्थूलं ; अधिवृत्तस्थूलं.

Hypercatalectic : prob. अध्यक्षरः (रा, रं) ; by circum.

HYPERCRITIC : prob. दोषैकदृश् (mfn.) : v. CRITIC.

HYPERCRITIC,-AL (adj.) : I. Of persons : दोषैकदृश् (mfn.) (?). II. Of words etc. : by comp. *or* gen.

HYPERCRITICISM : दोषविचारणा (?) : v. CRITICISM.

HYPHEN : संयोगचिह्नं.

HYPOCHONDRIA : prob. पित्तोन्मादः ; विषादः (= dejection, melancholy).

HYPOCHONDRIAC,-AL : prob. पित्तोन्मादिन् (f. नी) ; विषण्ण (f. ण्णा) (= dejected, melancholic).

HYPOCRISY : दम्भः : v. also DISGUISE, PRETENCE.

HYPOCRITE : (1) दाम्भिकः (की, कं) ; (2) धर्मध्वजिन् (f. नी) (religious) ; (3) वैडालव्रतिकः (like cats) "यस्य धर्मध्वजो नित्यं सुराध्वज इवोच्छ्रितः । प्रच्छन्नानि च पापानि वैडालं नाम तद्व्रतं ॥", Sridhara ; (4) वकवृत्तिः (like herons), "अर्व्वाग्दृष्टिर्नैष्कृतिकः स्वार्थसाधनतत्परः । शठो मिथ्याविनीतश्च वकव्रतिचरो द्विजः ॥" (comp. M. IV. 195. 6.). [कपटः (टा, टं) : v. DECEITFUL.

HYPOCRITIC,-AL : I. Of persons : v. HYPOCRITE. II. Of acts etc. :

HAPOCRITICALLY : (1) कपटेन ; (2) छद्मना : v. also EXTERNALLY, FALSELY.

HYPOTENUSE, HYPOTHENUSE : कर्णः *or* श्रुतिः, Si. [Mit.

HYPOTHECATE : आधिं कृत्वा गृहे गोपायति (गुप्, c. 10.), *h.d article* गोप्याधिः,

HYPOTHECATION : expr. by verb.

HYPOTHESIS : अनुभवः (??) ; अनुमानं (= inference).

HYPOTHETIC,-AL : अनुभवसिद्ध (f. द्धा) *or* -गृहीतः (ता, तं) (?).

HYPOTHETICALLY : अनुभवेन *or* अनुभवपूर्वकं (??).

HYSSOP : *हिस्रीकः ; ओषधिभेदः.

HYSTERIA, HYSTERICS : हर्षमूर्च्छा (??).

HYSTERIC,-AL : हर्षमूर्च्छान्वितः (ता, तं) (??).

I

I : अहं. *N. B.* not expr. when the meaning is clear, *I am coming* अयमागतोऽस्मि, Mr. IX. ; *I do not know* न जाने, H. ; *I am going now* गम्यतेऽधुना, U.

IAMBIC, IAMBUS : (1) आदिलघुद्विकः ; (2) ध्वजं.

IBEX : पार्वतीयो छागः *or* अजः.

IBIS : पक्षिभेदः ; क्रौञ्चः (??).

ICE (subs.) : (1) हिमघनः ; (2) तुषारसङ्घातः, Ku. v. 55. ; and sim. comp.s.

ICE (v.) : no equiv. : हिमीकरोति (?) ; तुषारीकरोति (?).

ICE-BERG : *हिमघनसंहतिः ; हिमसंघातचैत्यं. [रक्तिमः (मा, मं), N.

ICE-COLD : (1) हिमशीतलः (ला, लं) ; (2) तुषारशिशिरः (रा, रं), K. ; (3) शीता-

ICE-HOUSE : हिमगृहं may do ; *हिमघनकोष्ठः.

ICHNEUMON : (1) नकुलः ; (2) बभ्रुः (rare).

ICHOR : of elephants : (1) मदः ; (2) दानं (rare).

ICICLE : *हिमघनकणः,-णिका. *N. B.* not तुषारकण = dew-drop.

ICONOCLAST : *प्रतिमापोथकः.

ICY : I. Lit. : expr. by comp. II. Ice-cold : q. v.

IDEA : I. Conception : बुद्धिः, *under the i. of a tiger* व्याघ्रबुद्ध्या. *To have an i.* : सम्भावयति (c. of भू). II. Opinion : q. v. : मतं. III. A thought : भावः,-ना. IV. Platonic : perh. कल्पना.

IDEAL : I. Mental : q. v. : मानसिकः (की, कं). II. Conceived in the mind, visionary : काल्पनिकः (की, कं). III. Perfect, best : expr. by परमः (मा, मं), *i. form of virtue* परमधर्मलक्षणं.

IDEALISM : perh. बाह्यशून्यं,-वादः.

IDEALIST : बाह्यशून्यवादिन् (f. नी) (??).

IDEALLY : मनसा (= in mind) : v. IDEAL.

IDENTICAL : *he is the i. person* स एवैष: : v. SAME.

IDENTIFICATION : v. TO IDENTIFY.

IDENTIFY : I. To make to be the same : मिथुनीकरोति (= to couple), S. ; and sim. verbs. II. To prove to be the same : expr. by circum., *to i. stolen property* लोप्त्रमेवैतदिति प्रदर्शयति (c. of दृश्) *or* प्रतिपादयति (c. of पद्) : v also TO RECOGNIZE.

IDENTITY : I. Sameness : q. v. : ऐक्यं. II. The condition of being identical : expr. by adj., *to prove the i. of an offender* सोऽपराध्येव एव इति प्रतिपादयति.

IDES : in Roman calendar : *मध्यदिनं.

IDIOCY : जडता *or* जाड्यं : v. also FOOLISHNESS, INSANITY.

IDIOM : *वाक्पद्धति: ; रीति: (??).

IDIOMATIC : expr. by subs.

IDIOMATICALLY : *वाक्पद्धत्यनुसारेण ; रीतिक्रमेण.

IDIOSYNCRASY : व्यक्तिगतो भाव: (??).

IDIOT : जड: (डा, डं) : v. also FOOLISH, MAD.

IDIOTCY : जडता *or* जाड्यं : v. also FOOLISHNESS.

IDIOTIC : expr. by comp. *or* gen. : v. also FOOLISH.

IDLE (adj.) : I. Vain, useless : q. v. : निरर्थक: (का, कं). II. Lazy, inactive : q. v. : अलस: (सा, सं), *like the action of an i. (man)* अलसस्य यथा कार्यं, Vi. VI. 2. III. Unemployed : q. v. : अव्यापृत: (ता, तं).

IDLE (v.) : i. e., *i. away* : क्षपयति (c. of क्षै) : v. TO WASTE, SPEND.

IDLENESS : I, Laziness, inactivity : (1) आलस्यं ; (2) अलसता. II. Uselessness : q. v. : निरर्थकता.

IDLER : अलस: : v. also LAZY, SLUGGARD.

IDLY : I. Vain q. v. : निरर्थकं. II. Lazily : आलस्येन.

IDOL : I. Lit. : (1) प्रतिमा, *oh, a wooden i. ; no. no, of stone* कथं काष्ठप्रतिमा, न न शैलप्रतिमा, Mr. II. ; *i. of the goddess (Durgā)* देवीप्रतिमा.

A. p. ; (2) मूर्तिः (= form : when the sense is clear) ; (3) विग्रहः (rare) ; (4) शालग्रामः (of Vishnu), A. p. ; (5) लिङ्गं (of Siva). II. Fig. : perh. देवता ; better by आराधयति (c. of राध्)) (= to worship).

Idolater : I. Lit. : (1) देवपूजकः ; (2) प्रतिमापूजकः (?). II. Fig. : आराधयितृ (m.) : v. ADORER, WORSHIPPER.

Idolatrous : I. Lit. : by comp., *i. worship* प्रतिमापूजा. II. Fig. : *i. veneration* परमभक्तिः : v. EXCESSIVE.

Idolatry : (1) प्रतिमापूजा (?) ; (2) देवोपासना (?).

Idolize : देववत् पूजयति (पूज्, c. 10.), आराधयति (c. of राध्), etc.

Idyl, Idyll : गीतकाव्यं (??).

If : (1) यदि, *if you are not delighted with the tremulous glances......* लीलापाङ्गैर्यदि न रमसे, Me. ; *if so, I am fortunate* यद्येवं तद्धन्योऽहं, P. ; *or if you again get your place* त्वयाथवा यदि लब्धा पुनरात्मनः पदं, Ki. ; *even if his union was doubtful* सन्दिग्धोऽप्यस्य समागमो यदि स्यात्, K. ; *if (he) had not wagered* यदि पणं नाकरिष्यत्, Vi. ; *then again if......* पुनरपरं यदि..., K. ; (2) चेत् (never at the beginning of a sentence), *if not* नो चेत्, H. v. OTHERWISE ; *if, on the other hand, you are waiting for time* अथ चेदवधिः प्रतीक्ष्यते, Ki. ; *but if I could not find out some means here* अपि तु न चेदिह कमप्युपायमुत्पादयितुं शक्नुयां, D. *N. B.* note the use of विधिलिङ् *when the sentence implies that something may or might happen* and of लृङ् *when it implies that something would have happened.* लट्, लुट्, and लृट् are used when it deals *with facts actual or assumed, the first with present and the last two with future facts.*

Igneous : (1) आग्नेयः (यी, यं) ; (2) वह्निमयः (यी, यं).

Ignis-fatuus : भूतदीपिका (?) ; भूतालोकः (?).

Ignite : I. Trans. : ज्वलयति (c. of ज्वल्) : v. TO KINDLE. II. Intrans. : (1) ज्वलति(ज्वल्, c. 1.) ; (2) समिध्यते (pass. of इन्ध्).

IGNITION : (1) ज्वलनं ; (2) इन्धनं, सम्- ; (3) दीपनं.

IGNOBLE : नीच: (चा, चं) : V. MEAN, BASE, LOW.

IGNOBLY : expr. by adj. : v. also MEANLY.

IGNOMINIOUS : यशोघ्न (f. घ्नी) : V. INFAMOUS, SHAMEFUL, BASE.

IGNOMINY : (1) निकृति:, *did not bear the i. of being removed from the front seat* साग्रासनापनयजां निकृतिर्न सोढा, Mu. IV. 11. ; (2) न्यक्कार:, Vi. V. 22. : V. DISGRACE.

IGNORAMUS : (1) अज्ञ: ; (2) निर्बोध: : V. FOOL.

IGNORANCE : I. Absol. : अज्ञानं. II. In special subjects : अनभिज्ञता, *i. of algebra* बीजानभिज्ञता. Ph. : *I will keep her in i. of it* न तामेतदभिज्ञां करोमि v. also TO CONCEAL ; *to be in i. of* अनभिज्ञ (f. ज्ञा) (with gen.).

IGNORANT (adj.) : I. Destitute of knowledge : (1) अज्ञ (f. ज्ञा) ; (2) अबोध (f. धा) ; (3) ज्ञानहीन: (ना, नं), विद्याविहीन: (ना, नं), and sim. comp.s ; (4) अपण्डित: (f. ता), अविद्वस् (f. दुषी), etc. (= not learned). II. Unacquainted : (1) अनभिज्ञ (f. ज्ञा) *or* occ. अज्ञ (f. ज्ञा) ; (2) by verb. V. KNOW, NOT.

IGNORANTLY : (1) अज्ञानत: ; (2) अज्ञानात् ; (3) अज्ञानेन.

IGNORE (v.) : न स्वीकरोति : V. TO ADMIT, NOT.

IGUANA : (1) गोधा *or* गोधिका ; (2) गौधेय:(र:).

ILIAC : *i. passion* उदावर्त:, Sr.

ILL : I. Bad : q. v. : expr. by दुर्- *or* अ- in comp., *i.-health* असुस्थता. II. In ill health : (1) असुस्थशरीर: (रा, रं), *Kadambari, who is very i.* बलवदसुस्थशरीरा कादम्बरी, K. ; असुस्थ *or* अस्वस्थ (f. स्था) ; (3) पीडित:, *i. with fever* ज्वरपीडित: (ता, तं) : V. also SICK.

ILL (subs.) : (1) अनिष्टं ; 2) अशुभं, अमङ्गलं, etc., *crying i. of the boy* वत्सस्य मङ्गलविरुद्धं रटन्, Vi. III. 31. ; (3) पापं, *to wish i.* पापं वाञ्छति, Vi. II. 50. : V. also CALAMITY.

ILL (adv.) : expr. by adj. or subs. : v. also BADLY. [(n.)

ILL-ADVISED (adj.) : expr. by न सम्यगालोच्य or विचिन्त्य, i. action अविवेककर्म्मन्

ILL-AFFECTED : I. Disaffected : q. v. : विरक्तः (क्ता, क्तं). II. Ill-disposed : q. v.

ILLATIVE : (1) आनुमानिकः (की, कं) ; (2) आनुषङ्गिकः (की, कं).

ILL-BEHAVED : (1) दुःशीलः (ला, लं) ; (2) दुराचारः (रा, रं) ; (3) दुर्वृत्त (f. त्ता).

ILL-BLOOD : द्वेषः, वि- : v. ENMITY.

ILL-BRED : (1) दुर्विनीतः (ता, तं) ; (2) अविनीतः (ता, तं) ; (3) अशिष्ट (f. ष्टा).

ILL-BREEDING : (1) अविनयः ; (2) अशिष्टता ; (3) अभद्रता.

ILL-DISPOSED : (1) दुष्टबुद्धि (mfn.) ; (2) पापबुद्धि (mfn.) ; etc.

ILLEGAL : *अवैधः (धी, धं) ; विधिविरुद्ध (f. द्धा).

ILLEGALLY : *विधीन् अतिक्रम्य, प्रसह्य, etc.

ILLEGIBILITY : (1) expr. by adj. ; (2) दुर्वाच्यता.

ILLEGIBLE : (1) न सुपठः (ठा, ठं) ; (2) दुर्वाच्य (f. च्या).

ILLEGIBLY : (1) by adj. ; (2) अस्पष्टाक्षरैः.

ILLEGITIMATE : I. Illegal : q. v. II. Illogial : अन्याय्य (f. य्या). III. Bastard : q. v. : विजन्मन् (mfn.).

ILLEGITIMATELY : expr. by adj.

ILL-FATED : अभागः (गा, गं) : v. UNLUCKY, UNHAPPY.

ILL-FAVOURED : कदाकारः (रा, रं) : v. UGLY.

ILL-GOTTEN : (1) अन्यायार्जितः (ता, तं) ; (2) अन्यायलब्ध (f. ब्धा) ; etc. [MEAN.

ILLIBERAL : (1) अनुदारः (रा, रं) (rare) ; (2) कृपण (f. णा) : v. NIGGARDLY,

ILLIBERALITY : (1) अनौदार्य्यं (rare) ; (2) कृपणता or कार्पण्यं.

ILLIBERALLY : (1) expr. by adj. ; (2) कार्पण्येन.

ILLICIT : निषिद्ध or प्रतिषिद्ध (f. द्धा) (= forbidden), V. s.

ILLICITLY : expr. by adj. : v. also ILLEGALLY.

ILLIMITABLE, ILLIMITED : (1) निरवधि (mfn.) ; (2) असीमः (मा, मं) : v. also ENDLESS, INFINITE.

ILLITERATE : अशिक्षित: (ता, तं) : v. IGNORANT (I).

ILL-MATCHED : न तुलाधृत: (ता, तं), Vi. VI. : v. UNEQUAL.

ILL-NATURED : I. Of men : (1) दुष्प्रकृति (mfn.) ; (2) वक्रस्वभाव: (वा, वं). II. Mischievous : दुष्ट: (ष्टा, ष्टं). III. Of land : दोषवत् (f. ती).

ILL-NATUREDLY : (1) दुष्प्रकृत्या ; (2) वक्रस्वभावतया.

ILLNESS : (1) अस्वस्थता (gen. i.) ; (2) पीडा v. DISEASE.

ILL-LOGICAL : (1) अन्याय्य (f. य्या) ; (2) न्यायविरुद्ध (f. द्धा) ; (3) अयुक्तिसिद्ध (f. द्धा) ; etc. Ph. : *i. conclusion* अपसिद्धान्त:, N. d. v. 2. 24.

ILLOGICALLY : न न्यायानुसारेण *or* न्यायक्रमेण.

ILL-OMENED : अशुभ: (भा, भं) : v. MISCHIEVOUS, OMEN.

ILL-STARRED : (1) दुर्दैव: (वा, वं) ; (2) दैवोपहत: (ता, तं) ; etc.

ILL-TEMPER : (1) कोपनता ; (2) क्रोधशीलता ; (3) चण्डस्वभाव:. [ण्डा).

ILL-TEMPERED : (1) कोपन: (ना, नं) ; (2) क्रोधशील: (ला, लं) ; (3) चण्ड (f.

ILL-TIMED : अकाल-कल्पित: (ता, तं), (= planned), -विहित: (ता, तं) (= done), -उदित: (ता, तं) (= said), etc.

ILL-TRAINED : (1) अशिक्षित: (ता, तं) ; (2) अपशिक्षित: (ता, तं).

ILL-TREAT : खलीकरोति : v. TO MALTREAT.

ILLUDE : विप्रलभते (लभ्, c. 1.) : v. TO DECEIVE.

ILLUME, ILLUMINE : (1) द्योतयति, उत्-, (c. of द्युत्) ; (2) भासयति, उत्-, (c. of भास्) : v. TO LIGHT (III).

ILLUMINATE : I. To illumine : q. v. II. To adorn with lights : दीपै: उद्भासयति (c. of. भास्). III. Of manuscripts : रञ्जयति (c. of रञ्ज्).

ILLUMINATION : I. The act : (1) द्योतनं, प्र- ; (2) उद्भासनं ; (3) दीपनं. II. Festive decoration : दीपालि: (*the i. festival*). III. Decoration of manuscripts : पत्ररञ्जनं. IV. Brightness, splendour : q. v.

ILLUMINATOR : of manuscripts : पत्ररञ्जक:.

ILLUSION : माया, *is this an i. or is it delusion of my mind* माया स्विदेषा मतिविभ्रमो वा, Ki. XVI. 18.

ILLUSIVE, ILLUSORY : (1) मिथ्या in comp. v. FALSE ; (2) असार: (रा, रं) (= unsubstantial). Ph. : *i. show* : माया ; *i. clouds* मायामेघमाला, K.

ILLUSTRATE : (1) स्फुटीकरोति ; (2) उदाहरति (हृ, c. 1.) : v. TO EXEMPLIFY.

ILLUSTRATION : I. The act : expr. by verb : v. also ELUCIDATION, EXPLANATION. II. Example : q. v. : उदाहरणं, *here in the first i.* अत्राद्योदाहरणे, Kuv. ; *i.s in order* क्रमेणोदाहरणं, Kav.

ILLUSTRATIVE : expr. by verb or subs., *it is i. of this* तदेतत् स्फुटीकरोति *or* तस्योदाहरणमेतत्. [RENOWNED, CELEBRATED.

ILLUSTRIOUS : (1) महायशस् (mfn.) ; (2) पुण्यश्लोक: (का, कं) : v. FAMOUS,

ILLUSTRIOUSLY : expr. by adj.

IMAGE (subs.) : I. Likeness : q. v. Ph. : *this boy is the very i.* (*of Rama*) [रामस्य] सम्पूर्णं प्रतिबिम्बितेव निखिलाखिला स्निग्धावाकृति:, U. IV. 21. II. An idol : q. v. : (1) प्रतिमा, *i.-worship* प्रतिमापूजा ; (2) मूर्ति:, *how many varieties of i.s* कति मूर्तिभेदा:, Li. 241. III. Reflected i. : (1) प्रतिबिम्बं ; (2) छाया (= shadow). IV. Show, appearance : q. v. V. Mental : कल्पना. VI. Rhetorical : perh. चित्रं.

IMAGE (v.) : I. To reflect : q. v. II. Mentally : कल्पयति (c. of क्लृप्).

IMAGERY : I. Images : चित्राणि (n. pl.). II. Appearance : q. v.

IMAGINABLE : सं-भाव्य (f. व्या) *or* -भावनीय: (या, यं) : v. TO IMAGINE.

IMAGINARY : काल्पनिक: (की, कं) : v. also FALSE. Ph. : *i. quantity* : काल्पनिकराशि: (?) ; करणी (= surd).

IMAGINATION : (1) भावना, सं-, *or* rarely भाव:, *what can be sketched by i.* सम्भावनयोत्प्रेक्ष्य (f. क्ष्या), M. n. ; (2) कल्पना (= mental creation) ; (3) चिन्ता (= thought), *like a poet's mind agitated with many hundreds of self-created i.s* स्वयमुत्पादितानेकचिन्ताशताकुला कविमतिरिव, K.

IMAGINATIVE : expr. by comp. ; *i. power* कल्पनाशक्ति:.

IMAGINE : I. To conceive. : q. v. : सं-भावयति (c. of भू). II. To think : q. v. : भावयति, वि-. III. To contrive : q. v. : कल्पयति (क्लृप्, c. 10.).

IMBALM, IMBANK, etc : v. EMBALM, EMBANK, etc.

IMBECILE : I. Weak : q. v. : दुर्बल: (ला, लं). II. Idiotic : जडमति (mfn.) : v. also FOOLISH, CHILDISH.

IMBECILITY : I. Weakness : q. v. : दौर्बल्यं. II. Of mind : (1) बुद्धिमान्द्यं ; (2) बालिश्यं (= childishness).

IMBIBE : I. To drink in, absorb : q. v. : नि-पिबति (पा, c. 1.). II. To contract, acquire : q. v. : अधिगच्छति (गम्, c. 1.).

IMBITTER, IMBLAZON, IMBODY, IMBOLDEN : v. EMBITTER, EMBLAZON, EMBODY, EMBOLDEN.

IMBOSOM : क्रोडीकरोति or क्रोडे करोति : v. also TO EMBRACE.

IMBRUE : (1) आर्द्रीकरोति v. WET ; (2) लिम्पति (लिप्, c. 6.) v. ANNOINT.

IMBUE : रञ्जयति, अभि-, (रञ्ज्, c. 10.) (lit. and fig.).

IMITABLE : अनुकरणीय: (या, यं) or अनुकार्य (f. र्या) ; better by verb.

IMITATE : (1) अनुकरोति or कुरुते (कृ, c. 8.), *men i. the sound of peacock* पुरुषो मयूरवाशितमनुकरोति, N. d. ; *for artists i. work after seeing* दृष्ट्वा क्रियामनुकरोति हि शिल्पिवर्गः, Mr. IX. 33. ; (2) अनुवि-दधाति or धत्ते (धा, c. 3.), Ki. IX. 10. ; (3) अनुवदति (वद्, c. 1.) (in speaking) : v. TO FOLLOW.

IMITATION : अनुकरणं or अनुक्रिया (both of the act and of the thing).

IMITATIVE : I. Inclined to imitate : (1) अनुकरणशील: (ला, लं) ; (2) अनुकरणप्रिय: (या, यं) ; etc. II Formed after a model : expr. by अनुकरणं, "*was i. of the first*" प्रथमस्यानुकरणं.

IMITATOR : (1) अनुकारिन् (f. णी) ; (2) अनुकारक (f. रिका) (rare).

IMMACULATE : (1) निष्कलङ्क (f. ङ्का) ; (2) निर्मल: (ला, लं) : v. PURE, UNSTAINED, UNBLEMISHED.

IMMACULATELY : (1) निष्कलङ्कं ; (2) निर्मलं ; (3) शुद्धं.

IMMATERIAL : I. Incorporeal : q. v. : अमूर्त (f. र्ता). II. Unimportant : q. v. : (1) अकिञ्चित्कर: (री, रं) ; (2) by circum.

IMMATERIALITY : (1) अमूर्तता ; (2) अदेहवत्ता ; (3) अशरीरता.

IMMATERIALLY : निरर्थकं : v. (IN) VAIN, (FOR) NOTHING.

IMMATURE : (1) अपक्क (f. क्का) ; (2) अपरिपक्क (f. क्का) ; (3) अपरिणत (f. ता).

IMMATURITY : (1) अपक्कता ; (2) अपरिपाकः ; (3) अपरिणामः.

IMMEASURABLE : (1) अमेयः (या, यं) ; (2) अपरिमेयः (या, यं) ; (3) अप्रमेयः (या, यं) ; (4) अपरिमितः (ता, तं) ; etc.

IMMEASURABLY : (1) निरतिशयं (= exceedingly) ; (2) by circum.

IMMEDIATE : I. Proximate, close : (1) अनन्तरः (रा, रं) ; (2) अव्यवहितः (ता, तं). II. Instant : expr. by adv. III. Acting *or* cognized directly : perh. अव्यवहितः (ता, तं).

IMMEDIATELY : I. Proximately : (1) अनन्तरं ; (2) अव्यवहितं. II. Instantly : q. v. : (1) सद्यः ; (2) सपदि. Ph. : *i. after or on* अनन्तरमेव ; *i. on (his) saying* वचनानन्तरमेव, K. ; v. also AS SOON AS.

IMMEDICABLE : अचिकित्स्य (f. त्स्या) : v. INCURABLE.

IMMEMORIAL : *i. time* अनादिकालः, Mi. ; *i. custom* शाश्वत (*or* पारम्पर्यागत, K. b.) आचारः, M. I. 107. [q. v. : अनन्तः (न्ता, न्तं).

IMMENSE : I. Excessive : q. v. : अत्यन्त (f. न्ता). II. Vast, infinite :

IMMENSELY : (1) अत्यन्तं v. EXCEEDINGLY ; (2) अनन्तं v. ENDLESSLY.

IMMENSITY : I. Infinity : अनन्तता. II. Vastness : विशालता.

IMMERGE, IMMERSE : I. Trans. : निमज्जयति (c. of मस्ज्) : v. TO PLUNGE, DIP IN. II. Intrans. : मज्जति, नि-, (मस्ज्, c. 1.).

IMMERSION : मज्जनं, नि-, (lit. and fig.).

IMMESH : पाशे बध्यते, नि-, (pass. of बन्ध्). [परित्यज्यान्न निवसन्ति.

IMMIGRANT : *अधिप्रवासिन् (f. नी) ; *or* by circum., *they are i.s* ते स्वदेशं

IMMIGRATE : *अधिप्रवसति (वस्, c. 1.) ; *or* by circum.

IMMIGRATION : अधिप्रवासः ; परदेशनिवासः.

IMMINENCE : I. Nearness : सन्निकर्षः. II. Impending evil : आत्ययिकं.

IMMINENT : I. Impending : (1) आसन्नतरः (रा, रं) ; (2) सन्निकृष्ट (f. ष्टा). II. Perilous : आत्ययिकः (की, कं).

IMMOBILE : अचलः (ला, लं) : v. IMMOVEABLE.

IMMOBILITY : (1) अचलता,-त्वं ; (2) निश्चलता,-त्वं ; (3) स्थैर्यं.

IMMODERATE : अपरिमितः (ता, तं) : v. also EXCESSIVE.

IMMODERATELY : अपरिमितं : v. also EXCESSIVELY.

IMMODERATENESS : expr. by adj. : v. IMMODERATE, EXCESSIVE.

IMMODEST : I. Shameless : q. v. : निर्लज्जः (ज्जा, ज्जं). II. Low, unchaste : q. v. : perh. निर्लज्ज (f. ज्जा).

IMMODESTLY : निर्लज्जं : v. SHAMELESSLY, UNCHASTELY.

IMMODESTY : निर्लज्जता : v. SHAMELESSNESS, UNCHASTITY.

IMMOLATE : बलिं ददाति (दा, c. 3.) : v. TO SACRIFICE.

IMMOLATION : (1) बलिः v. SACRIFICE ; (2) बलिदानं (the act).

IMMOLATOR : बलिदातृ (f. त्री) : v. SACRIFICER.

IMMORAL : (1) असत् (f. ती) ; (2) असाधु (f. ध्वी) : v. also VICIOUS, CORRUPT.

IMMORALITY : विधर्मः,-ता (?) : v. VICE, PROFLIGACY.

IMMORALLY : धर्ममतिक्रम्य (?) : v. VICIOUSLY, WRONGLY.

IMMORTAL : I. Lit. : (1) अमरः (रा, रं) ; (2) अविनश्वर (f. री) (= imperishable). II. Eternal : q. v. : शाश्वत (f. ती).

IMMORTALITY : I. Lit. : (1) अमरत्वं,-ता ; (2) अविनश्वरता (= imperishableness). II. Perpetuity : (1) नित्यता ; (2) चिरस्थायिता.

IMMORTALIZE : expr. by adj., *it will i. him* एतममरं करिष्यति *or* तस्यानन्तकीर्तिं स्थापयिष्यति : v. also TO PERPETUATE.

IMMOVEABLE : (1) अचलः *or* निश्चलः (ला, लं) ; (2) निष्कम्प्यः (म्पा, म्पं) (not shaking *or* swerving), *but good men's minds are i.* निष्कम्पं तु सतां मनः, K. s. xx. 120. : v. MOVEABLE ; FIRM. *I. (property)* स्थावरं, Ya.

IMMOVEABLY : expr. by adj., *i. fixed* निश्चलनिबद्धः, K. : v. FIRMLY.

IMMUNITY : I. Privilege : q. v. II. I. from : v. EXEMPTION, FREEDOM.

IMMUTABILITY : (1) निर्विकारता ; (2) अविकारिता ; (3) अविकार्यता.

IMMUTABLE : (1) निर्विकार (रा, रं) ; (2) अविकारिन् (f. णी) ; (3) अविकार्य (f. र्या) ; (4) अविकारः (रा, रं).

IMMUTABLY : (1) निर्विकारं ; (2) by adj. *or* circum.

IMP : I. A scion, offspring : q. v. II. A goblin : भूतः.

IMPACT : संघट्टः, "वायुद्वयसंघट्ट.", V. d.

IMPAIR : क्षीणीकरोति : V. TO ENFEEBLE, WEAKEN.

IMPALE : V. TO EMPALE. *I.ment* : शूलारोपणं.

IMPALPABLE : (1) दुर्ग्रहः (हा, हं) ; (2) दुरभिग्रह (f. हा).

IMPANNEL : *to i. a jury* *सभ्यानां नामानि निवेशयति (c. of विश्).

IMPART (v.) : (1) वि-तरति (तॄ, c. 1.), *to i. knowledge* विद्यां वितरति, U. II. 4. ; (2) ददाति (दा, c. 3.) : V. TO GIVE.

IMPARTIAL : (1) अपक्षपातः (ता, तं) ; (2) विपक्षपातः (ता, तं) ; (3) अपक्षपातिन् (f. नी) ; (4) पक्षपातरहितः (ता, तं) ; (5) पक्षपातहीनः (ना, नं) ; (6) समः (मा, मं) (= evenhanded : q. v.).

IMPARTIATITY : (1) अपक्षपातिता,-त्वं *or* अपक्षपातः, *i. to suitors* अर्थिष्वपक्षपातः, At. ; (2) समवृत्तिः (= evenhandedness).

IMPARTIALLY : (1) अपक्षपातेन ; (2) समं (= evenly).

IMPARTIBLE : I. Indivisible : अविभाज्य (f. ज्या). II. Capable of being imparted : वितरणीयः (या, यं) ; देयः (या, यं), प्र-.

IMPASSABLE : (1) अगम्य (f. म्या) (= inaccessible) ; (2) अलङ्घ्य (f. ङ्घ्या) ; (3) दुस्तरः (रा, रं) ; (4) अनतिक्रमणीयः (या, यं), M. n. ; (5) अनतिशयनीयः (या, यं) (rare), Ki. VI. 52.

IMPASSABLENESS : (1) अगम्यता ; (2) अलङ्घ्यता ; (3) दुस्तरता.

IMPASSIBLE : (1) अभेद्य (f. द्या) (what cannot be penetrated) ; (2) अस्पृश्य (f. श्या) (what cannot be touched).

IMPASSIONED : तेजस्विन् (f. नी) (fiery, spirited).

IMPASSIVE : V. IMPASSIBLE, INSENSIBLE.

IMPATIENCE : I. Inability to endure : (1) अक्षमा ; (2) असहिष्णुता. II. Of passion : (1) अक्षमा ; (2) अमर्षः, *devoid of* . अमर्षशून्य (f. न्या), Ki. I. 33. III. Eagerness : q. v.

IMPATIENT : I. Not tolerant : (1) असहन: (ना, नं) ; (2) असहिष्णु (mfn.). II. Passionate : (1) अमर्षिन् (f. णी) ; (2) अमर्षण (f. णा) ; (3) अमर्षपरीत: (ता, तं) ; and sim. comp.s. III. Very eager : व्यग्र (f. ग्रा).

IMPATIENTLY : expr. by adj., *i. met the hostile army* अमर्षपरीत: प्रतिबलं प्रतिजगाह, D. II. 1.

IMPEACH : (1) धर्षति (धृष्, c. 1.) (= to assail) (?) ; (2) अभिशंसति (शंस्, c. 1.) (= to accuse : q. v.).

IMPEACHMENT : धर्षणा (?), *i. of Hastings* °हस्तिंसस्य प्रधर्षणा : v. also ACCUSATION.

IMPECCABILITY : (1) निष्पापता ; (2) अनघता ; (3) often by adj.

IMPECCABLE : (1) निष्पाप: (पा, पं) ; (2) अनघ: (घा, घं) ; (3) अनेनस् (mfn.).

IMPEDE : स्तभ्नाति (स्तम्भ्, c. 9.) : V. TO STOP, HINDER, RETARD.

IMPEDIMENT : (1) व्याघात: ; (2) प्रतिबन्ध: ; (3) प्रत्यूह: ; (4) बाधा ; (5) प्रतिष्टम्भ: : v. also OBSTACLE.

IMPEL : I. To drive : q. v. : प्रणो(णो)दयति (नुद् or णुद्, c. 10.). II. To urge on : q. v. : (1) प्रणो(णो)दयति ; (2) नि-योजयति, प्र-, (युज्, c. 10.) (= to employ), *i.s me to ask* बलान्मां प्रश्नकर्मणि नियोजयति, K.

IMPEND : I. To hang over : expr. by उपरि (= above). II. To be imminent : (1) प्रत्यासीदति (सद्, c. 1.) (= approach) ; (2) पतति, सं-, आ-, (पत्, c. 1.) (= to befall).

IMPENDENT, IMPENDING : (1) प्रत्यासन्न (f. न्ना) ; (2) सन्निकृष्ट (f. ष्टा) ; (3) उपगत: (ता, तं) (= arrived).

IMPENETRABILITY : अभेद्यता ; etc. : V. IMPENETRABLE.

IMPENETRABLE : (1) अभेद्य (f. द्या), *i. to the sun* अभानुभेद्य (f. द्या), K. ; (2) by circum., *his mind is i. to advice* तस्य मनसि न विशन्त्युपदेशा: ; (3) दुष्प्रवेश: (शा, शं) (what cannot be entered) ; (4) गहन: (ना, नं) (= thick).

IMPENITENCE : काठिन्यं (= hardness) : v. also REPENTENCE.

IMPENITENT : expr. by न अनुतप्यते (तप्, c. 4.) V. TO REPENT ; कठिन: (ना, नं) (= hard).

IMPERATIVE : I. Absolute, obligatory : अवश्य (f. श्या). II. In gram. : विध्यर्थक: (का, कं), "लोट्प्रत्ययो भवति धातोर्विध्यादिष्वर्थेषु", Kásiká.

IMPERCEPTIBLE : (1) दुर्ग्रह: (हा, हं); (2) दुर्लक्ष्य (f. क्ष्या) : v. TO PERCEIVE.

IMPERCEPTIBLY : (1) by adj. ; (2) अल्पाल्पं (= little by little).

IMPERFECT : I. Not complete : q. v. : असम्पूर्ण (f. र्णा). II. Defective, faulty : q. v. : विकल: (ला, लं). III. In gram. : भूत: ; लङ् (in Sanskrit gram. only). [q. v. : दोष:.

IMPERFECTION : I. Deficiency : q. v. : असंपूर्णता. II. Fault, want :

IMPERFECTLY : expr. by adj. : v. INCOMPLETELY.

IMPERFECTNESS : (1) असम्पूर्णता ; (2) वैकल्यं ; (3) अपूर्णता.

IMPERIAL : I. Lit. : expr. by comp., *i. title* अधिराजशब्द:, Mr. IV. ; *i. fortune* साम्राज्यश्री:, Si. XIV. 88. : v. EMPEROR, EMPIRE. II. Superior : q. v.

IMPERIALIST : *सार्वभौमवादिन् (f. नी) ; अधिराजपक्ष:.

IMPERIALLY : perh. अधिराजवत् : v. ROYALLY.

IMPERIL : संशयस्थं (f. स्थां) करोति : v. DANGER.

IMPERIOUS : उद्धत: (ता, तं) : v. HAUGHTY, ARROGANT.

IMPERIOUSLY : उद्धतं : v. HAUGHTILY, ARROGANTLY.

IMPERIOUSNESS : औद्धत्यं : v. HAUGHTINESS, ARROGANCE.

IMPERISHABLE : (1) अविनश्वर: (रा, रं) ; (2) अविनाशिन् (f. नी) ; (3) अक्षय: (या, यं) (= undecaying).

IMPERISHABLENESS : (1) अविनश्वरता ; (2) अविनाशिता.

IMPERISHABLY : expr. by adj., "*i. pure*" नित्यशुद्ध (f. द्धा), S.

IMPERMEABLE : *it is i. to water* अत्र जलं न प्रविशति : v. TO ENTER, IMPENETRABLE.

IMPERSONAL : in gram. : *प्रथमपुरुष: (षा, षं).

IMPERSONALLY : *प्रथमपुरुषे (loc. sing.).

IMPERSONATE : v. TO PERSONATE, PERSONIFY. [v. : धाष्ट्र्यं or धृष्टता.

IMPERTINENCE : I. Irrelevancy : q. v. II. Impudence, insolence : q.

IMPERTINENT : I. Irrelevant : q. v. : असम्पर्क (f. र्का). II. Impudent, insolent : q. v. : धृष्टः (ष्टा, ष्टं). [expr. by adj.

IMPERTINENTLY : I. Insolently : q. v. : धाष्ट्र्येन. II. Irrelevantly :

IMPERTURBABLE : (1) अक्षोभ्य (f. भ्या) ; (2) निष्कम्प (f. म्पा) : v. CALM. [NESS.

IMPERTURBABILITY : (1) अक्षोभ्यता ; (2) अप्रकम्प्यता (rare), Ki. : v. CALM-

IMPERVIOUS : दुष्प्रवेशः (शा, शं) : v. IMPENETRABLE, IMPASSABLE.

IMPERVIOUS : (1) दुष्प्रवेशं ; (2) better by adj.

IMPETUOSITY : (1) वेगः v. RUSH ; (2) चण्डता v. FURY ; (3) संरम्भः v. RAGE.

IMPETUOUS : (1) चण्ड (f. ण्डा), प्र-, उद्-, *i. wind* चण्डो मरुत्, Ki. XVII. 44. ; (2) खरः (रा, रं), प्र-, (= sharp : q. v.) ; (3) घोरः (रा, रं) (= fierce : q. v.).

IMPETUOUSLY : (1) चण्डं, प्र- ; (2) महावेगेन (= swiftly : only of motion).

IMPETUOUSNESS : v. IMPETUOSITY. [धारयितुं, K.

IMPETUS : वेगः, सं-, आ-, *I cannot hold the i. of sorrow* न शक्नोम्यहं दुःखावेगं

IMPIETY : I. The quality : पापवृत्तिः : v. also PIETY, WICKEDNESS, IRRELIGIOUSNESS. II. Sin, guilt : q. v. : पापं.

IMPINGE : अभिहन्ति (हन्, c. 2.) : v. TO CLASH.

IMPIOUS : I. Of men : (1) पाषण्डिन् (f. नी) (= heretic) ; (2) अधार्मिकः (की, कं) (= irreligious) ; (3) पापिष्ठ (f. ष्ठा) (= sinful) ; (4) भक्तिहीनः (ना, नं) (= wanting in faith). II. Of acts etc. : पाप- or पापवृत्त- in comp.

IMPIOUSLY : (1) पापवृत्ततया ; (2) by adj.

IMPLACABLE : I. In gen. : अहार्य (f. र्या) (= what cannot be taken away), *of i. resolution* अहार्यनिश्चया, Ku. Ph. : *i. enmity* आमरणान्तिकं वैरं, Kr. II. In enmity : बद्धवैरः (रा, रं).

IMPLACABLY : by adj. or by circum.

IMPLANT : निदधाति (धा, c. 3.), *as you, i.ed in her heart, will not be removed even by Indra* हृदये निहितस्तया भवानपि नेन्द्रेण यथापनीयते, N. II. 47. ; *it is true you have i.ed these excellences [among these things]* निहिताः सत्यममी गुणास्तया, R. VIII. 60. : v. also TO PUT, KEEP.

IMPLEAD : आवेदयति (c. of विद्) : v. also TO ACCUSE, PLEAD.

IMPLEMENT : उपकरणं, *i.s of exercise* व्यायामोपकरणं, R. ; *whatever is one's i.* यदस्योपकरणं, Mit. : v. TOOL.

IMPLICATE : (1) सम्बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) (?) ; (2) संक्रामयति (c. of क्रम्) (falsely), *might i. me in this crime* इदमकार्यं मयि संक्रामयेत्, Mr. VIII.

IMPLICATION : I. Connection : संबन्धः. II. An implying : भक्तिः, M. n. Ph. : *by i.* भक्त्या, M. n.

IMPLICIT : I. Implied : कार्यतः (by action) *or* अर्थतः (by meaning). II. Absolute, unconditional : (1) परमः (मा, मं) ; (2) निरतिशयः (या, यं).

IMPLICITLY : I. Impliedly : कार्यतः *or* अर्थतः. II. Absolutely : (1) परमं ; (2) निरतिशयं.

IMPLORE : अभ्यर्थयते (अर्थ्, c. 10.) : v. TO BEG, ASK (II).

IMPLORINGLY : (1) कृताञ्जलि (mfn.) *or* अञ्जलिं बद्धा (= with joined palms) ; (2) पादयोः पतित्वा (= falling in one's foot) ; (2) जानुभ्यां मह्यीं गत्वा (= kneeling).

IMPLY : सूचयति (सूच्, c. 10.) (= to indicate : q. v.) : v. also TO INVOLVE, IMPLICIT (I). Ph. : *it also i.s* इदमप्यर्थान्तरं भजयति, M. n.

IMPOLICY : (1) दुर्णयः ; (2) दुर्नीतिः ; (3) कुरीतिः ; (4) अपनयः.

IMPOLITE : (1) अशिष्टः (ष्टा, ष्टं) ; (2) असभ्यः (भ्या, भ्यं).

IMPOLITELY : (1) शिष्टाचारं अतिक्रम्य ; (2) असभ्यतया.

IMPOLITENESS : (1) असभ्यता ; (2) विनयापराधः ; (3) शिष्टाचारस्यातिक्रमः.

IMPOLITIC : I. Of men : (1) नयभेदिन् (f. नी) ; (2) नीत्यां नादृतः (ता, तं), D. ; (3) प्रनष्टनीति (mfn.), B. ; and sim. comp.s. II. Of acts, etc. : comp., *i. act* दुर्णयः.

IMPONDERABLE : (1) भारहीन: (ना, नं) (?) ; (2) अभर: (रा, रं) (?) ; etc.

IMPORT (v.) : I. Of goods : विदेशात् *or* देशान्तरात् आनयति (नी, c. 1.) *or* आहरति (हृ, c. 1.). *I.ed from* may be expr. also by आगत: (ता, तं) (= come), *i. from China* चीनागत: (ता, तं). II. To imply, mean : expr. ; by अर्थ: (= meaning) *or* अभिप्राय: (= purport). III. To concern : (1) अवलम्बते (लम्ब्, c. 1.) ; (2) by gen.

IMPORT (subs.) : I. In pl. imported goods : विदेशीयपण्यानि ; विदेशागतद्रव्याणि ; and sim. comp.s. II. Purport, meaning : q. v. : भाव:. III. Importance : q. v.

IMPORTANCE : गौरवं (of persons) *or* गुरुत्वं,-ता (of things), *why do you raise into i. this attack by men* नराभियोगं......किं नयसे गुरुत्वं, B. XII. 17. ; *lightening mountains in i.* गौरवेण लघयन् महीभृत:, Ki. XIII. 33. : V. also DISTINCTION, WEIGHT. Ph. : (*a*) *of no i.* अकिञ्चित्कर: (री, रं) *or* निरर्थक: (का, कं) ; (*b*) *of great, much i.*, etc. ; बहुफल: (ला, लं), महाप्रयोजन: (ना, नं) ; etc.

IMPORTANT : (1) गुरु (f. र्वी) (mostly of things), *the i. object begun has not been finished* गुर्वर्थ: प्रारब्धो न परिसमाप्त:, K. ; (2) महत् (f. ती) (= great : q. v.). Ph. : for *it is i., it is not i.,* etc. = *it is of i. ance, it is of no i. ance,* etc. : V. OF I. ANCE.

IMPORTATION : I. The act : (1) देशान्तरात्पण्यानयनं, P. ; (2) पण्यानामागम:, M. VIII. 401. ; and sim. expr. II. = import : q. v.

IMPORTER : विदेशपण्याहर्तृ (f. र्त्री) ; better by verb.

IMPORTUNATE : expr. by verb *or* subs. [एवं मामानुरुध्यमाना: पुमांस:, Vi. V.

IMPORTUNE : अनुरुणद्धि (रुध्, c. 7.), *thus men i.d with improper demands*

IMPORTUNITY : (1) अनुरोध: ; (2) ग्रह: (= pertinacity).

IMPOSE : न्यस्यति (अस्, c. 4.), *all burden (of state) is i.d on a worthy minister* योग्यसचिवे न्यस्त: समस्तो भर:, Ra. I. 10. : V. TO PUT, EMPLOY. *I. on or upon* : विप्रलभते (लभ्, c. 1.) : V. TO DECEIVE.

100

IMPOSING (adj.) : (1) प्रकाण्ड- in comp. : v. also WONDERFUL.

IMPOSITION : I. The act : (1) न्यासः ; (2) नियोगः (= employment) II. Burden, tax : q. v. : करः. III. Deception : q. v. : विप्रलम्भः, *even i. is for good* विप्रलम्भोऽपि लाभाय, Ki. XI. 270.

IMPOSSIBILITY : I. The quality : (1) असाध्यता ; (2) अशक्यता. II. An impossible thing : असाध्यं : v. IMPOSSIBLE.

IMPOSSIBLE : (1) असम्भवः (वा, वं) (= improbable : q. v.) ; (2) असाध्यः (ध्या, ध्यं) (what cannot be accomplished), *there is nothing i. in this world* असाध्यं नास्ति लोकेऽत्र, P. ; (3) अशक्यः (क्या, क्यं) (what cannot be done), *i. either to acquire or to avoid* अशक्यार्जनवर्जनः (ना, नं), N. XVII. 62.

IMPOST : करः : v. TAX, DUTY.

IMPOSTOR : (1) धूर्त्तः (= rogue), *buffoons, i.s, and goblins are the authors of Veds* वेदस्य कर्त्तारो भण्डधूर्त्तनिशाचराः, D. s. ; (2) लोकदम्भकः, M. IV. 195. : v. also DECEIVER.

IMPOSTURE : (1) छलना v. DECEPTION ; (2) छद्मन् (n.) (= disguise).

IMPOTENCE, IMPOTENCY : I. Weakness : q. v. : (1) वैक्लव्यं ; (2) दुर्बलता. II. Inability to beget : (1) क्लैव्यं, *i. from birth* सहजं क्लैव्यं, Bha. ; (2) ध्वजभङ्गः (the usual form of i.), Bha. III. Ungovernable passion : उद्दामता.

IMPOTENT : I. Weak, feeble : q. v. : अशक्तः (क्ता, क्तं). II. Without generative power : सुरतासक्तः, Bha. ; क्लीवः. III. Violent : q. v. : "*i. of tongue*" अनियन्त्रितजिह्व (f. ह्वा).

IMPOTENTLY : दुर्बलं (= weakly : q. v.).

IMPOUND (v.) : निरुणद्धि (रुध्, c. 7.) : v. TO CONFINE, SHUT UP.

IMPOVERISH (v.) : I. Lit. : दरिद्रीकरोति : v. POOR, MAKE. II. To exhaust the strength of : क्षीणीकरोति.

IMPOVERISHED (adj.) : नष्टधनः (ना, नं), गतविभवः (वा, वं), and sim. comp.s.

IMPOVERISHMENT : (1) धननाशः, धनक्षयः, etc. ; (2) दारिद्र्यं (= poverty).

IMPRACTICABILITY : (1) दुःसाध्यता ; (2) अशक्यता ; etc.

IMPRACTICABLE : I. Impossible : दुःसाध्य (f. ध्या). II. Intractable : दुर्दमः (मा, मं). III. Impassable : दुर्गमः (मा, मं). IV. Inexorable : अनिवार्य (f. र्या).

IMPRECATE : (1) स्तौति or स्तवीति (स्तु, c. 2.) (= to pray) ; (2) शपति-ते (शप्, c. 1.) (= to curse : q. v.).

IMPRECATION : अभिचारः, *like the sharp i.s of the Atharva (Veda)* आथर्वणस्येव तीव्र इवाभिचारः, Vi. 1. 62. : v. also CURSE. [56.

IMPRECATORY : आभिचारिकः (की, कं), *i. action* आभिचारिकी क्रिया, Ki. III.

IMPREGNABLE : (1) अलङ्घ्य (f. ङ्घ्या), *the defences are most i.* अलङ्घ्यतमा गुप्तिः, D. ; (2) अजेयः (या, यं) (= inevitable).

IMPREGNATE (v.) : I. To make pregnant : गर्भवतीं करोति : v. PREGNANT. II. To fertilize : q. v. III. To infuse : perh. निवेशयति (c. of विश्).

IMPREGNATE (adj.) : *"i. with disease"* रोगगर्भ (f. र्भा) (?).

IMPREGNATION : I. Lit. : गर्भाधानं. II. Infusion : सन्निवेशनं.

IMPRESS (v.) : I. To press : अङ्कयति (अङ्क्, c. 10.). II. To implant : q. v. : निदधाति (धा, c. 3.). III. To produce an effect on : हरति (हृ, c. 1.) (= to allure). IV. To take by force for public service : (1) धरति (धृ, c. 1.) (in Assamese) ; (2) बलात् गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

IMPRESS (subs.) : I. Mark : q. v. : चिह्नं. II. Seal : q. v. : मुद्रा.

IMPRESSIBLE : expr. by verb : v. TO IMPRESS.

IMPRESSION : I. Marking : अङ्कनं. II. Mark : q. v. : चिह्नं. III. Mental : ph. *it made no i. on him* तस्य हृदयं न जगाह or जहार or तस्य हृदये स्थानं न लेभे. IV. Idea : अनुभवः. V. An edition, copy : *अनुलिपिः.

IMPRESSIVE : (1) हृदयग्राहिन् (f. णी), Ki. ; (2) हृदयहारिन् (f. णी) ; (3) हृदयस्पृश् (mfn.).

IMPRESSIVELY : expr. by adj., *he speaks i.* तस्य भारती हृदयग्राहिणी.

IMPRESSIVENESS : (1) हृदयग्राहिता ; (2) हृदयहारिता.

IMPRINT : V. IMPRESS.

IMPRISON (v.) : I. Lit. : कारायां निरुणद्धि (रुध्, c. 7.) : V. JAIL, TO CONFINE. II. To restrain : निरुणद्धि.

IMPRISONMENT : (1) कारावासः ; (2) कारागारनिवेशनं, Bho. and sim. comp.s ; (3) निरोधनं (= confinement), M. VIII. 310.

IMPROBABILITY : I. The quality : (1) असम्भवता ; (2) असम्भाव्यता. II. Anything improbable : असम्भवं.

IMPROBABLE : (1) असम्भवः (वा, वं), *birth of a golden deer is i.* असम्भवं हेममृगस्य जन्म, H. ; (2) असम्भावनीयः (या, यं) *or* असम्भाव्य (f. व्या), *this is i. even in Bhishma or in (our) preceptor Drona* भीष्मेऽप्यसम्भाव्यमिदं गुरौ वा, Ki. XVI. 23.

IMPROBABLY : expr. by adj., *to talk i.* असम्भवं वक्ति.

IMPROBITY : अशुचिता : V. DISHONESTY, PROBITY.

IMPROMPTU : V. EXTEMPORE.

IMPROPER : (1) अनुचितः (ता, तं), *i. language* अनुचितं वचः, K. S. XI. 2. ; (2) अयुक्तः (क्ता, क्तं) ; etc. : V. PROPER, NOT.

IMPROPERLY : (1) अनुचितं ; (2) अयुक्तं; (3) often by comp.

IMPROPRIATE : [याम्यजन-] हस्ते निदधाति (धा, c. 3.) (??).

IMPROPRIETY : अनुचितव्यवहारः, etc. : V. UNBECOMING.

IMPROVE (v. t.) : I. To make better : (1) expr. by adj. V. GOOD ; (2) वर्धयति (c. of वृध्,) (= to increase : q. v.) ; (3) उत्-कर्षति, प्र-, (कृष्, c. 1.) (rare). II. To employ to good purpose : सद्व्यवहारं करोति (with gen.).

IMPROVE (v. i.) : i. e. to become better : (1) by adj. ; (2) वर्धते (वृध्, c. 1.) V. TO INCREASE ; (3) उत्-कृष्यते, प्र-, (pass. of कृष्) (rare). Ph. : *I see (she is) almost i.ing on Irávati* अतिक्रामन्तीमिवेरावतीं प्रेक्षे, Mal. I.

IMPROVEMENT : (1) उत्कर्षः (= excellence) ; (2) उन्नतिः (= advancement) ; (3) वृद्धिः (= increase).

IMPROVIDENCE : (1) असमीच्यकारिता ; (2) प्रमत्तता (= carelessness).

IMPROVIDENT : (1) असमीच्यकारिन् (f. णी) ; (2) प्रमत्त: (त्ता, त्तं) (= careless).

IMPROVIDENTLY : (1) असमीच्य ; (2) सप्रमादं (= carelessly).

IMPRUDENCE : (1) अविवेक:, *i. is the great seat of evils* अविवेक: परमापदां पदं, Ki. II. 30. ; (2) अविवेकिता. [comp.s.

IMPRUDENT : (1) अविवेकिन् (f. नी) ; (2) विवेकहीन: (ना, नं), B. and sim.

IMPRUDENTLY : अविवेकेन *or* निर्विवेकेन : v. also RASHLY.

IMPUDENCE : (1) धार्ष्ट्यं ; (2) निर्लज्जता v. SHAMELESSNESS.

IMPUDENT : (1) निर्लज्ज: (ज्जा, ज्जं) v. SHAMELESS ; (2) धृष्ट: (ष्टा, ष्टं) v. CONFIDENT ; (3) दुर्विनीत: (ता, तं) (= ill-bred). [DENTLY.

IMPUDENTLY : (1) निर्लज्जं v. SHAMELESSLY ; (2) धार्ष्ट्येन v. CONFI-

IMPUGN : (1) प्रत्याख्याति (ख्या, c. 2.) v. TO DENY, CONTRADICT ; (2) धर्षति (धृष्, c. 1.) v. TO ASSAIL.

IMPUGNER : प्रतिवादिन् (f. नी) (?) ; better by verb.

IMPULSE, IMPULSION : I. The act : प्रणो(चो)दनं. II. Force communicated : expr. by प्रतिघात: *or* संघट्ट: (= clash) : v. also SPEED. III. Mental : (1) भावगति: (?) ; (2) by verb प्रणो(चो)दयति.

IMPULSIVE : of persons : यो भावगत्या कार्याण्यविचार्य करोति.

IMPULSIVELY : expr. as above.

IMPUNITY : दण्डमोच: (?). *With i. :* निर्बाधं.

IMPURE : अशुद्ध (f. द्धा) ; (2) अशुचि (mfn.) ; etc. : v. PURE.

IMPURELY : (1) अशुद्धं etc. v. PURELY ; (2) समलं v. FOULLY.

IMPURITY : I. The condition ; (1) अशुद्धि: ; (2) अशौचं ; (3) अमेध्यता. II. Anything impure : expr. by n. of adj. अशुचि, अमेध्यं, etc.

IMPUTABLE : आरोपणीय: (या, यं), सम्-, अधि- ; better by verb.

IMPUTATION : I. The act : आरोपणं. II. Accusation, blame : q. v. : अपवाद:. III. Hint, notice : q. v.

IMPUTE : I. To attribute : q. v. : आरोपयति (c. of रुह्), सम्-. II. To

accuse : q. v. : अपवदति (वद्, c. 1.). III. To reckon, regard : q. v. : विगणयति (गण्, c. 10.).

In : I. Denoting *where* : by loc., *in the house of Vasudeva* वसुदेवसद्मनि, Si. ; *in (the work) Yogapradipa* योगप्रदीपे, V. p. com. ; *in the first chapter* प्रथमे पादे, S. Ph. : *in one place* एकत्र, Vi. ; *in my presence* मत्सतो मे ; *in the hearing of Sugriva* शृखतः सुग्रीवस्य, Ram. II. Denoting *when* : by loc., *in childhood* शैशवे, R. ; *in the first or the third year* प्रथमेऽब्दे तृतीये वा, M. III. Denoting *by what time :* by ins., *(he) studied Anubaka in a day* अह्नानुवाकोऽधीतः, S. k. ; *in twenty years* विंशत्या वत्सरैः, Raj. Ph. : *in a short time* अचिरेण, K. IV. Denoting *how* : by ins., *passing in a baloon* विमानेन विगाहमानः, R. ; *resolving in his mind* मनसा निश्चित्य, K. ; *in Anustubh-metre,* आनुष्टुभेन छन्दसा, U. ; *in the style of butterflies* शलभेन विधिना, Mu. ; *in what manner* केन प्रकारेण, Vet. ; *in rage* क्रुधा, Si. Ph. : *in short* किं बहुना, K. V. Of *direction* : (1) by ins., 16 *miles in breadth* विस्तारेण योजनद्वयं, Mat. ; (2) better by comp. v. LENGTH, BREADTH. VI. To denote *other circumstances :* by loc., *in deciding* निर्णये, Mr. VII. The interior : अभ्यन्तरं, *took him in* तमभ्यन्तरं निन्ये, C. ; *go or come in* अभ्यन्तरं प्रविश, Vi., Mr. Ph. : *in most cases* बहुशः ; *in all likelihood* प्रायेण, Sa. ; *"not in man"* i. e. *not the nature of man* v. NATURE ; *in that* v. BECAUSE ; *in consequence of* v. ON ACCOUNT OF ; *in the name of* (i. e. *a behalf of*) -अर्थे *or* -अथमात्.

Inability : (1) असामर्थ्यं ; (2) अशक्तिः ; (3) अक्षमता.

Inaccessibility : I. Of places : (1) अगम्यता ; (2) दुरासदत्वं. II. Of documents etc. : (1) दुर्लभता ; (2) दुष्प्राप्यता.

Inaccessible : I. Of places : (1) दुर्गमः (मा, मं) ; (2) अगम्यः (म्या, म्यं) ; (2) दुष्क्रमः (मा, मं) ; (4) दुरासदः (दा, दं). II. Unattainable : q. v. : दुर्लभः (भा, भं). III. Of persons : दुर्लभदर्शनः (ना, नं).

INACCURACY : (1) अशुद्धता ; (2) अशुद्धिः : v. MISTAKE.

INACCURATE : अशुद्धः (द्धा, द्धं) : v. ERRONEOUS.

INACCURATELY : अशुद्धं : v. also ERRONEOUSLY, FALSELY.

INACTION : (1) by विना कर्मणा *or* कार्येण ; (2) औदासीन्यं (= indifference) ; (3) विश्रामः (= rest).

INACTIVE : I. Inert : जडः (डा, डं). II. Not active : (1) निष्कर्मन् (mfn.) ; (2) मन्दकर्मन् (mfn.) ; (3) अलसः (सा, सं) (= idle) ; (4) निरुद्योगः (गा, गं) (= not diligent). [(2) निरुद्योगः ; (3) कार्यद्वेषः.

INACTIVITY : I. Inertness : जाड्यं. II. Idleness : q. v. : (1) निष्कर्मता ;

INADEQUACY : (1) अप्राचुर्यं ; (2) अक्षमता (= inability).

INADEQUATE : (1) अप्रचुरः (रा, रं) ; (2) अक्षमः (मा, मं) (= incapable).

INADEQUATELY : (1) अप्रचुरं ; (2) न पर्याप्तं ; (3) by adj.

INADMISSIBLE : (1) अग्राह्य (f. ह्या) ; (2) अग्रहणीयः (या, यं).

INADVERTENCE, INADVERTENCY : अनवधानं : v. INATTENTION.

INADVERTENT : अनवहितः (ता, तं) : v. INATTENTIVE.

INADVERTENTLY : अनवधानेन : v. INATTENTIVELY.

INALIENABLE : न परैरादेयः (या, यं) and sim. expr. (?) ; (2) अहार्य (f. र्या) (what cannot be taken away).

INALIENABLY : expr. by adj.

IN-AND-IN : द्यूतविशेषः ; *चतुरचः.

INANIMATE : (1) अचेतनः (ना, नं) ; (2) विचेतनः (ना, नं) ; (3) निर्जीवः (वा, वं).

INANIMATION : I. Lit. : अचेतनता,-त्वं. II. Animation : उल्लासः.

INANITION : असारता : v. EMPTINESS.

INAPPLICABLE : expr. by न लगति (लग्, c. 1.), etc. : v. TO APPLY.

INAPPOSITE : (1) अयुक्तः (क्ता, क्तं) ; (2) असङ्गतः (ता, तं).

INAPPRECIABLE : दुरुपलक्ष्यः (क्ष्या, क्ष्यं) (?) : v. TO APPRECIATE.

INAPPREHENSIBLE : (1) दुष्परिग्रहः (हा, हं) (2) दुर्ग्रहः (हा, हं).

INAPPROACHABLE : दुरासदः (दा, दं) : v. INACCESSIBLE.

INAPPROPRIATE : अयोग्यः (ग्या, ग्यं) : v. UNDESERVING, FIT.

INAPPROPRIATELY : (1) अयुक्तं ; (2) अनुचितं ; (3) by adj.

INAPTITUDE : अनुपयोगिता : v. APTITUDE, INCAPACITY.

INARTICULATE : (1) अस्पष्टः (ष्टा, ष्टं) ; (2) अस्फुटः (टा, टं).

INARTICULATELY : (1) अस्पष्टं ; (2) अस्फुटं.

INARTIFICIAL : (1) अकृत्रिमः (मा, मं) ; (2) अकृतकः (का, कं) : v. also SIMPLE.

INASMUCH AS : (1) यस्मात् ; (2) यतः : v. FOR, BECAUSE.

INATTENTION : (1) असावधानता ; (2) अमनोयोगः ; (3) प्रमादः.

INATTENTIVE : (1) असावधानः (ना, नं) ; (2) अनवधानः (ना, नं) or अनवहितः (ता, तं) (= inadvertent) ; (3) प्रमत्तः (त्ता, त्तं) (= careless) ; (4) अमनोयोगिन् (f. नी) (rare) ; (5) अनवेक्षिन् (f. णी) (= not looking after).

INATTENTIVELY : (1) असावधानतया ; (2) अमनोयोगेन ; (3) सप्रमादं.

INAUDIBLE : अस्फुटः (टा, टं) (= indistinct) ; better by circum. न कर्णं आयाति (या, c. 2.) or कर्णगोचरीभवति.

INAUDIBLY : अस्फुटं ; better by circum.

INAUGURAL : (1) by comp. ; (2) प्रथमः (मा, मं) (= first).

INAUGURATE : (1) प्रतिष्ठापयति (c. of स्था) (?) ; (2) अभिषिञ्चति (सिच्, c. 6.) (?).

INAUGURATION : (1) प्रतिष्ठा (?) ; (2) अभिषेकः (?).

INAUSPICIOUS : (1) अशुभः (भा, भं) ; (2) अमङ्गलः (ला, लं) ; (3) अमङ्गल्य (f. ल्या) ; (4) अकल्याण (f. णा) ; (5) अक्षेमः (मा, मं).

INAUSPICIOUSLY : (1) अशुभं ; (2) अमङ्गलं ; (3) अक्षेमं.

INBORN, INBRED : सहजः (जा, जं) : v. NATURAL.

INCALCULABLE : अगण्य (f. ण्या) : v. INNUMERABLE.

INCANDESCENCE : expr. by adj. or by verb प्रज्वलति (ज्वल्, c. 1.).

INCANDESCENT : (1) प्रज्वलत् (f. न्ती) ; (2) उत्तप्तः (प्ता, प्तं) (= hot).

INCANTATION : (1) मन्त्रप्रयोगः (the act) ; (2) मन्त्राः (m. pl.) (the formulae).

INCAPABLE : (1) अक्षमः (मा, मं) ; (2) असमर्थ (f. र्था) ; (3) अशक्त (f. क्ता) ; (4) शक्तिहीनः (ना, नं) ; and sim. comp.s.

INCAPACITY : (1) असमर्थता ; (2) अक्षमता ; (3) असामर्थ्यं ; (4) शक्तिहीनता and sim. comp.s.

INCARCERATE : कारायां निरुणद्धि (रुध्, c. 7.) : v. TO IMPRISON.

INCARNATE : (1) वपुष्मत् (f. ती) ; (2) मूर्तिमत् (f. ती) ; (3) विग्रहिन् (f. णी) ; (4) कायवत् (f. ती) ; (5) मूर्त (f. र्ता) ; (6) शरीरबद्ध (f. द्धा) ; (7) तनुं श्रितः (ता, तं) ; etc. [(2) शरीरग्रहणं and sim. comp.s.

INCARNATION : (1) अवतारः (= descent : esp. of the ten i.s of Vishnu) ;

INCASE : आवृणोति (वृ, c. 5.) : v. TO ENCLOSE.

INCAUTIOUS : (1) प्रमत्तः (त्ता, त्तं) v. CARELESS, INATTENTIVE ; (2) असमीक्ष्यकारिन् (f. णी) (= not circumspect).

INCAUTIOUSLY : (1) प्रमादात् v. CARELESSLY ; (2) असमीक्ष्य.

INCENDIARISM : (1) गृहदाहः ; (2) आगारदाहः ; etc.

INCENDIARY : I. Subs. : (1) गृहदाहक (f. हिका) ; (2) आगारदाहिन् (f. नी). II. Adj. : expr. by comp.

INCENSE : (1) धूपः ; (2) सिह्लः (rare.).

INCENSE (v.) : I. Lit. : धूप(पा)यति (धूप्, c. 10.) or धूपेन वासयति (c. of वस्). II. To kindle : q. v. : संधुक्षयति (c. of धुक्ष्). [by verb v. TO URGE.

INCENTIVE : (1) कारणं (= cause) ; (2) प्रलोभनं (= temptation) ; (3)

INCERTITUDE : अनिश्चयः : uncertainty, doubt..

INCESSANT : (1) अविरतः or अनवरतः or अनारतः (ता, तं) ; (2) अविश्रान्त or अश्रान्त (f. न्ता) ; v. also CONTINUOUS. [CONTINUALYY, ALWAYS.

INCESSANTLY : (1) अविरतं ; (2) अनवरतं ; (3) अश्रान्तं ; (4) अनिशं : v. also

INCEST : (1) अगम्यागमनं (of men), V. ; (2) गमनं (when the sense is clear), *i. with a mother* मातृगमनं.

INCESTUOUS : I. Of men : (1) अगम्यागामी ; (2) अगम्यागन्तृ (m.). II. Of acts : by comp., *for i. intercourse* अगम्यागमनार्थं or अगम्यार्थं, N. XVII. 15.

INCESTUOUSLY : expr. by adj. or by circum.

INCH : सार्धाङ्गुलः (अङ्गुल = ⅔ of an i.). *By i.s* : अल्पाल्पशः : v. GRADUALLY.

INCHOATE : असम्पूर्ण (f. र्णा) (= incomplete) ; असमाप्त: (= unfinished) ; प्रारब्ध (f. ब्धा) = begun).

INCIDENCE : पतनं or पात: (??), *angle of i.* *पातकोण:. [कौ).

INCIDENT (adj.) : I. Carnal : q. v. II. Attaching to : आनुषङ्गिक (f.

INCIDENT (subs.) : I. Event : q. v. : वृत्तं. II. Episode : उपकथा.

INCIDENTAL : I. Accidental : q. v. : यादृच्छिक (f. की). II. Occasional : expr by adv. [(1) प्रसङ्गात् ; (2) कथाप्रसङ्गेन, Ki. I. 24.

INCIDENTALLY : I. Accidentally : q. v. : समापत्त्या. II. Occasionally :

INCIPIENCE, INCIPIENCY : प्रारम्भ: : v. BEGINNING.

INCIPIENT : (1) प्रथम: (मा, मं) (= first) ; (2) by subs.

INCISED : *i. wound* छिन्नं or छिन्नं व्रणं, Ni.

INCISION : (1) छेद: ; (2) छिन्नं : v. CUT.

INCISIVE : अतितीक्ष्ण (f. क्ष्णा) (= very sharp : q. v.).

INCISOR : राजदन्त:, N. VII. 46.

INCITE : उत्साहयति, प्र-, सम्-, (c. of सह्), *i.ing Bhánuvarman* भानुवर्माणं प्रोत्साह्य, D. VIII. : v. also TO IMPEL, ENCOURAGE.

INCITEMENT : (1) प्रोत्साह:,-नं ; (2) by verb.

INCITER : प्रोत्साहक (f. हिका) or प्रोत्साहयितृ (f. त्री).

INCIVILITY : (1) अशिष्टता ; (2) विनयापराध:, Vi.

INCLEMENCY : perh. कर्कशता or रौक्ष्यं (= harshness).

INCLEMENT : I. Harsh, cruel : निष्ठुर: (रा, रं). II. Of weather : perh. कर्कश: (शा, शं) ; दुर्दिनं or वार्दलं (of cloudy weather).

INCLINATION : I. Leaning : नति:. II. Fancy : q. v. : भाव:. III. Desire : q. v. : छन्दस् (n.). [ding) भूमि:, Mat.

INCLINE : (subs.) : उत्सर्पिणी (= ascending) or अवसर्पिणी (= descen-

INCLINE (v. i.) : I. To lean : नमति (नम्, c. 1.). II. To be disposed : expr. by -प्रवण (f. णा) in comp. or by अभिलाष: (= desire), *however my mind is i.d* यथाविधौ मे मनसोऽभिलाष:, R.

INCLINE (v. t.) : I. To bend : q. v. : नमयति (c. of नम्). II. To dispose : expr. as above : v. also TO INDUCE. [नत: (ता, तं).

INCLINED (adj.) : I. Disposed : -प्रवण (f. णा) in comp. II. In Math.

INCLOSE, INCLOSURE : v. ENCLOSE, ENCLOSURE.

INCLUDE : expr. by अन्तर्भवति (भू, c. 1.) or अन्तर्वर्तते (वृत्, c. 1.) or अन्तःपतति (पत्, c. 1.) (= be i.d), *some are i.d in these* केचिदन्तर्भवन्त्येषु, Kav. VIII. 7. ; *is i.d in motion* गमनेऽन्तर्भविष्यति, Ta. : v. TO CONTAIN.

INCLUSIVE : expr. by ins. or with सह, *three i. of self* आत्मना तृतीयः, Vi. I. ; *from Monday to Saturday i.* सोमवारमारभ्य सशनिवारपर्यन्तं (?).

INCLUSIVELY : सर्वं परिगृह्य or गृहीत्वा.

INCOGNITO : (1) अवरुद्ध: (द्धा, द्धं), *some prince travelling i.* कोऽपि राजसूनुरवरुद्धचरन्, D. III. (2) प्रच्छन्न (f. न्ना) (= hidden), Ki. XVI. 19.

INCOHERENCE, INCOHERENCY : (1) असम्बन्ध: ; (2) असम्बद्धता.

INCOHERENT : असम्बद्ध (f. द्धा) : v. also INCONSISTENT.

INCOHERENTLY : expr. by adj., *talking i.* असम्बद्धप्रलापिन् (f. नी), Sa.

INCOMBUSTIBLE : (1) अदाह्य (f. ह्या) ; (2) अदहनीय: (या, यं) (rare).

INCOME : आय:, *without thinking of the i.* आयमनालोच्य, H. ; *sources of i.* आयद्वाराणि, Mat.

INCOMMENSURABLE, INCOMMENSURATE : *विषममान: (ना, नं).

INCOMMODE : बाधते (बाधृ, c. 1.) (?) ; पीडयति (पीड्, c. 10.) (?).

INCOMMODIOUS : perh. असुखकर: (री, रं).

INCOMMUNICABLE : (1) अप्रदेय: (या, यं) (what cannot be given) ; (2) अकथनीय: (या, यं) (= what cannot be told).

INCOMPARABLE : (1) अनुपम: (मा, मं) ; (2) निरुपम: (मा, मं) ; (3) अतुल: (ला, लं) ; (4) अप्रतिम: (मा, मं) ; (5) अद्वितीय: (या, यं) (= without a second).

INCOMPARABLY : (1) निर्विवादं (= indisputably) ; (2) नि:सन्देहं (= undoubtedly) ; (3) परमं (= exceedingly).

INCOMPATIBILITY : (1) विसंवाद: (= disagreement) ; (2) विरोध: (= opposition).

INCOMPATIBLE : (1) विरुद्ध (f. द्धा) (= opposed) ; (2) by circum., *vanity is i. with fortune* न मानिता चास्ति भवन्ति च श्रियः, Ki. XIV. 13.

INCOMPETENCE, INCOMPETENCY : अक्षमता : v. INCAPACITY.

INCOMPETENT : (1) अक्षम: (मा, मं) v. INCAPABLE ; (2) अयोग्य (f. ग्या) (= unfit).

INCOMPLETE : (1) असम्पूर्ण (f. र्णा) ; (2) असमाप्त (f. प्ता) (= unfinished) ; (3) खण्डित: (ता, तं) (= broken).

INCOMPLETELY : (1) असम्पूर्णं ; (2) न पूर्णं *or* सम्पूर्णं *or* परिपूर्णं.

INCOMPLETENESS : (1) असम्पूर्णता ; (2) अपूर्ति: (rare).

INCOMPREHENSIBILITY : (1) दुष्परिग्राह्यता ; (2) दुर्ग्राह्यता.

INCOMPREHENSIBLE : (1) दुष्परिग्राह्य: (ह्या, ह्यं) ; (2) दुर्ग्राह्य: (ह्या, ह्यं) ; (3) दुर्बोध: (धा, धं) (rare), Ki. XVIII. 31.

INCONCEIVABLE : (1) अचिन्त्य (f. न्त्या) ; (2) अचिन्तनीय: (या, यं) ; (3) अवि- भाव्य (f. व्या).

INCONCEIVABLY : expr. by adj.

INCONCLUSIVE : खण्डनीय: (या, यं) (what can be repelled).

INCONCLUSIVELY : (1) अनिर्णयेन (?) ; (2) by adj.

INCONCLUSIVENESS : खण्डनीयता ; अनिर्णय: (?).

INCONGRUITY : (1) असङ्गति: ; (2) असाङ्गत्यं (rare).

INCONGRUOUS : असङ्गत: (ता, तं) : v. also IMPROPER.

INCONGRUOUSLY : (1) expr. by adj. ; (2) अनुचितं (= improperly).

INCONSIDERABE : अल्प (f. ल्पा) : v. also LITTLE, MODERATE.

INCONSIDERATE : I. Of men : (1) अविमृश्यकारिन् (f. णी) ; (2) असमीक्ष्य- कारिन् (f. णी). II. Of acts : expr. with अविमृश्य *or* असमीक्ष्य.

INCONSIDERATELY : (1) अविमृश्य ; (2) असमीक्ष्य ; (3) अविविच्य.

INCONSIDERATENESS : (1) अविमृश्यकारिता ; असमीक्ष्यकारिता.

INCONSISTENCE : I. In gen. : (1) विसंवाद: (= disagreement) ; (2) विरोध: (= opposition). II. Fickleness : q. v. : अस्थैर्यं.

INCONSISTENT : I. In gen. : (1) विरुद्ध (f. द्धा) (= opposed) ; (2) असङ्गत: (ता, तं) (= incongruous) ; (3) by न संवदति (वद्, c. 1.) (= disagree). II. Fickle : q. v. : अस्थिर: (रा, रं).

INCONSISTENTLY : expr. by adj.

INCONSOLABLE : (1) दु:सा(श्रा)न्त्वनीय: (या, यं) ; (2) निराश्वास: (सा, सं). [DANT.

INCONSONANT : expr. by न संवदति (वद्, c. 1.) : v. INCONSISTENT, DISCOR-

INCONSTANCY : (1) अस्थिरता ; (2) अनवस्थिति: : v. FICKLENESS.

INCONSTANT : (1) अस्थिर: (रा, रं) ; (2) अनवस्थित: (ता, तं) : v. FICKLE, CONSTANT. [*year's enjoyment* वर्षशतोपभोगेऽप्यक्षय्य (f. य्या), D. IV.

INCONSUMABLE : अक्षय: (या, यं) *or* अक्षय्य (f. य्या), *i. even after hundred*

INCONTESTABLE : (1) अखण्डनीय: (या, यं) (= incontrovertible) ; (2) निर्विवाद: (दा, दं) (= indisputable).

INCONTINENCE, INCONTINENCY : I. Lit. : (1) असंयम: ; (2) अजितेन्द्रियता. II. Indulgence of lust : इन्द्रियासक्ति:. Ph. : *arrising from i.* रतिरागसम्भव: (वा, वं), R. XIX. 48. [II. Lustful : इन्द्रियासक्त: (f. क्ता).

INCONTINENT : I. Lit. : (1) असंयत: (ता तं); (2) अजितेन्द्रिय: (या, यं).

INCONTINENTLY ; I. Lit. : असंयतं. II. Immediately : q. v. : अचिरेण.

INCONTROLLABLE : (1) निर्यन्त्रण (f. णा) ; (2) निरवग्रह: (हा, हं), Vi.

INCONTROVERTIBLE : अखण्ड्य (f. ण्ड्या) *or* अखण्डनीय: (या, यं).

INCONTROVERTIBLY : निर्विवादेन (= indisputably). [pain).

INCONVENIENCE : (1) असुखं (?) ; (2) क्लेश: (= trouble) ; (3) पीडा (=

INCONVENIENT : I. Unfit : q. v. : अयोग्य (f. ग्या). II. Incommodious : (1) असुखकर: (री, रं) (?) ; (2) क्लेशकर: (री, रं) (?) ; (3) पीडाकर: (री, रं) (?).

INCONVENIENTLY : expr. by adj. [CHANGE.

INCONVERTIBLE : अपरिवर्तनीय: (या, यं) (??) ; better by circum. : v. TO

INCORPORATE (v. t.) : I. To mix : q. v. : मिश्रयति (मिश्र्, c. 10.). II. To unite : q. v. : संयोजयति (c. of युज्). III. To form into a legal body : *समवायीकरोति.

INCORPORATE (v. i.) : (1) संबध्यते (pass. of बन्ध्) ; (2) मिश्रीभवति, सं-.

INCORPORATION : I. Union, combination : q. v. : संयोग:. II. Of companies etc. : *समवायीकरणं. [मिथ्या (= false : q. v.).

INCORRECT : (1) अयुक्त (f. क्ता) ; (2) भ्रान्त (f. न्ता) (= erroneous) ; (3)

INCORRECTLY : (1) अयुक्तं ; (2) भ्रान्तं ; (3) मिथ्या ; (4) नाञ्जसा (rare).

INCORRECTNESS : (1) अयुक्ति: ; (2) असत्यता (= falsity).

INCORPOREAL : (1) अशरीर: (री, रं) ; (2) अदेह: (हा, हं) ; (3) अशरीरिन् (f. णी) ; and sim. comp.s : v. BODY, DEVOID OF.

INCORRIGIBLE : expr. by दुर्दान्त (f. न्ता) (= intractable of persons only) or दुरन्त (f. न्ता) (= fatal, extreme). [circum. v. TO CORRECT.

INCORRIGIBLY : (1) expr. as above, *to drink i.* दुरन्तं पिबति ; (2) by

INCORRUPT, INCORRUPTED : v. INCORRUPTIBLE. [v. IMPERISHABLE.

INCORRUPTIBILITY : (1) अविनश्वरता ; (2) अदूष्यता ; (3) अभेद्यता : for dif.

INCORRUPTIBLE : (1) अविनश्वर: (रा, रं) (= imperishable) ; (2) अक्षय: (या, यं) (= undecaying) ; (3) अदूष्य (f. ष्या) (cannot be defiled) ; (4) अभेद्य (f. द्या) (as with bribe), K. b.

INCORRUPTIBLY : expr. by adj.

INCREASE (v. i.) : (1) वर्धते, वि-, परि-, सं-, प्र-, अभि-, (वृध्, c. 1.), *the fish i.d there* (i. e. *became large*) स तत्र ववृधे मत्स्य:, Mah. III. 187. 22. ; *of i.d spirit* विवृद्धतेजस् (mfn.), Ki. XVI. 7. ; *do your penances i.* (i. e. *advance*) वर्धतां ते तप:, B. VI. 69. ; *i.ing affection* वर्धमान: स्नेह:, H. II. 1. ; (2) वृद्धिं गच्छति (गम्, c. 2.), याति (या, c. 2.), अश्नुते (अश्, c. 5.), etc. ; (3) एधते, सम्-, (एध्, c. 1.) (rare) ; (4) उपचीयते (pass. of चि).

INCREASE : (v. t.) : (1) वर्धयति, वि-, परि-, सं-, प्र- (c. of वृध्), *you are i.ing my curiosity* वर्धयसि मे कुतूहलं, Mu. V. ; *does not i. it (fortune)* न तां वर्धयति, H. II. 5. ; *i.* (= *advance*) *them who flatter* तं संवर्धयन्ति ये स्तौति, K. ; (2) वृद्धिं नयति (नी, c. 1.) or लम्भयति (c. of लभ्), etc. ; (3) एधयति, सम्-, (c. of एध्) (rare) ; (4) उप-चिनोति (चि, c. 5.).

INCREASE (subs.): (1) वृद्धि:, (rarely) वि-, सं-, *causing the i. of wealth* धनवृद्धिकर: (री, रं), K. b.; *i. and decrease* [*of days*] ह्रासवृद्धि- Su. XII. 56.; *the i.* [i. e. *interest*] *allowed by Vasistha* वसिष्ठविहिता वृद्धि:, M. VIII. 140.; (2) वर्धनं, सं-, वि-, (= the act of i.ing).

INCREDIBILITY: (1) अविश्वास्यता; (2) अश्रद्धेयता.

INCREDIBLE: (1) अविश्वास्य (f. स्या); (2) अश्रद्धेय: (या, यं).

INCREDIBLY: expr. by adj. *or* circum.

INCREDULITY: (1) अविश्वास: ; (2) अप्रत्यय: ; (3) अश्रद्धा.

INCREDULOUS: (1) अविश्वासिन् (f. नी); (2) अविश्वासशील: (ला, लं) (?): v. CREDULOUS.

INCREDULOUSLY: (1) अविश्वासेन; (2) अश्रद्धया; etc.

INCRIMINATE: v. TO IMPLICATE, CRIMINATE.

INCRUST: (1) expr. by subs.; (2) तिरस्करोति (??).

INCRUSTATION: (1) बाह्यपटलं (??); (2) तिरस्कार: (?), *his rage was like iron i.* लौहतिरस्कार इवात्ममन्यु:, Ki. [HATCH.

INCUBATE: अधितिष्ठति (स्था, c. 1.) (?) (comp. बसा in Bengali): v. also TO

INCUBATION: अण्डपोषणं (?); अण्डभृति: (after Mah.).

INCUBUS: i. e. nightmare: perh. भूतदर्शनं.

INCULCATE: शास्ति, अनु-, (शास्, c. 2.): v. TO ADVISE, TEACH.

INCULCATION: शासनं, अनु-: v. also TEACHING.

INCUMBENCY: ph. *during his i.* तस्याधिकारे.

INCUMBENT (adj.): v. INDISPENSABLE, OBLIGATORY.

INCUMBENT (subs.): अधिकृत: (= EMPLOYE).

INCUMBER: v. ENCUMBER.

INCUR: (1) भजते (भज्, c. 1.), *he i.s guilt* स दोषभाक्, Ku. v. 83.; *the doer of this i.s the punishment of a thief* तत्कर्ता चौरदण्डभाक्, Mit.; (2) by circum., *i.s the hatred of people* द्वेष्यतां याति लोके, P.: v. TO BECOME.

INCURABLE: (1) असाध्य (f. ध्या), *i. piles* असाध्यो गुद:, Bha.; *i. by physici-*

ans भिषज्ञामसाध्य (f. ध्या), R. VIII. 93.; (2) अचिकित्स्य (f. त्स्या) (only of diseases).

INCURABLY : expr. by adj. *or* circum., *i. ill* अचिकित्स्यरोगाक्रान्त (f. न्ता).

INCURIOUS : *I am i. about snakes* न नः कुतूहलमस्ति सर्पदर्शने, Mu. II. : v. CURIOUS, NOT.

INCURSION : अवस्कन्दः : v. INROAD.

INCURVATE : वक्रीकरोति : v. TO BEND, CROOKED.

INDEBTED : (1) ऋणिन् (f. णी) (lit. : also rarely fig.); (2) उपकृतः (ता, तं) : (fig.) : v. OBLIGED.

INDEBTEDNESS : I. Lit. : ऋणित्वं. II. Fig. : expr. by ऋणं : v. also OBLIGATION, TO OWE.

INDECENCY : अश्लीलं,-ता, *i. is of three kinds (according) as it indicates shame, abhorrence, or evil* त्रिधाश्लीलं व्रीडाजुगुप्सामङ्गलव्यञ्जकत्वात्, Kav. VII.

INDECENT : (1) अश्लीलः (ला, लं), *i. language* अश्लीला वाक्,, Mit.

INDECENTLY : (1) अश्लीलं ; (2) by adj.

INDECISION : I. Hesitation : अनिश्चयः. II. Fickleness : q. v. : (1) चलचित्तता ; (2) अस्थिरमनस्कता. [(= doubtful).

INDECISIVE : (1) अनिश्चितः (ता, तं) (= not certain) ; (2) सन्दिग्ध (f. ग्धा)

INDECISIVELY : (1) अनिश्चितं ; (2) सन्दिग्धं : v. DOUBTFULLY.

INDECLINABLE : *i. word* अव्ययं ; *i. compound* अव्ययीभावः.

INDECOROUS : (1) अविनीतः (ता, तं) ; (2) अनुचितः (ता, तं) (= improper).

INDECOROUSLY : expr. by adj. ; (2) अविनयेन.

INDECORUM : अविनयः : v. also INDECENCY.

INDEED : I. Emphatic : (1) -एव (enclitic), *you know i. that from (the time of) deserting (his) wife* जानास्येव यथा वधूत्यागात् प्रभृति, U. II. ; (2) नूनं (= surely : q. v.). II. (In) fact : q. v. : वस्तुतः. III. Of surprise : सत्यं (= truly : q. v.), *i. you have been informed by Chandriká* सत्यं त्वं परिज्ञतासि चन्द्रिकया, Mal. IV. IV. Concessive : (1) खलु,

family knowledge is i. highly thought of by every body कामं खलु सर्वस्यापि कुलविद्या बहुमता, Mal. I. ; (2) किल, *he i.* स किल, K.

INDEFATIGABLE : अखिन्नः (न्ना, न्नं) : v. ASSIDUOUS, DILIGENT.

INDEFATIGABLENESS : अखिन्नता : v. also ASSIDUITY, DILIGENCE.

INDEFATIGABLY : (1) अखिन्नं ; (2) by adj. : v. also DILIGENTLY.

INDEFEASIBLE : अखण्ड्य (f. ण्ड्या) *or* अखण्डनीयः (या, यं).

INDEFENSIBLE : expr. by circum., *your conduct is i.* *वक्तुं न शक्यते किञ्चित् चरितस्य कृते तव : v. also TO DEFEND.

INDEFINABLE : अनिर्वचनीयः (या, यं) : v. DEFINABLE.

INDEFINITE : (1) अनिश्चितः (ता, तं) (= uncertain) ; (2) अस्थिरः (रा, रं) (= not fixed). Ph. : *i. article* *अनिरूपकमव्ययं.

INDELIBLE : (1) अक्षरः (रा, रं) ; (2) by circum. : v. TO EFFACE.

INDELICACY : ग्राम्यता : v. RUDENESS.

INDELICATE : ग्राम्य (f. म्या) : v. RUDE, OFFENSIVE.

INDELICATELY : अश्लीलं (= indecently) : v. also RUDELY.

INDEMNIFICATION : (1) उदयदानं (?) ; (2) क्षतिपूरणं (?). [LOSS, MAKE GOOD.

INDEMNIFY : उदयं दापयति (c. of दा) *or* ददाति (दा, c. 3.), Viv. : v. also

INDEMNITY : *act of i.* *रक्षाविधिः ; क्षमाविधिः.

INDEMONSTRABLE : असाध्य (f. ध्या) (?) : v. TO DEMONSTRATE.

INDENT : I. To notch : q. v. II. Of stationery etc. : perh. याचते (याच्, c. 1.) (= to ask). [तं) (??).

INDENTED : I. Notched : दन्तुरः (रा, रं). II. Sent for : याचितः (ता,

INDENTURE : नियमपत्रं (??).

INDEPENDENCE : (1) स्वाधीनता ; (2) स्वातन्त्र्यं : v. FREEDOM.

INDEPENDENT (adj.) : I. Free : q. v. : (1) स्वाधीनः (ना, नं) ; (2) स्वतन्त्र (f. न्त्रा). II. Not obsequious : स्वमतानुविधायिन् (f. नी) (?) ; अनुरोधाभेद्य (f. द्या) (?). III. Bold, unconstrained : q. v. IV. I. of = exclusive of : q. v. : विहाय (with acc.) : v. also EXCEPT.

INDEPENDENT (subs.) : *स्वाधीनधर्मवादिन् (f. नी).

INDEPENDENTLY : I. Lit. : (1) स्वाधीनतया ; (2) स्वातन्त्र्येण, *i. of the husband* भर्तुः स्वातन्त्र्येण, Da. II. Apart from : expr. by व्यतिरेकेण in comp. *or* by विहाय (= excepting : q. v.). [क्षेयः (या, यं) ; etc.

INDESCRIBABLE : (1) अनिर्वचनीयः (या, यं) ; (2) अनिर्देश्य (f. श्या) ; (3) अना-

INDESTRUCTIBILITY : (1) अविनश्वरता,-त्वं ; (2) अविनाशिता,-त्वं.

INDESTRUCTIBLE : अविनश्वरः (री, रं) ; (2) अविनाशिन् (f. नी).

INDETERMINABLE : (1) अनवधारणीयः (या, यं), R. XIII. 5. ; (2) दुर्निरूपः (पा, पं), M. n. ; (3) दुर्निरूपणीयः (या, यं) ; etc.

INDETERMINATE : v. INDEFINITE. Ph. : *i. equation* *बहुफलसमीकरणं.

INDETERMINATELY : by adj. *or* prest. part. : v. TO DETERMINE.

INDEX : I. Of a book : सूचि(ची),-पत्रं, *alphabetical i.* वर्णानुसारेण सूचिपत्रं. II. Of a dial etc. : (?) प्रदेशिनी (= the i. finger). III. In Math. : *रूपं. [XIV. 5.

INDIA : भारतं,-वर्षं, *I. is now under my sway* भारतं वर्षं मद्य मम वर्तते वशे, Si.

INDIAN : भारतवर्षीयः (या, यं) (?).

INDICATE : (1) सूचयति, सं-, परि-, (सूच्, c. 10.), *i.d by curved frowns* भ्रूप्रभुकुटीसंसूचितः (ता, तं), Vi. v. 21. ; (2) व्यनक्ति (अञ्ज्, c. 7.), *a cloud whose internal thunder is i.d by lightning* विद्युद्व्यञ्जितगर्जगर्भजलदः, Vi. ; (3) कथयति (कथ्, c. 10.) (= to speak : q. v.), *i.s the corporeal union of Siva and Sivá* कथयति शिवयोः शरीरयोगं, Ki. v. 40. ; (4) दर्शयति, प्र-, (c. of दृश्) (= to shew : q. v.). [v. also MARK, SIGN.

INDICATION : (1) लक्षणं, *i. of fever* ज्वरलक्षणं, Bha. ; (2) व्यञ्जनं, Ve. VI. 2. :

INDICATIVE : (1) सूचक (f. सूचिका), *a noise i. of man* शब्दो मानुषसूचकः, A. r. ; (2) व्यञ्जक (f. ञ्जिका), Kav. ; (3) by verb. *The i. or i. mood* *प्रवेदनायां प्रयोगः.

INDICT : समभि-युनक्ति *or* युङ्क्ते (युज्, c. 7.) : v. TO ACCUSE.

INDICTABLE : समभियोज्य (f. ज्या) (?) ; महा- (= great) in comp.

INDICTION : *सूचना ; पञ्चदशवर्षमितकालगणनाभेदः.

INDICTMENT : समभियोगः (?), *bill of i.* *समभियोगपत्रं.

INDIFFERENCE : I. Apathy : (1) औदास्यं *or* औदासीन्यं ; (2) उपेक्षा, *harm in i.* उपेक्षार्यं दोषः, M. n. II. Impartiality, evenness : q. v. : निःसङ्गता. III. Passableness : expr. by adj. : V. INDIFFERENT (III). IV. Making no difference : निर्विशेषः : V. DIFFERENCE.

INDIFFERENT : I. Apathetic : (1) उदासः (सा, सं) ; (2) उदासीनः (ना, नं), *even on an i. son or minister* सुतेऽमात्येऽप्युदासीने, H. II. 134. ; (3) निरीहः (हा, हं) (= without any effort). *To be i.* : (1) उदास्ते (आस्, c. 2.), *men who are i. to enemies* अरीऽरौ य उदासते, Si. II. 42. ; (2) उपेक्षते ((ईक्ष्, c. 1.), *who is i. to (your) loosely hanging matted hair* उपेक्षते यः श्लथलम्बिनीर्जटाः, Ku. v. 47. II. Impartial, neutral : q. v. : निःसङ्ग (f. ङ्गा). III. Passable : नात्युत्तमः (मा, मं) नापि मन्दः (न्दा, न्दं) (?). IV. Having no difference : निर्विशेषः (षा, षं) ; better by subs. : V. DIFFERENCE.

INDIFFERENTLY : I. Making no difference : निर्विशेषेण. II. Without concern : (1) औदास्येन ; (2) उपेक्षया ; (3) by adj. III. Impartially : q. v. : निःसङ्ग (f. ङ्गा). IV. Passably : यथा तथा.

INDIGENCE, INDIGENCY : (1) दैन्यं (= destitution) ; (2) दारिद्र्यं (= poverty) ; (3) निःस्वता (rare). [(वा, वं).

INDIGENOUS : (1) स्वदेशजः (जा, जं) ; (2) स्वदेशजातः (ता, तं) ; (3) स्वदेशीयः:

INDIGENT : (1) दीनः (ना, नं) ; (2) दरिद्रः (द्रा, द्रं) ; (3) निःस्वः (स्वा, स्वं) ; (4) अकिञ्चनः (ना, नं) (= having nothing), Ku. [जीर्यति *or* पाकं गच्छति.

INDIGESTIBLE : (1) दुर्जरः (रा, रं) (rare), Sr. ; (2) यः (या, यत्) लघु न

INDIGESTION : अजीर्णता, अजीर्णं, (rarely) अजीर्णिः.

INDIGNANT : संजातमन्यु (mfn.) : V. ENRAGED.

INDIGNANTLY : expr. by adj. [B. VI. 30. : V. ANGER, RAGE.

INDIGNATION : prob. मन्युः, अभि- applied equally to rage and sorrow,

INDIGNITY : अपमानं, *pocketing i.s* अपमानं पुरस्कृत्य, J. : v. INSULT.

INDIGO : नीलं or नीली, *dyed with i.* नीलीरक्तः (क्ता, क्तं), A. s. ; *where i. is sown* वापिता यत्र नीली स्यात्, A. s.

INDIRECT : I. Not direct : अनृजु (mfn.) : v. CROOKED. II. Unfair, dishonest : q. v. : अनृजु (mfn.). III. Not express : expr. by adv. Ph. : *i. taxation* *वक्रकराधानं ; *i. speech (in Gram.)* प्रथमपुरुषोक्तिः (?).

INDIRECTLY : i. e. not expressly : (1) कटाक्षेण ; (2) भङ्ग्या.

INDIRECTNESS : I. Crookedness : q. v. : अनृजुता. II. Unfairness : अनृजुता. III. Of remarks etc. : expr. by adv.

INDISCREET : अविवेकः (का, कं) : v. IMPRUDENT.

INDISCREETLY : अविवेकेन : v. RASHLY.

INDISCRETION : अविवेकः : v. IMPRUDENCE.

INDISCRIMINATE : expr. by adv. : v. also PROMISCUOUS.

INDISCRIMINATELY : (1) निर्विशेषेण ; (2) अविविच्य.

INDISPENSIBLE : (1) निरपेक्षणीयः (या, यं) (?) ; (2) अपरिहार्यं (f. र्या) (= what cannot be avoided).

INDISPENSABLY : expr. by adj., *i. necessary* अत्यावश्यकीयः (या, यं).

INDISPOSE : v. DISQUALIFY, DISINCLINED.

INDISPOSED : I. Averse : q. v. : विरक्तः (क्ता, क्तं). II. In health : किञ्चिद्-सुस्थः (स्था, स्थं) : v. ILL. [असुस्थता.

INDISPOSITION : I. Aversion : q. v. : विरक्तिः. II. Slight illness :

INDISPUTABLE : (1) न विवदितव्य (f. व्या), S. ; (2) अविवदनीयः (या, यं) ; (3) निर्विवादः (दा, दं).

INDISPUTABLY : निर्विवादेन ; etc. ; *i. proved* अविवादसिद्ध (f. द्धा), V. d.

INDISSOLUBLE : अक्षरः (रा, रं) : v. also IMPERISHABLE.

INDISSOLUBLY : अक्षरं (rare) ; better by circum. : v. TO DISSOLVE.

INDISTINCT : अस्पष्ट (f. ष्टा) or अविस्पष्ट (f. ष्टा) (rare).

INDISTINCTLY : (1) अस्पष्टं ; (2) न विस्पष्टतया, R.

INDISTINCTNESS : (1) अस्पष्टता ; (2) न विस्पष्टता : v. also CONFUSION, UNCERTAINTY, OBSCURITY.

INDISTINGUISHABLE : (1) अपरिच्छेद्य (f. द्या) ; (2) परिच्छेत्तुमशक्य (f. क्या).

INDITE : लिखति (लिख्, c. 6.) : v. TO WRITE, COMPOSE.

INDIVIDUAL (subs.) : व्यक्तिः : v. PERSON.

INDIVIDUAL (adj.) : I. Single, one : q. v. II. Distinctive : व्यक्तिगतः (ता, तं).

INDIVIDUALITY : I. A state of oneness : पृथक्त्वं, Par. II. The character of an individual : व्यक्तिगतविशेषः (?).

INDIVIDUALLY : I. Singly : एकैकशः. II. Inseparably : q. v.

INDIVISIBILITY : (1) अभाज्यता,-त्वं ; (2) अविभाज्यता,-त्वं.

INDIVISIBLE : (1) अभाज्य (f. ज्या) ; (2) अविभाज्य (f. ज्या), Mit.

INDOCILE : (1) अविनेयः (या, यं) ; (2) अविधेयः (या, यं) ; (3) न वश्य (f. श्या).

INDOCILITY : (1) अविनेयता ; (2) अविधेयता : v. INTRACTABLENESS.

INDOCTRINATE : शिक्षापयति (c. of शिक्ष्) : v. TO INSTRUCT, TEACH.

INDOLENCE : (1) तन्द्रा (= sloth) ; (2) आलस्यं (= idleness) ; (3) लभः (?) ; (4) कर्म-परांमुखता (?).

INDOLENT : (1) तन्द्रितः (ता, तं) (= slothful) ; (2) अलसः (सा, सं) (= idle) ; (3) लभ्य (f. भ्या) (rare), H. II. 108. ; (4) कार्यपराङ्मुख (f. खी) (?).

INDOLENTLY : expr. by adj., *to do i.* तन्द्रितः करोति.

INDOMITABLE : (1) दुर्दान्त (f. न्ता) ; (2) दुर्दमः (मा, मं) ; (3) अदम्य (f. म्या).

IN-DOOR (adj.) : गृह- (= house) in comp.

INDORSE, INDORSEMENT : v. ENDORSE, ENDORSEMENT.

INDUBITABLE : (1) असन्दिग्ध (f. ग्धा) ; (2) निःसन्देहः (हा, हं) : v. UNDOUBTED.

INDUBITABLY : (1) असंशयं ; (2) निःसन्देहं : v. UNDOUBTEDLY.

INDUCE : I. To introduce : q. v. II. To cause : q. v. : जनयति (c. of जन्). III. To persuade, urge : q. v. : (1) प्रवर्तयति (c. of वृत्) ; (2) हरति (हृ, c. 1.) (= allure).

INDUCEMENT : no exact equiv. : प्रलोभनं (= temptation : q. v.) : v. also MOTIVE.

INDUCT : प्रतिष्ठापयति (c. of स्था) : v. TO CONSECRATE.

INDUCTION : I. In philo. : बहुदृष्टिमूलमनुमानं ; *व्याप्तिः. II. Formal appointment : प्रतिष्ठापनं (?). III. Entrance, beginning, introduction : q. v.

INDUCTIVE : *i. philosophy* *व्याप्तिदर्शनं ; *i. reasoning* *व्याप्तिकतर्कः, साधा- [रणदृष्टिमूलतर्कः.

INDUE : v. ENDUE, ENDOW.

INDULGE (v. i.) : इन्द्रियसुखेषु *or* इन्द्रियभोगेषु *or* विषयेषु आसक्तः (क्ता, क्तं) *or* [नि-रतः (ता, तं).

INDULGE (v. t.) : I. To humour : लालयति (लल्, c. 1.). II. To gratify · q. v. : तोषयति, सं-, (c. of तुष्). III. To grant : q. v. : वितरति (तॄ, c. 1.). IV. To give way : q. v.

INDULGENCE : I. Humouring : लालनं. II. Gratification : q. v. : *i. of passions* इन्द्रियासक्तिः. III. Favour granted : प्रसादः. Ph. : *to treat with i.* : v. TO INDULGE.

INDULGENT : expr. by verb. : v. also COMPLIANT.

INDULGENTLY : सदयं (= kindly, mildly : q. v.).

INDURATE : कठिनीकरोति : v. TO HARDEN.

INDUSTRIOUS : (1) कर्मिष्ठ (f. ष्ठा) ; (2) कर्मठः (ठा, ठं) ; (3) कर्मनिष्ठ (f. ष्ठा) ; (4) व्यवसायपरः (रा, रं) ; (5) परिश्रमिन् (f. णी) ; (6) उद्योगिन् (f. नी) : v. ACTIVE, DILIGENT.

INDUSTRIOUSLY : (1) सोद्योगं ; (2) उद्यमेन ; (3) अध्यवसायेन.

INDUSTRY : (1) व्यवसायः *or* अध्यवसायः, *no work bears fruit without i.* व्यवसायं विना कर्म न फलति, P. II. 5. ; (2) परिश्रमः (= labour) ; (3) उद्योगः (= effort) ; (4) अभियोगः (= diligence) ; (5) कर्मिष्ठता.

INDWELLING (adj.) : (1) हृदयस्थ (f. स्था) ; (2) अन्तर्वर्तिन् (f. नी).

INEBRIATE (v.) : मत्तीकरोति : v. TO INTOXICATE.

INEBRIATED : मत्तः (त्ता, त्तं) : v. DRUNK.

INEBRIATION, INEBRIETY : मत्तता : v. DRUNKENNESS.

INEFFABLE : (1) अनाख्येयः (या, यं) ; (2) अनिर्वचनीयः (या, यं).

INEFFABLY : expr. by adj. *or* circum.

INEFFECTIVE : expr. by *effective* and *not*.

INEFFECTIVELY : (1) निष्फलं ; (2) व्यर्थं : v. IN VAIN.

INEFFECTUAL : निष्फलः (ला, लं) : v. FRUITLESS. *To make i.* मोघीकरोति : v. TO FRUSTRATE.

INEFFECTUALLY : निष्फलं : v. FRUITLESSLY.

INEFFICACIOUS : (1) न फलवत् (f. ती) ; (2) न गुणवत् (f. ती).

INEFFICACY : (1) निष्फलवत्ता ; (2) निर्गुणवत्ता ; (3) better by circum.

INEFFICIENCY : असामर्थ्यं (= incapacity) : v. EFFICIENCY.

INEFFICIENT : (1) कार्याक्षमः (मा, मं) ; (2) अदक्ष (f. क्षा) (= not expert) ; (3) अक्षमः (मा, मं)) (= incapable).

INELEGANCE : (1) अलावण्यं ; (2) अमाधुर्यं : v. ELEGANCE.

INELEGANT. : (1) असुन्दरः (री, रं) ; (2) अमधुरः (रा, रं) : v. ELEGANT.

INELEGANTLY : कर्कशं (= harshly, roughly : q. v.).

INELIGIBILITY, INELIGIBLE : v. ELIGIBILITY, ELIGIBLE ; NOT.

INELOQUENT : अप्रौढ (f. ढा) (?) : v. ELOQUENT. [q. v. : expr. by मूर्खता.

INEPT : I. Improper : q. v. : अनुचितः (ता, तं). II. Foolish, useless :

INEPTITUDE : I. Unfitness : q. v. : अयोग्यता. II. Foolishness : मूर्खता.

INEQUALITY : वैषम्यं : v. DIFFERENCE, EQUALITY.

INERT : I. Lit. : (1) जडः (डा, डं) : v. also IMMOVEABLE. II. Inactive : q. v. : जडः (डा, डं).

INERTIA, INERTNESS : जाड्यं *or* जडता : v. also INACTIVITY.

INERTLY : जाड्येन : v. SLOWLY, INDOLENTLY. [ABLE.

INESTIMABLE : (1) अगण्य (f. ण्या) ; (2) अनिरूप्य (f. प्या) : v. also INVALU-

INEVITABLE : (1) अवश्यम्भाविन् (f. नी) (what must befal) ; (2) अपरिहार्य (f. र्या) (= unavoidable) ; (3) अनिवार्य (f. र्या) (= irresistible).

INEVITABLENESS : (1) अवश्यम्भाविता ; (2) अपरिहार्यता ; (3) अनिवार्यता.

INEVITABLENESS : (1) अवश्यं v. MUST ; (2) नियतं v. CERTAINLY.

INEXACT : अयथार्थ (f. र्था) : v. also INCORRECT.

INEXCUSABLE : (1) अमर्षणीय: (या, यं) ; (2) अक्षमव्य (f. व्या).

INEXCUSABLY : विना केनापि कारणेन : v. also EXCUSE.

INEXHAUTIBLE : अक्षय: (या, यं) or अक्षय्य (f. य्या), Me. II. 10.

INEXISTENCE : नास्तित्वं,-ता, D. s.

INEXORABLE : (1) नानुरोध्य (f. ध्या) (?) ; (2) कठिन: (ना, नं) (= hard) : v. also IMPLACABLE.

INEXORABLY : (1) निश्चलं (= immoveably) ; (2) कठिनं (= hardly).

INEXPEDIENCY : अयोग्यता : v. UNFITNESS.

INEXPEDIENT : अयोग्य (f. ग्या) : v. UNFIT.

INEXPERIENCE : अल्पदर्शिता : v. EXPERIENCE.

INEXPERIENCED : अदृष्टकार्य (f. र्या) : v. EXPERIENCED.

INEXPERT : (1) अदक्ष (f. क्षा) ; (2) अकुशल: (ला, लं) : v. EXPERT.

INEXPIABLE : (1) अशोधनीय: (या, यं) ; (2) अमार्जनीय: (या, यं).

INEXPLICABLE : (1) अव्याख्येय: (या, यं) (?) ; (2) दुर्व्याख्य (f. ख्या) (?).

INEXPLICABLY : prob. व्याख्यां or विवृतिं अतिक्रम्य.

INEXPRESSIBLE : अभाख्येय: (या, यं) : v. INDESCRIBABLE.

INEXPRESSIBLY : expr. by adj. or circum.

INEXPRESSIVE : अवाचक (f. चिका) : v. EXPRESSIVE.

INEXTINGUISHABLE : (1) अनिर्वाप्य (f. प्या) (lit.) ; (2) अनुच्छेद्य (f. द्या) (fig.).

INEXTRICABLE : (1) अनुद्धरणीय: (या, यं) ; (2) अमोच्य (f. च्या).

INFALLIBILITY : (1) अपातुकता (?) ; अभ्रान्ति: (?).

INFALLIBLE : I. अपतनशील: (ला, लं) (?) ; (2) अभ्रान्त (f. न्ता) (= unerring). II. Certain : q. v. : ध्रुव: (वा, वं).

INFALLIBLY : ध्रुवं (= certainly, rarely : q. v.).

INFAMOUS : I. Of acts : (1) अयशस्य (f. स्या), *cruel and i.* नृशंसमयशस्यं च, Ram. ; (2) अ- or अप-यशस्कर: (री, रं) ; (3) अकीर्तिकर: (री, रं) ; (4) यशोघ्न (f. घ्नी). II. Of men : (1) अ- or अप-यशस्विन् (f. नी) ; (2) दुष्कीर्तिमत् (f. ती) ; (3) दुर्वृत्त (f. त्ता) v. ABANDONED, WICKED.

Infamously : (1) कीर्तिमुच्छेद्य ; (2) यशो हत्वा ; (3) by adj.

Infamy : (1) अयशस् (n.), *what i. is more horrible than this* किमयशो ननु घोरमतः परं, U. III. ; *the i. was avoided and cast on us* परिहृतमयशः पातितमस्मासु च, Mu. II. ; *to drink the poison of i.* अयशोविषं पिबति, Mr. X. ; (2) अपयशस् (n.) ; (3) अकीर्तिः ; (4) अख्यातिः.

Infancy : I. Lit. : (1) शैशवं, *and until (he) passes i. (comes to age)* यावच्चातीतशैशवः, M. VIII. 27. ; (2) बाल्यं, *i., childhood, and youth* बाल्यकौमारयौवन, B. p. II. Fig. : प्रथमावस्था.

Infant (subs.) : (1) शिशुः, *i. child of a Brahmin* शिशुर्द्विजस्य, U. ; (2) बालः (f. ला) (= child), *he while an i. was...* स बाल आसीत्, Si. I. 70. ; (3) दारकः (f. रिका), *saw an i. crying* कमपि दारकं रुदन्तमद्राक्षं, D. IV. ; (4) अर्भकः (rare), R. III. 25. ; (5) डिम्भः (f. भा) (in joke *or* contempt).

Infant (adj.) : by comp., *i. lessons* बालपाठानि, V. p.

Infanticide : I. The crime : बालहत्या and sim. comp.s. II. The crime : शिशुघातिन् (f. नी) and sim. comp.s : v. KILLER.

Infantile, Infantine : बालेयः (या, यं) : v. INFANT (adj.).

Infantry : (1) पत्तिः *or* in pl. पत्तयः *or* पत्तिसैन्यं ; (2) पदातयः (m. pl.) *or* पदातिबलं *or* पादातं (rare), etc. [19.

Infatuate : मोहयति, सं-, परि-, (c. of मुह्), *i.ing* परिमोहिन् (f. नी), Ki. XIV.

Infatuated : मूढः (ढा, ढं), वि-, सं- : v. FOOLISH.

Infatuation : मोहः, सं-, व्या-, *what i.* को व्यामोहः : v. FOOLISHNESS.

Infeasibility : असाध्यता : v. IMPOSSIBILITY.

Infeasible : असाध्य (f. ध्या) : v. IMPOSSIBLE.

Infect : I. In gen. : दूषयति (c. of दुष्) : v. TO CORRUPT. II. Of diseases : expr. by स्पर्शेन सञ्चरति (the disease i.ing being the nom.).

Infection : I. Lit. : स्पर्शसंचारः. II. Fig. : expr. by सांक्रामिकः (की, कं).

Infectious : (1) स्पर्शसंचारिन् (f. णी), *the disease was i.* आमयः स्पर्शसंचारी, Raj. ; (2) सांक्रामिकः (की, कं).

INFELICITY : असुखं,-ता : V. UNHAPPINESS, MISERY.

INFER : अनुमिमीते (मा, c. 3.) ; (2) ऊहते (= to guess).

INFERABLE : (1) अनुमेयः (या, यं) ; (2) आनुमानिकः (की, कं) (= inferential).

INFERENCE : (1) अनुमानं, *i. is of three kinds—antecedent* (or *a priori : where an effect is inferred from its cause*), *consequent* (or *a posteriori : where a cause is deduced from its effect, and analogous* (*where an object is guessed from common sign*) त्रिविधमनुमानं पूर्ववत् (यत्र कारणेन कार्यमनुमीयते), शेषवत् (यत्र कार्येण कारणमनुमीयते), सामान्यतोदृष्टञ्च (यत्र लिङ्गस्य सामान्यात्... लिङ्गी गम्यते), N. d. ; (2) अनुमितिः (rare). *To draw an i.* : V. TO INFER.

INFERENTIALLY : अनुमानेन, S. ; अनुमानपूर्वकं.

INFERIOR : (1) हीनः (ना, नं), *from association with i.s* हीनैः सह समागमात्, H. ; *a man of i. caste* हीनवर्णः, H. ; *but little i. to them* किन्तु किञ्चित्ततो हीनाः, Bha. ; (2) ऊनः (ना, नं) (in comp.), *not i. in qualities* गुणैरनूनः (ना, नं), R. ; *not i. to Chaitraratha* चैत्ररथादनूनः (ना, नं), R. VI. 50 : V. also LOW, BAD.

INFERIOR, BE : हीयते, परि-, (pass. of हा), *Your Majesty is not i. to the ancients in good qualities* न पूर्वमनुष्येभ्यो गुणैः परिहीयते देवः, K.

INFERNAL : (1) by comp. ; (2) नारकः (की, कं), *taken away to know the taste of i. tortures* यातनानां नारकीणां रसज्ञानायापनीतः, D. VII. *I. regions* : V. HELL.

INFERNALLY : expr. by circum.

INFERTILE : अशस्यप्रदः (दा, दं) : V. FERTILE.

INFEST : (1) बाधते (बाध्, c. 1.) V. TO ANNOY ; (2) व्याप्नोति (आप्, c. 5.) (= to pervade.), *the son of Parvata is indeed i.ed with my men* मद्भृत्यैः किल नाम पर्वतसुतो व्याप्तः, Mu. III.

INFIDEL : नास्तिकः may be used in every sense.

INFIDELITY : (1) नास्तिकता (?) ; (2) अश्रद्धा (= unbelief).

INFINITE. (1) अनन्तः (न्ता, न्तं) (= endless) ; (2) अमेयः (या, यं) (= unmeasurable). Ph. : *it is i.* अमेयता नास्ति.

INFINITELY : (1) अनन्तं ; (2) अनन्तगुणं, Vi. vi. 58.

INFINITIVE : *क्रियावाचकः ; तुम् (in Sanskrit conjugnation).

INFINITY : (1) अनन्तता ; (2) अमेयता ; (3) असीमता.

INFIRM : दुर्बलः (ला, लं) : v. FEEBLE, WEAK.

INFIRMARY : *दुर्बलाश्रमः : v. also HOSPITAL.

INFIRMITY : (1) दुर्बलता ; (2) दौर्बल्यं : v. WEAKNESS.

INFLAME : I. In gen. : (1) संधुक्षयति (c. of धुक्ष्), *he whose fire of passion was thus i.d* इत्थं सन्धुक्षितमन्मथाग्निः, D. ii. ; (2) उद्दीपयति (c. of दीप्) v. TO KINDLE ; (3) ज्वलयति (c. of ज्वल्), *i.d with rage* कोपज्वलितः (ता, तं), Ki. iii. 20. v. TO BURN ; (4) उत्तेजयति (तिज्, c. 10.) v. TO EXCITE. II. In medical sense : दाहं जनयति (c. of जन्).

INFLAMMABLE : यः (या, यत्) शीघ्रं संधुक्ष्यते : v. COMBUSTIBLE.

INFLAMMATION : दाहः, *i. of the eyes* नयनयोर्दाहः, Bha.

INFLAMMATORY : I. Lit. : by comp., *i. fever* दाहज्वरः. *I. (medicine)* : दीपनः (ना, नं), Bha. II. Seditious : q. v. : perh. संधुक्षक (f. क्षिका).

INFLATE : आ-धमति (ध्मा, c. 1.), *i.d with pride* दर्पाध्मातः (ता, तं), *i.d for nothing* मिथ्याध्मातः, Vi. iii. 28. : v. also TO ELATE.

INFLATION : उत्सेकः : v. PRIDE.

INFLECT : I. In gram. : रूपं आख्याति (ख्या, c. 2.), ब्रवीति (ब्रू, c. 2.), etc. : v. TO SAY. II. To bend : q. v. : नमयति (c. of नम्).

INFLECTION : रूपाख्यानं : v. DECLENSION, CONJUGATION.

INFLEXIBILITY : (1) अनम्यता ; (2) दुरानम्यता : v. FIRMNESS.

INFLEXIBLE : (1) अनम्य (f. म्या) ; (2) दुरानम्य (f. म्या) : v. also FIRM.

INFLEXIBLY : v. FIRMLY, OBSTINATELY.

INFLEXION : v. INFLECTION.

INFLICT : *to i. punishment* दण्डं प्रणयति (नी, c. 1.) *or* पातयति (c. of पत्) : [v. TO IMPOSE, APPLY.

INFLICTION : I. The act : *i. of punishment* दण्डप्रणयनं ; *i. of torment* यातनाप्रयोगः. II. Punishment : q. v. : दण्डः.

INFLORESCENCE ; *पौष्पितं.

INFLUENCE (subs.) : I. In. gen. : no exact equiv. : (1) बलं (= force), *by divine i.* दैवबलात् ; (2) प्रभाव (= power), *under the i. of the sage* ऋषिप्रभावात्, R. ; (3) प्रभुत्वं (= mastery), *as they had no i.* अप्रभुत्वात्, D. I. ; (4) वशं (= subjection), *a man under the i. of a woman* स्त्रीवश्यः, P. ; (5) गौरवं (= weight), *he has great i. with the king* राजसन्निधौ महागौरवं तस्य. II. Distinction : प्रतिष्ठा, *a man of i.* प्रतिष्ठापन्नो जनः.

INFLUENCE (v.) : (1) चालयति (c. of चल्) (= to move) ; (2) प्रवर्तयति (c. of वृत्) (= to induce) ; (3) प्रचोदयति (चुद्, c. 10.) (= to impel). *I.d by* = under the i. of : v. SUBS. [(mfn.) : v. POWERFUL, MASTER.

INFLUENTIAL : (1) प्रतिष्ठापन्नः (न्ना, न्नं) ; (2) गौरवभाज् (mfn.) ; (3) प्रभविष्णु

INFLUENZA : सर्वप्रभवः or सर्वजः प्रतिश्यायः, Sr. (?).

INFLUX : (1) आवेशः ; (2) आगमः (= coming in).

INFOLD : परिवेष्टयति (वेष्ट्, c. 10.) : v. TO ENCIRCLE, EMBRACE.

INFOLIATE : पत्रावृतं (f. तां) or पत्रान्वितं (f. तां) करोति (?).

INFORM : I. To form : q. v. II. To animate : q. v. III. To tell : (1) वि-ज्ञापयति (c. of ज्ञा), *i. with my respects* विज्ञापय प्रापितमत्प्रणामः, R. XIV. 60. ; (2) नि-वेदयति, आ-, (c of विद्), *otherwise I will i. the Court [against you]* अन्यथा राजकुले निवेदयिष्यामि, P. I. 21. : v. also TO ANNOUNCE, SAY.

INFORMAL : अवैधिकः (की, कं) or विधिविरुद्ध (f. द्धा) (??).

INFORMALITY : अवैधता (?) ; सदोषता (= faultiness).

INFORMALLY : (1) अविधिक्रमेण (?) ; (2 सदोषं (= faultily).

INFORMANT : (1) विज्ञापक (f. पिका) ; (2) निवेदक or आवेदक (f. पिका).

INFORMATION : I. The act. : (1) विज्ञापनं ; (2) निवेदनं or आवेदनं. II.

Legal : नि-वेदनं, आ-. III. News : q. v. : वार्ता. IV. Knowledge : q. v. : (1) ज्ञानं ; (2) बोधः ; (3) आगमः (rare), *his i. is like (his) wisdom* प्रज्ञया सदृशागमः, R. I. 15. [Kat.

INFORMER : आवेदकः, Mit. *Common i.* : सूचकः ; *professional i.* स्तोभकः,

INFRACTION : लङ्घनं : v. VIOLATION.

INFREQUENCY : विरलता : v. RARENESS, FREQUENCY (NOT).

INFREQUENT : विरलः (ला, लं) : v. RARE, FREQUENT (NOT).

INFREQUENTLY : कदाचित् : v. RARELY, SOMETIMES.

INFRINGE : I. To violate : q. v. : लङ्घयति (लङ्घ्, c. 10.). II. To encroach : q. v. : expr. by गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

INFRINGEMENT : लङ्घनं : v. VIOLATION.

INFURIATE (v.) : उत्-कोपयति (c. of कुप् : v. TO ENRAGE.

INFURIATE,-D (adj.) : क्रोधान्ध (f आ) : v. ENRAGED, MAD.

INFUSE : I. To pour in : निषिञ्चति (सिच्, c. 6.). II. To inspire : आदधाति, सम्-, (धा, c. 3.), *by i.ing good breeding among the people* प्रजानां विनयाधानात्, R. I. 24. III. For medical purposes : साधयति (c. of सिध्), *is to be i.d in eight-fold water* जलेऽष्टगुणिते साध्यं, Bha.

INFUSION : I. Pouring in : निषेकः. II. Inspiration : आधानं, सम्-. III. A liquid obtained by i. : (1) जलं (= water), *i. of rice* तण्डुलजलं, Bha. ; (2) क्वाथः (= decoction).

INGATHERING : (शस्य-)संग्रहः. *Feast of i.* : नवान्नं (?).

INGENERATE : जनयति (c. of जन्) : v. TO BEGET. [ROUS.

INGENIOUS : (1) प्रवीण (f. णा) ; (2) विदग्ध (f. ग्धा) : v. CLEVER, DEXTE-

INGENIOUSLY : (1) प्रावीण्येन ; (2) विदग्धं : v. DEXTEROUSLY, SKILFULLY.

INGENUITY : (1) प्रावीण्यं ; (2) वैदग्ध्यं : v. DEXTERITY, SKILL.

INGENOUS : I. Noble : q. v. : अभिजातः (ता, तं). II. Frank, generous : q. v. : उदारः (रा, रं).

INGENOUSLY : औदार्येण : v. FRANKLY, LIBERALLY.

INGENUOUSNESS : औदार्यं : V. FRANKNESS, LIBERALITY.

INGLE : अग्निः : V. FIRE, FIRE-PLACE.

INGLORIOUS : अयशस्क (f. स्का) : V. INFAMOUS, GLORIOUS.

INGLORIOUSLY : V. INFAMOUSLY, DISGRACEFULLY.

INGOT : पिण्ड (mn.), *i. of gold* हिरण्यपिण्डं, N. XXII. 13.

INGRAFT : निवेशयति (c. of विश्) (= to insert : q. v.).

INGRAINED : दृढरञ्जित. (ता, तं) (??).

INGRATE, INGRATEFUL : I. Ungrateful : q. v. : अकृतज्ञ (f. ज्ञा). II. Unpleasant : q. v. : अहृद्य (f. द्या).

INGRATIATE : *he i.d himself with the king* स राजप्रसादभाजनं बभूव : V. FAVOUR.

INGRATITUDE : (1) अकृतज्ञता ; (2) अकृतवेदिता ; (3) कृतघ्नता (= treachery).

INGREDIENT : (1) साधनं (?) ; (2) वस्तु (n.) (when the sense is clear).

INGRESS : (1) प्रवेशः,-नं ; (2) by verb, *no one is allowed i. or regress* न कोऽपि निष्क्रमितुं प्रवेष्टुं वानुमीयते, Mu.

INGRAFT : ग्रसते (ग्रस्, c. 1.) : V. TO SWALLOW, OVERWHELM.

INHABIT : वसति, नि-, (with loc.), अधि- (with acc.), (वस्, c. 1.) : V. TO DWELL, LIVE (III). *Thickly i.ed* : जनाकीर्ण (f. र्णा) (?). *Thinly i.ed* : विरलजनः (ना, नं) (?).

INHABITABLE : (1) वासयोग्य (f. ग्या), निवासार्ह (f. र्हा) and sim comp.s, *the earth is not i.* न वासयोग्या वसुधा, N. I. 138. ; (2) वा(व)सव्य (f. व्या) ; (3) वासतेयः (यी, यं) (rare), B.

INHABITANT : (1) नि-वासिन् (f. नी), *by the i.s of the earth, sky and heaven* क्षितिनभःसुरलोकनिवासिभिः, Ki. v. 3. ; (2) occasionally by deriv., *i. of the Oude* आयोध्यिकः, U. ; *i. of this place* इहत्यः, D. III. *N. B.* The names of countries (not towns) in Sanskrit denote also their i.s : *i.s of Persia* पारसिकाः (m. pl.) ; *i.s of Vedeha* विदेहाः, "अयेव प्रकारवर्माख्यधि विदेहा जाताः", D. III.

INHALATION : *the external air inhaled by spirit is i., the internal air exhaled is exhalation* प्राणी यद्बाह्यं वायुमाचामति स श्वासः, यत्कोष्ठ्यं वायुं निःसारयति स प्रश्वासः, P. d.

INHALE : आचामति (चम्, c. 1.) *or* प्रवेशयति (c. of विश्), com.

INHARMONIOUS : विस्वरः (रा, रं) : V. HARMONIC, HARMONIOUS.

INHARMONIOUSLY : विस्वरं, after C.

INHERE : (1) वसति, नि-, (वस्, c. 2.), *for excellences i. in affection not in things* वसन्ति हि प्रेम्णि गुणा न वस्तुनि, Ki. VIII. 37. ; (2) तिष्ठति (स्था, c. 1.) (= to remain : q. v.).

INHERENT : expr. by *inhere* (= be i.) *or* by *nature.*

INHERENTLY : प्रकृत्या (= naturally : q. v.).

INHERIT : expr. by प्राप्नोति (आप्, c. 5.) : V. TO GET, POSSESS.

INHERITANCE : I. Heritage : (1) दायः, *division of i.* दायभागः, Da. ; (2) ऋक्थं, *sharing an i.* ऋक्थभागिन् (f. नी), Y. II. Act of inheriting : ऋक्थग्रहणं, Viv. ; and sim. comp.s. III. Possession, employment : q. v.

INHERITOR : दायादः : V. HEIR.

INHIBIT : नियच्छति (यम्, c. 1.) : V. TO CHECK, RESTRAIN.

INHIBITION : निषेधः (= prohibition).

INHOSPITABLE : आतिथ्यविमुखः (खा, खं) : V. HOSPITABLE.

INHOSPITABLY : अनादरेण (= without attention).

INHOSPITABILITY : आतिथ्यविमुखता and sim. comp.s.

INHUMAN : निर्दयः (या, यं) : V. CRUEL.

INHUMANITY : निर्दयता : V. CRUELTY.

INHUMANLY : निर्दयं : V. CRUELLY.

INHUME : निदधाति (धा, c. 3.) : V. TO BURY.

INIMICAL : अहितः (ता, तं) : V. HOSTILE, UNFRIENDLY.

INIMICALLY : (1) by comp. ; (2) अहितबुद्ध्या ; (3) शत्रुवत्.

INIMITABLE : (1) अनुपम: (मा, मं) v. INCOMPARABLE. ; (2) असाधारण (f. णी) v. UNCOMMON ; (3) नानुकरणीय: (या, यं) (rare).

INIMITABLY : by adj. *or* circum.

INIQUITOUS : अन्याय्य (f. य्या) : v. UNJUST, WICKED.

INIQUITOUSLY : अन्यायत : *or* अन्यायेन. : v. WICKEDLY.

INIQUITY : (1) अन्याय: ; (2) अन्याय्यता : v. WICKEDNESS.

INITIAL (adj.) : आदि- in comp. : v. FIRST.

INITIAL (subs.) : (1) आद्यक्षरं ; (2) आदिवर्ण: ; etc.

INITIATE : I. To begin : q. v. : आरभते (रभ्, c. 1.). II. To instruct : q. v. : उपदिशति (दिश्, c. 6.). *I.d.* दीक्षित: (ता, तं) (?). III. To admit : q. v. : परिगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

INITIATION : I. Beginning : q. v. : आरम्भ:. II. Instruction : (1) उपदेश: ; (2) दीक्षा (in sacrifices) ; (3) उपनय:,-नं (of the first three castes with customary thread).

INITIATORY : expr. by comp.

INJECT : (1) प्रवेशयति (c. of विश्) ; (2) निक्षिपति (क्षिप्, c. 6.) v. TO THROW.

INJECTION : I. The act : प्रवेशनं. II. A clyster : वस्ति: (??).

INJUDICIOUS : अविवेक: (का, कं) (= imprudent : q. v.).

INJUDICIOUSLY : (1) अविचार्य ; (2) अविविच्य.

INJUDICIOUSNESS ; अविवेकिता : v. IMPRUDENCE.

INJUNCTION : शासनं : v. ORDER, COMMAND.

INJURE : (1) अपकरोति (कृ, c. 8.) ; (2) क्षतं करोति, Kat. ; (3) पीडयति (पीड्, c. 10.), *who i. their own nest-trees* निजनीडद्रुमपीडिन:, N. ; (4) हिनस्ति (हिंस्, c. 7.) (a much stronger term : often = to kill), *he i.s all enemies of the Veds* ब्रह्मद्विषो शेष हिनस्ति सर्वान्, Vi. 1. 62.

INJURER : (1) अपकर्तृ (f. र्त्री) *or* अपकारस्य कारक (f. रिका), Y. ; (2) अनिष्टकारिन् (f. णी) ; (3) पीडयितृ (f. त्री) *or* पीडक (f. डिका).

INJURIOUS : (1) अनिष्टकर: (री, रं) (= causing evil) ; (2) हानिकर: (री, रं)

(= causing loss) : (1) पीडाकर: (री, रं), *throwing i. things on a house* गृहे पीडाकरं द्रव्यं प्रक्षिपन्, V.s. ; (4) बाधक (f. धिका), *slightly i.* अल्पबाध: (धा, धं), N. s.

INJURIOUSLY : expr. by pres. part. *or* circum.

INJURIOUSNESS : (1) पीडाकरता ; (2) बाधकता ; etc.

INJURY : I. Harm : (1) अपकार: ; (2) पीडा, *from which there is much good and little i. to the farmer* येन बहुतर उपकार: क्षेत्रस्वामिनस्वाल्पा पीडा, Viv. ; (3) बाधा. II. Hurt : क्षतं *or* क्षति:.

INJUSTICE : (1) अधर्म: (ambiguous) ; (2) अन्याय: (= iniquity).

INK : मषि *or* मषी (also written with स and श).

INKLING : वार्तामात्रावबोधनं, D. II.

INKSTAND : मषीपात्रं, Mu. I. ; मषीभाजनं ; and sim. comp.s.

INLAND : I. Lit. : आभ्यन्तरिक: (की, कं). II. Domestic : देशीय: (या, यं)

INLAY : (1) प्रतिवपति (वप्, c. 1.), Si. III. 5. ; (2) अवनद्धति (नह्, c. 10.), *rubies i.d. on bracelets* वलयावनद्धताम्राश्म-, Si. III. 7. : V. TO SET.

INLAYER : प्रतिवप्तृ (f. प्त्री) : V. SETTER.

INLY : अन्तर् (indec.) : V. INTERNAL, INTERNALLY.

INMATE : expr. by निवसति (वस्, c. 1.) (= to dwell) ; परिजन: (of the menials) ; "येन तस्य गृहं प्रविश्य परिजनस्योपमर्द: क्रियते", Mr.

INMOST : *"to prey on the i. vitals"* हृदयमर्माणि छिनत्ति, U. *or* मर्मभेदनं करोति, Vi. ; *in the i. heart* हृदयोदरे (?).

INN : (1) पथिकाश्रम: ; (2) पान्थावास:. *I. (of court)* : मठ: (?).

INNATE : सहज: (जा, जं) : V. NATURAL.

INNATELY : (1) by adj. ; (2) प्रकृत्या V. NATURALLY.

INNER : अन्तर्- in comp., *i. appartments* अन्त:पुरं, Ku. VII. 2. ; *the i. soul* अन्तरात्मा, U. III. 37. : V. INTERNAL.

INNERMOST : V. INNER, INMOST.

INN-KEEPER : *आवासिक: (after शौल्किक:).

INNOCENCE : I. Of men etc. : (1) निरपराधता ; (2) अनपराधिता. II. Of acts etc. : (1) निर्दोषता ; (2) अनवद्यता.

INNOCENT : I. Of men etc. : निरपराधः (धा, धं), *the killer of the i. royal race* निरपराधराजकुलकदन, Vi. III. : v. GUILTLESS. II. Of acts etc. : (1) निर्दोष (षा, षं) (without fault) ; (2) निरवद्य (f. द्या) (against which nothing can be said), *hurting i. grass* अनवद्यतृणा-हिंस:, N. II. 10.

INNOCENTLY : (1) निरपराधं ; (2) निर्दोषं ; (3) निरवद्यं.

INNOCUOUS : (1) निर्दोषः (षा, षं) ; (2) अदोषलः (ला, लं) (rare), Bha.

INNOCUOUSLY : (1) निर्दोषं ; (2) निरपराधं.

INNOVATE : नूतनरीतिं or नव्यप्रथां प्रवर्तयति (c. of वृत्) (?).

INNOVATION : I. The act : expr. by verb. II. The change : नव्या रीतिः, etc. : v. NEW.

INNOVATOR : नव्यप्रथाप्रवर्तकः and sim. comp.s (?).

INNOXIOUS : (1) अहिंसक (f. सिका) (of animals) ; (2) निर्दोषः (षा, षं) (of things).

INNUENDO : वक्रोक्तिः : v. HINT.

INNUMERABLE : (1) असंख्य (f. ख्या) ; (2) संख्यातीतः (ता, तं) ; (3) अगण्य (f. ण्या) ; (4) असङ्ख्येयः (या, यं) ; (5) अतीतसंख्य (f. ख्या).

INNUMERABLENESS : (1) असंख्यता ; (2) अगण्यता ; etc.

INOBSERVABLE : (1) अलक्ष्य (f. क्ष्या) ; (2) दुर्लक्ष्य (f. क्ष्या), Ki. XVII. 23.

INOCULATE : I. To insert : निवेशयति (c. of विश्). II. In medicine : (शीतलाबीजं) निवेशयति (with loc.) (?).

INNOCULATION : I. In gen. : निवेशनं. II. In medicine : शीतलाबीजनिवेशनं [(?).

INODOROUS : गन्धहीनः (ना, नं) : v. SCENTLESS.

INOFFENSIVE : निरपराधिन् (f. नी) : v. INNOCENT.

INOPERATIVE : निष्फलः (ला, लं) : v. EFFECTIVE.

INOPPORTUNE : अप्राप्तकालः (ला, लं) : v. OPPORTUNE.

INOPPORTUNELY : (1) अकाले ; (2) असमये ; (3) अनवसरं.

INORDINATE : अपरिमितः (ता, तं) : v. EXCESSIVE.

INORDINATELY : अपरिमितं : v. EXCESSIVELY.

INORGANIC : निरिन्द्रियः (या, यं) (?).

INQUEST : परीक्षा (= examination).

INQUIRE etc. : v. ENQUIRE etc.

INQUISITION : I. Enquiry, examination : q. v. : परीक्षा. II. A court : [*पाषण्डसंयमसभा.

INQUISITIVE : जिज्ञासु (mfn.), *briefly to the i.* संक्षेपतोऽर्थजिज्ञासुभ्यः, S. c. : v. also CURIOUS.

INQUISITIVELY : (1) कौतुकेन ; (2) कुतूहलात् ; (3) सकौतुकं.

INQUISITIVENESS : कुतूहलं : v. CURIOSITY.

INQUISITOR : I. In gen. : v. INQUISITIVE. II. Reli. : *पाषण्डनियामकः.

INQUISITORIAL : expr. by comp., *i. tribunal* *पाषण्डसंयमसभा.

INROAD : (1) उपद्रवः ; (2) अवस्कन्दः ; (3) आक्रमः, -मं. *To make an i. :* उप- *or* अभि-द्रवते (द्रु, c. 1.) (with acc.), Mab. ; अवस्कन्दति (स्कन्द्, c. 1.) (with acc.), Si.

INSALUBRIOUS : रोगकरः (री, रं) : v. UNHEALTHY.

INSANE : उन्मत्तः (त्ता, त्तं) : v. MAD.

INSANELY : उन्मत्तवत् : v. MADLY.

INSANITY : उन्मादः, *acute i.* तरुण उन्मादः, Bha. : v. MADNESS.

INSATIABLE : expr. by न तृप्तिमधिगच्छति (गम्, c. 1.).

INSATIABLENESS : अतर्प्यता (rare) : better by circum.

INSATIABLY : अतृप्तः (प्ता, प्तं), Vi. III. 24. ; अपरितृप्तः (प्ता, प्तं).

INSCRIBE : I. In gen. : (1) अभिलिखति (लिख्, c. 6.) (= to write) ; (2) मुद्रयति (मुद्र्, c. 10.) (= to engrave). II. In geo. : *to i. a square in a circle* वृत्तान्तर्वर्गं अभिलिखति *or* वर्णयति (वर्ण्, c. 10.).

INSCRIPTION : expr. by अभिलिखितः (ता, तं) *or* मुद्रितः (ता, तं).

INSCRUTABILITY : (1) अतर्क्यता ; (2) दुर्लक्ष्यता ; (3) दुष्प्रवेश्यता.

INSCRUTABLE : (1) अतर्क्य (f. र्क्या) ; (2) दुर्लक्ष्य (f. क्ष्या) ; (3) दुष्प्रवेशः (शा, शं).

INSCRUTABLY : expr. by adj. *or* comp.

INSECT : (1) कीटः ; (2) क्रिमिः (= worm). [(f. का).

INSECURE : I. Not firm : अस्थिरः (रा, रं). II. Apprehensive : साशङ्क

INSECURELY : I. Not firmly : अस्थिरं. II. Apprehensively : साशङ्कं.

INSECURITY : I. Unsafety : अस्थिरता. II. Danger : q. v. : सङ्कटता.

INSENSATE : निर्बोधः (धा, धं) (= stupid) : v. FOOLISH.

INSENSIBILITY : I. Unconsciousness : अचेतनता,-त्वं ; विचेतनता,-त्वं ; etc. II. Dullness, torpor : जाड्यं. III. Indifference, hardness : q. v. : expr. by verb : v. INSENSIBLE (IV).

INSENSIBLE : I. Imperceptible : q. v. : दुर्लक्ष्य (f. क्षा). II. Not conscious : (1) अचेतनः (ना, नं), विचेतनः (ना, नं), विगतचेतनः (ना, नं), etc. ; (2) निःसंज्ञ (f. ज्ञा). III. Benumbed : जडः (डा, डं). IV. To emotion : (1) by उपेक्षते (ईक्ष्, c. 1.) v. INDIFFERENT ; (2) न चेतयति,-ते (चित्, c. 10.) (with acc.) : v. also HARD, CRUEL.

INSENSIBLY : v. GRADUALLY, IMPERCEPTIBLY.

INSEPARABLE : अवियोज्य (f. ज्या) : v. SEPARABLE.

INSEPARABLY : expr. by circum. ; दृढं (= firmly).

INSERT : निवेशयति (c. of निश्), *the debtor shall i. his name with his own hand* ऋणी नाम स्वहस्तेन निवेशयेत्, Y. II. 88. : v. also TO PUT.

INSERTION : निवेशः,-नं.

INSIDE (adv.) : (1) अन्तर् ; (2) अभ्यन्तरं (= to i.) ; (3) अभ्यन्तरे (= in i.).

INSIDE (subs.) : अभ्यन्तरं : v. INTERIOR.

INSIDIOUS : कापटिकः (की, कं) : v. DECEITFUL.

INSIDIOUSLY : कपटेन : v. DECEITFULLY.

INSIDIOUSNESS : कापट्यं : v. DECEITFULNESS.

INSIGHT : ज्ञानं (= knowledge). *One who has a thorough i of* पारदर्शिन् (f. नी) in comp. *Getting thorough i. :* आभ्यन्तरीकरणं, D. II.

INSIGNIA : (1) लक्षणं ; (2) चिह्नं.

INSIGNIFICANCE : (1) निरर्थकता (not of men) ; (2) तुच्छता (= meanness).

INSIGNIFICANT : (1) निरर्थकः (का, कं) ; (2) तुच्छ (f. च्छा) (= mean, trivial).

INSIGNIFICANTLY : (1) निरर्थकं ; (2) तुच्छं (= meanly).

INSINCERE : (1) मौखिकः (की, कं) (= in mouth) : V. DECEITFUL, FALSE, AFFECTED, SINCERE. [(3) मुखेन (= in mouth).

INSINCERELY : (1) अनृजु V. CROOKEDLY ; (2) कपटेन V. DECEITFULLY ;

INSINCERITY : (1) by adj. ; (2) अनृजुता (= crookedness) ; (3) कपटता (= deceitfulness) ; (4) कृत्रिमता (= affectedness).

INSINUATE (v. i.) : I. To creep in : मन्दं मन्दं प्रसर्पति (सृप्, c. 1.). II. To ingratiate : q. v. [II. To hint : कटाक्षेण आक्षिपति (क्षिप्, c. 6.).

INSINUATE (v. t.) : I. To infuse gently : अल्पाल्पं निवेशयति (c. of विश्).

INSINUATING (adj.) : हृदयग्राहिन् (f. णी) (?).

INSINUATINGLY : *thus i. addressed* इति प्रविश्याभिहिता, Ku. v. 51. [प्रविश्यान्तर्गत्वा मनवद्रहस्यमुद्राभ्येत्यर्थः, M. n.]. [क्षेपः (?).

INSINUATION : I. Ingratiating : expr. by verb. II. A hint : कटाक्षा-

INSIPID : (1) विरसः (सा, सं) ; (2) नीरसः (सा, सं) ; (3) रसहीनः (ना, नं) ; etc.

INSIPIDITY : (1) नीरसता ; (2) विरसता ; (3) रसहीनता ; etc.

INSIPIDLY : नीरसं *or* विरसं (lit. and fig.).

INSIST : न ग्रहं मुञ्चति (मुच्, c. 6.) (?) ; दार्ढ्येन वदति (वद्, c. 1.) (= to say) *or* प्रार्थयते (अर्थ्, c. 10.) (= to ask) (?).

INSNARE : V. ENSNARE.

INSOBRIETY : पानासक्तिः : V. DRUNKENNESS.

INSOLENCE : (1) धार्ष्ट्यं *or* धृष्टता ; (2) अवलेपः *or* अवलिप्तता ; (3) प्रगल्भता *or* प्रागल्भ्यं ; (4) औद्धत्यं *or* उद्धतिः.

INSOLENT : (1) धृष्टः (ष्टा, ष्टं) ; (2) प्रगल्भ (f. ल्भा) ; (3) अवलिप्तः (प्ता, प्तं) (= arrogant) ; (4) उद्धतः (ता, तं) (= haughty).

INSOLENTLY : (1) धार्ष्ट्येन ; (2) प्रगल्भं ; (3) सावलेपं ; etc.

Insoluble: I. Not soluble : expr. by न गलति (गल्, c. 1.) : v. TO DISSOLVE. II. Not to be solved : (1) असाध्य (f. ध्या) (?) ; (2) by circum., *it is i.* अस्योत्तरं दातुं न शक्यते, after Mah.

Insolvency : परिक्षीणता (?) ; क्षीणधनता (?).

Insolvent : परिक्षीण (f. णा) : v. BANKRUPT.

Insomuch so *or* **that** : यतः *or* यस्मात् (= as).

Inspect : अवेक्षते (ईक्ष्, c. 1.) : v. TO LOOK INTO, EXAMINE.

Inspection : (1) अवेक्षा ; (2) परिदर्शनं : v. also EXAMINATION.

Inspector : (1) अवेक्षकः ; (2) परिदर्शकः.

Inspectorship : (1) अवेक्षकपदं (?) ; (2) परिदर्शकत्वं (??).

Inspiration : I. Inhalation : q. v. : श्वासः. II. Divine prompting : *by divine i.* आकस्मिकप्रत्ययप्रभावात्, U. II. ; *one who has received i. of language* आविर्भूतशब्दब्रह्मप्रकाशः (शा शं), U. II. III. Infusion : आधानं, सम्-.

Inspire (v. i.) : I. To breathe : q. v. : श्वसिति (श्वस्, c. 1.). II. To blow : q. v. : वहति (वह्, c. 1.).

Inspire (v. t.) : I. To inhale : q. v. II. To blow : पूरयति (पूर्, c. 10.) III. To infuse : (1) वितरति (तॄ, c. 1.) v. TO IMPART. ; (2) निवेशयति (c. of विश्) (= to instil) ; (3) सम्-आदधाति (धा, c. 3.) (= to put) ; (4) जनयति (c. of जन्) (= to cause), *to i. with fear* भयं जनयति (with gen.). IV. To disclose preternaturally : *i.d (persons)* दैवज्ञानापन्नाः ; *he was i.d with this knowlelge* ईश्वरप्रसादादिदं ज्ञानं लेभे, see Ki. III. 23 and 20, N. XIV. 8.

Inspirit : आश्वासयति (c. of श्वस्) : v. TO ENCOURAGE, CHEER.

Instability : (1) अस्थिरता ; (2) अस्थैर्यं ; (3) अनवस्थितिः.

Install : प्रतिष्ठापयति (c. of स्था) (with loc. of the place).

Installation : (1) प्रतिष्ठापनं ; (2) प्रतिष्ठा.

Installment : I. Installation : q. v. II. Part payment : (1) ऋणांशः (?) ; (2) °किस्ति (in the vernacular).

INSTANCE (subs.): I. Importance : गुरुत्वं. II. Solicitation : प्रार्थना. III. Example : q. v. : उदाहरणं. *For i.:* तथाहि, *for i., Pururavas met destruction from a thirst after Brahmin's money* तथाहि पुरूरवा ब्राह्मणधनतृष्णया विननाश, Va. *As for i.* : तद्यथा, *as for i., in the entirety of the family etc. one attributes to himself "I am entire"* तद्यथा पुत्रभार्यादिषु सकलेष्वहमेव सकल इत्यात्मन्यध्यस्यति, S. Ph.: *in the first i.* प्रथमतः ; *Visva Prakásha in the three i.s* त्रिषु विश्वप्रकाशः, Va. com.

INSTANCE (v.): उदाहरणं, निदर्शनं, *or* दृष्टान्तं ददाति (दा, c. 3.).

INSTANT (adj.): I. Earnest : q. v. : आग्रहवत् (f. ती). II. Immediate : (1) सद्यः, *i. death* सद्योमृत्युः ; (2) by adv. : v. I.LY (1).

INSTANT (subs.): I. Moment : q. v. : क्षणः. II. A day of the current month : *on the 5th. i.* अस्य मासस्य पञ्चमदिवसे *or* आगामिनि *or* गते पञ्चमदिवसे (according as it is coming or past). [M. n.

INSTANTANEOUS : (1) क्षणमात्रभवः (वा, वं), Si. ; (2) क्षणमात्रस्थायिन् (f. नी).

INSTANTANEOUSLY : (1) क्षणेन ; (2) मुहूर्तमात्रेण ; (3) एकपदे.

INSTANTLY : I. Immediately : (1) झटिति, Vi. I. 43. ; (2) सपदि, Ki. XIII. 25. ; (3) तत्क्षणं,-णात्, P. I. 5. ; (4) द्राक्, Vi. I. 34. ; (5) अधुनैव (= just now), Vi. III. 34. ; (6) अञ्जसा (= quickly). II. Urgently : (1) आग्रहपूर्वकं ; (2) निर्बन्धेन.

INSTEAD OF : I. Before a subs. : स्थाने, *i. of self* आत्मस्थाने, P. I. 4. ; *some read* वासिका *i. of* विलासिका, केचिद्विलासिकास्थाने वासिकेति पठन्ति, Sah. II. Before pres. part.s : expr. by negative, may be strengthened with वस्तुतः *or* प्रत्युत (= in fact) : *i. of amassing, he squandered his money* सञ्चयमकृत्वा स धनं क्षपयामास. III. Equal to : q. v.

INSTEP : पिच(चि)ण्डिका ; पिण्डिका, Bha.

INSTIGATE : प्रोत्साहयति (c. of सह्) : v. TO ENCOURAGE, EXCITE.

INSTIGATION : प्रोत्साहनं : v. ENCOURAGEMENT.

INSTIGATOR : प्रोत्साहकः : v. INCITER, ENCOURAGER.

INSTILL : (1) निवेशयति (c. of विश्) ; (2) सम्-आदधाति (धा, c. 3.).

INSTINCT (subs.) : (1) अन्तःप्रवृत्तिः (?) ; (2) सहजज्ञानं (??).

INSTINCT : (adj.) : (1) उत्तेजितः (ता, तं) ; (2) चलितः (ता, तं).

INSTINCTIVE : expr. by adv.

INSTINCTIVELY : (1) अन्तःप्रवृत्त्या (??) ; (2) स्वत एव (= naturally).

INSTITUTE (subs.) : I. Maxim, precept : q. v. II. An institution : सभा (?). III. In pl., संहिता, *i.s of Manu* मनुसंहिता.

INSTITUTE (v.) : To establish, found : q. v. : स्थापयति (c. of स्था). II. To begin : q. v. : उपक्रमते (क्रम्, c. 1.). [A society : सभा.

INSTITUTION : I. Establishment : स्थापनं. II. Instruction : शासनं. III.

INSTRUCT : (1) शिक्षापयति (c. of शिक्ष्) (= to teach : q. v.), *i. me how to salute* केन प्रकारेण प्रणामः कर्तव्यस्तन्मां शिक्षापय, Vet. 25.: (2) शासति, अनु-, (शास्, c. 2.), *thus i.ing the elder of Arjuna* इत्यनुशासतमर्जुनाग्रजं, Ki. II. 54. ; (3) उपदिशति (दिश्, c. 6.), *by doing them in a better style, the girl as if i.s me in return* तत्तद्विशेषकरणात् प्रत्युपदिशतीव मे बाला, Mal. I.

INSTRUCTION : I. Teaching : (1) शिक्षा ; (2) उपदेशः, *in receiving i.* उपदेशग्रहणे, Mal. I. II. Education : (1) विनयनं, *thorough i. in the art of conversation* वचनकौशलेषु सम्यग्विनयनं, D. II. ; (2) by verb. III. Precept, command : q. v. : शासनं. [(f. सिका) ; etc.

INSTRUCTIVE : (1) शिक्षादायिन् (f. नी) ; (2) उपदेशगर्भ (f. र्भा) ; (3) अनुशासक

INSTRUCTOR : (1) शिक्षकः v. TEACHER ; (2) शासक (rare), Vi.

INSTRUMENT : I. Implement, tool : q. v. : यन्त्रं, *hand is the chiefest i.* हस्तं प्रधानतमं यन्त्राणां, Sr. ; *the chapter on i.s* यन्त्राध्यायः, Go. *Musical i.* वादित्रं, Mah. II. A deed : q. v. : लेख्यं. III. An agent, tool : q. v. : साधनं.

INSTRUMENTAL : expr. by subs., *I was i. in his release* तस्य मोक्षस्य साधनमहमासं : v. also CAUSE. Ph. : *i. case* करणं ; *i. music* वादित्रं v. MUSIC.

INSTRUMENTALITY : expr. by साधनं or by -कारकः (का, कं) in comp.

INSUBORDINATE : (1) अवश्य (f. श्या) ; (2) अविधेयः (या, यं).

INSUBORDINATION : (1) अवश्यता ; (2) अविधेयता ; (3) अननुविधायिता.

INSUFFERABLE : (1) असह्य (f. ह्या) ; (2) दुःसहः (हा, हं) ; (3) असहनीय (या, यं) ; (4) अविषह्य (f. ह्या).

INSUFFERABLY : (1) असह्यं ; (2) दुःसहं, etc. ; (3) by adj.

INSUFFICIENCY : I. Deficiency, want : q. v. : न्यूनता. II. Inability, incapacity : q. v. : अक्षमता.

INSUFFICIENT : I. Deficient : (1) न्यूनः (ना, नं) ; (2) अप्रचुरः (रा, रं). II. Incapable, unfit : q. v. : अक्षमः (मा, मं).

INSUFFICIENTLY : expr. by adj.

INSULAR : (1) by comp. ; (2) द्वैप्य (f. प्या), Si. III. 76.

INSULATE : (1) पृथक्करोति ; (2) विश्लेषयति (c. of श्लिष्). [IGNOMINY.

INSULT (subs.) : (1) अपमानः ; (2) अवमानः,-ना ; (3) विमानना : v. DISGRACE,

INSULT (v.) : अप(व)मानयति (c. of मन्) : v. TO DISGRACE. *I.ing language :* आक्षेपवचः, Ki.

INSULTINGLY : (1) सावलेपं (= insolently) ; (2) अवज्ञया (= despisingly) ; (3) साक्षेपं (= abusingly).

INSUPERABLE : (1) दुर्लंघ्य (f. घ्या) ; (2) अनतिक्रमणीयः (या, यं) ; (3) दुरतिक्रम्य (f. म्या).

INSUPERABLY : expr. by adj. *or* circum.

INSUPPORTABLE : दुर्वहः (हा, हं) : v. INSUFFERABLE.

INSUPPORTABLY : (1) दुर्वहं ; (2) दुःसहं (= insufferably).

INSURANCE : *i. company* *अभिरक्षासमाजः. *N. B.* Wilson seems to think योगक्षेम as a sort of i. probably on M. VII. 127., but even Kulluka's interpretation does not countenance it.

INSURE : I. To guard, secure : q. v. : रक्षति (रक्ष्, c. 1.). II. In mercantile sense : *अभिरक्षति.

INSURER : *अभिरक्षकः, *life-i.* जीवनाभिरक्षकः.

INSURGENT ; राजद्रोहिन् (f. णी) : v. REBELLIOUS.

INSURMOUNTABLE : अलङ्घ्य (f. ङ्घ्या) : v. INSUPERABLE.

INSURRECTION : राजविद्रोहः : v. REBELLION, REVOLT.

INSURRECTIONARY : राजद्रोहिन् (f. णी) : v. REBELLIOUS, SEDITIOUS.

INTACT : (1) अखण्ड (f. ण्डा) ; (2) अविकल: (ला, लं) : v. ENTIRE.

INTANGIBLE : दुर्ग्रह: (हा, हं) : v. TANGIBLE.

INTEGER : पूर्णाङ्क: ; समयसंख्या (?).

INTEGRAL : (1) अविकल: (ला, लं) v. WHOLE ; (2) आवश्यकीय: (या, यं) v. NECESSARY. *I. calculus* *समाहारगणितं.

INTEGRATE : *in calculus* : *समाहारीकरोति ; समाहारं वदति (to say).

INTEGRITY : I. Entireness : q. v. : (1) अखण्डता ; (2) अविकलता. II. Honesty, uprightness : q. v. : आर्जवं.

INTEGUMENT : वेष्टनं, Bha. : v. COVERING.

INTELLECT (1) बुद्धिः, *one whose i. is (sharp) like the point of the Kusa* कुशाग्रबुद्धि (mfn.), R. v. 4. ; (2) धीः, *with all the excellences of i.* समग्रैर्धियो गुणैः, R. III. 30. ; (3) धिषणा (rare), *guilty i.* पापधिषणा, Vi. VI. 8 : v. also MIND.

INTELLECTUAL : In gen. : expr. by comp., *i. powers* बुद्धिशक्तयः. II. Mental : q. v. : मानसिक: (की, कं). Ph. : *i. culture* शास्त्रानुशीलनं *or* शास्त्रदर्शनं (?). III. Intelligent : q. v.

INTELLECTUALLY : (1) बुद्ध्या ; (2) धिया ; (3) धिषणया.

INTELLIGENCE : I. Intellect : q. v. : बुद्धिः. II. Knowledge imparted : (1) व्युत्पत्तिः ; (2) आगमः (rare), K. I. 15. III. News : q. v. : वार्ता. IV. An intelligent being : बुधः, वि-, N. I. 1.

INTELLIGENCER : वार्तावहः : v. MESSENGER.

INTELLIGENT : I. Possessing (good) intellect : (1) बुद्धिमत् (f. ती) ; (2) धीमत् (f. ती) ; (3) उदारधी (n. धि) (= highly i.), R. III. 30. ; etc. II. Well-informed : व्युत्पत्तिमत् (f. ती) *or* व्युत्पन्नचित्त (f. त्ता), S.

INTELLIGENTIAL : I. Of acts etc. : बुद्धिपूर्व (f. र्वा), K. II. Mental : मानसिक (f. की).

INTELLIGENTLY : (1) बुद्धिपूर्वं ; (2) चतुरं v. SKILFULLY.

INTELLIGIBILITY : (1) बोधगम्यता ; (2) सुबोधता ; (3) स्पष्टता.

INTELLIGIBLE : (1) बोधगम्य (f. म्या) ; (2) स्पष्ट (f. ष्टा) (= clear : q. v.).

INTELLIGIBLY : (1) स्पष्टं (= clearly : q. v.) ; (2) by adj. *or* circum.

INTEMPERANCE : I. Incontinence : असंयमः. II. In drink : अतिपानं. III. In eating : अत्याहारः. IV. Excess : अतिभोगः (?).

INTEMPERATE : (1) असंयतः (ता, तं) (= incontinent) ; (2) अतिपानासक्तः (क्ता, क्तं) (in drinking) ; (3) भोगासक्त (f. क्ता).

INTEMPERATELY : (1) असंयतं ; (2) अपरिमितं (= immoderately).

INTEMPERATENESS : अतिपानासक्तिः etc. : v. INTEMPERATE.

INTEND : (1) by subs. ; (2) अभिप्रैति (इ, c. 2.) ; (3) सं-कल्पते (क्लृप्, c. 1.), *we were i.ed by you their price* भवता वयमेतेषां मूल्यं कल्पिताः, Mu. v. ; (4) प्रतिपद्यते (पद्, c. 4.), *what the king of Vidarbha i.s* किं प्रतिपद्यते वैदर्भः, Mal. I. ; (5) इच्छति (इष्, c. 1.) (= to wish : q. v.).

INTENDANT : अध्यक्षः : v. SUPERINTENDENT.

INTENSE : प्रचण्ड (f. ण्डा) (= fiery), *i. heat* प्रचण्डातपः, Ki. I. 10. ; (2) तीव्र (f. व्रा), *i. affliction* तीव्राभिषङ्गः, Ku. III. 73. v. SHARP ; (3) नितान्तः (न्ता, न्तं) (= excessive : q. v.).

INTENSELY : I. Exceedingly : q. v. : (1) नितान्तं, *i. cold* नितान्तशीतः (ता, तं), D. VII. ; (2) rarely by यङ् *to shine i.* देदीप्यते. II. Attentively : q. v. : सावधानं.

INTENSIFY : (1) वर्धयति (c. of वृध्). (= to increase) ; (2) by adj.

INTENSITY : (1) प्रचण्डता (as of heat) ; (2) तीव्रता (as of pain) ; (3) प्रगाढता (as of love) ; (4) अतिशयः- in comp. v. EXCESSIVE.

INTENSIVE : in gram. : भृशार्थकः (का, कं), यङ् *is also i.* भृशार्थे च यङ् स्यात्.

INTENSIVELY : भृशार्थे ; भृशार्थद्योतनाय.

INTENT (subs.) : v. INTENTION. Ph. : *with deliberate i.* सङ्कल्पपूर्वकं ; *to all i.s and purposes* सर्वथा ; *to the i. that* एतदभिप्रायकः (का, कं) ; *the i.* (*of this passage*) *is......*इति भावः, M. n.

INTENT (adj.) : I. Fixed closely : (1) एकाग्र (f. ग्रा), *i. on hearing their songs* तद्गीतश्रवणैकाग्रा, R. xv. 66. ; (2) एकाग्रचित्त (f. त्ता) (= with i. mind) ; (3) अनन्यमनस् (mfn.) (= 2) ; (4) एकायनः (ना, नं), -गतः (ता, तं) ; (5) एकतानः (ना, नं). II. Engaged, bent : (1) अभिनिविष्टः (ष्टा, ष्टं) ; (2) अभियुक्तः (क्ता, क्तं).

INTENTION : I. Purpose : (1) अभिप्रायः, *it was the i. of Drona* एवं किल द्रोणस्याभिप्राय आसीत्, Vi. ; (2) संकल्पः (= determined wish), *but* (*her*) *guardian's i. is to give her to a suitable person* गुरोः पुनरस्या अनुरूपवरप्रदाने संकल्पः, Sa. I. ; (3) प्रतिपत्तिः (rare), *what is your i. now* काद्य ते प्रतिपत्तिः, D. II. ; (4) आशयः (= design), *evil-i.ed* पापाशयः, H. II. : v. also WISH. II. Intentness : q. v.

INTENTIONAL : expr. by adv.

INTENTIONALLY : (1) कामतः or कामात्, *uni. or i.* अकामादथ कामतो वा, Pa. ; (2) प्रतिपत्त्या (rare), R. : v. also KNOWINGLY.

INTENTLY : (1) एकाग्रचित्तेन ; (2) अनन्यमनसा ; (3) अनन्यवृत्ति (mfn.). अनन्यदृष्टि (mfn.) (in seeing), etc., Ku. v. 20. [INTENT.

INTENTNESS : (1) एकाग्रता ; (2) अनन्यमनस्कता ; (3) अभिनिवेशः ; etc. : v.

INTER : निदधाति (धा, c. 3.) : v. TO BURY. [Mah. IV. 52.

INTERCALARY : अधिकः (का, कं), Nil. "पञ्चमे पञ्चमे वर्षे द्वौ मासावुपजायतः ।"

INTERCALATE : अधिकदिनं निवेशयति (c. of विश्) (?).

INTERCALATION : of a day : अधिकदिननिवेशनं (?).

INTERCEDE : अनुरुणद्धि (रुध्, c. 1.) ; अनुरोधं करोति.

INTERCEDER : अनुरोधकारिन् (f. णी) : v. also MEDIATOR.

INTERCEPT (v.) : निरुणद्धि (रुध् c. 7.), Si. II. 64. : v. OBSTRUCT.

INTERCEPT (subs.) : of two circles : ग्रासः, A. b.

INTERCESSION : अनुरोधः : v. also MEDIATION.

INTERCESSOR : अनुरोधकारिन् (f. णी) : v. also MEDIATOR.

INTERCESSORY : अनुरोध- in comp.

INTERCHANGE (subs.) : (1) विनिमयः, *making i. of rings* अङ्गुलीयकविनिमयं कृत्वा, D. ; (2) व्यतिकरः (of acts), *i. of abuse* अधिक्षेपव्यतिकरः, D. : v. EXCHANGE, CHANGE.

INTERCHANGE (v.) : (1) by subs. ; (2) दत्त्वा प्रतिगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

INTERCHANGEABLE : I. Exchangeable : विनिमेयः (या, यं). II. Following alternately : पर्यायवर्तिन् (f. नी).

INTERCHAGEABLY : (1) विनिमयेन (by exchange) ; (2) पर्यायेण (= alternately).

INTERCOURSE : (1) सङ्गः, सङ्गमः, *or* समागमः, *by i. with inferiors* नीचैः सह समागमात्, H. 42. ; *i. with a lioness* केसरिकलत्रसमागमः, D. II. ; (2) संसर्गः, *i. with wanton women* पुंश्चलीभिः सह संसर्गः, H. I. 113.

INTERDICT (subs.) : निषेधः : v. PROHIBITION.

INTERDICT (v.) : निषेधति (सिध्, c. 1.) : v. TO FORBID, PROHIBIT.

INTEREST (v.) : I. To amuse, delight : q. v. : रञ्जयति (रञ्ज्, c. 10.). Ph. : *and he is i.ed in us* स च स्निह्यत्यावयोः (स्निह्, c. 4.), U. VI. II. To concern : expr. with अर्थः : v. DO WITH. III. Reflexively, to excite for another : *he i.s himself much in philosophy* दर्शनासक्तचेताः सः (?) : v. TO ATTACH.

INTEREST (subs.) : I. Concern : अर्थः, *in your i.* त्वदर्थं *or* त्वदर्थे. II. Regard : q. v. : आदरः. *To feel, take i.* आद्रियते (दृ, c. 4.), K. III. Share : q. v. : अंशः. IV. Good : q. v. : हितं. V. Affection : q. v. : स्नेहः. VI. In commerce : (1) वृद्धिः, *compound i.* चक्रवृद्धिः, Vri. ; (2) कलान्तरं, *capital and i.* मूलकलान्तरे, Li. Ph. : *at five per cent [per month]* पञ्चकेन शतेन, Li. *N. B.* note that *i.* means *monthly i.* unless specified.

INTERESTED : I. Partial : पक्षपातिन् (f. नी), *I and the queen are i.* पक्ष-

पातिनावर्ह देवी च, Mal. I. II. Looking to one's own interest : स्वार्थपरः (रा, रं) *or* स्वार्थपरायण (f. णा).

INTERESTING (adj.) : (1) हृदयग्राहिन् (f. णी) ; (2) मनोहरः (रा, रं) ; (3) रमणीयः (या, यं), *i. story, go on* रमणीया कथा ततस्ततः, Mal. IV.

INTERFERE : I. To clash : q. v. II. To intermeddle : q. v. : (1) हस्तं ददाति (दा, c. 3.) (?) ; (2) मध्ये तिष्ठति (स्था, c. 1.) (= to interpose).

INTERFERENCE : expr. by verb.

INTERIM : मध्यकालः. Ph. : *in the i.* अस्मिन् काले.

INTERIOR (subs.) : (1) अभ्यन्तरं ; (2) गर्भः (= womb) ; (3) उदरं (= heart), *the i. of an edifice* मन्दिरोदरं, Ri. V. 2.

INTERIOR (adj.) : V. INNER, INTERNAL. Ph. : *i. angle* अन्तर्गतकोणः, K. d.

INTERJACENT : (1) मध्यवर्तिन् (f. नी) ; (2) मध्यस्थ (f. स्था).

INTERJECTION : भावव्यञ्जकमव्ययं.

INTERLACE : परिवेष्टयति (वेष्ट्, c. 10.) (= to encircle : q. v.).

INTERLARD : सं-मिश्रयति (मिश्र्, c. 10.) : V. TO MIX.

INTERLEAVE : *to i. a book* *पत्राणि पुस्तकान्तर्निवेशयति (c. of विश्).

INTERLINE : *to i. Latin and English* *पर्यायेण लाटिनेंग्रेजीपंक्ती लिखति ; *with i.ar paraphrase* *सान्तःपंक्तिलिखितानुवादः (दा, दं).

INTERLINEATION : I. The act : expr. by verb. II. An interlineated passage : etc. : *अन्तः पंक्तिलिखितं.

INTERLOCUTOR : (1) संवादकः ; (2) संवादिन् (m.) ; (3) संवादकारकः.

INTERLOPER : *अनधिकारप्रवेशकः [आगन्तुकः may gen. do].

INTERLUDE : *मध्यरङ्गः (after पूर्वरङ्गः).

INTERLUNAR : अमावस्या- in comp.

INTERMARRIAGE : expr. by विवाह (= marriage) and मध्ये (= between).

INTERMARRY : *it is lawful to i. now* *अधुना भिन्नजात्यां विवाहो न विधिविरुद्धः.

INTERMEDDLE : *you are not to i. in my work* मम नियोगस्य चर्चा त्वया न कर्तव्या, H. II. ; *i.ing* पराधिकारचर्चा.

INTERMEDIATE : (1) मध्यवर्तिन् (f. नी) ; (2) अन्तर्वर्तिन् (f. नी) : v. MIDDLE.

INTERMENT : निधानं : v. BURIAL.

INTERMINABLE : (1) अनन्त (f. न्ता) ; (2) अपर्यन्त (f. न्ता) ; (3) निरवधि (mfn.).

INTERMINABLY : (1) अनन्तं ; (2) अपर्यन्तं.

INTERMINGLE : मिश्रयति (मिश्र्, c. 10.) : v. TO MIX.

INTERMISSION : विरामः or विरतिः : v. CESSATION. *Without i.* अविरतं v. INCESSANTLY.

INTERMIT : I. Trans. : निवर्तयति (c. of वृत्). II. Intrans. : विरमति (रम्, c. 1.) : v. TO CEASE.

INTEMITTENT : *That (fever) which is not at all i. is called continuous* सन्तत्या योऽविसर्गी स्यात् सन्ततः स निगद्यते, Sr. ; *high i. fever* विषमज्वरः, Sr.

INTERMITTENTLY : *coming i. (of fever)* विरीत्थितः (ता, तं), Bha.

INTERMIX : संमिश्रयति (मिश्र्, c. 10.) : v. TO MIX.

INTERMIXTURE : सम्मिश्रणं : v. MIXTURE.

INTERNAL : (1) अन्तर् in comp., *i. heat* अन्तर्दाहः, U. III. 31. ; *arising from i. disaffection* अन्तःप्रकृतिप्रकोपजः (जा, जं), Ki. II. 61. ; (2) आभ्यन्तर (f. री) (rare), *secretly fomenting external and i. discord* बाह्याभ्यन्तरान् कोपान् गूढमुत्पाद्य, D. VIII. ; (3) अन्तर्गतः (ता, तं) (what is in), (*but*) *as you know the i. feelings of animals* अन्तर्गतं प्राणभृतां हि वेद सर्वं भवान् भावं, R. II. 43. ; (4) अन्तःस्थ (f. स्था) (what stands in) ; (5) अन्तर्भवः (वा, वं) (what is born in).

INTERNALLY : अन्तर्, *i. towards you* अन्तस्त्वां प्रति, Vi. III. 43. ; *externally and i.* बहिरन्तश्च, Ki. II. 53.

INTERNATIONAL : *i. law* *राष्ट्राणां परस्परव्यवहारः.

INTERNECINE : perh. अन्तर्ध्वंसिन् (f. नी) : v. DESTRUCTIVE.

INTERNUNCIO : of the pope : *अनुदूतः.

INTERPOLATE : स्वकृतेनाध्यायश्लोकीकृतेन वा श्लोकादिना ग्रन्थं दूषयति (c. of दुष्) (?).

INTERPOLATION : expr. as above. The Bombay edition uses आधिक्यं (= excess) for the i.s of the Mah.

INTERPOLATOR : ग्रन्थदूषकः (?).

INTERPOSE : I. To introduce : निक्षिपति (क्षिप्, c. 6.) : v. TO CAST. II. To interfere : expr. by मध्ये तिष्ठति (स्था, c. 1.) or माध्यस्थ्यं करोति. III. To intrude : q. v. [माध्यस्थ्यं.

INTERPOSITION : I. A coming between : मध्यवर्त्तिता. II. Mediation :

INTERPRET : व्याख्याति (ख्या, c. 2.) : v. TO EXPLAIN.

INTERPRETATION : व्याख्या : v. EXPLANATION, MEANING.

INTERPRETER : I. An expositor : व्याख्यातृ (m.) II. A translator : *Persian i.* *पारसिकभाषाबोधकः.

INTERREGNUM : *in the i.* शून्ये सिंहासने : v. REGENT.

INTERROGATE : प्रश्नं करोति : v. TO ENQUIRE, QUESTION.

INTERROGATION : expr. by verb. *Note of i.* : *प्रश्नचिह्नं.

INTERROGATIVE : प्रश्नार्थकः (का, कं), *'who' is i.* किं प्रश्ने.

INTERROGATIVELY : प्रश्नक्रमेण (?) ; प्रश्नरूपेण (?).

INTERROGATOR : प्राश्निकः, Mah. I. [TIVE.

INTERROGATORY : I. Subs. : v. QUESTION. II. Adj. : v. INTERROGA-

INTERRUPT : (1) प्रतिबध्नाति (बन्ध्, c. 9.), *do not i. him* नैनमन्तरा प्रतिबध्नीत, Sa. ; (2) उप-रुणद्धि, नि-, (रुध्, c. 7.) (= to check), *to i. his progress* तत्प्रसरं निरोद्धुं, Vi. IV. 6. ; (3) आक्षिपति (क्षिप्, c. 6.) (= to throw out), *i.ing his saying* अस्य वचनमाक्षिप्य, K. : v. also TO BREAK OFF.

INTERRUPTEDLY : अन्तरान्तरा प्रतिबद्ध (f. द्धा) ; सविच्छेदं (with breaks).

INTERRUPTION : (1) प्रतिबन्धः ; (2) उपरोधः, *i of business* कार्योपरोधः, Sa. ; (3) अन्तरायः, *without i. to (your) other works* क्रियान्तरान्तरायमन्तरेण, Mu. v. also BREAK.

INTERSECT : सम्पातं करोति, K. d. ; अन्तरा छिनत्ति (छिद्, c. 7.). [meaning).

INTERSECTION : सम्पातः, K. d. ; छेदः (the context determining the

INTERSPERSE : *the forest is i.d with cocoa-nut trees* वनस्थान्तरान्तरा नारिकेलपादपाः, after K.

INTERSTICE : (1) छिद्रं ; (2) रन्ध्रं, *without i.* (adv.) नीरन्ध्रं, Ki.

INTERTWINE, INTERTWIST : संग्रथ्नाति (ग्रन्थ्, c. 9.).

INTERVAL : (1) अन्तरं ; (2) अन्तरालः, *without i.* निरन्तराल: (ला, लं), Ki. ; *in the i.* अन्तराले, U. : v. also REMISSION. Ph. : *after so long an i.* एतावत्कालानन्तरं ; *but on his saying without i.* तद्वाक्यसमकालन्तु, Mah. I. 131. 14.

INTERVENE : I. To interpose : मध्ये तिष्ठति (स्था, c. 1.). II. Of time : अतिवहति (वह्, c. 1.) : v. TO PASS. III. To interrupt : अन्तरायी भवति, R. XIV. 65.

INTERVENING (adj.) : मध्यस्थ (f. स्था) or मध्यवर्त्तिन् (f. नी). *I. spaces* : अन्त-[राल: : v. INTERVAL.

INTERVENTION : v. INTERPOSITION.

INTERVIEW : दर्शनं, सं- : v. CONFERENCE, TO MEET.

INTERWEAVE : perh. संवपति (वप्, c. 1.) ; संग्रथ्नाति (ग्रन्थ्, c. 1.).

INTESTACY : expr. by circum. : v. INTESTATE.

INTESTATE : *he died i.* *इच्छापत्रमकृत्वा ममार ; *this estate is i.* *एतत्सम्पत्तिविषयकमिच्छापत्रं न कृतं.

INTESTINAL : expr. by comp. : v. INTESTINE (subs.).

INTESTINE (adj.) : अन्तर् in comp. : v. INTERNAL.

INTESTINE (subs.) : अन्त्राणि (n. pl.), Bha.

INTHRALL : दासीकरोति : v. TO ENSLAVE.

INTIMACY : गाढसौहृदं : v. FRIENDSHIP. Ph. : *Your Majesty were in terms of the greatest i. with the poet Kálidása* देव ! कालिदासकविना सह [भवतः] नितान्तं निविडतमा मैत्री [आसीत्], Bho.

INTIMATE (adj.) : गाढः (ढा, ढं), प्र- (= deep : q. v.). Ph. : *i. friend* हृदयङ्गमः सखा, Ku. IV. 24. ; *i. relation* अन्तरङ्गः, M. n.

INTIMATE (v.) : (1) सूचयति (सूच्, c. 10.) (= to indicate : q. v.) ; (2) व्यनक्ति (अञ्ज्, c. 7.) (= to express : q. v.).

INTIMATELY : (1) गाढं, प्र- (= deeply) ; (2) निविडं (= closely).

INTIMATION (1) सूचना (= indication) ; (2) व्यञ्जनं (= expression).

INTIMIDATE : भीषयति (c. of भी) : V. TO FRIGHTEN.

INTIMIDATION : (1) expr. by verb ; (2) भीषिका *or* भीषा (= threat), *dispossessing by i.* भीषया हरणं, M.

INTO : मध्ये (with gen.) : V. WITHIN, IN.

INTOLERABLE : असह्य (f. ह्या), *i. dust* असह्यरेणु-, Ri. I. 10. : V. INSUFFERABLE.

INTOLERABLY : (1) असह्यं etc. ; (2) by adj.

INTOLERANCE : (1) अक्षमा (= impatience) ; (2) कोप: (?), Raj. I. 200.

INTOLERANT : अक्षमिन् (f. णी) : V. IMPATIENT.

INTONATION : स्वर: : V. TONE.

INTONE : स्वरेण पठति (पठ्, c. 1.) *or* वाचयति (c. of वच्).

INTOXICATE : (1) मादयति (c. of मद्) ; (2) मत्तीकरोति ; (3) मदं जनयति (c. of जन्). *I.d* : मत्त: (त्ता, त्तं) : V. DRUNK. *To be i.d* : (1) मदेन स्पृश्यते (pass. of स्पृश्), D. II. ; (2) क्षीवति,-ते (क्षीव्, c. 1.) (rare).

INTOXICATING (adj.) : (1) मादक (f. दिका) ; (2) मदजनन: (नी, नं) (?).

INTOXICATION : मत्तता : V. DRUNKENNESS.

INTRACTABLE : (1) दुर्दान्त (f. न्ता) ; (2) दुर्दम: (मा, मं).

INTRACTABLENESS : (1) दुर्दमता ; (2) अदम्यता ; (3) दुर्दान्तता.

INTRANSITIVE : अकर्मक: (का, कं). *I.ly* : expr. by adj.

INTRENCH : I. To fortify with a trench : परिखया परिवेष्टयति (वेष्ट्, c. 10.). II. To encroach : q. v. : गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.).

INTRENCHMENT : परिखा : V. DITCH.

INTREPID : निर्भय: (या, यं) : V. FEARLESS.

INTREPIDITY : (1) निर्भीकता ; (2) निर्भयता ; (3) अभय:.

INTREPIDLY : निर्भयं : V. FEARLESSLY.

INTRICACY : (1) विषमता ; (2) वैषम्यं.

INTRICATE : (1) विषम: (मा, मं) ; (2) निगूढ (f. ढा) (= profound).

INTRICATELY : (1) विषमं ; (2) निगूढं.

INTRIGUE (subs.) : I. A plot : उपजाप:. II. An amour : व्यभिचार:.

INTRIGUE (v. i.) : उपजपति (जप्, c. 1.), *we two together will i. with Nágapala* आवां सम्भूय नागपालमुपजपावः, D. VIII.

INTRIGUER : उपजापकः ; उपजापकारिन् (m.).

INTRINSIC : perh. यथार्थ (f. र्था) (= real : q. v.).

INTRINSICALLY : यथार्थतः (= really, truly : q. v.).

INTRODUCE : I. To lead in : प्रवेशयति (c. of विश्). : II. To bring to be acquainted : perh. परिचयं जनयति (c. of जन्) (with gen.). III. To bring into practice : प्रवर्तयति (c. of वृत्). IV. To produce : q. v. : जनयति (c. of जन्).

INTRODUCER : expr. by verb.

INTRODUCTION : I. Preface : (1) मुखबन्धः ; (2) भूमिका ; (3) प्रस्तावना (of a play). II. Leading in : प्रवेशनं. III. Rudiments : उपक्रमणिका. IV. In other senses : expr. by verb.

INTRODUCTORY ; I. Lit. : प्रावेशिकः (की, कं), *i. song* प्रावेशिक्यास्त्रिकिका, V. IV. II. Preparatory : (1) expr. by subs., *i. chapter* मुखबन्धः,- अध्यायः ; (2) प्रथमः (मा, मं) (= first) may occasionally do.

INTROSPECTION : (1) अन्तर्दर्शनं ; (2) दर्शनं (= view) will gen. do.

INTRUDE : अनाहूतः (ता, तं) प्रविशति (विश्, c. 6.) (= to enter uninvited) (?) : v. also TO ENCROACH.

INTRUSION : expr. as above : v. also ENCROACHMENT.

INTRUSIVE : धृष्टः (ष्टा, ष्टं) (?) ; better by verb : v. TO INTRUDE.

INTRUST : v. ENTRUST.

INTUITION : *सहजज्ञानं.

INTUITIVE : (1) *सहजज्ञानलब्ध (f. ब्धा) ; (2) by adv.

INTUITIVELY : *सहजज्ञानेन. The idea probably occurs in Ki. XI. 8. "अविज्ञातेऽपि बन्धौ हि बलात् प्रह्लादते मनः" (= *for one i. knows a friend*), in Ki. XIII. 6. "विमलं कलुषीभवच्च चेतः कथयत्येव हितैषिणं रिपुं वा", and similar passages.

INTUSSUSCEPTION : उद्घावर्तः (?).

INTWINE : v. ENTWINE.

INUNDATE : प्लावयति, आ-, परि- (c. of प्लु) : v. TO DELUGE.

INUNDATION : (1) वन्या ; (2) जलप्लावनं : v. FLOOD.

INURE : अभ्यस्यति (अस्, c. 4.) : v. TO ACCUSTOM.

INUREMENT : अभ्यासः : v. PRACTICE.

INURN : निदधाति (धा, c. 3.) : v. TO BURY, PUT.

INUTILITY : अनुपयोगिता : v. USELESSNESS.

INVADE : आ-क्रामति (क्रम्, c. 1.), *thus i.ing the eastern provinces* पौरस्त्या-नेवमाक्रामंस्तांस्ताञ् जनपदान्, R. IV. 34. : v. TO ATTACK, DEPREDATE.

INVADER : आक्रमणकारिन् (n.). Often expr. by *enemy* : q. v. [मार्थ.

INVALID (adj.) : I. Weak : q. v. : दुर्बलः (ला, लं). II. In law : अप-

INVALID (subs.) : (1) रोगिन् (f. णी) (= sick) ; (2) असुस्थ (f. स्था) (= ill.).

INVALIDATE : मोघीकरोति : v. TO FRUSTRATE.

INVALIDITY : अप्रामाण्यं ; दुर्बलता (= weakness : q. v.).

INVALUABLE : (1) अमूल्य (f. ल्या) ; (2) अनर्घ (f. र्घा) *or* अनर्घ्य (f. र्घ्या).

INVALUABLENESS : (1) अमूल्यता ; (2) अनर्घ(र्घ्य)ता.

INVARIABLE : expr. by adv. : v. also UNCHANGEABLE.

INVARIABLY : (1) नित्यं ; (2) सततं : v. ALWAYS.

INVASION : आक्रमणं : v. ATTACK, INROAD.

INVECTIVE : आक्षेपः, अवक्षेपः *or* अधिक्षेपः. [also TO ABUSE.

INVEIGH AGAINST : (1) कुत्सां करोति (with gen.), Mah. ; (2) धिक्करोति : v.

INVEIGLE : (1) प्रलोभयति (c. of लुभ्) (= to tempt) ; (2) पातयति (c. of पत्) (= to fell) (when the sense is clear).

INVENT : सृजति (सृज्, c. 6.) : v. TO CREATE.

INVENTION : सृष्टिः (both in good and bad sense).

INVENTIVE : Ph. *i. power* उद्भावन- *or* उत्पादन-शक्तिः.

INVENTOR : स्रष्टृ (m.) (= creator.) ; उद्भावयितृ (m.).

INVENTORY : परिसंख्या, "*i. of all I have*" मम सर्वस्वपरिसंख्या (?).

INVENTRESS : स्रष्ट्री (?) ; उद्भावयित्री (?) ; प्रसूः (= mother).

INVERSE : (1) विपर्यस्त (f. स्ता) (?) ; (2) व्यत्यस्त (f. स्ता) (?).

INVERSELY : (1) विपर्ययेण (?) ; (2) विपर्यासेन (?).

INVERSION : (1) विपर्यायः (?) ; (2) व्यत्ययः (?).

INVERT (v. t.) : विपर्यासयति (c. of अस्) (?). Ph. : *reads i.ing the first and the second personal pronoun* युष्मदस्मदोर्व्यत्ययेन पठति, Mu. v. ; *the thickness and thinness of trees are (now) i.ed* विपर्यासं यातो घनविरलभावः क्षितिरुहां, U. II. 27.

INVEST : I. To put on : q. v. : परिधापयति (c. of धा). II. To endow : q. v. : योजयति (युज्, c. 10.). III. To adorn : q. v. : भूषयति (भूष्, c. 10.). IV. To besiege : q. v. : रुणद्धि (रुध्, c. 7.). V. Of money : प्रयोजयति (??), *i. your money in shares* *त्वं धनेन मूलांशान् क्रीणीहि.

INVESTIGATE : अनुसन्दधाति (धा, c. 3.) (?) : v. TO ENQUIRE.

INVESTIGATION : अनुसन्धानं : v. ENQUIRY, EXAMINATION.

INVESTIGATOR : अनुसन्धातृ (m.) : v. ENQUIRER, EXAMINER.

INVESTITURE : (1) प्रतिष्ठा (?) ; (2) अभिषेकः (of kings) ; (3) उपनयः,-नं (of the first three castes with their thread).

INVESTMENT : I. Of money : प्रयोगः *(?)* : v. TO INVEST (v). II. A seige : q. v. : रोधः. III. A robe : वासस् (n.).

INVETERACY : gen. expr. by adj. *I. of enmity* वैरानुबन्धः, M. n.

INVETERATE : (1) बद्धमूलः (ला, लं) ; (2) दृढमूलः (ला, लं) ; (3) स्थिरः (रा, रं) v. FIRM. Ph. : *not free from i. rage* भृशमासेवितया रुषा न मुक्तः. Ki. XIII. 5.

INVETERATELY : (1) निर्बन्धेन ; (2) अनुबन्धेन : v. also FIRMLY.

INVIDIOUS : (1) द्वेषजनन (f. नी) (?) ; (2) सन्तापक (f. पिका) (?).

INVIDIOUSLY : द्वेषं *or* कोपं *or* सन्तापं जनयत् (f. न्ती).

INVIDIOUSNESS : expr. by adj. *or* circum.

INVIGORATE : बलं or सत्त्वं or तेजः वर्धयति (c. of वृध्).

INVIGORATING : बलदः (दा, दं), Bha.

INVIGORATION : (1) बलदानं, Bha.; (2) सत्त्वोपचयः ; (3) तेजोवृद्धिः.

INVINCIBLE : (1) अजेयः (या, यं) ; (2) दुर्जयः (या, यं) ; (4) अजय्य (f. य्या), Si. xx. 77.

INVINCIBILITY, INVINCIBLENESS : अजेयता ; दुर्जयता ; etc.

INVINCIBLY : (1) दुर्जयं etc. ; (2) better by adj.

INVIOLABILITY : (1) अलङ्घ्यता ; (2) अनतिक्रमणीयता; (3) अधृष्यता.

INVIOLABLE : (1) अलङ्घ्य (f. ङ्घ्या) or अलङ्घनीयः (या, यं), *we have been made i. by demons* विघ्नप्रतिपक्षतयालङ्घनीये कृते स्तः, V. II. ; (2) अनतिक्रमणीयः (या, यं), *your words are also i.* अनतिक्रमणीयवचनो भवानपि, Mu. II.

INVIOLABLY : expr. by adj. *or* circum.

INVIOLATE : (1) अक्षत (f. ता) ; (2) अक्षतः (ता, तं).

INVIOUS : दुर्गमः (मा, मं) : V. IMPASSABLE.

INVISIBILITY : (1) अदृश्यता ; (2) अदर्शनीयता etc.

INVISIBLE : (1) अदृश्य (f. श्या) (best equiv.), *i. forms* तनूरदृश्याः, Ki. XIV. 60. ; (2) दृष्टिपथातीतः (ता, तं) and sim. comp.s. *To become i.* : i. e. to disappear : q. v. : अन्तर्धीयते (pass of धा).

INVISIBLY : expr. by adj. *or* comp., *to strike i.* अदृश्यः प्रहरति.

INVITATION : निमन्त्रणं, उप-, *in not keeping i.* निमन्त्रणातिक्रमे, V. s.

INVITE (v.) : I. Lit. : निमन्त्रयति, उप-, (मन्त्र्, c. 10.), *I will i. a Brahmin* अहं ब्राह्मणमुपनिमन्त्रयामि, Mr. ; *an i.d (person) not eating after saying "very well"* [i. e. *after accepting an invitation*] निमन्त्रितस्तथेत्युक्त्वाभुञ्जानः, V. s. II. Fig. : आह्वयति (ह्वे, c. 1.), *as if i.d by the cries of swans* कलहंसानां कोलाहलैराहूयमान इव, K. [V. s.

INVITER : निमन्त्रयितृ (f. त्री), *and double food to the i.* निमन्त्रयितुश्च द्विगुणमन्नं,

INVITING : (adj.) : i. e. alluring : (1) आकर्षिन् (f. णी); (2) मनोहरः (रा, रं) V. CHARMING, BEAUTIFUL.

INVITINGLY : expr. by adj. *or* circum.

INVOCATION : in books : मङ्गलाचरणं, K.

INVOICE : *भाराङ्कपत्रं.

INVOKE : (1) आह्वयति (ह्वे, c. 1.) v. TO CALL ; (2) वन्दते (वन्द्, c. 1.) (= to salute : in prayer), R. I. 6.

INVOLUNTARILY : (1) स्वेच्छया *or* स्वेच्छापूर्वं... न v. VOLUNTARILY ; (2) स्वेच्छाविरुद्धं (against wish).

INVOLUNTARY (1) न स्वेच्छापूर्व (f. र्वा) v. VOLUNTARY ; (2) स्वेच्छाविरुद्ध (f. द्धा) (against wish).

INVOLUTION : I. Complication : जटिलता. II. In math. : संवर्गीकरणं.

INVOLVE : I. To envelop : q. v. : अवगुण्ठयति (गुण्ठ्, c. 10.). II. To comprise, contain : q. v. : परिगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.). III. To implicate : expr. by श्लिष्ट: (ष्टा, ष्टं), *"his end with mine i.d"* तदर्थो मदर्थश्लिष्ट:. IV. To overwhelm : expr. by ग्रस्त (f. स्ता), *i.d in calamity* विपद्ग्रस्त (f. स्ता). V. In math. : *i.ing to the third power* सहप्रचयसंवर्ग:, A. b.

INVULNERABLE : (1) अभेद्य (f. द्या) (= not to be pierced), Ram. ; (2) by circum. v. WOUND.

INWARD : अन्तर्गत: (ता, तं) : v. INTERNAL.

INWARDLY : अन्तर् : v, INTERNALLY.

INWEAVE : perh. संवपति (वप्, c. 1.) ; संग्रथ्नाति (ग्रन्थ्, c. 9.).

INWROUGHT : (1) खचित: (ता, तं) ; (2) अलङ्कृत: (ता, तं) (= adorned).

IODINE : *धूम्राश्मन् (m.) ; अयोदनं.

IOTA : (1) अणु:, *you have not an i. of fear* न तेऽस्ति भयमण्वपि, V. p. v. 37. 66. ; (2) लव:, *even an i. of a master's favour* प्रभुप्रसादलवोऽपि, K.

IOU : अहं त्वां धारयामीति पत्रं.

IRASCIBILITY : (1) क्रोधशीलता ; (2) सुलभकोपता ; (3) चण्डता. [TABLE.

IRASCIBLE : (1) क्रोधशील: (ला, लं) ; (2) सुलभकोप: (पा, पं), Sa. : v. IRRITABLE.

IRE : कोप: : v. ANGER, RAGE.

IREFUL : अमर्षण (f. णा), Mah. III. 33. 1. : v. ANGRY.

IREFULLY : सकोपं : V. ANGRILY.

IRIDESCENT : इन्द्रायुधसवर्ण (f. र्णा) (?) ; better by circum.

IRIS : I. The rainbow : q. v. : इन्द्रायुधं. II. Of the eye : *उपतारा. II. A plant : गोलोमी.

IRK : खेदयति (c. of खिद्) : V. TO TROUBLE, WEARY.

IRKSOME : खेदकरः (री, रं) : V. TIRESOME, WEARISOME.

IRON (subs.) : I. The metal : (1) लोह or लौह (mn.), *impure i.* अशुद्ध-लोहं ; *i.-flings* लोहभवं चूर्णं, Bha. ; (2) अयस् (n.), *tiffed or pointed with i.* अयोमुख (f. खी), Ka. *Wrought i.* कुशी. *Green sulphate of i.* धातु-शेखरं. *Red sulphate of i.* धातुकासीसं. *Made of i* : (1) लौह (f. ही) ; (2) लोहलः (ला, लं) : V. MADE OF. II. An iron implement : लोहखण्डं or लोहः (?). III. In pl., fetters : q. v. : लोहशृङ्खलं.

IRON (adj.) : by comp., *i. image* लोहप्रतिमा.

IRON-HEARTED : (1) अयोहृदयः (या, यं), R. and sim. comp.s ; (2) अश्म-हृदयः (या, यं) (= stone-hard), K.

IRON (v.) : *लोहेन श्लक्ष्णीकरोति.

IRONICAL : काकाक्षिम (f. मा), Kav.

IRONICALLY : (1) काकाक्षिम्य ; (2) काकुवाक्येन.

IRONMONGER : लोहकारः or लौहकारः, Ram. II. 90. 23.

IRONMONGERY : लोहभाण्डानि (n. pl.).

IRONY : काकाक्षिमं व्यङ्ग्यं, Kav. ; काकुभाषितं and sim. comp.s.

IRRADIATE : दीपयति (c. of दीप्) : V. TO BRIGHTEN.

IRRADIATION : प्रद्योतनं : V. ILLUMINATION.

IRRATIONAL : I. Void of reason : (1) विवेकहीनः (ना, नं), विवेकरहितः (ता, तं), etc., *even among the i. animals* पशोरपि विवेकविवर्जितस्य, P. II. p. ; (2) अविवेकः (का, कं), S. II. Unreasonable : q. v.

IRRATIONALLY : (1) अविवेकपूर्वकं ; (2) निर्विवेकेन.

IRRECLAIMABLE : अशोध्य (f. ध्या) : V. TO RECLAIM.

IRRECONCILABLE : I. Implacable : अप्रतिसमाधेयः (या, यं). II. Inconsistent : असमञ्जसः (सा, सं).

IRRECONCILABLY : अप्रतिसमाधेयं (?) ; better by adj.

IRRECOVERABLE : असाध्य (f. ध्या) : v. TO RECOVER.

IRREFRAGABLE : अखण्ड्य (f. ण्ड्या) : v. INCONTESTABLE, UNDENIABLE.

IRREFRAGABLY : अखण्ड्यं *or* अखण्डनीयं (?) ; better by adj.

IRREFUTABLE : (1) अखण्ड्य (f. ण्ड्या) ; (2) better by circum. v. TO REFUTE.

IRREGULAR : (1) अवैधः (धी, धं) (= against rule) v. REGULAR ; (2) विषमः (मा, मं) (= uneven : as of motion) ; (3) उच्छृङ्खलः (ला, लं) (in conduct). In gram. : perh. विशेष- ; निपातितः (ता, तं), Wilson.

IRREGULARITY : I. In gen. : (1) अवैधता ; (2) वैषम्यं (as of motion). II. In gram. : निपातनं (?). III. Of conduct : उच्छृङ्खलं चरितं, Vi. II. 29.

IRREGULARLY : (1) अवैधं ; (2) विषमं ; (3) उच्छृङ्खलं.

IRRELEVANT : (1) अप्रासङ्गिकः (की, कं) ; (2) असंलग्न (f. ग्ना).

IRRELIGION : (1) अधर्मः,-ता ; (2) विधर्मता : v. IMPIETY.

IRRELIGIOUS : (1) अधार्मिकः (की, कं) ; (2) विधर्मिन् (f. णी) : v. IMPIOUS.

IRRELIGIOUSLY : (1) अधर्मेण ; (2) धर्ममुल्लङ्घ्य etc.

IRRELIGIOUSNESS : अधार्मिकता : v. IRRELIGION.

IRREMEDIABLE : (1) अप्रतिकार्य (f. र्या) ; (2) अप्रति(ती)कारः (रा, रं) : v. also INCURABLE.

IRREMEDIABLY : by adj. *or* comp., *i. fierce* अप्रतीकारदारुणः, K.

IRREPARABLE : (1) अप्रतिसमाधेयः (या, यं) ; (2) अप्रतिकार्य (f. र्या).

IRREPARABLY : (1) अप्रतिसमाधेयं ; (2) better by adj.

IRREPREHENSIBLE : अनिन्द्य (f. न्द्या) : v. BLAMELESS, FAULTLESS.

IRREPROACHABLE : (1) निरवद्य (f. द्या) ; (2) अनिन्द्य (f. न्द्या) v. BLAMELESS.

IRREPROACHABLY : expr. by adj. *or* circum.

IRRESISTIBLE : (1) अनिवार्य (f. र्या) ; (2) दुर्निवारः (रा, रं).

IRRESISTIBLY : expr. by adj. *or* comp.

IRRESOLUTE : I. Fickle : q. v. : अस्थिरचित्त: (त्ता, त्तं). II. Undetermined, hesitating : v. TO HESITATE, DETERMINE.

IRRESOLUTELY : अस्थिरचित्तेन : v. also HESITATINGLY. [q. v. : अनिश्चय:.

IRRESOLUTION : I. Fickleness : q. v. : अस्थिरचित्तता. II. Hesitation :

IRRESPECTIVE OF : विहाय (= leaving), अगणयित्वा (= not caring), or निरपेक्ष्य (without looking), (all with acc.).

IRRETRIEVABLE : अप्रतिसमाधेय: (या, यं) : v. IRREPARABLE.

IRREVERENCE : (1) अभक्ति: ; (2) अनादर: (= disregard.).

IRREVERENT : (1) भक्तिहीन: (ना, नं) ; (2) अधार्मिक (f. की) (= irreligious).

IRREVOCABLE : (1) अनिवर्त्य° (f. र्त्या), Mit. ; (2) better by circum., *the curse has been already pronounced, it is now i. by me* दत्त एव शाप: । सम्प्रति मया नान्यथा भवितुमर्हति, K.

IRREVOCABLY : expr. by circum.

IRRIGATE : सिञ्चति, अव-, नि-, (सिच्, c. 6.).

IRRIGATION : (1) सेक:, अव- ; (2) सेचनं, अव-, (of the act only).

IRRITABILITY : I. Irascibility : चण्डस्वभाव:. II. A susceptibility : expr. by ज्वलति (ज्वल्, c. 1.) (= to burn) : v. also IRASCIBLE.

IRRITABLE . (1) कोपन: (ना, नं) ; (2) क्रोधन: (ना, नं) ; (3) रोषण (f. णा) ; (4) चण्ड (f. ण्डा or ण्डी of women). [excite : ज्वलयति, (c. of ज्वल्) (?).

IRRITATE : I. To provoke : कोपयति, उत्-, प्र- : v. ENRAGE. II. To

IRRITATION : I. Anger : q. v. : कोप:. II. Of the body : ज्वाला (?).

IRRITATIVE : i. e. *causing irritation* : expr. by comp.

IRRUPTION : उपद्रव: : v. DEPREDATION.

ISINGLASS : *फीष्फुषं ; मत्स्यान्त्रजो घनसार:.

ISLAM : महम्मदीयधर्म:.

ISLAND (adj.) : (1) by comp. ; (2) द्वैप्य (f. प्या), Si.

ISLAND (subs.) : द्वीप (mn.), *the i. of Java* (?) यवद्वीपं, Ram.

ISLANDER : द्वीपवासिन् (m.), and sim. comp. inhabitant.

ISLE : V. ISLAND, *An alluvial. i.* : पुलिनं, etc.

ISLET : क्षुद्रद्वीप (mn.) : v. SMALL. [अपपावित: (ता,.तं).

ISOLATE : विश्लेषयति (c. of श्लिष्) : v. TO INSULATE. *I.d from a society.* :

ISOLATION : expr. by above, separately : q. v.

ISOSCELES : *i. triangle* समद्विबाहुत्रिभुज:, K. d. and sim. comp.s.

ISOTHERMAL : *समोत्तापगर्भ (f. र्भा).

ISSUE (subs.) : I. Flow, egress : q. v. : नि:सरणं. II. Result : q. v. : (1) फलं ; (2) परिणति: (= end), *whether there be a happy i. or not* कल्याणी परिणतिरस्तु वान्यथा, Vi. VI. 28 ; (3) उदर्क: (= future), *sweet in i.* उदर्कस्वादु (mfn.). III. In law : *point at i.* विचार्यविषय:. IV. Progeny : q. v. : सन्तति:. V. A discharge : q. v. : स्राव:.

ISSUE (v. i.) : I. To come out, flow : q. v. : अपैति (इ, c. 2.), *i.ing from the arrow* अपयन् धनुष:, Ki. II. To spring : q. v. : प्रभवति (भू, c. 1.). III. To end : q. v. : परिणमति (नम्, c. 1.).

ISSUE (v. t.) : I. To deliver : q. v. : समर्पयति (c. of ऋ). II. To put into circulation : *वहिर्गमयति (c. of गम्) (after Bengali). III. To publish : प्रचारयति (c. of चर्).

ISTHMUS : *योजक:, *i. of Suez* *सुयजयोजक:.

IT : expr. by the "n., m., *or* f. form" of pron.s given under *he* according as the noun for which it stands is in Sanskrit, n., m., *or* f. : *I have to say much about it* मम बह्वाख्येयमत्र, Mr. ; *what is it (you) are thinking of* इदं किं चिन्त्यते, Mr. ; *it is she* सैवेयं, Na. ; *whether it* (भाण्डक:) *is the same or not* स एवैष न वेति, Mr. ; *therefore it* (पृथ्वी) *looks even* अत: सा समा प्रतिभाति, Go. ; *its* (मञ्जर्या:) *smell* अस्या गन्ध:, K. ; *Is it true* अपि नाम सत्यं, Ma. ; *it is said in the Purana that the earth is even* पुराणे भू: समा कथ्यते, Go. ; *it has been established in the first part that the Lord of all is the creative cause of the world* प्रथमेऽध्याये सर्वेश्वरो जगत उत्पत्तिकारणं प्रतिपादितं, S. ; *if you think it not*

very tiresome to go यदि नातिखेदकरं गमनं कलयसि, K. *N. B.* note how it is expr. in such cases.

ITALICS : *इतालीयवर्णः.

ITALICIZE : *इतालीयवर्णैर् लिखति (लिख्, c. 6.).

ITCH (subs.) : (1) कण्डूः, *of the i. of arrogance* दर्पज्मन: कण्डूः, Si. I. 48. ; (2) कण्डूतिः ; (3) खर्जूः (the disease) ; (4) कण्डूयनं (i.ing).

ITCH (v.) : कण्डूयति,-ते (nomi.), *i.ing* कण्डूया.

ITCHY : कण्डूलः (ला, लं) : v. ITCH (subs.).

ITEM : (1) पदं ; (2) विषयः (= subject). [II. To do again : पुनः करोति.

ITERATE : I. To utter again : पुनः पुनर्वदति (वद्, c. 1.), वक्ति (वच्, c. 2.), etc.

ITERATION : I. Repetition : पुनरुक्तिः. II. Doing again : पुनःक्रिया.

ITINERANT : (1) भ्रमणशीलः (ला, लं) ; (2) भटमानः (ना, नं).

ITINERARY : *भ्रमणवर्णनं and sim. comp.s.

ITINERATE : (1) पर्यटनं करोति ; (2) परिभ्राम्यति (भ्रम्, c. 4.).

ITSELF : स्वयं or स्वयमेव, Sr. Ph. : *the mind i.* चेत एव, Ki. ; *by nature i.* स्वभावेनैव, H. ; *fresh cloud, by i.* केवलोऽपि नवाम्बुदः, R. XI. 80.

IVORY : I. Subs. : गजदन्तः and sim. comp.s ; दन्तः (when meaning clear). II. Adj. : expr. by comp., *swords with pure i. hilts* शुद्धदन्तत्सरूनसीन्, Mah. ; *i. seat* गजदन्तासनं, R. XVII. 21.

IVY : लताविशेषः, *"i.-mantled"* *इव्यावगुण्ठितः (ता, तं).

J

JABBER : जल्पति (जल्प्, c. 1.) : V. TO BABBLE.

JABBERER : जल्पाकः : V. BABBLER.

JABBERING : जल्पितं, प्र- : v. BABBLING.

JACK : I. The tree : (1) पनसः ; (2) कण्टकिफलः. II. The fruit : पनसं. III. A fellow : माणवकः. IV. For boots : *निष्कर्षकः. V. A pike : जलसूचिः. VI. A frame : भारः.

JACK-A-LANTERN : भूतदीपिका ; भूतालोकः.

JACKAL : (1) शृगालः ; (2) गोमायुः ; (3) जम्बूकः ; (4) फेरुः or फेरवः.

JACKANAPES : I. A monkey : q. v. II. Fig. : वानरः.

JACKASS : गर्दभः (both lit. and fig. = blockhead).

JACK-DAW : काकविशेषः.

JACKET : (1) चोलः,-कः ; (2) कूर्पासकः.

JACK-PUDDING : भण्डः : v. BUFFOON.

JADE (subs.) : I. A bad horse : कदश्वः. II. A bad woman : बन्धकी.

JADE (v.) : खेदयति (c. of खिद्) : v. TO TIRE. *J.d* : खिन्नः (न्ना, न्नं) : v. FATIGUED.

JAGGED (adj.) : (1) जर्जरः (रा, रं) ; (2) बन्धुरः (रा, रं) (as of rocks).

JAIL : (1) कारा,-गारं ; (2) चारः,-कः ; (3) बन्धनालयः.

JAIL-BIRD : काराभोगिन् (f. नी) (?) ; भुक्तचारकः (का, कं) (?).

JAILER : (1) काराध्यक्षः ; (2) चारकनायकः ; and sim. comp.s.

JALAP : *जलपं ; रेचकमूलविशेषः.

JAM : *पिष्टमिष्टं, *greengage j.* *हरितकपिष्टमिष्टं.

JAMB : चवयष्टणी (?), A.

JANGLE : v. TO WRANGLE, QUARREL.

JANISSARY : तुरुष्कसैनिकविशेषः.

JANUARY : उत्तरपौषपूर्वमाघसंवादीयुरूपीयवर्षस्य प्रथममासः.

JAPAN : a varnish : *यावनं, -कुङ्कुभः.

JAR (subs.) : I. A vessel : चलिञ्जरः (?), Mah. II. Harsh sound : कर्कशशब्दः. III. Clash, quarrel : q. v. : कलहः. Ph. ; *on the j. or ajar* : अर्धविहृतः (ता, तं).

JAR (v.) : I. Of sounds : विस्वरं करोति. II. To quarrel : q. v.

JARGON : perh. प्रलपितं or प्रलापः.

JARRING (adj.) : (1) कर्णकर्कशः (शा, शं) ; (2) विस्वरः (रा, रं).

JASMINE : (1) मल्लिका (= Arabian j.) ; (2) मालती (= j. grandiflorum) ; (3) जातिः (= 2) ; (4) नवमालिका (double j.) ; (5) कुन्दः (j. pubescens) ; (6) हेमपुष्पिका (= yellow j.). *N. B.* These also indicate the flower, except (5), for which use neuter.

JASPER : जाफ्ं (in Káchári and Assamese dialects).

JAUNDICE : (1) पाण्डुरोगः ; (2) पाण्डुरः ; (3) कामला.

JAUNDICED : I. Lit. : पाण्डुरोगिन् (f. णी). II. Fig. : दूषितः (ता, तं).

JAUNT : I. Subs. : (1) भ्रमणं (= rambling) ; (2) विहारः or विहरणं (for pleasure), *j. in a wood* वनविहरणं, Si. II. Verb : v. TO RAMBLE.

JAUNTY : v. FRESH, LIVELY. *J. car* विहतयानं (?).

JAVELIN : (1) शल्यं ; (2) शूलं ; (3) प्रासः : v. DART.

JAW : I. Lit. : हनुः (नूः), *j.ed* हनुमत् (f. ती) ; *upper, lower j.* उत्तरा, अधरा हनुः, T. A. *Lower j.* : चिबुकं. II. Fig. = mouth : q. v. : *before you fall into my j.s* यावन्मम दंष्ट्रान्तर्गतो न भवान् भविष्यति, P. I. 8. ; *to the j.s of death* यमस्य जम्भयोः, T. A.

JAY : (1) चाषः ; (2) किकिदीविः ; (3) नीलकण्ठः. [III. Zealous : q. v.

JEALOUS : I. Envious : q. v. : ईर्ष्यिन् (f. णी). II. Suspicious : q. v.

JEALOUSLY : (1) ईर्ष्यया ; (2) साभ्यसूयं.

JEALOUSY : (1) ईर्ष्या, Si. XI. 37. ; (2) अभ्यसूया, Ku. III. 4.

JEER (v.) : अवहसति (हस्, c. 1.) : v. TO DERIDE, MOCK.

JEER (subs.) : अवहासः : v. DERISION, MOCKERY.

JEERINGLY : (1) अवहासपूर्वकं ; (2) सोपहासं ; (3) अवहस्य.

JEJUNE : I. Hungry : q. v. II. Dry, meagre : शुष्क (f. ष्का).

JEJUNELY : (1) शुष्कं ; (2) नीरसं ; (3) कर्कशं (?).

JEJUNENESS : (1) शुष्कता ; (2) नीरसता ; (3) कार्कश्यं (?).

JELLY : *जाली, *calve's-foot-j.* *वत्सपादजाली.

JELLY-FISH : *जालीमत्स्यः ; जालीदर्शमी मत्स्यः.

JEOPARD, JEOPARDIZE : संशयस्थं (f. स्थां) करोति : v. TO ENDANGER.

JEOPARDY : संशयः : v. DANGER.

JERK : वि-धुवति (धू, c. 6.) (= to shake : q. v.).

JERKIN : a jacket : चोलः,-कः.

JERUSALEM ARTICHOKE : *दिवाकरमूलः (the plant), -लं (the root).

JESSAMINE : v. JASMINE.

JEST (subs.) : I. Lit. : परिहासः, *jabbering in j.* परिहासविजल्पितं, Sa. II. ; *even in j.* परिहासकथास्वपि, R. IX. 8. II. Object of j. : परिहासास्पदं and sim. comp.s.

JEST (v.) : परिहसति (हस्, c. 1.) ; परिहासं करोति.

JESTER : (1) परिहासयितृ (m.) ; (2) वैहासिकः ; (3) विदूषकः.

JESTINGLY : (1) परिहासेन ; (2) परिहासपूर्वं.

JESUIT : *यिशुदेवः (वा, वं). *J.'s bark* : *पिरुवल्कलं.

JESUITIC,-AL : I. Lit. : expr. by comp. II. Cunning, deceitful : q. v.

JET (subs.) : I. A stone : perh. नीलगोमेदः (comp. gagates). II. Of water : उत्सेकः.

JET-BLACK : घोरकृष्ण (f. ष्णा) (?).

JETTY (subs.) : no equiv. : *भृतिः ; यातिः.

JEW : *यिहुदिः. *J.ess* : *यिहुदिस्त्री and sim. comp.s.

JEWEL : रत्नं : v. GEM.

JEWELLED : (1) by comp. ; (2) मणिमयः (यी, यं) ; (3) रत्नखचितः (ता, तं).

JEWELLER : (1) मणिकारः ; (2) रत्नाजीविन् (m.).

JEWISH : *यिहुदीयः (या, यं).

JIBE (v.) : इतस्ततः चालयति, सं-, (c. of चल्) (?).

JIG : a dance : पञ्चविन्दुप्रसृतिः (?), D. VIII.

JILT (subs.) : चपला (?) ; विप्रलम्भिका (after विप्रलब्धा, Sah. III.).

JILT : (v.) : विप्रलभते (लभ्, c. 1.), *I am clearly j.ed* व्यक्तमस्मि विप्रलब्धा, D. III.

JINGLE (v.) : शिंक्ते (शिञ्ज्, c. 7.) : v. TO TINKLE.

JINGLE (subs.) : शिञ्जा *or* शिञ्जितं : v. TINKLING.

JINGLING (adj.) : (1) शिञ्जिन् (f. नी) ; (2) झणझणायमानः (ना, नं).

JOB (subs.) : I. A work : सामान्यकर्मन् (n.). II. A public transaction for private profit : स्वार्थपरं कार्यं (?). Ph. : *to do a j. for one* i. e. *to kill* शमयति (c. of शम्), Vi. III. 24.

JOBBER : सामान्यकर्मकारिन् (f. णी) (?).

JOCKEY (subs.) : अश्वलालयिकः : v. also GROOM.

JOCKEY (v.) : v. TO CHEAT, DECEIVE : (also of men), *j. and quarrelsome* हासकरः कलहरतिः, Sah.

JOCOSE : I. Of expressions etc : (1) हासकरः (री, रं), etc. (= exciting laughter) ; (2) हासगर्भ (f. र्भा), etc. (= containing laughter) ; (3) विनोदिन् (f. नी) *or* विनोदकरः (री, रं) (= amusing). II. Of persons : परिहासशीलः (ला, लं) ; रसिकः (का, कं) (= witty).

JOCOSELY : (1) परिहासेन ; (2) परिहासपूर्वं.

JOCOSENESS : I. Of style etc. : हासकरत्वं,-ता, etc. II. Of persons : परिहासशीलता etc. Better by adj. : v. JOCOSE.

JOCULAR, JOCULARITY, JOCULARLY : V. JOCOSE,-NESS,-LY.

JOCUND : सरसः (सा, सं). : V. MERRY. [मन्दं मन्दं सर्पति (सृप्, c. 1.).

JOG (v.) : I. To push gently : चालयति (c. of चल्) (?). II. To i. on :

JOG (subs.) : "*to give an invisible j.*" अदृश्यमीषदपसारणं करोति (?).

JOG-TROT : I. Lit. : गजगतिः (?). II. A habitual mode of action : गजगतिः (?).

JOIN (v. t.) : I. To unite : q. v. : युनक्ति *or* योजयति, सं-, आ-, (युज्, c. 7. and 10.), *you have j.ed yourself in great penances* आयोजितस्तपसि महत्यात्मा, K. II. To come to, go over : गच्छति (गम्, c. 1.), याति (या,

c. 2.), एति (इ, c. 2.), etc., *j.ed Judhisthira with his forces* बलेनागाद्युधिष्ठिरं ; *Dhristaketu j.ed the sons of Pandu* धृष्टकेतुरुपागच्छत् पाण्डवान् ; *with the hill-chiefs, j.ed the sons of Pandu* पार्वतीयैर्महीपालैः सहितः पाण्डवानियात् ; *j.ed Durjodhana* दुर्योधनमुपायातौ, Mah. v. 19. 1-17. ; *to j. battle* रणं गच्छति, V. p.

Join (v. i.) : I. Lit. : (1) संयुज्यते (pass. of युज्) (rare) ; (2) by युक्तः (क्ता, क्तं), सं-. II. To take part in : (1) उपागच्छति (गम्, c. 1.) ; (2) उपैति (इ, c. 2.) ; (3) आयाति या, c. 2.).

Joiner : (1) सूत्रधारः ; (2) तक्षन् (m.) (= carpenter : q. v.).

Joint (subs.) : (1) सन्धिः, *j.s are flexible and inflexible* सन्धयश्चेष्टावन्तः स्थिराश्च, Bha. ; *there are three j.s in every toe* एकैकस्यां पादांगुल्यां त्रयस्त्रयः सन्धयः, Bha. ; *out of j.* सन्धिमुक्तः (क्ता, क्तं), Sr. ; (2) पर्वन् (n.) (in plants and animals : also the part between two j.s in a plant : might be applied to a j. of meat), *in every j. of the sugarcane* इक्षोः पर्वणि पर्वणि P. II. p. ; *with j.s rough like those of bamboo* वेणुकर्कशपर्व (f. र्वी), R. XII. 41. ; (5) ग्रन्थिः (= knot). [वियोजयति (c. of युज्).

Joint (v.) : I. To join : q. v. : सन्दधाति (धा, c. 3.). II. To disjoint :

Joint (adj.) : I. Combined : (1) समवेतः (ता, तं) ; (2) संहतः (ता, तं). II. Held in common : साधारण (f. णी), *j. property* साधारणधनं, Da. ; *j.-family property* संसृष्टधनं, Mit ; *j.-stock-company* सम्भूयकारिणः *or* precisely *समवायमूलप्रयोक्तारः. III. Sharing in common : सह- in comp. *j. heir* एकरिक्थिन् (f. नी), M. IX. 162.

Jointly : (1) सह ; (2) समवायेन ; (3) सम्भूय : V. UNITEDLY, TOGETHER.

Jointure : सौदायिकं धनं (?), Mit.

Joist : *कीलकाष्ठं.

Joke (subs.) : (1) परिहासः, *practical j.* *कर्मपरिहासः : V. JEST. ; (2) प्रहासः, *even in j.* प्रहासेऽपि, Ka. v. 20. ; (3) नर्मन् (n.) (= play), *I speak in earnest, no j.* सत्यं ब्रवीमि न नर्म, B. p.

JOKE (v.) : (1) परिहासं करोति; (2) क्रीडति (= to play).

JOKER : (1) परिहासयितृ (m.) ; (2) परिहासवेतृ (m.) ; (3) परिहासकारिन् (m.).

JOKING (subs.) : परिहासः, *away with j.* अलं परिहासेन.

JOKINGLY : (1) परिहासेन ; (2) परिहासपूर्वं.

JOLLITY : आमोदप्रमोदः (?) : V. FESTIVITY, GAIETY.

JOLLY : प्रफुल्लः (ल्ला, ल्लं) : V. MERRY, FINE.

JOLLY-BOAT : no equiv. : केलि-नौः (?).

JOLT, JOLTING (subs.) : (1) उद्घातः, *he went over the pleasant road where there was no j.* ययावनुद्घातसुखेन सोऽध्वना ; (2) क्षोभः (?), R. I. 58.

JOLT (v.) : perh. उद्घातं गच्छति (गम्, c. 1.) : V. TO SHAKE.

JOSTLE : सं-बाधते (बाध्, c. 1.) : V. TO SHAKE.

JOSTLING (subs.) : संबाधा (?), Ki. ; (2) संक्षोभः (= agitation).

JOT (subs.) : कणः : V. IOTA.

JOT (v.) : *j. down* : अभिलिखति (लिख्, c. 6.) (?).

JOTTING (subs.) : *where are my j.s* क्व यन्मयाभिलिखितं.

JOURNAL : पत्रिका (?) : V. also DIARY.

JOURNALIST : पत्रिकालेखकः.

JOURNEY (subs.) : (1) प्रयाणं V. MARCH ; (2) expr. by words given under way, *thus after a few days' j.* इत्यध्वनः कैश्चिदहोभिरन्ते, R. XVI. 35. ; *I wish you a pleasant j.* तव वर्त्मनि वर्ततां शिवं, N. II. 62. *or* शिवास्ते सन्तु पन्थानः, Sa. IV.

JOURNEY (v.) : प्रयाति (या, c. 2.) : V. TO MARCH, TRAVEL.

JOURNEY-MAN : भृतकः, Viv.

JOVIAL : (1) प्रफुल्लः (ल्ला, ल्लं) ; (2) सोल्लासः (सा, सं) : V. MERRY.

JOVIALITY : प्रफुल्लता : V. MIRTH.

JOWL : गण्डः : V. CHEEK.

JOY (subs.) : (1) हर्षः, प्र-, *heavy with j.* हर्षजडः (डा, डं), R. III. 68. ; (2) आनन्दः, *with tears of j.* आनन्दजाश्रुभिः, N. : V. PLEASURE, DELIGHT.

JOY (v.) : I. To rejoice, be delighted : q. v. : हृष्यति (हृष्, c. 4.). II. To delight, give pleasure : q. v. : हर्षयति (c. of हृष्).

JOYFUL : (1) हृष्टः (ष्टा, ष्टं), प्र-, सं- ; (2) आनन्दितः (ता, तं) : v. also DELIGHTFULLY.

JOYFULLY : (1) सानन्दं ; (2) हृष्टचित्तेन ; (3) सोल्लासं.

JOYLESS : (1) निरानन्दः (न्दा, न्दं) ; (2) अहर्षः (र्षा, र्षं) (?).

JOYOUS : (1) सानन्दः (न्दा, न्दं) ; (2) सहर्षः (र्षा र्षं) : v. JOYFUL.

JOYOUSLY : (1) सानन्दं ; (2) सहर्षं : v. JOYFULLY.

JUBILANT : I. Lit. : जयध्वनिं कुर्वत् (f. न्ती). II. Joyful : q. v. : संहृष्ट (f. [ष्टा).

JUBILEE : I. Rapture : प्रहर्षः. II. A season of joy : *"the town was all a j. of feasts"* सर्वं नगरं महोत्सवमयमासीत्.

JUDAICAL : *यिहुदीयः (या, यं). *J.ly* : *यिहुदीयप्रकारेण.

JUDAISM : *यिहुदीयधर्मः ; also *यिहुदीयधर्मासक्तिः.

JUDGE (subs.) : I. Civil : (1) प्राड्विवाकः (the chief j.), *an appeal lies to the c. j. from the decision of a king's employee* नृपाधिकृतकृतः प्राड्विवाकसविधं परावर्तते, Mit. ; (2) अधिकरणिकः, धर्म-, (any j.), *then enters the j. with the merchant and the writer* ततः प्रविशति श्रेष्ठिकायस्थपरिवृतोऽधिकरणिकः, Mr. IX. ; (3) विचारकः, निर्णेतृ (m.), etc. (in gen. sense), *the heads of families, classes, and communities are j.s of the said (actions)* कुलश्रेणिगणाध्यक्षाः प्रोक्तनिर्णयकारिणः, Vri. II. An expert : (1) गुणदोषज्ञः ; (2) विशेषज्ञः ; (3) रसज्ञः (= appreciator).

JUDGE (v. t.) : (1) विचारयति (c. of चर्), *as he j.s* विचारयति येनासौ, Vy. ; (2) विवेचयति (c. of विच्) ; (3) निर्णयति (नी, c. 1.) (= to decide : q. v.) ; (4) संचिन्तयति (चिन्त्, c. 10.) (= to think, consider : q. v.).

JUDGMENT : I. In law : निर्णयः. *N. B.* not विचारः = enquiry, trial. II. Notion, taste : q. v. : विचारः, Ku. v. 42. III. Reason : q. v. विवेकः. IV. Divine : दण्डः (?).

JUDGMENT-DAY : धर्मविचारदिनं (??).

JUDGMENT-HALL : (1) विचारसभा ; (2) धर्मसभा.

JUDICATURE : I. Jurisdiction : अधिकारः. II. Court of j. : धर्माधिकरणं.

JUDICIAL : व्यवहार- in comp., *j. subordination* व्यवहारपराधीनता, Mr. IX. ; *j. proceedings consist of four parts* व्यवहारचतुष्पदः, Vri.

JUDICIALLY : (1) विचार्य ; (2) विचारं कृत्वा.

JUDICIOUS : विवेकिन् (f. नी) : v. DISCREET, CIRCUMSPECT.

JUDICIOUSLY : (1) विवेकेन ; (2) विवेकपूर्वकं ; (3) विविच्य.

JUDICIOUSNESS : विवेकिता : v. DISCRETION, CIRCUMSPECTION.

JUG : कमण्डलुः : v. PITCHER.

JUGGLE (v.) : I. To deceive : मोहयति (c. of मुह्), *j.ing the chief of Malwa with the art of j.ry* इन्द्रजालविद्यया मालवेन्द्रं मोहयन्, D. II. To practice j.ry : इन्द्रजालं करोति, *j.ing men* इन्द्रजालपुरुषाः, D.

JUGGLE (subs.) : I. Lit. : इन्द्रजालं, *this is j.* इदमिन्द्रजालं, Ra. IV. 19. II. Deception : q. v. : माया.

JUGGLER : ऐन्द्रजालिकः, Ra. IV. *His rod* : पिच्छिका, K.

JUGGLERY : (1) इन्द्रजालं ; (2) कुहकं.

JUGULAR : by comp., *j. vein* गलधमनिः, Vi. *The two external j. veins* [मन्ये (f. dual), B. III. 28.

JUICE : रसः, *j. of the date* खर्जूररसः, Bha.

JUICY : (1) रसमयः (यी, यं) ; (2) रसपूर्ण (f. र्णा).

JUJUBE : I. The tree : (1) ब(व)दरः,-री,-रिका ; (2) कर्कन्धुः. II. The fruit : [बदरं, etc.

JULY : उत्तराषाढपूर्वभाद्रसंवादीयुक्पौषवर्षस्य सप्तमो मासः.

JUMBLE (v. t.) : व्यामिश्रयति (मिश्र्, c. 10.) : v. TO MIX, CONFUSE.

JUMBLE (subs.) : सङ्करः (?) : v. CONFUSION, MIXTURE.

JUMP : I. Subs. : झम्पः : v. LEAP. II. Verb : झम्पं ददाति : v. TO LEAP.

JUNCTION : I. Union : q. v. : योगः. II. Of rivers : सङ्गमः. III. Of rail lines : *सङ्गमः, *Kanoo j.* कोणसङ्गमः (?).

JUNCTURE : I. In gen. : सन्धिः, *in the j. of the Treta and Dwápára* त्रेताद्वापरयोः सन्धौ, Mah. II. Of time : क्षणं : v. TIME, OPPORTUNITY.

JUNE : उत्तरज्येष्ठपूर्वाषाढसंवादीयुरूपीयवर्षस्य षष्ठो मासः.

JUNGLE : ज(जा)ङ्गलं, *j. cock* वनकुक्कुटः.

JUNIOR : कनिष्ठ (f. ष्ठा) (lit. and fig.) : v. YOUNG.

JUNIPER : ह्रचभेदः.

JUNK : चीनदेशीयपोतः ; *जङ्कः.

JUNKET : v. SWEETMEAT.

JURIDICAL : expr. by comp., *j. seat* धर्मासनं, Sa. ; *"in j. construction"* [धर्मार्थेन (?).

JURISCONSULT : (1) धर्मज्ञः, M. ; (2) धर्मशास्त्रेषु कुशलः, N. s.

JURISDICTION : अधिकारः, *beyond j.* अधिकारबहिर्भूतः (ता, तं) (?).

JURISPRUDENCE : धर्मः,-शास्त्रं, *promulgators of systems of j.* धर्मशास्त्रप्रवर्तकाः, Y. ; (precisely) *व्यवहारधर्मः.

JURIST : धर्मशास्त्रकुशलः (ला लं), -कोविदः (दा, दं), etc. ; (precisely) *व्यवहारधर्मज्ञ (f. ज्ञा).

JUROR, JURY-MAN : (1) सभ्यः, *the j.s are the examiners of actions* सभ्याः कार्यपरीक्षकाः, Vri. ; (2) सभासद् (m.), P. I. IV.

JURY : सभ्याः (m. pl.), Mit., *the j.-system* सभ्यैः सह विचारविधिः (?).

JUST (adj).) : I. Of men : (1) धार्मिक (f. की) ; (2) न्यायपरायण (f. णा) ; etc. II. Of action etc. : (1) न्याय्य (f. य्या) ; (2) न्यायसङ्गत (f. ता) ; (3) धर्म्य (f. र्म्या) ; etc. III. Exact, proper : q. v.

JUST (adv.) : I. In gen. : by एव, *j. so* एवमेव ; *j. now* इदानीमेव ; *j. here* इहैव, Sa. I. ; *j. the same feature* सैवाकृतिः, U. IV. 23. ; *complaisance is j. proper for affection* उचितमेव दाक्षिण्यं स्नेहस्य, U. III. ; *j. at this moment* अस्मिन्नेव क्षणे, D. v. ; *j. before sunrise* अनुदित एव भास्करे. II. Only : *j. wait a moment* मुहूर्तं तावत्तिष्ठ, Sa. ; *so much sun-shine as is sufficient for lotus-blowing* तावन्मात्रमेवातपं तनोति यावन्मात्रेण कमलोन्मेषो साध्यते, Ku. II. 23. III. = instantly ; now : q. v.

JUSTICE (subs.) : I. Lit. : (1) धर्मः ; (2) न्यायः (= equity). II. Justness : न्याय्यता. III. Just treatment : expr. by circum., *you will*

have j. in his hands *तवसे ते समुचितविचारी भविष्यति. IV. A judge : धर्माध्यक्षः.

JUSTICIARY : (1) धर्माध्यक्षः ; (2) प्राड्विवाकः : v. JUDGE.

JUSTIFIABLE : expr. by circum. : v. TO JUSTIFY.

JUSTIFIABLY : न्यायतः (= justly) : v. RIGHTLY.

JUSTIFICATION : I. Excuse : (मर्षणीयं ?) कारणं, *admitting pleads j.* प्रपद्य कारणं ब्रूते, Mit. II. Absolution : शोधनं or शुद्धिः. [शोधकः.

JUSTIFIER : I. One who defends : expr. by verb. II. Absolver :

JUSTIFY : I. To defend : न्याय्य (f. य्या) इति प्रदर्शयति (c. of दृश्) or प्रतिपादयति (c. of पद्). II. To clear : q. v. : शोधयति (c. of शुध्).

JUSTLY : (1) न्यायतः ; (2) यथान्यायं ; (3) यथार्थतः (= rightly).

JUSTNESS : न्याय्यता : v. JUST, JUSTICE.

JUT (v.) : प्रलम्बते (लम्ब्, c. 1.), *j.ting* प्रलम्ब (f. म्बा). [CHILDISH.

JUVENILE : बाल:- in comp., *j. sports* बालक्रीडाः (m. pl.) : v. YOUTHFUL,

JUVENILITY : कौमारावस्था : v. YOUTHFULNESS.

JUXTAPOSITION : (1) सन्निधानं or सान्निध्यं, -योगः ; (2) सन्निकर्षः.

K

KALE : शाकभेदः ; *कविः.

KALENDAR : V. CALENDAR.

KALIF : *खालपः : v. EMPEROR.

KANGAROO : an animal : *कङ्गरुः.

KEEL : नौकातलं (?) ; *कीलं.

KEEN : I. Sharp : q. v. : तीक्ष्ण (f. क्ष्णा), *k.-pointed* तीक्ष्णाग्र (f. ग्रा) ; *with*

a k. edge तीक्ष्णधारः (रा, रं). II. Severe : q. v. : तीव्र (f. व्रा), *alas, thundering saying with k. impetus* अहह तीव्रसंवेगो वाग्वज्रः, U. I. III. Eager : q. v. IV. In mind : सूक्ष्मबुद्धि (mfn.) : v. also SHARP.

Keenly : (1) तीक्ष्णं v. SHARPLY ; (2) तीव्रं v. SEVERELY, BITTERLY ; (3) अत्यन्तं v. EXCEEDINGLY.

Keenness : I. Sharpness : q. v. : तीक्ष्णता. II. Severity : q. v. : तीव्रता. III. Eagerness : व्यग्रता (= shrewd).

Keen-eyed, Keen-sighted : (1) सूक्ष्मबुद्धि (mfn.) ; (2) दूरदर्शिन् (f. नी) (far-sighted) ; (3) चतुरः (रा, रं).

Keen-sightedness : (1) सूक्ष्मबुद्धिः ; (2) दूरदर्शिता.

Keep (v. t.) : I. To retain : (1) रक्षति, सं-, परि-, अभि- (रक्ष्, c. 1.), *Málaviká is kept out of the sight of His Majesty* मालविका भर्तुर्दर्शनपथाद्रक्ष्यते, Mal. I. ; *to k. counsel* मन्त्रं संरक्षति, Ka. ; *can I k. my tongue now* किमिदानीमहं जिह्वां रक्षितुं समर्थोऽस्मि, V. II. ; (2) धरति *or* धारयति (धृ, c. 1. and 10.) (= to hold), *should k. in mind* हृदि धर्तुमर्हसि, M. n. ; *therefore you k. (it)* तस्मात् स्वयं धारय, Mr. III. II. Fig., to observe : रक्षति, सं-, etc., *to keep a promise* प्रतिज्ञां परिरक्षति, Sca. ; *k.ing of a vow* व्रताभिरक्षा, Ki. III. To preserve : रक्षति, etc., *to k. the hair* केशाग्रां रक्षणार्थाय, Pa. IV. To have : q. v. : रक्षति (? : used in Bengali). Ph. : *have you kept the secret I entrusted* रक्ष्यते भवता रहस्यनिक्षेपः, V. II. ; *to k. daily accounts of receipts and expenses* नित्यमायव्यये अनुतिष्ठति (स्था, c. 1.) (?), Mah. II. 5. 72. ; *to k. bed* शय्यायां तिष्ठति ; *he k.s a school* तस्य विद्यागृहमस्ति ; *to k. bad hours* विलम्बे न शय्यां गच्छति (?).

Keep (v. i.) : I. To last, stay : q. v. : तिष्ठति (स्था, c. 1.). II. To remain, continue : आस्ते (आस्, c. 2.), *to k. crying* रुदन्नास्ते.

Keep back : रक्षति : v. TO WITHHOLD, RESTRAIN.

Keep company : I. To associate : q. v. : संसर्गं करोति. II. To accompany : q. v. : सहचरीभवति (with gen.), N.

KEEP DOWN : निगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) : v. TO CHECK, REPRESS.

KEEP OFF : I. Trans. : निवर्तयति (c. of वृत्): v. TO PREVENT. II. Intrans. : निवर्तते (वृत्, c. 1.) : v. TO OBTAIN.

KEEP ON : न विरमति (रम्, c. 1.) or श्राम्यति (श्रम्, c. 4.) (with inf. or loc.).

KEEP TO : अनुवर्तते (वृत्, c. 4.) : v. TO FOLLOW. Ph. : *k.ing to one's own religion* स्वधर्मवर्तित्वं, Mah. III. 313. 88.

KEEP UP : रक्षति : V. TO KEEP, MAINTAIN, HOLD.

KEEP (subs.) : of a castle : गुप्तिः (?).

KEEPER : I. Lit. : रक्षकः. II. As of a park : पालः,-कः, *k. of a prison* गुप्तिपालकः, Mr. VI. ; (2) rarely by deriv., *dog-k.* श्वगणी, R. IX. 53.

KEEPING (subs.) : रक्षा, अभि-, etc. : v. TO KEEP. *In k. with* : i. e. *agreeing* : संवादिन् (f. नी).

KEEPSAKE : प्रीतिदायः (?), Ram.

KEG : भाण्डविशेषः. [Ki. XVIII. 41. : V. VIEW.

KEN : गोचरः, *beyond the k. of speech and mind* अतीत्य वाचां मनसां च गोचरं,

KENNEL : I. A cot : कुक्कुरशाला (?). II. A pack : दलं.

KERB-STONE : शिरोधोपलः (??).

KERCHIEF : आवरणं (any covering) : v. also HAND-K.

KERNEL : I. Of a fruit : बीजं, *as if its seeds have been thrown out by the k.-eating time* बीजभुजा दलीयं कालेन निष्ठूतमिवास्थियूथं, N. II. Of flesh : गण्डः (?), Bha. III. Fig. : मूलं : V. BOTTOM.

KERNELLY : (1) बीजमयः (यी, यं) ; (2) बीजपूर्ण (f. र्णा).

KESTREL : भासः (?) ; श्येनः (= falcon).

KETCH : पोतविशेषः.

KETTLE : (1) कटाहः ; (2) पिठरः ; (3) कन्दुः.

KETTLE-DRUM : (1) भेरी (large k. ?) ; (2) गुञ्जा (small k. ?).

KEY : I. Of a lock : (1) अङ्कुटः (?) ; (2) कुञ्चिका (?). II. In gen. : उद्घाटकः, *becomes a k. in a locked door* उद्घाटको भवति यन्त्रदृढे कपाटे,

Mr. III. III. Explanation : q. v. : व्याख्या. IV. Key-note : वादित्र (m.), Wilson. V. Of a country : अरघं (?).

Key-hole : अङ्कुटच्छिद्रं and sim. comp.s (??).

Key-stone : *सारप्रस्तरः ; सन्धानप्रस्तरः.

Kibe : (1) पादस्फोटः ; (2) विपादिका.

Kick (v.) : (1) पादेन प्रहरति (हृ, c. 1.), ताडयति (तड्, c. 10.), *or* हन्ति, आ-, (हन्, c. 2.), *k.ed on the head* पदा मूर्ध्नि प्राहरत्, Mah. ; (2) पादं क्षिपति (क्षिप्, c. 6.) (of horses ?).

Kick, Kicking (subs.) : (1) पादप्रहारः ; (2) पदाघातः ; (3) पादक्षेपः (Of [horse ?).

Kid : I. Lit. : छागशावः,-कः and sim. comp.s. II. A child : बालः.

Kidnap : (1) हरति (हृ, c. 1.), *to k. women* नारीं हरति, Mit. : v. also TO STEAL.

Kidnapper : नरहर्तृ, Mit. *K. of women* : स्त्रीहर्तृ (m.), Mit.

Kidnapping (subs.) : नरहरणं, etc., *k. of boys* बालहरणं.

Kidney : वृ(बृ)क्कः-क्का- *or* क्कन् (m.), *the k.s* वृक्कयोर्युगलं, Bha.

Kidney-bean : शि(सि)म्बा (म्बि *or* म्बी) ; शि(सि)म्बिका.

Kill : (1) हन्ति, नि-, (हन्, c. 2.), *k.ed Satrajita in sleep* सुप्तं सत्राजितं जघान, V. p. ; *to k. by poison* विषेण हन्ति, D. IV. ; *let not duty k.ed k. us* मा नो धर्मो हतोऽवधीत्, Mah. III. 313. 128. (वध् only in लिङ् and लुङ्) ; (2) व्यापादयति (c. of पद्), *k. the wretch* दुरात्मानं व्यापादय, Ma. IV. ; (3) मारयति (c. of मृ) (rare), *to k. as they k. animals* पशुमारं मारयितुं, Sa. VI. ; (4) सूदयति, नि-, (सूद्, c. 10.) (= to slay : q. v.) ; (5) नाशयति, वि-, (c. of नश्) (= to destroy : q. v.) ; (6) परलोकं नयति (नी, c. 1.), गमयति (c. of गम्), etc. (= to send to the next world).

Killer : (1) हन्तृ, नि-, (f. न्त्री) ; (2) हन् in comp., *Brahmin-k.* ब्रह्महा, V. s. ; *k. of enemies* शत्रुघ्नः ; (3) घातिन् (f. नी) (gen. in comp.), *bird-k.* पक्षिघाती, V. s. *K. of Madhu* मधुसूदनः. *K. of Naraka* नरकान्तकः.

Killing (subs.) : (1) वधः ; (2) हत्या, *Brahmin k.* ब्रह्महत्या, V. s. ; (3)

वधनं, नि-, *k. of Krishna* कृष्णहननं, M. n.; (4) घातः (rare), *k. of brutes* पशुघात., Mr.; (5) सूदनं, नि- (= slaying).

Kiln : (1) पाकपुटी; (2) आपाकः, *like pots etc. thrown in the k.* आपाके निक्षिप्तस्य घटादिः, V. d.

Kimbo : भुग्न (f. ग्ना), आ- : v. CROOKED, ARCHED (II). [*kin*, मानवकः.

Kin : v. KINDRED (subs. and adj.). When affix, expr. by -कः, *mani-*

Kind (subs.) : I. Race, genus : जातिः. II. Sort : (1) भेदः, *k.s of heroes* नायकभेदाः, Sah.; (2) प्रकारः (of things etc.); (3) -विधः (धा, धं) in comp., *of three k.s* त्रिविधः (धा, धं); *of the same k.* तथाविधः (धा, धं); *of how many k.s* कतिविधः (धा, धं). Ph. : (a) *a kind of* = somewhat : q. v.; (b) *in k.* : i. e. not in money : expr. by the commodity implied.

Kind (adj.) : I. Generous, merciful : (1) दयालु (mfn.), *as if by k. penances* दयालुनेव तपसा, Ki. VI. 27.; (2) दयावत् (f. वती) (of persons only); (3) सदयः (या, यं). Ph. : *k. act* उपकारः v. GOOD (subs.). II. Of words. : (1) प्रियः (या, यं); (2) मधुरः (रा, रं).

Kind-hearted : सदयहृदयः (या, यं), Gi. I. 13. and sim. comp.s.

Kindle (v. t.) : (1) उत्-दीपयति, सं- (c. of दीप्), *k.d the Pandavas with glances* पाण्डवान् सन्दीपयामास कटाक्षपातैः, Mah. II. 67. 42.; (2) सं-धुक्षयति (c. of धुक्ष्) : v. TO INFLAME, LIGHTEN.

Kindle (v. i.) : (1) दीप्यते, उत्-, सं-, (दीप्, c. 4.), *the Raghu chief k.d with rage* क्रुधोऽदीपि रघुव्याघ्रः, B.; (2) संधुक्षते (धुक्ष्, c. 1.) : v. also TO LIGHTEN, TAKE FIRE.

Kindliness : (1) सौम्यता; (2) सौजन्यं (= good nature).

Kindly (adj.) : I. Kindred : सजातीयः (या, यं). II. Soft, gentle; q. v. : सौम्य (f. म्या). III. Kind : q. v. : सदयः (या, यं).

Kindly (adv.) : (1) सदयं, *enjoyed k.* सदयं बुभुजे, R. VIII. 7.; (2) दयापुरःसरं etc.; (3) दयालुतया. *To speak k.* प्रियं *or* मधुरं वक्ति.

KINDNESS : I. The feeling : (1) दया, *show k.* दर्शय दयां, K. ; *(they) feel k. even for them* दयाश्चि तास्वपि, Mah. II. 68. 1. ; *k. is desire for the happiness of all* दया सर्वसुखैषित्वं, Mah. III. 313. 19. ; (2) दयालुता, *out of k. for the poor* दीनदयालुतया, N. I. 143. II. An act of k. : (1) अनुग्रहः v. FAVOUR ; (2) हितं v. GOOD.

KINDRED (subs.) : I. Relationship : (1) बन्धुता ; (2) ज्ञातेयं *or* ज्ञातिभावः *or* ज्ञातित्वं. II. Relatives : (1) बन्धुता (rare), Ki. I. 10. ; (2) बान्धवाः (m. pl.) : v. RELATIVE.

KINDRED (adj.) : *the union of the k. (couple)* समगुणयोगः, R. VI. 85. : v. AKIN (II), CONGENIAL.

KINE : गावः (f. pl.) : v. COW.

KING : (1) राजन् (m.), *great k.* महाराजः, अधिराजः ; *k. of k.s* (gen. Kuvera) राजराजः ; (2) नृपः, भूपतिः, महीपालः, and sim. comp.s.

KINGDOM : I. Lit. : (1) राज्यं, *obtaining the k. bequeathed by his father* गुरुणा दत्तं राज्यं प्रतिपद्य, R. IV. 1. ; *placed (him) in the k.* राज्ये समादधुः, R. XVII. 8 ; (2) राष्ट्रं (= country) ; (3) राजत्वं,-ता (= royal power). II. Fig. : *mineral k.* *धातुसृष्टिः ; *these are the three k.s of nature* *तिस्रो नैसर्गिकपदार्थानां जातयः.

KINGFISHER : मत्स्यरङ्कः(ङ्गः) ; मत्स्याशनः (rare).

KINGLY : I. Lit. : (1) by comp. ; (2) राजकीयः (या, यं). II. Like a king : राजसदृशः (शी, शं) ; राजसन्निभः ; etc.

KING'S-EVIL : a disease : गलगण्डमाला.

KINSFOLK : (1) बान्धवाः (m. pl.) ; (2) बन्धुवर्गः ; etc.

KINSMAN : (1) बन्धुः ; (2) बान्धवः : v. RELATIVE (subs.). [चुम्बितं.

KISS (subs.) : (1) चुम्बनं, *to give a k.* चुम्बनं ददाति, H. *or* अर्पयति, J. ; (2)

KISS (v.) : (1) चुम्बति *or* चुम्बयति, परि-, नि-, आ-, (चुम्ब्, c. 1.), *to k. you* त्वां निचुम्बितुं, Ch. ; *k.ed the darling on the face* प्रियामुखं चुचुम्ब, Ku. ; (2) निंस्ते, परि-, (निस्, c. 2.) (rare). *To k. the lips* अधरं पिबति

(घा, c. 1.) (poet.), Sa. ; *to k. on the head* मूर्द्धनि उपजिघ्रति *or* उपा- *or* आ- (घ्रा, c. 6.), K.

KISSER : (1) चुम्बकः ; (2) परिचुम्बकः (rare).

KITCHEN : (1) पाकशाला ; (2) महानसं, *I am well up in k. work* कुशलोऽस्मि महानसे, Mah. ; (3) रसवती (rare).

KITCHEN-GARDEN : (1) शाकवाटिका ; (2) शाकशकटं (rare).

KITCHEN-MAID : (पाकशालायां नियुक्ता) चेटी.

KITE : I. The bird : चिल्लः. II. The toy : चिल्लः (?) ; भासः, Mah.

KITTEN : मार्जारशावः,-कः and sim. comp.s : v. CAT.

KNACK : कौशलं : v. SKILL, DEXTERITY.

KNAPSACK : *पाथेयभस्त्रा.

KNAVE : धूर्तः : v. ROGUE.

KNAVERY : धूर्तता : v. VILLANY, DECEIT.

KNAVISH : धूर्त- in comp., *k. fellow* धूर्तजनः.

KNAVISHLY : कपटेन : v. DECEITFULLY, DISHONESTLY.

KNAVISHNESS : (1) धूर्तता ; (2) कापट्यं v. DECEITFULNESS.

KNEAD : मर्दयति, सं-, परि-, वि-, (मृद्, c. 10.).

KNEADING-TROUGH : द्रोणिः(णी) (gen. term : not nec. for kneading).

KNEE : जानु (n.), *k.-joint* जानुसन्धिः. [(rare).

KNEE-DEEP : (1) जानुदघ्न (f. घ्नी) ; (2) जानुमितः (ता, तं) ; (3) जानुद्वयस (f. सी)

KNEE-PAN : जानुफलकं, Wilson.

KNEEL : also with *down* : जानुभ्यां महीं गच्छति (गम्, c. 1.) *or* नमति (नम्, c. 1.). *K.ing, k.* etc. is expr. also by जानुभ्यां स्थित्वा, क्षितितलनिहितजानु (mfn.), K., and sim. expr.s.

KNELL : I. Lit. : *प्रेतघण्टा. II. Death, end : q. v.

KNIFE : (1) छुरिका ; (2) कर्तरिका ; (3) दात्रं.

KNIGHT (subs.) : I. A champion : भटः. II. A title : *भटवीरः ; भटः.

KNIGHT (v.) : *भटवीरं *or* भटं करोति ; भटोपाधिं ददाति (दा, c. 3.).

KNIGHT-ERRANT : (1) भटः ; (2) वीरः.

KNIGHTHOOD : I. The dignity : *भटुवीरत्वं ; भटपदं. II. The knights collectively : expr. by pl.

KNIGHTLY : expr by gen. *or* comp. : v. HEROIC.

KNIT (v.): I. To fasten : q. v. : बध्नाति (बन्ध्, c. 9.). II. With needles: सं-सीव्यति (सिव्, c. 4.). III. To connect : q. v. : संयोजयति (c. of युज्). Ph. : *to k. the brows* भ्रुकुटीं बध्नाति.

KNOB : I. A lump : (1) पिण्ड (mn.) ; (2) गण्डः ; (3) गुल्मः ; (4) गेण्डुः (of balls etc.). II. A knot : ग्रन्थिः. [knotty.

KNOBBED, KNOBBY : (1) पिण्डिलः (ला, लं) (?) ; (2) ग्रन्थिलः (ला, लं) (=

KNOCK (v.): आ-हन्ति, सम्-, (हन्, c. 2.) : v. TO STRIKE, BEAT. *K. against* : प्रतिहन्ति (with ins. of the English acc.). *K. down* : (*a*) to fell : पातयति (c. of पत्), *I will k. d. all your teeth* पातयिष्यामि दशनान् वदनादखिलांस्तव, V. p. XVI. 7. ; (*b*) in auction : *आघ्रानं समापयति (c. of आप्). *K. in* or *on the head* (fig.) : समापयति : v. also TO FRUSTRATE. *K. off* : (*a*) to k. out : q. v. : (*b*) in auction : v. K. DOWN (b) ; (*c*) to cease : q. v. *K. out* : (*a*) to fell : पातयति ; (*b*) to force out : बहिष्करोति. *K. under* : v. TO YIELD, SUBMIT. *K. up* : (*a*) to assure : *द्वारे समाहत्य प्रबोधयति (c. of बुध्) ; (*b*) to be k.ed up : परि-क्राम्यति (क्रम्, c. 4.) : v. FATIGUED.

KNOCK, KNOCKING (subs.) : (1) आघातः, सम्- ; (2) अभिघातः.

KNOCKER : of a door : *द्वारताडनी ; द्वाराहतियन्त्रं.

KNOCK-KNEED : (1) संज्ञ (mfn.) ; (2) संहतजानु (mfn.).

KNOLL : सानुः : v. also MOUND.

KNOT (subs.) : I. A tie : (1) ग्रन्थिः, Ku. III. 46. ; (2) बन्धः,-न्धं, M. n. *To tie up the hair in a k.* वेणीं बध्नाति, Mu. ; *having k.ted hair* जटिलः (ला, लं), S. p. II. Of plants : ग्रन्थिः : v. JOINT. III. Fig., bond : q. v. : बन्धः. IV. A cluster, circle : मण्डलं. V. A knotty point :

ग्रन्थिः, *in this work I have carefully inserted k.s here and there* ग्रन्थिरिह क्वचित् क्वचिदपि न्यासि प्रयत्नान्मया, N. xxii. 154.; *to loosen a k.* ग्रन्थिं श्लथीकरोति, N. VI. A bird : पक्षिविशेषः. VII. In ships : *it goes ten k.s an hour* *होरायां पञ्चक्रोशं गच्छति.

Knot (v.) : ग्रन्थिं बध्नाति (बन्ध्, c. 9.).

Knot-grass, Knot-weed : ग्रन्थिमती (?) ; (2) ग्रन्थिदूर्वा (?).

Knottiness : (1) ग्रन्थिलता ; (2) ग्रन्थिमत्ता. [v. knot (v).

Knotty : (1) ग्रन्थिलः (ला, लं) ; (2) ग्रन्थिमत् (f. ती). *K. point* : ग्रन्थिः :

Knout : कशा (?) : v. also scourge.

Know (v.) : (1) जानाति, वि-, सं-, परि-, प्र-, *or* जानीते (ज्ञा, c. 9.) (best equiv.), *every body does not k. everything* न हि खलु सर्वः सर्वं जानाति, Mu. ; *I don't k. how it is propitiated* न जाने कथं साराधिता भवति, V. ; *don't you k. she is Chandrarekha* किं न जानासि सा खलु चन्द्ररेखेति, V. t. ; *did not k. that a long while had passed* महान्तं कालमतिक्रान्तं नाज्ञासीत्, K. ; *you k. how to amuse the queen* जानासि देवीं विनोदयितुं, U. ; *I do not k. any other man except you* त्वां विहाय न जाने पुरुषान्तरं, H. ii. ; (2) वेत्ति (विद्, c. 2.), *k. me to be (your) husband's friend* भर्तुर्मित्रं मां विद्धि, Me. ; *one who k.s all that is to be k.n* विदितसकलवेदितव्यः (व्या, व्यं), V. t. ; (3) अवैति (इ, c. 2.), *I k. your strength* अवैमि ते सारं, Ku. ; (4) अवगच्छति (गम्, c. 1.) (= to find out, understand), *k.ing the body to be reduced to (a subject) of talk (only)* अवगम्य कथीकृतं वपुः, K. ; (5) बुध्यते (बुध्, c. 4.) (= to understand : q. v.).

Knowable : (1) वि-ज्ञेयः (या, यं) ; (2) वेदितव्य (f. व्या) ; etc.

Knowing (adj.) : I. Well-informed : (1) ज्ञानिन् (f. नी) ; (2) विज्ञ (f. ज्ञा). II. Cunning : q. v. : विदग्ध (f. ग्धा). III. Acquainted with : (1) ज्ञ (f. ज्ञा), अभि-, in comp., *k. Shastras* शास्त्रज्ञः ; (2) -विद् (mfn.) in comp., *k. Veds* वेदविद् (mfn.).

Knowingly (adv.) : (1) by pres. part., *who did not k. release Janaki*

सुमीच जानन्नपि जानती न यः:, Si. ; (2) ज्ञानतः ; (3) ज्ञानात् ; (4) ज्ञानपूर्वं, Ram.

Knowledge : (1) ज्ञानं, *k. is comprehension of truths* ज्ञानं तत्त्वार्थसम्बोधः, Mah. ; *false k.* मिथ्याज्ञानं, S. ; *k. is a burden without action* ज्ञानं भारः क्रियां विना, H. ; *light of k.* ज्ञानप्रदीपः, D. ; *k. of one's feelings* भावज्ञानं, Mah. iii. [in this sense, gen. expr. by verb.] ; (2) विद्या (= gen. learning), *one destitude of k. is a beast* विद्याविहीनः पशुः, J. ; *k. of weapons and sciences* विद्या शस्त्रस्य शास्त्रस्य, H. ; (3) संविद् (rare), *Lord of k.* संविदामीशः, Ki. Ph. : *to come to the k. of* श्रुतिं आयाति, etc. ; *or has it come to the k. of the spy-eyed king* चारेक्षणस्य नृपतेः श्रुतिमागतो वा, Mr. ix. 9. ; *to have a k. of* जानाति, अभि- v. acquainted ; *carnal k.* भोग, सं-, V. t. ; *with, without my k.* (= informing, not i. me) मां विज्ञाप्य, अविज्ञाप्य, (= I knowing, not k.) ; वि-ज्ञाते, अविज्ञाते मयि *or* मत्प्रत्यक्षं, मदसमक्षं.

Known (adj.) : i. e. celebrated, renowned : q. v. : प्रसिद्ध (f. द्धा). *Well-k.* : सुप्रसिद्ध (f. द्धा). *Ill-k.* : अप्रसिद्ध (f. द्धा).

Known, be : (1) by ज्ञातः (ता, तं), *is it k. that* ज्ञातो नु किं, Mr. ix. 9. ; (2) by विदितः (ता, तं), *be it k. to your excellent Majesty* विदितमस्तु देवपादानां, Sa. vi. ; (3) by प्रसिद्ध (f. द्धा) (of what is well-k.), *if God is well-k. from peoples' souls* यदि लोके ब्रह्मात्मत्वेन प्रसिद्धमस्ति, S. i. 1.

Known, become : प्रथते (प्रथ्, c. 1.), *afterwards k. among people by her name* प्रजासु पश्चात् प्रथितं तदाख्यया, Ku. v. 7.

Known, make : I. To disclose : q. v. : प्रकाशीकरोति. II. To inform : q. v. : विज्ञापयति (c. of ज्ञा).

Knuckle : पर्वन् (n.), R. xii. 41. ; अङ्गुलिसन्धिः etc.

Knurl, Knurly : v. knot, knotty.

Koran : *कोरानं.

L

Label (subs.) : *लिपपत्रं ; बीजकं, Monier Williams.

Label (v.) : *लिपपत्रं सञ्जयति (c. of सञ्ज्).

Labial : I. Adj. : औष्ठ्य (f. ष्ठ्या). II. Subs. : औष्ठवर्णः ; औष्ठ्य.

Laboratory : of chemists : *कर्मकुलं and sim. comp.s.

Laborious : I. Requiring labour : (1) श्रमसाध्य (f. ध्या) ; (2) प्रयासकरः (री, रं) and sim. comp.s. II. Industrious : q. v. : परिश्रमिन् (f. णी).

Laboriously : (1) परिश्रमेण ; (2) श्रमपूर्वं ; (3) सप्रयासं. [q. v.

Laboriousness : I. Toilsomeness : प्रयासकरता ; etc. II. Industry :

Labour (v.) : I. To toil : (1) परिश्रमं करोति ; (2) आयासं करोति. II. To work : कर्म करोति. III. To strive : यत्नं *or* उद्योगं करोति. IV. To be in travail : प्रसवावस्थायां वर्तते. V. To l. under, suffer : बाध्यते (pass. of बाध्) *or* बाधितः (ता, तं).

Labour (subs.). I. Toil : (1) श्रमः, परि-, *languid with l.* परिश्रमक्लान्त (f. न्ता), Ki. iv. 17. ; (2) आयासः *or* प्रयासः (= exertion), *then why vain l.* तत् किं वृथाप्रयासेन, P. II. Work : q. v. : कर्मन् (n.). III. Of childbirth : प्रसवावस्था (the state) ; प्रसववेदना (of the pains).

Laboured (adj.) : (1) श्रमसिद्ध (f. द्धा) (?) ; (2) आयाससिद्ध (f. द्धा) (?).

Labourer : (1) कर्मकरः, *will do work like l.s* कर्म कर्मकरवत् करिष्यति, Si. ; (2) कर्माजीवः ; (3) कर्मजीवी, *artisans and l.s* शिल्पिनः कर्मजीविनश्च, V. s.

Laburnum : सुन्दरहरिद्रविशेषः ; *स्वावण्णः.

Labyrinth : *दुर्ज्ञाननिर्गमा वाटी *or* वाटिका.

Labyrinthian, Labyrinthine : अतिगहनः (ना, नं) (?).

Lac : I. The substance : (1) लाक्षा ; (2) अलक्तं ; (3) जतु,-कं (n.). II. The number : लक्षं.

Lace (subs.) : I. A string or cord : सूत्रं. II. A fabric : *सूत्रजालं.

Lace (v.) : *सूत्रजालेन मण्डयति (मण्ड्, c. 10.), "*l.d with silver*" *रजतजालमण्डित: (ता, तं) : v. also TO FASTEN.

Lacemaker : *जालकर्मकर: ; सूत्रजालकार:. [Sr.

Lacerate : भिनत्ति (भिद्, c. 7.) : v. TO REND, TEAR. *L.d. wound* भिन्नं,

Laceration : I. The act : (1) भेदनं ; (2) विभेद: ; (3) विदारणं ; (4) पाटनं, वि-. II. The breach made : भेद:, वि-.

Lack (subs.) : अभाव: : v. WANT, DEFICIENCY.

Lack (v.) : expr. by subs. : v. TO WANT, DEFICIENT.

Lack-a-day : अहो दुर्दिनं : v. ALAS.

Lack-brain : निर्बुद्धि (mfn.) : v. FOOL.

Lackey : चेट: (= SERVANT).

Laconic : (1) लघु (mfn.) ; (2) संक्षिप्त (f. प्ता) (= concise).

Laconically : (1) लाघवेन ; (2) सलाघवं ; (3) संक्षेपेण (= concisely).

Laconism : I. The style : लाघवं, Ki. II. A saying : लघूक्ति: etc.

Lacquer (Lacker) (subs.) : *लाक्षकं (लाक्षा = lac).

Lacquer (Lacker) (v.) : *लाक्षकेन लिम्पति (लिप्, c. 6.).

Lacteal, Lacteous : क्षीरिन् (f. णी). *L. vessel :* अन्नरसवाहि स्रोतस् (n.), after Bha.

Lad : (1) बाल: v. BOY ; (2) अर्भक: (?).

Ladder : सोपानं, -मार्ग:, -पथ:, R. VI. 3.

Lade : v. TO LOAD. *L.n* = loaded : v. LOAD. *L. out :* v. TO LADLE.

Lading (subs.) : expr. by भाण्डं : v. FREIGHT, CARGO.

Ladle (subs.) : दर्वि: *or* दर्वी, *giving two l.s of rice* ओदनस्य दर्वीद्वयं दत्वा, D. VI. *Sacrificial l. :* स्रुवं, Vi.

Ladle (v.) : *l. out* दर्व्या बहिष्करोति.

Lady : I. Corresponding to lord : (1) ईश्वरी, *l. of life* प्राणेश्वरी ; (2) देवी (in addressing), *L. Kádambari* देवी कादम्बरी. II. Mistress : q. v. : स्वामिनी. III. A good woman : (1) आर्या ; (2) gen. expr. by वनिता,

प्रमदा, etc., *ladies go the way of their husbands* प्रमदाः पतिवर्त्मगाः, Ku. IV. 33. V. WOMAN.

LADY-DAY : *ईशीपर्वन् (n.).

LADY-LIKE : आर्यः (र्या, र्यं) : v. also NOBLE.

LADYSHIP : ईशी, "देव्या.......परिचर्यासक्तं", K. II.

LADY'S MAID : प्रसाधिका, R. VII. 7. ; चलकर्णी, M. n.

LAG (v.) : मन्दायते (nomi.) : v. also TO LOITER.

LAGGARD, LAGGING (adj.) : मन्दकर्मन् (mfn.) (?) : v. IDLER, LOITERER.

LAGOON : (1) अनूपः (= marsh) ; (2) पल्वलं (= shallow pond).

LAIC : by comp. *or* gen. : v. LAYMAN.

LAIR : (1) निलयः (= abode) ; (2) बिलं (= den).

LAIRD : v. LORD, LEADER.

LAITY : (1) गृहस्थाः (m. pl.) (?) ; (2) प्राकृताः (m. pl.) (= common people).

LAKE : (1) ह्रदः, *in a deep l.* ह्रदे गभीरे, N. ; (2) सरस् (n.), -सरः, *the l. called Achchhoda* अच्छोदं नाम सरः, K. [मेषशावामिषं and sim. expr.s.

LAMB : I. The animal : मेषशावः and sim. comp.s. II. The flesh :

LAMBENT : प्रलम्बः (f. म्बा) (?) (comp. लम्ब with L. *lambo*).

LAMBKIN : क्षुद्रमेषशावः and sim. expr.s.

LAME (adj.) : I. Lit. : (1) खञ्ज (f. ञ्जा) ; (2) पङ्गु (mfn.) : (3) स्रोडः (डा, डं) *or* स्रोरः (रा, रं) (rare). *To be l.* खञ्जति (खञ्ज्, c. 1.) II. Imperfect, weak : दुर्बलः (ला, लं).

LAME (v.) : (1) खञ्जीकरोति ; (2) by adj.

LAMELY : I. Lit. : खञ्जवत्. II. Imperfectly : असम्यक्. [v. : दुर्बलता.

LAMENESS : I. Lit. : (1) खञ्जता ; (2) पङ्गुता ; etc. II. Weakness : q.

LAMENT (v.) : (1) वि-लपति (लप्, c. 1.), *the chief of Kosala thus l.ing* विलपन्निति कोशलाधिपः, R. VIII. 70. ; (2) क्रन्दति (क्रन्द्, c. 1.) v. TO CRY ; (3) रोदिति (रुद्, c. 2.) v. TO WEEP ; (4) शोचति, अनु-, (शुच्, c. 1.) v. TO GRIEVE ; (5) परिदेवयते (देव्, c. 10.) (rare), Ram. II. 85. 15.

LAMENT (subs.) : v. LAMENTATION.

LAMENTABLE : I. Deplorable : शोचनीयः (या, यं) or शोच्य (f. च्या), अनु-. II. Mourning : by comp., "*l. eye*" शोकचक्षुः ; *by the l. words* परिदेवितावचरैः, Ku. IV. 25.

LAMENTATION : I. Bewailing. : (1) विलापः ; (2) परिदेवनं or परिदेवितं (rare) ; (3) रोदनं (= weeping). II. In pl., a book of the Bible : *विलापकाव्यं. [comp.s.

LAMENTED (adj.) : as = dead : स्वर्गीयः (या, यं) (= heavenly) and sim.

LAMINA : शकलं (??) : v. PLATE, SCALE.

LAMINATE,-D : शकलिन् (f. नी) (?) : v. also PLATED.

LAMP : दीपः प्र-, *like the moving flame of a l.* सञ्चारिणी दीपशिखेव, R. VI. 17. : v. also LIGHT.

LAMP-BLACK : (1) कज्जलं ; (2) दीपकिट्टं (rare).

LAMP-STAND : (1) दीपवृक्षः ; (2) प्रदीपपादपः.

LAMPOON (subs.) : *निन्दालेखः ; अपवादग्रन्थः.

LAMPOON (v.) : *निन्दालेखपात्रं करोति ; प्रच्छन्नं अपवदति (वद्, c. 1.).

LAMPREY : कुचिका (??) ; मत्स्यविशेषः.

LANCE (subs.) : (1) कुन्तः ; (2) प्रासः : v. DART.

LANCE (v.) : (कुन्तेन) विध्यति (व्यध्, c. 4.) : v. TO PIERCE.

LANCER : कुन्तपाणिः and sim. comp.s.

LANCET : शलाका, *l.s are of various shapes and for various purposes* शलाकायन्त्राणि नानाप्रकाराणि नानाप्रयोजनानि, Sr.

LANCET-WINDOW : *शलाकाग्रगवाक्षः.

LAND (subs.) : I. Opp. to water : स्थलं, *proceeded by l.* प्रतस्थे स्थलवर्त्मना, R. IV. 60. II. Any portion of it : भूमिः or भूः, *grant of l.* भूदानं, He. III. Soil : q. v. : भूमिः or भूः, *shall till low l. where water accumulates* निम्नां हि वाहयेद्भूमिं यत्र विश्राम्यते जलं, Pa. IV. L.ed property : भूः or भूमिः. V. A country : q. v. : देशः.

LAND (adj.) : by comp., *l.-lotus* स्थलपद्मं ; *l.-war* स्थलविग्रहः, H. III. ; *l.-gods* भूमिदेवाः, Ma. : for dif. v. LAND (subs.).

LAND (v.) : I. Trans. : अवतारयति (c. of तॄ). II. Intrans. : अवतरति (तॄ, c. 1.) : V. TO DISEMBARK.

LANDED (adj.) : expr. by comp., *l. proprietors* भूस्वामिनः.

LANDING (subs.) अवतरणं or उत्तरणं. *L. place* : तरः,-स्थानं.

LANDLADY : I. Of a house : गृहस्वामिनी (?). II. Of land : भूस्वामिनी (?).

LANDLORD : I. Of a house : गृहस्वामिन् (m.). II. Of land : भूस्वामिन् (m.), etc.

LANDMARK : (1) सीमाचिह्नं or सीमालिङ्गं, *shall always cause these public l.s* प्रकाशचिह्नान्येतानि सीमायां कारयेत् सदा, Vri.

LANDRAIL : पक्षिविशेषः.

LANDSCAPE : I. Scene : q. v. : भूभागः. II. A picture : *to print l.s* *मनोहरभूभागान् चित्रयति. *"L. gardening"* *मनोहरोद्यानरचना.

LANDSHIP : अन्तरपिणी भूमिः (?).

LANDTAX : भूमेः करः ; भूकरः (?).

LANDWARD : स्थलाभिमुखं : V. TOWARDS.

LANE : (1) गलिः (?) ; (2) कुपथः.

LANGUAGE (subs.) : I. Lit. : (1) भाषा, *proficiency in the l.s of all countries* निखिलदेशीयभाषापाण्डित्यं, D. ; (2) वाच् (f.) (= speech), *formerly they also had l. like men* एतेषामपि पुरा पुरुषाणामिव वागासीत्, H. ; *to render into the Persian l.* पारसीभाषां करोति, Raj. II. Diction : (1) भारती, सरस्वती, etc., *l. perspicuous but deep* प्रसन्नगम्भीरपदा सरस्वती, Ki. ; (2) उक्तिः, वाक्यं, etc., *picturesqueness of l.* उक्तिवैचित्र्यं, Kav. III. Words, speech : q. v. : वचस्, *with haughty l.* वचोभिरुद्धतैः, Ki.

LANGUID : (1) म्लानः (ना, नं), *she looks l. from love* मदनम्लानेयमालक्ष्यते, Sa. ; (2) ग्लानः (ना, नं), परि-, Ki. II. 2. ; (3) क्लान्त (f. ना), परि-, *the waist (has become) very l.* मध्यः क्लान्ततरः, Sa. III. 12.

LANGUIDLY : क्लान्तः (न्ता, न्तं), etc. : v. also WEAKLY.

LANGUIDNESS : (1) म्लानि: ; (2) ग्लानि: ; (3) क्लान्ति:, परि-.

LANGUISH : (1) सीदति, अव- v. TO DROOP, FADE ; (2) क्लाम्यति, परि- v. WEARIED ; (3) क्षीयते (pass. of क्षि) v. TO WASTE ; (4) म्लायति (म्लै, c. 1.) (rare) ; (5) ग्लायति (ग्लै, c. 1.) (rare).

LANGUISHING (adj.), LANGUISHINGLY : v. LANGUID, LANGUIDLY.

LANGUOR : (1) म्लानि: ; (2) ग्लानि: ; (3) क्लान्ति:, परि-.

LANK : I. Loose : q. v. : शिथिल: (ला, लं). II. Lean : q. v. : कृश: (शा, शं). III. Languid : q. v.

LANKNESS : (1) शिथिलता (= looseness) ; (2) कृशता (= leanness).

LANKY : v. LANK.

LANTERN : *लण्ठन: : v. also LAMP, LIGHT.

LANTERN-JAWED : क्षीणवदन: (ना, नं) and sim. comp.s.

LAP (subs.) : I. Of a garment : अञ्चल (mn.). II. Of the body : (1) क्रोडं ; (2) अङ्क: ; (3) उत्सङ्ग:.

LAP (v.) : I. To lick : q. v. : लेढि (लिह्, c. 2.). II. To overlap : q. v. : वेष्टयति, परि-, (वेष्ट्, c. 10.).

LAP-DOG : *अङ्ककुक्कुर: ; क्रोडकुक्कुर:.

LAPFUL OF (= adj.) : अङ्कपूर्णं (f. र्णा) and sim. comp.s.

LAPIDARY : *उपलशोधक: ; रत्नसम्मार्जक:.

LAPIS LAZULI : (1) नीलोपल: ; (2) असिताश्मन् (n.).

LAPPET : अञ्चल (mn.) (?).

LAPSE (subs.) : I. Flow, motion : q. v. : गति:. II. A failing : स्खलितं. [III. Fall : q. v. : पात:.

LAPSE (v.) : I. To pass : q. v. : याति (या, c. 2.). II. To err : स्खलति (स्खल्, c. 1.). III. To fall : q. v. : पतति.

LAPSTONE : *अङ्कोपल: and sim. comp.s.

LAPWING : (1) कोयष्टि:,-क: ; (2) पङ्कीर:.

LARBOARD : नावो वामभाग:.

LARCENY : चौर्यं : v. THEFT.

LARCH : *नारवः ; द्रुमविशेषः.

LARD (subs.) : शूकरमेदस् (n.) and sim. comp.s.

LARD (v.) : I. To grease : q. v. II. To fatten : q. v.

LARDER : खाद्यगृहं and sim. comp.s (?).

LARGE : I. In size or extent : (1) बृहत् f. ती), *a l. wrapper* बृहद्बृहतिका, Ki. ; *with l. halls of precious stones* बृहन्मणिशिलाशालः (ला, लं), Kn. ; (2) विशालः (ला, लं), *a l. silk-cotton tree* विशालः शाल्मलीतरुः, H. ; *his eyes l.* विशाले तस्य लोचने, Ri. ; (3) विपुलः (ला, लं), *and the world is l.* विपुला च पृथ्वी, Ma. ; *a l. river* विपुला नदी, Mah. ; (4) महत् (f. ती), *having l. arms* महाभुजः (जा, जं), R. ; *a very l. fish* सुमहान्मत्स्यः, Mah. ; (5) पृथु (f. थुः or थ्वी) ; (6) पृथुलः (ला, लं) ; (7) व्यूढः (ढा, ढं) ; (8) उरु (f. रुः or र्वी). II. Fig., noble, far-sighted : बृहत् (f. ती), *l.-hearted :* बृहन्मनस् (mfn.), Ki. III. Numerous, populous : महत् (f. ती), *of the very l. army of the Savaras* अतिमहतः शबरसैन्यस्य, K. ; *although (his) seraglio was l.* अवरोधे महत्यपि, R. IV. Abundant, ample : q. v. : विपुलः (ला, लं). V. Diffuse : q. v. : विपुलः (ला, लं), *in neither very concise nor very l. writing* नातिलघुविपुलरचनाभिः, V. m. Ph. : *at l. :* (*a*) without restraint : स्वेच्छाधीनः (ना, नं) ; (*b*) diffusely : विस्तरशः.

LARGE-HEARTED : (1) बृहन्मनस् (mfn.), Ki. ; (2) विपुलहृदयः (या, यं), J.

LARGELY : बहु : v. COPIOUSLY, DIFFUSELY.

LARGENESS : (1) बृहत्त्वं, *from (my) l.* बृहत्त्वात्, Mah. ; (2) विशालता ; (3) विपुलता ; (4) महत्त्वं ; (5) पृथुता ; (6) पृथुलता : v. LARGE.

LARGESS : दानं : v. PRESENT, GIFT.

LARGISH : किञ्चिद्बृहत् (f. ती) : v. LARGE, SOMEWHAT.

LARK : I. The bird : (भा)भरद्वाजः. II. Frolic : केलिः.

LARVA : कीषः(शः) (??).

LARYNX : (1) कण्ठनालः(ली) ; (2) ककः (rare).

LASCIVIOUS : लम्पटः (of men) : v. LUSTFUL.

LASCIVIOUSLY : (1) कामपीततया ; (2) कामचक्षुषा (in looking) ; (3) by सकामः (मा, मं), Ram. : v. also LUSTFULLY.

LASCIVIOUSNESS : लाम्पट्यं : v. also LUST.

LASH (subs.) : I. The instrument : कशा(षा). II. Its stroke : (1) कषाघातः ; (2) कशाताडनं : etc.

LASH (v.) : I. To strike with a l. : कशया हन्ति, आ-, अभि- (हन्, c. 2.) : v. TO BEAT, LASH (II). II. Fig., to satirize : वाक्सायकैः तुदति (तुद्, c. 6.) or भिनत्ति (भिद्, c. 7.). III. To throw up : उत्क्षिपति (क्षिप्, c. 6.). IV. To fasten : q. v. : बध्नाति (बन्ध्, c. 9.).

LASSITUDE : (1) ग्लानिः v. LANGUOR ; (2) तन्द्रा v. SLOTH.

LAST (subs.) : *मूलपादुका ; पादुकाच्छिद्रं.

LAST (adj.) : I. Final : (1) अन्त्य (f. न्त्या) or अन्त- in comp., *l. syllable* अन्त्याक्षरं ; *to the l.* अन्तपर्यन्तं ; *at l.* अन्ते [शेषे or अवशेषे used in this sense in Bengali, but I do not remember any instance in Sanskrit] ; (2) चरमः (मा, मं), *nor the l.* नापि चरमः, D. s. ; (3) पश्चिमः (मा, मं), *getting up at the l. watch* यामे उत्थाय पश्चिमे, Mah. ; *l. order of (their) master* भर्तुः पश्चिमाज्ञा, R. XVII. 8. II. Preceeding : (1) पूर्वः (र्वा, र्वं) (= former) ; (2) गतः (ता, तं) (= past), *l. year* गतवर्षः. Ph. : *l. evening* ह्यः प्रदोषे v. YESTERDAY.

LAST (adv.) : v. LASTLY. *L.-born* : जघन्यजः (जा जं) (rare).

LAST (v.) : तिष्ठति (स्था, c. 1.), *l.s one moment* तिष्ठत्येकक्षणं, V. II. 1. ; *l.ing but one moment* क्षणमात्रस्थायिन् (f. नी), M. n. : v. TO REMAIN.

LASTING (adj.) : (1) स्थायिन् (f. नी) ; (2) स्थास्नु (mfn.), *l. fame* स्थास्नु यशः, Ki. II. 19. ; (3) चिरस्थायिन् (f. नी) (= l. long).

LASTINGLY : expr. by adj. or comp.

LASTLY : (1) चरमं or चरमतः ; (2) पश्चिमतः (rare) ; (3) अन्ततः (?).

LATCH : छिद्रः (?) ; अर्गलः (= bolt).

LATCHET : of a shoe : सूत्रं (??) ; बन्धनी (??).

LATE (adj.) : I. Long delayed : expr. with विलम्बेन or चिरेण. *the summer is l. this year* *अस्मिन् वर्षे चिरेणागतो निदाघः. II. Far advanced : परिणतः (ता, तं), *l. in the day* परिणते दिवसे. Ph. : *at l. hours (of night)* अकाले or (१) विरंसाकाले, D. III. Departed, out of office : पूर्वतन (नी, नं). IV. Not long past : expr. with इतः किञ्चित्पूर्वं, L. r. : (1) परः (रा, रं) ; (2) अधस्तन (नी, नं) (of persons or things in position), *l.r than the works......* इत्यागामधस्तनः, Mahesha. V. Deceased : q. v.

LATE (adv.) : I. At an advanced time : (1) विलम्बेन ; (2) चिरेण. Ph. : *sooner or l.r* अद्य श्वो वा ; *too l.* अतीतकालः (ला, लं), वि-, R. v. 14. II. Lately : q. v. III. Far in the night : अकाले or असमये. Ph. : *of l.* : अधुनातनकाले ; (2) इदानीन्तनकाले ; (3) अधुना (= now : in connection with *formerly*).

LATELY : (1) इदानीमिव (?) ; (2) किञ्चित्पूर्वं.

LATENESS : expr. as described under *late.*

LATENT : निगूढः (ढा, ढं) : v. HIDDEN, INVISIBLE.

LATERAL : (1) by comp. v. SIDE ; (2) पार्श्विकः (की, कं).

LATERALLY : पार्श्वतः : v. SIDEWISE.

LATH : सूक्ष्मफलकः, Monier Williams.

LATHE : (1) कुन्दः ; (2) भ्रमि (मः). [v. FOAM.

LATHER (subs.) : फेनः (the exact sense being determined by context) :

LATHER (v.) : फेनायते : v. TO FROTH.

LATINIST : *लाटिनभाषाभिज्ञः, -विशारदः, etc.

LATINITY : *विशुद्धलाटिनं ; लाटिनं will often do.

LATITUDE : I. Geo. : अक्षांशः, Su. com. ; अक्षभागः, Gan. Ph. : *place of no l.* निरक्षो देशः ; *they have no l.* तासु नाक्षत्रोऽस्तिरिष्यते, Su. XII. 42. ; *celestial l.* विक्षेपः, Su. II. Breadth : q. v. III. Laxity, freedom : गुरुलाघवं (??).

LATITUDINAL : expr. by comp., *l. difference* भचभेदः.

LATITUDINARIAN : *शिथिलधर्मभक्तः (क्ता, क्तं).

LATITUDINARIANISM : *शिथिलधर्मभक्तिः.

LATTER (adj.) : उत्तरः (रा, रं) (in all the senses) : v. FORMER ; SUBSEQUENT.

LATTERLY : परेण (= afterwards : ?) : v. (OF) LATE.

LATTICE : Ph. : *l. window* जालमार्गः ; *l.-work* जालकर्मन् (n.).

LAUD (v.) : प्रशंसति (शंस्, c. 1.) : v. TO PRAISE, CELEBRATE.

LAUDABLE : प्रशस्य (f. स्या) : v. PRAISEWORTHY, EXCELLENT.

LAUDABLENESS : (1) प्रशस्यता ; (2) प्रशस्तता ; (3) उत्कृष्टता (= excellence).

LAUDABLY : (1) प्रशस्तं ; (2) by comp. *or* circum.

LAUDANUM : *अहिफेनरसः.

LAUDATION : प्रशंसा(प्रशस्ति)वचनं, Mr. : v. PRAISE..

LAUDATORY : (1) प्रशंसक (f. सिका) ; (2) स्तावक (f. विका).

LAUGH (v.) : हसति (हस्, c. 1.), *l.ed violently* स्तनवच्चाट्टहास, V. p. ; *the ladies l.ed* जहसुरङ्गनाः, K. ; *he l.s at Dasanana and others* दशाननादीन् हसत्यसौ, Si. I. 71. ; *to l. at* हास्यं, Vi. III. 28. : v. also TO SMILE, DERIDE. Ph. : *to l. down* or *out* अप(व)हसति ; *to l. in the shelves* अन्तर् हसति.

LAUGH, LAUGHING (subs.) : (1) हास्यं ; (2) हासः ; (3) हसितं (rare).

LAUGHABLE : (1) हासकरः (री, रं) ; (2) हास्यजननः (नी, नं) ; etc..

LAUGHABLY : expr. by adj. *or* circum.

LAUGHING-STOCK : (1) हास्यास्पदं ; (2) हास्यपात्रं ; etc. : v. OBJECT.

LAUGHTER : हासः : v. LAUGH (subs.).

LAUNCH (v.) : I. Of vessels : वाहयति (c. of वह्). II. To level : क्षिपति (क्षिप्, c. 6.). III. To expatiate : प्रपञ्चयति (पञ्च्, c. 10.).

LAUNDRESS : वस्त्रधाविका (?) : v. WASHERWOMAN..

LAUNDRY : धावनशाला (?) ; रजकगृहं (?).

LAUREATE : I. Lit. : *नारत्नमालिन् (f. नी). II. Fig. : कविन् (f. वी) (?).

LAUREL (subs.) : *लारल (use m. for tree, n. for ornament).

LAURELED, LAURELLED : *लारलभूषित: (ता, तं) and sim. comp.s.

LAVA : *उद्गार: ; वाष्पोद्गार:.

LAVATORY : I. A place : *प्रक्षालनस्थानं. II. A wash : q. v.

LAVE : प्रक्षालयति (क्षल्, c. 10.) : v. TO WASH, BATHE.

LAVENDER : *l. water* *लावन्दरजलं.

LAVER : प्रक्षालनपात्रं (?) and sim. comp.s.

LAVISH (v.) : (1) वर्षति (वृष्, c. 1.) (= to shower), K. ; (2) अवकिरति (कॄ, c. 6.) (= to scatter down) : v. also TO PEND.

LAVISH (adj.) : I. Prodigal, wasteful : q. v. : अतित्यागिन् (f. नी). II. Wild, unrestrained : q. v. III. In moderate : अपरिमित: (ता, तं). IV. Bestowing much : expr. by verb.

LAVISHLY : अपरिमितं (= immoderately). *To give l.* : v. TO LAVISH.

LAVISHNESS : अतिव्यय: : v. PRODIGALITY.

LAW : I. A command : शासनं. II. Natural : नियम: (?). III. Statute : विधि: (?). IV. Jurisprudence : q. v. Ph. : *l. asks you* व्यवहारस्त्वां पृच्छति, Mr. IX. ; *who has come to l. against me* केन सह मम व्यवहार:, Mr. v. ACTION, TO INFORM ; *against (the common) l.* श्रुतिविरुद्धं or श्रुत्यपेतेन मार्गेण ; *l.-breaker* विधिभेदक: (?) (after स्थितिभेत्ता).

LAW-BOOK : स्मृतिशास्त्रं (used of Hindu l.s) ; *विधिग्रन्थ:.

LAWFUL : (1) वैध: (धी, धं) (?) ; (2) न्याय्य (f. य्या) (= just).

LAWFULLY : विध्यनुसारेण (?) ; न्यायत: (= justly).

LAWFULNESS : (1) वैधता (?) ; (2) न्याय्यता (= justness).

LAWGIVER : विधिप्रवर्तक: (?) ; स्मृतिकार: (only of the Smritis).

LAWLESS : I. Lit. : अवैध: (धी, धं) (?). II. Unrestrained : अनियमवत् (f. [वा).

LAWLESSLY : expr. by adj.

LAWLESSNESS ; I. Lit. : अवैधता. II. Fig. : अनियमवत्ता.

Lawn : I. Of grass : तृणभूमि: (?) and sim. comp.s. II. A sort of fine linen : क्षौमं (?).

Lawsuit : (1) व्यवहार: v. ACTION ; (2) विवाद: v. DISPUTE.

Lawyer : (1) विधिज्ञ: (?) v. JURIST ; (2) व्यवहारिक: (?) (= practising l.).

Lax (adj.) : I. Loose : q. v. : शिथिल: (ला, लं). II. Not strict : शिथिल: (ला, लं) (?) ; मृदु (f. द्वी) (= gentle). III. Of the bowel : शिथिल: (ला, लं).

Laxative : रेचक (f. चिका) : v. PURGATIVE.

Laxity : शैथिल्यं : v. LOOSENESS.

Laxly : शिथिलं : v. LOOSELY.

Laxness : शिथिलता : v. LOOSENESS.

Lay (v.) : I. To place, put : q. v. : निदधाति (धा, c. 3.). II. To cause to lie : शाययति (c. of शी) (rare) : v. TO LIE. III. To fell : q. v. : पातयति (c. of पत्). IV. Miscell. : *to l. dust* रज: शमयति, Ki. VI. 27. ; *to l. eggs* अण्डकविमोचनं करोति, P. (H. has प्रसूते, not अण्डानि प्रसूते : डिम्बान् ददाति is used in the vernacular) ; *to l. a snare* उन्मार्थं प्रयोजयति, Mah. ; *to l. command* शासनं प्रयोजयति ; *to l. paint etc.* रङ्गं etc. ददाति ; *to l. seige* रोधं करोति (with gen.) ; *"when the winds are laid"* शान्ते वाते ; *l. blame upon* दोषं आरोपयति (c. of रुह्) (with loc.) ; *to l. waste* विलोकरोति v. TO DEVASTATE ; *to l. a tax etc.* करं etc. स्थापयति (c. of स्था).

Lay aside : I. Not to retain : (1) अप-अस्यति, निर्- (अस्, c. 4.), *how all that was suddenly l.d a.* सर्वं तदेकपदमेव कथं निरस्तं, Vi. III. 13. ; (2) विमुञ्चति (मुच्, c. 6.) (= to leave : q. v.), *l.ing a. (her) necklace* हारं विमुच्य, Ku. v. 8. II. To reserve : q. v.

Lay before : उपन्यस्यति (अस्, c. 4.) (?).

Lay by : रक्षति (रक्ष्, c. 1.) : v. TO KEEP, RESERVE.

Lay down : I. To abandon. : q. v. : मुञ्चति, वि-, (मुच्, c. 6.), *l.d d.*

arms प्रक्षाधि सुग्रीव, Ki. II. 9. II. To determine, decide : q. v. : निर्धारयति (धृ, c. 10.).

LAY HOLD OF : गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) : v. TO CATCH, SEIZE.

LAY IN : संचिनोति (चि, c. 5.), *how much blood you have l.d in* कियत् प्रभूतं त्वया सञ्चितं रुधिरं, Vi.

LAY ON : of blows : ददाति (दा, c. 3.).

LAY OPEN : विवृणोति (वृ, c. 5.) : v. TO DISCLOSE, OPEN.

LAY OUT : I. Of corpses : *l.d out the corpse of Bali on the litter* आरोप्य शिबिकायां तु वालिनं नष्टजीवितं, वाससाच्छादयामास माल्यैनावचकार च, Ram. II. To use : q. v. : प्रयोजयति (युज्, c. 10.). III. To plan : परिकल्पयति (कृप्, c. 10.) IV. To exert : q. v. V. To intend, purpose : q. v.

LAY TO : I. To impute : q. v. II. Of ships : गतिरोधं करोति.

LAY TOGETHER : समाहरति (हृ, c. 1.) : v. TO COLLECT. Ph. : *l. heads* एकत्र मन्त्रयति (मन्त्र्, c. 10.).

LAY UP : I. To store, l. in : q. v. : संचिनोति (चि, c. 5.). II. In pass., confined to bed : उत्थातुं अक्षमः (मा, मं) : v. also BED.

LAY UPON : i. e. to wager : q. v. : पणतां नयति (नी, c. 1.), Ki.

LAY WAIT FOR : क्रमं कृत्वा निभृतं तिष्ठति (स्था, c. 1.), P.

LAY (subs.) : I. A song : q. v. : गीतं. II. A meadow : भूमिः. III. A layer : स्तरः.

LAY (adj.) : v. LAYMAN.

LAYER : I. A stratum : स्तरः, *and how many l.s* कतिस्तराश्च, Li. 198. II. Of a plant : perh. मूलं.

LAYING (subs.) : of eggs : अण्डमोचणं ; प्रसवः (?), K.

LAYMAN : गृहस्थः (= householder) ; प्राकृतः (= common man) ; ग्राम्यः (= villager).

LAZAR : पापरोगिन् (f. णी) ; पापरोगपीडितः (ता, तं) ; etc., M. v. 164.

LAZARETTO, LAZARHOUSE : *पापरोगशाला.

LAZILY : (1) आलस्येन ; (2) तन्द्रितः (ता, तं) ; (3) जाड्येन.

LAZINESS : (1) तन्द्रा v. SLOTH ; (2) आलस्यं v. IDLENESS.

LAZY : (1) अलसः (सा, सं) ; (2) तन्द्रायुक्त (f. क्ता) ; (3) तन्द्रितः (ता, तं).

LEAD (subs.) : I. The metal : सीसं,-कं, Bha. *Red l.-powder* सिन्दूरं.
II. Precedence : expr. by adj. *or* verb, *to take the l.* अग्रतो याति, H.

LEAD (v. t.) : I. To guide : (1) नयति (नी, c. 1.) (= to conduct : q. v.) ; (2) आदिशति (दिश्, c. 6.) (with gen.) *or* आदेशयति (c. of दिश्) (in shewing), *l. me the way* आदिशतु मे मार्गं, V. II. Ph. : *with the hand led the daughter of the Chief Mountain to the marriage chamber* क्षितिधरपतिकन्यामाददानः करेण... कौतुकागारमागात्, Ku. VII. 94. ; *led by her finger* तदीयामङ्गुलिमवलम्ब्य, R. III. 25. ; *l. to success* सिद्धिं नयेति, Ki. II. To command : q. v. : अधितिष्ठति (स्था, c. 1.). Ph. : *led by whom* यं पुरस्कृत्य, Ku. II. 52. III. To go before : पुरो गच्छति (गम्, c. 1.), etc. (with gen.). IV. To pass, spend : q. v. : नयति. V. To influence : हरति (हृ, c. 1.).

LEAD : (v. i.) : I. To go before : पुरो भवति, etc., Ku. XIII. 11. II. To tend : *the road l.ing to the Golden City* सुवर्णपुरगामी पन्थाः, K. ; *poverty l.s to shame* दारिद्र्याद्ध्रियमेति, Mr. I.

LEADEN : I. Lit. : सीस- in comp. : v. LEAD, MADE OF. II. Dull, heavy : q. v.

LEADER : I. Lit. : (1) नेतृ, (m.), *l. of armies* नेता चमूनां, R. : v. COMMANDER ; (2) नायकः, *l. of sailors* नाविकनायकः, D. : v. CHIEF. II. A leading article : *मुख्यप्रबन्धः.

LEADERSHIP : (1) नेतृत्वं (?) ; (2) नायकत्वं (?) : v. COMMAND.

LEADING (adj.) : मुख्य (f. ख्या), *l. men* मुख्याः : v. CHIEF, FIRST.

LEADING (subs.) : सीसद्रव्याणि (n. pl.) (?).

LEADING-STRINGS : बालानामालम्बनसूत्रं (?).

LEAF (subs.) : I. Lit. : (1) पत्रं, *in a small basin of l.s* पत्रपुटे, R. ; (2) पर्णं, *knows even the l.s of the whole of this forest* सकलस्यास्य कान्तारस्य पर्णानामप्यभिज्ञः, C. VIII. ; *living on tree-l.s naturally withered* स्वयंविशीर्णद्रुमपर्णवृत्तिता, Ku. II. Of metal : पत्रं, *of gold, that is, of (its) l.s*

made very thin सर्वंस अतिततनुकृतपत्रस, Bha. III. Of a book : पत्रं. Ph. : *you should turn over a new l.* *नवा भिन्नवृत्तिर्निषेवणीया. IV. Of a door : कपा(वा)ट (mn.), *with folded l.s* दत्तकपाटः, Va. ; *l.-breaker* (i. e. *thief*) कपाटघ्नः.

LEAFLESS : (1) निष्पत्र: (त्रा, त्रं) ; (2) अपत्र: (त्रा, त्रं) ; (3) अपर्ण (f. र्णा) ; etc.

LEAFY : (1) पत्रावृत: (ता, तं) and sim. comp.s (= covered with leaves) ; (2) पत्रमय: (यी, यं) (= consisting of l.).

LEAGUE (subs.) : I. A compact : सन्धि: *or* rarely संस्थानं, *to form l.* सन्धिं करोति *or* कुरुते, H. ; *shall either quickly set to l.* क्षिप्रं वा सन्धिकाम: स्यात्, Mah. II. Three miles : गव्यूति:, *going about three l.s* गव्यूतिमात्रमिव गत्वा, K. : v. MILE.

LEAGUE (v.) : सन्दधाति (धा, c. 3.), *shall never l. with false irreligious people* सत्यधर्मव्यपेतेन सन्दध्यान्न कदाचन, H.

LEAGUER : I. A camp : निवेश:. II. Siege : रोध:.

LEAK (subs.) : छिद्रं. Ph. : *to spring a l.* : expr. by छिद्रं जायते.

LEAK (v.) : *the house l.s* गृहे जलं स्रवति : v. TO OOZE. *L. out* : of secrets etc. : स्रवति.

LEAKAGE : स्रुतिस्रवति: (?).

LEAKY : छिद्रपूर्ण (f. र्णा) (= full of chinks).

LEAN (subs.) : मेदोहीनं मांसं (??).

LEAN (adj.) : (1) कृश: (शा, शं), परि-, *with l. limbs* परिकृशोदराङ्ग:, Ki. ; (2) तनु (f. न्वी) (= thin) ; (2) क्षीण (f. णा), परि-, (that has lost flesh) ; (4) क्षाम: (मा, मं) (rare) (= 3).

LEAN (v.) : I. To l. on *or* upon : अवलम्बते (लम्ब, c. 1.) (with acc.). II. To be disposed : प्रवण (f. णा). III. To bend, deviate : नमति, अव-, (नम्, c. 1.).

LEANNESS : (1) कृशता *or* कार्श्यं, परि- ; (2) क्षीणता etc.

LEAP (subs.) : (1) प्लुति: *or* प्लुतं, *deer's l.* हरिणप्लुतं, U. ; (2) लम्फ: *or*

म्प: (म्पा) (= jumping), *and those l.s to hell* पातालझम्पाश्च ताः, Vi. v. 53. ; (3) वल्गितं (= skipping).

Leap (v.) : (1) प्लवते (प्लु, c. 1.) : *l. down* अवप्लवते ; *l. up.* उत्प्लवते ; *l. forth* आप्लवते ; (2) वल्गते,-ति (वल्ग्, c. 1.) (= to skip) ; (3) लम्फं *or* झम्पं ददाति. *L. over :* (लम्फेन etc.) लङ्घयति (लङ्घ्, c. 10.).

Leap-frog : दर्दुरप्लाव:, B. p. x. 18. 15. ; मण्डूकप्लुति:, com.

Leaping (subs.) : प्लुति: ; प्लवनं : v. LEAP.

Leapingly : i. e. by leaps : प्लुतैः, U. ; etc.

Leap-year : *अधिवर्षं: (after अधिमास:) : v. BISSEXTILE.

Learn : I. To gain knowledge : (1) शिक्षते (शिक्ष्, c. 1.), *shall not l. the language of barbarians* न म्लेच्छभाषां शिक्षेत, Vas. ; (2) अधीते (इ, c. 2.) (gen. = to study), *he l.t the Veds as well as their limbs in their entirety* अध्यगीष्ट स वेदांश्च वेदाङ्गानि च सर्वशः, Mah. I. 128. 37. ; (3) शिक्षां गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) (with gen.), V. p. II. To get information : अवगच्छति (गम्, c. 1.) : v. TO KNOW, UNDERSTAND. III. To teach : q. v.

Learned : I. Erudite : (1) विद्वस् (f. दुषी) ; (2) पण्डित: (ता, तं) ; (3) विपश्चित् (mfn.) ; (4) बुध: (धा, धं), वि-. II. L. in : (1) अभिज्ञ: (ज्ञा, ज्ञं) v. KNOWING ; (2) अधीतिन् (f. नी), *l. in the four Veds* अधीती चतुर्ष्वाम्नायेषु, D. v. : v. PROFICIENT. III. Of works etc. : पाण्डित्यव्यञ्जक (f. ञ्जिका) (= indicative of learning) (?).

Learnedly : (1) पाण्डित्येन (?) ; (2) वैदुष्येन (?).

Learner : (1) शिक्षा- *or* विद्या-ग्राहक (f. हिका) ; (2) शिष्य: (= pupil).

Learning (subs.) : (1) विद्या, *as a rule, men of equal l. cavil at each other's reputation* प्रायः समानविद्याः परस्परयशःपुरोभागाः Mal. I. 19. ; (2) शिक्षा (rare), *they may shew their l.* ते दर्शयेयुः स्वां शिक्षां, Mah. I. 132. 3. ; (3) पाण्डित्यं (= erudition) ; (4) वैदुष्यं (= 3 : rare) ; (5) अभिज्ञता (= knowingness) v. PROFICIENCY.

Lease (subs.) ; पट्ट: *or* पट्टोलिका (?).

LEASE (v.) : पट्टेन ददाति (?) (after Bengali) : v. also TO HIRE.

LEASEHOLD : पट्टकृत: (ता, तं) (?).

LEASH : I. A thing : चर्मबन्ध:. II. Three : त्रयं.

LEAST (adj.) : expr. by words given under *little* with अपि, *(you) should not feel the l. sorrow for it* अल्पोऽपि नात्र कर्त्तव्यः शोकः, V. p.; *the l. acceptance* अणुरपि परिग्रहः, K.

LEAST (adv.) : (1) अत्यल्पं ; (2) कनिष्ठं ; etc.

LEAST, AT : अन्ततः, Kav. : v. also CERTAINLY. [etc.

LEAST, THE or IN THE (adv.) : (1) अल्पमपि ; (2) अणुपि ; (3) मनागपि ;

LEATHER : चर्मन् (n.), *l. bag* चर्मभस्त्रिका, D.

LEATHER-BOTTLE : दृतिः (rare).

LEATHER-DRESSER : *चर्मसंस्कारकः. [(rare).

LEATHERN : (1) चर्म- in comp.; (2) चर्ममयः (यी, यं) ; (3) चार्मिकः (की, कं)

LEATHERY : चर्मसदृशः (शी, शं) ; better with adv. चर्मवत्.

LEAVE (subs.) : I. Permission : q. v. : अनुज्ञा. Ph. : *by your l.* तवानुमते, Mah. II. Departure : विदायः, *give me l. (to depart)* विदायो दीयतामिति, Ma. n. v. 99. *L. (of absence)* विदायः (used in Bengali) ; *privilege l.* *देयविदायः.

LEAVE (v.) : I. To forsake, abandon : q. v. : त्यजति, परि- (त्यज्, c. 1.). Ph. : *it is not proper to l. him alone* न युक्तमेनमेकाकिनं कर्तुं, K. II. To bequeath : q. v. : ददाति (दा, c. 3.). III. To suffer to remain : स्थापयति (c. of स्था) : v. TO REMAIN. IV. To entrust : q. v. : न्यस्यति (अस्, c. 4.) *or* न्यासीकरोति, *certainly Rákshasha will not l. his family with men, who are not his equals* नूनं न अनात्मसदृशेषु राक्षसः कलत्रं न्यासीकरिष्यति, Mu. I. V. To refer : perh. न्यस्यति.

LEAVE BEHIND : पश्चात्करोति (कृ, c. 8.), R. XVII. 18.

LEAVE FOR : प्रतिष्ठते (स्था, c. 1.) (with acc.), Si. III. 1.

LEAVE OFF : I. To cease, desist : q.v. : *l.ing off crying* विलापाद्विरता,

R. xiv. 71. ; *when the rain left off* श्रान्ते पानीयवर्षे, H. II. To leave, abandon : q. v.

LEAVE OUT : (1) त्यजति, परि- ; (2) वर्जयति : v. TO OMIT.

LEAVEN (subs.) : किण्वः : v. FERMENT.

LEAVEN (v.) : I. To ferment : q. v. II. To taint, imbue : q. v.

LEAVINGS : I. Lit. : शिष्टं, श्रव-. II. Refuse : उच्छिष्टं.

LECHEROUS : कामासक्तः (क्ता, क्तं) : v. LUSTFUL, LEWD.

LECHEROUSNESS : कामासक्तिः : v. LUST.

LECTURE (subs.) : I. Reading : *प्रपाठः. II. A reproof : शासनं.

LECTURE (v.) : I Of l.s : *प्रपठति (पठ्, c. 1.). II. To reprove : शास्ति (शास्, c. 2.).

LECTURE-ROOM : *प्रपाठशाला *or* कोष्ठः.

LECTURER : *प्रपाठकः ; शासकः (= instructor).

LEDGE : I. Ridge : q. v. : कटकं (?). II. A row : पालिः. III. A layer : स्तरः.

LEDGER : गणनापत्रिका (?), Raj.

LEE : हठभूमिः (?) [हड्ता used among the boatmen).

LEECH : I. The reptile : (1) रक्तपा ; (2) जलौका ; (3) जलौरगी. II. A physician : q. v. : भिषज् (m.).

LEEK : कन्दविशेषः.

LEER (v.) : कटाक्षेण विध्यति (व्यध्, c. 4.) : v. TO GLANCE.

LEER (adj.) : रिक्तः (क्ता, क्तं) : v. EMPTY.

LEERINGLY : कटाक्षपातैः : v. GLANCE.

LEES : (1) मलं ; (2) उच्छिष्टं (= refuse).

LEFT (adj.) : (1) वामः (मा, मं) (best equiv.), *on the l.* वामतः ; *l. hand* वामहस्तः ; (2) सव्य (f. व्या) ; (3) दक्षिणेतरः (रा, रं) (poet.).

LEFT-HANDED : वामहस्तः (स्ता, स्तं) (?). [सव्यसाचिन् is not = l. and used mostly of Arjuna].

LEG : I. Of animals : जङ्घा. II. Of a table etc. : पादः.

LEGACY : *(इच्छापत्रेण) दानं. [व्यवहारः : v. ACTION.

LEGAL : (1) वैध. (धी, धं) (?) ; (2) विधिसङ्गत: (ता, तं) (?). *L. proceeding :*

LEGALIZE : *वैधीकरोति.

LEGALLY : (1) विधिक्रमेण (?) ; (2) विध्यनुसारेण : v. also JUSTLY.

LEGATE : दूत: : v. AMBASSADOR, DEPUTY.

LEGATEE : *इच्छापत्रधनाधिकारिन् (f. णी).

LEGATION : I. Lit. दौत्यं. II. The residence : दूतावास: (?).

LEGEND : I. In gen. : (1) कथा (= story) ; (2) इतिहास: पुरातन:, Mah. II. An inscription : शासनं (?).

LEGENDARY : (1) पौराणिक: (की, कं) (?) ; (2) मिथ्या (= false).

LEGER-DE-MAIN : माया (?) : v. JUGGLERY.

LEGGING : जङ्घात्राणं and sim. comp.s.

LEGIBILITY : (1) सुपठता ; (2) सुपाठ्यता ; etc.

LEGIBLE : I. Lit. : (1) सुपठ: (ठा, ठं) ; (2) सुपाठ्य (f. ह्या) ; etc. II. Fig. : expr. with वाचयति, निर्-, (c. of वच्) : v. TO READ.

LEGIBLY : सुपठं (?) ; better by adj.

LEGION : चमू: (?) : v. ARMY, HOST.

LEGIONARY : I. Lit. : by comp. II. Fig. : प्रभूत: (ता, तं).

LEGISLATE : विधिं विदधाति (धा, c. 3.) (??).

LEGISLATION : विधिविधानं (??). [(?).

LEGISLATIVE : विधिविधातृ (f. त्री) (??) ; व्यवस्थापक (f. पिका) (in Bengali)

LEGISLATOR : विधिविधातृ (m.) (??) ; व्यवस्थाकारक: (??).

LEGISLATURE : विधिविधातार: (m. pl.) (??) ; व्यवस्थापका: (m. pl.) (??).

LEGITIMACY : I. Legality : वैधता (??). II. Of birth : सुजन्मता (??). III. Genuineness : यथार्थता. [(?). III. Genuine : यथार्थ (f. र्था).

LEGITIMATE : I. Legal : वैध (धी, धं) (?). II. Of birth : सुजन्मन् (mfn.).

LEGITIMATELY : यथान्यायं (= justly) ; यथार्थत: (= truly).

LEGUMINOUS : शिम्बिज: (जा, जं), Bha. Ph. : *l. plants* शिम्बीधान्यं, Bha.

LEISURE : (1) अवकाशः ; (2) अवसरः, Sa. Ph. : *at l.* प्राप्तावसरः (रा, रं), लब्धावसरः (रा, रं), etc. ; *want of l.* अनवकाशः etc.

LEISURELY (adj.) : मन्थरः (रा, रं) : v. SLOW.

LEISURELY (adv.) : (1) मन्दं मन्दं ; (2) शनैः शनैः : v. SLOWLY.

LEMON : I. The tree : (1) जम्बीरः ; (2) निम्बूः. II. The fruit : (1) जम्बीरं *or* जम्बीरफलं ; (2) निम्बूफलं.

LEMONADE : पानीयविशेषः ; *जम्बीरजलं.

LEND (v.) : ददाति (दा, c. 3.) : v. TO GIVE, BORROW.

LENDER : उत्तमर्णः : v. also USURER.

LENGTH : (1) दैर्घ्यं, *another cloth* 3½ *cubits in l.* दैर्घ्यं सार्द्धकरत्रयापरपटी, Li. ; *whose breadth is five cubits, l. eight cubits* यद्विस्तृतिः पञ्चकराष्टका दैर्घ्यं च, Li. ; (2) आयतिः *or* आयामः (rare) ; (3) परिमाणं (= measure : as of time). [अर-, (?). III. After a long time : दीर्घकालानन्तरं.

LENGTH, AT : I. Copiously, fully : सविस्तरं, K. II. At last : शेषे,

LENGTHEN : I. Trans. : दीर्घीकरोति, *l.ing the body with speed* वेगदीर्घीकृताङ्गः, Ku. III. 76. ; *l.ing the cry of geese* दीर्घीकुर्वन् कूजितं सारसानां, Me I. 32. : v. also TEND ; PROLONG. II. Intrans. : दीर्घीभवति.

LENGTH-WISE : (1) दैर्घ्यं ; (2) अन्वायामं.

LENGTHY : (1) विस्तीर्णः (f. र्णा) ; (2) विस्तृतः (ता, तं) : v. also LONG.

LENIENCY : (1) दया v. KINDNESS ; (2) मार्दवं v. MILDNESS. [MILD.

LENIENT : (1) सदयः (या, यं) v. KIND, MERCIFUL ; (2) मृदु (f. द्वी) v.

LENIENTLY : (1) सदयं (= kindly) ; (2) मृदु (= mildly).

LENITY : v. LENIENCY.

LENS : *दृष्टिकाचः ; वीक्षणकाचः.

LENT : ख्रष्टीयपर्वभेदः.

LENTEN : I. Lit. : *खैष्टीयः (या, यं). II. Fig. : v. SPARE, PLAIN.

LENTIL : मसूरः *or* मसुरः.

LEONINE : सैंहः (ही, हं). Ph. *l. verse* : *लैयनच्छन्दः.

LEOPARD : (1) चित्रकः ; (2) उपव्याघ्रः. [तं), Sr.

LEPER : (1) कुष्ठिन् (f. नी), M. ; (2) कुष्ठरोगिन् (f. णी) ; (3) कुष्ठपीडितः (ता,

LEPROSY : (1) कुष्ठं ; (2) महाव्याधिः (a gen. term). *Spotted l.* : श्वित्रं.

LEPROUS : (1) कुष्ठिन् (f. नी) ; (2) कुष्ठरोगाक्रान्तः (न्ता, न्तं). [v. LITTLE.

LESS (adj.) : (1) न्यूनः (ना, नं) ; (2) ऊनः (ना, नं), *if it is l.* ऊनाश्चेत्, V. s. :

LESS (adv.) : (1) न्यूनं ; (2) अल्पतरं (?). *Much l.* : q. v. : किमुत.

-LESS (suff.) : (1) अ- (*or* अन् before vowels), *childless* अपुत्रः (त्रा, त्रं) *or* अनपत्यः (त्या, त्यं) ; (2) निर्-, *fearless* निर्भयः (या, यं) : v. DEVOID OF.

LESSEE : भाटकेन क्षेत्रादिग्रहीतृ (m.).

LESSEN : न्यूनीकरोति (trans.) *or* न्यूनीभवति (intrans.) : v. TO DIMINISH.

LESSON : I. That which is taught : (1) पाठः, *read boy's l.s* पपाठ बालपाठानि, V. p. ; (2) शिक्षा (= instruction), *to take l.* शिक्षां गृह्णाति, Mah. II. A portion to learn at one time : पाठः. III. Reproof : शासनं, *to give l.* शासनं करोति.

LESSOR : (v.) पट्टदातृ (f. त्री) (??). [नोचेत्, with लट् : v. OTHERWISE.

LEST : expr. by कदाचित् with विधिलिङ्, *l. he see you* कदाचित् त्वां स पश्येत् ;

LET : I. To allow, permit : q. v. II. As sign of imper. mood : (1) by लोट्, *let him be entirely so* तथाविधस्तावदशेषमस्तु सः, Ku. ; *l. him say all he thinks proper to say* उच्यतां स वचनीयमशेषं, Ki. ; *l. it be what may be* यदस्तु तदस्तु, Ma. ; (2) by लुङ् after मा, *l. it never come to pass* मा स्म भूत्, Ki ; *l. not cupid enchant you* मा मूमुहत्त्वामनन्यजन्मा, Ma. III. To lease : भाटकेन ददाति (दा, c. 3.). IV. Of blood : स्रावयति (c. of स्रु) : v. BLEED.

LET ALONE : न बाधते (बाध्, c. 1.). *L. a. its seeing, I have never heard of it* न च तां श्रुतवानस्मि, दूरे तद्दर्शनं पुनः, K. s. XXV. 31. *L. a. principle* *निर्बाधनत्वं.

LET DOWN : (1) अवतारयति (c. of तॄ) ; (2) अवरोहयति (c. of रुह्).

LET FLY, LET OFF : मुञ्चति (मुच्, c. 6.) : v. TO DISCHARGE.

LET GO, LET LOOSE : मुञ्चति *or* मोचयति : V. TO RELEASE, SET FREE.

LET IN : प्रवेशयति (c. of विश्) : V. TO ADMIT.

LET OUT : I. To let go : q. v. II. To lease : भाटकेन ददाति.

LETHAL : प्राणहर: (रा, रं) : V. FATAL, DEADLY.

LETHARGIC,-AL : (1) जड: (डा, डं) (= dull) ; (2) निद्रालस: (सा, सं) (= sleepy).

LETHARGY : (1) जाड्यं (= dullness) ; (2) निद्रालसता (= sleepiness) ; (3) तन्द्रा (= lassitude).

LETHE : विस्मृति: : V. FORGETFULNESS.

LETTER : I. Of the alphabet : (1) अक्षरं ; (2) वर्ण:. *The l.* अ (a), क (k), etc. अकार:, ककार:, etc. ; *the l.* र (r) रेफ:. II. Fig., literal statement : शब्दार्थ:. Ph. : *to the l.* यथावचनं V. also LITERALLY. III. An epistle : (1) पत्रं, *send a l.* पत्रं प्रेषय, A. r. ; (2) लेख:, *to open a l.* लेखं उन्मुद्रयति, K. ; *to seal a l.* लेखं मुद्रयति, Mu. ; *a l.-carrier* लेखहारक:, K. Ph. : *a man of l.s* कृतविद्य (f. द्या) V. LEARNED.

LETTERED (adj.) : i. e. educated, learned : q. v. : कृतविद्य (f. द्या).

LETTER-WRITER ; पत्रलेखक: and sim. comp.s.

LETTUCE : शाकभेद: ; *लक्तकं.

LEVANT : भूमध्यसागरस्य पूर्वप्रान्त:.

LEVEE : *दर्शकमेला.

LEVEL (adj.) : सम: (मा, मं), *on a l. ground* समभूमौ ; *l. with the ground* भूमिसम: (मा, मं).

LEVEL (subs.) : I. Even surface : समभूमि:. Ph. : *water always finds its own l.* *जलं सर्वत्र समं तिष्ठति. II. Equality : q. v. : समता. Ph. : *on a l. with* सम: (मा, मं) V. EQUAL ; *to rise above the l. of* अतिवर्तते (वृत्, c. 1.). III. Instrument for taking l. : सूत्रं (?), Williams. IV. Plan, scheme : q. v.

LEVEL (v.) : I. To make l. : समीकरोति, *the earth all around was l.ed* क्षिति: परित: समीकृता, Ku. XIV. 43. II. To direct : expr. with लक्षीकरोति (with acc.).

LEVELLER : i. e. one who l.s : expr. by verb.

LEVELLING : I. Subs. : समीकरणं. II. Adj. : expr. by part.

LEVELNESS : समता : v. EQUALITY.

LEVER : *तुलायन्त्र.

LEVERAGE : *तुलायन्त्रयोगः.

LEVERET : शशशावकः and sim. comp.s.

LEVIABLE : आदापनीयः (या, यं) (?) : v. TO LEVY.

LEVIATHAN : तिमिंगिलः (?) ; मातङ्गनक्रः (?).

LEVITE : I. Lit. : *लेविः. II. A priest : पुरोहितः (?).

LEVITICAL,-LY : PRIESTLY.

LEVITY : लघुता or लाघवं or लघिमन् (m.), so that (he) does not understand my l. न च मेऽधिगच्छति यथा लघुतां, Si. IX. 56.

LEVY (subs.) : I. Of troops etc. : उत्थानं, सम्-. II. Of taxes, etc. : समाहारः. II. An army : आसारः, M. n.

LEVY (v.) : I. Of troops : उत्थापयति, सम्-, (c. of स्था) : v. TO RAISE. II. To collect : q. v. : समाहरति (हृ, c. 1.) : v. also TO IMPOSE.

LEWD : (1) कामुकः(की, कं) ; (2) कामिन् (f. नी) ; (3) कामवशः (शा, शं) ; (4) कामरतः (ता, तं).

LEWDLY : सकामः (मा, मं) : v. LASCIVIOUSLY, LUSTFULLY.

LEWDNESS : कामुकता : v. LUST.

LEXICOGRAPHER : कोषकारः and sim. comp.s.

LEXICOGRAPHY : कोषरचना (?) and sim. comp.s.

LEXICON : कोषः(शः) : v. DICTIONARY.

LIABILITY : expr by circum.

LIABLE : expr. by circum., in default of the principal, a surety who stands to produce him is l. to pay his debt यो यस्य प्रतिभूस्तिष्ठेद्दर्शनायेह मानवः । अदर्शयन् स तं तस्मै प्रयच्छेत् स्वधनादृणं, Kat. : v. also SUBJECT.

LIAISON : गुप्तप्रणयः : v. also INTERCOURSE.

LIAR : (1) मिथ्यावादिन् (f. नी) ; (2) अनृतभाषिन् (f. षी) ; etc. : v. FALSE.

LIBATION : अभिषारः (both of the act and of the liquor), Vi.

LIBEL (subs.) : परि(री,वादलेख : v. CALUMNY.

LIBEL (v.) : परिवादं लिखति (लिख्, c. 6.) : v. TO DEFAME.

LIBELLOUS : परिवादगर्भ (f. र्भा) : v. CALUMMIOUS.

LIBERAL (adj.) : I. Catholic : उदारः (रा, रं), *for to the l.-minded, the (whole) earth is kindred* उदारचरितानां हि वसुधैव कुटुम्बकं, H. II. Bountiful : (1) वदान्य (f. न्या), *gone to another l. (person)* गतो वदान्यान्तरं, R. ; (2) त्यागशालिन् (f. नी), Si. ; (3) दानशौण्ड (f. ण्डा,), A. ; (4) मुक्तहस्त (f. स्ता) (= open-handed). III. Profuse : q. v. : प्रचुरः (रा, रं). Ph. : *l. arts* उच्चविद्याः (f. pl.) (?).

LIBERAL (subs.) : *उदारः, *l. government* *उदाराणां शासनं.

LIBERALITY : I. Of mind : औदार्यं *or* उदारता. II. Munificent : (1) वदान्यता ; (2) त्यागशालिता ; etc. III. A gift : दानं.

LIBERALLY : I. Unselfishly : उदारं. II. Bountifully : मुक्तहस्तं. III. Not strictly : असंयतः (??) ; भावतः (= by purport).

LIBERATE : मोचयति (मोच्, c. 10.) : v. MANUMIT.

LIBERATION : मोक्षः, *l. of slaves* दासस्य मोक्षः, Va. : v. RELEASE.

LIBERATOR : (1) मोचकः, परि- ; (2) मोक्षकः, वि-, सं-. [VIII.

LIBERTINE : (1) स्खलितव्रत (f. ता) ; (?) ; (2) भग्नचारित्रसंयम (f. मा), D.

LIBERTINISM : व्यभिचारः : v. PROFLIGACY.

LIBERTY : I. Freedom : q. v. : स्वाधीनता. II. Permission : q. v. : अनुज्ञा. III. Privilege : अधिकारः. IV. Breach of decorum : अविनयः etc., *the l. I have taken* मम विनयापराधः, Vi. Ph. : *you are at l. to go* गच्छ यथेच्छं, N.

LIBIDINOUS : कामुकः (की, कं) : v. LEWD, LUSTFUL.

LIBRA : तुला,-राशिः.

LIBRARIAN : *पुस्तकशालाध्यक्षः,-नायकः, etc.

LIBRARY : I. Collection of books : पुस्तकानि (n. pl.) (?) ; पुस्तकसंग्रहः (??) ; etc. II. The place : *पुस्तकशाला ; पुस्तकागारं ; etc.

LIBRATION : तुलाकरणं (?).

LICENSE (subs.). I. Permission : अनुज्ञा. II. Its document : अनुज्ञापत्रं (?). III. Excess of liberty : अनियन्त्रणा (?). Ph. : *poets have free l.* निरङ्कुशाः कवयः, S. k.

LICENSE (v.) : अनुजानाति (ज्ञा, c. 9.) : V. TO PERMIT.

LICENTIATE : *लब्धाधिकारः (रा, रं).

LICENTIOUS : I. Using license : अनियन्त्रण (f. णा) (?). II. Lewd, dissolute : q. v. : उद्दामः (मा, मं).

LICENTIOUSLY : (1) अनियन्त्रणं ; (2) उद्दामं : v. also LASCIVIOUSLY.

LICENTIOUSNESS : (1) अनियन्त्रणा (?) ; (2) उद्दामता ; (3) कामुकता (= lewdness).

LICHEN : *लैचनः ; शूकरी (a kind of moss).

LICK : लेढि or लीढे, आ-, अव-, परि-, सं-, (लिह्, c. 2.), *fire l.s up Lanka* लङ्कां हुताशो लीढे, Vi. VI. 4. *L. up* : ग्रसते : V. TO DEVOUR. *L. the dust* : भूमौ शेते (शी, c. 2.) : V. TO PERISH.

LICKERISH : V. NICE, DAINTY.

LICKING (subs.) : I. Lit. : लेहः,-नं etc. II. Beating : ताडनं.

LICORICE : (1) यष्टिमधु ; (2) मधुयष्टिः,-का ; (3) क्लीतकं (rare).

LICTOR : (1) दण्डधरः (?) ; (2) यष्टिधरः (?).

LID : I. Lit. : पिधानं. II. Eye-l. : q. v. : नेत्रच्छदः.

LIE (subs.) : (1) अनृतं ; (2) असत्यं ; (3) अलीकं ; (4) वितथं ; (5) मिथ्योक्तिः ; (6) मृषावादः ; etc. V. FALSE.

LIE (v.) : I. To speak falsely : अनृतं वदति (वद्, c. 1.), etc. II. To be prostrate, stretched out : शेते (शी, c. 2.) (with loc.), अधि-, (with acc.), *he must be l.ing in this tank* नूनं तेन सरसीमिमामधिशयितेन भवितव्यं, Ve. VI. III. To remain, rest : q. v. : आस्ते (आस्, c. 2.). IV.

To lodge : वसति (वस्, c. 1.). V. To consist, be included : q. v. : अन्तर्भवति. VI. To be situated : expr. with अवस्थितः (ता, तं) : v. SITUATED. VII. To be sustainable : perh. वर्तते (वृत्, c. 1.) ; gen. expr. with पश्यति (= to see). Ph. : *"for that has ever lain at their hearts"* *तेषामेतद्धि सततं मनसि स्थितं ; *l. in the way* अन्तरायी भवति : *l. hard upon* पीडयति (पीड्, c. 10.).

LIE BY : I. To remain : तिष्ठति (स्था, c. 1.). II. To rest : शेते.

LIE DOWN : (1) शेते (शी, c. 2.) (often = sleep), *leaving off desire for food, I lay d. on a lonely bed* दूरीकृताहारस्पृहो विविक्ते तल्पेऽशयिषि, D. ; (2) संविशति (विश्, c. 2.), *passed the night lying d. on a Kusha bed* संविष्टः कुशशयने निशां निनाय, R. ; (3) निषीदति (सद्, c. 2.), *lying d. on the bare ground* निषीदन्ती स्थण्डिल एव केवले, Ku. [तिष्ठति (स्था, c. 1.).

LIE IN : i. e. in child-bed : expr. with प्रसवावस्था. *L. in wait* : निभृतं

LIE ON OR UPON : expr. with अधीनः (ना, नं) : v. TO DEPEND.

LIE OVER : तिष्ठति (?) (used in Bengali).

LIE TO : perh. स्तम्भति (mfn.) : v. TO CHECK. [with अधीनः (ना, नं).

LIE WITH : I. Lit. *or* sexually : शेते. II. To belong to : expr.

LIEF : कामं, प्र- : v. also WILLINGLY.

LIEGE : अधीनः (ना, नं) : v. DEPENDANT.

LIEN *दाविः (after Bengali).

LIER : expr. by verb : v. TO LIE DOWN, LIE IN WAIT.

LIEU : ph. : *in l. of* स्थाने *or* स्थले (with gen.). Ph. : *read* यावत् *in l. of* तावत्, यावदित्यत्र तावदिति पठ.

LIEUTENANT : I. In the army : no equiv. : v. CAPTAIN. II. In gen. : अनु- in comp., *l.-governor* अनुशासकः (??).

LIFE : I. Of men *or* animals : (1) जीवनं *or* जीवितं, *I did not quit l.* जीवितं नोत्सृष्टवती, K. ; *longing for my own death simply that he may be (recovered) to l.* तज्जीवितायैवात्ममरणाय स्पृहयन्ती, K. ; (2) प्राणाः (m.

pl.), *takes one's l.* प्राणान् हरन्ति, A. r.; *my l. is moving* (i. e. *I am dying*) प्रचलन्ति हि मे प्राणाः, Vi.; *I will give you my l.* प्राणान् ते दास्यामि, A. r.; (3) असव (m. pl.), *why my l. did not go out at the time* असवो मे तत्क्षणे केन हेतुना नोद्गच्छन्ति स्म, K. II. Life-time : (1) जीवनं or जीवितं, *the l. of animals consists of four or five days* जीवितं जन्मवतां चतुःपञ्चान्यहानि, D.; *throughout one's l.* यावज्जीवं, H. s.; (2) आयुस् (n.), *having long l.* दीर्घायुस् (mfn.), Sr. III. Fig. : (1) जीवनं or जीवितं, *you are (my) l.* त्वं जीवितं, U. III. 26.; (2) प्राणाः, D. IV. Conduct : q. v. : वृत्तं or वृत्तिः. V. Vivacity, energy : q. v. : perh. प्राणः.

LIFE, BRING TO : जीवयति, उत्-, सं-, (c. of जीव्).

LIFE, COME TO : उज्जीवति (जीव्, c. 1.), *the living beings suddenly came to l.* उदजीवत् सहसैव जीवलोकः, Si.

LIFE-BLOOD : fig. : perh. प्राणः.

LIFE-BOAT : *जीवनयानं; जीवनरक्षा-नौः.

LIFE-GUARD : perh. जीवितरक्षाधिकृतः : v. BODY-GUARD.

LIFE-INSURANCE : v. INSURANCE.

LIFELESS : I. Dead : q. v. : गतासु (mfn.); विगतजीवितः (ता, तं); and sim. comp.s. II. Inanimate : q. v. : निर्जीवः (वा, वं). III. Flat, dull : q. v. : निस्तेजस् (mfn.).

LIFE-TIME : जीवितकालः : v. LIFE (II).

LIFT (subs.) : (1) उत्तोलनं; (2) उन्नमनं; (3) उत्थापनं.

LIFT (v. t.) : उत्तोलयति (तुल्, c. 10.) : v. TO RAISE.

LIGAMENT : बन्धः : v. BANDAGE, JOINT.

LIGATURE : बन्धः : v. BANDAGE, BAND.

LIGHT (subs.) : I. Lit. : (1) आलोकः, *to give l.* आलोकं ददाति, Si. XX. 38.; (2) प्रकाशः, *like l. and darkness* तमःप्रकाशवत्, S.; *by the l. of plants* ओषधिप्रकाशेन, Ku. VI. 43.; (3) प्रभा (= shining l.), *l. of the moon* चन्द्रप्रभा, Su.; (4) ज्योतिस् (n.) (= 3); (5) तेजस् (rare), Par. II. That

which gives l. : (1) आलोकः, *I noticed a l. in the street* राजवीथ्यामालोकमलक्षयं, D. II. ; (2) प्रदीपः (gen. = lamp), *l. of knowledge* ज्ञानप्रदीपः, D. III. A window : q. v. : आलोकमार्गः, R. VII. 6. IV. Fig., publicity : q. v. : प्रकाशता, *to get to l.* प्रकाशतां गच्छति, Mu. *To see l. or come to l.* : प्रकाशीभवति, Mu. *To bring to l.* : प्रकाशयति (nomi.). V. In painting ; प्रकाशभागः (?). VI. Illustration : *to throw l.* विशदीकरोति : v. TO EXPLAIN. VII. Construction : *according to one's l.* स्वव्याख्यानुसारेण. VIII. A noteworthy : तेजस् (n.) (?). Ph. : *l. of countenance* : i. e. *favour* : प्रसादः.

LIGHT (adj.) : I. Not heavy : लघु (f. घ्वी). II. Of food : लघु (f. घ्वी), *goat-flesh is l.* छागमांसं लघु, Bha. III. Active, nimble : लघु (f. घ्वी), *l.-handed* लघुहस्त (f. स्ता). IV. Lightly-armed : perh. लघु (f. घ्वी). V. Unsettled, volatile : लघु (f. घ्वी), *by l. conduct* लघुवृत्तितया, Ki. II. 53. VI. Gay : लघु (f. घ्वी), *as with their l. appearance* दर्शनेन लघुना यथा तयोः, R. XI. 12. VII. Of colors : लघु (f. घ्वी) (??) [पातला used in the vernacular]. VIII. Not dark : सालोकः (का, कं) etc. : v. also MOON-L. Ph. : *make l. of* लघूकरोति etc.

LIGHT (v. t.) : I. To kindle : (1) दीपयति, सं-, प्र-, आ-, उत्-, (c. of दीप्), *l.ed the fire* पावकं समदीपयत्, P. ; *I will l. the funeral-pile* चितामादीपयामि, Ve. VI. ; (2) ज्वलयति, प्र-, (c. of ज्वल्), *l. the fire quick* अग्निं त्वरितं ज्वलय, M. n. II. To furnish with l.s : सालोकं (कां) करोति. III. To make l. : (1) दीपयति, etc., *l.ing the sky with its rays* दीपयंश्च नभः किरणौघैः, Ki. IX. 23. ; (2) द्योतयति, प्र-, उत्-, वि-, (c. of द्युत्), Si. II. 7. ; (3) भासयति, उत्-, वि-, अव-, (c. of भास्).

LIGHT UPON : पतति, नि-, (पत्, c. 1.) : v. TO ALIGHT.

LIGHTED, BE : (1) दीप्यते, प्र-, सं- (दीप्, c. 4.), *when the lights were being l.* प्रदीप्यमानेषु प्रदीपेषु, K. ; (2) ज्वलति, प्र- (ज्वल्, c. 1.) (= to burn), *l. lamp* प्रज्वलितदीपिका-, K.

LIGHTEN (v. t.): I. To illumine: v. TO LIGHT (III). II. To make less heavy: लघयति (nomi.) or लघूकरोति, *to l. a burden* धुरं लघयति, R. III. To alleviate, mitigate: लघयति, V.; लघूकरोति, Ve.

LIGHTEN (v. i.): I. To flash: द्योतते, वि-, (द्युत्, c. 1.). II. To clear: प्रसादं गच्छति (गम्, c. 1.), etc.

LIGHTER: a boat: तरालुः(न्धुः) (?).

LIGHTERMAN: नाविकः: v. BOATMAN.

LIGHT-FINGERED: लघुहस्त (f. स्ता) (?): v. THIEVISH.

LIGHT-HEARTED: प्रफुल्लचेतस् (mfn.) and sim. comp.s. *N. B.* लघुचित्त (f. त्ता) gen. means *fickleminded.*

LIGHT-HOUSE: *आलोकशरणं etc.

LIGHTLY: I. In gen.: (1) लघु, *even rising l.* लघु लघूत्थितापि, Sa. IV.; (2) लाघवेन. II. Cheerfully: (1) सोल्लासं; (2) प्रफुल्लं.

LIGHTNESS: (1) लघुता; (2) लघिमन् (m.), *cause of the l. of women* योषितां लघिम्नः कारणं, K.: v. LEVITY.

LIGHTNING (subs.): (1) विद्युत् (f.); (2) तडित् (f.); (3) सौदामिनी. Ph.: *struck with l.* वज्राहतः (ता, तं): v. THUNDER.

LIGHTNING-CONDUCTOR: *तडित्प्रवाहकः.

LIGHTSOME: प्रफुल्लः (ल्ला, ल्लं): v. CHEERFUL, GAY.

LIKE (adj. or adv.): I. In gen.: (1) सदृशः (शी, शं), *it is l. (it), but not the same* सदृश एव न पुनः सः, Mr. IX.; (2) तुल्यः (ल्या, ल्यं) (= matching), *you choose him l. you by birth, in beauty, in fresh age* कुलेन कान्त्या वयसा नवेन त्वमात्मनस्तुल्यममुं वृणीष्व, R. VI. 79.; (3) with इव in comparing, *l. fortune* श्रीरिव, U.; (4) -वत् in comp. (adv.), *l. water* जलवत्, J.; (5) occasionally by comp., *beautiful l. the moon* इन्दुसुन्दर (f. री), Mal. [in such cases, -उपमः (मा, मं), -निभः (भा, भं), (rarely) -प्रतिमः (मा, मं), -प्रख्य (f. ख्या), -प्रतीकाशः (शा, शं), etc. may be used in comp.]: v. also EQUAL, SAME. II. Likely: q. v.

LIKE, JUST : in adv.ial phrases : निर्विशेषं in comp., *just l. a son* सुतनिर्विशेषं ; *just l. day* दिवसनिर्विशेषं, K.

LIKE (v.) : (1) expr. with रोचते (रुच्, c. 1.) (with dative of the person l.ing), *I l. that* तन्मह्यं रोचते ; (2) with प्रीतिः (= pleasure), *she did not l. him* न स तस्याः प्रीतये बभूव : v. (BE) PLEASED, LOVE.

LIKE, LIKING (subs.) : (1) प्रीतिः, *love or l.* प्रणयः प्रीतिर्वा, Mr. ; (2) रुचिः, अभि- : v. TASTE.

LIKELIHOOD : v. PROBABILITY.

LIKELY : expr. with प्रायेण : v. PROBABLE, PROBABLY.

LIKE-MINDED : एकमनस् (mfn.) and sim. comp.s.

LIKEN : उपमिमीते (मा, c. 3.) : v. TO COMPARE.

LIKENESS : I. Resemblance : q. v. : सादृश्यं, *so close l.* ईदृशं सौसादृश्यं, Na. II. Image, portrait : q. v. : सादृश्यं, *sketching my l.* मत्सादृश्यं लिखन्ती, Me. II. 24.

LIKEWISE : (1) तथा v. SO ; (2) अपि v. ALSO.

LILAC : सुरभिकुसुमः पारसिकगुल्मभेदः ; *लिलाकः.

LILIPUTITIAN : वामनः (नी, नं) : v. also PETTY.

LILY : नलिनी (the plant), नलिनं (the flower) : v. LOTUS. *L. of the valley* : *कन्दरालः ; सुरभिकुसुममञ्जरीकः काण्डहीनो गुल्मभेदः.

LIMB : I. Of the body : (1) अङ्गं, *over every l.* सर्वाङ्गीनः (ना, नं), V. ; (2) अवयवः, *description of every l.* प्रत्यवयववर्णना, V. II. II. Fig. : (1) अङ्गं, *l.s of the Veds* वेदाङ्गानि, Mah. ; (2) अवयवः, *while any l. of the Nanda family is alive* कस्मिंश्चिदपि जीवति नन्दान्वयावयवे, Mu. III. Edge, border : q. v. : कोटिः.

LIMBED : (1) अङ्गिन् (f. नी) ; (2) सावयवः (वा, वं) ; etc. *Slender-l.* कृशाङ्ग (f. ङ्गी) ; *well-l.* शोभनाङ्ग (f. ङ्गी) ; etc.

LIMBER (adj.) : कोमलः (ला, लं) : v. SOFT, PLIANT.

LIMBO : निरयः : v. HELL, PRISON.

LIME (subs.): I. A tree: जम्बीरः. II. Its fruit: जम्बीरं. III. Bird-l.: q. v.: चारकः (?), Mah. IV. Quick-l.: चूर्णं, *l.-stone* चूर्णोपलः (?), चूर्णखण्डः (?): Ph.: *l.-water* सुधा, *l.-water-maker* सुधाकारः, Ram.

LIME (v.): I. Lit.: चारकं सञ्जयति (c. of सञ्ज्) (?). II. To ensnare: q. v.

LIME-BURNER: चूर्णकारः.

LIME-KILN: चूर्णपाकः (?).

LIMIT (subs.): (1) अवधिः; (2) सीमा (= boundary); (3) अन्तः (= end).

[*To set l.s to*: V. TO LIMIT.

LIMIT (v.): I. To set l. to: सीमां निर्धारयति (धृ, c. 10.). II. To confine, restrain: q. v.: नियच्छति, सं-, (यम्, c. 1.). III. To define, determine: निरूपयति (रूप्, c. 10.).

LIMITATION: V. TO LIMIT. *L. act*: *कालस्थापकविधिः.

LIMITED (adj.): perh. निबद्ध (f. द्धा): V. NARROW, SMALL. Ph.: *l. monarchy* *संयतराज्यं.

LIMITEDLY: निबद्धं (??); परिमितं (= moderately).

LIMITLESS: निरवधि (mfn.): V. BOUNDLESS, INFINITE.

LIMN (v.): आ-लिखति (लिख्, c. 6.): V. TO PAINT, REPRESENT.

LIMNER: चित्रकरः: V. PAINTER.

LIMP (v.): (1) खञ्जति (खञ्ज्, c. 1.); (2) खोडति or खुड्डते (खोड् or खुड्ड्, c. 1.); (3) (व)खङ्गति (खङ्ग्, or वङ्ग्, c. 1.).

LIMP, LIMPING (subs.): expr. by verb.

LIMP, LIMPING (adj.): (1) खोड (f. डा); (2) खञ्ज (f. ञ्जा).

LIMPID: स्वच्छ (f. च्छा): V. CLEAR, TRANSPARENT.

LIMPIDNESS, LIMPIDITY: स्वच्छता: V. CLEARNESS.

LIMY: I. Covered with bird-line: चाराक्त (f. क्ता) (?): V. VISCOUS. II. Containing l.: चूर्णगर्भ (f. र्भा) (?).

LINCH-PIN: (1) अक्षाग्रकीलः; (2) (आ) अणिः; (3) उद्व्रयः.

LINCTURE, LINCTUS: (1) अवलेहः; (2) लेह्यं.

LINDEN: वृक्षविशेषः *तिलिः.

LINE (subs.) : I. As of the body : रेखा, *straight l.* सरला रेखा ; *curve l.* कुटिला रेखा, K. d. ; *of the l.s drawn on a l. from a point without it* एकबिन्दाद्न्यरेखोपरि कृतासु रेखासु, K. d. II. A cord : सूत्रं, *fishing-l.* वडिशसूत्रं ; *measuring-l.* मानसूत्रं ; *hauling-l.* (for boats) गुणः. II. Lint or flax : q. v. IV. A row as in a book : पंक्तिः. V. = words, *to drop a l. or few l.s* पत्रपाण्यक्षराणि or कतिपयवर्णान् लिखति. VI. Military : *drawing up in l.s* दण्डव्यूहः ; *he is not in the l.s* नासौ सेनानिवेशे. VII. Course of conduct etc. मार्गः : v. WAY. VIII. As of steamers : expr. with परम्परा. IX. Genealogical : q. v. : क्रमः (= order) ; gen. expr. by pl. X. Direction : q. v. : दिश् (f.).

LINE (v.) : I. To cover the inside of : अन्तर् छादयति (छद्, c. 10) (?). II. To place along the side of : *the streeets were l.d with troops* *बलैरधिष्ठिता रथ्या दण्डाभ्यां.

LINEAGE : (1) अन्वयः ; (2) कुलं : v. FAMILY, NOBLE.

LINEAL,-LY : expr. with पुत्रपौत्रादिक्रमेण (?).

LINEAMENT : आकारः : v. FEATURE, FORM.

LINEAR : (1) by comp. ; (2) रेखामयः (यी, यं) (= consisting of lines).

LINEN : क्षौमः (मी, मं), *l. cloth* क्षौमं,-वस्त्रं.

LINENDRAPER : (1) क्षौमविक्रेतृ (f. त्री) (?) ; (2) क्षौमपटविक्रयिन् (f. णी) (?).

LINENDRAPERY : क्षौमाणि (n. pl.) (?) ; क्षौमवस्त्राणि (?) ; etc.

LINGER : चिरायते (nomi.) : v. TO DELAY, SLOW.

LINGERER : चिरक्रियः (या, यं) : v. also TO DELAY. [comp.

LINGERING (adj.) : as of diseases : दीर्घ (f. र्घा) (= long) ; चिर- in

LINGERING (subs.) : (1) विलम्बः (= delay) ; (2) कालक्षेपः (= throwing away time) ; (3) विचिकित्सा (= hesitation).

LINGERINGLY : (1) विलम्बेन (= with delay) ; (2) मन्दं मन्दं (= slowly).

LINGUIST : (1) भाषाविद् (mfn.) ; (2) भाषाप्रवीण (f. णा) ; (3) भाषापण्डितः (ता, तं) ; etc. : v. PROFICIENT.

LINGUISTIC : Ph. : *l. science, l.s* *भाषातत्त्वं.

LINIMENT : आलेपः *or* प्रलेपः : v. OINTMENT.

LINING (subs.) : *अन्तश्छदः : v. TO LINE.

LINK (subs.) : I. As of a chain : सन्धिः (??). II. A chain : q. v. : शृङ्खलं. III. A torch : q. v. : उल्का.

LINK (v.) : सं-योजयति (युज्, c. 10.) : v. TO CONNECT.

LINNET : पक्षिविशेषः ; *अतसीभुज् (m.) ; क्षौमादः.

LINSEED : अतसी,-बीजं, *l. oil* अतसीतैलं, Bha.

LINT : क्षौमवस्त्रः (? : comp. पटवस्त्रः, Sr.).

LINTEL : द्वारोर्ध्वकाष्ठं *or* दारु (?).

LION : (1) सिंहः ; (2) केश(स)रिन् (m.) ; (3) मृगराजः (poet.). Ph. : *l.'s share* प्रधानभागः ; *l. of the day* तत्कालसिंहः (??).

LIONESS : (1) सिंही ; (2) मृगराजवधूः etc. (poet.).

LION-METTLED : सिंहसत्त्व (f. त्त्वा) (??) and sim. comp.s.

LIP (subs.) : I. Lit. : (1) ओष्ठः (gen. = upper l. as distinguished from अधरः = lower l.) ; (2) दशनच्छदः, दशनवाससू, etc. (poet.). II. Fig. = mouth : q. v. : मुखं : v. also TONGUE. III. Edge, as of a vessel : कर्णः.

LIP (v.) : अधरं पिबति (पा, c. 1.) (with gen.) : v. TO KISS. [(mfn.).

LIP (adj.) : *l.-salve* ओष्ठाञ्जनं ; *l.-loyalty* मौखिकभक्तिः ; *l.-honeyed* मुखमधु

LIPPED : expr. by comp., *Vimba-l.* बिम्बोष्ठ (f. ष्ठी).

LIQUIFY : द्रावयति (c. of द्रु) : v. TO MELT. [स्वच्छ (f. च्छा).

LIQUID (adj.) : I. Lit. : द्रवः (वा, वं). II. Clear, transparent : q. v. :

LIQUID (subs.) : (1) द्रवः ; (2) द्रवपदार्थः etc.

LIQUIDATE : शोधयति (c. of शुध्) : v. TO CLEAR, PAY.

LIQUIDITY ; द्रवता,-त्वं, Par.

LIQUOR : I. A liquid : q. v. II. An intoxicating drink : (1) आसवः v. WINE ; (2) पेयं (= drink), Mah.

Liquorice : यष्टिमधु (n.) : v. licorice.

Lisp, Lisping : v. stammer, stammering.

List (subs.) : I. Border : q. v. : प्रान्तः. II. An enclosed field : वीथिः, Si. Ph. : *to enter the l.s* रणं गच्छति, V. p. III. A catalogue : नामावलिः. Ph. : *civil l.* : (a) *of officers* राजकर्मकराणां नामावलिः (?) ; (b) *of expenses* *राजव्ययपत्रिका.

List (v.) : I. To please : q. v. II. To enlist : q. v.

List, Listen : (1) शृणोति (श्रु, c. 5.) (both of hearing and of attending) ; (2) कर्णं ददाति (दा, c. 3.) (= to lend ear) ; (3) कर्णे करोति (to yield), K.

Listener : श्रोतृ (f. त्री) : v. hearer. [indolent ; indifferent).

Listless : (1) अनवहितः (ता, तं) (= careless) ; (2) निरीहः (हा, हं) (=

Listlessly : (1) निरुत्साहेन (= without zeal) ; (2) आलस्येन v. indolently. [ty.

Listlessness : (1) निरीहता v. indifference ; (2) आलस्यं v. inactivi-

Litany : (?) सूक्तं : v. prayer, hymn.

Literal : v. l.ly. *L.-sense* : प्रकृतार्थः etc.

Literally : I. Not figuratively : परमार्थतः, यथार्थतः, *or* अन्वर्थतः, *you are l. a Rakshasha* अन्वर्थतो राक्षसोऽसि, Mu. v. II. Not liberally : perh. यथार्थतः etc. ; with यथा, तथा, *translate l. into Sanskrit* *यथेंरेजी-भाषायां संस्कृतेन तथा कुरु. [*man* पण्डितः ; *l. fame* पाण्डित्ययशस् ; etc.

Literary : *l. conversation* शास्त्रालापः ; *l. history* *शास्त्राणामितिहासः ; *l.*

Literate : पण्डितः : v. learned.

Literature : (1) शास्त्रं ; (2) साहित्यं (used in Bengali).

Lithe, Lithesome : v. flexible, soft. [(with gen.).

Lithograph : I. Subs. : *प्रस्तरलेखः. II. Verb. : *प्रस्तरलेखं करोति

Lithographer : *प्रस्तरलेखकारः.

Lithography : *प्रस्तरलेखकला *or* -विद्या.

Lithotomy : अश्मरीच्छेदः and sim. comp.s (comp. Sr.).

LITIGANT : विवदमानः (ना, नं), D. VIII.

LITIGATE : expr. with व्यवहारः, Mit.

LITIGATION : (1) व्यवहारः ; (2) विवादः (= dispute).

LITIGIOUS : (1) व्यवहारप्रियः (या, यं) (?) ; (2) विवादशीलः (ला, लं) (?).

LITIGIOUSNESS : (1) व्यवहारप्रियता (?) ; (2) विवादशीलता (?) ; etc.

LITTER (subs.) : I. The vehicle : (1) शिबिका ; (2) शिरस्का (rare). II. Of straw : तृणसंस्तरः. III. Of young : सहजाताः शावकगणः. IV. Disorder : q. v. [straw : तृणैः सं-स्तृणाति, आ-, (स्तृ, c. 9.).

LITTER (v.) : I. To bring forth : q. v. : सूते (सू, c. 2.). II. With

LITTLE (adj.) : (1) अल्पः or स्वल्पः (ल्पा, ल्पं), *giving l. milk* अल्पक्षीरः (रा, रं), Mah. ; *going a l. distance* स्वल्पमन्तरं गत्वा, L. ; *I do not see the least reason to call it false* नाल्पमपि कारणमस्य मिथ्याभिधाने पश्यामि, K. ; *a l. (man)* अल्पकः, Si. XVI. 28. ; *l. fishes* अल्पका मत्स्याः, Ram. II. 69. 28. ; (2) क्षुद्रः (द्रा, द्रं) (= small), *a l. fish* क्षुद्रमत्स्यः, Mah. ; (3) स्तोकः (का, कं) (rare), *a l. way* स्तोकं मार्गं, P. Ph. : *a l. man* मानवकः ; *a l. horse* अश्वकः ; *a l. while* v. WHILE.

LITTLE, A LITTLE (adv.) : (1) ईषत्, *smiling a l.* ईषद्विहस्य, K. ; (2) किञ्चित्, *l. less than ten thousand winters* किञ्चिदूनं शरदामयुतं, R. ; *a l. ashamed* किञ्चिदुपजातलज्जः, K. ; (3) अल्प- in comp., *l. heard of* अल्पश्रुतः (ता, तं), Kar. ; *a l. remaining* अल्पावशिष्टः (ष्टा, ष्टं), Vi. ; (4) मनाक्, *going up a l.* मनागिवोपसृत्य, D. ; (5) स्तोकं, *l. by l.* स्तोकं स्तोकं, Mr.

LITTLE (subs.) : (1) किञ्चित्, *if (he) would delay a l.* यदि किञ्चिद्विलम्बेत, A. r. ; (2) अल्पं, *wishing to lose much for a l.* अल्पस्य हेतोर्बहु हातुमिच्छन्, R.

LITTLE-MINDED : अल्पचेतस् (mfn.), Ram. VI. 100. 6. ; and sim. comp.s.

LITTLENESS : अल्पता (lit. or fig.), *from our l.* निजयाल्पतया, Ki. VI. 37. ; (2) क्षुद्रता v. SMALLNESS.

LITURGIC,-AL : expr. by comp.

LITURGY : *सूक्तसमष्टिः ; स्तोत्रपद्धतिः.

LIVE (v.) : I. Lit. : (1) जीवति (जीव्, c. 1.), *I will not l. any more* अतऊर्ध्वं न जीवामि, A. r. ; *why the sinner is allowed to l.* किं निमित्तं पातकी जीव्यते, Mr. ; (2) प्राणिति (अन्, c. 2.), *so long as I am l.ing* यावत् प्राणिमि, K. II. To sustain life : (1) जीवति, उप-, आ-, *l.ing on the produce of trees* वृक्षजीविकया जीवन्, B. p. ; (2) वर्तयति (c. of वृत्), *l.ing on wild fruits* वन्येन वर्तयन्, R. XII. 20. Ph. : *l.ing on leaves* पर्णवृत्तिता, Ku. ; *l.ing by gambling* द्यूतोपजीविन् (f. नी), Mr. III. To dwell : (1) वसति, नि- (वस्, c. 1.), *were they known to be l.ing there* न खलु विदितास्ते तत्र निवसन्तः, Mu. ; (2) जीवति (rare), *l.ing together* सह जीवन्तः, Mit. *To l. with :* (1) सह वसति, *will always l. with you* त्वया सार्द्धं सदा वत्स्यति, Mah. III. 231. 6. ; (2) संवसति, M. IV. To spend life : जीवनं नयति (नी, c. 1.) *or* गमयति (c. of गम्) *or* यापयति (c. of या) *or* अति-वाहयति (c. of वह्).

LIVE (adj.) : जीवत् (f. न्ती) : V. ALIVE.

LIVELIHOOD : (1) जीविका, आ-, उप-, *to get l.* जीविकां प्राप्नोति, S. k. ; *(it) has become my l. now* आजीविकेदानीं संवृत्ता, Mr. ; (2) आजीवः-वं, *pure l.* विशुद्ध आजीवः, Sa. ; (3) वृत्तिः, (rarely वर्तनं), *for l.* वृत्त्यर्थं, H. ; (4) जीवनं (rare), *means of l.* जीवनोपायः, D. s.

LIVELINESS : (1) उल्लासः ; (2) प्रहर्षः (= joy) ; (3) प्रफुल्लता (= vivacity ?); [(4) स्फूर्तिः (= animation).

LIVELONG : I. Living long (rare) : चिरजीविन् (f. नी). II. Long : दीर्घ (f. र्घा), "*l. night*" दीर्घयामा त्रियामा, Me. II. 47.

LIVELY : I. Living : q. v. II. Merry, gay : (1) प्रफुल्ल (f. ल्ला) ; (2) उल्लासः (सा, सं) ; (3) हृष्ट (f. ष्टा) (= merry).

LIVER : यकृत्, *l. disease* यकृद्रोगः, Bha.

LIVERY : I. Delivery, deliverance : q. v. II. Dress : q. v. : वेषः. Ph. : *l.-stable* *भाटकाश्वशाला.

LIVID : श्यावः (वा, वं) *or* श्याववर्ण (f. र्णा) (?), D. II.

LIVIDNESS, LIVIDITY : श्यावता.

LIVING (adj.) : I. Having life : सजीवः (वा, वं). *A l. being : जीवः, the land of the l.* जीवलोकः, H. II. Alive : जीवत् (f. न्ती).

LIVING (subs.) : I. Livelihood : q. v. : जीविका. II. Estate : q. v. : सम्पत्तिः. For other senses V. TO LIVE.

LIZARD : (1) गृहगोधा ; (2) ज्येष्ठी.

LO : पश्य *or* पश्य पश्य : V. TO LOOK.

LOAD (subs.) : I. Burden : q. v. : भारः. II. A quantity carried at once : भारः, *brought a l. of fuel* इध्मानां भारमाजह्रे, Mah.

LOAD (v. t.) : I. Lit. : expr. by subs. : V. TO FILL, PUT. II. Fig., as to l. the stomach : पूरयति (पूर्, c. 10.) (= to fill). III. To adulterate : q. v. IV. To charge : पूरयति (?). V. To heap : q. v.

LOADED : *the boat is l. with iron* लौहभृता नौः (?) ; *l. gun* *पूरितं बन्दुकं ; *heavily l.* भाराक्रान्त (f. न्ता) (?).

LOAD-STONE : (1) अयस्कान्त ; (2) चुम्बकः.

LOAF : अपूपः (?) ; रोटिः (?).

LOAM : कर्दमभूमिः (?).

LOAMY : *l. soil* कर्दमभूमिः (?) : V. also CLAYEY.

LOAN : (1) ऋणं V. DEBT ; (2) धारः V. TO OWE.

LOATH (adj.) : अनिच्छुकः (का, कं) : V. LOTH, UNWILLING.

LOATHE : घृणते (घृण्, c. 1.) : V. TO HATE, ABHOR,

LOATHING (subs.) : घृणा : V. HATRED, ABHORRENCE.

LOATHSOME : (1) बीभत्सकरः (री, रं) ; (2) अतिकुत्सितः (ता, तं).

LOATHSOMENESS : (1) बीभत्सता ; (2) कुत्सितता ; (3) गर्हणीयता.

LOBBY : प्राग्वंशः (?) ; *प्रवेशशाला.

LOBE : पालिः (?), *l. of the ear* कर्णपालिः.

LOBSTER : महाचिङ्गारिः (?).

LOCAL : स्थानीयः (या, यं), *l. paper* *स्थानीयपत्रिका.

LOCALITY : I. Place : q. v. : स्थानं. II. Position : संस्थानं *or* संस्थितिः.

LOCALLY : gen. expr. by तत्र (there) *or* यत्र (where).

LOCATE : स्थापयति (c. of स्था) : v. TO PLACE.

LOCH : सरस् (n.) : v. LAKE.

LOCK (subs.) : I. For doors : ताल (mn.), -क (mn.). II. A fastening : बन्धः,-नं. III. A kind of weir : बन्धः (?). IV. Of a gun : *तालं,-कं ; अग्नियोजकं. V. Of hair : पाशः : v. HAIR. *N. B.* शिखण्डः,-कः and काकपक्षः are used of children's l.s. VI. A grapple : निक्षेपः.

LOCK (v.) : I. To fasten : q. v. : बध्नाति (बन्ध्, c. 9.). II. To confine : q. v. : निरुणद्धि (रुध्, c. 7.). III. To embrace tightly : निष्पिनष्टि (पिष्, c. 7.), Ki.

LOCKED-JAW, LOCK-JAW : (1) हनुस्तम्भः *or* हनुग्रहः.

LOCKER : पेटिका (??).

LOCKET : *सम्पुटकः (सम्पुट is like l.s, though not worn).

LOCK-SMITH : तालकारः (?) ; तालककारः (??).

LOCOMOTION : सञ्चारः : v. MOTION.

LOCOMOTIVE : सञ्चारिन् (f. णी) : v. MOVING.

LOCUM TENENS : कार्यंकरः (?) ; पदस्थः (?).

LOCUS : in math. : *निधानं.

LOCUST : शलभः *or* शरभः (??).

LODGE (v. i.) : (1) वसति, नि-, (वस्, c. 1.) v. TO RESIDE ; (2) अवतिष्ठति (स्था, c. 1.) v. TO STAY ; (3) विश्राम्यति (श्रम्, c. 4.) (= to rest), *do me the favour of l.ing in my house to-night* मम गृहेऽद्य विश्रमितुमनुग्रहः क्रियतां, D. v.

LODGE (v. t.) : I. To place, put : q. v. : स्थापयति (c. of स्था). II. To harbour : वासं ददाति ; gen. expr. by intrans. Ph. : *to l. information* आवेदनं करोति.

LODGEMENT : वासः, नि-, Si. XII. 62.

LODGER : expr. by verb.

LODGING (subs.) : (1) वासः, नि- v. RESIDENCE ; (2) by verb.

LODGING-HOUSE : no equiv. : *अवस्थानगृहं.

LOFT : of a house : अट्टः. *Hay-l.* : तृणकोष्ठः ; etc.

LOFTILY : उन्नतं, सम्- ; उद्धतं (= haughtily).

LOFTINESS : I. Lit. : उन्नतिः, सम्-, *the l. of your mind is like the l. of your summits* मनसः शिखराणाञ्च सदृशी ते समुन्नतिः, Ku. VI. 66. II. Fig. : (1) उन्नतिः, सम्- ; (2) उन्नतत्वं, *the same natural l.* तदेव नैसर्गिकमुन्नतत्वं, R. V. 37. [गण, Si. XV. 21. ; (2) तुङ्ग (f. ङ्गा) V. HIGH.

LOFTY : (1) उन्नतः (ता, तं), सम्-, *the l. assemblage of kings* अवनीभृतां समुन्नतो

LOG : I. Of wood : स्थूलकाष्ठं etc. : v. WOOD. II. In ships : *गतिमापः.

LOGARITHM : *संवर्गमानं.

LOG-BOOK : *गतिपत्रिका. [V. STRIFE.

LOGGERHEAD : स्थूलबुद्धि (mfn.). *To be at* or *fall* or *go to l.* कलिं गच्छति :

LOGIC : (1) न्यायः,-शास्त्रं ; (2) तर्कविद्या.

LOGICAL : (1) by comp. ; (2) न्यायिन् (f. नी) ; (3) तार्किकः (की, कं).

LOGICALLY : (1) न्यायानुसारेण ; (2) न्यायेन.

LOGICIAN : (1) नैयायिकः ; (2) तर्कशास्त्रविशारदः and sim. comp.s.

LOGOMACHY : वितण्डा (?) ; शब्दविवादः (??), Williams.

LOIN : (1) श्रोणिः ; (2) कटिः. *Its cavities* : कुकुन्दरे (n. dual).

LOITER : कालं क्षिपति (क्षिप्, c. 6.) : v. TO DELAY, LINGER.

LOITERER : (1) कालक्षेपकः ; (2) अलसः (= idler).

LONE, LONELY : I. Solitary : (1) विविक्त (f. क्ता), *l. place giving content to soul* चित्तनिर्वृतिविधायि विविक्तं, Ki. IX. 71. ; (2) निर्जनः (ना, नं) (= without any man). II. Alone : (1) expr. with एकाकिन् (f. नी) ; (2) अनाथः (था, थं) (= helpless).

LONELINESS : (1) विविक्तता (= solitude) ; (2) अनाथता (= helplessness).

LONESOME, LONESOMENESS : V. LONELY, LONELINESS.

LONG (v.) : (1) स्पृहयति (स्पृह्, c. 1.) (with dat.), *l.ing for my own death*

for his life तज्जीवितायात्ममरणाय स्पृहयन्ती, K. ; (2) गृध्यति (गृध्, c. 4.) (rare), *l.ing for the son* पुत्रगृद्धिनी, V. p. : v. TO DESIRE.

LONG (adj.) : (1) दीर्घ: (र्घा, र्घं) (in all senses), *l.-eared* दीर्घकर्ण (f. र्णा), H. ; *in l. journey's* दीर्घेऽध्वनि, Ka. ; *for a l. time* दीर्घकालं, K. ; *l. sorrow* दीर्घशोक:, K. ; *l. sleep* दीर्घनिद्रा, R. ; *a vowel is short, long or protracted* अज्ह्रस्वदीर्घप्लुत:, Pânini. ; (2) आयत: (ता, तं) (lit.), *how broad, how l.* किंविस्तारा: किमायता:, Mah. II. 6. 16. ; *thrice l.* त्रिगुणमायत: (ता, तं), Mat. ; (3) आयामवत् (f. ती) (= 2), *l. black hair* आयामवन्नीलो मूर्धजकलाप:, D. VI. ; (4) विस्तीर्ण (f. र्णा) (in extent), *news about Kusumapura is l.* विस्तीर्ण: कुसुमपुरवृत्तान्त:, Mu. II. ; (5) चिर: (रा, रं) (of time only), *l. standing* चिरस्थिति:, D. V.

LONG (adv.) : I. In comp. : by adj., *l.-extended* दीर्घविस्तार: (रा, रं). II. Through, throughout : q. v. III. Of time : दीर्घकालं *or* often चिरं, *live l.* चिरं जीव, D. III. Ph. : (a) *how l. did you see (him)* कियच्चिरं दृष्टस्त्वया, K. ; *how l. after* कियच्चिरेण, Sa. ; (b) *too l.* सुचिरं, K. ; *not very l.* नातिचिरं, K. ; (c) *ere l.* अचिरेण *or* अचिरात्, Vi. ; (d) *as l. as* : यावत्, *as l. as one lives* यावज्जीवेत्, D. S. ; *lived as l. as he wished* यावदिच्छमुषितं, Mu. III. ; (e) *so l.* : तावत्, *so l. his fame is constant* तावदस्य स्थिरं यश:, Ki. XI. 61. ; (f) *l. after* दीर्घकालानन्तरं, बहो: कालात्, U. ; etc.

LONGEVITY : (1) दीर्घजीवनं ; (2) दीर्घायुस् (n.) ; etc.

LONGING (subs.) : स्पृहा, *for what things the Princess of Magadha feels a l.* स्पृहावती वस्तुषु केषु मागधी, R. III. 5. ; (2) तृष्णा v. THIRST ; (3) अभिलाष: v. DESIRE ; (4) दोहदं (of a pregnant woman), M. n.

LONGINGLY : सस्पृह: (हा, हं) : v. also EAGERLY.

LONGISH : दीर्घदीर्घ (f. र्घा) : v. SOMEWHAT.

LONGITUDE : I. Length : q. v. II. In Ast. : रेखान्तरं. Ph. : *distance of the place (in l.)* देशान्तरं, Su. I. 60.

LONGITUDINAL : expr. by adv. *or* comp.

LONGITUDINALLY : दैर्घ्येण : V. LENGTH.

LONG-LIVED : (1) आयुष्मत् (f. ती) ; (2) चिरजीविन् (f. नी) ; (3) चिरजीवः (वा, वं) ; (4) दीर्घजीविन् (f. नी) ; (5) दीर्घायुस् (mfn.) ; (6) जैवातृक (f. का) (rare).

LONG-SIGHTED : (1) दूरदृश् (mfn.), *vultures are l.* दूरदृशो गृध्राः, Ana. ; (2) दूरदृष्टिः (mfn.), A. r. ; and sim. comp.s.

LONG-SIGHTEDNESS : (1) दूरदृष्टिः ; (2) दूरदर्शिता ; etc.

LONG-SUFFERANCE, LONG-SUFFERING : चिरसहिष्णुता : V. PATIENCE.

LONG-SUFFERING (adj.) : (1) चिरसहिष्णु (mfn.) ; (2) बहुक्षमः (मा, मं) : V. PATIENT.

LONG-WINDED : fig. : दीर्घसूत्र (f. त्रा) : V. TEDIOUS.

LOOBY : स्थूलबुद्धि (mfn.) : V. BLOCKHEAD.

LOOK (v.) : I. Lit. : (1) पश्यति (दृश्, c. 1.) (with acc.), *l.* पश्य, U. VI. ; (2) आ-लोकयति, अव-, वि-, (लोक्, c. 10.) ; (3) दृष्टिपातं करोति, R. XIII. 18. : V. also TO SEE. II. To face : q. v. III. To appear : (1) दृश्यते, अभि-, प्रति-, (pass. of दृश्), *l.s as if floating (in the air)* प्लवमानेव दृश्यते, Mah. II. 10. 4. ; (2) लक्ष्यते, सं-, परि-, आ- (pass. of लक्ष्), Sa. III. 12.

LOOK ABOUT : lit. *or* fig. : परितो वीक्षते (ईक्ष्, c. 1.), etc., Ki. II. 2.

LOOK AFTER : I. To attend : q. v. : (1) पश्यति ; (2) अवेक्षते. II. To expect : q. v. : प्रेक्षते. III. To search : q. v. : (1) पश्यति ; (2) अवेक्षते. [(1).

LOOK AT : पश्यति etc., *does not l. at character* न शीलं पश्यति, K. : V. LOOK

LOOK DOWN : I. Lit. : V. DOWN, LOOK. II. To l. down on : अवमन्यते (मन्, c. 4.) : V. TO DESPISE.

LOOK FOR : V. LOOK AFTER, EXPECT, SEARCH. [gen.).

LOOK IN THE FACE : (1) सम्मुखीभवति (with gen.) ; (2) अभिमुखयति (with

LOOK IN, INTO : (1) पश्यति, *should himself l. into income and expendi-*

ture पश्चेदायव्ययौ स्वयं, Y. ; (2) अव-ईचते, वि-, *or* सम्-, *should always l. into Shastras* नित्यं शास्त्रावेची स्यात्, V. s. ; (3) अवलोकयति.

LOOK ON : I. Lit. : प्रेचते. II. To consider, regard : q. v. : मन्यते.

LOOK OUT : अवेचते (lit. and fig.) : v. also TO ATTEND.

LOOK OVER : (1) पश्यति (?) ; (2) अवेचते (?).

LOOK THROUGH : fig. : पर्यवेचते.

LOOK TO : I. To pay attention to : वि-ईचते सम्-, *for the age of luminaries is not l.ed to* तेजसां हि न वयः समीच्यते, R. II. To fix hopes on : प्रेचते, अभि-.

LOOK UP : (1) उद्वीचते ; (2) उत्पश्यति ; (3) उदीचते. These verbs take [an acc.

LOOK UP TO : प्रतीचते, *to those who are l.ed up to* प्रतीच्येषु, R. v. 14.

LOOK (subs.) : I. Lit. : (1) वि-लोकनं, अव-, *even by your l.* विलोकनेनैव, Si. ; (2) दृष्टिः *or* दर्शनं, *with a favourable and pleasant l.* दृष्ट्या प्रसादामलया, R. II. Expression of countenance, aspect : दर्शनं, *oh, how sweet is their l.* अहो मधुरमासां दर्शनं, Sa. I.

LOOKER : दर्शकः. *L.-on* : प्रेचकः : v. SPECTATOR.

LOOKING (subs.) : (1) दर्शनं, *l.-round* परिदर्शनं ; (2) प्रेचणं, *l.-up* उद्वीचणं ; *l.-into* अवेचणं ; (3) वि-लोकनं, *l. into* अवलोकनं.

LOOKING-GLASS : (1) आदर्शः ; (2) दर्शनं (rare) : v. MIRROR.

LOOK-OUT : I. Lit. : अवेचा, सम्-. II. The place : अवेचास्थानं.

LOOM (subs.) : (1) तन्त्रं ; (2) तन्त्रवापः.

LOOM (v.) : I. Lit. : लच्यते (pass. of लच्) : v. TO APPEAR, LOOK. II. Fig. : शोभते (शुभ्, c. 1.) v. TO SHINE.

LOON : I. A rascal : धूर्तः. II. A bird : जालपादः पचिभेदः.

LOOP (subs.) : (1) पाशः (?) ; (2) छिद्रं (= hole).

LOOP (v.) : बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) (= to fasten : q. v.).

LOOP-HOLE : छिद्रं (?) ; रन्ध्रं (?).

LOOSE (adj.) : I. Not tight : (1) शिथिलः (ला, लं), *l. tie* शिथिलबन्धनं, M.

n. ; (2) श्लथ: (था, थं), परि-, प्र-. II. Free : q. v. : मुक्त: (क्ता, क्तं). III. Unrestrained, dissolute : q. v. : उच्छृङ्खल: (ला, लं). IV. Of bowels : शिथिल: (ला, लं). V. Of soil : शिथिल: (ला, लं).

LOOSE, LOOSEN (v.) : I. Lit. : (1) शिथिलीकरोति etc. ; (2) शिथिलयति (nomi.), *l.ed bracelet* शिथिलितवलय:, Sa. III. 10. II. To free, untie : q. v. : मुञ्चति or मोचयति (मुच्, c. 6. and 10.), *l.ed from all ties* निर्मुक्तसमस्तबन्धन: (ना, नं), A. r.

LOOSELY : I. Lit. : (1) शिथिलं ; (2) श्लथं, *l. hanging* श्लथलम्बिन् (f. नी), Ku. v. 47. II. Dissolutely, unchastely, carelessly : q. v. : उच्छृङ्खलं.

LOOSENESS : I. In gen. : (1) शिथिलता ; (2) श्लथता, प्र-, परि-. II. Of morals : उच्छृङ्खलता.

LOOSENING, LOOSING : I. Lit. : शिथिलीकरणं. II. Freeing : विमोचनं.

LOP (v.) : आ-छिनत्ति (छिद्, c. 7.) : v. TO CUT.

LOP-SIDED : विषमभर: (रा, रं) (?).

LOQUACIOUS : वावदूक: (का, कं) : v. TALKATIVE, NOISY.

LOQUACIOUSNESS, LOQUACITY : (1) वावदूकता ; (2) वाचालता.

LORD (subs.) : (1) ईश:, *the L. of the past, the future, and the present* भूतभव्यभवदीश:, Ki. ; (2) ईश्वर:, *the l. of Kamroop* कामरूपेश्वर:, R. : v. MASTER. Ph. : *"my L."* (as a term of address) देव: or आर्यपुत्र: (by wives) or भर्तृ (m.) (by menial servants) : v. MASTER.

LORD (v.) : प्रभुत्वं करोति (with gen.) : v. TO DOMINEER, RULE.

LORD'S SUPPER : *ईश्वरश्राद्धं ; क्रुष्टश्राद्धं.

LORDLY : I. Noble, dignified : q. v. II. Haughty, imperious : q. v.

LORDSHIP : I. As title : देव: : v. (MY) LORD. II. Dominion, power : q. v. : प्रभुत्वं.

LORE : विद्या : v. LEARNING.

LORN : अनाथ: (था, थं) : v. FORLORN.

LOSE : I. To cause to be taken : हारयति, अप-, (c. of हृ), *I lost ten*

sovereigns in gambling दशसुवर्णं द्यूते हारितं, Mr. ; *to l. wife* पत्नीं हारयति, Vi. v. 23. II. To be deprived of : वियुज्यते (pass. of युज्) : v. TO DEPRIVE, DEVOID OF. III. To fall from : q. v. : भ्रश्यति,-ते, परि-, प्र- (भ्रंश्, c. 4.), *l.s spirits* प्रभ्रश्यते तेजसः, Mr. IV. Opposed to win : पराजयते (जि, c. 1.) (rare), *what you first lost* किन्नु पूर्वं पराजैषीः, Mah. II. 67. 7. IV. To miss. : expr. with नश्यति (नश्, c. 4.), प्र-, *one who has lost his way* प्रणष्टवर्त्मन् (mfn.), K. ; *Vasantasena is lost* नष्टा वसन्तसेना, Mr. I. V. To ruin, destroy : q. v. : नाशयति (c. of नश्). VI. Of time : v. TO SPEND, WASTE. Ph. : *to l. oneself* वशात् परित्यज्यते, Mr.

LOSER : expr. by verb.

LOSS : I. Waste : (1) हानिः, *l. of capital* मूलहानिः, Vri. ; (2) क्षतिः, *to make good a l.* क्षतिं पूरयति (?). II. Destruction : नाशः, *l. of wealth* अर्थनाशः. III. Fall : भ्रंशः, *l. of caste* जातिभ्रंशः. IV. Deprivation : वियोगः, *l. of life* प्राणवियोगः. V. Defeat : q. v. : पराजयः. Ph. : *l. of time* कालहरणं etc. ; *at a l. what to do* किंकर्तव्यतामूढः (ढा, ढं).

LOT : I. Part, share : q. v. : भागः. II. Fate, fortune : q. v. : भाग्यं. III. Chance, hazard : *casting of l.s* गुटिकापातः, Da.

LOTH : अनिच्छु (mfn.) : v. UNWILLING.

LOTION : धावनं (?) : v. LINIMENT.

LOTTERY : गुटिकापातः (??).

LOTUS : (1) पद्मं ; (2) कमलं ; (3) नलिनं ; (4) अरविन्दं. *Blue-l.* : (1) उत्पलं ; (2) इन्दीवरं. *White-l.* : पुण्डरीकं. *Red-l.* : कोकनदं. *The plant* : (1) नलिनी ; (2) कमलिनी ; (3) मृणालिनी ; (4) पद्मिनी. *Its stalk* : नालः. *Its root* : शालूकं. *Its film* : (1) मृणालं ; (2) बिसं. *Its filament* किञ्जल्कः.

LOUD : *with a l. voice* उच्चैः ; *l. cry* महाशब्दः v. CRY, NOISE, SHOUT : v. also NOISELY.

LOUD, LOUDLY (adv.) : (1) उच्चैः ; (2) उच्चकैः ; (3) प्रोच्चैः (4) उच्चैः स्वरेण ; (5) [महाशब्देन.

LOUDNESS : v. LOUD, CLAMOUR.

LOUNGE (v.) : (1) विश्राम्यति (= to rest) ; (2) कालं क्षिपति (= to spend time).

LOUNGE (subs.) : शयनं (= bed, couch).

LOUNGER : expr. by verb ; अलसः (सा, सं) (= idle).

LOUSE : (1) उत्कुणः ; (2) यूकः ; (3) केशकीटः. *Its eggs* : लिक्षा.

LOUSEWORT : वृक्षविशेषः.

LOUSY : (1) उत्कुणिन् (f. नी) (?) ; (2) यूकोपद्रुतः (ता, तं) (?).

LOUT (subs.) : वृषलः (?) : v. CLOWN.

LOUTISH : ग्राम्य (f. म्या) (?) : v. RUDE, AWKWARD.

LOVE (subs.) : I. Affection : q. v. : (1) प्रेमन् (n.), *man's l. for women is inconstant* दयितास्वनवस्थितं नृणां... प्रेम, Ku. IV. 28. ; (2) प्रणयः, *are you attached to, or in l. or friendship with her daughter* अस्ति भवतीऽस्या दुहित्रा सह प्रसक्तिः प्रणयः प्रीतिर्वा, Mr. IX. ; (3) अनुरागः (= fondness), *mutual l. is the best thing in matches* इतरेतरानुरागो दारकर्मणि परार्ध्यं मङ्गलं, Ma. II. ; (4) कामः (= amorous l.), *for he whom you look would fall in l. with you* यं हि त्वमभिवीक्षेथा स कामवशगो भवेत्, Mah. ; *l.-sick* कामार्त (f. र्ता), Mc. ; कामातुरः (रा, रं), D. ; etc. ; *Kalahansaka makes l. to Mandáriká* कलहंसको मन्दारिकां कामयते, Ma. I. ; *l. is cross* कामो वामः, Mr. ; *l.-stricken* मदनपरवशः (शा, शं), मन्मथमथ्यमान (f. ना), etc. II. = darling : प्रिय (f. या). III. Kindness : दया, *universal benevolence is l.* दया सर्वसुखैषित्वं, Mah. IV. God of love : (1) कामः ; (2) मदनः ; (3) मन्मथः ; (4) कन्दर्पः ; (5) अनङ्गः.

LOVE (v.) : I. To have l. for : (1) expr. by subs. ; (2) by प्रियः (या, यं) (= dear) ; (3) स्निह्यति (स्निह्, c. 4.) (= to feel affection for) : v. also TO LIKE, (BE) PLEASED. II. To delight in : q. v. : मोदते (मुद्, c. 1.).

LOVE-BROKER : घटकः.

LOVE-FAVOUR : प्रीतिदायः, Ram. and sim. comp.s.

LOVE-KNOT : प्रेमबन्धः (?) ; प्रेमग्रन्थिः (?).

LOVE-LETTER : (1) मदनलेखः, Sa. ; (2) अनङ्गलेखः, Ku. ; (3) पत्रिका (when the sense is clear), D.

LOVELINESS : कान्तिः : v. BEAUTY, DELIGHTFULNESS.

LOVELY : (1) कान्त (f. न्ता) v. BEAUTIFUL ; (2) कमनीयः (या, यं) v. CHARMING, DELIGHTFUL.

LOVER : I. Lit. : अनुरागिन् (f. णी) : v. FOND. II. One who is in love with : (1) प्रणयिन् (f. नी) (?) ; (2) प्रियः (या, यं) (= dear). Ph. : *"love is blind and l.s cannot see"* न कामवृत्तिर्वचनीयमीक्षते, Ku.

LOVING (adj.) : I. Dear : q. v. : प्रियः (या, यं). II. Expressing love : by comp. : v. LOVE.

LOVING-KINDNESS : स्नेहः : v. KINDNESS, FAVOUR.

LOVINGLY : (1) सस्नेहं ; (2) सानुरागं ; (3) सप्रणयं ; etc.

LOW (adj.) : I. Of place : (1) नीचः (चा, चं), *exceedingly l.* नितरां नीचः, Bham. I. 8. ; *where the water is l.* यत्र जलस्य नीचत्वं, A. c. ; (2) निम्न (f. म्ना), *l. parts became high lands* निम्नप्रदेशाः स्थलतामुपागमन्, Ku. ; (3) नतः (ता, तं), *l. and high grounds* नतोन्नतभूमिभागाः, Sa. II. Fig., mean, base ; q. v. : नीचः (चा, चं), *l. caste* नीचजातिः, Ki. III. In stature : ह्रस्व (f. स्वा) : v. SHORT. IV. Of the tide : Ph. : *at l. water* क्षीणायां वेलायां. V. Of price : स्वल्पः (ल्पा, ल्पं). VI. Not loud : नीचः (चा, चं) (?). Ph. : *high and l. talks* उच्चनीचप्रलापान्, D. VII. Grave (of tones) : मन्द्र (f. न्द्रा). VIII. Depressed, sad : विषण्ण (f. ण्णा). IX. Humble, reverent : q. v. X. Moderate, reasonable : स्वल्प (f. ल्पा). XI. Feeble, weak : q. v. : अवसन्न (f. न्ना).

LOW (adv.) : I. Not aloft : (1) नीचैः ; (2) नीच- in comp. ; (3) अधस् (= down). II. Not loud : नीचैः (?) ; मृदु (= gently), Sa.

LOW (v.) : रेभते (रेभ्, c. 1.) : v. NOISE.

LOWBELL (v.) : भीषयते (c. of भी) : v. TO FRIGHTEN.

LOWER (adj.) : I. In place : अधस् in comp., *l. world* अधोभुवनं ; *l. garment* अधोऽंशुकं. II. Socially : नीचः (चा, चं).

LOWER (adv.) : अधस् : v. LOW, BELOW.

LOWER (v. t.) : I. To let down : नमयति (नम्, c. 1.) : v. also TO DESCEND. II. To abase, humble : q. v. : नमयति. III. To diminish : q. v. : न्यूनीकरोति.

LOWER (v. i.) : I. To decrease : q. v. II. To be gloomy : *let the clouds l.* उद्यन्तु नाम मेघाः, Mr. IV. III. To frown : q. v.

LOWERY : V. CLOUDY, GLOOMY.

LOWING (subs.) : रेभितं : v. CRY, NOISE.

LOWLAND : निम्नभूमिः : v. also LEVEL.

LOWLINESS : I. Humility : q. v. : नम्रता. II. Meanness : q. v. : [नीचता,-त्वं.

LOWLY (adj.) : I. Humble : q. v. : नम्र (f. म्रा). II. Mean : q. v. : नीचः (चा, चं). III. Low : q. v.

LOWLY (adv.) : I. Humbly, meekly : q. v. : नम्रं. II. Meanly : q. v.

LOWNESS : I. Of position : (1) नीचता ; (2) निम्नता. II. Of birth etc. : नीचता : v. MEANNESS. III. Of stature : खल्पता. IV. Of price : खल्पता. V. Of spirit : अवसादः : v. DEJECTION.

LOW-SPIRITED : विषण्ण (f. ण्णा) : v. DEJECTED.

LOYAL : (1) राजभक्त (f. क्ता) ; (2) अनुरक्त (f. क्ता) (= attached).

LOYALLY : (1) भक्त्या (?) ; (2) सानुरागं (?) ; (3) श्रद्धापूर्वकं (?).

LOYALTY : (1) राजभक्तिः ; (2) अनुरागः (= attachment).

LOZENGE : I. A rhombus : q. v. II. A cake : *लौजकं.

LUBBER : स्थूलबुद्धि (mfn.) : v. FOOL, BLOCKHEAD.

LUBBERLY : I. Adj. : v. STUPID. II. Adv. : स्थूलबुद्ध्या.

LUBRICATE : अभ्यनक्ति (अञ्ज्, c. 7.) : v. TO ANOINT.

LUBRICATION : अभ्यञ्जनं : v. TO ANOINT, BESMEAR.

LUCENT : रोचिष्णु (mfn.) : v. LUCID, BRIGHT.

LUCERN : आश्वेटिककुक्कुरविशेषः.

LUCID : I. Resplendent, bright : q. v. : उज्ज्वलः (ला, लं). II. Trans-

parent, clear : q. v. : स्वच्छ (f. च्छा). III. Distinct, perspicuous : q. v. : विशदः (दा, दं). Ph. : *l.* (*interval*) प्रसन्नः (न्ना, न्नं) (comp. प्रसन्नकल्पः प्रकृतिस्थ एव जातः, D. II.).

Lucidly : विशदं : v. CLEARLY.

Lucifer : I. The morning star : प्रभाततारा (?). II. Satan : q. v.

Luck : I. Chance, accident : q. v. : दैवं. II. Fortune : q. v. : दैवं. Ph. : *I wish your good l.* शुभमस्तु भवतः.

Luckily : (1) दिष्ट्या, Mah. s. r. 11. ; (2) दैवयोगात् *or* -योगेन.

Luckless : दैवोपहतः (ता, तं) : v. UNFORTUNATE, UNLUCKY.

Lucky : I. Fortunate : q. v. : भाग्यवत् (f. ती). II. Auspicious : q. v. : शुभः (भा, भं).

Lucrative : (1) लाभकरः (री, रं) ; (2) लाभजनकः (का, कं).

Lucre : लाभः : v. GAIN, PROFIT.

Lucubrate : रात्र्यध्ययनं करोति and sim. comp.s : v. TO STUDY.

Lucubration : I. Nocturnal study : q. v. : रात्र्यध्ययनं and sim. comp.s. II. What is composed by night : (?) रात्रिविरचितः (ता, तं) and sim. comp.s.

Luculent : विशदः (दा, दं) : v. CLEAR, TRANSPARENT.

Ludicrous : हास्यकरः (री, रं) : v. RIDICULOUS.

Ludicrously : expr. by adj. : v. also RIDICULOUSLY.

Luff : (v.) : वाताभिमुखं करोति (?) : v. TO TURN.

Lug : कर्षति (कृष्, c. 1.) : v. TO DRAG, PULL.

Luggage : साधनं (?), K. ; सामग्रीः (pl. = things).

Lugger : नौकाविशेषः.

Lugubrious : शोकसूचक (f. चिका) : v. MOURNFUL.

Lukewarm. : I. Tepid : q. v. : कोष्ण (f. ष्णा). II. Not zealous : मन्दोत्साहः (हा, हं) : v. ZEALOUS, INDIFFERENT. [त्साहेन ; (2) औदासीन्येन.

Lukewarmly : I. Lit. : कोष्णं *or* कवोष्णं. II. Indifferently : (1) मन्दो-

LUKEWARMNESS: I. Lit.: कोष्णता *or* कवोष्णता. II. Indifference: मन्दोत्साहः.

LULL (v. i.): शाम्यति (शम्, c. 4.): V. TO SUBSIDE, CEASE.

LULL (v. t.): शमयति (c. of शम्): V. TO QUIET, SOOTH. Ph.: *l. to sleep* निद्रां नयति (नी, c. 1.).

LULL (subs.): उपशमः: V. QUIET.

LULLABY: निद्राप्रदं गीतं (??) and sim. comp.s.

LUMBAGO: गृध्रसी (ग्रध्रसी); कटिवातः.

LUMBAR: expr. by comp.: V. LOIN.

LUMBER (subs.): निरर्थकद्रव्यं (??).

LUMINARY: (1) ज्योतिस् (n)., *the lord of the l.s (the moon)* ज्योतिषां पतिः; (2) तेजस् (rare), *all l.s like the sun* सूर्यादीनि सर्वाणि तेजांसि, S. p. b. Fig.: रत्नं (= gem).

LUMINOUS: उज्ज्वलः (ला, लं): V. BRIGHT, LUCID.

LUMINOUSLY: उज्ज्वलं: V. BRIGHTLY, LUCIDLY.

LUMP (subs.): I. A heap: पिण्ड (mfn.). II. A collection: q. v.: [समाहारः.

LUMP (v.): I. Lit.: पिण्डीकरोति. II. To collect: q. v.

LUMPISH: I. Lit. पिण्डाकारः (रा, रं). II. Dull, stupid: q. v.

LUMPY: (1) पिण्डमयः (यी, यं); (2) पिण्डितः (ता, तं).

LUNACY: उन्मादः: V. MADNESS.

LUNAR: (1) by comp., *l. eclipse* चन्द्रग्रहणं; *the l. dynasty* चन्द्रवंशः; (2) चान्द्रः (न्द्री, न्द्रं); (3) चान्द्रमसः (सी, सं); (4) ऐन्दवः (वी, वं), *l. month* ऐन्दवो मासः, Go. *A l. day* तिथिः; *the 2nd. 3rd. 11th. l. day* द्वितीया, तृतीया, एकादशी, etc.

LUNATED: अर्धचन्द्राकारः (रा, रं) and sim. comp.s.

LUNATIC: उन्मत्तः (त्ता, त्तं), *released a l.* उन्मत्तं मुक्तवती, D. II.: V. MAD.

LUNCH, LUNCHEON (subs.): जलपानं (in some of the dialects).

LUNCH (v.): जलपानं करोति.

LUNG : फु(पु)स्फु(प्फु)सः. *Pain in the l.s* हृत्पीडा, Bha.

LUNGE : आघातः : v. STROKE, THRUST.

LUNGWORT : गुल्मविशेषः.

LUNT : *अग्निरज्जुः.

LUPINE : I. Subs. : विपुटः (?). II. Adj. : expr. with वृकवत्.

LURCH (subs.) : I. Of a ship : पार्श्वपतनतिः (?). II. Ph. : *to leave in the l.* कृच्छ्रे or सङ्कटे परित्यजति etc. [q. v. : हन्ति (हन्. c. 2.).

LURCH (v.) : I. To steal : q. v. : मुष्णाति (मुष्, c. 9). II. To defeat :

LURCHER : I. A poacher : q. v. II. A dog : कौटिककुक्कुरः (?).

LURE (subs.) : I. Lit. : v. DECAY. II. Fig. : प्रलोभन : v. ENTICEMENT, ALLUREMENT. [q. v. : आह्वयति (ह्वे, c. 1.).

LURE (v.) : I. To allure : q. v. : आकर्षति (कृष्, c. 1.). II. To call :

LURID : विपाण्डु (mfn.) : v. PALE, GLOOMY.

LURK : लीयते (ली, c. 4.) : v. TO HIDE.

LURKER : expr. by circum. ; निभृतनिलीनः (ना, नं) (?).

LURKING-PLACE : निभृतनिलयः (?) : v. HIDING-PLACE.

LUSCIOUS : ललितः (ता, तं) : v. also SWEET.

LUSCIOUSNESS : लालित्यं : v. also SWEETNESS.

LUST (subs.) : कामः, *possessed of l.* कामपरीतात्मन् (mfn.), Mah. ; *and their l. is said to be eightfold* कामश्चाष्टगुणः स्मृतः, H. ; *l.s are surely troublesome enemies* कामाः कष्टा हि शत्रवः, Ki. XI. 35. : v. DESIRE, LOVE (I).

LUST (v.) : कामयते (nomi.) (with acc.) : v. TO DESIRE.

LUSTFUL : I. Having lust : (1) कामुकः (की, कं) ; (2) कामवृत्ति (mfn.) (3) कामार्त (f. र्ता), कामान्ध (f. न्धा), etc. (= inflamed with l.) ; (4) कामात्मन् (mfn.), Mah. II. Inciting l. : (1) कामवर्धन (f. नी) ; (2) कामोत्तेजक (f. जिका) ; etc. [(रा, रं), मन्मथाविष्टचेतस् (mfn.), etc.

LUSTFULLY : expr. by adj. ; कामार्त (f. र्ता), मदनपरवशः (शा, शं), स्मरातुरः

LUSTFULNESS : (1) कामुकता ; (2) कामवृत्तिः ; (3) कामासक्तिः.

LUSTILY : ससत्त्वं : v. VIGOROUSLY, FORCIBLY.

LUSTINESS : वीर्यं : v. VIGOUR, STRENGTH.

LUSTRAL : (1) विशोधक (f. धिका) ; (2) पावक (की, कं).

LUSTRATION : शुद्धिः : v. PURIFICATION. *L. of arms* (Wilson) नीराजनं,-ना (?).

LUSTRE : I. Brightness, splendour : q. v. : औज्ज्वल्यं. II. Renown, distinction : q. v. : (1) प्रभा ; (2) द्युतिः. III. A chandelier : *प्रद्योतकः. IV. A space of five years : पञ्चवर्षं and sim. comp.s.

LUSTROUS : उज्ज्वलः (ला, लं) : v. BRIGHT, SPLENDID.

LUSTRUM : (1) पञ्चवर्षं ; (2) वर्षपञ्चकं ; etc.

LUSTY : वीर्यवत् (f. ती) : v. VIGOROUS, ROBUST.

LUTE : (1) वीणा ; (2) वल्लकी ; (3) विपञ्ची ; (4) परिवादिनी. *Its neck* : (1) वीणादण्डः ; (2) प्रवालः. *Its belly* : (1) ककुभः ; (2) प्रसेवकः. *Its bow* : कोणः. *To play on the l.* वीणां वादयति, H. *To play near God* ईश्वरमुपवीणयितुं, R. VIII. 33.

LUTHERAN : *लुथारीयः (या, यं).

LUXATE : विसन्धीकरोति : v. TO DISLOCATE.

LUXATION : विसन्धीकरणं : v. DISLOCATION.

LUXURIANCE : विवृद्धिः : v. EXUBERANCE.

LUXURIANT : I. Abundant, exuberant : प्रचुरः (रा, रं). II. More than necessary : उद्रिक्त *or* अतिरिक्त (f. क्ता).

LUXURIANTLY : प्राचुर्येण : v. ABUNDANTLY.

LUXURIATE : विवर्धते (वृध्, c. 1.) : v. TO GROW, INDULGE.

LUXURIOUS : I. Of men : (1) विलासप्रियः (या, यं) ; (2) भोगासक्त (f. क्ता) ; (3) विषयसुखनिरतः (ता, तं) ; etc. II. Of things etc. : विलासमयः (यी, यं) (?) ; अतिसुखावहः (हा, हं) (?). III. Abundant : प्रचुरः (रा, रं).

LUXURIOUSLY : expr. by circum. ; प्रचुरं (= abundantly).

Luxury : I. In gen. : (1) ऐश्वर्यसुखं, K. ; (2) विषयभोगः. II. Of food : v. DAINTY, DELICACY.

Lyceum : विद्यालयः : v. SCHOOL, COLLEGE.

Lye : क्षारजलं (?) and sim. expr.s and comp.s.

Lying (subs.) : (1) अनृतवादित्वं ; (2) असत्यभाषणं, V. s. etc. ; (3) असत्यता, Si., or निःसत्यता, H. [Situated : अवस्थितः (ता, तं).

Lying (adj.) : I. Telling lies : अनृतवादिन् (f. नी) and sim. comp.s. II.

Lying-in : I. Subs. : प्रसवावस्था : v. CHILDBIRTH. II. Adj. : expr. by subs. Ph. : *l.-chamber* : सूतिकागृहं ; (2) अरिष्टं (rare).

Lymph : I. Water : निर्मलजलं. II. Of the body : रसः (?), Bha.

Lymphatic : रसवाहिन् (f. नी) (??).

Lynx : वनविडालः (?) ; विडालवृकः (?).

Lynx-eyed : fig. : सूक्ष्मदर्शिन् (f. नी) ; सूक्ष्मदृष्टिः (mfn.).

Lyre : वीणा, *a player on the l.* वीणावादः v. LUTE.

Lyric : I. Lit. : expr. by comp. II. In gen. sense: रसप्रधानः (ना, नं) (?).

Lyrist : वीणावादः,-कः ; वैणिकः.

M

Macadamize : प्रस्तरखण्डैः छादयति (c. of छद्) or संहन्ति (हन्, c. 2.).

Macaroni : *चूर्णनाली, *m. soup* *चूर्णनालीमिश्रं यूषं.

Macaroon : *बादामपिष्टकः.

Macaw : वक्रतुण्डः : v. PARROT.

Mace : I. A spice : जाति(ती)पत्री, Bha. *Powdered with m., cardamom,*

and cinnamon त्रिजातकावचूर्णित: (ता, तं), D. vi. II. A heavy staff: गदा, Mah. III. In gen.: दण्ड: : V. STAFF.

MACE-BEARER : (1) दण्डधर: ; (2) यष्टिधर: ; and sim. comp.s.

MACERATE : perh. द्रावयति (c. of द्रु) : V. TO STEEP.

MACERATION : perh. द्रावणं ; पाचनं (??).

MACHINATE : परिकल्पयति (क्लृप्, c. 10.) : V. TO CONTRIVE.

MACHINATION : (1) कुमन्त्रणा ; (2) षड्यन्त्रं (?).

MACHINE : यन्त्रं : V. also TOOL.

MACHINE-MAKER, MACHINIST : यन्त्रकार:.

MACHINERY : I. Machines collectively : यन्त्राणि (n. pl.). II. Working parts of a machine : expr. by circum : "*m. of state*" राजकार्यवहा: (m. pl.) (?).

MACKEREL : *मकरल: ; नीलबिन्दु: ; मत्स्यविशेष:.

MACROCOSM : (1) विश्वं ; (2) विश्वसंसार: and sim. comp.s.

MAD : I. Of persons *or* mind : (1) उन्मत्त: (त्ता, त्तं) (best equiv.) (lit. and fig.), (*we are*) *both m. about it* द्वावप्यावामुन्मत्तौ, V. II. ; *o, m. woman* अयि, उन्मत्तिके, K. II. ; *to go or run m.* उन्मादं गच्छति ; *to drive m.* उन्मत्तां नयति, K. ; (2) वातुल: (ला, लं), वायुग्रस्त: (स्ता, स्तं), etc. (lit.), *my son is m.* मम पुत्रो वायुग्रस्त:, D. II. ; (3) उन्मादिन् (f. नी), N. XIII. 40. ; (4) मदोद्धत: (ता, तं) (fig.), Ki. XIV. 63. II. Of acts, etc. : (1) by comp. ; (2) दुष्ट: (ष्टा, ष्टं) (= vicious) ; (3) उद्दाम: (मा, मं) (= unrestrained).

MADAM,-E : (1) देवि V. LADY ; (2) आर्ये (by gentlemen).

MADCAP : प्रमत्त: (त्ता, त्तं) : V. RASH, MAD.

MADDEN (v. t.) : (1) उन्मादयति (c. of मद्), *m.ed by your form* त्वदाकारोन्मादित: (ता, तं), D. ; (2) उन्मत्तीकरोति.

MADDEN (v. i.) : (1) उन्माद्यति (मद्, c. 4.) ; (2) उन्मत्तीभवति. *M.ed* : (1) उन्मत्त: (त्ता, त्तं), *m.ed with wine* मदोन्मत्त: ; (2) अन्ध: (न्धा, न्धं) V. BLIND.

MADDER : मञ्जिष्ठा, *dyed with m.* माञ्जिष्ठ (f. ष्ठी),-क (f. का), Vi.

MADE OF : (1) -मयः (यी, यं), *m. of human bone* मनुष्यास्थिमयः (यी, यं), S. p. ; (2) निर्मितः, वि- (ता, तं), *a monkey m. of gold* कपिः कनकनिर्मितः, Shat. ; (3) घटितः (ता, तं), *m. of fine thread* सूक्ष्मतन्तुघटितः (ता, तं), V. d. ; (4) by a deriv., *m. of mustard* सार्षपः (पी, पं), Bha.

MADHOUSE : (1) वातुलाश्रमः ; (2) उन्मत्तालयः (?). [वत् ; उन्मत्त (f. त्ता) इव.

MADLY : I. In madness : उन्मादात्, K. II. II. Like a mad man : उन्मत्त-

MADNESS : I. Lit. : (1) उन्मादः, *m. is a mental disease* उन्मादो मानसो व्याधिः, Sr. ; *treatment of m.* उन्मादचिकित्सा, Bha. ; (2) उन्मत्तता (the state) ; (3) वातुलता etc. (= 2). II. Fig. : (1) उन्मादः ; (2) वायुः, *possessed of the m. of alchemy* सञ्जातधातुवादवायु (mfn.), K. III. Of acts, etc. : मौढ्यं : V. FOLLY, INFATUATION.

MADRIGAL : no equiv :*गोपगीतं.

MAGAZINE : I. For arms : अस्त्रागारं and sim. comp.s. II. A store house : q. v. III. A periodical : no equiv. : *कोषः *or* ज्ञानकोषः ; पत्रिका used in Bengali.

MAGGOT : I. A worm : q. v. : कीटः,-कः. II. A whim : q. v.

MAGGOTY : I. Lit. : कीटोपद्रुष्टः (ष्टा, ष्टं) and sim. comp.s. II. Whimsical : q. v.

MAGI : *मागयः (m. pl.) ; पारसिकपूर्वपण्डिताः.

MAGIAN : *मागीयः (या, यं).

MAGIC (subs.) : (1) इन्द्रजालं ; (2) माया ; (3) कार्मणं (rare).

MAGIC,-AL (adj.) : (1) ऐन्द्रजालिकः (की, कं) ; (2) माया- in comp.

MAGICALLY : (1) मायया ; (2) इन्द्रजालेन ; etc.

MAGICIAN : (1) ऐन्द्रजालिकः, *h.'s brush* पिच्छिका, D. ; (2) मायाकारः, मायिन् *or* मायाविन् (gen. applied to demons etc. assuming illusive forms).

MAGISTERIAL : I. Lit. : expr. by comp. II. Imperious, proud : उद्धत- (ता, तं).

MAGISTERIALLY : I. Lit. : दण्डनायकत्वेन (?). II. Arrogantly : उद्धतं.

MAGISTRACY : दण्डनायकत्वं or दण्डनायकाधिकारः (??).

MAGISTRATE : perh. दण्डनायकः, D.

MAGNANIMITY : (1) माहात्म्यं ; (2) महानुभावः ; etc.

MAGNANIMOUS : I. Of men : (1) महात्मन् (mfn.) ; (2) महानुभावः (वा, वं) ; (3) महामनस् (mfn.) ; (4) उदारचेतस् (mfn.) ; etc. II. Of acts : उदारः (रा, रं).

MAGNANIMOUSLY : (1) औदार्येण ; (2) उदारचेतसा ; etc.

MAGNET : (1) अयस्कान्तः ; (2) चुम्बकः,-प्रस्तरः.

MAGNETIC,-AL : by comp., *m. needle* अयस्कान्तशलाका (?).

MAGNETISM : *चुम्बकशक्तिः.

MAGNETIZE : *चुम्बकशक्तिमन्तं (तीं,-त्) करोति. [(m.) (= greatness).

MAGNIFICENCE : (1) श्रीः (?) ; (2) तेजस् (?) ; (3) प्रतापः (?) ; (4) महिमन्

MAGNIFICENT : (1) रोचिष्णु (mfn.) v. SPLENDID ; (2) तेजस्विन् (f. नी) v. FIERY ; (3) महत् (f. ती) v. GREAT ; (4) श्रीमत् (f. ती) v. BEAUTIFUL.

MAGNIFICENTLY : expr. by adj. in comp. *or* by circum., *m. dressed* उज्ज्वलवेषः (षा, षं), Mr.

MAGNIFIER : *बृंहणयन्त्रं. [र्याणि बृहन्ति दृश्यन्ते : v. TO ENLARGE, EXTOL.

MAGNIFY : बृंहयति (बृह्, c. 10.) *or* by circum., *it m.s objects* *अनेन पदा-

MAGNILOQUENCE : उद्धतोक्तिः ; उद्धतं वचः, Ki. ; etc.

MAGNILOQUENT : (1) उद्धतः (ता, तं) ; (2) प्रगल्भ (f. ल्भा) ; (2) प्रौढ (f. ढा).

MAGNITUDE : इयत्ता : v. SIZE, EXTENT, GREATNESS.

MAGPIE : किकिः (?).

MAHOMETAN : I. Adj. : *महम्मदीयः (या, यं). II. Subs. : v. MUSSULMAN.

MAID, MAIDEN : I. A girl : q. v. : कन्या. II. A virgin : q. v. : कन्या. III. A maid-servant : चेटी. [नवः (वा, वं).

MAIDEN (adj.) : Lit : expr. by comp. II. New, pure : q. v. : अभि-

MAIDENLY : कन्यकोचितः (ता, तं) and sim. comp.s : v. BECOMING.

MAIDEN-HAIR : a plant : *सुकेशी.

MAID-SERVANT : (1) चेटी ; (2) पञ्चदासी, D. ; (3) दासी v. SLAVE.

MAIL (subs.) : I. Armour : (1) वर्मन् (n.) ; (2) कवच (mn.) ; (3) कञ्चुकः ; (4) सन्नाहः ; (5) कङ्कटः ; (6) वारवाणः. II. Letters (prop., a bag for l.) : *पत्रकोषः.

MAILED : (1) वर्मितः (ता, तं) ; (2) दंशितः (ता, तं), सं-, परि- ; (3) सन्नद्ध (f. द्धा).

MAIM (v.) : (1) विकलीकरोति ; (2) व्यङ्गीकरोति (= to mutilate). *M.ed* : (1) विकलाङ्ग (f. ङ्गी) ; (2) व्यङ्ग (f. ङ्गी) ; (3) दुर्बलः (ला, लं) (= weak).

MAIN (subs.) : I. Strength : q. v. II. The ocean : महासमुद्रः. III. Mainland : q. v. IV. A pipe. Ph. : *for the m.*, *in the m.* v. MAINLY.

MAIN (adj.) : मुख्य (f. ख्या) : v. CHIEF, PRINCIPAL.

MAINLAND : महाद्वीपः : v. CONTINENT.

MAINLY : (1) प्रधानतः ; (2) प्राधान्येन : v. PRINCIPALLY.

MAINPRIZE : प्रातिभाव्येन मुक्तिः. *Writ of m.* : प्रातिभाव्येन मोचननिर्देशः (?).

MAINSAIL : मुख्यवातवसनं (?) and sim. comp.s.

MAINSPRING : fig. : निदानं : v. CHIEF, CAUSE.

MAINTAIN : I. To hold : q. v. : धरति (धृ, c. 1.). II. To keep, defend : रक्षति (रक्ष्, c. 1.). III. To continue : q. v. IV. To support : भरति or बिभर्ति, सं-, (भृ, c. 1. and 3.), *daughters should be m.ed till marriage* दुहितरः परिणयनं यावद्भर्तव्याः, Da. IV. To affirm and defend : (1) भरति or बिभर्ति (?) ; (2) ब्रवीति (ब्रू, c. 2.) (= to assert : q. v.).

MAINTAINABLE : (1) संधार्य (f. र्या) ; (2) रक्षणीयः (या, यं) ; (3) भर्तव्य (f. व्या) : for dif. v. TO MAINTAIN.

MAINTAINER : भर्तृ (f. र्त्री) (= supporter) ; *or* by verb.

MAINTENANCE : I. Holding : धारणं, सं-. II. Defence : रक्षा. III. Support : (1) भरणं ; (2) भृतिः. III. Means of support : (1) वृत्तिः ; (2) ग्रासाच्छादनं (= food and clothing : as for wives), Da.

MAIZE : मधूली (?), Bha. ; भुट्टा and जुआर in modern dialects. [गुल्मपतिः.

MAJOR : Ph. : *m. premiss* (1) उदाहरणं ; (2) पूर्वपक्षः. *M.* (*in the army*) *अधि-

MAJOR-DOMO : कार्याधीश: : V. STEWARD.

MAJORITY : I. The greater number : (1) by बहु (f. ह्वी) (= great m.) v. MANY ; (2) by अनेक-, *the m. was for acquittal* *अनेके मुक्तिमनुमेनिरे. II. Full age : वयस् (n.). *One who has attained his m.* प्राप्तव्यवहार: (रा, रं). III. Major's rank : *अधिगुल्मपतित्वं.

MAKE (v. t.) : I. To construct : (1) करोति *or* कुरुते (कृ, c. 8.), *to m. a bridge* सेतुं करोति Mah. ; (2) विदधाति *or* विधत्ते (धा, c. 3.), *to m. a town* पुरं विधत्ते, Ki. II. To form, fabricate : (1) करोति, *with made delights* कृतकानन्दै: ; *m. a bed* शय्यां करोति ; (2) विदधाति, *that I made friendship with him* यदनेन सह मैत्री विहिता, P. I. 10. III. To appoint : (1) करोति, *who made him king* केनासौ राजा कृत:, H. ; (2) विदधाति, *m.ing friend guards* विधाय रक्षान् परित: परेतरान्, Ki. IV. To do : (1) करोति, *to m. effort* उद्यमं करोति, P. ; *to m. peace* सन्धिं करोति, Ve. ; *to m. a sound* शब्दं करोति, P. ; *to m. account of* गणनां करोति ; *to m. bold* साहसं करोति ; *to m. doubt* सन्देहं करोति ; *to m. an oath* शपथं करोति, D. ; *m.s suit to* आराधनां करोति (with gen.) ; *m. use of* प्रयोगं करोति ; (2) विदधाति, *to m. abode* वसतिं विदधाति, Ch. V. To gain : करोति, *m.ing a lac of money* लक्षसंख्यानि धनानि कृत्वा, H. IV. VI. To cause : (1) by causal verb, *to m. (to) revolve* भ्रामयति, V. p. ; *to m. to believe* विश्वासयति, Ki. ; (2) कारयति (c. of कृ), *as I have made their friendship* यथानयो: सौहार्दं मया कारितं, H. VII. To compel : q. v. VIII. To m. up : q. v. IX. To arrive at : q. v. X. To pass : गच्छति (गम्, c. 1.), *to m. a distance* अध्वानं गच्छति, K. XI. To represent : q. v. XII. To become : भवति, *m. merry* हृष्टो भवति. Ph. : *a made man* ऋद्धिं गतो नर: ; *m. much of* बहु मन्यते ; *m. light of* लघु मन्यते, तृणाय मन्यते ; *m. way* अन्तरं ददाति (to give way) *or* स्थानं करोति (to clear the way) ; *m. free with* विना सङ्कोचेन व्यवहरति.

MAKE (v. i.) : I. To move : q. v. II. To become : q. v. : भवति, *m.*

against प्रतिकूलो भवति ; *m. bold* साहसं करोति. III. With *as if* = to pretend : भावयति (c. of भू), D. II. IV. To increase : q. v.

MAKE AWAY,-WITH : उत्सादयति (c. of सद्) : v. TO DO AWAY.

MAKE FOR : I. To move towards : q. v. II. To favour : q. v.

MAKE GOOD : I. To maintain, fulfil : रक्षति, सं-, (रक्ष्, c. 1.). II. To make compensation for : पूरयति (पूर्, c. 10.).

MAKE OUT : I. To discover : निरूपयति (रूप्, c. 10.) II. To prove, establish : q. v. : प्रतिपादयति (c. of पद्).

MAKE OVER : समर्पयति (c. of. ऋ) : v. TO DELIVER, CONVEY.

MAKE UP : I. To collect : संकलयति (कल्, c. 10.) II. To complete पूरयति (पूर्, c. 10.). III. To compensate for : पूरयति. IV. To determine : q. v. : *one who has made up his mind* कृतमति (mfn.). V. To reconcile : सं-दधाति *or* धत्ते (धा, c. 3.).

MAKE UP TO : उपगच्छति (गम्, c. 1.) : v. TO APPROACH.

MAKE (subs.) : आकृतिः : v. SHAPE, FORM.

MAKE-PEACE : peace-maker : v. PEACE, MAKER.

MAKE-WEIGHT : कृतमानं (?) (after प्रतिमानं of V. s.).

MAKER : I. In gen. sense : (1) कारः in comp. *or* कारकः (best equiv.) *chariot-m.* रथकारः, P. ; *coarse-cloth-m.* स्थूलपट्टकारकः , P. ; (2) कृत् (mfn.) in comp., *m. of the world* विश्वकृत्, Ch. ; (3) कर्तृ (m.) (rare), *m. of bows and arrows* धनुःशराणां कर्ता, M. II. The creator : q. v. : (1) विधातृ (m.) ; (2) धातृ (m.), *m. of all* सर्वस्य धाता, Ku. II. 3.

MAKING (subs.) : कृतिः (in all senses) : v. TO MAKE.

MALACHITE : *हरितताम्रं ; मलकूटं ; अङ्गारसाराम्लसंश्लिष्टं ताम्रं.

MALADMINISTRATION : कुशासनं (?) : v. ADMINISTRATION, BAD.

MALADY : आमयः : v. DISEASE.

MALAPROPOS : अस्थाने : v. UNSEASONABLY.

MALARIA : *मारिवातः.

MALARIOUS : *मारिवातज. (जा, जं) ; मारिवातदुष्ट: (ष्टा, ष्टं) ; etc.

MALCONTENT,-ED : (1) असन्तुष्ट: (ष्टा, ष्टं) V. DISCONTENTED ; (2) विरक्त: (क्ता, क्तं) V. SEDITIOUS.

MALE (adj.) : I. To indicate males : (1) expr. by the m. gender, *a m. tiger* व्याघ्र: ; (2) पुं- in comp. (rare), *a m. cuckoo* पुंस्कोकिल:, Ku. II. Belonging to a m. : (1) पुं-, *female and m. union* स्त्रीपुंसंयोग:, N. s. ; (2) पुरुष-, *the m. organ* पुरुषाङ्गं.

MALE (subs.) : (1) पुमान्, *of the m. and the female* स्त्रीपुंसयो:, D. ; (2) पुरुष:. *N. B.* when standing for a m. animal, better expr. by the word itself, *she said to the m.* सा टिट्टिभमूचे, P.

MALEDICTION : शाप: : V. CURSE.

MALEFACTOR : पातकिन् (f. नी) : V. CRIMINAL, GUILTY.

MALEFICENT : परापकारिन् (f. णी) : V. BENEFICENT.

MALEVOLENCE : (1) हिंसा ; (2) द्रोहबुद्धि:.

MALEVOLENT : (1) हिंसापरायण (f. णा) and sim. comp.s ; (2) द्रोहबुद्धि (mfn.), अभि-.

MALEVOLENTLY : expr. by adj.

MALFORMATION : V. FORMATION, ILL.

MALICE : (1) हिंसा ; (2) द्रोहबुद्धि:.

MALICIOUS : (1) हिंसापरायण (f. णा) ; (2) द्रोहबुद्धि (mfn.).

MALICIOUSLY : (1) हिंसापूर्वकं ; (2) द्रोहबुद्ध्या.

MALICIOUSNESS : द्रोहबुद्धिता : V. MALICE.

MALIGN (adj.) : I. Malignant : q. v. II. Unpropitious : अशुभ (f. भा).

MALIGN (v.) : (1) वि-द्वेष्टि (द्विष्, c. 2.) V. TO HATE ; (2) अपवदति (वद्, c. 1.) V. TO DEFAME.

MALIGNANT : I. Malevolent : (1) द्रोहबुद्धि (mfn.) ; (2) विद्वेषभाव: (वा, वं). II. Unpropitious : अशुभ: (भा, भं).

MALIGNANTLY : (1) द्रोहबुद्ध्या ; (2) परमद्वेषेण.

MALIGNER : expr. by verb.

MALIGNITY : (1) द्रोहबुद्धिः, अभि- ; (2) परमद्वेषः.

MALLEABILITY : ताडनवर्धनीयता (??).

MALLEABLE : ताडनवर्धनीयः (या, यं) (??).

MALLET : (1) मुद्गरः ; (2) घनः (??).

MALLOW : * मालवः ; गुल्मप्रभेदः.

MALPRACTICE : दुश्चेष्टितं : v. MISDEED.

MALT : यवः (comp. यावा Bengal), *m.-liquor* यवसुरा.

MALTREAT : (1) विप्रकरोति, *m.ed by Táraka* तारकेण विप्रकृताः, Ku. II. 1. ; (2) खलीकरोति, *this gambler is m.ed by the gambling-master* अयं द्यूतकारः सभिकेन खलीक्रियते, Mr. II. ; (3) कदर्थयति (nomi.), Vi. VI. 29.

MALTREATMENT : (1) खलीकरणं ; (2) कदर्थना ; (3) by verb.

MALVERSATION : दुराचारः (?) : v. PECULATION.

MAMMA : अम्बा : v. MOTHER.

MAMMAL : *स्तनन्धयः.

MAMMON : I. Wealth : q. v. : धनं . II. Its god : कुबेरः.

MAMMOTH : I. Subs. *ममन्तः ; पूर्वकालीनहस्तिविशेषः. II. Adj. : v. GIGANTIC.

MAN : (subs.) : I. A human being : (1) मनुष्यः, *rise and fall of men* पातोत्पाता मनुष्याणां, H. ; (2) मानुषः, *always inaccessible to men* अगम्यो मानुषैः सदा, Mah. ; (3) नरः, *but m. endowed with intellect* नरास्तु बुद्धिसम्पन्नाः, Mah. ; *m.-stealer* नरहर्ता, Mit. ; (4) मानवः, *m.-god* मानवदेवः, R. XIV. 32. ; (5) नृ (m.), *m.-eater* नृभुज् (mfn.), B. *N. B.* (a) *of m.* मानुषः (षी, षं) v. HUMAN ; (b) *old m., young m., etc.* gen. expr. by adj., *consisting chiefly of young men* युवप्रायः (या, यं), C. ; (c) *a m. of straw* अकिञ्चनः, Ku. ; (d) *he is his own m.* अयं स्वाधीनः, K. II. The human species : expr. by above words gen. in pl. III. As opposed to child : मानुषः, *when he became a m.* यदा स मानुषोऽभवत् (comp. Beng.). IV. One of manly qualities : (1) पुरुषः, *how can the appellation m. (be applied) to him* पुरुषोक्तिः कथं तस्मिन्, Ki. XI. 71. ;

great m. महापुरुषः, U. ; (2) पुमान्, *he who has money is a m. in this world* यस्यार्थाः स पुमान् लोके, H. V. As opposed to woman, wife : (1) पुरुषः, *men are treacherous hard-hearted* पुरुषाः कृतघ्नाः कठिनहृदयाः, Vet. 3. ; *did she desire other men* किमनया परपुरुषोऽभिलषितः, P. I. 4. ; (2) पुमान् (v. MALE), *better impotence in men* वरं क्लैब्यं पुंसां, H. VI. An attendant, servant : (1) मानुषः ; (2) पुरुषः, *king's men* राजपुरुषाः, P. VII. In chess : (1) शारः ; (2) नरः. Ph. : *m.-of-war* युद्धपोतः.

MAN (v.) : I. Lit. : पुरुषाधिष्ठितं (f. ता) करोति ; मनुष्यान् etc. स्थापयति (c. of स्था) (with loc.). II. Fig. : v. TO STRENGTHEN.

MANACLE (subs.) : (1) हस्तबन्धः and sim. comp.s (?) ; (2) हस्तपाशः (?).

MANACLE (v.) : (1) बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) (= to fasten) ; (2) निगडयति (nomi.) (= to fetter).

MANAGE : I. To administer : निर्वाहयति (c. of वह्). II. To direct, control : (1) विनयति (नी, c. 1.) (?) ; (2) चालयति (c. of चल्) (?). III. To train : विनयति.

MANAGEABLE : विनेयः (या, यं) : v. DOCILE, TEACHABLE.

MANAGEMENT : I. Conduct, carrying on : (1) निर्वाहः ; (2) शासनं (= government). II. Skilful practice : कौशलं (?).

MANAGER : I. In gen. : निर्वाहकः (?). II. Of the stage : (1) सूत्रधारः ; (2) मारिषः (in addressing). III. A skilful handler : expr. with कुशलः (ला, लं) (with loc.).

MANDARIN : मन्त्रिन् (m.). *M. language* प्राकृतचीनभाषा (?) ; *m. duck* चीन-[*कादम्बः.

MANDATE (subs.) : आज्ञा : v. COMMAND, ORDER.

MANDIBLE : हनुः : v. JAW.

MANDRAGORA, MANDRAKE : लताविशेषः.

MANE : (1) केश(स)रः, *with the lustre of the hair of the m.* केसरकेसररश्मिभिः, N. ; (2) सटा, *a flowing m.* सटाच्छटा, Si. *M.d.* : i. e. *having m.* : केशरिन् (f. णी).

MANES : प्रेताः (m. pl.) ; पितरः (m. pl. = ancestors).

MANFUL, MANFULLY, MANFULNESS : V. MANLY, MANLINESS.

MANGE : पशूनां कच्छूः,-रोगः : V. ITCH (I).

MANGER : (1) द्रोणी ; (2) गवादनी (for cows.).

MANGINESS : (1) कच्छूलता (?) ; (2) कच्छुरता (?).

MANGLE (subs.) : *वस्त्रपरिमार्जनी.

MANGLE (v.) : I. To lacerate, hack : (1) व्यवच्छिनत्ति (छिद्, c. 7.) ; (2) विनिकृन्तति (कृत्, c. 1.). *M.d* : (1) क्षतविक्षतः (ता, तं) ; (2) छिन्नभिन्नः (न्ना, न्नं). II. To smooth with a m. : *वस्त्रपरिमार्जन्या श्लक्ष्णीकरोति.

MANGO : आम्रं. *M.-tree* : आम्रः ; चूतः (poe.). *M.-fool* : दुग्धतालीयं.

MANGO-FISH : तपस्विन् (m.), -मत्स्यः.

MANGOSTEEN : *मङ्गुरं, (*the m.* for the tree).

MANGY : (1) कच्छुरः (रा, रं) ; (2) कच्छूलः (ला, लं).

MANHOOD : I. Human nature : (1) मनुष्यत्वं ; (2) मानुषता. II. Puberty : (1) यौवनं (= youth) ; (2) वयः (= age) ; (3) by मानुषः (?). III. Manliness : पौरुषं.

MANIA : I. Madness : q. v. II. Great passion : महाव्यसनं.

MANIAC : वातुलः (ला, लं) : V. MAD.

MANICHEAN : *माणिक्यानुवर्तिन् (f. नी) ; and sim. comp.s.

MANIFEST (adj.) : (1) स्पष्ट (f. ष्टा) ; (2) प्रकाशः (शा, शं) : V. V. EVIDENT.

MANIFEST (v.) : प्रकाशयति (c. of काश्) : V. EVIDENT, TO MAKE.

MANIFESTATION : I. The act : प्रकाशनं. II. The state : (1) प्रकाशः ; (2) आविर्भावः (= appearing).

MANIFESTLY : प्रकाशं : V. EVIDENTLY, CLEARLY.

MANIFESTO : perh. विज्ञापनपत्रं : V. PROCLAMATION.

MANIFOLD : I. Various : (1) नानाविधः (धा, धं) ; (2) विविधः (धा, धं) ; (3) बहुविधः (धा, धं) ; (4) बहुप्रकारः (रा, रं) ; etc. II. Lit. : बहुवारान् *or* अनेकवारान् (adv.).

MANIPLE : I. Handful : मुष्टि:. II. A band : दलं.

MANIPULATE : हस्तं चालयति (c. of चल्) (with loc.) (?).

MANIPULATION : (1) हस्तचालनं (?) ; (2) लघुहस्तता (= dexterity).

MANKIND : (1) by pl., मनुष्या: etc. v. MAN ; (2) मानवजाति etc.

MANLINESS : (1) पुरुषत्वं ; (2) पौरुषं ; (3) पौरुषेयता.

MANLY (adj.) : I. Human : q. v. II. Opposed to womanly : (1) पुरुष- in comp., *m. act* पुरुषकार:, H. ; (2) पौरुष: (षी, षं) ; (3) पौरुषेय: (यी, यं).

MANLY (adv.) : (1) पौरुषेण ; (2) पुरुषवत्. [चना.

MANNA : I. Of the bible : *स्वरन्नं. II. Of the bamboo : वंशरो(लो)

MANNER : I. Way : रीति:. Ph. : *in this m.* अनेन प्रकारेण v. THUS ; *in what m.* केन प्रकारेण v. HOW ; *in the same m.* तेन प्रकारेण v. SO. II. Custom : q. v. : आचार:, *the good m.s* सदाचार: ; *bad m.s* दुराचार:. III. Sort, kind : q. v. : प्रकार:. Ph. : *in a m.* भावत: (= in purport) *or* कथञ्चित् (= somewhat).

MANNERED : gen. in comp. : शीलवत् (f. ती) : v. CONDUCT.

MANNERISM : धरणं (used in Bengali).

MANNERLY : विनीत: (ता, तं) : v. CIVIL, POLITE.

MANNIKIN, MANIKIN : माणवक: (?) ; वामन:.

MANŒUVRE (subs.) : I. Military arrangement : यानप्रकार:, Ka. XVIII. 68. II. Intrigue, stratagem : कौशलं.

MANŒUVRE (v.) : expr. by subs.

MANOR : *वेरणभूमि:.

MANSE : (1) धामन् (n.) ; (2) वेश्मन् (n.) : v. HOUSE. [नक्षत्रं.

MANSION : (1) हर्म्यं ; (2) मन्दिरं ; (3) सौधं ; (4) सद्मन् (n.). *Lunar m.*

MANSLAUGHTER : नरहत्या : v. MURDER.

MANTELET, MANTLET : तनुत्राणं (?).

MANTLE (subs.) : I. Lit. : प्रावार: : v. CLOAK. II. Fig. : धुर् (f.).

MANTLE (v.) : प्रावृणोति (वृ, c. 5.) : v. TO COVER.

MANTLE-PIECE : *अग्निस्थानप्राकारः.

MANUAL (subs.) : उपक्रमणिका.

MANUAL (adj.) : हस्त- in comp., *under sign m.* कृतहस्तचिह्न (f. ह्ना).

MANUFACTORY : शिल्पशाला ; gen. with शाला *or* गृहं with the particular worker. [The thing : शिल्पद्रव्यं (?).

MANUFACTURE (subs.) : I. The operation : निर्माणं (= making) (?). II.

MANUFACTURE (v.) : निर्मिमीते (मा, c. 3.) : v. TO MAKE.

MANUFACTURER : शिल्पकारः (?) ; better by circum.

MANUMISSION : (1) मोक्षः-क्षं, परि-, वि- ; (2) मुक्तिः (?).

MANUMIT : मोक्षयति (मोक्ष्, c. 10.) : v. TO EMANCIPATE, LIBERATE.

MANURE (subs.) : सारः (used in vernacular). [(रा, रं) ; सारवत् (f. ती).

MANURE (v.) : सारं ददाति (दा, c. 3.) (comp. vern.), *well m.d* *दत्तसारः

MANUSCRIPT : हस्तलिखितं पुस्तकं.

MANY (adj.) : (1) बहु (mfn.) (also f. बह्वी) (best equiv.), *after good m. days* सुबहुदिवसापगमे, K. ; *great m. advantages* बहुतर उपकारः, Viv. ; *by not very m. attendants* नातिबहुना परिजनेन, K. ; *killing very m. monkeys* वानरान् बहुशो हत्वा, A. r. ; *bring m. of these* बह्वीमान्युपाहर, Mah. ; *very m. rivers* बहुतरसरितः, Mat. ; *m.-headed etc.* बहुशिरस् (mfn.) etc. ; (2) अनेकः *or* नैकः (का, कं), *m. thousands of Gandharvas* अनेकानि गन्धर्वसहस्राणि, Kar. ; (3) भूयस् (f. सी), *by m. little (things)* भूयोभिः क्षुद्रैः, A. r. ; (4) अनल्पः (ल्पा, ल्पं) etc. (= not few). [R. XII. 45.

MANY, AS : यावत् (f. ती), *but as m. as they were in war* ते तु यावन्त एवाजौ,

MANY, HOW : (1) कति (mfn.), *h. m. years* कतिवर्षाणि A. r. : (2) कियत् (f. ती), *and in h. m. days* कियद्भिर्वा दिवसैः, K. Ph. : *h. m. times* कतिशः *or* कतिवारान् *or* कियतो वारान्.

MANY, SO : I. Absol. : (1) इयत् (f. ती), *so m. years* इयन्ति वर्षाणि, R. ; (2) एतावत् (f. ती), *so m. days* एतावतो दिवसान्, U. I. II. In connection

with यावत् : तावत् (f. ती), *so m. he appeared to them* तावांश्च ददृशे स तैः, R. XII. 45.

MANY-SIDED : I. Lit. : बहुभुजः (जा, जं). II. Fig. : v. MANIFOLD.

MAP (subs.) : *मानचित्रं. [(वर्ण्, c. 10.). III. To mark : चित्रयति.

MAP (v.) : I. Lit. : अभि-लिखति (लिख्, c. 6.). II. To describe : वर्णयति

MAPLE : फलविशेषे तरुभेदे च. [SPOIL : v. also TO DISFIGURE.

MAR : (1) हन्ति (हन्, c. 2.) v. TO DESTROY ; (2) दूषयति (c. of दुष्) v. TO

MARAUD (v.) : अभिद्रवति (द्रु, c. 1.) (?).

MARAUDER : अभिद्रवकारिन् (f. णी) (?) ; उपद्रविन् (f. णी) (?).

MARBLE (subs.) : *मर्मरः ; मर्मरोपलः ; etc. [(?).

MARBLE (v.) : *मर्मरयति (nomi.) ; चित्रीकरोति, *m.-edged* चित्रधारः (रा, रं)

MARCH (subs.) : I. The month : उत्तरफाल्गुनपूर्वचैत्रसंवादीयुक्पौयत्रचैत्र तृतीयो मासः. II. Journey : (1) यात्रा (also fig.), *obstructor of the m. of the world* लोकयात्राविघातकः, Mah. ; (2) यानं, प्र-, *broke off m.ing for three nights* त्रिरात्रं प्रयाणभङ्गमकरोत्, P. ; (3) प्रस्थानं (= setting out on a m.), *just ascertain a day proper for our m.* निरूप्यतां तावदस्माकं प्रस्थानयोग्यदिवसः, Mu. IV. II. As measure of distance : (1) प्रयाणं,-कं, *followed a few m.es* कतिचित्प्रयाणकान्यनुवव्राज, C. v. ; (2) अध्वन् (m.) (= way), *after three m.es* अध्वसु त्रिषु, R. XI. 57.

MARCH (v. i.) : याति, प्र-, अभि-, अभिप्र-, (या c. 2.), *let the whole army m.* प्रयातु वाहिनी सर्वा, A. r. ; (2) व्रजति, अभि-, (व्रज्, c. 1.), *should m. against an enemy, drawing up the forces in battle-array* बलं व्यूह्य द्विषतोऽभिमुखं व्रजेत्,, Ka. XVIII. 2. ; (3) चलति, सं-, उत्-, (चल्, c. 1.) (= to move), *the great army m.ed* महाचमूश्चचाल, Ki. ; (4) प्रतिष्ठते (स्था, c. 1.) (= to start), *m.ed by land* प्रतस्थे स्थलवर्त्मना, R. [intrans.

MARCH (v. t.) : (1) नयति (नी, c. 1.) (= to lead : q. v.) ; (2) expr. by

MARCHES : प्रान्ताः (m. pl.) : v. BOUNDARY.

MARCHING (subs.) : (1) प्रयाणं ; (2) प्रस्थानं : v. MARCH (II).

MARCHIONESS : *नायिका ; मार्चौं.

MARE : (1) वामी ; (2) वडवा ; (3) घोटकी ; (4) अश्वा ; (5) हयी.

MARGIN : धार: : v. also EDGE, BORDER.

MARGINAL : धारे लिखित: *or* धारलिखित: (ता, तं) (?).

MARGINALLY : धारे ; धारत: (?).

MARGRAVE : सामन्त: (??). *M.ine* : सामन्तवधू: (?).

MARIGOLD : *पीतपुष्पा ; लताविशेष:.

MARINE (adj.) : (1) सामुद्र (f. द्री) ; (2) सामुद्रिक (f. की) ; etc.

MARINE (subs.) : *पोतयोध: and sim. comp.s.

MARINER : नाविक: : v. SAILOR.

MARITAL : विवाह- in comp. : v. MATRIMONIAL.

MARITIME : सामुद्रिक (f. की) : v. also NAVAL.

MARJORAM : आमलक:,-की (? comp. Lat. amaracus).

MARK (subs.) : I. A sign, character : चिह्नं, *m. of one condemned to death* वध्यचिह्नं, Na. II. Characteristic : (1) चिह्नं ; (2) लक्षणं ; (3) व्यञ्जनं. III. Butt : लक्ष्यं (क्षं), *hitting* (lit. piercing) *the m.* लक्ष्यभेद:. IV. A coin : मुद्राविशेष:. Ph. : (*a man*) *of m.* लब्धवर्ण (f. र्णा) ; *to make a m.* *लक्षणं स्थापयति (c. of स्था).

MARK (v.) : I. Lit. : (1) चिह्नयति (nomi.), परि-, सं-, *m.ed with one's own hand* स्वहस्तपरिचिह्नित: (ता, तं), Y. II. 95. ; (2) चिह्नं करोति, Si. ; (3) अङ्कयति (with lines etc.), *m.ed by the ocean* सागराङ्किता (मही), Mah. II. To indicate : q. v. : सूचयति. III. To attend to, regard : q. v. : लक्षयति, अभि-, उप-, सं-, (लक्ष्, c. 10.). [designate : q. v. : चिह्नयति.

MARK OUT : I. Lit. : चिह्नयति : v. also TO MEASURE. II. To point out,

MARKER : expr. by verb.

MARKET : (subs.) : I. Lit. : (1) हट्ट:, *in every m.-place* प्रतिहट्टपथे, N. ; (2) विपणि: (any place for sale). II. In wider sense : expr. with पण्याय: : v. also SALE. III. Price : q. v. : मूल्यं.

MARKET (v.) : पण्यायते (nomi.) : v. TO BUY, SELL.

MARKETABLE : पण्य (f. ण्या) : v. SALEABLE.

MARKET-DAY : (1) हट्टवार: ; (2) हट्टदिनं ; (3) हट्टदिवस:.

MARKET-PLACE : हट्टस्थानं etc. : v. MARKET (1).

MARKET-TOWN : पत्तनं : v. TOWN.

MARKING (subs.) : *m. ink* *अक्षरमसी.

MARL : मृत्तिकाविशेष:.

MARLINE-SPIKE : कीलविशेष: (?) ; *विषाणं.

MARMALADE : *मधुकषाय: ; मिष्टविशेष:.

MARMOT : गिरिमूषिक: (?).

MAROON (adj.) : (1) पाण्डुग्रीव (f. वा) (?) ; अगारुण (f. णा) (?).

MARPLOT : (1) मन्त्रविघातक: (?) ; (2) कार्यविघातक: (?).

MARQUE : Ph. : *letters af m.* *उपद्रवशासनं.

MARQUEE : उपकार्या : v. TENT.

MARQUIS, MARQUESS : *नायक: ; मार्ष:.

MARQUISATE : *नायकत्वं ; मार्षता.

MARRIAGE : (1) विवाह:, *m. dress* विवाहवेष:, R. VI. 10. ; *bad m.* कुविवाह:, M. III. 63. ; *after celebrating the m. of his after-born sister* अनुजितानन्तरजाविवाह:, R. ; *and making him the m.-witness* समेव आधाय विवाहसाक्षे, R. ; (2) उद्वाह:, *m.-time* उद्वाहकाल:, Vas. ; *m.-gift* औद्वाहिकं, M. ; (3) परिणय:, *recent m.* नवपरिणय:, Ku VII. 95. ; *seeing this m.* अनयो: परिणयमवलोक्य, N. XVI. 130. ; (4) उपय(या)म: (rare) ; (5) पाणिग्रह:,-णं, दारपरिग्रह:, etc. (= taking a wife). *M.-chamber* कौतुकागारं, Ku. *M.-string* : (1) मङ्गलसूत्रं ; (2) कौतुकं, R. ; (3) कङ्कणं, Vi.

MARRIAGEABLE : विवाहयोग्य (f. ग्या) and sim. comp.s, *of m. age* विवाहयोग्यवयस् (mfn.), M. n. ; *and that his son was of m. condition* दारक्रियायोग्यदशश्च पुत्रं, R. V. 40.

MARRIED (adj.) : विवाहित: (ता, तं). *Of men* : कृतोद्वाह: and sim. expr.s.

MARROW : मज्जा, *m.-place* : मज्जास्थानं, Bha.

MARROW-BONE : मज्जाबहुलमस्थि (?).

MARROWY : मज्जाबहुल: (ला, लं).

MARRY (v.) : I. To take a wife : (1) उद्-वहति, वि-, समुद्-, (वह्, c. 1.), *who m. such a girl* यस्तां समुद्वहेत् कन्यां, Pa. ; (2) परि-णयति (नी, c. 1.), *when* (*Siva*) *will m. Parvati* परिणेष्यति पार्वतीं यदा, Ku. ; (3) उपयच्छते (यम्, c. 1.), *m.ed according to rite and took the girl* विधिवदुपयम्य कन्यां निन्ये, D. ; (4) पाणिं गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.), (with gen.) ; (5) by subs., *at the time of m.ing another woman* स्त्र्यन्तरविवाहकाले, Mit. II. To take a husband : (1) पाणिं ग्राहयति (c. of ग्रह्), *without considering this, how could I m.* अविगणय्यैतत् कथं पाणिं ग्राहयिष्यामि, K. ; (2) पतिं गृह्णाति, परि-, प्रति-, (ग्रह्, c. 9.) *or* याति, उप- (या, c. 2.), *or* भर्तारं सम्भावयति (c. of भू), R. etc. ; (3) वृणीते *or* वरयति (वृ, c. 9. and 10) (= to select). III. To cause to m. : (1) योजयति, सं- (युज्, c. 10.), *m.ed Rajavahana with Avantisundari* राजवाहनेनावन्तिसुन्दरीं संयोजयामास, D. ; (2) पाणिग्रहणं सम्पादयति (c. of पद्) (with gen.), R. ; (3) विवाहं कारयति (c. of कृ) (with gen.), M. n. ; etc. IV. To give away in marriage : (1) ददाति *or* यच्छति, प्र-, (दा, c. 3. and 1.) : V. TO GIVE ; (2) ग्राहयति (c. of ग्रह्), *could not m. his daughter to the god of gods* देवदेवं सुतां ग्राहयितुं न शशाक, Ku.

MARRY (interj.) : सत्यं : V. INDEED.

MARS : I. The planet : (1) मङ्गल: ; (2) कुज:. II. The god of war : [(1) कुमार: ; (2) कार्त्तिकेय:.

MARSH : (1) कच्छ:,-भू: ; (2) अनूपभूमि: ; etc.

MARSHAL (subs.) : I. General : बलाध्यक्ष:. II. In provisions etc. : [संविधातृ (f. त्री) (?).

MARSHAL (v.) : विन्यस्यति (अस्, c. 4.) : V. TO ARRANGE, DRAW UP.

MARSHY : अनूप: (पा, पं) : V. MARSH.

MART : क्रयविक्रयस्थानं : V. MARKET.

MARTEN : नकुलजातीयजन्तुभेद:.

MARTIAL : by comp. : v. WAR, WARLIKE, MILITORY.

MARTINET : चचलशासन: (ना, नं) (?) and sim. comp.s.

MARTYR : स्वधर्मन्यस्तजीवन: (ना, नं) (?) and sim. comp.s.

MARTYRDOM : स्वधर्मे जीवनन्यास: (?) and sim. comp.s.

MARTYROLOGIST : स्वधर्मन्यस्तजीवनानां जीवनलेखक: (??).

MARTYROLOGY : स्वधर्मन्यस्तजीवनानां वृत्तं etc.

MARVEL : आश्चर्यं : v. WONDER.

MARVELLOUS : आश्चर्य° (f. र्या) : v. WONDERFUL.

MARVELLOUSLY : आश्चर्यं : v. WONDERFULLY.

MASCULINE : I. Manly, strong : q. v. II. In gram., male : *m. gender* पुंलिङ्गं *; is also m.* पुंलि च.

MASH (subs.) : सम्पेष: (?) : v. also MIXTURE.

MASH (v.) : सम्-पिनष्टि (पिष्, c. 7.) : v. TO POUND.

MASK (subs.) : I. Lit. : perh. नेपथ्यं; छद्ममुखं (?). II. Fig. : छद्मन् (n.) : v. DISGUISE. III. Masquerade : q. v.

MASK (v.) : I. Lit. : छद्ममुखं (?) बिभर्ति (भृ, c. 3.) etc. : v. TO WEAR. II. In gen. : v. TO DISGUISE. [(comp. राजमिस्त्रि).

MASON : (1) सुधाजीविन् (m.) ; (2) लेपकार: ; etc. : (3) राजशिल्पिन् (m.) (?)

MASONRY : इष्टकाविन्यास: (?) ; राजशिल्पं (?).

MASORETIC,-AL : *मासरीय: (या, यं) and sim. deriv.

MASQUERADE : perh. नाटनृत्यं (comp. नटुआ नाच्).

MASQUERADER : छद्ममुखधारिन् (f. णी) (?) and sim. comp.s.

MASS (v.) : v. TO COLLECT, ASSEMBLE.

MASS (subs.) : I. A religious service : *मीराजना, *high m.* *सङ्गीतमीराजना. II. A lump : पिण्ड (mn.). III. A heap : q. v. : (1) स्तोम: ; (2) पुञ्ज:. IV. A multitude : q. v. : जनसमवाय:. V. Bulk, size ; q. v.

MASSACRE (subs.) : (1) विशसनं ; (2) संहार: : v. SLAUGHTER, MURDER.

MASSACRE (v.) : विशसति (शस्, c. 1.) : v. TO SLAUGHTER, MURDER.

Masse, en : expr. by समग्र (f. ग्रा) : v. ENTIRE, WHOLE.

Massiness : (1) स्थूलता ; (2) बृहत्त्वं (= largeness).

Massive, Massiveness : v. MASSY, MASSINESS.

Massy : (1) स्थूलः (ला, लं) ; (2) बृहत् (f. ती) v. LARGE ; (3) पृथुलः (ला, लं) : v. also HEAVY.

Mast : I. Of a vessel : (1) कूप,-कः, *the m. of the earth-vessel* क्षौणीनौकूपदण्डः, D. ; (2) गुणवृक्षकः, *m.-head* गुणवृक्षाग्रं. II. A fruit : v. NUT.

Master (subs.) : I. Lord : q. v. : (1) प्रभुः, *who wishing to become the m. of the three worlds* प्रभुर्बुभूषुर्भुवनत्रयस्य यः, Si. I. 49. ; *in the absence of my m.* प्रभुणा विना मे, R. ; (2) स्वामिन् (m.) (= owner and with ref. to servants), *if a m. were to leave a servant before time* स्वामी चेद्भृतकमपूर्णे काले जह्यात्, Mit. ; (3) पतिः (= husband, guardian), *m. of a family* कुलपतिः ; (4) भर्तृ (m.) (as opposed to भृत्य), *m.'s pleasure* भर्तुः परितोषः, Sa. Ph. : *I am not my own m.* नाहमात्मनः प्रभुः *or* आत्मानं नियन्तुं न शक्नोमि. II. Manager, director q. v. : नायकः, "*m. of rolls*" *राजपत्रनायकः. III. A teacher : q. v. : शिक्षकः. IV. An adept : *m. of knowledge* विद्यानिधिः ; *m. of dialectics* तर्कवाचस्पतिः ; *m. of eloquence* श्रीकण्ठः ; *m. of the entire Vedas* वेदसमुदायकोविदः, D. : v. PROFICIENT. V. A painter *or* sculptor : *the old m s* *प्राचीनचित्रकोविदाः. VI. In addressing : not expr. ; श्रीमत् (m.) (in writing).

Master (v. t.) : I. To subdue : q. v. : वशीकरोति. II. To attain familiarity with : (1) अभ्यस्तीकरोति, D. II. ; (2) by subs. : v. PROFICIENCY.

Master-builder : प्रधानस्थपतिः and sim. comp.s (??).

Masterful : प्रभुत्वसूचक (f. चिका) (?) and sim. comp.s.

Master-hand : I. Skill : वैचक्षण्यं. II. Skilful : विचक्षण (f. णा).

Masterly : (1) विचक्षण (f. णा) v. SKILLFUL ; (2) निरुपमः (मा, मं) v. incomparable ; (3) उत्कृष्ट (f. ष्टा) v. EXCELLENT.

MASTER-PIECE : अप्रतिमकर्मन् (n.) and sim. comp.s.

MASTERSHIP : I. Lit. : प्रभुत्वं. II. Mastery : q. v.

MASTER-STROKE : (1) कौशलं (?) ; (2) विदग्धकर्मन् (n.) (?).

MASTERY : I. Profficiency : q. v. II. Dominion, supremacy : q. v. : प्रभुत्वं. III. Victory : q. v. : जयः. IV. Eminence : q. v.

MASTICATE : चर्वति or चर्वयति (चर्व्, c. 1. and 10.).

MASTICATION : चर्वणं. *Food requiring m.* चर्व्यं.

MASTIFF : बृहत्कुक्कुरभेदः.

MAT (subs.) : (1) कटः ; (2) किलिञ्जकः (rare) ; (3) कटरः (rare). [जूटः.

MAT (v.) : कटेन आस्तृणाति (स्तृ, c. 9.) etc : v. TO COVER. *M.-ted hair* जटा,-

MATCH (subs.) : I. An equal : expr. by समः (मा, मं) etc. v. TO MATCH. II. A contest : q. v. : युद्धं, *boxing m.* मल्लयुद्धं, V. p. III. Marriage : q. v. : घटना, *I will bring about a m. between Vaisampáyana and Madalekha* वैशम्पायनस्य मदलेखया सह घटनां कारयामि, K. IV. For kindling : *दीपशलाका.

MATCH (v.) : I. In gen. sense : expr. by the adj.s सदृशः (शी, शं) ; तुल्यः (ल्या, ल्यं) ; अनुरूपः (पा, पं) ; etc. : *a husband to m.* सदृश उपयन्ता, R. VII. 1. ; *the battle was between m.ing combatants* तुल्यप्रतिद्वन्द्वि बभूव युद्धं, R. VII. 37. : v. EQUAL, WORTHY. II. To marry : (1) योजयति (युज्, c. 10.) ; (2) समानयति (c. of नी), Sa. v. ; (3) घटनां कारयति (c. of कृ), K.

MATCHLESS : (1) अद्वितीयः (या, यं) ; (2) अप्रतिमः (मा, मं) : v. INCOMPARABLE.

MATCH-MAKER : घटकः.

MATE (subs.) : I. A companion, consort : सहचर (f. री), *seeing the m.* सहचरीं प्रेक्ष्य, R. IX. 57. II. An assistant : सहकारिन् (f. णी). III. Check-m. : q. v.

MATE (v.) : v. TO MATCH.

MATERIAL (adj.) : I. Composed of matter : (1) भौतिकः (की, कं), पाञ्च-भौतिक- ; (2) by comp. II. Important : q. v. : प्रासङ्गिकः (की, कं) (?).

MATERIAL (subs.) : (1) साधनं, *m.s being collected* संभृतसाधनत्वात्, R. XVI. 88. ; (2) उपकरणं, M. n. : V. THING.

MATERIALISM : perh. लोकायतं ; *विषयवादः.

MATERIALIST : perh. लोकायतिकः ; *विषयवादिन् (m.).

MATERIALITY : प्रासङ्गिकत्वं,-ता (?) : V. IMPORTANCE.

MATERIALLY : (1) सारतः (= essentially) ; (2) यथार्थतः (= really).

MATERNAL : (1) मातृकः (का, कं) ; (2) मात्र (f. त्रा) ; (3) better by comp,. *in m. and m. grandfather's property* मातृमातामहे धने, Vri.

MATERNITY : मातृत्वं,-ता etc. : V. MOTHER.

MATHEMATIC,-AL : expr. by comp., *m. instruments* *गणितयन्त्राणि.

MATHEMATICALLY : गणितानुसारेण ; गणितविद्याक्रमेण (?).

MATHEMATICIAN : गणितपण्डितः,-विशारदः,-कुशलः, etc.

MATHEMATICS : गणितं. *Mixed m.* : *मिश्रगणितं.

MATIN (adj.) : (1) प्रगेतनः (नी, नं) ; (2) प्रातःकालीनः (ना, नं) : V. MORNING.

MATINS : [प्रगेतनानि] उपासनानि (n. pl.).

MATRICIDE : I. The act : (1) मातृहत्या ; (2) मातृवधः. II. The doer : (1) मातृघातिन् (f. नी) ; (2) मातृहन् (mfn.).

MATRICULATE : *प्रविशति (विश्, c. 6.), *m.d in the London Univercity* [लण्डनविश्वविद्यालयं प्रविवेश.

MATRICULATION : examination : *प्रावेशिकी परीक्षा.

MATRIMONIAL : वैवाहिकः (की, कं) : V. NUPTIAL.

MATRIMONY : विवाहः : V. MARRIAGE.

MATRON : (1) कुटुम्बिनी ; (2) पुरन्ध्रिः or -न्ध्री, *where in every house the m.s were busy* गृहे गृहे व्यग्रपुरन्ध्रिवर्गः, Ku. VII. 2.

MATRONLY : expr. by comp. *or* with words expr. under PROPER, BECOMING.

MATTER (v.) : expr. with अर्थः, *it does not m. to me...* अस्मिन् ममार्थो नास्ति ; *it does not m. whether it is caught or not* गृहीतमिदं ततः किं ? अथ न गृहीतं ततोऽपि किं ?, K.

MATTER (subs.) : I. Material substance : विषयः : V. THING. II.

Essence : q. v. : सारः. III. Subject : (1) विषयः ; (2) वस्तु (n.). IV. Affair : (1) विषयः ; (2) अर्थः. V. Concern : expr. with वर्तते (वृत्, c. 1.), *what is the m. with you* किं ते वृत्तं. VI. Import, consequence : अर्थः. VII. Difficulty, trouble : q. v. VIII. Pus : पूयं, Sr.

MATTING (subs.) : कटः : v. MAT.

MATTOCK : (1) खनित्रं (?) ; (2) टङ्कः (= hatchet).

MATTRESS : (1) आस्तरणं (gen. term.) ; (2) तूलिका (of cotton : ?).

MATURE (adj.) : I. Ripe : q. v. : पक्व (f. क्वा), परि-. II. Completely worked out : परिपक्वः (क्वा, क्वं) : v. also COMPLETE.

MATURE (v.) : परिपाकं नयति (नी, c. 1.) : v. TO RIPEN, PERFECT.

MATURELY : (1) expr. by adj. ; (2) परिपक्वं : v. also COMPLETELY.

MATURENESS, MATURITY : I. Ripeness : पाकः, परि-. II. Perfection, completion : q. v. : परिणामः.

MATUTINE, MATUTINAL : प्रगेतनः (नी, नं) : v. MORNING.

MAUDLIN : I. Drunk, intoxicated : q. v. : क्षीवः (वा, वं). II. Silly, foolish : q. v. : मूढः (ढा, ढं).

MAUGRE : v. NOTWITHSTANDING, INSPITE OF.

MAUL (v.) : लगुडेन ताडयति (तड्, c. 10.), प्रहरति (हृ, c. 1.), etc.

MAUSOLEUM : *चितचूडं,-कं ; चैत्य (?).

MAW : जठरः : v. BELLY.

MAWKISH : (1) कुत्सितः (ता, तं) ; (2) विरसः (सा, सं) (?).

MAWKISHLY : (1) कुत्सितं ; (2) विरसं (?).

MAWKISHNESS : (1) कुत्सितता ; (2) विरसता (?).

MAXILLARY : हनु- in comp. : v. JAW.

MAXIM : (1) सूत्रं ; (2) वचनं : v. also PROVERB.

MAXIMUM : expr. with सर्वोच्च (f. च्चा).

MAY (subs.) : उत्तरवैशाखपूर्वज्येष्ठसंवादीयुरूपीयवर्षस्य पञ्चमो मासः.

MAY (v.) : I. = can : q. v. : by लिङ्लिङ्, *you m. carry the burden* त्वं

भारं वहेः, S. k. II. Expressing desire *or* wish : (1) by आशीर्लिङ्, *m. people live a man's life* जीव्यासुः पुरुषायुषं, Vi. ; (2) by लोट्, *m. you have a good journey* तत्र वर्त्मनि वर्तेतां शिवं, N. III. Denoting contingency *or* liability : by विधिलिङ्, *an applicant m. or m. not get fortune* लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रियं, Sa. ; *I might have disregarded this wretched life* कुर्यामुपेक्षां हतजीवितेऽस्मिन्, R. Ph. : *m. be* (= perhaps : q. v.) : expr. by विधिलिङ्.

MAY-BUG : गोमयोत्थाभेदः.

MAY-DAY : मैमासस्य प्रथमदिवसः.

MAY-POLE ; *मैनृत्ययूपः.

MAY-QUEEN : *मैमासेश्वरी.

MAYOR : *अधिनायकः. *M.ess* : *अधिनायिका.

MAYORALTY : *अधिनायकत्वं,-ता ; अधिनायकपदं *or* -अधिकारः.

MAZE (subs.) : गहनं (?) : v. LABYRINTH.

MAZE (v.) : आकुलयति : v. TO DISTURB, AMAZE.

MAZY : गहनः (ना, नं) (?), अति-, सु-.

MEAD (subs.) : I. A meadow : q. v. II. A drink : मधु (n.).

MEADOW : (1) क्षेत्रं (= field) ; (2) गोप्रचारः (= pasture land). *M.-grass* : यवस (mn.). *M.-sweet* : गुल्मप्रभेदः.

MEAGRE : I. Thin, lean : q. v. : कृशः (शा, शं). II. Scanty, insufficient : स्वल्प (f. ल्पा). III. Wanting in richness : (1) फल्गु (mfn.) ; (2) असारः (रा, रं).

MEAGRELY : i. e. not richly : (1) फल्गु ; (2) असारं.

MEAGRENESS : I. Leanness : q. v. : कृशता. II. Poorness : (1) असारता ; (2) अपकृष्टता (= badness). III. Scantiness : स्वल्पता.

MEAL (subs.) : I. Flour : q. v. : चूर्णं. II. A repast : (1) भोजनं, *one day taking a m. at night* एकाहं रात्रिभोजनः, Pa. ; (2) भक्तं, *one day taking one m.* एकाहं एकभक्ताशी, Pa. *M.-time* : भोजनवेला.

MEALINESS : चूर्णमयता etc. : v. MEALY.

MEALY : I. Consisting of meal : चूर्णमयः (यी, यं) etc. II. Like meal : चूर्णसदृशः (शी, शं) etc. III. Soft : q. v. : मृदु (f. द्वी), *m.-mouthed* मृदुभाषिन् (f. णी) and sim. comp.s.

MEAN (subs.) : I. The middle point *or* place : मध्यं by adj. II. An instrument : उपकरणं : v. MEANS.

MEAN (v.) : I. To intend : q. v. : अभिप्रैति (इ, c. 2.). II. To indicate : q. v. : सूचयति (सूच्, c. 10.). III. To denote, signify : expr. with अर्थः, *I will call the mistress and ascertain what (all this) really m.* कुटुम्बिनीं समाहूय परमार्थं ज्ञास्यामि, Mr. I.

MEAN (adj.) : I. Middle, intermediate : q. v. : मध्यः (ध्या, ध्यं), *m. deviation* मध्यविक्षेपः, Su. I. 70. Ph. : *in the m. time* : अत्रान्तरे, C. II. Low in rank *or* birth : (1) निकृष्टः (ष्टा, ष्टं) ; (2) अपकृष्टः (ष्टा, ष्टं). III. Base, contemptible : q. v. : जघन्यः (न्या, न्यं).

MEAN-SPIRITED : (1) लघुचेतस् (mfn.) ; (2) क्षुद्रमानसः (सा, सं), B. v. 40.

MEANDER (v.) : expr. by कुटिलः (ला, लं), वक्र (f. क्रा), etc. (= crooked : q. v.) ; *the river m.s for a kos* क्रोशं कुटिला नदी, S. k.

MEANDER, MEANDERING (subs.) : कुटिलता etc. : v. CROOKEDNESS.

MEANING : I. Signification : अर्थः, *of double m.* द्व्यर्थकः (का, कं) ; *this is its m.* अस्यायमर्थः, Da. : v. SENSE (IV). II. Intention, purpose : q. v. : अभिप्रायः.

MEANINGLESS : (1) निरर्थकः (का, कं) ; (2) अनर्थकः (का, कं) ; (3) अर्थहीनः [(ना, नं).

MEANINGLY : (1) सार्थं ; (2) साकूतं ; (3) साभिप्रायं.

MEANLY : I. Humbly : *m. born* अपजातः (ता, तं) ; *m. clad* कृपणवेषः (षा, षं) ; etc. II. Dishonorably : नीचं *or* नीच- in comp. III. Moderately : नाधिकं.

MEANNESS : I. Lowness : (1) निकृष्टता ; (2) अपकृष्टता. II. Poorness, [niggardliness : कृपणता *or* कार्पण्यं.

MEANS : I. Fortune, income : q. v. : विभवः. II. Instrument : साधनं.

Ph. : *by all m.* सर्वथा ; *by no m.* सर्वथा......न ; *by any m.* केनापि प्रकारेण etc.

MEANWHILE : (1) अत्रान्तरे, K. ; (2) इत्येवकाले, Vet.

MEASLES : पाणिशीतला (?), Bha. IV.

MEASURABLE : (1) मेयः (या, यं), प्र-, परि- ; (2) माप्य(प्या) (rare).

MEASURE (subs.) : I. Standard for m.ing : मानं, *all m.s of weight* सर्वं तुलामानं; *m. of capacity* प्रतीमानं, M. VIII. 403. ; *cubic hand m.* घनहस्तमानं, Li. II. A m. : मानं, *hundred m.s of a crop* शस्यस्य मानशतं, Li. III. Fig., a rule for judging : मानं, प्र-. IV. Size *or* extent : (1) मानं, परि-, (rarely) प्र- *exact or rough m. of a diameter* सूक्ष्मं स्थूलं वा व्यासमानं, Li. ; (2) मितिः, परि-, Li. V. Means, plan : q. v. : (1) उपायः, *to take m.s* उपायं अवलम्बते ; (2) प्रयोगः (=active m.), *employed hostile m.s* पारयामिकान् प्रयोगान् प्रायुंक्त, D. IV. VI. Metre : q. v. : छन्दस् (n.). VII. In music : लयः, *steps are in m.* पादन्यासो लयमुपगतः, Mal. II. 8. VIII. In pl., beds *or* strata : भूमिः. Ph. : *in m.* परिमितं ; *beyond m.* अतिमात्रं ; *drying in some m.* मात्रया विशोष्य, D. VI.

MEASURE (v. i.) : माति, परि-, (मा, c. 2.), *m.ing 8 cubits in length* करराष्टकमिता दैर्घ्ये, Li. ; *did not m. in the sky* न ममौ नभसले, Si. XIV. 75.

MEASURE (v. t.) : (1) माति *or* मिमीते, परि-, (मा, c. 2. and 3.), *m.d (her) eyes with their eyes* तदीयैर्नयनैर्लोचनेऽमिमीत, Ku. V. 15. ; *you cannot be m.d but the world is m.d by you* अमेयो मितलोकस्त्वं, R. X. 18. ; *the middle is m.d with the hand* मध्यः पाणिमितः, Mal. II. 3. ; (2) मापयति (c. of मा) (lit.), *when the heap of a crop is m.d...* राशौ शस्यस्य मापिते, Li. *M.d* (in music) : श्लिष्टः (ष्टा, ष्टं), Mr. III. 5. : V. MEASURE (VII).

MEASURELESS : (1) अमेयः (या, यं) ; (2) अप्रमेयः (या, यं) ; (3) अपरिमेयः (या, यं).

MEASUREMENT : I. Measuring : मापः,-नं. II. Area : मानं : V. MEASURE (IV).

MEASURER : मापकः, परि-.

MEASURING (subs.) : मानं, परि-, *m.-rod* मानदण्डः, Ku. I. I. : v. TO MEASURE.

MEAT : I. Food : q. v. : आमिषं. II. Animal f. : (1) मांसं ; (2) आमिषं.

MECHANIC (subs.) : (1) शिल्पिन् (m.) ; (2) शिल्पकारः ; (3) शिल्पिकः.

MECHANIC,-AL (adj.) : I. Lit. : यन्त्र- in comp., *m. contrivance* यन्त्रसाधनं (?). II. Done as if by a machine : (1) expr. with यन्त्रवत् (?) ; (2) संस्कारचालितः (ता, तं) (??). III. Belonging to artisans : (1) शिल्पि- etc. in comp. ; (2) by gen. [not intentionally.

MECHANICALLY : (1) by संस्कारचालितः (ता, तं) (??) ; (2) न बुद्धिपूर्वं etc. (=

MECHANICIAN : *बलविज्ञानविशारदः (दा, दं), etc.

MECHANICS : *बलविज्ञानं ; बलानां गत्यादिविज्ञानं.

MECHANISM : *यन्त्रसंविधानं and sim. comp.s.

MECHANIST : यन्त्रकारः : v. also MECHANICIAN.

MEDAL : *पारितोषिकमुद्रा ; पुरस्कारमुद्रा ; and sim. comp.s.

MEDALLION : *महामुद्रा.

MEDALLIST : I. One who has gained a m. : *पुरस्कारमुद्राभृत् (mfn.) and sim. comp. II. One skilled in it : *पुरस्कारमुद्राकुशलः (ला, लं) and sim. comp.s.

MEDDLE (v.) : पराधिकारचर्चां करोति : v. TO INTERFERE.

MEDDLER : expr. by verb. *or* circum. [circum.

MEDDLING, MEDDLESOME (adj.) : परकार्याभियुक्तः (क्ता, क्तं) (?) ; better by

MEDIAEVAL : मध्यकालीनः (ना, नं) (?) and sim. comp.s.

MEDIAL : मध्य (f. ध्या) : v. MEAN, MIDDLE.

MEDIATE (adj.) : व्यवहितः (ता, तं) : v. also INDIRECT. [यति (c. of घट्).

MEDIATE (v.) : I. Intrans. : सन्धिं कारयति (c. of कृ). II. Trans. : घट-

MEDIATELY : (1) व्यवधानेन ; (2) अन्तरेण.

MEDIATION : expr. by mediator : q. v.

MEDIATOR : (2) मध्यस्थ (f. स्था) ; (2) मध्यवर्तिन् (f. नी).

MEDIATORIAL : expr. by comp. : v. BELONGING TO.

MEDICAL : i. e. pertaining to medicine : expr. by comp., *m. work* वैद्यकशास्त्रं : v. also MEDICINAL.

MEDICALLY : वैद्यकशास्त्रानुसारेण ; वैद्यकोपचारेण.

MEDICAMENT : v. MEDICINE (I).

MEDICATE : (1) औषधं ददाति (दा, c. 3.) ; (2) भेषजं करोति (with gen.), [Mah.

MEDICINAL : (1) by comp. ; (2) औषधीयः (या, यं) ; (3) भेषजः (जी, जं).

MEDICINALLY : I. As a medicine : expr. with औषधं etc. : v. MEDICINE.
II. To heal : उपचाराय.

MEDICINE : I. A medical remedy : (1) औषधं (lit. and fig.), *m. is good for the sick* व्याधितस्यौषधं पथ्यं, H. ; *in all distress there is no m. like wife* न च भार्यासमं किञ्चिदौषधं सर्वकृच्छ्रेषु, Mah. ; (2) भेषजं or भैषज्यं, *this your m. (antidote)* भेषजमिदं ते, P. III. 10. ; *as in very strong m.s* अतिवीर्यवतीव भेषजे, Ki. II. 4. ; (3) अगदः (rare), *is not m. drunk* अगदः किं न पीयते, H. II. The art *or* theory : (1) आयुर्वेदः (= Hindu m.), *teach us m.* आयुर्वेदमस्मानध्यापयतु, Bha. ; (2) चिकित्सा, *well up in m. in its eight branches* चिकित्सायामष्टाङ्गायां विशारदाः, Mah. ; (3) वैद्यकं, A. p.

MEDIOCRE : सामान्य (f. न्या) (= common : q. v.).

MEDIOCRITY : expr. by सामान्य (f. न्या), *m. of success* सामान्यसिद्धिः.

MEDITATE : I. To cogitate : ध्यायति, अनु-, सं-, अभि-, प्र-, (ध्यै, c. 1.) : v. TO THINK. II. To contrive, intend : (1) संकल्पयति (क्लृप्, c. 10.) ; (2) (?) ध्यायति, *m. it* तदायस्त, Mah. S. 59. 27.

MEDITATION : (1) ध्यानं, *whose eyes were fixed with m.* ध्यानस्तिमितलोचनः, R. ; (2) समाधिः, *to break m.* समाधिं भनक्ति, V. ; (3) प्रणिधानं, R. I. 74.

MEDITATIVE : (1) ध्यानपरः (रा, रं) ; (2) समाहितः (ता, तं) ; etc.

MEDITATIVELY : expr. by adj. *or* circum.

MEDITERRANEAN SEE : *भूमध्यसागरः.

MEDIUM (subs.) : I. Mean : expr. by मध्य (f. ध्या). II. In paper:

*मध्यपथं. III. In spiritualism : *मध्यमपुरुषः ; अनुवादकः. IV. Channel, vehicle : expr. by द्वारं.

MEDLAR : I. The tree : *माल्तीलः. II. The fruit : *मालीलं,-फलं.

MEDLEY : (1) सङ्करः ; (2) सन्निपातः.

MEDULLAR,-Y : (1) by मज्जा- in comp. ; (2) मज्जावत् (f. ती) (?).

MEED : पारितोषिकं : v. REWARD, RECOMPENSE.

MEEK : विनीतः (ता, तं) : v. GENTLE, HUMBLE.

MEEKLY : विनीतं : v. GENTLY, HUMBLY.

MEEKNESS : (1) विनयः ; (2) मार्दवं (= mildness) ; (3) नम्रता (= humility).

MEERSCHAUM : I. Lit. : मृत्तिकाविशेषः ; *सागरफेनः. II. A pipe : *सागरफेननाडी.

MEET (adj.) : उचितः (ता, तं) : v. PROPER, FIT.

MEET (subs.) : मेला : v. MEETING.

MEET (v. t.) : I To come with : पश्यति (दृश्, c. 1.) (= *to* see). *To come or go out to m.* : (1) प्रत्युद्गच्छति (गम्, c. 1.) ; (2) प्रत्युद्याति (या, c. 2.). II. To encounter : q. v. : अभियाति etc., *to m. death* मृत्युमेति, Mah. III. To m. together, assemble : expr. with संगच्छते (गम्, c. 1.) समेति (इ, c. 2.) etc., *the lords of quarters have met* समागता लोकपालाः, V. ; *the ladies have met to remove the marriage-string* देव्यः कङ्कणमोचनाय मिलिताः, Vi. II. 50. IV. In geo. : सम्पतति (पत्, c. 1.).

MEET WITH : I. To find : q. v. : आसादयति (c. of सद्). II. To encounter : expr. by एति (इ, c. 2.) : v. TO MEET (II).

MEETING (subs.) : I. Coming together : समागमः : v. also CONCOURSE. II. An assembly : q. v. : (1) मेला ; (2) समितिः.

MEETING-HOUSE : (1) सभा,-गृहं (?) ; (2) मेलागृहं (?).

MEETNESS : औचित्यं : v. FITNESS.

MEGRIM : I. A pain : अर्धशिरःशूलं. II. A whim, fancy : q. v.

MELANCHOLIC : सदाविषादिन् (f. नी) (?) and sim. comp.s : v. DEJECTED, SAD.

MELANCHOLY (subs.) : सदाविषाद: (?) and sim. comp.s : v. DEJECTION, SADNESS.

MELANCHOLY (adj.) : I. Dejected, sad : विषण्ण (f. ण्णा). II. Calamitous, afflictive : विषादकर: (री, रं), etc.

MELEE (subs.) : (1) सङ्कुलं ; (2) सङ्कुलयुद्धं.

MELLIFEROUS : मधुप्रद: (दा, दं) and sim. comp.s.

MELLIFLUOUS : मधुस्रव: (वा, वं) and sim. comp.s : v. HONEY.

MELLOW (adj.) : मधुर: (रा, रं) : v. SOFT, RIPE, SWEET.

MELLOW (v.) : मधुरयति (nomi.) : also TO RIPEN, SOFTEN.

MELLOW (v. i.) : मधुरीभवति : v. also RIPEN.

MELLOWNESS : मधुरता : v. also RIPENESS, SOFTNESS.

MELODIOUS : मधुर: (रा, रं) ; (2) सुस्वर: (रा, रं) ; (3) श्रोत्रसुख (f. खा) ; etc.

MELODIOUSLY : (1) मधुरं ; (2) मञ्जुलं ; (3) सुस्वरं ; etc.

MELODIOUSNESS : (1) मधुरता ; (2) मञ्जुलता ; (3) सुस्वरता.

MELODRAMA : *सङ्गीतनाटकं.

MELODRAMATIC : I. Lit. : by comp. II. Fig. : v. EXAGGERATED, WONDERFUL.

MELODY : I. Melodiousness : q. v. II. In music : सुस्वर:. III. A tune : ताल:.

MELON : स्फुटि,-फलं. *Water-m.* : कालिङ्गं. *Musk-m.* : खर्बूजं.

MELT (v. t.) : (1) द्रावयति (c. of द्रु) ; (2) वि-लाययति (c. of ली) ; (3) गालयति (c. of गल्) : v. MELT (v. i.).

MELT (v. i.) : (1) द्रवति,-ते (द्रु, c. 1.), *why does not your heart m.* द्रवते हृदयं कथं न ते, M. s. ; *resembling m.ed gold* द्रुतकनककनिकाभ:, V. m. ; (2) विलीयते, प्र-, (ली, c. 4.) (lit.) ; (3) गलति (गल्, c. 1.) (of metals etc.) : v. also TO SOFTEN.

MELTING (subs.) : I. Active : (1) द्रावणं ; (2) विलायनं ; (3) विगालनं. II. Passive : (1) द्रवणं *or* द्रुति: ; (2) विलयनं. III. Fig. : (1) द्रवणं ; (2) विलयनं (of colours etc.).

MELTINGLY : expr. by part. : v. MELT.

MELTING-POT : आवर्तनी : v. CRUCIBLE.

MEMBER (subs.) : I. Of the body : अङ्गं : v. LIMB. II. Of a sentence : अङ्गं,-वाक्यं, Nil. III. Fig. : अङ्गं, *those qualities which are m.s of sentiment* ये रसस्याङ्गिनो धर्माः, Kav. VIII. 1. IV. Of a society : (1) सभ्यः ; (2) सदस्यः. V. Of a family : परिवाराः (m. pl.) ; अङ्गं : v. LIMB (II). VI. Of an equation : पक्षः, Vij.

MEMBERSHIP : (1) सभ्यपदं (?) ; (2) सदस्यत्वं (?).

MEMBRANE : त्वच् (f.) (?), Bha.

MEMBRANEOUS : त्वगाकारः (रा, रं) (?).

MEMENTO : (1) स्मृतिचिह्नं (?) ; (2) स्मरणं (?).

MEMOIR : (1) वृत्तं ; (2) विवरणं ; (3) चरितं.

MEMORABLE : प्रसिद्ध (f. द्धा) (= well-known : q. v.).

MEMORANDUM : स्मरणं,-पत्रं,-लेखः, etc. (??).

MEMORIAL (subs.) : I. A monument : स्मरणचिह्नं and sim. comp. II. A petition : आवेदनं,-पत्रं, etc. : v. REPRESENTATION, PETITION.

MEMORIAL (adj.) : expr. by verb स्मारयति (c. of स्मृ) *or* by circum.

MEMORIALIST : आवेदनकारिन् (f. णी) (?) and sim. comp.s.

MEMORIALIZE : आवेदनं करोति etc.

MEMORY : I. The faculty : (1) स्मृतिः, *to cover the m.* स्मृतिमारोहति, N. II. 44. ; (2) मेधा (= retentive m.), *is very skilful and has a good m.* परमनिपुणा मेधाविनी च, Mal. Ph. : *committed to m.* कण्ठस्थ (f. स्था), Bho. ; *to consign to m.* हृदये निदधाति, N. II. Remembrance : q. v. : स्मृतिः, *held in the m.* स्मृतिधृतः (ता, तं), N. v. 134. ; *loss of m.* स्मृतिलोपः, Sa. VII. III. The time that can be remembered : स्मार्तकालः, *within, beyond m.* स्मार्ते, अस्मार्ते काले, Mi.

MENANCE (v.) : तर्जयति, सं-, अभि- (तर्ज्, c. 10.) : v. TO THREATEN.

MENACE (subs.) : (1) तर्जनं, सं- ; (2) विभीषिका, Mah.

MENACING (adj.) : भीषण (f. णा) : v. TERRIBLE, FIERCE.

MENACINGLY : expr. by pres. part.

MENAGERIE : *पशुसंग्रहः and sim. comp.s : v COLLECTION.

MEND : (v. t.) : I. To repair : q. v. : नवीकरोति. II. To correct : q. v. : शोधयति (c. of शुध्). III. To quicken : q. v.

MEND (v. i.) : expr. with विशिष्ट (f. ष्टा) or विशेषं एति (इ, c. 2.), etc.

MENDACIOUS : (1) मिथ्यावादिन् (f. नी) ; (2) अनृतभाषिन् (f. षी) ; and sim. comp.s.

MENDACITY (1) मिथ्यावादित्वं ; (2) असत्यता : v. FALSEHOOD.

MENDICANCY : v. MENDICITY.

MENDICANT : (1) भिक्षुः,-कः ; (2) परिव्राज् (m.) ; (3) परिव्राजः,-कः.

MENDICITY : (1) भैक्षं (क्षं) ; (2) भिक्षुकता,-त्वं ; (3) भैक्षचर्या ; (4) परिव्रज्या.

MENIAL (adj.) : I. Lowing : expr. by comp., *m. duties* प्रेष्यकर्म, H. II. Low, mean : q. v.

MENIAL (subs.) : (1) परिजनः ; (2) प्रेष्यः : v. SERVANT, SLAVE.

MENSTRUAL : मासिकः (की, कं) : v. MONTHLY. *M. course* (= menstruation) ऋतुः,-कालः, *bathing after m.* ऋतुस्नानं, Sri. *M. discharge* (= mense) : रजस् (n.).

MENSTRUOUS : (1) रजस्वला ; (2) ऋतुमती ; (3) पुष्पिणी, V. t.

MENSURATION : I. Measuring : मापनं. II. In math. : क्षेत्रव्यवहारः, Li.

MENTAL : (1) मानसः (सी, सं) ; (2) मानसिकः (की, कं) ; (3) by comp., *m. agony* मनस्तापः v. MIND. [(f. षी).

MENTALLY : (1) मनसा ; (2) बुद्ध्या ; (3) by comp., *m sick* मनोरोगिन्

MENTION (v.) : (1) आ-ख्याति (ख्या, c. 2.), *having m.ed the way to the abode of Valmiki* आख्यातवाल्मीकिनिकेतमार्गः, R. XIV. 58. ; (2) कथयति (कथ्, c. 10.) v. TO SPEAK ; (3) वक्ति (वच्, c. 2.) v. TO SAY ; (4) अभि-दधाति (धा, c. 3.) v. TO ANNOUNCE.

MENTION (subs.) : उल्लेखः : v. TO MENTION.

MENTOR : उपदेष्टृ (m.) : v. GUIDE, COUNSELLOR.

MEPHITIC,-AL : पूतिक: (का, कं) (?) : v. FOUL, NOXIOUS.

MERCANTILE : expr. by comp., *m. business* (lit. *way*) वणिक्पथ:, Mah.

MERCENARILY : expr. by adj. [हृत् (mfn.) (?) ; (2) अर्थपरतन्त्र: (न्त्रा, न्त्रं) (?).

MERCENARY (adj.) : I. Lit., hired : v. TO HIRE. II. Fig. : (1) अर्थैक-

MERCENARY (subs.) : भृतकसैन्य: and sim. comp.s : v. SOLDIER.

MERCER : कौशेयविक्रयिक: (?) ; ऊर्णाजीविन् (m.) (??).

MERCHANDISE(-ZE) : I. Commerce, trade : q. v. : वाणिज्यं. II. Goods, commodities : q. v. : पण्यानि (n. pl.).

MERCHANT : (1) वणिज् (m.), *dealings of m.s* वणिजां पथा:, B. ; *voyaging m.* पोतवणिक्, H. ; *business of a m.* वणिक्कर्मं, P. ; *a m. dealing in knowledge* ज्ञानपण्यो वणिक्, Mal. 16. ; (2) श्रेष्ठिन् (m.) (= a class of m.s), *m. quarter* श्रेष्ठिचत्वरं, Mr. II.

MERCHANTABLE : विक्रेय: (या, यं) : v. SALEABLE.

MERCHANTMAN, MERCHANT-SHIP : वाणिज्यपोत: : v. SHIP.

MERCIFUL : (1) कृपालु (mfn.) ; (2) कृपामय: (यी, यं) ; (3) करुणामय: (यी, यं) ; (4) दयाशील: (ला, लं) : v. KIND, GENEROUS.

MERCIFULLY : (1) कृपापूर्वं ; (2) सदयं ; (3) सानुकम्पं ; etc.

MERCIFULNESS : कृपालुता : v. MERCY.

MERCILESS : (1) निष्कृप: (पा, पं) ; (2) निर्घृण (f. णा) ; (3) निष्करुण (f. णा) ; [(4) निर्दय: (या, यं) ; etc.

MERCILESSLY : (1) निष्कृपं etc. ; (2) by adj.

MERCILESSNESS : (1) कृपाशून्यता ; (2) निर्दयता ; (3) निष्कारुण्यं ; etc.

MERCURIAL : i. e. fickle : q. v. : चञ्चल: (ला, लं).

MERCURY : I. The metal : पारद:. *Calx of m.* रसभस्मन् (n.). *Sulphuret of m.* कज्जली. II. The planet : बुध:.

MERCY : (1) कृपा, *do not talk of m.* कृपेति मैदस्, Ki. XIV. 16. ; (2) करुणा (= pity), *m. does not check you* त्वां करुणा रुणद्धि न, N. I. 135. ; (3) दया (= kindness), *to have m.* दयां करोति, K. ; (4) अनुकम्पा (= compassion) ; (5) कृपालुता ; (6) दयालुता ; (7) घृणा.

MERCY-SEAT : कृपास्थानं and sim. comp.s (१. comp. कृपाविश्व :).

MERE (subs.) : I. A lake : q. v. : सरस् (n.). II. A boundary : q. v.

MERE (adj.) : (1) केवलः (ला, लं) (= bare), *m. policy is cowardice* कातर्यं केवला नीतिः, R. XVII. 47. ; *not of m. milk* न केवलानां पयसां, R. II. 63. ; (2) with एव (to emphasize, = absolute), *with your m. look* विलोकनेनैव तव, Si. I. 29. ; (3) शुद्धः (द्धा, द्धं) (= pure, unmixed), *from a m. bath* शुद्धस्नानात्, Me. II. 30. ; (4) -मात्र in comp. (= simply), *on account of m. caste* जातिमात्रेण, H. I. 57.

MERELY : (1) by adj. ; (2) केवलं (= only, barely).

MERETRICIOUS : I. Lit. : (1) वैशिकः (की, कं) ; (2) by comp. v. HARLOT. II. Fig. : वैशिकः (की, कं) : v. SHOWY, GAUDY.

MERETRICIOUSLY : expr. by adj. *or* circum. : v. also GAUDILY.

MERETRICIOUSNESS : वैशिकं,-ता : v. also GAUDINESS.

MERGE : I. Trans. : मज्जयति, नि-, (c. of मज्ज्) : v. TO IMMERGE. II. Intrans. : मज्जति, नि-, (मज्ज्, c. 1.), Ku. I. 8.

MERIDIAN (subs.) : I. Mid-day : q. v. II. Climax : q. v. III. In astro. : (ऊर्ध्व) याम्योत्तरवृत्तं (the circle). Ph. : *when the sun is on the m.* समारूढे मध्यमन्हः सवितरि, K. ; मध्यगतो भानुः, B.

MERIDIAN (adj.) : I. Mid-day : q. v. II. Highest : expr. by परा कोटिः (with gen.) : v. ACME.

MERIDIONAL : याम्य (f. म्या) : v. SOUTHERN.

MERIT (subs.) : (1) गुणः, *not to enumerate your m.s* न गुणानामियत्तया, R. X. 32. ; *according to (our) m.s* गुणदोषतः, Mal. ; (2) उत्कर्षः (= excellence).

MERIT (v.) : अर्हति (अर्ह्, c. 1.) : v. TO DESERVE, EARN.

MERITED (adj.) : उपयुक्त (f. क्ता) : v. PROPER, FIT.

MERITORIOUS : प्रशस्त (f. स्ता) : v. PRAISEWORTHY, GOOD.

MERITORIOUSLY : (1) प्रशस्तं ; (2) शोभनं v. WELL.

Merl, Merle (subs.) : कृष्णवर्ण: पक्षिभेद:.

Mermaid : (1) मत्स्यकुमारी (?) ; (2) मत्स्यकन्या (?) ; (3) *जलनारी.

Merman : *मत्स्यपुरुष: ; जलनर:.

Merrily : (1) सहर्षं ; (2) सानन्दं ; (3) सोल्लासं.

Merry : I. Cheerful, joyful : (1) हृष्ट (f. ष्टा), प्र- ; (2) सानन्द (f. न्दा) ; (3) हृष्टमनस् (mfn.) ; (4) उल्लस: (सा, सं). II. Causing mirth : हासकर: *or* हास्यकर: (री, रं).

Merry-andrew : पीठमर्द: (?) : v. BUFFOON.

Merry-making, Merry-meeting : आनन्दोत्सव: and sim. comp.s.

Merry-thought : कुक्कुटस्य त्रिशूलसुरोऽस्थि.

Meseems : मन्ये : v. TO THINK.

Mesenteric : expr. by comp.

Mesentery : अन्त्रपेशी (?) ; अन्त्रकोष: (?).

Mesh : I. Net : पाश:. II. Its interstice : छिद्रं.

Meshy : जालाकार: (रा, रं) and sim. comp.s.

Mesmerize : *मस्मरयति (nomi.) ; हस्तचालनादिना विवशीकरोति.

Mess (v.) : सह *or* एकत्र भोजनं *or* आहारं करोति.

Mess (subs.) : I. A dish *or* quantity of food : not expr. II. Of persons : expr. with एकपाकभोजिन् (m.), Mit. III. A medley : सङ्कर:, Mah. 69. 77.

Message : सन्देश:, *represented the return m. of Darpasara* दर्पसारस्य प्रतिसन्देशमावेदयत्, D. ; *convey this m.* सन्देशं मे हर, Me. : v. NEWS.

Messenger : (1) सन्देशहर: ; (2) वार्तावह: ; (3) वैवधिक: (rare).

Messiah : *त्राणाभिषिक्त:. *M.-ship* : *त्राणाभिषिक्तता.

Messmate : (1) एकपाकभोजिन् (m.) ; (2) एकस्थाली, Mit.

Metal (subs.) : (1) धातु: ; (2) लोह: (rare).

Metallic : expr. by comp., *m. property* धातुगुण:.

Metalliferous : धातुगर्भ (f. र्भा) and sim. comp.s.

METALLURGY : *धातुनिष्कर्षः ; धातुशोधनादिकला.

METAMORPHOSE : *m.d* परिवृत्तशरीरः (रा, रं) : v. TO CHANGE.

METAMORHOSIS : शरीरपरिवृत्तिः and sim. comp.s. (??).

METAPHOR : रूपकं, Kav. x. 7.

METAPHORICAL : रूपक- in comp. : v. FIGURATIVE.

METAPHORICALLY : लक्षणया (?) : v. FIGURATIVELY.

METAPHYSICAL : आन्वीक्षिकीविषयकः (का, कं) and sim. comp.s.

METAPHYSICS : आन्वीक्षिकी ; समयविद्या (rare), D. II.

METE (v.) : मापयति (c. of मा) : v. TO MEASURE.

METEMPSYCHOSIS : expr. with पुनर्जन्मन् (n.).

METEOR : उल्का, *fall of m.* उल्कापातः.

METEORIC : by comp. *or* circum., *m.-stone* *उल्काश्मप्रस्तरः.

METEOROLOGICAL : आकाशीयः (या, यं) (??) ; *or* by comp.

METEOROLOGY : *वायुविद्या ; नभोविद्या.

METHINKS : मन्ये ; तर्कयामि ; etc. : v. TO THINK, FANCY.

METHOD : (1) प्रणाली ; (2) रीतिः : v. WAY, MANNER.

METHODICAL : (1) प्रणालीसङ्गतः (ता, तं) (?) ; (2) रीत्यनुगतः (ता, तं) (?).

METHODICALLY : (1) सुप्रणाल्या ; (2) रीतिक्रमेण.

METHODIST : of a Christian sect : *रीतिध्वजः (जा, जं).

METHODIZE : to dispose methodically : q. v. : expr. by circum.

METONOMY : लक्षणा, Kav.

METOPE : *मितोपः ; विवृतिः.

METRE : (1) छन्दस् (n.), *sung in various m.s* छन्दोभिर्विविधैर्गीतं, G. ; (2) वृत्तं, *in this canto the m. is mostly* उपजाति, अस्मिन् सर्गे प्रायेण वृत्तमुपजातिः, M. n.

METRICAL : expr. by the above words : *m. composition is poetry* छन्दोबद्धपदं पद्यं, Sah. ; *what is not m. is prose* वृत्तबन्धोज्झितं गद्यं, Sah.

METRICALLY : वृत्तबन्धेन.

METROPOLIS : राजधानी : v. CAPITAL (II).

METROPOLITAN (adj.) : (1) पौर: (री, रं) ; (2) राजधानी in comp.

METROPOLITAN (subs.) : *पौराचार्य:. [VIGOR.

METTLE (subs.) : तेजस् (n.), *of great m.* महातेजस्विन् (f. नी) : v. SPIRIT,

METTLESOME : तेजस्विन् (f. नी) : v. SPIRITED, STRONG.

METTLESOMENESS : तेजस्विता : v. METTLE, SPIRIT.

MEW (subs.) : I. A cage : q. v. II. A fowl : समुद्रपक्षिभेद:. III. Cat's cry : मेराव: and sim. comp.s (?).

MEW (v.) : I. To moult : q. v. II. To shut up, inclose ; q. v. : बध्नाति (बन्ध्, c. 9.). III. To cry as a cat ; मे मे रौति (रु, c. 2).

MEWS : मन्दुरा : v. STABLE.

MIASMA : *दुष्टोद्गार: ; दूषकाणव: (m. pl.).

MICA : अभ्रं,-कं, Monier Williams.

MICHAELMAS : *मैखलपर्वन् (n.) and sim. comp.s.

MICROSCOPE : *अणुवीक्षणं, यन्त्रं. [वीक्षणपरीक्षा.

MICROSCOPIC : *ph. m. insects* *अणुवीक्षणदृश्या: कीटा: ; *m. observation* *अणु-

MID (adj.) : मध्य: (ध्या, ध्यं) : v. MIDDLE.

MID-DAY (subs.) : मध्याह्न: : v. NOON.

MID-DAY (adj.) : (1) माध्याह्निक: (की, कं) ; (2) माध्यन्दिन: (नी, नं) ; (3) better by comp., *m. meal* मध्याह्नभोजनं.

MIDDLE (adj.) : (1) मध्य: (ध्या, ध्यं), *the m. men leave off, beset with obstacles* विघ्नविहता विरमन्ति मध्या:, Mu. ; (2) मध्यम: (मा, मं), *following a m. course* पुरस्कृतमध्यमक्रम:, R. ; *the m. world* (i. e. *the earth*) मध्यमलोक:, Vi. ; (3) मध्यस्थ: (स्था, स्थं) (= on the m.) ; (4) मध्यमीय: (या, यं) (rare). *The m.-age* *मध्ययुगं *or* मध्यकाल:.

MIDDLE (subs.) : (1) मध्यं, *the m. of the sky* व्योममध्यं, V. ; *in the m. of the ocean* मध्येसमुद्रं, Si. ; *in the m. of the army* सैन्यस्य मध्ये, K. ; *making the m.* (= waist) *slender* मध्यं तनूकृत्य, N. VII. 81. ; (2) मध्यभाग:, *and there in the m.* तत्र च मध्यभागे, K.

MIDDLE-AGE : मध्यं वयस् *or* मध्यवयस् (n.) *or* वयोमध्यं, *m., decay and death* वयोमध्यं जरा मृत्यु:, B. p. [यस्क: (स्का, स्कं).

MIDDLE-AGED (adj.) : मध्यवयस् (mfn.), Bha. ; मध्यवयस्क: (स्का, स्कं) ; अर्धव-

MIDDLING : मध्यम: (मा, मं), *men good, bad, and m.* पुरुषानुत्तमाधममध्यमान्, Mah. II. 5. 64.

MIDGE : मशक: (= gnat, mosquito). [(f. की) and sim. comp.s (?).

MIDLAND (adj.) : I. Lit. : मध्यदेशीय: (या, यं). II. In gen. : अभ्यन्तरवर्तिन्

MIDNIGHT : I. Subs. : (1) अर्धरात्र:, R. ; (2) मध्यरात्र ; (3) मध्यनिशा, P. v. II. ; (4) निशीथ:, *in the calm m.* स्तिमिते निशीथे, C. II. Adj. : expr. by comp.s.

MIDRIFF : i. e. diaphragm : उदरवक्ष:पेशी (?).

MIDST : मध्यं : v. MIDDLE. [comp.s (?).

MIDSUMMER : उत्तरायणं (= summer solstice) ; मध्यनिदाघ: and sim.

MIDWAY (adv.) : अर्धपथे, V. and sim. comp.s.

MIDWIFE : प्रजननकुशला स्त्री, Sr. [for men, use m.].

MIDWIFERY : (1) सूतिकर्मन् and sim. comp.s ; (2) कुमारभृत्या, R. [(?).

MIDWINTER : दक्षिणायनं (= winter solstice) ; मध्यहेमन्त: and sim. comp.s

MIEN (subs.) : आकार: : v. LOOK.

MIGHT (v.) : v. MAY.

MIGHT (subs.) : शक्ति: : v. POWER, STRENGTH.

MIGHTILY : (1) तेजसा ; (2) भृशं (= exceedingly : q. v.).

MIGHTY : I. Powerful, strong : q. v. : शक्तिमत् (f. ती). II. Great, important : q. v. : महत् (f. ती).

MIGNONETTE : सुगन्धिलताविशेष:.

MIGRATE : (1) निर्गच्छति (गम्, c. 1.) (= go out : q. v.) ; (2) देशान्तरं, स्थानान्तरं, etc. गच्छति v. TO GO.

MIGRATION : expr. as above ; *निर्वास:.

MIGRATORY : अनवस्थितवास: (सा, सं) and sim. comp.s.

MILCH : (1) दुग्धवती ; (2) क्षीरिणी ; (3) पयस्विनी ; (4) दोग्ध्री, Mah. v. 35. 13. *M.-cow* : धेनुः.

MILD : मृदु (f. द्वी), *was neither harsh nor very m.* न खरो न च भूयसा मृदुः, R. VIII. 9. ; *m. things* मृदु वस्तु, 45. ; *m. air* मृदुपवनः, V. ; *m. speech* मृद्वी वाक्, N. III. 60. ; *m. action* मृदुक्रिया, Sr. : v. also SOFT, GENTLE.

MILDEW (subs.) : prob. चचकः ; श्वेतरजस् (n.). [(ता, तं) भवति.

MILDEW (v.) : I. Trans. : कवचितं (f. तां) करोति. II. Intrans. : *कवचितः

MILDLY : मृदु : v. GENTLY, SOFTLY. [SOFTNESS.

MILDNESS : (1) मृदुता ; (2) मार्दवं ; (3) म्रदिमन् (m.) : v. also GENTLENESS,

MILE : चर्तक्रोशः (क्रोशः = 4000 cubits).

MILEAGE : *to draw m.* *क्रोशानुसारेण अमणव्ययं निष्कर्षति.

MILE-POST : *चर्तक्रोशफलकः (after सीमावृक्षः of m.).

MILFOIL : सहस्रपत्रः (?) ; लताविशेषः.

MILITANT : युद्धे प्रवृत्तः (त्ता, त्तं) and sim. expr.s : v. WAR.

MILITARY (adj.) : I. Pertaining to war : युद्ध- etc. in comp. : v. WAR. II. Belonging to a soldier : सैनिक- etc. in comp. : v. SOLDIER. Ph. : *m. man* योधः *or* भटः ; *a man of m. caste* क्षत्रियः *or* (rarely) क्षत्रं, *m. duty* क्षत्रधर्मः.

MILITARY (subs.) : expr. by pl. of soldiers योधाः etc.

MILITATE : expr. with विरोधिन् (f. नी) (= opposed).

MILITIA : *रक्षाबलं ; सामयिकसैन्यं.

MILK (subs.) : (1) दुग्धं (best equiv.), *buffalo-m.* महिषीदुग्धं *or* माहिषं दुग्धं ; *camel's m.* उष्ट्रीदुग्धं *or* औष्ट्रं दुग्धं, Bha. ; (2) क्षीरं (also of plant), *doe's m.* मृगक्षीरं, S. k. ; *m.-yielding trees* क्षीरिणः पादपाः, M. VIII. 246. ; (3) पयस् (n.) (rare), *m.ing my m. in a vessel of leaves* दुग्ध्वा पयः पत्रपुटे मदीयं, R. [Ku.

MILK (v.) : दोग्धि (दुह्, c. 2.), *m.ed gems from the earth* धरित्रीं रत्नानि दुदुहुः,

MILKER : (1) दोग्धृ (f. ग्ध्री) ; (2) दोहकः (f. हिका) ; (3) दोहिन् (f. नी).

MILKINESS : expr. with दुग्धवत् (= like milk) : v. also SOFTNESS.

MILKING (subs.) : दोह,-नं. *M.-pail* : (1) दोहनपात्रं ; (2) दोहनी ; (3) दोहः (rare).

MILKMAID : (1) गोपी ; (2) गोपिका ; (3) गोपिनी.

MILK-WHITE : दुग्धधवलः (ला, लं) and sim. comp.s.

MILKY : I. Yielding milk : v. MILCH. II. Relating to *or* made of m. : expr. by comp., *m. cake* दुग्धकूपा, Bha. III. Soft, mild : q. v. Ph. : *m. juice* चीरं ; *m. trees* चीरिणो महीरुहाः, Mah. s. 86. 15. ; *m. way* (1) मन्दाकिनी ; (2) स्वर्नदी ; (3) आकाशगङ्गा.

MILL (subs.) : चक्रं, *oil-m.* तैलचक्रं ; *cotton-m.* *कार्पासचक्रं.

MILL (v.) : I. To grind : q. v. : चूर्णीकरोति. II. To cut fine grooves : *दन्तुरीकरोति. III. To beat : निष्पिनष्टि (पिष्, c. 1.).

MILL-DAM : *चक्रबन्धः ; चक्रचालनोपयोगी बन्धः.

MILL-RACE : *चक्रपयःस्रोतस् (n.) and sim. comp.s.

MILL-STONE : (1) पेषणी(णिः) ; (2) शिलापट्टः.

MILLED (adj.) : as a coin : दन्तुरितः (ता, तं) (?).

MILLENARIAN : *सहस्रवर्षवादिन् (f. नी) ; ख्रष्टस्य सहस्रवर्षाधिपत्यवादिन् (f. नी).

MILLENIAL : सहस्रवर्षीयः (या, यं) and sim. comp.s : v. YEAR.

MILLENNIUM : (1) सहस्रवर्षं ; (2) वर्षसहस्रं ; etc.

MILLER : चाक्रिकः (?) ; चक्राजीवः (?).

MILLET : क्षुद्रधान्यं. *Italian m.* प्रियङ्गुः ; *Indian m.* यावनालः ; *little m.* श्यामाकः ; *spiked m.* कङ्गुः ; *kodo m.* कोद्रवः, Bha.

MILLINER : * परिच्छदोपजीविन् (f. नी) and sim. expr.s.

MILLINERY : (1) परिच्छदः ; (2) वस्त्रं (= cloth : q. v.).

MILLION : नियुतं *or* प्रयुतं. *Ten m.s* : कोटिः. *By m.s* : कोटिशः. *M.-th* नियुततमः (मी, मं) (rare).

MILLIONAIRE : (1) कुबेरः ; (2) लक्षपतिः ; (3) लक्षेशः, J.

MILT : I. Spleen : q. v. : प्लीहन् (m.). II. Roe : q. v.

MIME : I. A farce : perh. भाणः. II. A player : भण्डः ; कुशीलवः.

MIMIC (adj.) : I. Imitative : q. v. II. Imitated : अनुकृतः (ता, तं) ; better by circum. III. Ludicrous : q. v.

MIMIC (subs.) : भण्डः : v. BUFFOON.

MIMIC (v.) : विडम्बयति : v. TO MOCK, IMITATE.

MIMICRY : भाण्डं : v. BUFFOONERY.

MINARET : *दीपकं ; भासप्रङ्गं ; मीनारकं.

MINCE (v.) : सूक्ष्मखण्डशः छिनत्ति (छिद्, c. 7.) (= to cut). Ph. : *not to m. matters* स्पष्टं सम्पूर्णं प्रकाशयति (?).

MINCE-MEAT : विप्रकलितं मांसं ; सूक्ष्मं खण्डीकृतं मांसं.

MINCINGLY : fig. : (1) असम्पूर्णं ; (2) खण्डितं ; etc.

MIND (subs.) : (1) मनस् (n.), *m. whose action through the nine passages was prevented* मनो नवद्वारनिषिद्धवृत्ति, Ku. III. 50. ; *as his m. is entirely turned to you* एतन्मनो यद्भवदेकवृत्ति, N. III. 105. ; *this person has a m. to ask you something* अयं जनः किञ्चिद्भवतीं प्रष्टुमनाः, Ku. V. 40. ; *say now what is in your m.* वदेदानीं यत्ते मनसि वर्तते, Mal. II. ; *to cross the m.* मनसि उदेति, N. ; *to call to m.* मनसि करोति ; *out of m.* शून्यमनस्कः (स्का, स्कं) ; (2) चित्तं (not used in the sense of memory), *knowing of one's m.* चित्तज्ञानं, D. ; *by all being of one m.* सर्वैरेकचित्तीभूय, H. ; (3) चेतः (= 2), *my unsteady m. is running behind* मम धावति पश्चादसंस्थितं चेतः, Sa. ; *not little-m.ed* अनल्पचेतस् (mfn.), Ki. ; (4) हृदयं (= heart : q. v.) ; (5) अन्तःकरणं (lit.). [*Never m. the rest* मा शेषाणि विलोकय.

MIND (v.) : आद्रियते (दृ, c. 6.) : v. TO ATTEND, CARE, LOOK, REMEMBER.

MINDFUL : (1) अवहितः (ता, तं) ; (2) आहितमनस् (mfn.) : v. ATTENTIVE. Ph. : *to be m. of* स्मरति (स्मृ, c. 1.) (= to remember : q. v.), R. XVII. 8. [(very rare).

MINE (adj.) : (1) मदीयः (या, यं) ; (2) मामकीनः (ना, नं) *or* मामकः (की, कं)

MINE (subs.) : I. Lit. : (1) आकरः (= any source), *in a m. of rubies*

आकरे पद्मरागाणां, H. ; (2) खनि: or खनी, खनिभि: सुषुवे रत्नं, R. ; (3) भूमि:, etc. (= earth), as he digs the place there is copper-m. यावन्तं प्रदेशं खनति तावत्ताम्रमयी भूमि:, P. v. 3. II. Fig. : (1) आकर:, the m. of mercy आकर: करुणाया:, C. III. ; (2) निधि: v. ABODE. III. Military : (1) कुल्या, over-charged m. *अधिचूर्णकुल्या ; (2) सुरङ्ग:, Nil.

MINE (v.) : खनति (खन्, c. 1.) (in both senses) : v. TO DIG.

MINER (subs.) : खनक (in both senses), so with machines and m.s यन्त्रखनका तथा, Mah. III. 15. 5.

MINERAL : धातु: (= metal). M. product आकरजं द्रव्यं ; should appropriate all m. substances आकरेभ्य: सर्वमादद्यात्, V. s. ; m. water *धातुजलं.

MINERALIST, MINERALOGIST : *धातुविद्याविशारद: (दा, दं) and sim. comp.s.

MINERALOGY : *धातुविद्या ; आकरद्रव्यविज्ञानं ; and sim. comp.s.

MINGLE (v.) : I. Trans. : (1) मिश्रयति, वि-, सं-(मिश्र्, c. 1.) ; (2) मिश्रीकरोति v. TO MIX. II. Intrans. : मिलति, सं-, (मिल्, c. 6.) ; ऐक्यं गच्छति, Si. XVII. 3.

MINGLING (subs.) : मिश्रणं : v. MIXTURE.

MINIATURE : expr. with ह्रस्व (f. स्वा) (= short) or सूक्ष्म (f. क्ष्मा) (= minute, fine).

MINIM : in music : अर्द्धस्वर: (??) ; दीर्घस्वर:, Wilson.

MINIMUM : expr. with सर्वाल्प: (ल्पा, ल्पं) or लघिष्ठ (f. ष्ठा).

MINING (subs.) : खनिकर्मन् (n.) and sim. comp.s.

MINION : वल्लभ: : v. FAVOURITE.

MINISTER (subs.) : I. Helper, servant : q. v. : सचिव:, mistress, minister, private friend गृहिणी सचिव: सखी मिथ:, R. II. Of state : (1) सचिव:, and then entrusting to m.s सन्निवेश्य सचिवेष्वत:परं, R. XIX. 4. ; m.s should be of good descent, pure, valorous......कुलीना: शुचय: शूरा: सचिवा: स्युर्नृपतेः, Ka. ; (2) मन्त्रिन् (m.) (= counsellor), placing the burden of state on another m. राजकार्यधुरामन्यत्र मन्त्रिणि समासज्य, Mu. IV. ; principal m. मुख्यमन्त्री, P. ; (3) अमात्य:, m.'s failing अमात्यव्यसनं, Mu. III. A preacher, pastor : perh. आचार्य:.

MINISTER (v. i.) : I. To serve : q. v. : सेवते (सेव्, c. 1.). II. To att. to : q. v. : उपचरति (चर्, c. 1.). III. To conduce : q. v. : कल्पते, उप-, (कृप्, c. 1.), Mah.

MINISTERIAL : expr. by comp., *m. duties* सचिवकार्याणि.

MINISTRATION : उपचारः : v. also MINISTRY.

MINISTRY : I. Ministration, agency : q. v. II. Office of a minister : (1) साचिव्यं ; (2) मन्त्रित्वं ; etc. III. Ministers jointly : सचिवमण्डलं and sim. comp.s.

MINIUM : (1) सिन्दूरं ; (2) नागजं (very rare).

MINNOW : in gen. : क्षुद्रमत्स्यः. [etc. : v. also PREMISS.

MINOR (adj.) : उप- in comp., *m. division* उपविभागः ; *m. deity* उपदेवता ;

MINOR (subs.) : अप्राप्तवयस्क (f. स्का) or अप्राप्तव्यवहार (f. रा) बाल (f. ला).

MINORITY : I. Under age : expr. by subs., *the king is (the guardian) of children during m.* राजा बालानामप्राप्तव्यवहाराणां, Vas. : v. INFANCY. II. Smaller number : expr. by अल्पः (ल्पा, ल्पं), *they were in the m.* *तेऽल्पा आसन् ; *the m. was large* *अल्पानां संख्या महत्यासीत्.

MINOTAUR : *नरवृषभः and sim. comp.s (after नरसिंहः).

MINSTER : विहारायतनं : v. MONASTERY.

MINSTREL : मागधः (prop. a class of m.s), Si. *Celestial m.* : गन्धर्वः.

MINSTRELSY : गान्धर्वं : v. MUSIC. "*M. of heaven*" : गन्धर्वाः.

MINT (subs.) : I. A plant : *पदिना (in Bengali). II. For coining : टङ्कशाला, *m.-master* टङ्कशालाध्यक्षः. III. Fig. = mine : खनिः.

MINT (v.) : मुद्रयति (nomi.) : v. TO COIN.

MINUET : मन्दगत्या नृत्यविशेषः.

MINUS : v. DEVOID OF. 10000 *m. these* एतान्युतवियुतान्, Li. ; 100 *m. five* पञ्चविंशतशतं, Li. ; *the square of* 3 *and of*—3 त्रितयस्य त्र्ययस्य च वर्गः ; —$2x$ या २ Vij.

MINUTE (subs.) : I. Of time : (1) क्षणः v. MOMENT ; (2) more pre-

cisely by पलं (= $\frac{2}{5}$ of a m.), Gan. II. In geo.: कला, *sixty seconds make a m.* विकलानां कला षष्ट्या, Su. I. 28. III. Of proceedings: *सारलेखः, *m.-book* *सारलेखपत्रिका.

MINUTE (v.): सारं लिखति (लिख्, c. 6.) (with gen.) (?).

MINUTE (adj).): सूक्ष्म (f. क्ष्मा), *animals of m. source:* सूक्ष्मयोनीनि भूतानि, Mah. 8. 15. 26.; सूक्ष्मकार्यार्थदर्शिन् (f. नी), R. IV. 13.

MINUTE-HAND: *चषदर्शकहस्त; चषप्रदर्शिनी. [प्रतिचषं.

MINUTELY: I. Nicely: (1) सूक्ष्मं; (2) पुंखानुपुंखं. II. Every minute:

MINUTENESS: (1) सूक्ष्मता,-त्वं; (2) सौक्ष्म्यं (rare): v. also FINENESS.

MINUTIAE (pl.): सूक्ष्माणि (n. pl.); सूक्ष्मतत्त्वानि (n. pl.); etc.

MINX: perh. रण्डा (used in contempt). [wonder).

MIRACLE: (1) अलौकिकं कर्मन् (n.) and sim. comp.s; (2) अद्भुतं (=

MIRACULOUS: (1) अलौकिकः (की, कं) v. SUPERHUMAN; (2) अद्भुतः (ता, तं) v. WONDERFUL.

MIRACULOUSLY: (1) अलौकिकप्रकारा and sim. comp.s.

MIRAGE: (1) मृगतृष्णा,-ष्णिका, *I am tired of dissuading my dear friend from this m.* परिश्रान्तोऽस्मा मृगतृष्णायाः प्रियवयस्यं निवर्तयितुं, V. II.

MIRE: पङ्कः: V. MUD.

MIRINESS: (1) पङ्किलता; (2) सपङ्कता: V. MUDDY.

MIRROR (subs.): (1) दर्पणः, *but on the clean surface of a m.* स्वच्छे तु दर्पणतले, Sa.; (2) आदर्शः, *on the m.-like sky* आदर्शनिभे नभस्तले, N.; (3) मुकुरः, Go.

MIRROR (v.): बिम्बति, प्रति-,: V. TO REFLECT.

MIRTH: (1) हर्षः, प्र-; (2) आनन्दः; (3) उल्लासः.

MIRTHFUL: हर्षाकुलः (ला, लं) and sim. comp.s: v. also GLAD, CHEERFUL.

MIRTHFULLY: (1) प्रहृष्टः (ष्टा, ष्टं); (2) सहर्षं; (3) सोल्लासं.

MIRTHFULNESS: (1) प्रहृष्टता; (2) सोल्लासता: V. MIRTH.

MIRY: पङ्किलः (ला, लं): V. MUDDY.

MISADVENTURE : दुर्घटना : v. also MISFORTUNE, CALAMITY.

MISALLIANCE : in marriage : (1) कुसम्बन्धः ; (2) कुविवाहः.

MISANTHROPE, MISANTHROPIST : *नरद्वेषिन् (m.) and sim. comp.s.

MISANTHROPIC,-AL : *नरद्वेषिन् (f. षी) ; by comp.

MISANTHROPY : *नरद्वेषः and sim. comp.s.

MISAPPLICATION : अस्थानप्रयोगः ; असत्प्रयोगः ; etc.

MISAPPLY : V. TO APPLY and WRONGLY ; IMPROPERLY.

MISAPPREHEND : अन्यथा गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) : V. TO APPREHEND ; WRONGLY.

MISAPPREHENSION : V. MISUNDERSTANDING.

MISBECOME, MISBECOMING-NESS : V. TO BECOME etc. ; NOT.

MISBEGOT,-TEN : (1) विजन्मन् (mfn.) ; (2) विजातः (ता, तं).

MISBEHAVE : V. TO BEHAVE ; IMPROPERLY. *M.ing* : दुराचारः (रा, रं).

MISBEHAVIOUR : (1) दुश्चेष्टितं ; (2) दुर्वृत्तिः ; (3) अविनयः.

MISCALCULATE : गणयति (गण्, c. 10.) : v. also TO ERR.

MISCALCULATION : भ्रान्तगणना (?) ; भ्रमः (= error).

MISCALL : V. TO CALL ; IMPROPERLY. *M.ed* : मिथ्याभिहितः (ता, तं).

MISCARRIAGE : I. Abortion : q. v. : गर्भपातः. II. Failure : q. v.

MISCARRY : I. To have a miscarriage : गर्भः स्रवति (स्रु, c. 1.), पतति (पत्, c. 1.), etc. (with gen.). II. Not to succeed : न सिध्यति (साध्, c. 4.). III. Of letters etc. : म्रियते (मृ, c. 6.) (used in Bengali.).

MISCELLANEOUS : प्रकीर्ण (f. र्णा),-कः (का, कं), B. : v. also PROMISCUOUS, VARIOUS, MIX(ED).

MISCELLANEOUSLY : (1) प्रकीर्णं ; (2) by adj.

MISCELLANEOUSNESS : (1) प्रकीर्णता ; (2) मिश्रितता (?).

MISCELLANY : (1) expr. by adj. ; (2) संकरः (= medley).

MISCHANCE : दुर्घटना : V. MISFORTUNE, CALAMITY.

MISCHIEF : I. Harm, injury : (1) अपकारः ; (2) हिंसा (in old writers), *if cattle commit m. to crops* धान्यं विहिंस्युः पशवो यदि, M. Ph. : *m. to*

(lit. *distruction of*) *crops by cattle etc.* शस्यघाती गवादिभिः N. s. II. Damage, loss : q. v. : हानिः.

MISCHIEF-MAKER : expr. by circum. with भेदः (= seperation), विवादः (= dispute), *or* अनर्थः (= evil), *he was the m.* सो भेदं जनयामास.

MISCHIEF-MAKING (adj.) *or* subs.) : expr. by circum. as above.

MISCHIEVOUS : (1) हिंस्र (f. स्रा) ; (2) घातुकः (का, कं) (= murderous) ; (3) दुष्टबुद्धि (mfn.) (= malicious) ; (4) पाप- in comp. (= wicked).

MISCHIEVOUSLY : (1) हिंसापूर्वं ; (2) दुष्टबुद्ध्या (= maliciously).

MISCHIEVOUSNESS : हिंस्रता etc. : v. MISCHIEVOUS.

MISCONCEIVE, MISCONCEPTION : v. MISUNDERSTAND,-ING.

MISCONDUCT (subs.) : (1) दुश्चरितं ; (2) दुश्चेष्टितं ; (3) दुर्णयः : v. also MISDEED.

MISCONDUCT (v.) : दुश्चरति (चर्, c. 1.) (?) ; दुष्टं चरति ; न सम्यक् व्यवहरति (हृ, [c. 1.).

MISCONSTRUCTION : असङ्गतव्याख्या ; अयथार्थव्याख्या (?).

MISCONSTRUE : न सम्यक् परिगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) ; etc.

MISCREANT (1) अभिशस्तः (स्ता, स्तं) ; (2) पापाचारः (रा, रं) ; etc. [s. 35. 36. : v. also CRIME.

MISDATE (v.) : *मिथ्यादिनाङ्कं करोति.

MISDEED : (1) कुकर्मन् (n.) etc. ; (2) अकार्यं, *of all m.s* सर्वेषामकार्याणां, Mah.

MISDEMEANOUR : दुश्चरितं : v. MISCONDUCT.

MISDIRECT : expr. by circum., *he m.ed the letter to Jahanabad in Gya instead of to Jahanabad in Burdwan* *पत्रं वर्धमानान्तर्गतं जाहानाबादमप्रेष्य गयायां जाहानाबादं निर्दिदेश.

MISER : (1) कृपणः,-जनः, H. ; (2) मितंपचः (cooking little) (rare), H.

MISERABLE : (1) कृपण (f. णा) (= mean), *yet m.* (*men*) *bear distress at the door of the rich* सहन्ते सन्तापं तदपि धनिनां द्वारि कृपणाः, J. ; (2) दीनः (ना, नं) (= wretched), *very m. condition* सुदीना दशा, Ku. ; (3) दुःखितः (ता, तं) (= unhappy), *surely the poor fellow is m. like me* नूनमहमिव दुःखितस्तपस्वी, Mu. VI.

MISERABLY : (1) कार्पण्येन ; (2) दीनं : v. MEANLY, WRETCHEDLY.

MISERLINESS : (1) कार्पण्यं ; (2) कदर्यता ; (3) लुब्धता (= covetousness).

MISERLY : (1) कृपण (f. णा) ; (2) कदर्य (f. र्या) : v. also MEAN.

MISERY : (1) दुःखं (gen. term = distress, trouble), *the same becomes the seed of the tree of m.* तदेव दुःखवृक्षस्य बीजतामुपगच्छति, V. p. ; *even m.s met in the Dandaká* प्राप्तानि दुःखान्यपि दण्डकायां, R. xiv. 25. ; (2) दैन्यं (the state), *full of m. and thievishness* दैन्यस्तैन्यमयाः, N. xvii. 25. ; (3) व्यसनं (= calamity), *fellow-disciple of m.* व्यसनसब्रह्मचारिन्, Mu. vi. ; (4) कार्पण्यं (rare), D. iv.

MISFORTUNE : (1) दुर्भाग्यं (both of ill-luck and of disasters) ; (2) दुर्दैवं (rarely of disasters), *this is my m.* मम दुर्दैवमेतत्, H. v.

MISGIVE : *my heart m.s me.* उदेति मनसि शङ्का *or* अनिष्टं शङ्कते मे हृदयं.

MISGIVING (subs.) : शङ्का : v. APPREHENSION.

MISGOTTEN (adj.) : अन्यायोपार्जितः (ता, तं) and sim. comp.s.

MISGOVERN : न सम्यक् शास्ति (शास्, c. 2.) ; better by subs.

MISGOVERNMENT : (1) कुशासनं ; (2) दुःशासनं ; etc.

MISGUIDE : अपथे पातयति (c. of पत्) and sim. expr.s.

MISGUIDED (adj.) : विमार्गधावितः (ता, तं) and sim. comp.s.

MISHAP : दुर्घटना : v. CALAMITY.

MISINFORM : न सम्यक् निवेदयति (c. of विद्) etc. : v. TO INFORM.

MISINTERPRET : न यथार्थं व्याख्याति (ख्या, c. 2.) *or* व्याचष्टे (चक्ष्, c. 1.).

MISINTERPRETATION : असङ्गता *or* अयार्थता व्याख्या etc.

MISJUDGE : v. TO JUDGE, WRONGLY.

MISLAY : *the letter is m.d* *अस्थाने निहितं पत्रं.

MISLEAD : (1) अपथे पातयति (c. of पत्) ; (2) वञ्चयते (वञ्च्, c. 10.) v. TO DECEIVE.

MISLEADING (adj.) : as of statement : भ्रमोत्पादक (f. दिका) and sim. comp.s.

MISMANAGE : expr. by subs.

MISMANAGEMENT : *through his m., the estate went to ruin* *तस्य कार्यनिर्वाहदोषान्नाशमगमत् सम्पत्तिः.

MISNAME : I. Lit. : नामान्तरेण अभिदधाति (धा, c. 3.), etc. II. To name improperly : expr. with मिथ्या (= falsely).

MISNOMER : (1) मिथ्याभिधानं ; (2) मिथ्यानामन् (n.) ; etc.

MISOGAMIST : विवाहद्वेषिन् (m.) ; उद्वाहद्वेषिन् (m.) ; etc.

MISOGYNIST : स्त्रीद्वेषिन् (m.) and sim. comp.s. : v. WOMAN.

MISPLACE : expr. with अस्थानं : v. PLACE.

MISPRINT : *मुद्राक्षरदोषः.

MISPRISON : *m. of treason* *राजद्रोहनिगूहनं and sim. comp.s.

MISPRONOUNCE : अयुक्तं उच्चारयति (c. of चर्).

MISQUOTE : न सम्यक् उदाहरति (हृ, c. 1.) ; v. TO QUOTE.

MISREPRESENT : मिथ्या *or* मृषा *or* अन्यथा वर्णयति (वर्ण्, c. 10.) v. TO REPRESENT, DESCRIBE.

MISREPRESENTATION : मिथ्याव्याहारः and sim. comp.s.

MISRULE (subs.) : कुशासनं ; दुर्नयः (= impolicy).

MISS : (subs.) : I. In writing : श्रीमती-. II. In addressing : भर्तृदारिका.

MISS : (subs.) : I. Loss : q. v. II. Error : q. v. III. Opposed to hit : भङ्गः.

MISS (v.) : I. Not to hit. : (1) मोघीभवति (= be frustrated : q. v.) ; (2) with न पतति (पत्, c. 1.) (= not to fall). II. Not to attain : q. v. : न लभते (लभ्, c. 1.). III. To omit, pass by : expr. with जहाति (हा, c. 2.) ; etc. (= to abandon), *to m. an opportunity* अवसरं जहाति *or* क्षिपति (= throw away). IV. To lose : q. v. V. To feel the want of : expr. by circum., *I m. him very much* *तस्य विप्रयोगदुःखं नितरामनुभवामि : v. also ANXIOUS. VI. To err : q. v.

MISSAL : * रोमकधर्मस्तोत्रसंहिता.

MISSEND : प्रमादात् *or* अनवधानात् प्रेरयति (ईर्, c. 10.) etc. : v. TO SEND.

122

MISSHAPEN : (1) विरूप: (पा, पं) ; (2) विकृताकृति. (mfn.) ; etc.

MISSILE : क्षेपणीय: (या. यं) (rare), R. IV. 77. *M. weapon* : अस्त्रं : v. DART, WEAPON.

MISSING (part. adj.) : I. Lost : नष्ट (f. ष्टा), प्र-, *m. property* प्रनष्टं द्रव्यं, M. II. Wanting : (1) हीन: (ना, नं) ; (2) न्यून: (ना, नं).

MISSION : I. Lending, delegation : (1) by circum. ; (2) gen. expr. by दौत्यं (= embassy, commission). II. Christian : (1) *क्रिष्टधर्मप्रचारका: (m. pl.) (of the men) ; (2) *क्रिष्टधर्मप्रचारणा (of the preaching).

MISSIONARY : *क्रिष्टधर्मप्रचारक:.

MISSIVE : I. Adj. : सन्दिष्ट (f. ष्टा). II. Subs. : सन्देश:.

MISSPELL : * वर्णविन्यासव्यत्ययं करोति.

MISSPEND : अपव्ययं करोति (with gen.) ; क्षिपति (क्षिप्, c. 1.) (= to throw).

MISSTATE : न याथातथ्येन कथयति (कथ्, c. 10.) : v. TO STATE.

MISSTATEMENT : (1) अयथाकथनं and sim. comp.s (?) ; (2) with adv. अयथातथं : v. also FALSEHOOD, FALSE.

MIST : (1) कुहा ; (2) कुहेलि(लिका) ; (3) कुज्झटिका.

MISTAKE (subs.) : (1) भ्रम:, *by m. of name* नामभ्रमात्, N. XVII. 106. ; (2) भ्रान्ति:, *by m.* भ्रान्तित:, Go. ; (3) दोष: (= fault) ; (4) अशुद्धि: (= incorrection) ; (5) प्रमाद: (= carelessness).

MISTAKE (v.) : I. Intrans. : expr. by subs. : v. TO ERR. II. Trans. : expr. with मन्यते (मन्, c. 4.) (= to think) *or* with subs. बुद्धि:, धी:, etc., *m.ing for milk* दुग्धधिया, Sah. X. *or* पय इति [मत्वा], Kav. X. 46.

MISTAKEN : I. In error : expr. by subs., *you are much m.* महान्मे भ्रम: ; *m. beauty* (*of language*) भ्रान्तिमानलङ्कार:, Kav. II. Wrong, false : q. v. : भ्रान्त (f. न्ता).

MISTAKENLY : (1) भ्रमात् ; (2) भ्रान्तित: ; (3) भ्रमेण.

MISTEACH : अन्यथा शिक्षयति (c. of शिक्ष्) : v. TO TEACH ; WRONGLY.

MISTEMPERED : v. DISORDERLY (II). *Mister* : v. MASTER (VI).

MISTINESS : I. Lit. : कुहाच्छन्नता. II. Fig. : v. DIMNESS.

MISTLETOE : a parasite : * पुष्करं (Lat. *viscus* ; Gr. *Fizos*).

MISTRANSLATE : expr. by circum., *he has m.d the verses* * न तेनायथा (*or* याथातथ्येन) भाषान्तरीकृताः श्लोकाः.

MISTRANSLATION : expr. as above : v. TRANSLATION.

MISTRESS (subs.) : I. Of a house : (1) गृहिणी (also गेहिणी , *I will call and ask the m. of the house* गृहिणीमाहूय पृच्छामि, Mr. I. ; (2) स्वामिनी, *the m. of the whole seraglio* निखिलान्तःपुरस्वामिनी, K. ; (3) भर्त्री (with ref. to servants) ; (4) कुटुम्बिनी (= matron) ; (5) ईश्वरी (= lady), *m. of life* जीवितेश्वरी, Sa. IV. II. A kept woman : (1) उपपत्नी ; (2) बन्धकी, *gamblers have m.cs in their house* भवन्ति गेहे बन्धकाः कितवानां, Mah. ; (3) अवरोधः (when the sense is clear), कामपि गणिकामवरोधमकरोत्, D. III. A sweetheart : प्रिया *or* प्रियतमा : v. DARLING, WOMAN.

IV. A teacher : q. v. : शिक्षयित्री. V. Skilled : q. v. : कुशला, प्रवीणा, etc. VI. As title : श्रीमती.

MISTRUST (subs.) : अविश्वासः : v. DISTRUST, SUSPICION.

MISTRUST (v.) : न विश्वसिति (श्वस्, c. 2.) : v. TO DISTRUST, SUSPECT.

MISTRUSTFUL : अविश्वासिन् (f. नी) : v. DISTRUSTFUL, SUSPICIOUS.

MISTY : I. Lit. : कुहाच्छन्न (f. न्ना) and sim. comp.s. II. Fig. : गहनः (ना, नं) : v. OBSCURE. [WRONG.

MISUNDERSTAND : अन्यथा परिगृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) : v. TO UNDERSTAND,

MISUNDERSTANDING : I. Mistake : q. v. : अन्यथाग्रहणं *or* -बोधः. II. Disagreement, difference : वैमत्यं ; मनोभेदः (?) (comp. Bengali मनान्तर).

MISUSE : v. ABUSE, MISSPEND, MALTREAT.

MITE : I. Of money : (1) कपर्दकः (?) ; (2) वराटकः (?). II. An insect : अणुकः. II. A particle लवः. [शम्) (= to quiet down, soothe).

MITIGATE : (1) लघयति *or* लघूकरोति v. TO LIGHTEN ; (2) शमयति (c. of

MITIGATING (adj.) : *there were no m. circumstances* *नासीत् किमप्यपराधलाघवकारि.

MITIGATION : gen. expr. with लाघवं (= lightness) *or* शान्तिः (= quieting down) : v. TO MITIGATE.

MITRE : शिरस्कं ; किरीटः ; *धर्मकिरीटः.

MITRED : किरीटिन् (f. नी) ; शिरस्कभृत् (mfn.).

MITTEN : *हस्तत्राणं (after अङ्गुलित्राणं of Mah.).

MIX (v. t.) : I. Lit. : (1) मिश्रयति (मिश्र्, c. 10.) सं-, वि-, व्या- ; (2) by verbs meaning *to unite* : *m.ed with pepper* मरिचसंयुतः (ता, तं), Sr. II. Fig. : मिश्रयति, *although* (*she*) *does not m. words with my words* वाचं न मिश्रयति यद्यपि मद्वचोभिः, Sa. I. 32.

MIX (v. i.) : (1) मिश्रीभवति, *m.ed with the jingling of the wires of a lute* वीणातन्त्रीझङ्कारमिश्र (f. श्रा), K. ; (2) मिलति (मिल्, c. 6.) (fig.) v. TO UNITE.

MIXEDLY : सम्मिश्रेण : v. PROMISCUOUSLY.

MIXEN : perh. मिश्रं,-कं (comp. मिश्रकोऽध्यायः, मिश्रकचिकित्सितं, Sr.).

MIXTURE : I. Mixing : (1) मिश्रणं, सम्- ; (2) संयोगः (= union : q. v.). II. The compound : (1) मिश्रं ; (2) सं-मिश्रेण जातः (ता, तं). III. A medley : (1) सङ्करः ; (2) सन्निपातः.

MIZZEN : of masts etc. : सर्वपश्चिमः (मा, मं) ; चरमस्थ (f. स्था).

MIZZLE : शीकरः : v. also TO DRIZZLE.

MNEMONICS : *स्मरणसाधनी,-विद्या.

MOAN (v.) : क्रन्दति (क्रन्द्, c. 1.) : v. TO LAMENT, CRY.

MOAN (subs.) : (1) आर्तनादः ; (2) आर्तरवः : v. LAMENTATION, CRY.

MOAT : परिखा : v. DITCH.

MOB (subs.) : प्राकृतजनसंमर्दः and sim. comp.s : v. CROWD.

MOB (v.) : *to be m.bed* प्राकृतजनैः अभिभूयते (pass. of भू) *or* बाध्यते (pass. of बाध्) (?).

MOBILE : I. Adj. : चलः (ला, लं) : v. FICKLE. II. Subs. : v. MOB.

MOCK (v. t.) : विडम्बयति (डम्ब्, c. 10.), *then why are you m.ing me with*

falsehood तत् किं नामसत्यवचनेन विडम्बयसि, P. I. 5. ; *m.s the setting sun* विडम्बयत्यस्तनिमग्नसूर्यं, R. XVI. 11. ; (2) उपहसति (हस्, c. 1.) (= to deride).

Mock (v. i.) : उपहसति : v. also TO JEST.

Mock (adj.) : –विडम्बना affd. in comp. : v. FALSE, COUNTERFEIT.

Mock, Mocking (subs.) · विडम्बना : v. DERISION.

Mocker : विडम्बनाकारिन् (m.) : v. also DERIDER.

Mockery : (1) उपहास: (= derision) ; (2) विडम्बना, *why you are doing this m. of conciliation* विडम्बनामिमां भूय: करोष्यनुनयात्मिकां, V. p. I. 9. 24.

Mockingly : सोपहासं : v. DERISIVELY.

Mocking-bird ; रुतानुकरणकुशल: पक्षिभेद:.

Modality : *रीतिकता,-त्वं.

Mode : I. Manner : q. v. II. Fashion : q. v. III. Variety : प्रकार:. IV. In logic. : रूपं (?). V. In music. : राग: (f. रागिणी).

Model (adj.) : *m. school* *आदर्शविद्यालय:.

Model (subs.) : आदर्श: : v. PATTERN, STANDARD.

Model (v.) : expr. by subs., *m. house* *आदर्शगृहं कुरु.

Modeller : *आदर्शकारिन् (f. णी).

Moderate (adj.) : I. Within due measure : मित: (ता, तं), परि-, *one whose expenses are m.* मितव्ययिन् (f. नी) ; *whose language m. for (the sake of) truth* सत्याय मितभाषिणां, R. I. 7. II. Of a middle rate : expr. with negative, *of m. height* अनतिदीर्घ (f. र्घा) ; *of m. abilities* अनतितीक्ष्णबुद्धि (mfn.) ; etc.

Moderate (v.) : I. To mitigate : लघयति (nomi.). II. To control, restrain : q. v. : संयच्छति (यम्, c. 1.). III. To preside over a meeting : अधितिष्ठति (स्था, c. 1.). [degree : v. MODERATE (II).

Moderately : I. In due measure : मितं, परि-. II. In a medium

MODERATION : I. The act : (1) लघूकरणं ; (2) प्रशमनं (=quieting). II. Temperance : संयमः. III. Equanimity : धैर्य्यं.

MODRRATOR : i. e. president : *अधिष्ठातृ (m.).

MODERN : (1) आधुनिकः (की, कं), S. p. b. I. 43. ; (2) इदानीन्तनः (नी, नं), *the m.s* इदानीन्तनाः, S. ; (3) इदन्तनः (नी, नं), *by the m.s wanting in energy* अशक्तैरिदन्तनैः, Vri. ; (4) अधुनातनः (नी, नं).

MODERNISM : आधुनिकरीतिः ; नव्यरीतिः.

MODERNIZE : *आधुनिकीकरोति ; *or* by circum.

MODEST : I. Having a proper sense of shame : (1) शालीनः (ना, नं), *women are naturally m.* निसर्गशालीनः स्त्रीजनः, Mal. IV. ; (2) लज्जावत् (f. ती), *the m. bride* लज्जावती वधूः, R. VII. 250. ; (3) लज्जाशीलः (ला, लं) ; (4) लज्जालु (mfn.) ; (5) ह्रीमत् (f. ती ; etc. II. Not presumptuous : विनीतः (ता, तं).

MODESTLY : सविनयं : v. also DECENTLY.

MODESTY : (1) शालीनता, *out of m.* शालीनतया, R. VI. 81. ; (2) लज्जा (= shame), *like m. of women* लज्जेव योषितः, Si. II. 44. : v. also DECORUM.

MODICUM : अल्पं : v. LITTLE.

MODIFICATION : विवर्त्तनं (?) : v. ALTERATION.

MODIFY : विवर्त्तयति (c. of वृत्) (?) : v. TO ALTER, CHANGE.

MODULATE : संक्रामयति (c. of क्रम्) (?).

MODULATION : *m. of voice* स्वरसंक्रमः, Mr. III. 5.

MOHAMMEDAN : v. MAHOMETAN, MUSSULMAN.

MOIETY : अर्द्धं ; अर्द्धभागः : v. HALF.

MOIL : I. Verb : v. TO SOIL, TOIL. II. Subs. : v. STAIN.

MOIST : (1) सरसः (सा, सं) ; (2) क्लिन्न (f. न्ना) (?) ; (3) आर्द्र (f. द्रा) (=wet.).

MOISTEN : (1) क्लेदयति, सं-, परि-, (c. of क्लिद्) (?) ; (2) आर्द्रीकरोति (=to make wet).

MOISTURE : रसः, *m. of the lip* अधररसः : v. also WETNESS.

MOLAR : i. e. *m. teeth* चर्वणदन्ताः (?).

MOLASSES : गुडः, *old m.* पुराणगुडः, Bha.

MOLD : v. MOULD.

MOLE : I. A mark on the body : तिलः,-कः. II. An animal : *तलपः; [विलेशयो जन्तुभेदः. III. A mound : q. v. : वप्रं.

MOLECULE : परमाणुः : v. PARTICLE.

MOLEHILL ; (1) वल्मीक (mn.), *born in a m.* वल्मीकभवः, A. r. ; (2) वामलूरः. Ph. *to make mountains of m.s* तिले तालं पश्यति (comp. Bengali তিলকে তাল করা).

MOLEST : बाधते (बाध्, c. 1.) : v. TO HARASS, TROUBLE.

MOLESTATION : (1) उत्पीडनं ; (2) by verb. : v. ANNOYANCE.

MOLESTER : (1) उत्पीडक (f. डिका) ; (2) बाधक (f. धिका), प्र-.

MOLLIFY : शमयति (c. of शम्) : v. TO CALM.

MOLLUSK : *कम्बुः,-जातीयः.

MOLTEN : I. Melled : विलीनः (ना, नं) ; etc. II. Made of melted [metal : धातुमय (यी, यं) and sim. comp.s.

MOMENT : I. Inportance : q. v. : गुरुत्वं. II. Of time : (1) मुहूर्त (mn.), *for about a m.* मुहूर्तमिव, K. ; *in a m.* मुहूर्तेन, R. ; *but for a m.* मुहूर्तमात्रं, N. ; *after a m.* मुहूर्तापगमे, K. ; (2) क्षणः, *in a m.* क्षणेन, V. ; *even for a m.* क्षणमपि, R. ; *at this very m.* अस्मिन्नेव क्षणे, D. ; *in the next m.* तस्मिन्नेव क्षणान्तरे, D.

MOMENTARILY : (1) अनुक्षणं ; (2) प्रतिक्षणं ; (3) प्रतिमुहूर्तं.

MOMENTARY : क्षणिकः (का, कं), *m. pleasure* क्षणिका प्रीतिः, H. : v. TRANSIENT, FLEETING.

MOMENTOUS : गुरु (f. र्वी) : v. IMPORTANT.

MOMENTOUSNESS : गुरुत्वं : v. IMPORTANCE.

MOMENTUM : जवः (= speed : q. v.).

MONACHISM : संन्यासाश्रमः and sim. comp.s : v. ANCHORITE.

MONAD : परमाणुः : v. ATOM.

MONARCH : (1) राजन् (f. राज्ञी) v. KING ; (2) ईश्वर (f. री) v. LORD.

MONARCHICAL : I. Royal : q. v. II. Vested in a monarch : *m. government* *राजाधीनं राज्यं ; *m. form of g.* *राजतन्त्रं.

MONARCHY : I. M.cal government : (1) राजशासनं ; (2) राजतन्त्रं. II. Kingdom : q. v. : राज्यं.

MONASTERY : (1) विहारः, *make him the chief of all m.s* सर्वविहारेषु कुलपतिरयं क्रियतां, Mr. ; (2) मठः, आयतनं, etc. (when the sense is clear), *here in the m.* इतैरायतने, D. II. [MONK, ANCHORITE.

MONASTIC,-AL : expr. by comp., *m. life* *विहारजीवनं : V. MONASTERY,

MONDAY : (1) सोमवारः ; (2) सोमवासरः and sim. comp.s.

MONEY : (1) धनं, *to make m.* धनं करोति, H. ; *to acquire much m.* महद्धनं उपार्जयति, D. ; *if we are rich with m. dug in the middle of a house* गृहमध्यनिखातेन धनेन धनिनो यदि, P. ; *what is the use of m. who does not give, does not enjoy* धनेन किं यो न ददाति नाश्नुते, H. ; (2) अर्थः, *loss of m.* अर्थनाशः, H. ; *man is slave of m.* अर्थस्य पुरुषो दासः, J. ; (3) वित्तं, *buying his poverty with his own m.* वित्तैर्निजैः क्रीत्वा दारिद्र्यं, D. : V. COIN, WEALTH.

MONEY-BAG : धनभस्त्रिका (after रत्नभस्त्रिका of D. II.).

MONEY-CHANGER : *धनपरिवर्तकः ; टङ्कव्यापारिन् (m.).

MONEY-LENDER : धनिकः : V. USURER. [ददाति.

MONEY-ORDER : *टङ्कशासनं ; धनाज्ञापत्रं, *to pay a m.* *शासननिर्दिष्टं धनं

MONEY-WORT : लताविशेषः ; *गुमलारिः.

MONEYED : I. Rich : (1) धनवत् (f. ती) ; (2) धनिन् (f. नी) ; (3) धनशालिन् (f. नी) ; (4) धनाढ्य (f. ढ्या). II. Composed of money : "*m. capital*" सारधनं, D.

MONEYLESS : (1) निर्धनः (ना, नं) ; (2) धनहीनः (ना, नं) ; and sim. comp.s.

MONGREL : सङ्कर- in comp. : V. HYBRID, MIXED.

MONITION : शासनं : V. ADMONITION.

MONITOR : I. Lit. : शासकः : II. In a school : शासकः (?).

Monk : no spe. equiv. : (1) ब्रह्मचारिन् (m.) ; (2) यतिः ; (3) सन्न्यासिन् (m.). *Chief of m.s* : कुलपतिः, Mr.

Monkery : ब्रह्मचर्या, L.

Monkey : (1) वानरः ; (2) कपिः ; (3) मर्कटः ; (4) प्लवङ्गः,-मः.

Monkish : expr. by comp. : v. monk.

Monk's-hood : i. e. aconite : वत्सनाभः.

Monody : विलापः (when the sense is clear) ; विलापगीतं ; etc.

Monogamy : एकभार्या-परिणयः *or* -परिग्रहः ; and sim. comp.s.

Monogram : *आद्याक्षरबन्धः.

Monograph : प्रबन्धः (= dissertation). *M.s* एकैकविषयप्रबन्धाः.

Monologue : स्वगतोक्तिः and sim. comp.s (?).

Monomania : एकविषय उन्मादः (?) ; एकविषये चित्तविक्षेपः : v. madness.

Monopolist : *अनन्यसाधारणव्यवसायिन् (f. नी) and sim. comp.s.

Monopolize : I. To forestall : q. v. II. In gen. : अनन्यसाधारणं (f. णां) करोति (?).

Monopoly : *अनन्यसाधारणो व्यवसायः *or* व्यापारः, etc.

Monosyllabic : (1) एकाक्षरः (रा, रं) ; (2) एकाक्षरिन् (f. णी) ; (3) एकस्वरः [(रा, रं).

Monosyllable : (1) एकाक्षरं ; (2) एकाक्षरशब्दः.

Monotheism : अद्वैतवादः and sim. comp.s.

Monotheist : (1) अद्वैतवादिन् (f. नी) ; (2) एकेश्वरवादिन् (f. नी).

Monotone : एकस्वरः ; अभिन्नस्वरः.

Monotonous : I. Lit. : एकस्वरः (रा, रं). II. Fig. : एकतानः (ना, नं) (?).

Monotonously : expr. by adj.

Monotony : expr. by adj., *avoid m. of delivery* *एकस्वरव्याहारं परिहर.

Monsoon : *कालवातः, *during the m.s* *कालवातागमे.

Monster : I. Anything monstrous : expr. by adj. II. A marvel : अद्भुतं. Ph. : *a man-m.* नरराक्षसः (?).

Monstrous : I. Unnatural and misshapen : (1) अपरूपः (पा, पं) (?) ;

(2) विकृताकृति (mfn.) (?), Vi. v. 29. ; and sim. comp.s. II. Dreadful, horrible : घोरदर्शन: (ना, नं) and sim. comp.s (?). III. Fig., revolting to reason : राक्षस (f. सी) or पैशाच (f. ची).

MONSTROUSLY : उत्कटं : V. DREADFULLY, EXCEEDINGLY.

MONSTROUSNESS : अपरूपता etc. : V. MONSTROUS, ENORMITY.

MONTH : मास:, *within six m.s* षण्मासाभ्यन्तरे, H. ; *in the auspicious m. of Margashirsha (Nov.-Dec.)* मार्गशीर्षे शुभे मासि, M. ; *for two m.s* द्वौ मासौ, H. or मासद्वयं, D.

MONTHLY (adj.) : (1) मासिक: (की, कं) ; (2) by comp. ; (3) by adv.

MONTHLY (adj) : (1) मासे मासे ; (2) प्रतिमासं ; (3) मासि मासि.

MONUMENT : कीर्तिस्तम्भ: (= memorial pillar), R. and sim. comp.s.

MONUMENTAL : expr. by comp. : V. MEMORIAL.

MOOD : I. Frame of mind : भाव:. II. In gram. : expr. with प्रकार:. *N. B.* note how expr. in Sanskrit : *here the verb is in the imperative, subjunctive m.* अत्राज्ञायां लोट्, आशंसायां लिङ्.

MOODINESS : वक्रता : V. PEEVISHNESS, ANGER.

MOODY : वक्र (f. क्रा) : V. PEEVISH, ANGRY.

MOON : (1) चन्द्र:, *enjoy the m.-beams* सेव्यन्तां चन्द्रपादा:, V. ; *full m.* q. v. ; *half m.* अर्धचन्द्र:, P. ; *approaching m.-rise* आसन्नचन्द्रोदय:, K. ; (2) शशी, *m.-light passes with the m.* शशिना सह याति कौमुदी, Ku. ; (3) इन्दु:, *the new m.* नवेन्दु:, R. ; *the m. set* गतोऽस्तमिन्दु:, B. ; (4) चन्द्रमस् (m.), *fixing my sight on the m. which has whitened the quarters with its rays* करैर्धवलिताशामुखे चन्द्रमसि निहितदृष्टि:, K. 11. ; (5) विधु: ; (6) निशाकर: ; (7) शशाङ्क: ; (8) सुधांशु: ; (9) द्विजराज: ; (10) शीतमयूख:. *The day of new m.* प्रतिपद्.

MOONLESS : (1) अचन्द्र (f. न्द्रा) ; (2) चन्द्रहीन: (ना, नं) ; and sim. comp.s.

MOONLIGHT (subs.) : (1) कौमुदी, *the m.-festival* कौमुदीमहोत्सव:, Mu. ; (2) चन्द्रिका, *in m. lights are superflous* चन्द्रिकायां दीपिका: पुनरुक्ता:, V. ; (3)

चन्द्रालोक: and sim. comp.s, *perceivable by m.* चन्द्रातपेन विभाव्यमान: (ना, नं), K. ; (4) ज्योत्स्ना (when the sense is clear).

MOONLIGHT (adj.) : (1) expr. by comp. *or* circum., *in the autumnal m. nights* शरच्चन्द्रिकासु क्षपासु, Me. ; (2) ज्योत्स्नावत् (f. ती) (= having m.), *enjoys m. evenings* ज्योत्स्नावती निर्विशति प्रदोषान्, R. VI. 34. [etc.

MOON-PLANT : सोमलता. *Its juice* : सोमरस:. *Its drinker* : सोमप:, सोमिन्.

MOONSHINE : I. Lit. : चन्द्रप्रभा. II. Fig. : मरीचिका.

MOONSTRUCK : (1) वायुग्रस्त: (स्ता, स्तं) ; (2) वायुभिन्न (f. न्ना) : v. MAD.

MOOR (subs.) : I. An open waste : सरसपतितभूमि: (?). II. A dark African : *मौर (f. री).

MOOR (v.) : बध्नाति (बन्ध्, c. 9.), *m. the ark with the peak of the Himalaya* हिमवत: शृङ्गे नावं बध्नीत, Mah. III. 187. 49. ; *ark-m.ing peak* नौबन्धनं शृङ्गं, Mah.

MOOR-HEN : जलकुक्कुटी.

MOORINGS : नौबन्धनानि (n. pl.).

MOOR-LAND : सरसपतितभूमि: (?).

MOOSE, MOOSE-DEER : शम्बर: (rarely with स).

MOOT-POINT : सन्दिग्धविषय: and sim. comp.s.

MOP (subs.) : I. A brush : मार्जनी. II. A young girl : बाला.

MOP (v.) : सं-मार्ष्टि *or* मार्जयति (मृज्, c. 2. and 10.).

MOPE (v.) : दुर्मनायते (nomi.) : v. TO DROWSE, DEJECTED.

MOPING, MOPISH (adj.) : निस्तेजस् (mfn.) : v. DULL, GLOOMY.

MORAL (adj.) : I. Relating to m.s : नीति- *or* नय- in comp., *m. band* नयबन्धनं (?) ; *m. philosophy* *नीतिदर्शनं. II. Virtuous, just : न्याय्य (f. य्या). III. Probable : *there is m. certainty of his guilt* *तस्यापराधितां प्रति नास्ति कश्चिदप्यावसर: सन्देह:. [Drift : q. v. : (1) भाव: ; (2) अभिप्राय:.

MORAL (subs.) : I. Behaviour : q. v. II. In pl. : नीतिशास्त्रं. III.

MORALIST ; नीतिशास्त्रविद् (mfn.) and sim. comp.s.

MORALIZE (v. i.) : नीतिचिन्तां करोति ; नीतिप्रबन्धं लिखति ; etc.

MORALLY : I. In a moral point of view : नीतिमार्गानुसारेण. II. Virtuously, honestly : न्यायतः. III. Probably : expr. as shewn under MORAL (adj.) (III).

MORASS : सजलभूमिः (?) : v. MARSH.

MORBID : दुष्टः (ष्टा, ष्टं) : v. also DISEASED.

MORBIDNESS : (1) दुष्टता ; (2) दोषः (= fault, defect).

MORBIFIC,-AL : रोगकरः (री, रं) and sim. comp.s : v. DISEASE.

MORDANT : I. Adj. : कटु (mfn.). II. Subs. : रङ्गसंस्थापकं द्रव्यं.

MORE (adv.) : I. With adjs : (1) by comp. degree, *m. beloved* प्रियतरः (रा, रं), K. ; *m. tall* द्राघीयस् (f. सी), Ki. ; (2) अधिक in comp., *m. beautiful* अधिकमनोज्ञः (ज्ञा, ज्ञं), Sa. II. With verbs : (1) अधिकं, *puts the eye more* अधिकं चक्षुरारोपयति, P. ; (2) अधिकतरं (in comp.), *shines m. now* अधिकतरमिदानीं राजते, V. Ph. : *what can be m. distressing* ततो दुःखतरं नु किं, G. ; *what can be m. wonderful* किमतः परमाश्चर्यं, K. ; *favoured her every day m. and m.* अभ्यधिकं प्रतिदिवसमस्याः प्रसादमकरोत्, K. ; *increases m. and m.* उत्तरोत्तरं वर्धते (only of succession), H. ; *as said and m.* यथोक्तमभ्यधिकञ्च, D. ; *no m.* न इतः परं, D. *or* न अतः परं *or* अत ऊर्ध्वं, A. r.

MORE (adj.) : (1) अधिकः (का, कं), *m. devotion* अधिका भक्तिः, K. ; *five times m. than it* ततः पञ्चगुणाधिकं, Mah. ; *m. than twenty times* अधिकविंशत्यावारान्, Ana. ; (2) अधिकतरः (रा, रं) (in comp.), *their trouble is m.* क्लेशोऽधिकतरस्तेषां, G. Ph. : *something m.* अन्यदपि, Sa. ; *anything m.* अतोऽप्यपरं, Na. ; *what m.* किमन्यत्, V.

MORE (subs.) : अधिकं, *and the king who gave m. than the wish of the petitioner* नृपोऽर्थिकामादधिकप्रदश्च, R. ; *no m.* = enough : q. v. : अलं (with ins.).

MOREOVER : (1) अन्यच्च, *m. spies have been employed* अन्यच्च नियुक्ताः प्रणिधयः,

Mu. ; (2) अपरञ्च, *m. he is cruel* अपरञ्च क्रूरः, P. ; (3) किञ्च, *and m. you are our enemy* किंचान्यत् भवुर्भवानस्माकं, H. ; (4) अपिच,C.

Morganatic : *m. marriage* वामाचारविवाहः.

Moribund : (1) मुमूर्षु (mfn.) ; (2) आसन्नमृत्यु (mfn.) : v. death ; near.

Morn : (1) विभातं ; (2) दिनमुखं, R. : v. morning.

Morning (subs.) : I. Lit. : प्रभातं *or* विभातं, *tomorrow m.* श्वः प्रभाते, A. r. ; *good m. to you* *सुप्रभातं ते : v. dawn. ; *early in the m.* प्रत्यूषे *or* प्रत्युषसि *or* उषसि, K. *or* अतिकल्यं, M. ; *the m. has dawned* प्रभाता रजनी, Sa. ; *this m.* अद्य प्रातः, H. ; *from m.* प्रातरारभ्य, Vi. II. Forenoon : पूर्वाह्णः, *in the m.* पूर्वाह्णे, M.

Morning (adj.) : (1) by comp., *m. breeze* विभातवायुः, R. ; *the m. star* *प्रभाततारा ; (2) प्रातर्- in comp., *m. time* प्रातःकालः ; *m. meal* प्रातराशः ; *m. duties* प्रातःक्रियाणि ; (3) प्राभातिकः (की, कं) ; (4) प्रगेतनः (नी, नं) ; (5) प्रातःकालीनः (ना, नं). Ph. : *the m. sun* बालारुणः, R.

Morocco : *मौरचर्मन् (n.).

Morose : रूक्ष (f. क्षा) (= rough, harsh : q. v.).

Morosely : रूक्षं : v. harshly, roughly.

Moroseness : रौक्ष्यं : v. harshness, severity.

Morris : Ph. : *m. dance* लास्यविशेषः ; *nine men's m.* अष्टावकनर्तनं (comp. Bengali লাওকাটাকাটি).

Morrow : v. tomorrow.

Morsel : I. Lit. : मुष्टिः : v. also mouthful. II. Fragment : खण्ड (mn.) : v. also little.

Mortal (subs.) : मर्त्यः : v. man.

Mortal (adj.) : I. Subject to death : (1) मृत्युवशः (शा, शं) and sim. comp.s ; (2) by circum., *every one is m., all are m.* सर्वैरेव खलु मर्तव्यं, सर्वानाविशते मृत्युः, Mah. s. II. Causing death : (1) प्राणहरः (री, रं) ; (2) सांघातिकः (की, कं) ; etc. III. Human : q. v. : मर्त्य- in comp.

MORTALITY : I. Subjection to death : expr. by adj. *or* circum. II. Death : q. v. : मृत्युः. III. Humanity : q. v.

MORTALLY : I. Lit. : expr. by adj., *m. wounded* मारणान्तिकप्रहारपीडितः (ता, तं). II. Extremity : q. v. : दुर्भरं.

MORTAR : I. For pounding : उदूखलं. II. A cement : इष्टकाबन्धलेप- and sim. exprs. according to its composition. III. A kind of cannon : *मुषलं.

MORTGAGE (subs.) : (1) आधिः (gen. term), *m.-deed* आधिलेख्यं, Kat. ; *a m. becomes lost if it is not redeemed when the debt is doubled* आधिः प्रणश्येद्द्विगुणे धने यदि न मोच्यते, Y. ; *m. of real property* स्थावर आधिः, N. s. : (2) बन्धः,-कः (= 1), *the same field given on m. to two (persons)* क्षेत्रमेकं द्वयोर्बन्धे दत्तं, Vri. ; (3) आधानं (= m.ing), Kat.

MORTGAGE (v. t.) : (1) आ-दधाति (धा, c. 3.), *who first m.s and then sells it* यः पूर्वतरमाधाय विक्रीणीते तु तं पुनः, Vas. ; (2) आधीकरोति, *who m.s the same property to two* आधिमेकं द्वयोर्यस्तु कुर्यात्, Kat. ; (3) बन्धे ददाति (दा, c. 3.), Vri.

MORTGAGEE : (1) बन्धग्रहीतृ (f. त्री) ; (2) आधिग्राहक (f. हिका).

MORTGAGER : (1) आधातृ (f. त्री) ; (2) आधिकर्तृ (f. र्त्री) ; (3) बन्धदातृ (f. त्री).

MORTIFICATION : I. Gangrene : perh. नाशः. II. Subjection, opposition : इन्द्रियजयः,-दमः, and sim. comp.s. III. Humiliation : (1) अभिभवः ; मानभङ्गः and sim. comp.s, अभिमानव्यसनं, Ki. IV. Vexation, disappointment : q. v. : expr. with दुःखं.

MORTIFY (v. i.) : perh. नश्यति (नश्, c. 4.) *or* म्रियते (मृ, c. 4.).

MORTIFY (v. t.) : I. To destroy : मारयति (c. of मृ), *"of m.ed" iron* मारितस्य लौहस्य, Bha. II. Of passions : जयति (जि, c. 1.), *one who has m.ed his lusts* जितेन्द्रियः (या, यं) : v. also TO CONTROL. III. To vex, pain : q. v. : दुःखाकरोति.

MORTIFYING (adj.) : सन्तापक (f. पिका) (?) : v. also PAINFUL.

MORTISE (subs.) : छिद्रं (used in Bengali) ; रन्ध्रं (?). [(c. of लग्) (?).

MORTISE (v.) : I. To make a m. : छिद्रं करोति. II. To join : लगयति

MORTMAIN : *समवायभुक्तिः ; अस्खलितभुक्तिः. [विचित्रः (त्रा, त्रं) (?).

MOSAIC : I. Relating to Moses : *मौषः (षी, षं). II. Variegated :

MOSQUE : (महम्मदीय- or -यावनं) सिद्धायतनं : v. TEMPLE.

MOSQUITO : मशः,-कः, H., *m.-curtain* मशहरी, Wilson.

MOSS : शैवालः (or शैवलः or शैवालः), *m.-grown* जातशैवालः (ला, लं).

MOSS-TROOPER : दस्युः : v. ROBBER, BANDIT.

MOSSY : (1) शैवलिन् (f. नी) ; (2) शैवलवत् (f. ती), R. XVI. 46.

MOST (adj.) : I. In number : प्रायेण सर्वे (f. र्वाः, n. र्वाणि) : v. ALL, MANY.
II. Greatest : निरतिशयः (या, यं). Ph. : *at the m.* अन्ततः ; *to the m. of one's ability* यावच्छक्तितः ; *for the m. part* प्रायेण.

MOST (adv.) : I. As a sign of the superlative : expr. with -तमः (मा, मं) or *with* अति-, *m. wealthy* आढ्यतमः (मा, मं). II. In the greatest degree : expr. by circum., *confides on him m.* सर्वापेक्षया तस्मिन्नधिकं विश्वसिति or तमधिकं श्रद्दधाति.

MOSTLY : (1) प्रायशः ; (2) प्रायेण. : v. also PRINCIPALLY.

MOTE : बिन्दुः : v. SPOT, SPECK.

MOTH : घुणः (?), *m.-eaten* घुणक्षतः (ता, तं), Si.

MOTHER : I. Lit. : (1) माता, *m.-queen* राजमाता ; *m.-tongue* मातृभाषा ; *his father m.ed him* पितैवास्य मातृतामकरोत्, C. I. ; (2) जननी, *I am she your m.* साऽहमस्मि वो जननी, D. V. II. Fig., parent, source : q. v. : (1) प्रसविनी ; (2) प्रसूः ; (3) प्रसूतिः (rare).

MOTHERHOOD : (1) मातृत्वं,-ता ; (2) जननीत्वं.

MOTHER-IN-LAW : श्वश्रूः, *all (my) m.s* श्वश्रूजनं सर्वं, R. XIV. 60.

MOTHER-OF-PEARL : शम्बूकदरं (?) ; *शुक्त्यास्यं. [VOID OF.

MOTHERLESS : (1) अमातृकः (का, कं), D. ; (2) मातृहीनः (ना, नं) : v. DE-

MOTHERLY : I. Partaining to a mother : (1) by gen. or comp. ; (2)

मातृकः (का, कं). II. Like a m. : (1) मातृसन्निभः (भा, भं) ; (2) expr. with मातृवत् (adv.).

Motion (subs.) : I. Movement : q. v. : गतिः, *eastward m.* पूर्वगतिः, Gan.; *apparent m.* स्फुटगतिः, com. ; *mean* (*daily*) *m. of the moon* चन्द्रस्य [दैनिकी] मध्यमगतिः, Su. com. *To be in m.* चलति v. TO MOVE ; *to set in m.* चालयति (c. of चल्). II. Impulse : q. v. : Ph. : *of one's own m.* स्वेच्छया. III. Feeling : भावः. IV. Proposal : प्रस्तावः (?), *to second a m.* प्रस्तावनां अनुमोदते.

Motion (v.) : इङ्गितं करोति : v. TO BECKON.

Motionless : निश्चलः (ला, लं) : v. IMMOVEABLE.

Motive (adj.) : चालक (f. लिका) (?) ; v. TO MOVE.

Motive (subs.) : *rewards are m.s for action* पारितोषिकलाभेच्छया नराः कर्माणि प्रवर्तन्ते ; *money was the m. for murdering her* अर्थस्य कारणादेषा मारिता, Mr. ; *whose m.s cannot be thought of* अचिन्त्यहेतुकः (का, कं), Ku. v. 75. : v. REASON, GROUND, WHY.

Motley : (adj.) : I. Lit. : चित्रविचित्र (f. त्रा). II. Fig. : -सङ्करः in com.

Mottled (adj.) : कर्बुरः (रा, रं) : v. VARIEGATED, SPOTTED.

Motto : *आदर्शवाक्यं.

Mould : (subs.) : I. For casting : perh. सञ्चः (comp. Bengali ছাঁচ) ; संधानः, Wilson. II. Form, shape : q. v. : मूर्तिः. III. A concretion : पिण्ड (mn.) (?). [q. v.

Mould (v.) : I. To shape : q. v. : रूपयति (रूप्, c. 10.). II. To knead :

Moulder (subs.) : expr. by verb : v. also MAKER.

Moulder (v.) : (1) विशीर्यते (pass. of शॄ) : v. TO DECAY.

Mouldiness : of soil : मृदुमृण्मयता (?).

Mouldy : of soil : मृदुमृण्मयः (यी, यं) (?).

Moult : पक्षपक्षिणां रोमादीनि पातयति (c. of पत्).

Mound : वप्र (mn.) : v. also HILL.

MOUNT (subs.) : शैलः : v. MOUNTAIN.

MOUNT (v. t.) : I. Lit., to get up : आ-रोहति, अधि-, (रुह्, c. 1.). II. To furnish with horses : आ-रोहयति, अधि-, (c. of रुह्). II. To set : निदधाति (धा, c. 3.). IV. To raise : उच्चैः करोति. Ph. : *to m. guard* रक्षास्थानमधितिष्ठति (?).

MOUNT (v. i.) : I. To ascend : q. v. II. On horse-back : अश्वं आरोहति.

MOUNTAIN : (1) पर्वतः, *a range of m.s* कुलपर्वतः, V. p. ; (2) गिरिः, *waters of m.-streams* गिरिनदीसलिलानि, Sa. ; (3) शैलं, *m.-residence* शैलवासः, Ki. ; (4) अद्रिः, *the summit of a m.* अद्रेः शृङ्गं ; (5) नगः, *chief of m.s* नगाधिराजः, Ku. ; (6) भूधरः and sim. comp.s ; (7) अचलः ; (8) शिखरिन् (m.).

MOUNTAIN-DEW : i. e. Scotch whiskey : *गिरिमदिरा. [sim. comp.s.

MOUNTAINEER : (1) (प)पार्वतीयः (या, यं), Ku. ; (2) पर्वतवासिन् (f. नी) and

MOUNTAINOUS : I. Lit. : (1) प(पा)र्वतीयः (या, यं) ; (2) शैलमयः (यी, यं) ; and sim. comp.s. II. Huge : पर्वतप्रमाण (f. णा) and sim. comp.s.

MOUNTEBANK : पीठमर्दः (?) : v. QUACK.

MOUNTING (subs.) : I. Ascent ; q. v. II. On horse-back : अश्वारोहणं. III. Equipment, embelishment : q. v.

MOURN (v.) : (1) शोचति, अनु-, परि-, (शुच्, c. 1.) ; (2) विलपति (लप्, c. 1.) ; (3) परि-देवयते (दिव्, c. 10.) (rare).

MOURNER : शोचकः, अनु- ; better by verb.

MOURNFUL : I. Expressing sorrow : शोकसूचक (f. चिका) and sim. comp.s. II. Fnll of sorrow : शोकाकुलः (ला, लं) and sim. comp.s. III. Causing sorrow : शोककरः (री, रं) and sim. comp.s.

MOURNFULLY : (1) सशोकं ; (2) better by adj.

MOURNFULNESS : I. Sorrow, grief : शोकाकुलता and sim. comp.s. II. Sadness, as of places : शोच्यता. III. Expression of sorrow : शोकसूचकता and sim. terms.

Mourning (subs.) : I. As felt : शोकः : v. grief, sorrow. II. As expressed by dress etc. : *to be in m.s* शुचा *or* शोकेन तिष्ठति (?) ; *dressed in m.* *शोकवासांसि परिधाय etc.

Mouse : मूषिकः(षः,का), *its hole* बिलं *or* विवरं, H. ; *by the smell of a m.* मूषिकगन्धेन, Mah. ; *m.-trap* *मूषिकबन्धः *or* मूषिकग्रहयन्त्रं.

Mouse-trap (v.) : *मूषिकबन्धेन बध्नाति (बन्ध्, c. 9.).

Mouser : *मूषिकग्रहः *or* -ग्राहकः and sim. comp.s.

Moustache : गुम्फः.

Mouth (subs.) : I. Lit. : (1) मुखं, *from the m. of Vasantaka* वसन्तकस्य मुखात्, K. s. ; *of unchecked m.* अयन्त्रितमुखः (खा, खं), D. viii. ; *honey in m., (but) poison in heart* मुखमधुर्हृदयविषः, Sa. v. ; (2) वक्त्रं ; (3) आस्यं ; (4) आननं ; (5) वदनं. *N. B.* These words also mean *face* and when the meaning is doubtful, रन्ध्रं should be added, as वक्त्ररन्ध्रं, R. ix. 63. II. Of things : (1) मुखं, *pots with closed m.s* अपि बद्धमुखा घटाः, Ve. iii. ; *rising from the m.s of caves* दरीमुखोत्थः, Ku. i. 8. ; (2) वक्त्रं, *the m. of a quiver* निषङ्गवक्त्रं, Ki. xvii. 36. ; *hundred-m.ed hole* शतमुखं बिलं, Mah. : v. also orifice. III. Of a river : मुखं, *waters at the m. of a river* नदीमुखाम्भः, R. xiii. 10. IV. Fig. : मुखं, *grammar the m. of all learning* सर्वविद्यानां मुखं व्याकरणं, K. s. vi. 144.

Mouth (v.) : I. To devour : q. v. : ग्रसते (ग्रस्, c. 1.). II. To speak out, rant : q. v. : शब्दायते (nomi.).

Mouthful : (1) ग्रासः, *large m.* महान् ग्रासः, Mah. ; (2) कवलः (rare), *a few m.s of fresh Dub* कतिपयदूर्वाप्रवालकवल-, K. ; (3) मुष्टिः (= handful).

Mouth-piece : I. Of a wind instrument : मुखं. II. A spokesman : मुखं, *therefore you become my m.* तत्त्वं मे मुखं भव, V. i.

Move (subs.) : I. Movement : q. v. : चलनं. II. In play : (1) चालनं (? : comp. Bengali चाल) ; (2) परिणायः, A. III. An ingenious course of proceeding : perh. कौशलं.

Move (v. i.): I. In gen.: (1) चलति (चल्, c. 1.), *m.ing dust* चलद्धूलि-, Ku.; *the girl m.d* चचाल बाला, Ku. v. 84.; *for the minds of (persons) seeking victory do not m. from policy* चलति नयान्न जिगीषतां हि चेतः, Ki. x. 29.; (2) गच्छति (= to go: q. v.): v. also TO REMOVE. II. To make a motion: *प्रस्तावं *or* प्रस्तावनां करोति.

Move (v. t.): I. Lit.: चालयति, वि-, सं-, अभि-, (c. of चल्), *shall not m. that* तां न विचालयेत्, Vri. Ph.: *to m. the bowel* विरेचयति (c. of रिच्), Sr. II. To affect, as with gold: चालयति, वि-; gen. expr. with चलति. III. To excite: q. v.: जनयति (c. of जन्). Ph.: *m.d to pity* आर्द्रीकृतहृदयः (या, यं), K.

Moveable: (1) चलः (ला, लं), *love for friends is surely not m.* न खलु प्रेम चलं सुहृज्जने, Ku. iv. 28.; (2) चरः (रा, रं) (lit.), *hence is m. and im-m. world* अतश्चराचरं विश्वं, Ku. ii. 5.; (3) जङ्गमः (मा, मं) (lit.), *m. and im-m. being* जङ्गमः स्थावरश्च भूतग्रामः, U. vii. *M.s, im-m.s, gold* जङ्गमं स्थावरं हेम, Vri.

Movement: I. Lit.: (1) गतिः v. MOTION; (2) चलनं, *the earth moves with his m.* चलनेऽवनिश्चलति तस्य, Ki. xii. 28.; (3) चारः, प्र- (rare), *by the rapid m. of the ball* कन्दुकस्य शीघ्रप्रचारतया, D. vi.; (4) भ्रमणं (going round), *circular m.* मण्डलभ्रमणं, D. II. Trans., moving: चालनं, *m. of the limbs* अङ्गचालनं. III. Agitation, commotion: q. v. IV. In music: मूर्च्छना.

Mover: i. e. proposer: प्रस्तावकारिन् (f. णी) (?).

Moving (adj.): I. Lit.: जङ्गमः (मा, मं), *a m. capital* जङ्गमराजधानी, R. xvi. 26.: v. MOVEABLE. II. Pathetic: हृदयस्पृश् (mfn.).

Movingly: हृदयं स्पृष्ट्वा (?): v. PATHETICALLY.

Mow (v.): लुनाति (लू, c. 9.): v. TO CUT.

Mower: लावकः: v. CUTTER.

Mowing (subs.): (1) लवनं *or* लावः; (2) छेदनं (= cutting).

Mr. (f. **Mrs.**) : श्रीमत् (f. ती).

Much (adj.) : (1) बहु (f. ह्वी), *showering too m. wealth on bards* वसूनि वर्षन् सुबहूनि वन्दिनां, N. xv. 1. ; *with m. effort* बहुयत्नेन ; (2) भूरि (mfn.) (= abundant : q. v.), *m. fear* भूरि भयं, Ki. ; (3) अति- (= excessive : q. v.), *m. rain* अतिवृष्टिः ; (4) महत् (f. ती) (= great : q. v.), *m. time* महान् कालः, K.

Much (subs.) : बहु (n.), *one who eats m.* बहुभोक्ता, At. ; *I have m. to ask about it* बहु प्रष्टव्यमत्र, Mu. ; *men do not believe who talk m.* बहुभाषिणो न श्रद्दधाति लोकः, K. ; *even this is too m. from him* एतदेव तस्मिन् बहुतरं, Sa. iv.

Much (adv.) : (1) बहु, *we think m. of ourselves* आत्मानं बहु मन्यामहे वयं, Ku. vi. 20. ; (2) अति (= greatly, exceedingly : q. v.), *m. pleased* अतिप्रीतः (ता, तं).

Much as, as : यावत् (f. ती)... तावत् (f. ती), *gave as m. wealth as...* तावद्वसु ददौ यावत्..., R. xvii. 17. ; *as m. as (lies) in one's power* यावच्छक्तितः, K.

Much, how : कियत् (f. ती), *what thing and how m.* : किं वस्तु कियद्वा, R. v. 18.

Much, so : I. Abs. : (1) इयत् (f. ती), *and for cooking so m. rice so m. fuel is sufficient* इयतश्चौदनस्य पाकार्थैतावदिन्धनं पर्याप्तं, D. viii. ; (2) एतावत् (f. ती), *if the motion of the moon is so m. in one day* यद्येकेन दिनेनैतावती चन्द्रगतिः, Gan. II. In correlation with as much : तावत् (f. ती). *N. B.* use the neuter acc. sing. for adv.

Much, that : तावत् (f. ती), Ku. v. 10.

Much less, Much more : (1) किमुत, *even my parents do not recognize me, m. less others* पितरावपि मां न प्रतिसंविदाते किमुतेतरे, D. ; *he is master even of my body, m. more of (my) house, of (my) fortune, and of (my) dependants* शरीरस्याप्ययमेव प्रभुः, किमुत भवनस्य विभवस्य परिजनस्य वा, K. ; (2) किमु, *m. less kings* किमु राजकं, Ki. ii. 43. ; (3) किं पुनर्, *m. more one who is so high* किं पुनर्यस्तथोच्चैः, Me.

MUCILAGE : no equiv. : रसः may be used.

MUCK : मलं : v. DIRT, DUNG.

MUCK-HEAP, MUCK-HILL : मलराशिः and sim comp.s.

MUCOUS : पिच्छलः (ला, लं) (= slimy : ?). *M. membrane* : prob. जालानि (n. pl.), "श्लेष्मजालचितमिदं शरीरं," Bha.

MUD : (1) पङ्कः, *to remove m.* पङ्कं हरति, V. p. v. 10. 14. ; *stuck in deep m.* महापङ्के निमग्नः, H. [also poet. of *any turbid liquid*, अपूरि पङ्कैरिव कुङ्कुमस्य, N.] ; (2) कर्दमः, *thick m.* सान्द्रकर्दमः, Ki. ; (3) जम्बालः (mn.) (rare), *this pond is reduced to m.* जम्बालशेषमेतत् सरः सञ्जातं, P. *N. B.* कर्दमः is never applied by accurate writers to the mire of ponds etc. : comp. Bengali কাদা and পাঁক.

MUD-BUILT : (1) मार्त्तिकः (की, कं) ; (2) by comp. : v. EARTH.

MUDDINESS : (1) पङ्किलता ; (2) सपङ्कता (rare) ; (3) कालुष्यं (= foulness), *m. of water* कालुष्यमम्भसः, V. p. v. 10. 14.

MUDDLE : I. Lit. : (1) पङ्किलं (f. लां) करोति ; (2) कलुषयति (nomi.) (= befoul : q. v.). II. Fig., to confuse : आकुलयति. III. To be m.d = to be intoxicated : v. DRUNK.

MUDDY : (1) पङ्किलः (ला, लं) ; (2) सपङ्क (f. ङ्का), *from pond whose water was m.* सपङ्कतोयात् सरसः, Ri. I. 18. ; (3) कलुषः (षा, षं) (= turbid, foul).

MUD-WALL : मृत्कुड्यं and sim. comp.s.

MUFF : *हस्तसंभारः ; ऊर्णामयं हस्तावार्णं.

MUFFIN : पिष्टकभेदः.

MUFFLE : अवगुण्ठयति (गुण्ठ्, c. 10.) : v. TO WRAP, COVER, CONCEAL.

MUFFLER : (1) अवगुण्ठनं, *let me remove your m.* अपनेष्यामि तावत्तेऽवगुण्ठनं, Sa. ; (2) अंशुकं (when the sense is clear), Ki. IX. 24.

MUGGY : *we have m. weather now* *अधुना सरसा अपि निर्वाततया तापकरा दिवसाः.

MULBERRY : I. The tree : तूदः *or* तूतः. II. The fruit : तूदं *or* तूतं, Bha.

MULCT : I. Subs. : अर्थदण्डः : v. FINE. II. Verb : v. TO FINE.

MULE : (1) अश्वतरः ; (2) वेसरः ; (3) वेशरः ; (4) खरः, *horses, m.s, and asses* तुरङ्गान् खरगर्दभान्, Mat. f. अश्वतरी etc.

MULETEER : खरवाहकः and sim. comp.s.

MULISH : प्रतीपः (पा, पं) : v. OBSTINATE, STUBBORN.

MULL (v.) : वासयति (c. of वस्), *m.ed* वासितः (ता, तं), D.

MULLER : (1) पेषणी ; (2) शिलापट्टः.

MULLET : रोहितः ; रोहितमत्स्यः.

MULLION : *वातायनादिविभागस्तम्भः.

MULTANGULAR : (1) बहुकोणः (णा, णं) ; (2) अनेकास्रः (स्रा, स्रं).

MULTIFARIOUS : नानाविधः (धा, धं) : v. VARIOUS, MANIFOLD.

MULTIFORM : (1) बहुरूपः (पा, पं) ; (2) नैकरूपः (पा, पं) ; (3) नानारूपः (पा, पं).

MULTILATERAL : (1) बहुभुजः (जा, जं) ; (2) भूरिभुजः (जा, जं).

MULTINOMIAL : *बहुपदः (दा, दं). *The m. theorem* *बहुपदङ्गितत्वं.

MULTIPLE : (1) *आधारः, *least common m.* *साधारणनीचाधारः ; (2) expr. by भाज्य (f. ज्या) (= divisible).

MULTIPLICAND : गुण्यः, Li.

MULTIPLICATION : (1) गुणनं, Li. ; (2) घातः etc. (of the act only).

MULTIPLIER : गुणकः, Li.

MULTIPLY (v. t.) : I. In arith. : (1) गुणयति, *m.ing (we) get* $\frac{1}{6}$ गुणिते जातं $\frac{1}{6}$, Li. ; (2) हन्ति, आ-, नि-, (हन्, c. 2.), *m.ed by three* त्रिनिघ्नः, Li. II. To increase : q. v. : वर्धयति (c. of वृध्).

MULTIPLY (v. i.) : (1) बहुलीभवति ; (2) वर्धते (वृध्, c. 1.) v. TO INCREASE.

MULTITUDE : I. A collection, number : (1) समूहः ; (2) गणः ; (3) ओघः ; (4) समवायः : v. also MANY. II. Of men : जनसमवायः and sim. comp.s : v. CROWD. II. = populace : (1) प्रजाः (pl. = people) ; (2) प्राकृताः (= common men).

MULTITUDINOUS : बहुलः (ला, लं) : v. MANY, TO CROWD.

MUMBLE : गजगजायते (nomi. ?) : v. TO MURMUR.

MUMMER : कुशवेशिन् (m.) (?) : v. BUFFOON.

MUMMERY : माया (?) : v. JUGGLERY, TRICK.

MUMMY : सुगन्धौषधादिभिः परिरक्षितः शवः. Ph. : *to beat a m.* खतखोपरि [खड्गपातः.

MUMPS : लालाश्रयशोथः (?).

MUNCH : मुखं संहृत्य चर्वति (चर्व्, c. 1.) : v. TO CHEW.

MUNDANE : (1) सांसारिकः (की, कं) ; (2) लौकिकः (की, कं).

MUNICIPAL : expr. by comp. *or* gen.

MUNICIPALITY : *क्षेममण्डलं.

MUNIFICENCE : (1) वदान्यता ; (2) त्यागशालिता ; (3) मुक्तहस्तता ; etc.

MUNIFICENT : (1) वदान्य (f. न्या) ; (2) दानशौण्ड (f. ण्डा) ; (3) त्यागशालिन् (f. नी) ; etc.

MUNIFICENTLY : (1) मुक्तहस्तं ; (2) वदान्यतया (?).

MUNIMENT : दुर्गं : v. FORT, FORTIFICATION.

MUNITION : v. FORTIFICATION. *M. of war* युद्धसामग्री.

MURAL : expr. by comp., *m. circle* *कुड्यवृत्तं.

MURDER (subs.) : (1) वधः (intentional : q. v.), *to commit wife and friend-m.* स्त्रीसुहृद्वधं करोति, Mr. XI. 89. ; *m. of a Bráhmana* कामतो (= intentional) ब्राह्मणवधः, 90. ; (2) हत्या (not necessarily i.), *murder of a father* पितृहत्या. [(3) मारयति (c. of मृ) (rare), Mr. VIII.

MURDER (v. t.) : (1) expr. by subs. ; (2) हन्ति (हन्, c. 2.) v. TO KILL. ;

MURDERER : घातकः, *secret m.* उपांशुघातकः, Vri. : v. KILLER.

MURDEROUS : I. Accompanied with murder : expr. by circum. : v. also BLOODY, CRUEL. II. Intending murder : (1) हन्तुकामः (मा, मं), *of m. intent* हन्तुकामवृत्तिः, Mr. IX. ; (2) जिघांसु (mfn.), *the m. beast* जिघांसुमृगः, Ki. XIV. 14. Ph. : *in m. works* मारणात्मकेषु शास्त्रेषु, K.

MURDEROUSLY ; (1) दारुणं (= ferociously) ; (2) निष्ठुरं (= cruelly).

MURIATIC : i. e. hydrochloric : q. v.

MURKILY : expr. by adj. : v. also OBSCURELY.

MURKY : तामस: (सी, सं) : v. DARK, GLOOMY.

MURMUR (subs.) : I. A lone sound : कलकल:. II. A complaint : उत्क्रोश: : (= cry : q. v.).

MURMUR (v.) : I. To make a low sound : कलकलं करोति. II. To grumble : q. v. : खिटखिटायते (nomi.) (?).

MURMURING : I. Lit. : subs. : v. MURMUR. II. Adj. : expr. by comp.

MURRAIN : पशूनां मारी (?).

MUSCLE : I. Of the body. : पेशी, मांस-, Bha. II. A kind of fish : [मत्स्यविशेष:.

MUSCULAR : I. Partaining to muscles : by comp. or gen, *m. action* पेशीनां कर्म, Bha. II. Strong, powerful : q. v. : मांसल: (ला, लं).

MUSE (subs.) : I. Meditation : ध्यानं. II. Goddess of learning : विद्यादेवी (?).

MUSE (v.) : ध्यायति (ध्यै, c. 1.) : v. TO MEDITATE, THINK.

MUSEUM : *कौतुकागारं and sim. comp.s.

MUSHROOM : (1) छत्रं,-त्रा ; (2) छत्रक: ; (3) छत्रं.

MUSIC : I. The art : (1) सङ्गीतं, *m.-room* सङ्गीतशाला, Sa. ; (2) गीतं (= vocal m.), *learnt vocal and instrumental m.* गीतं वादित्रञ्च प्रत्यविन्दत्, Mah. ; (3) वाद्यं or वादित्रं (= instrumental m.) ; (4) गान्धर्वं, *to hear m.* गान्धर्वं श्रोतुं, Mr. III. ; *one who knows m.* गान्धर्वज्ञ:, K. s. XI. 11. II. Melody, harmony : (1) मूर्च्छना or मार्च्छना (= succession of modulated sounds), Si. I. 10. ; (2) स्वन: (= sound), *m. of lyre* तन्त्रीस्वन:, Mr. ; (2) माधुर्यं (= sweetness).

MUSICAL : I. Relating to music : expr. by comp., *in the special m. works* गान्धर्ववेदविशेषेषु, K. II. Fond of m. : सङ्गीतप्रिय: (या, यं) and sim. comp.s. III. Melodious, sweet : मधुर: (रा, रं).

MUSICALLY : मधुरं, Mr. : v. MELODIOUSLY, SWEETLY.

Musician : (1) गान्धर्वः (f. र्वा) ; (2) गीतकोविदः (दा, दं) (vocal), Mah.

Musk : (1) कस्तूरी ; (2) मृगनाभिः ; (3) मृगमदः. *M.-bag* : (1) कस्तूरीमल्लिका ; (2) मृगमदवासा ; (3) नाभि (when the sense is clear), Kuv.

Musk-deer : कस्तूरीमृगः (?) *or* कस्तूरिकामृगः, Kuv.

Musk-melon : खर्बूजं, Bha.

Musk-rat : गन्धमूषिकः ; गन्धाखुः.

Musket : *बन्दुकः, *m.-ball* *बन्दुकगुलिः.

Musketeer : *बन्दुकभृत् (mfn.) ; *बन्दुकधारिन् (f. णी) ; etc.

Musketry : *बन्दुकाः (m. pl.), *fire of m.* बन्दुकाग्निः.

Muslin : *मस्मल' (comp. Bengali मस्लिन्).

Mussulman : *महम्मदधर्मावलम्बिन् (f. नी) ; महम्मदीयः (या, यं).

Must (subs.) : द्राक्षानिष्पीडितं नवमद्यं.

Must (v.) : (1) अवश्यं with future pass. part., *if (you) m. go* अवश्यं यदि गन्तव्यं, P. ; *you m. tell (me) the reason* त्वयावश्यं कारणं वक्तव्यं, Vet. ; *what m. come to pass* अवश्यभव्यः (व्या, व्यं), N. ; (2) नियमेन (rare) with same cons., *I m. kill (him)* नियमेन मया निबर्हणीयः, Ki. : v. also should.

Mustard : सर्षपः, *m.-oil* सर्षपतैलं, Sr. *Black m.* : क्षविका, राजिका (rare). *White m.* : सिद्धार्थकः.

Muster (subs.) : expr. by verb : v. also collection, review.

Muster (v. t.) : समाहरति (हृ, c. 1.) : v. to collect.

Muster (v. i.) : (1) समागच्छति (गम्, c. 1.) ; (2) समेति (इ, c. 2.).

Muster-roll : *संख्यानपत्रिका and sim. comp.s.

Mustiness : कालुष्यं : v. foulness.

Musty : कलुषितः (ता, तं) : v. foul.

Mutability : परिवृत्तिशीलता etc. : v. also inconstancy.

Mutable : (1) परिवृत्तिशीलः (ला, लं) ; (2) विकारवत् (f. ती) (gen. for the worse) ; (3) अनवस्थितः (ता, तं) (= inconstant, fickle : q. v.).

MUTE (adj.) : मूक (का, कं), *with the birds m.* मूकाण्डजं, Ku. III. 42. : v. DUMB, SPEECHLESS.

MUTE (subs.) : I. Of birds : पुरीषं, P. : v. DUNG. II. A consonant : *मूकः (का, कं). III. An attendant at a funeral : मृतपरिचारकः (?).

MUTE (v.) : I. To cast off : उत्सृजति (सृज्, c. 6.). II. To dung : पुरीषमुत्सृजति.

MUTELY : (1) मूकवत् ; (2) निःशब्दं.

MUTILATE : I. Lit. : व्यङ्गीकरोति, *why you m.d your wife* किमर्थं त्वया भार्या व्यङ्गिता, P. I. 4. II. Fig. : perh. विकलीकरोति, *"m.d poets"* विकलीकृतकवयः ; *the Vyaktiviveka and Alochana are here only in a m.d form* व्यक्तिविवेकालोचनयन्यास्य खण्डितावेव स्तः, Mahesha.

MUTILATION : I. The act : व्यङ्गीकरणं. II. The state : वैकल्यं. III. Of works : *विकलीकरणं.

MUTINEER : विद्रोहिन् (f. णी) (?) ; अन्तःप्रकोपकारिन् (f. णी) (?).

MUTINOUS : (1) विद्रोहजनकः (नी, कं) (?) ; (2) अन्तःप्रकोपकरः (री, रं) ; etc.

MUTINOUSLY : expr. by adj. *or* prest. part.

MUTINY (subs.) : I. Lit. : (1) सैनिकविद्रोहः (?) ; (2) सैन्यप्रकोपः (?). II. Fig., tumult, uproar : q. v. : संरम्भः. [(?), D. III.

MUTINY (v.) : (1) विद्रोहं करोति (?) ; (2) अधि-जायते (जन्, c. 4.) (with loc.)

MUTTER (v.) : अस्फुटं जल्पति (जल्प्, c. 1.) (of men) and sim. comp.s, *the sky looks sounding with m.ing thunder and rolling with wind* अम्बरं विस्पष्टाशनिनिस्वनेन रसतीवाघूर्णतीवानिलैः, Mr. v. 26.

MUTTER, MUTTERING (subs.) : अस्फुटजल्पितं etc.

MUTTON : (1) मेषमांसं ; (2) मेषामिषं, Bha. ; and sim. comp.s.

MUTUAL : (1) परस्पर- in comp. *or* gen. (= one another : q. v.), *m. love* परस्परस्य प्रीतिः, Raj ; (2) साधारण (f. णी) (= common), *m. good* साधारणं श्रेयः, Mah. [मिथ् (f. थी), Ki.

MUTUALLY : (1) परस्परं ; (2) अन्योन्यं ; (3) मिथः, *m. contending* मिथोविरो-

Muzzle (subs.) : I. Mouth : q. v. : मुखं. II. A fastening for the m. : मुखबन्धनं,-नी.

Muzzle (v.) : मुखं बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) : v. TO BIND, PREVENT.

My : (1) मम or मे (never at the beginning of a sentence) or मत् in comp., *I for my part think so* मम त्वात्मगतमिदं, Si. ; *you are my second heart* त्वमसि मे हृदयं द्वितीयं, U. ; *my wife* मद्गेहिनी, Mc. ; (2) मदीयः (या, यं), *my milk* मदीयं पयः, R. ; *like my mother* मदीया जननीव, R. ; (3) often not expr. when the meaning is clear, *today is the tenth month from the demise of my father* अद्य दशमो मासस्तातस्योपरतस्य, Mu. ; *even my parents* पितरावपि, D. ; (4) मामकीनः (ना, नं) (rare).

Myriad : अयुतं ; दशसहस्रं. *M.s of* सहस्रशः.

Myrmidon : क्रूरपरिचरः.

Myrobalan : आमलकं,-की.

Myrrh : (1) गन्धरसः ; (2) रसगन्धः ; (3) बोलः.

Myrtle : लताविशेषः ; *मूर्ता. [*I will shew m.* आत्मानं दर्शयिष्यामि, K.

Myself : I. In person : स्वयं, *I m.* स्वयमेवाहं, K. II. = me : आत्मानं,

Mysterious : (1) गहनः (ना, नं) (= impenetrable) ; (2) निगूढः (ढा, ढं) (= secret, obscure) ; (3) दुर्ज्ञेयः and sim. comp.s (= unintelligible) ; (4) तामसः (सी, सं) etc. (= dark).

Mysteriously : (1) expr. with adj. ; (2) गूढं, नि- (= secretly).

Mystery : निगूढतत्त्वं, Ki. and sim. expr.s, *m.s of London* *लण्डनरहस्यानि (n.) : v. MYSTERIOUS.

Mystic,-al : I. Mysterious : q. v. : दुर्ज्ञेयः (या, यं). II. Belonging to mystics : expr. by comp.s.

Mystic (subs.) : (1) परमहंसः (?), Pa. ; (2) ब्रह्मभिक्षुः (?), Pa.

Mystically : expr. with adj. [(?).

Mysticism : I. Obscurity : निगूढता. II. Doctrine of mystic : योगधर्मः

Mystify : (1) गहनीकरोति (?) ; (2) निगूढीकरोति (?).

Myth,-e : (?) इतिहास: पुरातन:, Mah. ; पौराणिकी कथा. [णिक: (की, कं).

Mythical : I. Lit. : पौराणिक: (की, कं). II. Imaginary, fanciful : काल्प-

Mythological : पौराणिक: (की, कं).

Mythologist : पुराणज्ञ:, Mah. ; पुराणविद् (m.) ; and sim. comp.s.

Mythology : पुराणं (specially of the 18 Puránas of Hindus).

N

Nab (v.) : अकस्मात् गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.) : v. to catch, surprise.

Nabob : I. Lit. : *नवाब:. II. Fig., a rich man : *नवाब: ; श्रीमत्पति:.

Nacre, Naker : शुक्त्युदरं (?).

Nadir : हरिजतलं (?).

Nag : I. A horse : q. v. : अश्वक:. II. A paramour : जार:.

Naiad : जलदेवता ; अप्सरस् (f.) (usually in the pl.) (= heavenly nymph).

Nail (subs.) : I. Lit. : (1) नख:, *to keep n.s* नखानि बिभर्ति, M. vi. 6. ; *having n.s* नखिन् (f. नी), H. ; *n.-brush* *नखमार्जनी ; (2) नखर:, *striking with n.s* (claws) नखरप्रहार:, Ma. iii. Ph. : *tooth and n.* आकेशाग्रादानखाग्रात्, At. ; *on the n.* (= immediately) तत्क्षणात्. II. Of metal : कीलक:. Ph. : *to hit the n. on the head* मर्मणि विध्यति (व्यध्, c. 4.).

Nail (v.) : कीलयति (कील्, c. 10.) : v. to fasten. [K.

Naive : (1) सरल: (ला, लं) v. simple, ingenuous ; (2) प्रकृतिमधुर: (रा, रं),

Naively : सहजसरलतया ; स्वभावसौजन्येन.

Naivete : (1) सहजसरलता ; (2) स्वभावसुजनता ; (3) प्रकृतिमधुरता.

Naked : I. Lit. : (1) नग्न (f. ग्ना), *what are you looking, n. woman* किं

निरीचसि नग्निके, P. IV. 62. ; (2) अनावृतः (ता, तं) (= not covered, bare, Mah. ; (3) निवस्त्र (f. स्त्रा) and sim. comp.s (= without clothes), Mah. ; (4) दिगम्बरः (रा, रं) (poet.), *made n.* चक्रे दिगम्बरः, K.s. XIII. 147. II. Fig., open, plain : अनावृतः (ता, तं). III. Mere, simple : केवलः (ला, लं).

Nakedly : I. Lit. : expr. by adj. II. Fig., openly : स्पष्टं.

Nakedness : I. Lit. : (1) नग्नत्वं, *n. of Siva* नग्नत्वं नीलकण्ठस्य, H. I. ; (2) दिगम्बरत्वं, Ku. ; etc. II. Openness, exposure : अनावृतता.

Name (subs.) : I. Of persons *or* things : (1) नामन् (n.), *only the n. of Duryodhana remains* नामैकं धार्तराष्ट्रस्य शेषं, Vi. ; *who bear the mere n.* केवलं नामधारकाः, Pa. ; *with (their) fathers' n.* पितृनामैकपूर्वकं, Y. ; *kept the n. of the son Chandrápira* सूनोश्चन्द्रापीड इति नाम चकार, K. ; *to call by n.* नामग्राहमाह्वयति, S. k. ; (2) नामधेयं, *asking the n.s of trees* नामधेयानि पृच्छन्तौ... शाखिनां, R. ; *do (you) know them by n.* अपि ज्ञायते नामधेयतः, Mu. ; (3) अभिधानं, *who is this girl and what is her n.* केयं कन्यका किमभिधाना, K. II. Reputation, renown : q. v. : नामन्, *whose n. even enemies approve* नाम यस्याभिनन्दन्ति द्विषोऽपि, Ki. XI. 73. ; *bad n.* दुर्नाम ; *"men of n."* नामशालिनः *or* ख्यातनामानः. III. Authority : वचनं, *go and in my n. rebuke* गच्छ मद्वचनात्...... उपालभस्व, Sa. VI. IV. In adjuration : *in the n. of gods* देवान् साक्षीकृत्य.

Name (v. t.) : I. To call : q. v. : नाम करोति *or* कुरुते (with gen.), *and then should n. (him)* ततश्च नाम कुर्वीत, V. p. ; *therefore n.d him Aja after God* अतो ब्रह्मणो नाम्ना तमजं चकार, R. V. 36. II. To mention by n. : नाम करोति, गृह्णाति (ग्रह्, c. 9.), *or* ब्रवीति (ब्रू, c. 2.), etc., *still n.s that wretch* अद्यापि तस्यैव पापस्य नाम गृह्णाति, Mr. VIII. III. To appoint, fix : नाम्ना निर्दिशति (दिश्, c. 6.).

Named (adj.) : (1) नाम (rarely नाम्ना = by name), *n. Vimardaka* विमर्दको नाम, D. II. ; *a town n. Valabhi* वलभी नाम नगरी, D. VI. ; (2)

by comp., *of a swan n. Karpurakeli* कर्पूरकेलिनाम्नो राजहंसस्य, H.: v. also TO CALL. [V. NAME.

NAMELESS : (1) अनामकः (का, कं) ; (2) नामहीनः (ना, नं) ; and sim. comp.s :

NAMELY : *animals are of two kinds, n., worldly and free* जीवा द्विविधाः संसारिणो मुक्ताश्च, D. s. III. ; *some say truths are seven, n., animate and inanimate beings, allurement, bond, control, casting off, and emancipation* केचन सप्ततत्त्वानीति वर्णयन्ति तद्यथा जीवाजीवास्रवबन्धसंवरनिर्जरमोक्षास्तत्त्वानीति, D. s. ; *there are two ways of correcting disaffective people, n., favour and chastisement* इह खलु विरक्तानां प्रकृतीनां द्विविधं प्रतिविधानं, तद्यथानुग्रहो निग्रहश्चेति ; *it is of two kinds, n., visible and invisible* तद् द्विविधं दृष्टादृष्टाभेदात्, D. s. XI.

NAMESAKE : (1) सनामन् (mfn.) ; (2) समनामन् (mfn.).

NAMING (subs.) : (1) नामकरणं ; (2) नामग्रहणं ; etc. : v. NAME.

NAP (subs.) : I. A short sleep : स्वल्पनिद्रा (?) : v. SLEEP. II. Down : लोमन् (n.) (?).

NAP (v.) : स्वल्पं or अल्पं स्वपिति (स्वप्, c. 2.) (?) : v. TO SLEEP.

NAPE : of the neck : (1) घाटा ; (2) कृकाटिका ; (3) अवटुः. *To turn by the n.* अर्धचन्द्रं दत्त्वा निःसारयति, P.

NAPKIN : *मुखमार्जनी and sim. comp.s.

NAPLESS : जीर्ण (f. र्णा) (= decayed, old) : v. THREADBARE.

NARCISSUS : नार्कसाख्यं पुष्पं, तत्प्रसविन्यां लतायाञ्च.

NARCOTIC,-AL (adj.) : (1) निद्राप्रदायिन् (f. नी) ; (2) स्वप्नकरः (री, रं).

NARCOTIC (subs.) : उपविषं, 'सप्त विषजातय', Bha.

NARD : (1) नलदं ; (2) जटामांसी ; (3) जटिला.

NARRATE : वर्णयति, उप-, (वर्ण्, c. 10.) : v. TO RELATE, DESCRIBE.

NARRATION : I. Description, relation : वर्णना. II. Story : कथा.

NARRATIVE (subs.) : (1) कथा (= story) ; (2) वर्णना (= description).

NARRATIVE (adj.) : expr. by comp. *or* adj.

Narrator : सूचकः (= tell-tale) ; वर्णयितृ (f. त्री) (= describer).

Narrow (adj.) : I. Lit. : (1) अविस्तृतः (ता, तं) ; (2) अल्पपरिसरः (रा, रं) ; (3) संकीर्ण (f. र्णा) (?). II. Mean : क्षुद्र (f. द्रा). III. Exact : सूक्ष्म (f. क्ष्मा).

Narrow (v. t.) : सं-क्षिपति (क्षिप्, c. 6.) : v. TO CONTRACT.

Narrow (v. i.) : सं-क्षिप्यते (pass. of क्षिप्) etc.

Narrowly : I. With difficulty : कथं कथमपि. II. Closely, minutely : सूक्ष्मं. III. Contractedly : संक्षेपेण.

Narrow-minded : (1) क्षुद्रमनस् (mfn.) ; (2) अल्पचेतस् (mfn.).

Narrowness : I. Contractedness : संकीर्णता (?). II. Meanness : क्षुद्रता. III. Poverty : दैन्यं.

Narwhal : *एकशृङ्गिन् (m.).

Nasal : अनुनासिकः (की, कं). *N. dot* अनुस्वारः.

Nasalize : नासिकया उच्चारयति (c. of चर्).

Nascent : (1) जायमानः (ना, नं) ; (2) उत्पद्यमानः (ना, नं).

Nastily : कुत्सितं : v. DIRTILY.

Nastiness : कुत्सितता : v. DIRTINESS.

Nasty : कुत्सितः (ता, तं) : v. DIRTY, FOUL.

Natal : जन्म- in comp., *n. day* जन्मदिनं, Ku.

Nation : no equiv. : जातिः is used, but very ambiguous ; better expr. with देशीयाः (= natives) *or* लोकाः (= people), *all other n.s* *अपरापरदेशीयाः ; *a n. is the unity of a people* *प्रजानामैक्यं देशीयत्वं.

National : (1) देश- in comp., *n. language* देशभाषा ; (2) देशीयः (या, यं), *n. dress* देशीयवेषः.

Nationality : देशाभिमानिता and sim. comp.s (?).

Nationally : expr. by comp. or circum. : v. also WHOLLY, GENERALLY.

Native (adj.) : I. Natal : जन्म- in comp., *yet who forgets his n. land* तथापि केन वा जन्मभूमिर्न स्मर्यते, V. p. Ph. : *n. language* मातृभाषा. II.

Born with one : (1) सहज: (जा, जं), *n. unsteadiness* सहजचापल्यं, Si. ; (2) स्वभावज: (जा, जं), *n. dignity* स्वभावजं धाम, Ki. II. 11. III. Not foreign : देशीय: (या, यं). IV. Not artificial : चकृत्रिम: (मा, मं).

NATIVE : (subs.) : (1) देशीय: (या, यं) ; (2) देशवासिन् (f. नी) ; (3) gen. by deriv., *n. of Ayodhya* चायोध्यिक:, U. *N. B.* The names of countries also indicate their n.s, *n.s of Persia* पारसिका:.

NATIVITY : I. Birth : q. v. : जन्मन् (n.), *sign of n.* जन्मराशि:. II. Horoscope : जन्मपत्रिका. *Great, short work on n.* : बृहज्जातकं, लघुजातकं ; *to cast, calculate n.* जातकं निरूपयति, गणयति ; *verse about n.* जातकश्लोक:, M. on R. III. 13.

NATURAL (adj.) : I. In gen. : (1) स्वाभाविक: (की, कं), *n. fragrance* स्वाभाविकं सौरभ्यं, R. ; (2) नैसर्गिक: (की, कं), *n. opposition* नैसर्गिको विरोध:, R. VI. 46. ; (3) सहज: (जा, जं) (= born with one), *n. affection* सहजस्नेह:, Ki. ; (4) प्रकृतिसिद्ध (f. द्धा), *this is n. for great men* प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनां, H. ; (5) निसर्गज: (जा, जं) etc. (rare), *n. friend* स्वभावजं मित्रं, H. ; *n. death* स्वाभाविकमृत्यु: ; *n. cave or reservoir* देवखातं. Ph. : *it is n. for*... better expr. by subs. : V. NATURE (v). II. Of the nature : प्राकृतिक: (की, कं) ; प्रकृति- in comp. III. Resembling the object imitated : स्वरूप- in comp. : V. TRUE. IV. Illegitimate (1) गूढज: (जा, जं) (born in private), Y. ; (2) *बीजज: (जा, जं) (after क्षेत्रज:). Miscell. : *n. history* *प्राणितत्त्वं ; *n. philosophy* *पदार्थविज्ञानं ; *n. theology* *प्राकृतं ब्रह्मदर्शनं ; *n. order* *प्रकृतश्रेणि:.

NATURAL (subs.) : यथाजात: (ता, तं) : V. IDIOT.

NATURALISM : I. Lit. : स्वाभाविकावस्था. II. Theo. : *प्रकृतिवाद:.

NATURALIST : I. In gen. : प्राणितत्त्वविद् (mfn.) ; etc. II. Theo. : *प्रकृतिवादिन् (f. नी).

NATURALIZATION : V. NATURALIZE.

NATURALIZE : I. To make as if native : देशीयं (f. यां) करोति (?) ; *n.d*

German °सम्भ्रमर्मर्षाधिकारः ; अर्मर्षीकृतः. II. To adopt : स्वीकरोति. III. To adapt : उपयुक्तं (f. क्ता) करोति.

NATURALLY : I. By nature : (1) by comp., *for bad men are n. not friends of the good* प्रकृत्यमित्रा हि सतामसाधवः, Ki. ; *n. complaisant* निसर्गदक्षिण (f. णा), Si. xv. 68. ; (2) स्वभावतः ; (3) प्रकृत्या ; (4) निसर्गेण. II. By birth : q. v. : जन्मना. III. Without addition : *a new cloud is n. beautiful* केवलोऽपि सुभगो नवाम्बुदः, R. II. 80. ; *pearls are n. pleasing to the eye* प्रागेव मुक्ता नयनाभिरामाः, R. xvi. 69. IV. Spontaneously : स्वतः, *good men are n. bent for others* स्वत एव सतां परार्थता, N. II. 61. V. As a natural consequence : perh. स्वत एव : v. INDISPUTABLY, NECESSARILY.

NATURE : I. The creation, the universe : q. v. : सृष्टिः II. The original cause : प्रकृतिः. III. Kind, sort : q. v. : प्रकारः. IV. Substance, purport : q. v. : भावः. IV. Natural constitution : (1) स्वभावः, *for n. is at the head above all qualities* अतीत्य हि गुणान् सर्वान् स्वभावो मूर्ध्नि वर्तते, H. ; (2) प्रकृतिः, *it is the n. of the great* प्रकृतिः खलु सा महीयसः, Ki. ; (3) निसर्गः (mostly as = adv.), *this grove is beautiful by n.* निसर्गरमणीयोऽयमारामः, Pra. ; (4) भावः in comp., *of impure n.* अशुद्धभावः (वा, वं), Mah. ; (5) शीलं (mostly in comp.), *for it is the n. of inebriety and insanity* शीलं हि मदोन्मादयोः, D. II. ; *bad-n.d* दुःशीलः (ला, लं). VI. Essential n. : स्वरूपं, *n. of the soul* आत्मस्वरूपं, S. VII. Ph. : *to attend to, satisfy a call of n.* मेचं करोति, V. p. III. 13. 8. ; शौचं करोति, Mah. s. 193. 4.

NATURED : by comp., *good-n.* सुशीलः (ला, लं).

NAUGHT (subs.) : शून्यं. *To set at n.* न तृणाय मन्यते (मन्, c. 4.).

NAUGHT (adj.) : अकिञ्चित्करः (री, रं).

NAUGHTY : दुष्टः (ष्टा, ष्टं) : v. also VICIOUS.

NAUSEA : I. Sea-sickness : उत्क्लेदः, Wilson. ; वमिः. II. Fig., loathing : जुगुप्सा.

Nauseate (v. t.) : I. To sicken : उत्क्लेदं जनयति (c. of जन्) (?). II. Fig. : जुगुप्सते.

Nauseous : जुगुप्सित: (ता, तं) : v. LOATHESOME.

Nauseousness : जुगुप्सितता ; better by adj.

Nautical : नाविक- in comp., *n. almanac* *नाविकपत्रिका.

Naval : (1) समुद्र- in comp., *n. fight* *समुद्रयुद्धं ; (2) सामुद्रिक: (की, कं) : v. also D. vi., R. iv. 36.

Nave : I. Of a wheel : (1) नाभि(भी) (f.) ; (2) पिण्डि(ण्डी) (f.). II. Of a church : perh. नाभि: ; मध्यभाग:. III. Fig. : नाभि:, *you are the n. of this world* त्वमस्य जगतो नाभि:, V. p. v. 1. 35.

Navel : नाभि:, *n.-string* नाभिनालं, R. v. 7.

Navigable : (1) नाव्य: (व्या, व्यं), *made n. rivers fordable* नाव्या नदी: सुप्रतरावकारः, R. iv. 31. ; (2) नौतार्य (f. र्या), A.

Navigate : I. To sail : पोतेन or नौकया परिक्रामति (क्रम्, c. 1.) (?). II. To direct, steer : चालयति (c. of चल्) (?).

Navigation : I. The art : पोतसंचालनकला and sim. comp.s (?). II. The act : ph. : *inland n.* नद्यादिषु पोतचालनं (?). [also SAILOR.

Navigator : नौचालनविद् (mfn.) (?) ; पोतसंचालनपटु (mfn.) (?) ; etc. : v.

Navy : पोताश्वलि: and sim. comp. [V. RATHER, BETTER.

Nay : v. NO. Ph. : *Nay more* : अपिकञ्च : v. MOREOVER. *N. rather* वरं :

Neap (adj.) : *n.-tide* असंपूर्णा वेला (?) : v. TIDE.

Near (prep.) : (1) उप- in comp., *n. Bhaimi* उपभैमि, N. ; (2) आरात् (with abl.), *n. the forest* आराद्वनात्, S. k. ; (3) निकषा (with acc.), *n. Lanka* लङ्कां निकषा, Si. ; (4) समया (with acc.) : v. NEAR (adj. and adv.).

Near (adj.) : I. In time : आसन्न (f. न्ना), "*n. death*" आसन्नमृत्यु (mfn.), M. n. : v. APPROACHING. II. In place : (1) निकटस्थ (f. स्था) ; (2) समीपवर्तिन् (f. नी), *very n. the fire of heart-ache* समीपतरवर्त्तिं हृदयशोकाग्ने.,

K. ; (3) आसन्न (f. न्ना), प्रति-, *at heart, yet not n.* हृदयस्थमनासन्नं, R. ; (4) सन्निहित: (ता, तं), *and here (her) superior is not n.* न च सन्निहितोऽत्र गुरुजन:, Sa. ; (5) सन्निकृष्ट: (ष्टा, ष्टं) ; (6) अभ्यर्ण (f. र्णा) (rare) ; (7) उपोढ (f. ढा) (rare). III. Intimate, dear : q. v. : आसन्न (f. न्ना) (?), *does not admit me in n. concerns* न मामासन्नकार्येष्वभ्यन्तरीकरोति, D. VIII. IV. Of roads : perh. आसन्न (f. न्ना) ; सन्निहित (f. ता) : v. STRAIGHT. V. Of relation : निकट: (टा, टं), *n. relation* निकटबन्धु:. VI. Close-fisted : q. v.

NEAR (adv.) : I. Not remote : *to be n.* समीपे वर्तते, Sa. ; *came n. the king* राजान्तिकमाजगाम, K. ; *coming n.er and n.er* अन्तिकान्तिकगत: (ता, तं), Ki. IX. 21. ; *keep him n.* तं पार्श्वे करोति, K. ; *n. situated* निकटस्थ (f. स्था). *N. B.* note the use of acc. after verbs of motion and of loc. after other verbs. II. Nearly : q. v.

NEAR (v.) : उपसरति (सृ, c. 1.), K. : v. TO APPROACH.

NEARLY (adj.) : I. Within a little : (1) प्राय: (= almost : q. v.), *n. dead* मृतप्राय: (या, यं) ; (2) किञ्चिदूनं (= little less), *n. ten thousand winters* किञ्चिदूनं शरदामयुतं, R. X. 1. II. Closely : expr. with adj. : v. NEAR (VI). III. Pressingly : भृशं.

NEARNESS : I. Of time : आसन्नता. II. Of place : (1) आसन्नता ; (2) नैकट्यं ; (3) सामीप्यं ; etc. III. Of kindred : नैकट्यं (?). IV. Stinginess : बद्धमुष्टिता.

NEAR-SIGHTED : अदूरदर्शिन् (f. नी) : v. SHORT-SIGHTED.

NEAT (adj.) : (1) शोभन: (ना, नं) (= fine : q. v.) ; (2) शुद्ध (f. द्धा) (= clean, pure : q. v.), *n. brandy* *शुद्धवारुणी.

NEAT (subs.) : गाव: (m. pl.) : v. CATTLE.

NEAT-HERD : (1) गोपाल: ; (2) गोरक्षक: : v. COW-HERD.

NEATNESS : (1) शोभनता v. FINENESS, ELEGANCE ; (2) शुद्धता v. CLEANNESS.

NEBULA : *गगनकलङ्क:.

NEBULOUS : मेघाच्छन्न (f. न्ना) : v. CLOUDY, MISTY.

NECESSARIAN : (1) दैष्टिकः ; (2) दैवप्रमाणकः (= fatalist).

NECESSARIANISM : दैष्टिकता ; (2) *अवश्यभाववादः.

NECESSARILY : (1) अवश्यं v. MUST ; (2) नियतं v. CERTAINLY.

NECESSARY (adj.) : I. Such as must be : (1) अवश्यभाविन् (f. नी) ; (2) अवश्यभव्य (f. व्या), *in (all) n. (matters)* अवश्यभव्येषु, N. I. 120. II. Indispensable, requisite : (1) आवश्यकीयः (या, यं), *satisfying the n. calls of nature* शौचमावश्यकं कृत्वा, Mah. s. 193. 4 ; (2) प्रयोजनीयः (या, यं). III. Not free : परवत् (f. ती) : v. DEPENDENT. [v.

NECESSARY (subs.) : I. Any thing n. : expr. by adj. II. A privy : q.

NECESSITARIAN : *अवश्यभाववादिन् (f. नी) : v. NECESSARIAN.

NECESSITATE : I. To compel : q. v. : expr. with बलात्. II. To make indispensable : expr. by adj.

NECESSITOUS : निःस्व (f. स्वा) : v. INDIGENT.

NECESSITY : I. Unavoidableness : अवश्यभाविता. II. Requisiteness : आवश्यकीयता. III. Indigence : दैन्यं. IV. Anything necessary : प्रयोजनं. V. Fate, fatality : (1) दिष्टं ; (2) भवितव्यता, V. ; (3) नियतिः, J.

NECK : I. Lit. : (1) ग्रीवा, *long-n.ed* दीर्घग्रीव (f. वा), U. ; *with the n. turned up* उद्ग्रीव (f. वा), Ki. VII. 22. ; (2) गलः, *putting his feet on our n.s* कृत्वा पदं नो गले, Mu. III. ; *who will seize him by the n. (and turn him out)* य एनं गलहस्तयति, H. III. *or* अर्धचन्द्रं दत्त्वा निःसारयति, P. I. 3. ; (3) कण्ठः (= throat), *like a medal on his n.* अस्य कण्ठे निष्कमिव, Ku. II. 49. ; (4) कन्धरा (rare) ; (5) शिरोधरा (poet.). II. Of a vessel : गलः. III. Of land : भूभागः. *N.-break* गलग्रहः. *N. and crop* : v. COMPLETELY, UTTERLY. *On the n. of* उपकण्ठं (with gen.) : v. AFTER.

NECK-BAND, NECK-CLOTH : *गलावरणं ; ग्रैवेयकं.

NECKLACE : (1) हारः, *n. of pearls* मौक्तिकाहारः, Ma. VI. ; (2) माला (=

wreath), (also मुक्ताकलापः, Ku ; मुक्तावली, R. ; rarely मुक्तालता, Si.). *Indra tied to me a n. of Mandára flowers* मम··· मन्दारमाला हरिणा पिनद्धा, Sa. VII. ; (3) कण्ठिका, Ku. *N. of seven strings* सप्तमाली (?).

NECROLOGY : V. OBITUARY.

NECROMANCER : *प्रेतसिद्धः (द्धा, द्धं) : V. MAGICIAN.

NECROMANCY : *प्रेतसिद्धिः : V. MAGIC.

NECTAR : I. Of gods : (1) अमृतं ; (2) सुधा ; (3) पी(पे)यूषं. II. Of flowers : (1) मधु (n.) ; (2) मकरन्दः.

NECTAREAN : (1) सुधामयः (यी, यं) ; (2) अमृतमयः (यी, यं) ; (3) by comp.

NECTARINE (subs.) : 'पिच'जातीयफलविशेषः.

NEED (subs.) : I. Necessity : (1) प्रयोजनं, *"at thy n."* प्रयोजनापेक्षितया ; *what n. of this pair* किमनेन...... युगलेन प्रयोजनं, K. (2) अर्थः V. OBJECT. II. Want : q. v. : अभावः. III. Reason *or* occasion : *no n. of quarrelling* विवादेन किं ; *there is no n. of going there* *नास्ति प्रयोजनं तत्र गमने.

NEED (v.) : expr. by subs. : v. also TO REQUIRE.

NEEDFUL : I. Necessary : q. v. II. Indigent : q. v.

NEEDINESS : दैन्यं : V. INDIGENCY, POVERTY.

NEEDLE : (1) सूचिः *or* सूची, *the eye of a n.* सूचिरन्ध्रं ; *the point of a n.* सूच्यग्रं ; *n. woman* सूचिका ; *to sew with a sharp n.* तीक्ष्णया सूच्या सीव्यति, Kásiká ; (2) सेवनी, *n.-maker* सेवनीकारः (?). *The magnetic n.* : *अयस्कान्तशलाका.

NEEDLE-WORK : (1) सूत्रकर्मन् (n.) ; (2) सूचिकर्मन् (n.).

NEEDLESS : (1) निष्प्रयोजनः (ना, नं) ; (2) निरर्थकः (का, कं).

NEEDLESSLY : निरर्थकं : V. UNNECESSARILY.

NEEDLESSNESS : (1) निरर्थकता ; (2) निष्प्रयोजनता.

NEEDS (adv.) : gen. with must : अवश्यमेव.

NEEDY : (1) निःस्व (f. स्वा) ; (2) दीनः (ना, नं) V. POOR.

NEFARIOUS : पापिष्ठ- in comp. : V. WICKED.

NEFARIOUSLY : expr. with adj. *or* by circum.

NEFARIOUSNESS : पापिष्ठता : v. WICKEDNESS, HEINOUSNESS.

NEGATION : (1) नास्तिवाद: (after, D. s.) ; (2) अपह्नव: v. DENIAL.

NEGATIVE (adj.): I. Inplying negation : अस्वीकारसूचक (f. चिका). II. Of propositions etc. : नास्तिधर्म (f. र्मा) (D.s. has स्वाम्राचीति). III. Opposed to positive : *n. quantity* ऋणराशि: (after Vij.) ; *n. sign* ऋणचिह्नं (ऊर्ध्वबिन्दु: was the Hindu sign).

NEGATIVE (subs.) : *and it is the nature of the n. that it denies the existence of its connection* नञश्चैष स्वभावो यत् स्वसम्बन्धिनोऽभावं बोधयति, S. I. 4. ; *to reply in the n.* नेति वदति.

NEGATIVE (v.) : I. To disprove : प्रत्याख्याति (ख्या, c. 2.), S. II. To reject : प्रतिक्षिपति (क्षिप्, c. 6.), D. s.

NEGATIVELY : I. With denial : नेति, नास्तीति, etc. according to the nature of the question. II. Opp. to positively : स्याद्वास्तीति न्यायेन.

NEGLECT (v.) : उपेक्षते (ईक्ष्, c. 1.), *you should not n. advice* शासनमिदं त्वया नोपेक्षितव्यं : v. TO DISREGARD, DESPISE, ATTEND and NOT.

NEGLECT (subs.) : उपेक्षा : v. DISREGARD, INATTENTION.

NEGLECTFUL : (1) expr. by verb. ; (2) अनवहित: (ता, तं) (= inattentive).

NEGLECTFULLY : उपेक्षया : v. also INATTENTIVELY.

NEGLIGENCE : (1) शैथिल्यं ; (2) उपेक्षा (= neglect).

NEGLIGENT : (1) expr. by verb. *or* subs., *he is n. of his duties* कृत्यानि स उपेक्षते *or* नाद्रियते ; (2) अनवहित: (ता, तं) v. HEEDLESS, CARELESS ; (3) शिथिल: (ला, लं) (= slack).

NEGLIGENTLY : (1) अनादरेण, Ki. ; (2) by adj.

NEGOTIATE (v.) : व्यवहरति (= to treat) ; often not expr. *or* by circum., *sent ambassadors to n. for peace* दूतान् विससर्ज सन्धये.

NEGOTIATION : (1) संवाद: (= conference : q. v.) ; (2) व्यवहार: (= transaction, conduct).

NEGOTIATOR : दूत: (= ambassador) ; (2) मध्यस्थ: (= middle man) ; (3) व्यवहर्तृ (m.))= transactor).

NEGRO : *हाब्शिन् (m.). *Negress* : *हाब्शिनी.

NEGUS : पानीयविशेष: ; मैरेयं ; (??) *माधवं मधु. [वह्वेषसी, P. IV. 7.

NEIGH (v.) : हेषति or ह्रेषते (हेष् or ह्रेष्, c. 1.), *if you n. like a horse* यद्यश्व-

NEIGH,-ING (subs) : हेषा or ह्रेषा ; (2)हे(ह्रे)षितं.

NEIGHBOUR (subs.) : (1) प्रतिवेशिन् (f. नी), *the n.s* प्रतिवेशिवर्ग., Mr. III. ; *n.ing householder* प्रतिवेशिकमृहपति:, Mr. VI. ; (2) प्रतिवासिन् (f. नी) ; (3) प्रातिवेश्म (f. श्मा) (rare), *n.ing fortune-teller* प्रातिवेश्म: कार्तान्तिक:, D. II.

NEIGHBOURHOOD : सन्निहितप्रदेश:. Ph. : "*in the n. of death*" मृत्युसन्निधौ ; "*law of n.*" प्रतिवेशिधर्म: ; *in the n. of Mithilá* मिथिलोपकण्ठे, Vi. IV.

NEIGHBOURING (adj.) : I. Of men : V. NEIGHBOUR. II. Of places etc. : निकटवर्तिन् (f. नी) : V. NEAR, ADJOINING.

NEIGHBOURLY (adj.) : by comp., *n. dealing* प्रतिवेशिव्यवहार:.

NEITHER (conj.) : (1) न... न वा, *only nine categories n. more nor less* नवैव द्रव्याणि नाधिकानि न न्यूनानि वा, V. d. ; (2) न च... न च, *n. sex nor age* न च लिङ्गं न च वय:, U. ; (3) न... न, *n. very high nor very low* न नात्युच्छ्रितं नातिनीचं, G. ; (4) न... न च, *nor father nor brothers* न पिता न च भ्रातर:, Kat. ; (5) नच... नापि, S.

NEITHER (pron.) : (1) expr. with एक: (का, कं), अपि or एकतर: (रा, रं) and न, "*both, one, or n.*" उभयमेकं नैकतरं वा ; *you can enjoy n.* न त्वयैकमपि भोक्तुं शक्यं ; (2) with उभ (= both) and न.

NEOGAMIC : नवकृतपरिग्रह: : V. TO MARRY, NEWLY.

NEOLOGY : I. Lit. : नवशब्दव्यवहार: and sim. comp.s. II. In theololy : नवमतं and sim. comp.s.

NEOPHYTE : नवशिष्य (f. ष्या) : V. NOVICE, NEWLY CONVERT.

NEOPLASTIC : नवीकृत: (ता, तं) and sim. comp.s.

NEOPLATONISM : *नवप्लाटोनदर्शनं or -मतं.

NEOTERIC : नूतन: (ना, नं) : v. NEW.

NEPENTHE,-S : *दु:खहरौषधं ; सन्तापशमनं.

NEPHEW : I. A brother's son : (1) भ्रात्रीय: ; (2) भ्रातृव्य: ; (3) भ्रातृपुत्र:. II. A sister's son : (1) भागिनेय: ; (2) स्वस्रीय: ; (3) भगिनीसुत:, P.

NEPHRITIC,-AL : ph. : *n. disease* वृक्करोग: ; *n. patient* वृक्करोगिन् (f. णी).

NEPOTISM : *नाभिबन्ध: ; *or* by circum.

NEREID : जलदेवता and sim. comp.

NERVE : I. Organ of sensation : शिरा : v. also SINEW. II. Strength, vigour : q. v. : धैर्यं.

NERVOUS : I. Lit. : शिराल: (ला, लं). II. Vigorous : q. v. III. Easily agitated : सहजचकित: (ता, तं) (?).

NERVOUSLY : I. Weakly : expr. by adj. II. Strongly : q. v.

NERVOUSNESS : I. Vigor, strength, as of style : ओजस् (n.), K. II. Weakness of nerves : सहजचकितता (?).

NEST : I. Lit. : (1) नीड:, *to build a n.* नीडं निर्मिमीते, H. *or* विरचयति, K. ; (2) कुलाय:, *n.-trees* कुलायद्रुमा:, U. II. 9. Ph. : *to find a mare's n.* शशविषाणं अधिगच्छति. II. Retreat, abode : q. v.

NESTLE : लीयते, नि-, (ली, c. 4.), *n.ing place* निलय:.

NESTLING (subs.) : (नीडस्थ:) पक्षिशाव:,-क:.

NESTOR : in fig. sense : perh. मुख्य: (=chief).

NET (subs.) : जालं, *to spread a n.* जालं विस्तारयति, H. ; *I may use some n. by means of it* तद्द्वारेण किञ्चिज्जालमाचरेयं, D. III. : v. SNARE.

NET (v.) : I. To make net-work : जालं करोति. II. To catch with a n. : जालेन बध्नाति, *n.ted* पाशबद्ध:, H. III. To make clear gain : expr. by adj.

NET (adj.) : शुद्ध (f. द्धा) : v. PURE.

NETHER : अधस्, *n. world* अधोभुवनं : v. LOWER.

NETHERMOST : *n. hell* नितलं (?), V. p.

NETTLE : I. Subs. : a plant : पीतपर्णी. II. Verb. : क्षोभयति (c. of क्षुभ्) : V. TO IRRITATE, VEX.

NET-WORK : जालकर्मन् (n.) ; सूत्रकर्मन् (n.).

NEURALGIA : *शिराशूलं.

NEUTER : *n. gender* क्लीबलिङ्गं ; *words expressing species of fruit are n.* फलजातिवाची शब्दो नपुंसकं स्यात्, S. k. ; (*words*) *having these terminations are n.* एतदन्तानि क्लीबानि, S. k. ; *a n. verb* अकर्मकक्रिया ; (*the verb*) मा *in* (*the sense of*) *measuring is n.* मा माने अकर्मकः, S. k.

NEUTRAL : (1) मध्यस्थ (f. स्था), *but others remained n.* मध्यस्थास्त्वपरेऽभवन्, Mah. II. 45. 82. ; (2) मध्यमः (मा, मं) (rare), R. XIII. 7. : V. INDIFFERENT.

NEUTRALITY : माध्यस्थ्यं, *to betake n.* माध्यस्थ्यमवलम्बते.

NEUTRALIZE : नाशयति (c. of नश्) (= to destroy).

NEVER : (1) न कदाचित्-अपि, न कदापि, *or* न कदाचन, *will n. admit in the presence of Rakshasha* न कदाचिदपि राक्षसस्यायतः प्रविपत्स्यते, Mu. ; *n. grieve* खेदं कदापि मा क्रथाः, Bham. ; (2) न जातु, *the girl n. felt easy* न जातु निर्वृतिं बाला लभते स्म, Ku. ; (3) often by sim. न, *such a horse n. was and n. will be* नैवंविधो भूतो भावि वा तुरङ्गमः, K. ; *n. to open again* अपुनरुन्मीलनाय, C. ; *n.-fading* अजरः (रा, रं), H. ; *n.- failng* अक्षय्य (f. य्या), D. *N. so* (= ever so) expr. by यावत् V. MUCH AS, AS. *N. more* इतः परं ... न.

NEVERTHELESS : (1) तथापि V. YET ; (2) किन्तु (= but : q. v).

NEW : (1) नवः (वा, वं), *a n. lord* नवेश्वरः, R. ; *a n. descent of man* नवः पुरुषावतारः, U. ; *the n. moon* नवो निशाकरः, Sa. ; *n. crops* नवशस्यानि, H. ; (2) नवीनः (ना, नं), *a n. shoot* नवीनोऽङ्कुरः, Pra. ; (3) अभिनवः (वा, वं), *a n. servant* अभिनवसेवकः, K. ; *a n. work* अभिनवा कृतिः, Vi. ; (4) नूतनः (ना, नं), *n. cloud* नूतनघनः, Vi. ; (5) नव्यः (व्या, व्यं), *n. offering* नव्यं हव्यं, B. r. ; (6) नूत्नः (त्ना, त्नं) (rare) ; (7) अपूर्वः (र्वा, र्वं) (= unprecedented). *New-year's-day* : नववर्षस्य प्रथमदिवसः.

New-comer : (1) आगन्तुकः, *as we are n.s* आगन्तुकतया, Sa. vi. ; (2) नवागतः and sim. comp.s, *the n. Chandrapira* अभिनवागतचन्द्रापीडः, K.

New-fangled : नवकल्पितः (ता, तं) and sim. comp.s.

New-fashioned : नवघटितः (ता, तं) (?) ; नवः (वा, वं) v. new.

Newly : *n.-married wife* नववाहितवधू: वधू:, R. *or* अचिरोढा, Si. ; *n.-blown* नवविनिद्रः (द्रा, द्रं), Ki. : v. new, recently.

Newness : (1) नवीनता : v. novelty.

News : (1) वार्ता, *distressed on hearing the n.* विदितवार्तावार्ता, D. i. ; *without (any) n.* वार्तया विना, K. ; (2) वृत्तान्तः, *what n. of your friend* को वृत्तान्तस्ते सख्याः, Mal. iv. ; *is there any n.* अस्ति नवीनः कोऽपि वृत्तान्तः, Pra. i. ; (3) प्रवृत्तिः, *receiving our n. from the son of Wind* प्राभञ्जनेरस्मत्प्रवृत्तिमुपलभ्य, Vi. ; *was the conveyer of bad n.* दुष्प्रवृत्तिहराभवत्, R. xii. 37. Ph. : *good n.* भद्रं, शर्म, etc. ; *bad n.* अशुभं, etc. ; *pleasant n.* प्रियं, Sa ; *this is no n. to me* नेयं नवा वार्ता.

Newsmonger : वार्तायनः ; वार्ताप्रचारकः ; etc.

Newspaper : *संवादपत्रिका. *Weekly n.* : साप्ताहिकपत्रिका.

News-vender(-dor) : *संवादपत्रविक्रेतृ (f. त्री) ; -विक्रयिन् (f. णी).

Newt : हस्वगोधा,-धिका : v. lizard.

Next (adj.) : (1) परः (रा, रं), *the n. day* परेद्यु ; *in absence of the first, n. and n.* पूर्वाभावे परः परः, Y. ii. 135. ; (2) आगामिन् (f. नी) (= coming : of time), *on the n. 14th. (lunar) night* आगामिन्यां चतुर्दशीक्षपायां, C. ; (3) अनन्तरः (रा, रं) (= without any interval : rare), *n.-born* अनन्तरजा (f. जा), R. vii. 32. ; *in the n. continent* अनन्तरे वर्षे, K.

Next (adj.) : I. Of place : (1) अनन्तरं ; (2) by adj. II. Of time, succession etc. : परं, परतः, *or* परेण, *n. to a daughter's son* दौहित्रात्परतः, Da. Ph. : *what n.* ततः किम् v. then.

Nib (subs.) : I. Of a bird : चञ्चुः. II. Of a pen : कलमाग्रं (??).

Nib (v.) : तीक्ष्णीकरोति (= to sharpen) (??).

Nibble : I. To bite : दशति (दंश्, a. 1.). II. To carp : q. v.

Nice : I. Delicate, dainty : (1) ललित: (ता, तं) ; (2) स्वादु (mfn.) (= sweet). II. Agreeable, delightful : रुचिर: (रा, रं). III. Delicate, refined : सूक्ष्म (f. क्ष्मा). IV. Exact, accurate : विशुद्ध (f. द्धा). V. Fastidious, one scrupulous : सूक्ष्मप्रिय: (या, यं) (??).

Nicely : I. Exactly, accurately : विशुद्धं. II. Well : शोभनं. III Agreeably : रुचिरं.

Niceness, Nicety : I. Delicacy : (1) लालित्यं ; (2) स्वादुता. II. Agreeableness : रुचिरता. III. Exactness, accuracy : विशुद्धता. IV. Fineness, minuteness : सूक्ष्मता. V. Fastidiousness : सूक्ष्मप्रियता. V. Delicate management : perh. चैदग्ध्यं.

Niche : perh. तकं (comp. Bengali ताक).

Nick (subs.) : I. Notch ; ग्रन्थि:, *n. of propitious reckoning* संख्यामङ्गलग्रन्थि:, U. III. II. Of time : शुभक्षण: ; उपयुक्तसमय: ; and sim. comp.s.

Nick (v.) : v. TO HIT, DEFEAT, WOUND.

Nickname (subs.) : अपनामन् (n.) (?) ; संज्ञा (= appellation), *got the n. of hare-eater* शशादसंज्ञामवाप, U. p.

Nickname (v.) : अपनाम करोति (?). *N.d* : -अपनामन् (mfn.) ; -संज्ञ (f. ज्ञा).

Niece : I. Brother's daughter : (1) भ्रातुष्पुत्री ; (2) भ्रातृजा (rare). II. Sister's d. : (1) भागिनेयी ; (2) स्वस्रीया (rare), *maternal n.* मातृष्वस्रेयी, M.

Niggard : कृपण (f. णा) : v. MISER.

Niggardliness : (1) कृपणता (= miserliness) ; (2) बद्धमुष्टिता (= closefistedness) ; (3) तनुत्यागिता (= parsimony). [*For dif.* : v. N.NESS.

Niggardly : (1) कृपण (f. णा) ; (2) बद्धमुष्टि (mfn.) ; (3) तनुत्याग (f. गा).

Nigh (adj. and adv.) : v. NEAR (adj. and adv.).

Night : (1) रजनी, *at n.* रजन्यां, V. ; *in the depth of n.* गाढायां रजन्यां, K. ; *n. with the moon (just) risen but darkness not (quite) dispelled* उद्गतेन्दुरविभिन्नतमिस्रा रजनी, Ki. IX. 36. ; (2) रात्रि:, *the n. has passed* व्यतिगता,

R. ; *day and n.* अहोरात्रं v. DAY ; *for three n.s* त्रिरात्रं, Vas. ; *when mid-n. was oozing away* गलति मध्यरात्रे, D. VIII. ; *I will reside here one n.* अत्र वत्स्याम्येकां रात्रिं, K. S. XVIII. 255. ; (3) निशा, *end of n.* निशावसानं, B. XI. 17. ; (4) विभावरी, *in the fourth watch of n.* विभावर्याः तुरीये यामे, C. ; (5) शर्वरी, *to pass a n.* शर्वरीं गमयति, Si. XI. 5. ; (6) क्षपा, *in autumnal full-moonlight n.s* परिणतशरच्चन्द्रिकासु क्षपासु, Me. II. 49. ; (7) यामिनी ; (8) क्षणदा ; (9) त्रियामा. *At n.* : निशि, नक्तं, Gi. ; *n.-walker* निशाचरः, रजनीचरः, etc. ; *n.-blindness* रात्र्यन्धता ; *n.-dew* निशातुषारं ; *n.-waking* रात्रिजागरणं ; etc.

NIGHT-CAP : नैशं शिरस्कं and sim. expr.s.

NIGHT-DRESS : नैशो वेशः(षः), Ri. V. 14. and sim. expr.s.

NIGHT-FALL : (1) निशागमः ; (2) दिनान्तः ; (3) रजनीमुखं ; etc.

NIGHT-GOWN : *नैशनाप्रपदीनं : v. NIGHT-DRESS.

NIGHTINGALE : *प्रियगीतः ; बुलबुलः. [नं).

NIGHTLY (adj.) : (1) नैशः (शी, शं) ; (2) शार्वरः (री, रं) ; (3) दोषातनः (नी,

NIGHTLY (adv.) : I. By night : (1) by loc. रात्रौ etc. ; (2) निशि ; (3) नक्तं. II. Every night : (1) प्रतिरात्रं ; (2) निशि निशि ; etc.

NIGHT-MAN : *निशासंमार्जकः and sim. comp.s.

NIGHT-MARE : *he had a n.* भूतस्तं पीडयामास स्वप्ने (after Bengali).

NIGHT-PIECE : *रात्रिदृश्यं ; रजनीचित्रं.

NIGHT-SHADE : कण्टकारी (a prickly n.). [रक्षिन् (m.), Ma. VIII.

NIGHT-WATCH : I. Lit. : यामः : v. WATCH. II. A guard : q. v. : नक्तं-

NIHILISM : शून्यमतं, San.

NIHILIST : शून्यवादिन् (f. नी), San.

NIHILITY : शून्यत्वं : v. NOTHING,-NESS.

NIMBLE : लघु (f. घ्वी) (=light and gay).

NIMBLENESS : लाघवं : v. LIGHTNESS, ACTIVITY.

NIMBLY ; सलाघवं : v. LIGHTLY, QUICKLY.

NINE : नवन् (mfn.), *n. or ten* नवदशाः (n. -नि) ; *n.-times* नववारान् ; *in n. ways* नवधा ; *of n. kinds* नवविधः (धा, धं) ; *n. gems of Vikramáditya* विक्रमस्य नव रत्नानि, Jyo.

NINEFOLD : नवगुणितं : v. NINE.

NINETEEN : (1) नवदशन् (mfn.) ; (2) ऊनविंशति (f.). [(मी, मं).

NINETEENTH : (1) नवदशः (शी, शं) ; (2) ऊनविंशः (शी, शं) ; (3) ऊनविंशतितमः

NINETIETH : नवतितमः (मी, मं).

NINETY : नवति (f.) ; *n.-nine* नवनवतिः ; *n. times* नवतिवारान् ; *n.-fold* नवतिगुणितं ; *in n. ways* नवतिधा.

NINNY : अल्पबुद्धि (mfn.) : v. FOOL.

NINTH : नवमः (मी, मं). *N.-ly* : नवमं ; नवमतः.

NIP : I. To pinch : निष्पीडयति (पीड्, c. 10.) (?). II. To cut off : निकृन्तति (कृत्, c. 6.). III. To destroy : q. v. : नाशयति (c. of नश्). Ph. : *to n. in the bud* जातमात्रं हन्ति, नि-, (हन्, c. 2.).

NIPPERS : (1) संदंशः,-कः ; (2) कङ्कमुखः.

NIPPLE : (1) चूचुकं *or* चुचुकं ; (2) स्तनाग्रं ; (3) कुचाग्रं.

NIT : (1) लिक्षा ; (2) लिक्षा ; (3) रिक्षा ; (4) लिक्षः.

NITRE : (1) यवक्षारः ; (2) यवक्षाराः ; (3) यवशूकः ; (4) यवजः.

NITROGEN : *निष्प्राणवायुः ; यवक्षारजनकः. *Nitric acid* : *निष्प्राणाम्लः. *Nitrous acid* : *उपनिष्प्राणाम्लः.

NO (adv.) : न, *no, no, become the ornament of my lap* न न मदुत्सङ्गविभूषणं भव, N. IX. 114. ; *and to say 'no, no' to one like you would be rebuking* न नेति च त्वादृशि वाग् विगर्हणा, N. IX. 25. ; *to this we say 'no'* अत्रोच्यते 'न', S. ; *there is no greater fault than this* नातः परतरो दोषः, H. *N. B.* Use *'yes'* in Sanskrit for *'no'* after negative interogation, *"has not this come to Chandragupta's ears ? no, Sir* न खलु इदमस्य श्रवणमुपगतोऽयं...... आर्य ! अथ किं । Mu. III.

NO (adj.) ; (1) न, *he is no other than Arjuna* नैषोऽन्यः सव्यसाचिनः, Mah. ;

and there is no cessation of sorrow but from spiritual knowledge न चान्यत्र परमात्मज्ञानाद्दुःखविनिवृत्तिरस्ति, S. III. 8.; (2) अ- (*or* अन्- before vowels), *if forced no evidence* बलात्कारितमप्रमाणं, V. S.; *paying no attention* अनादृत्य, Sa.; *seeing no other recourse* अन्यदुपायान्तरमपश्यन्, K.

NO ONE : (1) न कोऽपि (f. काऽपि), *there is n. without some stain* नास्त्यकलङ्कः कोऽपि, Va.; (2) न कश्चित् (f. काचित्), *n. is one's friend* न कश्चित् कस्यचिन्मित्रं, H.; (3) न कश्चन (f. काचन) (rare) : v. NONE.

NOBILITY : I. Of rank *or* birth : no equiv. : कौलीन्यं may occasionally do; महत्त्वं (= greatness). II. Noblemen collectively : *अनुराजवर्गः; नायकसमुदायः. III. Greatness, eminence : महत्त्वं.

NOBLE, NOBLEMAN (subs.) : *अनुराजः; नायकाः.

NOBLE (adj.) : I. Of birth *or* rank. कुलीनः (ना, नं) (?), *of n. blood* कुलजः, N.; महत् (f. ती) (= great.). II. Great, eminent : q. v. : महत् (*f.* ती).

NOBLENESS, NOBLESSE : महत्त्वं : v. NOBILITY.

NOBLY : I. With ref. to descent : *n. descended* कुलीनः (ना, नं) etc. II. Eminently, splendidly : अतितेजसा.

NOBODY : v. NO ONE.

NOCTURNAL : नैशः (शी, शं) : v. NIGHTLY.

NOD (subs.) : शिरःकम्पः *or* मूर्ध्नः कम्पः, Ku. VII. 46.; *forbidden by a n.* शिरःकम्पसंज्ञावारिता, D. VI.; *whose entry was permitted with a mere n.* (lit. *turning of the eye-brow*) भ्रूक्षेपमात्रानुमतप्रवेशां, Ku. III. 60.

NOD (v.) : I. To salute : नमति (नम्, c. 1.), Ku. VI. 89. II. Of rings : शिरःकम्पेन अनुमन्यते (मन्, c. 4.) (to accent *or* permit) *or* आह्वयति (ह्वे, c. 1.) (to call).

NODDING : I. Subs. : प्रणतिः. II. Adj. : नतः (ता, तं) (?).

NODDY : अल्पबुद्धिः : v. SIMPLETON, FOOL.

NODE : पातः. *Ascending n.* प्रथमः सम्पातः, Go.; पूर्वार्धपातः. *Descending n.* द्वितीयः सम्पातः, Go.; परार्धपातः.

Nodule : perh. पिण्डः. *Nodular* : पिण्डाकारः (रा रं) (?).

Noise (subs.) : (1) नादः, नि-, *soft and high n.* स्निग्धतारो नादः, Ma. ; *with the n. of the lions* केसरिणां निनादेन, K. ; (2) शब्दः (= sound), *with the n. of the hunters' feet* मृगयूनां चरणशब्देन, K. ; (3) ध्वनिः (= low s.), *the n. of bow-strings and swords* शरासनज्यातलवारध्वनिः, Ki. ; (4) रवः, विरावः (= cry : q. v.) ; (5) ध्वानं (= s) ; (6) रणितं *or* क्वणितं (= harsh n.) ; (7) निर्ह्रादः *or* संह्रादः (= murmuring, roaring n.) ; (8) कलकलः *or* कोलाहलः (= loud confused n.), *when the n. of the hunting ceased* प्रशान्ते तस्मिन् मृगयाकलकले, K.

Noise, to make : (1) नदति, नि- (नद्, c. 1.) ; (2) ध्वनति (ध्वन्, c. 1.) ; (3) शब्दायते (nomi.) ; (4) रणति (रण्, c. 1.) : v. noise. [(ता, तं).

Noise (v. t.) : घोषयति, आ-, वि-, (घुष्, c. 10.), *"n.d abroad"* विघोषितः

Noiseless : (1) निःशब्द (f. ब्दा) ; (2) नीरवः (वा, वं) : v. silent, mute.

Noiselessly : (1) निःशब्दं ; (2) नीरवं : v. silently.

Noisily : कोलाहलं *or* कलकलं कृत्वा : v. noise, noisy.

Noisome : उत्पीडकः (का, कं) : v. fetid, noxious, insalubrious.

Noisomeness : (1) उत्पीडकत्वं ; (2) उद्वेगकरत्वं (= offensiveness).

Noisy : I. Making noise : कृतकलकलः (ला, लं) and sim. comp.s, *in the n. crowd* बहुकलकले महाजने, D. iv. *To be n.* : v. noise, to make. II. Full of noise : (1) व्याप्तकलकलः (ला, लं) ; (2) महाशब्द (f. ब्दा) ; and sim. comp.s.

Nomad, Nomade : *चारक (f. रिका) ; नैकत्र वासः (सा, सं).

Nomadic : expr. by gen. *or* comp., *n. tribe* *चारकजातिः.

Nomenclator : नामदातृ (f. त्री) and sim. comp.s.

Nomenclature : परिभाषा, S. k.

Nominal : I. Lit., by comp., *n.*, *n. verb* नामधातुः, S. k. III. Fig., existing in name only : नाममात्र (f. त्रा).

Nominalist : व्यक्तिमात्रविसंवादिन् (f. नी) (?).

NOMINALLY : Lit. : नाम्ना. II. Fig. : नाममात्रं ; नामत एव ; and sim. comp.s : v. ONLY, MERELY.

NOMINATE : I. To name : q. v. II. To an office : *निर्वाचयति (c. of वच्), *they can n., but cannot appoint* निर्वाचयितुं न तु नियोक्तुं ते प्रभवन्ति.

NOMINATION : निर्वाचनं : v. also APPOINTMENT.

NOMINATIVE : कर्ता, *n. case* कर्तृकारकं.

NOMINATOR : (1) *निर्वाचकः ; (2) निर्वाचयितृ (m.) ; (3) by verb.

NOMINEE : निर्वाचितः (ता, तं), *he is Raja's n.* राज्ञा निर्वाचितः सः.

NON : prefix : expr. by अ *or* अन् before vowels, *n.-enjoyment* अभोगः, *n.-arrival* अनागमः.

NONAGE : v. MINORITY, CHILDHOOD.

NON-ATTENDANCE : अनुपस्थितिः : v. ATTENDANCE.

NONCE : *"for the n."* तत्काले.

NON-CONDUCTOR : अप्रवाहकः, *n. of electricity* न तडित्प्रवाहकः.

NON-CHALANCE : निरुत्साहः : v. INDIFFERENCE, CARELESSNESS.

NON-CONFORMIST : *मतापलापिन् (f. नी).

NON-CONFORMITY : *मतापलापः.

NON-DESCRIPT : न विहितपूर्वः (र्वा, र्वं) : v. NEW, ODD.

NONE : न कोऽपि (f. कापि, *n.* किमपि) *or* कश्चित् (f. काचित्, *n.* किञ्चित्) *or* कश्चन (f. काचन, *n.* किञ्चन), *n. of his brothers* न कश्चन भ्रातृषु, R. XIV. 43. ; *n. else* नान्यः कोऽपि. *N. but* expr. by एव, *"n. but the brave"* साहसिका एव v. ONLY. *N.-so-pretty* : *a plant* : कान्तिमती. [(2) अभावः, G.

NONENTITY : (1) असत्, *there is nothing out of n.* नासतो विद्यते भावः, G.;

NONES : in Roman calendar : *नवमः.

NON-ESSENTIAL : अनावश्यकः (की, कं) (= needless).

NON-EXISTENCE : नास्तित्वं : v. EXISTENCE.

NON-JUROR : नवराज्यविद्वेषिन् (f. णी).

NON-PAREIL : (1) अप्रतिमः (मा, मं) ; (2) अनुपमः (मा, मं).

NON-PAYMENT : expr. by verb *to pay* and *not*.

NON-PLUS (v.) : मोहयति, वि-, (c. of मुह्) : V. TO CONFOUND.

NON-RESIDENT : स्थानान्तरवासिन् (f. नी) and sim. comp.s.

NON-RESISTANCE : अप्रतिरोधः and sim. comp.s.

NONSENSE : I. Subs. : expr. by adj., *talking n.* असम्बद्धप्रलापिन् (f. नी), Sa. I. II. As exclam. : धिक् प्रहसनं, U. IV.

NONSENSICAL : (1) निरर्थकः (का, कं) (without sense) ; (2) असम्बद्ध (f. द्धा) (= inconsistent, improper) ; (3) अयार्थकः (का, कं).

NONSUIT (v.) : *to be n.ed* अर्थात् हीयते (pass. of हा).

NOODLE : अल्पबुद्धि (mfn.) : V. SIMPLETON, BLOCKHEAD.

NOOK : (1) कोणः (= corner : q. v.) ; (2) विविक्तं (= secluded retreat).

NOON : (1) मध्याह्नः ; (2) मध्यन्दिनं ; (3) दिनयौवनं (poet.), R.

NOON-DAY : माध्याह्निकः (की, कं) : V. MID-DAY.

NOON-TIDE : (1) मध्याह्नवेला ; (2) मध्याह्नकालः ; etc.

NOOSE (subs.) : पाशः, *to cut* (i. e. *remove*) *n.s* पाशान् छिनत्ति, H. : V. HALTER, SNARE.

NOOSE (v. t.) : पाशे पातयति (c. of पत्) : V. TO ENSNARE.

NOR : न...... न च : V. NEITHER, NOT.

NORMAL : युक्तः (क्ता, क्तं) (?) : V. REGULAR. *N. school* *शिक्षकशिक्षानिवेशः.

NORTH (subs.) : (1) उत्तरा दिश् (f.), आशा (f.), etc., *on the n.* उत्तरस्यां दिशि, K. ; *to the n.* उत्तरतः, V. m. ; *to the n. of Kuvera's dwelling* धनपतिगृहादुत्तरेण, Me. II. 14. ; (2) उदीची, *facing the n.* उदङ्मुख (f. खी), V. m. ; (3) कौबेरी दिश्, etc., *from the n.* कौबेर्याः ककुभः, Vi. ; (4) (poet.) कुबेरगुप्ता- Ku., धनदपालिता- Mah., सप्तर्षितारात्मजला- K., दिश्.

NORTH (adj.) : उत्तरः (रा, रं), *the n. Kurus* उत्तरान् कुरून्, Ki. ; *what is n. of the ocean* उत्तरं यत् समुद्रस्य, V. p. ; *n. wind* उत्तरो वायुः, V. m. (rarely) उदीचीनः (ना, नं) *or* उदीच्य (f. च्या) *or* कौबेरः (री, रं), *the n. quarter* कौबेरदिग्भागः, Si. *N. star* ध्रुवः.

NORTH-EAST : I. Adj. : (1) पूर्वोत्तरः (रा, रं), *the n. wind* पूर्वोत्तरो वायुः,

Mah. ; *to the n. of Kailasa* प्रागुत्तरेण कैलासात्, Mat. ; (2) उत्तरपूर्व: (र्वा, र्वं) ; (3) प्रागुदीच्य (f. च्या) or -चीन: (ना, नं),. II. Subs. : (1) पूर्वोत्तरा or उत्तरपूर्वा or ऐशानी दिश् (f.), *towards the n.* ऐशानीं दिशं प्रति, V. ; (2) पूर्वोत्तरो दिग्भाग:, *to the n. of the mount Kailasa* कैलासशिखरिण: पूर्वोत्तरे दिग्भागे, R. ; (3) प्रागुदीची.

NORH-EASTERLY, NORTH-EASTERN : V. NORTH-EAST (I). [उत्तरत:.

NORTHERLY (adv.) : I. Northwards : q. v. II. From the north :

NORTHERLY, NORTHERN (adj.) : उत्तर: (रा, रं) : V. NORTH. *N. lights* : *उत्तरप्रकाश: : V. AURORA BOREALIS. *N. most* : सर्वोत्तर: (रा, रं).

NORTHWARDS : उत्तराभिमुखं ; उत्तरां दिशं प्रति and sim. comp.s.

NORTHWEST (subs.) : पश्चिमोत्तरा or उत्तरपश्चिमा or वायवी दिक्, आशा, etc.

NORTHWEST, NORTHWESTERLY, NORTHWESTERN : (1) पश्चिमोत्तर: (रा, रं) ; (2) वायव्य (f. व्या) (rare) (of the n. wind), V. m.

NOSE (subs.) : (1) नासा or नासिका, *through the n.* नासिकया, N. ; *tip of the n.* नासाग्रं, J. ; *diseases of the n.* नासारोगा:, Sr. ; *running at the n.* नासापरिस्राव:, Sr. ; *n.-string* (for cattle) नस्यं ; (2) नासिक्यं (rare) ; (3) घ्राणं (poet.), *with a long, elevated bridge of the n.* आयतोत्तुङ्गघ्राणवंश (f. शा), K. *To lead by the n.* यथेच्छं वाहयति (?). *To thrust one's n. into* अन्यायचर्चां करोति (?).

NOSE (v.) : I. To scent : q. v. II. To affront, abuse : q. v.

NOSEGAY : (1) कुसुमस्तबक: ; (2) पुष्पगुच्छ: ; (3) प्रसूनप्रकर: (rare).

NOSOLOGY : रोगविज्ञानं, Sr.

NOSTRIL : (1) नासारन्ध्रं ; (2) नासाकुहरं ; (3) नासाविवरं.

NOSTRUM : मिथ्यौषधं ; गुप्तौषधं (?) ; etc.

NOT : (1) न, *there the sun does n. shine, the moon does n. gleam* न तत्र सूर्यस्तपति न विराजति चन्द्रमा:, Mat. ; *(it is) lightning, n. my darling Urvasi...* विद्युत्, प्रिया मम नोर्वशी, V. ; *there was n. a (single) prince of high birth who did n. go* नासीदगन्ता कुलज: कुमार:, N. X. 2. ; *n.*

that he was n. beautiful nor that she did not know to see well नासी न काम्यो न च वेद सम्यग् द्रष्टुं न सा, R. VI. 30. ; *n. so much... as* न तथा... यथा, Ki. XIII. 32. ; *n. only with (their) hearts* न केवलं हृदयेन, N. XI. 2. ; *n. even death can strike on me* प्रभुः प्रहर्तुं मयि नान्तकोऽपि, R. II. 62. ; *for......n.* नहि v. FOR ; (2) मा (prohibitive), *do n. boast of wealth, men or youth* मा कुरु धनजनयौवनगर्वं, J. ; *let n. your sense-horses carry you astray* मा भूवन्नपथहरा तवेन्द्रियाश्वाः, Ki. V. 50. ; (3) अ- (अन्- before vowels) *or* निर्- in comp., *n. able* अशक्त (f. क्ता) ; *n. kind* निर्दयः (या, यं) ; *there is nothing mine which is n. yours* अभवदीयं नैव किञ्चिन्मत्सम्बन्धं, D.

NOTABLE : प्रसिद्ध (f. द्धा) : v. REMARKABLE, MEMORABLE.

NOTABLY : विशेषेण (= specially) : v. also REMARKABLY.

NOTARY : *लेखप्रमाणकः.

NOTATION : अङ्कप्रणाली (?). *Musical n.* : प्रस्तारः, Wilson.

NOTCH (subs.) : (1) छेदः (= cut) ; (2) कुन्दकः (?).

NOTCH (v.) : छिनत्ति (छिद्, c. 7.) (= to cut) (?). *N.ed extremity of a bow* अटनी.

NOTE (subs.) : I. A mark : चिह्नं. II. A sign. : संज्ञा. III. A memoranding : no equiv. : सारलेखः. IV. Explanatory : (1) टीका ; (2) व्याख्या. V. A short letter : पत्रिका. VI. Musical symbol : चिह्नं. VII. Musical tone : स्वरः. VIII. Reputation : *of n.* विश्रुतः (ता, तं) v. RENOWNED, FAMOUS. IX. Heed : *take n. of* अवेक्षते. X. Of birds : रुतं. XI. Commercial : पत्रं (when the sense is clear), *promissory n.* *प्रतिज्ञापत्रं.

NOTE (v.) : I. To observe, remark : q. v. : वर्णयति, निर्-, (वर्ण्, c. 10.). II. To record, write : q. v. : लिखति (लिख्, c. 6.). III. To charge, stigmatize : अभिशंसति (शंस्, c. 1.).

NOTE-BOOK : *सारलेखबन्धः ; स्मरणपत्रिका.

Noted : i. e. celebrated : q. v. : प्रसिद्ध (f. द्धा).

Note-worthy : expr. with परिगणनीय (f. ब्या) ; अवेक्षणीय: (या, यं) ; etc.

Nothing (subs.) : I. Non-entity : (1) अभाव: ; (2) असत्, *there is n. out of n.* नासतो विद्यते भाव:, G. ; (3) शून्यं, San. II. Not anything : (1) न किञ्चित्, *for there is n. which he cannot do from shame* न हि किञ्चिन्न क्रियते ह्रिया, K. ; *beyond which, there is n. else* यस्मात्परं किञ्चिदन्यन्नास्ति, S. III. 13. ; *it is n. to Ravana* दशकन्धरस्य विक्रमस्य न किञ्चिदेतत्, An. VI. ; *said n., only with the feet......* न किञ्चिदूचे चरणेन केवलं, Ki. VIII. 14. ; (2) न किमन (rare), Mah. *For n.* : (a) *without any cause* अकारणं ; अकारणे ; अकाण्डे ; अवस्तुनि (rare), Ra. IV. : (b) in vain : q. v. : वृथा. *N. but* (= only : q. v.) नान्यत् किञ्चित् (with abl.). *To make n. of* : न किञ्चित् मन्यते.

Nothing (adv.) : किञ्चिदपि *or* मनागपि...... न *or* अ- in comp.

Nothingness : (1) अभावता ; (2) शून्यत्वं, San.

Notice (v.) : I. To observe, see : लक्षयति, आ-, सं-, अभि-, समा- (लक्ष्, c. 1.), *did not n.* नालक्षयत्, Ku. III. 51. II. To remark upon : विवृणोति (वृ, c. 5.) (= to explain) ; निर्दिशति (दिश्, c. 6.).

Notice (subs.) : I. Heed, observation : (a) *to take n. of* v. NOTICE (v.) (I.) ; (b) *to attract n.* मनो हरति *or* आकर्षति (कृष्, c. 1.) ; (c) *to escape n.* expr. with लक्षयति and न ; (d) *worthy of n.* expr. by circum. v. NOTEWORTHY. II. Information, intelligence : q. v. : विज्ञापनं, *to give n.* विज्ञापयति (c. of ज्ञा). III. Allusion, mention : उल्लेख: ; निर्देश:. IV. Notification : (1) विज्ञापनं (?) ; (2) घोषणा (= proclamation). V. Attention : आदर:. VI. With a view to punish : *I will take n. of your conduct* : perh. चेष्टितं ते अरिष्यामि : v. also CHASTISE.

Noticeable : i. e. remarkable : q. v. : विशेष- in comp.

Notification : (1) घोषणा (?) ; (2) विज्ञापनं, -ना (= notice).

Notify : expr. by subs. ; v. also TO ANNOUNCE, PROCLAIM.

NOTION : I. Conception : भावः. II. Idea : q. v. : बुद्धिः. III. Opinion, belief : q. v. : विश्वासः.

NOTORIETY : (1) प्रसिद्धि ; (2) दुर्नामन् (n.) (= bad name).

NOTORIOUS : (1) प्रसिद्ध (f द्धा) (in good *or* bad sense) ; (2) प्रकाशः (शा, शं) (= open, manifest), *to get n.* प्रकाशीभवति, Mu.

NOTORIOUSLY : (1) by adj. *or* comp. ; (2) प्रकाशं (= publicly).

NOTORIOUSNESS : (1) प्रसिद्धता ; (2) प्रकाशता : V. NOTORIETY.

NOTWITHSTANDING : I. As conj. : तथापि. II. As prep. : by gen. *or* loc., *n. Bala* पश्यती बलस्य ; *her cries n.* रुदत्यास्तस्याः *or* रुदत्यामपि तस्यां ; *n. my advice* मम्मोपदेशमनादृत्य : V. DESPITE.

NOUGHT : V. NAUGHT, NOTHING.

NOUN : प्रातिपदिकं, Pánini.

NOURISH (v. t.) : (1) पोषयति *or* पुष्णाति, परि-, (पुष्, c. 10. and 9.), *he also attentively n.ed (the child), considering as if his brother had returned* सोऽपि सोदरमागतमिव मन्यमानो विशेषेण पुपोष, D. ; *n.ed* (developed) *the lovely parts* पुपोष लावण्यमयान् विशेषान्, Ku. I. 25. ; (2) वर्धयति, वि-, (c. of वृध्) V. TO BRING UP ; (3) पालयति, प्रति- (पाल्, c. 10.) V. TO PROTECT.

NOURISHER : (1) पोषकः, परि- ; (2) पोषयितृ (m.) ; (3) पालयितृ (m.).

NOURISHING (adj.) : (1) पुष्टिकर (f. री) *or* -कृत् (mfn.) ; (2) बृंहण (f. णी), *all meat is phlegm-removing and n., promoting strength and growth* मांसं वातहरं सर्वं बृंहणं बलपुष्टिकृत्, Bha.

NOURISHMENT : I. The act. : (1) पोषणं, परि- ; (2) पुष्टिः, परि-. II. Food : q. v. : perh. पोषणं (as in the expr. भरणपोषणं).

NOVEL (adj.) : अभिनवः (वा, वं) : V. NEW, STRANGE.

NOVEL (subs.) : no equiv. : आख्यायिका would do.

NOVELIST : nearest equiv. आख्यायिकाकारः, "कथमाख्यायिकाकारा न ते वन्द्याः कवीश्वराः", C. 2.

Novelty : I. Newness : q. v. : अपूर्वता. II. Anything novel : (1) expr. by adj. ; (2) अपूर्ववस्तु (n.) etc.

November : उत्तरायणप्रायपूर्वकार्तिकसंवादीयुरुपीयवर्षस्यैकादशो मासः.

Novice : expr. with नवः (वा, वं) (= new) or अलब्धवैदग्ध्य (f. ग्ध्या) and sim. comp.s (= untrained, unskilled).

Novitiate : अन्तेवासित्वं, after Vri.

Now : I. At the present time : (1) इदानीं, *just n.* इदानीमेव ; *enmity of n.* इदानीन्तनं वैरं, A. r. ; (2) सम्प्रति or साम्प्रतं, *but n. my only wish is* साम्प्रतं पुनर्मम मनोरथ एष एव, Ma. ; (3) अधुना, *where are you going now* क्वाधुना गम्यते, Vi. ; (4) अद्य (= to-day), *even n.* अद्यापि, U. i. II. As correl. ; now......now : (1) अन्तरा... अन्तरा (= at intervals), *conversing n. about his father, n. about his mother, n. about Shukanásha* अन्तरा पितृसत्कमन्तरा मातृसम्बन्धमन्तरा शुकनासमयं कुर्वन्नालापं, K. ; (2) कदाचित्...... कदाचित् (= at one time...... at another time), K. ; (3) क्वचित्... क्वचित् (= 2.), *n.* (*in the region*) *of the clouds and n. of birds* क्वचिद्घनानां पततां क्वचिच्च, R. III. As particle of transition : (1) अथ (or commonly) अथातः, *n. we will describe penances* अथातो प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः, At. ; (2) अतः परं or अत ऊर्ध्वं (= after this), *n. I. will tell you* अतः परं...... युष्माकं सम्प्रवक्ष्यामि, Pa. ; (3) इदानीं, *it n. remains* इदमिदानीमवशिष्टं, S. iv. i. ; (4) सम्प्रति, S. IV. = but : q. v. : तु "*n. Barabbas was a robber*" बरब्बास्तु दस्युरासीत्, Ph. : *n. and then* : (1) समये समये (= at times) ; (2) कदाचित् v. sometimes ; *n. and n.* तदा तदा, D. iii.

Now-a-days : एषु दिवसेषु, V. *People n.* इदानीन्तनाः (लोकाः), S.

Noway, Noways, Nowise : न कथञ्चन ; न केनापि प्रकारेण. [iii. 67.

Nowhere : न and क्वचित्, क्वापि, कुत्रचित्, or कुत्रापि, *n. else* नान्यत्र कुत्रापि, N.

Noxious : I. Of air etc. : दुष्ट (f. ष्टा) ; v. injurious. II. Of animals : हिंस्र (f. स्रा).

NOXIOUSNESS : दुष्टता : v. INJURIOUSNESS.

NOZZLE : I. Lit. : नासाग्रं. II. Of a vessel : कर्णः.

NUDE : नग्न (f. ग्ना) : v. NAKED.

NUDGE (v.) : perh. स्पृशति (स्पृश्, c. 6.) (= to touch).

NUDITY : नग्नत्वं,-ता : v. NAKEDNESS.

NUGATORY : (1) निष्फलः (ला, लं) v. FRUITLESS ; (2) निरर्थकः (का, कं) v. [VAIN.

NUGGET : पिण्ड (mn.) : v. MASS.

NUISANCE : I. Of men etc. : (1) उत्पातः ; (2) कण्टक (mn.) (= thorn), *clearing n.s* कण्टकान् विशोधयन्, D. VII. II. In law : no equiv. : *सम्पीडनं, *public n.* *साधारणसम्पीडनं.

NULL : (1) निष्फलः (ला, लं) ; (2) मोघः (घा, घं) ; (3) व्यर्थ (f. र्था) ; (4) निरर्थकः (का, कं) ; (5) विफलः (ला, लं).

NULLIFY : (1) निष्फलीकरोति etc. ; (2) by adj.

NULLITY : I. The state : (1) निष्फलता ; (2) निरर्थकता ; etc. II. Anything null : expr. by adj.

NUMB (adj.) : (1) निस्तेजस् (mfn.) ; (2) जडः (डा, डं) ; (3) स्तब्ध (f. ब्धा) ; (4) [अवसन्नः (न्ना, न्नं) (?).

NUMB (v.) : जडीकरोति : v. NUMB, TO BENUMB.

NUMBER (subs.) : I. Lit. : (1) संख्या, *tell the total n. of the flock* सकलां यूथस्य संख्यां वद, Li. ; *beyond n.* अतीतसंख्यः (ख्या, ख्यं), Ki. ; *according to the n. of the sciences* विद्यापरिसंख्यया, R. ; *prime n.* *मूलसंख्या ; *theory of n.s* *संख्यातत्त्वं ; (2) राशिः (= quantity), *what n.* को राशिः. II. A great n. : (1) expr. by बहु (f. ह्वी) (= many : q. v.) ; (2) सङ्घः (= crowd, multitude : q. v.), *in n.s* सङ्घशः. III. Numerousness : (1) संख्या, *the strength of an army does not depend on its n.* *बलानां बलं न संख्याधीनं ; (2) बहुत्वं. III. In gram. : वचनं, *n. and person* पुरुषवचने, S. k. ; *the singular n.* एकवचनं ; *the dual n.* द्विवचनं ; *the plural n.* बहुवचनं. IV. In pl., poetry, metre : q. v. : छन्दस् (n.). V. In pl., *the book of n.s* : *संख्याध्यायः.

NUMBER (v.) : I. To count : q. v. : संख्याति, परि-, (ख्या, c. 2.), *by n.ing one, two, three* एका द्वे त्रिख इति संख्यानेन, M. n. II. To give the n. of: perh. संख्याति ; संख्यां करोति, Mah. III. To reckon as one of a n. : (1) संख्याति ; (2) expr. by संख्या, *or to n. above men* मनुष्यसंख्यामतिवर्तितुं वा, Ki. III. 40. IV. To amount to: expr. by संख्या, *n.ing five thousand* पञ्चसहस्रसंख्य (f. ख्या), -क (f. का).

NUMBERLESS : असंख्य (f. ख्या) : v. INNUMERABLE.

NUMBNESS : (1) जाड्यं ; (2) स्तब्धता ; (3) स्तम्भः.

NUMBRAL : (1) संख्या ; (2) अङ्कः (= figure).

NUMERATION : perh. संख्यानं, परि- (after गुणनं).

NUMERATOR : अंशः, *multiply the n.s with the denominators of other (fractions)* तत्तदंशं परेषां छेदैर्गुणितं कुर्यात्, A. c.

NUMERICAL : expr. by comp., *n. strength* *संख्याबलं.

NUMERICALLY : (1) संख्यया, परि- ; (2) संख्यानेन, परि-. [छन्दोबद्धं पद्यं.

NUMEROUS : बहुसंख्य (f. ख्या), -कः (का, कं) : v. also MANY. Ph. : "*n. verse*"

NUMEROUSLY : *it was n. attended* तत्र बहवः समागमन्.

NUMEROUSNESS : (1) बहुत्वं ; (2) आधिक्यं (when there is direct or implied comparison) v. MORE.

NUMISMATICS : *मुद्राविज्ञानं and sim. comp.s. [(mfn.) etc.

NUMISMATIST, NUMISMATOLOGIST : *मुद्राविज्ञानविशारदः (दा, दं), -विद्

NUN : ब्रह्मचारिणी (?). *Buddhist n.* सौगतपरिव्राजिका, Ma.

NUNCIO : दूतः : v. *AMBASSADOR.

NUNNERY : विहारः (?) ; *ब्रह्मचारिणीविहारः.

NUPTIAL (adj.) : (1) by tat., *n. hall* विवाहमण्डपः, N. k. ; (2) वैवाहिक (f. की), *with n. preparations* वैवाहिकैः संविधानैः, Ku. ; (3) वैवाह (f. ही), *in proper n. hour* युक्ते मुहूर्ते वैवाहे, Ram. ; (4) औद्वाहिक (f. की), *n. gift* औद्वाहिकं, M.

NUPTIAL (subs.) : gen. in pl. : उद्वाहः, -कर्मन् (n.), M. : v. MARRIAGE.

Nurse (subs.) : I. Lit. : धात्री, *wet-n.* दौग्धी धात्री, Sr. ; *by Málati's n.'s daughter Lavangika* मालतीधात्रेय्या लवङ्गिकया, Ma. II. For sick men : परिचारिका. III. Fig. : (1) पालयितृ (f. त्री) ; (2) सम्भावयितृ (f. त्री), *the n. of the wise* सम्भावयिता बुधानां, D.

Nurse (v. t.) : I. To nourish : q. v. : वर्धयति, वि- (c. of वृध्), *n.ed the plants* वृक्षकान् व्यवर्धयत्, Ku. v. 14. II. To tend : उप-चरति, परि- (चर्, c. 1.), *the wounded king was n.d by you yourself* राजा क्षतपरि-चत: त्वयोपचरित: स्वयं, Ram. II. 8. 14. III. To suckle : q. v. : दुग्धं पाययति (c. of पा), Sr. IV. To protect, cherish : q. v.

Nursery : I. For children : लालनागारं (?). II. For plants : *वर्धन-स्थानं. III. Fig. : (1) आश्रय: ; (2) कुलभवनं, R. [occasionally do.

Nursery-man : *वर्धनस्थानपाल:, लता-. *N. B.* पुष्पोपजीविन् (m.) may

Nursing (subs.) : of the sick : उपचार: *or* परिचार: : V, TO NURSE.

Nursling : स्तनन्धय: : V. INFANT, CHILD.

Nurture (subs.) : I. Nourishment : q. v. : पोषणं. II. Instruction, education : q. v. : शिक्षा.

Nurture (v.) : I. To nourish : q. v. : पोषयति (पुष्, c. 10.). II. To educate, bring up : q. v. : विनयति (नी, c. 1.).

Nut : no equiv. : *अस्थिफलं.

Nut-brown : perh. श्याव: (वा, वं) : V. BROWN.

Nut-cracker : *अस्थिफलविदंशक:, *or* -भञ्जक:.

Nut-hatch : पक्षिविशेष:.

Nut-hook : आकर्षणी (?). [(2) जातिकोषं (षं).

Nutmeg : I. The plant : जाति: *or* जाती. II. The fruit : (1) जातीफलं ;

Nutriment : पौष्टिकं : NOURISHMENT, FOOD.

Nutrition : पुष्टि: : V. NOURISHMENT.

Nutritious, Nutritive : पुष्टिकर: (री, रं) : V. NOURISHING.

Nutritiousness : (1) पुष्टिकरत्वं ; (2) पौष्टिकता ; (3) बृंहणत्वं.

NUTSHELL : perh. कञ्चुकः or वहिरत्विच् (n.). Ph. : *to lie in a n.* : perh. समासरूप्य (f. °पा).

NUTTING : *फलसंग्रहणं etc. : V. TO GATHER.

NUX-VOMICA PLANT : कारस्कर, Wilson.

NYLGAU, NYLGHAU : नीलः, "नीलांश्चैव महानीलान्", Mat.

NYMPH : I. Lit. : (1) अप्सरस् (f. : gen. in pl.) ; (2) विद्याधरी ; (3) सुरसुन्दरी. *Wood-n.* वनदेवता, U. ; *water-n.* जलदेवता. II. Fig. : सुन्दरी ; विलासिनी.

O

O, OH : I. In addressing : (1) हे ; (2) भो भोः, or भो भो (gen. to men), *o, courtiers* भो भो कुलचारिणः, Vi. ; (3) अयि or अये (expr. of tenderness), *o, you unbearing* अयि असहने, Ra. ; (4) रे or अरे (to inferiors or in contempt), *o, you fool* अरे मूर्ख, Mr. ; (5) हा (in sorrow), *o, my father, o, my mothers, o, my dear friend Sugriva* हा तात, हा मातरः, हा प्रियसख सुग्रीव, U. ; (6) by voc. II. Of joy and surprise : (1) अहो, *oh, how grand and beautiful is earth* अहो ! उदाररमणीया पृथिवी, Sa. ; (2) अयि or अये, *oh, you also dont know* अयि त्वमपि न वेत्सि, Mah. III. Of surprise, anger, contempt : आः, *oh, I understand, very well* आः ज्ञातं सिद्ध, Mu. IV. Of grief : हा : V. ALAS.

OAK : a tree : सिन्दूरः, Williams.

OAKEN : (1) सिन्दूर- in comp. (?) ; (2) सिन्दूरकाष्ठमयः (यी, यं) (?).

OAKUM : perh. तलपत्रं (comp. Bengali कालापाति).

OAR : (1) दण्ड: (when the sense is clear) ; (2) क्षेपणि:,-णी.

OAR (v.) : v. TO ROW. *O.ed* : by comp., *four-o.* चतुर्दण्ड (f. ण्डा).

OAT, OATS : धान्यभेद: ; *ओट: (use also for the seed).

OATEN : (1) by comp. ; (2) *ओट: (टी, टं) ; (3) *ओटमय: (यी, यं).

OATH : (1) शपथ:, *to take an o.* शपथं करोति, D. ; *to bind with an o.* शपथेन नियच्छति, N. S. ; *to administer an o.* शपथं शापयति, Mit. ; *he swore thousand of o.s* सहस्रशोऽसौ शपथानशप्यत्, B. III. 32. ; (2) दिव्य. (= special oath ; ordeal : q. v.).

OATH-BREAKING (subs.) : शपथभङ्ग: : V. PERJURY.

OAT-MEAL : *ओटचूर्णं *or* ओटचोद:.

OBDURACY : काठिन्यं : V. HARDNESS.

OBDURATE : कठिन: (ना, नं) : V. HARD, OBSTINATE.

OBDURATELY : कठिनं : V. HARDLY, OBSTINATELY.

OBEDIENCE : (1) आज्ञानुवृत्ति: and sim. comp.s ; (2) वश्यता.

OBEDIENT : (1) आज्ञाकर: (री, रं) and sim. comp.s, *your o. servant is exceedingly obliged* सोऽयमार्यस्याज्ञाकारी जनोऽत्यर्थमनुगृहीत:, D. VI. ; (2) आज्ञानुवर्तिन् (f. नी) and sim. comp.s; (3) वश्य (f. श्या) *or* वशग (f. गा), etc. (= submissive).

OBEDIENTLY : आज्ञायां तिष्ठत् (f. न्ती) : V. TO OBEY.

OBEISANCE : (1) नमस्कार: ; (2) प्रणाम: ; (3) प्रणति:.

OBELISK : perh. स्तूप: ; *सूचिस्तूप:.

OBELIZE : *सूचिरेखया चिह्नयति (चिह्न्, c. 10.).

OBELUS : *सूचिरेखा.

OBESE : मेदस्विन् (f. नी) : V. FAT.

OBESITY : मेदस्विता : V. FATNESS, CORPULENCE.

OBEY : *to o. one or one's order* आज्ञां, निदेशं, etc. पालयति, अनु-, प्रति- (पाल्, c. 10.), *or* करोति (कृ, c. 8.), *or* अनुवर्तते (वृत्, c. 1.), *or* अनुविधत्ते (धा, c. 3.), *or* वचनं शृणोति (श्रु, c. 5.), *or* आज्ञायां etc. तिष्ठति (स्था, c.

1.) ; *to o. laws etc.* विधीन् etc. अनुवर्तते v. TO FOLLW : v. also TO DISOBEY.

OBFUSCATE : विह्वलीकरोति : v. TO BEWILDER. [वैह्वल्यं.

OBFUSCATION : I. Lit. : v. TO DARKEN. II. Bewilderment : q. v. :

OBITUARY : *मृत्युनिर्देशः ; मरणोल्लेखः.

OBJECT (subs.) : I. As opposed to subject : विषयः, *of the o. and the subject* विषयविषयिणौ:, S. II. An external thing : (1) द्रव्यं, *an o. does not destroy its cause or effect* न द्रव्यं कार्यं कारणञ्च बधति, V. d. ; (2) वस्तु (n.), *for external o.s* बाह्यवस्तुषु, Ku. Ph. : *an o. of sense* इन्द्रियार्थः, V. d. ; *an o. of hearing* श्रोत्रग्रहणोऽर्थः, V. d. III. An o. of emotion *or* effort : (1) पात्रं, *I was the o. of (their) looks* अहमभूवं पात्रमालोकितानां, Ma. ; *(proper) and improper o.* पात्रमपात्रं वा, Mal. ; (2) भाजनं, *o. of love* प्रणयभाजनं ; (3) स्थानं and sim. words (=place), *excellencies are o.s of adoration* गुणाः पूजास्थानं, U. IV. 11. ; *o. of trust* विश्वासभूमिः, H. ; (4) with *become,* by circum., *becomes an o. of hatred among the people* द्वेष्यतां याति लोके, P. v. TO BECOME. IV. Aim, intention : (1) प्रयोजनं, *without some o.* निष्प्रयोजनं, Mu. ; (2) अर्थः, *this o. is to be accomplished with another o.* अर्थोऽयमर्थान्तरभाव्य एव, Ku. ; *and with this o.* एतदर्थञ्च, Vi. ; (3) अभिप्रायः (= intention), *but I understanding his o.* अहन्तु विदिताभिप्राया, K. V. In gram. : कर्मन् (n.), *without distinguishing o. and subject* अविशिष्टकर्तृकर्मभावं, An. ; *taking two o.s* द्विकर्मकः, S. k.

OBJECT (v.) : I. In gen. : expr. by verbs अभिधत्ते (धा, c. 3.) etc. (= to say) *or* मन्यते (मन्, c. 4.) etc. (= to think) and adj.s भ्रान्त (f. न्ता), असङ्गत (f. ता), अप्रामाणिक (f. की), etc. II. To expose : विवृणोति (वृ, c. 5.). [(= obstruction, obstacle) ; (4) by verb.

OBJECTION : (1) प्रतिवादः (?) ; (2) आपत्तिः (used in Bengali) ; (3) बाधा

OBJECTIONABLE : दुष्टः (ष्टा, ष्टं), असङ्गतः (ता, तं), etc.

OBJECTIVE : v. OBJECT, (v), (II).

OBJECTIVELY : expr. by. adj. विषयगत: (ता, तं) (?).

OBJECTOR : expr. by verb.

OBJURGATE : भर्त्सयति (भर्त्स्, c. 10.) : v. TO REPROVE.

OBJURGATION : भर्त्सना : v. REPROOF.

OBLATE : in geo. : *अवनत: (ता, तं).

OBLATION : (1) बलि:, *offer o.s to the* (*divine*) *mothers* मातृभ्यो बलिमुपहर, Mr. I. ; (2) नैवेद्यं (of uncooked rice, sweetmeats etc.) ; (3) हव्यं (in fire, gen. of *ghee*) ; (4) कव्यं (to the *manes*).

OBLIGATION : I. Binding moral power : (1) बन्ध: (= bond) ; (2) धर्म: (= duty). II. A contract : q. v. : संविद् (f.). III. Indebtedness : *under o.* expr. by ऋणिन् (f. नी) (= indebted), *or* उपकृत: (ता, तं) (= done good to), *or* अनुगृहीत: (ता, तं) (= favoured), *or* बद्ध (f. द्धा), *his generosity lay the whole village under o.* *ग्राम: समयस्तस्य दयालुतया बद्ध:.

OBLIGATORY : expr. with अवश्यं (= must : q. v.).

OBLIGE : I. To bind : बध्नाति (बन्ध्, c. 9.). II. To compel : q. v. *O.d* = under obligation : v. OBLIGATION (III).

OBLIGING (adj.) : दक्षिण (f. णा) : v. also KIND, GOOD-NATURED.

OBLIGINGLY : दाक्षिण्येन : v. also LIBERALLY.

OBLIGINGLY : दाक्षिण्यं : v. KINDNESS, CIVILITY.

OBLIQUE : वक्र (f. क्रा), *o. line* वक्ररेखा ; *o. insinuation* वक्रोक्ति: ; *o. speech* *कथकस्य i. e. *teller's* (in opposition to वक्तु: = *speaker's* i. e. direct) उक्ति: ; *o. case* अप्रधानकारकं.

OBLIQUELY : वक्रं : v. ASKANCE.

OBLIQUENESS, OBLIQUITY I. Lit. : वक्रता : v. CROOKEDNESS. II. Deviation : व्यति:. III. Fig., iniqnity : q. v. : वक्रता.

OBLITERATE : (1) लुम्पति, वि-, आ-, अव- (लुप्, c. 6.), *my sight is o.d* दृष्टि-

रालुप्यते मै, Me. II. 44. ; (2) मार्ष्टि, परि-, प्र-, अप- (मृज्, c. 2.) v. TO ERASE.

OBLITERATION : (1) लोपः, वि-, अव-, आ- ; (2) मार्जना.

OBLIVION : विस्मृतिः : v. FORGETFULNESS.

OBLIVIOUS : I. Causing oblivion : स्मृतिमुष् (mfn.), स्मृतिहरः (री, रं), and sim. comp.s. II. Forgetful : q. v.

OBLONG : I. Adj. : आयतः (ता, तं). II. Sub. : आयतः, Li.

OBLOQUY : परि(री)वादः : v. CENSURE, REPROACH.

OBNOXIOUS : I. Liable, subject : q. v. : -वशः (शा, शं) in comp. II. Offensive, hateful : q. v. : गर्हितः (ता, तं).

OBNOXIOUSLY : expr. by circum. with adj. *or* pres. part.

OBOLUS : *ऐबेल : क्षुद्रद्रव्यमुद्राविशेषः ; ओपलः.

OBSCENE : I. In gen. : (1) अश्लीलः (ला, लं) (= indecent : q. v.) ; (2) व्रीडाकरः (री, रं) and sim. comp.s (lit. = producing shame), Sah. ; (3) विधातः (ता, तं) (= immodest) ; (4) ग्राम्यसंयुतः (ता, तं) (in low abuse), Mit. II. Ill-omened : अमङ्गल्यः (ला, लं) and sim. comp.s.

OBSCENELY : (1) अश्लीलं (acc.) ; (2) often by comp.

OBSCENITY : I. The state : (1) अश्लीलता ; (2) व्रीडाकरता. II. Anything obscene : expr. by adj. [R. v. 18. ; (3) उपरोधः, R.

OBSCURATION : (1) आच्छादनं ; (2) आवरणं, *for o. of sight* आवरणाय दृष्टेः,

OBSCURE (v.) : I. Lit. : (1) आच्छादयति v. ECLIPSE ; (2) आवृणोति (वृ, c. 5.), *o.ing eyesight* लोचनमार्गमावृण्वत् (f. ती), K. VII. 42. v. TO COVER. Ph. : *with eyes o.d with ichor* मदान्धकारिताक्ष (f. क्षी), V. p. I. IX. 10. v. TO DARKEN. II. Fig. : expr. by adj. : v. OBSCURE, CLEAR, NOT.

OBSCURE : I. Covered over, darkened : (1) आच्छादितः (ता, तं) ; (2) आवृतः (ता, तं) ; (3) उपप्लव (f. वा) : v. also DARK. II. Retired, unknown : अप्रसिद्ध (f. द्धा) : v. also HUMBLE, MEAN. III. Not easily understood ; (1) गूढः (ढा, ढं), *o. meaning* गूढोऽर्थः, Kav. VII. 7. ; (2)

कष्टार्थ (f. र्था) (of passage etc.) ; (3) क्लिष्ट (f. ष्टा) (= difficult : q. v.). IV. Hidden : गूढ (f. ढा), नि-, *whose truths are o.* निगूढतत्त्व (f. त्त्वा), Ki.

OBSCURELY : expr. by adj.

OBSCURITY : I. Darkness : q. v. II. Hiddenness, privacy : गूढता,-त्वं, नि-. III. Unintelligibleness : कष्टार्थता. IV. Meanness : q. v. : नीचता.

OBSEQUIES : (1) अन्त्येष्टिः,-क्रिया ; (2) नैष्ठिकी विधिः, R. VIII. 25.

OBSEQUIOUS : छन्दानुवर्तिन् (f. नी) : v. also SUBMISSIVE.

OBSEQUIOUSLY : expr. with कृताञ्जलि (mfn.), अधिदैवतमिव, K., etc.

OBSEQUITY : छन्दानुवर्तित्वं,-ता : v. also SERVILITY.

OBSERVABLE : V. REMARKABLE.

OBSERVANCE : I. Attention : आदरः. II. Performance : पालनं, प्रति-, अनु-. III. Rite, usage : q. v. : कर्मन् (n.).

OBSERVANT : gen. with of : expr. by verb. : v. also ATTENTIVE, CAREFUL. [अनुशासनं (?).

OBSERVATION : I. The act. : अवेक्षणं, परि-. II. A remark : q. v. :

OBSERVATORY : दिनक्षीकरणप्रासादः (Sa. but not in the exact sense).

OBSERVE : I. To notice with care : अवेक्षते, परि- (ईक्ष्, c. 1.), *o.ing that the verb (conveys) the sense of motion* अवेक्ष्य धातोर्गमनार्थं, R. III. 4. : V. TO LOOK, CONSIDER. II. To keep, obey : q. v. : पालयति, प्रति-, अनु-, (पाल्, c. 10.). III. To remark : q. v. : अभि-दधाति or धत्ते (धा, c. 3.). IV. To humour : q. v.

OBSERVER : I. Spectator : q. v. : अवेक्षकः. II. Keeper : प्रति-पालयितृ (f. त्री), अनु-.

OBSERVING (adj.) : अप्रमत्तदृश् (mfn.) and sim. comp.s.

OBSERVINGLY : अप्रमत्तः (त्ता, त्तं) : v. CAREFULLY.

OBSIDIAN : उपलविशेषः ; *अक्षोटः.

OBSOLETE : (1) गतव्यवहारः (रा, रं) (?).; (2) लुप्तप्रयोगः (गा, गं) (of words etc.) (?) and sim. comp.s : v. also ANCIENT.

OBSOLETENESS : (1) प्रयोगलोपः (?) and sim. comp.s ; (2) by adj.

OBSTACLE : (1) अन्तरायः ; (2) व्याघातः ; (3) प्रतिबन्धः ; (4) बाधा ; (5) प्रत्यूहः ; (6) प्रतिष्टम्भः.

OBSTETRIC : प्रजनन- in comp. : v. also OBSTETRICS.

OBSTETRICIAN : प्रजननकुशलः (ला, लं), Sr. ; प्रसवकर्मनिपुण (f. णा) ; etc.

OBSTETRICS : गर्भिणीव्याकरणं, Sr. : v. MIDWIFERY.

OBSTINACY : (1) निर्बन्धः (= pertinacity) ; (2) दार्ढ्यं (= firmness) ; (3) अविनेयता (=indocility).

OBSTINATE : (1) दृढः (ढा, ढं) (=firm), *really you are very o:* सत्यमतिदृढासि, U. IV. ; (2) अविनेयः (या, यं) (= indocile) ; (3) निरवग्रहः (हा, हं) (= self-willed).

OBSTINATELY : (1) निर्बन्धेन ; (2) दृढं (= firmly).

OBSTREPEROUS : expr. with कलकलः or कोलाहलः v. NOISY.

OBSTREPEROUSLY : (1) कलकलैः ; (2) कोलाहलैः.

OBSTRUCT : (1) रुणद्धि or रुंधे, अव- (रुध्, c. 9.) (=to stop, hinder, block up), *your patience like coast o.s the Jadáva-oceans* यादवाम्भोनिधीन् रुंधे वेलेव भवतः क्षमा, Si. ; (2) बाधते, प्र-, (बाध्, c. 1.) (= to impede, trouble), *you always o. us* सदैवास्मान् प्रबाधसे, Mah. III. 372. 8.

OBSTRUCTION : बाधा : v. OBSTACLE, HINDRANCE.

OBSTRUCTIVE : (1) बाधक (f. धिका) ; (2) बाधाकरः (री, रं) ; (3) संरोधिन् (f. नी), अव-, प्रति- ; (4) प्रतिबन्धक (f. न्धिका).

OBTAIN (v. t.) : समासादयति (c. of सद्) : v. TO GET, GAIN.

OBTAIN (v. i.) : expr. with प्रबलः (ला, लं) or प्रचलितः (ता, तं) (= current).

OBTESTATION : अभ्यर्थना : v. ENTREATY, SUPPLICATION.

OBTRUDE : हठेन or हठात् प्रविशति (विश् c. 6.) (?).

OBTRUSIVE : expr. by circum. ; धृष्ट (f. ष्टा) (= bold).

OBTRUSIVELY : (1) सावार्थं (?) ; (2) हठेन (= forcibly).

OBTUSE : I. In geo. : *o. angle* *विषमकोणः ; अधिककोणः, K. d. II. Dull, stupid : q. v. : जडः (डा, डं).

OBTUSELY : दुर्वृत्तया : v. STUPIDLY.

OBTUSENESS : जाड्यं : v. DULLNESS, STUPIDITY.

OBVERSE (subs.) : of a coin : मुखं.

OBVIATE : दूरीकरोति : v. TO PREVENT.

OBVIOUS : स्पष्ट (f. ष्टा) : v. MANIFEST.

OBVIOUSLY : स्पष्टं : v. EVIDENTLY, PLAINLY.

OCCASION (v.) : जनयति : v. TO CAUSE.

OCCASION (subs.) : I. Opportunity : q. v. : अवसरः. II Incidental cause : expr. with निमित्तं. III. Need : प्रयोजनं. IV. Incident, occurreence : घटना.

OCCASIONAL : expr. by adv.

OCCASIONALLY : (1) अन्तरान्तरा ; (2) समये समये (= at times).

OCCIDENTAL : प्रतीच्य (f. च्या) : v. WESTERN.

OCCIPETAL : *o. bone.* *शिरःपृष्ठास्थि (n.).

OCCULT : गूढः (ढा, ढं), नि- : v. SECRET.

OCCUPANCY : भोगः : v. POSSESSION (I).

OCCUPANT : (1) भोगकारिन् (f. णी) ; (2) भोक्तृ (f. क्त्री), परि-.

OCCUPATION : I. The act : अधिष्ठानं. II. POSSESSION : q. v. : भोगः. III. Employment, calling : वृत्तिः : v. LIVELIHOOD. IV. Business : q. v. : व्यापारः.

OCCUPIER : अधिष्ठातृ (f. त्री) (?) : v. also OCCUPANT.

OCCUPY : I. To hold, cover : अधितिष्ठति (स्था, c. 1.) (?). II. To possess : q. v. : भुंक्ते (भुज्, c. 7.). III. To employ : नि-योजयति *or* युंक्ते (युज्, c. 10. and 7.), *to o. one self* व्याप्रियते (पृ, c. 6.) *or* with व्यापृतः (ता, तं).

OCCUR : I. To be found here and there : expr. with अस्ति, वर्तते (वृत्,

c. 1.). II. To come into the mind : मनसि उदेति (इ, c. 2.), *doubts o.ing to her* मनसि विकल्पानुद्यतः, N. XIII. 54. III. To happen : q. v. : वर्तते. [चित् सम्भवति. II. Event : q. v. : घटना.

Occurrence : I. Occasional presentation : by verb : *of rare o.* कदा-

Ocean (subs.) : (1) समुद्रः ; (2) सागरः ; (3) अर्णवः ; (4) अम्भोनिधिः, पयोधिः and sim. comp. ; (5) रत्नाकरः ; (6) वारां राशिः and sim. comp.s (poet.).

Ocean, Oceanic (adj.) : (1) by comp. ; (2) सामुद्र (f. द्री).

Ochre : (1) रक्तोपलं, Wilson ; (2) सुवर्णगैरिकं.

Octagon : (1) अष्टकोणः ; (2) अष्टभुजः ; (3) अष्टास्रः, Li.

Octagonal : अष्टभुजः (जा, जं) : v. octangular.

Octahedron : *अष्टास्रः (comp. द्वादशास्रः, A. b.).

Octangulaz : (1) अष्टकोणः (णा, णं) ; (2) अष्टास्रः (स्रा, स्रं).

Octave : अष्टमी, Williams.

Octavo : *अष्टक- in comp. ; अष्टभक्ति (mfn.).

Octennial : अष्टवार्षिकः (की, कं) (in both senses).

Octennially : अष्टमेऽष्टमे वर्षे and sim. comp.s : v. every.

October : उत्तराश्विनपूर्वकार्तिकसंवादीयुरपीयवर्षस्य दशमो मासः.

Octogenarian : (1) अशीतिवर्षस्य वर्षाणि, Ap. ; (2) अशीतिवर्षवयस्कः (का, कं) and sim. comp.s. अशीतिवर्ष (f. र्षा), P. ; (3) अशीतिकः (का, कं), Ka.

Octosyllabic : अष्टाक्षर (f. रा) ; अष्टस्वरः (रा, रं).

Octroi : शुल्कं (= custom).

Ocular : (1) प्रत्यक्ष- in comp. ; (2) चाक्षुषः (षी, षं).

Ocularly : (1) by ins. चक्षुषा etc. v. eye ; (2) प्रत्यक्षतः.

Oculist : नेत्ररोगचिकित्सकः and sim. comp.

Odd : I. Not even : विषमः (मा, मं). II. Remaining over and above round numbers : कतिपयः (या, यं). III. Strange, peculiar queer : अपरूपः (पा, पं).

Oddity : anything odd : expr. by adj. : अपरूपः (पा, पं).

ODLY : *o. shaped* अपरूप: (पा, पं) : v. ODD. [अपरूपता.

ODDNESS : I. Of numbers : वैषम्यं (?). II. Singularity, strangeness :

ODDS : I. Excess : आधिक्यं. II. In equality : वैषम्यं. III. Advantage, superiority : q. v. Ph. : (a) *at o.* : i. e. in dispute : expr. with वैषम्यं *or* अनैक्यं ; (b) *o. and ends* यत्तद्‌ (n.) etc.

ODE : (1) गीतं (= song) ; (2) कविता (= poetry).

ODEOUS : (1) गर्हित: (ता, तं) ; (2) कुत्सित: (ता, तं) ; (3) घृणित: (ता, तं).

ODIOUSLY : (1) गर्हितं ; (2) घृणितं ; (3) कुत्सितं.

ODIOUSNESS : (1) गर्हितता ; (2) कुत्सितता ; (3) गर्ह्यता.

ODIUM : I. Hatred : घृणा. II. Fault : दोष:.

ODONTOLOGY : दन्तव्याकरणं शारीरं (comp. धमनीव्याकरणं शारीरं, Sr.).

ODORIFEROUS : (1) गन्धवत्‌ (f. ती) v. FRAGRANT ; (2) गन्धवह: (हा, हं) (= bearing scent, as *o. gales*).

ODORIFEROUSNESS : गन्धवत्ता : v. FRAGRANCE.

ODOROUS : सुरभि (mfn.) : v. FRAGRANT. [DISFAVOUR.

ODOUR : गन्ध: : v. SMELL. Ph. : *to be in bad o.* अवग्रहगत: (ता, तं) : v.

OF : I. Denoting relation : expr. by gen. *or* tat. comp., *daughter of the king of Kási* काशिराजपुत्री, V. ; *speed of a chariot* रथस्य वेग:, Sa. ; *conquest of Tripura* त्रिपुरविजय:, Me. *N. B.* (*a*) do not use gen. when one subs. is in *apposition* with another : *all of us* सर्वे वयं, K. ; *entered the city of Oude* पुरमविशदयोध्यां, R. ; *the island of Ceylon* सिंहलद्वीप:, Kar. ; *in the m. of Falguna or Chaitra* फाल्गुने चैत्रे वा मासि, K. b. ; (*b*) expr. by an adj. *or* bah. when it introduces an attributive clause, *a man of wealth* धनी ; *of great strength* महाबल: (ला, लं) ; *of many kinds* नानाविध: (धा, धं) ; (*c*) expr. by a deriv. when it indicates a man's abode : *a man of Oude* आयोध्यिक:, U. ; *no body of this place* न कश्चिदिहत्य:, D. : v. INHABITANT. ; (*d*) part. in उक (except कामुक) take an acc., *killer of demons* दैत्यान्‌ घातुक:, S. k. II. About,

concerning : q. v. : expr. by gen., *what would one say of the other* किं भणत्वेक एकस्य, Sa. ; *do you remember of your master* कच्चिद्भर्तुः स्मरसि, Me. III. Made of : q. v. : (1) by tat. comp., *a house of crystal* यत्र स्फटिकहर्म्यं, Ki. ; (2) -मयः (यी, यं), *a vessel of clay* मृन्मयं पात्रं, R., ; (3) by deriv., *surely my heart is of iron* नूनं हृदयं ममायसं, Ram. IV. In partitive sense : (1) by gen., *by one of which* येषामेकतमेन, P. ; (2) by loc., *of the kingdoms you have seen* भवद्दृष्टेषु राष्ट्रेषु, D. ; (3) gen. expr. by comp. when *of* follows a superlative, *best of men* पुरुषोत्तमः (मा, मं), A. r. ; *greatest of all* सर्वमहत् (f. ती), S. k. Ph. : *one of the wives* (= one wife) एका भार्या, J. ; *many of these* बह्वीमानि, Mah. V. To denote cause : expr. by ins., *of sorrow* शोकेन, A. r. : v. FROM. VI. To denote descent : expr. by deriv. or by comp., *of the lunar race* सोमवंशीयः (या, यं), Mah. ; *prince of high blood* कुलजः कुमारः, N. Ph. : *of late* अधुना ; *of old* पुरा.

OFF : I. Interj. : अपेहि : v. AWAY, BEGONE. II. Adj. : दूरवर्तिन् (f. नी) and sim. comp.s. III. Adv. : दूरे *or* दूरतः : v. FAR. IV. With verbs *or* adverbs : v. THE SEVERAL VERBS etc. V. Prep. : expr. by circum., *to be o. the bed* शय्यां मुचति. Ph. : (a) *o. and on* सक्तासक्तं (??) ; (b) *o.-hand* विना समाधानेन (?).

OFFAL : उच्छिष्टं : v. REFUSE.

OFFENCE (subs.) : I. Crime, fault : q. v. : अपराधः, *punishing according to the nature of the o.* यथापराधदण्ड (f. ण्डा), R., I. 6. ; *shall not forgive any one for a second o.* द्वितीयमपराधं न कस्यचित् क्षमेत, V. s. ; *it is not master's o.* नास्ति प्रभवतोऽपराधः, V. II. II. Displeasure, resentment : q. v. : विरागः.

OFFEND : To sin, transgress : q. v. : (1) अपराध्यति (राध्, c. 4.), *I have o.ed in this (matter)* अहमेवात्रापराद्धा, V. II. ; (2) अपराधं करोति, M. n. II. To pain : q. v. ; पीडयति (पीड्, c. 10.). III. To displease,

affront : (1) अपराध्यति, *you have o.ed Jamadagnya* अपराद्धं त्वया जामदग्न्यस्य, Vi. 14. : (2) expr. with विरक्त (f. क्ता) (= displeased) *or* कुपितः (ता, तं) (= enraged), *and (my) master is o.ed* सैव्यो जनश्च कुपितः, V. II. IV. Cause to stumble : स्खलयति (c. of स्खल्).

OFFENDER : अपराधिन् (f. नी) : v. also GUILTY.

OFFENSIVE : I. Displeasing, disagreeable : दुष्ट (f. ष्टा), *o. words* दुष्टवाक्यं ; *o. smell* दुष्टगन्धः. II. Injurious : पीडाकरः (री, रं) and sim. comp.s. III. Assailant : आक्रामक- in comp. (?). Ph. : *league o. and defensive* सङ्गतः *or* काञ्चनः सन्धिः, Ka. IX. 8. ; *to act on the o.* पराभियोगं करोति (??).

OFFENSIVELY : (1) सापराधं ; (2) सदोषं ; (3) दुष्टं.

OFFENSIVENESS : (1) दुष्टता ; (2) पीडकता (= injuriousness).

OFFER (v. i.): I. To present as a sacrifice : (1) उपहारं करोति *or* ददाति, *if you o. your own son to the Goddess* यदि त्वमात्मनः पुत्रं भगवत्या उपहारीकरोषि, H. III. ; (2) उपढौकते (ढौक्, c. 1.) (not religiously), *o.ed his body to Garuda* गरुडाय स्वदेहमुपढौकितवान्, Vet. XIII. ; (3) उपनयति (नी, c. 1.) ; *o.ed his body to the lion* हरये स्वदेहमुपानयत्, R. II. 59. II. To the mind : उदेति (इ, c. 2.) : v. TO OCCUR, ARISE. III. To propose : q. v. : उपन्यस्यति (अस्, c. 4.) (?). IV. To bid : दित्सति (desi. दा). V. To make use of : करोति, *o. voilence* बलात्कारं करोति ; *o. prayers* स्तवं करोति. Ph. : *to o. hand (in friendship)* बाहुं प्रसारयति, Ram.

OFFER (v. i.) : I. To arise, arrive : q. v. : उपगमति (गम्, c. 1.). II. To volunteer, promise : q. v. III. To attempt : q. v.

OFFER (subs.) : प्रस्तावः (?), *to reject an o.* प्रस्तावं प्रत्याख्याति (?). Ph. : *to make an o. of* दित्सति.

OFFERING (subs.) : उपहारः, *take this o.* गृह्यतामुपहारः, H. III. : v. OBLATION, SACRIFICE.

OFFERTORY : उपहारस्तोत्रं (??).

OFFICE : I. Duty, work : q. v. : कर्मन् (n.). II. An employment : q.

v. : (1) कर्मन् (n.) ; (2) अधिकारः, *discharged from an o.* च्युताधिकारः (रा, रं), Mn. ; (3) पदं (= position) ; (4) कार्यं. III. Place where business is transacted : no equiv : कर्मगृहं, कर्मकुलं, and sim. comp.s may be used. IV. Formulary : पद्धतिः. V. Of a house : बहिःशाला. [ee), *civil o.* *पौराधिकृतः ; (3) नायकः (= leader).

OFFICER : (1) कर्मचारिन् (m.) (used in Bengali); (2) अधिकृतः (= employ-

OFFICIAL (subs.) : राजपुरुषः : v. also OFFICER. [*o. duties* अधिकृतकर्माणि.

OFFICIAL (adj.) : by comp., *o. life* *अधिकृतजीवितं ; *o. dress* अधिकृतवेषः ;

OFFICIALNESS : in bad sense : अधिकृतरागः and sim. comp.s.

OFFICIALLY : *अधिकृतनियमानुसारेण and sim. comp.s.

OFFICIATE : कर्म करोति, *o.ing magistrate* *कर्मकरदण्डनायकः.

OFFICIOUS : I. Meddlesome : अनधिकारचर्चाशीलः (ला, लं) and sim. comp.s. II. Kind : दक्षिण (f. णा).

OFFICIOUSLY : अनधिकारचर्चां कृत्वा and sim. comp.s.

OFFICIOUSNESS : (1) अनधिकारचर्चा ; (2) प्रागल्भ्यं (= boldness).

OFFING : perh. अपारसमुद्रः. Ph. : *in the o.* विदूरे गभीरे जले (?).

OFFSCOURING : उच्छिष्टं : v. REFUSE.

OFFSET : I. Lit. : प्ररोहः : v. SHOOT. II. Fig. : v. SET-OFF.

OFFSPRING : (1) सन्तानः, *desirous of o.* सन्तानकामः (मा, मं), R. ; (2) सन्ततिः, *for o. of pure lineage* सन्ततिः शुद्धवंश्या हि, R. I. 69. ; (3) प्रजा (f.), *quieting the people like his own o.* प्रजाः प्रजाः स्वा इव सान्त्वयिता, Sa. v. 3. ; (4) प्रसूतिः, *destitute of o.* प्रसूतिविकलः (ला, लं), Sa. VI.

OFT, OFTEN : (1) बहुशः ; (2) अनेकशः ; (3) असकृत् ; (4) अभीक्ष्णं v. FREQUENTLY. Ph. : (1) *how o.* कतिशः ; (2) *as o. as...so o.* यावती वारान्...तावती वारान्. [...तिर्यक् विलोकयति : v. TO GLANCE.

OGLE : I. Subs. : साचिविलोकितं : v. GLANCE. II. Verb. : साचि *or*

OGRE : राक्षसः (f. सी).

OH : आः : v. O.

Oil (subs.) : तैलं, *sesamum-o.* तिलतैलं, Bha. ; *cooked in o.* तैलपक्व (f. क्वा), Bha. ; *o.-seeds* तिलादिवस्तूनि, Bha., *or* -द्रव्याणि, *or* perh. तैलबीजानि (comp. अलसीबीजानां तैलं, Bha.).

Oil (v.) : तैलेन अनक्ति (अञ्ज्, c. 7.), लेपयति (c. of लिप्), etc. : V. TO BE SMEAR.

Oil-cake : (1) तैलकिट्टं ; (2) पिण्याकः.

Oil-cloth : *तैलरञ्जितवस्त्रं, -आस्तरणं, etc.

Oil-colour : *तैलरञ्जितरङ्गः and sim. comp.s.

Oil-man : (1) तैलिकः ; (2) तैलिन् (m.) ; (3) तैलकारः.

Oil-mill, Oil-press : तैलयन्त्रं.

Oil-painting : *तैलरञ्जितरङ्गेण चित्रितं and sim. expr.s.

Oily : I. Lit. : (1) by comp. ; (2) तैलमयः (यी, यं) (= consisting of oil). II. Resembling oil : मसृण (f. णा). II. Supple, compliant : छन्दानुवर्तिन् (f. नी).

Ointment : अञ्जनं, अभि- : V. UNGUENT.

Old : I. Aged : (1) वृद्धः (द्धा, द्धं), *an o. man's saying* वृद्धस्य वचनं, H. ; *the o. woman* सा वृद्धा, D. ; *I am now o.* इदानीमहं वृद्धः, H. ; *an o. ox* वृद्धोक्षः, Ku. ; (2) स्थविरः (रा, रं) ; *like an o. man* स्थविर इव, Mah. ; *the king is o.* स्थविरः स राजा, D. ; *an o. maid servant* स्थविरदासी, Ana. ; (3) प्रवयस् (mfn.) V. AGE. ; (4) जरत् (f. ती) (= decayed), *o. and infirm figure* जरती तनुः, Ki. xi. 7. II. To expr. age : by comp. with -वर्ष (f. र्षा), -वत्सर (f. रा), etc., *thirteen years o.* त्रयोदशवर्ष (f. र्षा), D. VIII. : V. AGE, OF. Ph. : *and how o. is (he)* कियता वयः, K. III. Not new : (1) पुराणः (णा, णं), *our o. dear friend* पुराणप्रियसुहृदस्माकं, Ana. ; *o. wine* पुराणमद्यं, Bha. ; (2) जीर्णः (र्णा, र्णं) (= o. and rotten), *o. temple* जीर्णदेवायतनं, Au. ; (3) चिरन्तनः (नी, नं) (of long standing), *o. butter* चिरन्तनं नवनीतं, Bha. Ph. : *o. friend* चिरमित्रं, H. ; *o. servant* चिरसेवकः, H. IV. Ancient : q. v. : पुराणः (णा, णं), *o. sages* मुनयः पुराणाः, Vi.

OLD, OF : (1) पुरा ; (2) पूर्वकाले : V. FORMERLY.

OLD AGE : (1) वार्द्धक्यं ; (2) स्थाविरं ; (3) वार्धकं, R. I. 8. ; (4) परिणामः (= advanced age), R. VIII. 11. ; (5) जरा (= infirm old age), D. I.

OLDEN : (1) पुराण (f. णा), *of o. custom* पुराणाचारस्य, Vi. III. 38. ; (2) पुरातनः (नी, नं), *o. necklace* पुरातनी माला, Ku. : V. ANCIENT. Ph. : *in o. times* पुराकाले.

OLD-FASHIONED : (1) प्राचीनः (ना, नं) V. ANCIENT ; (2) by circum.

OLDNESS : I. Antiquity : (1) पुराणत्वं,-ता ; (2) पुरातनत्वं,-ता. II. Old-age : (1) वृद्धत्वं ; (2) स्थविरता.

OLEAGINOUS : (1) तैल- in comp. ; (2) स्निग्ध (f. ग्धा) (= unctuous).

OLEANDER : a plant : करवीरः.

OLFACTORY : गन्धग्राहिन् (f. णी) (?. comp. वायुवहा शिरा).

OLIBANUM : (1) कुन्दुः ; (2) कुन्दुरः (रुः),-कः.

OLIGARCH : *मुख्यः.

OLIGARCHIC,-AL : expr. with subs. *or* by circum. [नायकशासनं.

OLIGARCHY : *मुख्यतन्त्रं ; मुख्यानां शासनं. Ph. : *o. of bishops* *कतिपयधर्म-

OLIO : सङ्करः ; V. also MEDLEY.

OLIVE : I. The tree : जितः,-वृक्षः (?). II. The fruit : जितं,-फलं (?).

OLYMPIAN, OLYMPIC : *औलुम्प (f. म्पी).

OMELET : *पक्वसारः ; पक्वसाध्यखाद्यविशेषः.

OMEN (subs.) : (1) निमित्तं, *good and bad o.s* शुभाशुभानि निमित्तानि, V. m. ; (2) शकुनं,-नः (properly from birds), सर्वशाकुनसंग्रहः, V. m. 86. 4. ; (3) by adj. (when the meaning is clear), *good o.* शुभं, इष्टं, भद्रं etc. : V. also PORTENT. [CIOUS, INAUSPICIOUS.

OMEN (V.) : कथयति : V. TO BETOKEN. *Well-o.ed, ill-o.ed* : V. AUSPI-

OMINOUS : अनिष्टशंसिन् (f. नी) and sim. comp.s. : V. INAUSPICIOUS.

OMINOUSLY : expr. by adj. *or* circum. [LECT.

OMISSION : वर्जनं (?) ; (2) अतिक्रमः (?) ; (3) उत्क्षेपः (?) : V. TO OMIT, NEG-

Omit : (1) परित्यजति (त्यज्, c. 1.) (= to leave out) ; (2) अतिक्रामति (क्रम्, c. 1.) (= to pass by) ; (3) उत्क्षिपति (क्षिप्, c. 6.) (= to throw out).

Omnibus : गोष्ठीयानं, Mr. vi.

Omnipotence : (1) सर्वशक्तित्वं ; (2) सर्वशक्तिमत्त्वं.

Omnipotent : (1) सर्वशक्ति (mfn.) ; (2) सर्वशक्तिमत् (f. ती) ; (3) सर्वशक्तिसमन्वितः (ता, तं) ; (4) सर्वसमर्थः (र्था, र्थं) ; (5) समग्रशक्ति (mfn.) ; etc.

Omnipresence : (1) सर्वगतत्वं, S. ; (2) सर्वत्र विद्यमानता.

Omnipresent : (1) सर्वत्र विद्यमानः (ना, नं) ; (2) सर्वगतः (ता, तं) ; (3) सर्वव्यापिन् (f. नी) (= all-pervading).

Omniscience : (1) सर्वज्ञता,-त्वं ; (2) सर्ववेदित्वं (rare).

Omniscient : (1) सर्वज्ञः (ज्ञा, ज्ञं) ; (2) सर्वविद् (mfn.) ; (3) सर्ववेदिन् (f. नी) ; and sim. comp.s.

Omnivagant : (2) सर्वगः (गा, गं) ; सर्वगः (गा, गं) ; (3) सर्वतोगामिन् (f. नी).

Omnivorous : सर्वभक्षः (क्षा, क्षं) and sim. comp.s.

On (prep.) : I. In contact with : (1) by loc., *lying on a grass bed* संविष्टः कुशशयने, R. ; *putting on his head* शिरस्यारोप्य, Vi. ; *to fall on the ground* भूमौ पतति, Mr. ; (2) उपरि (= over : q. v.) (with gen.), *to throw on Bairodhaka* वैरोधकस्योपरि निपातनाय, Mu. *N. B.* The ins. must be used after verbs of motion : *to go on horse* अश्वेन गच्छति, S. *carrying on his shoulders* स्कन्धेनोद्वा, D. ; *take me to (our) house on a fresh cloud* नय मां नवेन वसतिं पयोमुचा, V. II. = at, near : (1) by loc., *a cow-station on the Ganges* गङ्गायां घोषः, Kav. ; *on the North* उत्तरस्यां दिशि, Ku. ; (2) by affix तस्, *on the right* दक्षिणतः ; *on the left* वामतः ; *on the rear* पृष्ठतः ; *on both sides* उभयतः. III. At the time of : by loc., *on the first of Ashádha* आषाढस्य प्रथमदिवसे, Me. ; *on the following day* परस्मिन्नहनि (or commonly परेद्युः). IV. = after : q. v. : by loc. abs., *on her departure* गतायां तस्यां, K. V. De-

noting logical basis *or* connexion : expr. by ins., *on one condition* एकेनाभिसन्धिना, Sa. ; *on oath* शपथेन (?). VI. Concerning : q. v. : expr. by comp., *a treatise on spheres* गोलप्रबन्धः, Go. VII To denote various relations : v. THE SEVERAL VERBS AFTER WHICH IT IS USED. Miscell. : *on high* उच्चैः ; *on a sudden* सपदि ; *on the wing* : v. TO FLY ; *on the alert* सावधानः (ना, नं) ; *on hand* हस्तगत. (ता, तं) ; *the gods were on (the side of) Arjuna* देवा अर्जुनतोऽभवन्, S. k.

ON (adv.) : I. After verbs : gen. not expr. II. Attached to the body : धृत. Ph. : *and so on* इत्यादि (mfn.).

ONCE : I. One time : (1) सकृत्, *even o.* सकृदपि, K. ; (2) एकवारं. *O. and again* : (1) असकृत् ; (2) वारंवारं ; (3) मुहुः. II. At one time : कदाचित्. III. Formerly : q. v. : पुरा.

ONCE, AT : I. At the same time : (1) युगपत् ; (2) समकालं ; (3) एकावसरं ; (4) समं, Ki. Ph. : *at o. perspicuous and deep* प्रसन्नगम्भीरः (रा, रं), Ki. ; *at o. terrific and pleasant* भीमकान्तः (न्ता, न्तं), R. II. Immediately : q. v. : (1) सद्यः ; (2) तत्क्षणात्.

ON DIT : (1) किल (enclitic) ; (2)...... इति श्रूयते etc.

ONE : I. In gen. sense : (1) एकः (का, कं), *not o. of you* भवत्सु नैकं, N. XIV. 44. ; *in o. hollow* एकस्मिन् कोटरे, K. ; *one horse-carriage* एकाश्वयानं and sim. comp.s. (?) ; (2) एकैकः (का, कं) (distributive), *takes one Dinar every day* प्रतिदिनमेकैकं दीनारं गृह्णाति, P. ; *gave o. code to each* एकैकां संहितामेकैकस्मै ददौ, B. p. *One of two* : एकतरः (रा, रं). *One of many* : एकतमः (मा, मं), *even by o. of which* येषामेकतमेनापि, P. v. 3. *One by one* : एकैकशः, A. r. *O. day* : एकदा, K. *At o. time* एकस्मिन् समये, L. II. In contrast to *other or another* : एकः (का, कं), *the o. brought the kings under subjection, the other......* एको नृपतीन् वशमनयत् । अपरः...., R. VIII. 19. ; *one is grinding paints, another stringing flowers* एका वर्णकं पिनष्टि । अपरा सुमनसो गुम्फति ; *their clans*

are fourteen ; one is derived from the mind of Brahma, another from the Vedas, another from the fire··· तासां चतुर्दश कुलानि । एकं कमलयोनेर्मनसः समुत्पन्नम्, अन्यद्वेदेभ्यः संभूतम्, अन्यदग्नेरुद्भूतं..., K. ; *what will o. say of the other* किं भिणति एक एकस्य, Sa. ; *on the o. hand,*··· *on the other* एकत्र... एकत्र (better अन्यत्र *or* अपरत्र), K.; *on the o. hand,* ...*on the other* एकतः... अन्यतः, Vi. Ph. : *at one time*···*at another time* कदाचित्... कदाचित्, R. III. Denoting identity : expr. by तद्, *but not the o.* न पुनः सः, Mr. ; *I am the o.* सोऽहमस्मि, D. : v. SAME. Ph. : *all the ethical systems are at one that innocence is a cardinal virtue* धर्मशास्त्राणामहिंसा परमो धर्म इत्येकमत्यं, H. ; *the great-minded are one in mind, in word, in action* मनस्येकं वचस्येकं कर्मण्येकं महात्मनां, H. I. 100. IV. In connexion with rel. pro. : expr. by तद्, *I do not see o. whom she has not embraced* न हि तं पश्यामि योऽनया नोपगूढः, K. V. Equiv. to some o., any o. : कश्चित् : v. ANY, SOME. VI. In an indefinite sense, = men जनः *or* लोकः, *one would say* जनो *or* लोको वदिष्यति. Ph. : (a) *little ones* शिशवः v. CHILD ; (b) *one-eyed* एकाक्ष (f. क्षी) *or* gen. काण (f. णा).

ONE ANOTHER, ONE...THE OTHER : (1) अन्योन्यं, *why do you eat o. a.'s flesh* कस्माद्यूयमन्योन्यं मांसं भक्षयथ, Kar. ; *placing o. a.'s attributes on o. a.* अन्योन्याश्रितान्योन्यधर्माध्यास, S. ; (2) इतरेतरं, *feeding o. a.* इतरेतरं भोजयतः, S. k. ; *without distinguishing one from the other* इतरेतराविवेकेन, S. ; (3) परस्परं, *all spoke to o. a.* ऊचुः सर्वे परस्परं, A. r. ; *one with the other* परस्परेण, R. VII. 14.

ONENESS : एकता, S. p. b. : v. UNITY.

ONEROUS : (1) गुरु (f. र्वी) (= heavy) ; (2) दुर्भरः (रा, रं) (= oppressive).

ONESIDED : असमः (मा, मं) (= unequal) : v. PARTIAL.

ONESIDEDNESS : असमता (= inequality) : v. PARTIALITY.

ONION : (1) पलाण्डुः ; (2) सुकन्दः.

Only (adj.) : (1) एक एव (एकैव, एकमेव), *I was the o. daughter born of them* तयोरहमिकैवात्मजा समुत्पन्ना, K. ; (2) एक- in comp., (*my*) *old infirm mother who has an o. son in me* मदेकपुत्रा जननी जरातुरा, N. ; (3) by adv. : q. v.

Only (adv.) : (1) केवलं, (best equiv.), *killing me is not o. killing an animal* न केवलं प्राणिवधो वधो मम, N. ; (*but*) *o.* (*he*) *does not bear transgression* केवलं न सहते विलङ्घनं, Ki. ; (2) by -मात्र in comp., *black o. in color* वर्णमात्रेण कृष्णः, Me. ; (3) with एव giving emphasis, *there is o. one means* एक एवोपायोऽस्ति, K. s.

Onomatopœia : अव्यक्तानुकरणं, S. k.

Onset : अवस्कन्दः : v. attack.

Onslaught : अभिघातः : v. also invective.

Ontology : *सत्त्वविज्ञानं ; सत्त्वविचारः ; and sim. comp.s.

Onward (adj.) : (1) अग्रेसरः (री, रं) ; (2) वर्धिष्णु (mfn.) (= increasing).

Onward,-s (adv.) : (1) अग्रे ; (2) अग्रतः ; (3) पुरतः.

Onyx : गोमेदभेदः ; पीतरत्नं (?), Bha.

Ooze (v. i.) : (1) स्रवति, परि-, (स्रु, c. 1.), *and the secret will o. out* रहस्यञ्च स्रवति, D. II. ; (2) क्षरति (क्षर्, c. 1.) ; (3) रीयते (री, c. 4.) (rare).

Ooze (subs.) : क्षरितं : v. also flow.

Oozy (adj.) : सरसः (सा, सं) : v. moist, wet.

Opacity : कलुषता *or* कालुष्यं : v. transparency.

Opal : perh. पुलकः *or* विमलकः, V. m. 80. 4.

Opaque : कलुषः (षा, षं), V. m. 82. 4. : v. transparent.

Ope (v.) : v. open (v).

Open (v. t.) : I. To unclose : (1) वि-वृणोति, अपा-, (वृ, c. 5.), *o. the back door* अपावृणु पक्षद्वारकं, Mr. ; *to o. the mouth* आस्यं विवृणोति, V. p. ; (2) उद्घाटयति (c. of घट्), (from some fastening etc.), *o. the door* उद्घाटय द्वारं, Mr. ; (3) उन्मोचयति (मुच्, c. 10.) (= to free, as from a cover),

o.ed and read it तदुन्मुच्य पपाठ, K. ; (4) उन्मीलयति (c. of मील्) (of the eyes) ; (5) व्याददाति, -ददाति (दा, c. 3.) (to open wide, as the mouth) ; (6) प्रसारयति (c. of सृ) (= to stretch, put forth, as the hands). II. To disclose, reveal : q. v. : विवृणोति. III. To explain, expound : q. v. : विवृणोति. IV. Of roads etc. : (1) करोति v. TO MAKE ; (2) शोधयति (c. of शुध्) (= to clear), कुर्वन्तः शोधयन्तश्च पन्थानं गहने वने, Ram. V. To begin : q. v. : प्रसौति (सू, c. 2.). VI. To lance : विध्यति (व्यध्, c. 4.), Sr. VII. Of the bowels : रेचयति (रिच्, c. 10.).

OPEN (v. i.) : I. To unclose : (1) विवृतः (ता, तं) भवति ; (2) by pass. II. To appear : q. v. : आविर्भवति. III. Of flowers etc. : उन्मीलति (मील्, c. 1.). IV. To begin : q. v. : आरभते (रभ्, c. 1.).

OPEN UP : (1) विवृणोति ; (2) प्रकटीकरोति.

OPEN (adj.) : I. Unclosed : (1) विवृतः, अनावृतः, *or* अपावृतः (ता, तं) ; (2) उद्घाटितः (ता, तं) ; (3) उन्मीलितः (ता, तं) ; (4) व्यात्त (f. त्ता) ; (5) उन्मुक्त (f. क्ता) ; (6) प्रसारितः (ता, तं), *with o. arms* प्रसारितभुजाभ्यां *or* -भुजैः (for many) : for dif. v. TO OPEN. II. Frank, artless : q. v. : विवृतः (ता, तं), *to lay o.* विवृणोति, Ki. XIV. 12. III. Public, exposed : प्रकाशः (शा, शं), *what I have come out into the o. (field)* कथं प्रकाशं निर्गतोऽस्मि, Sa. III. ; *made woods o.* विपिनानि प्रकाशानि चकार, R. IV. 31. : v. also CLEAR. IV. Fig., accessible : *the post is o. to all* *सर्वेषु मुक्तं पदं *or* सर्वैरासाद्यं कर्म. V. Not settled : न निर्णीतः (ता, तं) etc. : V. TO DECIDE.

OPEN-EYED : विवृताक्ष (f. क्षी) and sim. comp.s.

OPEN-HANDED : (1) मुक्तहस्तः (स्ता, स्तं) ; (2) मुक्तकरः (रा, रं), K. S. 120. 12.

OPEN-HEARTED : विवृतहृदयः (या, यं) and sim. comp.s : v. also FRANK, SINCERE.

OPENING (adj.) : ph. *o. medicine* रेचकं.

OPENING (subs.) : I. The act. : (1) उद्घाटनं ; (2) उन्मीलनं ; etc. : V. TO

OPEN. II. An aperture : q. v. : छिद्रं. III. Beginning : q. v. : आरम्भः, सम्-, o. of a book ग्रन्थारम्भः, Kav. IV. Appearance : q. v. : आविर्भावः.

OPENLY : (1) प्रकाशं ; (2) प्रकटं ; (3) स्फुटं.

OPENNESS : (1) विवृतिः ; (2) प्रकाशता ; etc. : v. OPEN.

OPERA : सङ्गीतविशेषः ; *कार्मेयं : v. also MUSIC.

OPERATE : I. To act, influence : q. v. II. In surgery : (1) शस्त्रं अवचारयति (c. of चर्), Sr. ; (2) कर्म करोति (when the sense is clear), मूढगर्भोदरार्शोऽश्मरीभगन्दरमुखरोगेषु भुक्तवतः कर्म कुर्वीत, Sr. III. In medicine : expr. with गुणः : v. EFFICACIOUS.

OPERATION : I. Action, exertion : व्यापारः. II. Military or naval : कर्मन् (n.). III. Mathematical : कर्मन् (n.). IV. Surgical · (1) कर्मन् (n.) or precisely शस्त्रकर्म ; (2) शस्त्रावचारः. V. Effect : q. v.

OPERATIVE (adj.) : कर्मनिपुण (f. णा) : v. also EFFICACIOUS.

OPERATIVE (subs.) : कर्मकरः : v. LABOURER.

OPERATOR : in surgery : a skilful o. शस्त्रावचारकुशलः (ला, लं) and sim. [comp.s.

OPEROSE : श्रमसाध्य (f. ध्या) and sim. comp.s.

OPTHALMIA, OPTHALMY : (1) अर्बुद (mn.) ; (2) अभिमन्थः.

OPIATE : निद्राजनकमौषधं and sim. expr.s.

OPINE : मन्यते (मन्, c. 4.) : v. TO THINK.

OPINIATED, OPINIATIVE : v. OPINIONATED.

OPINION : I. In gen. : मतं, in my o. the Vaiseshika doctrine is good वैशेषिकं चारु मतं मतं मे, N. XXII. 36. II. Estimation : expr. with मतः (ता, तं), अभि-, win good o. of your husband भर्तुर्बहुमता भव, Sa. IV. III. Honour, fame : q. v. : मानः.

OPINIONATE,-D : स्वमतवश (f. शा) and sim. comp.s (?).

OPIUM : (1) अहिफेनं ; (2) आफूकं, "आफूकं शोषणं ग्राहि", Bha.

OPOSSUM : *औपश्यमः ; शावककोषभृज्जन्तुविशेषः.

Opponent : प्रतिद्वन्द्विन् (mfn.) : v. also ADVERSARY, ENEMY.

Opportune : I. Timely : (1) समयोचित: (ता, तं) ; (2) प्राप्तकाल: (ला, लं) ; and sim. comp.s. II. Fit, becomming : q. v.

Opportunely : (1) यथावसरं ; (2) यथासमयं ; (3) काले : v. TIME.

Opportuneness : (1) औचित्यं (= fitness) ; (2) प्राप्तकालता (of time).

Opportunity : अवसर:, *kings are to be approached* (*when*) *o.s* (*occur*) अवसरोपसर्पणीया राजान:, Sa. v. ; *to give an o.* अवसरप्रदानाय, Sr. ; *this is the o. to shew myself* अवसरोऽयमात्मानं दर्शयितुं, Sa. ; *looking up for an o. for* (*discharging*) *an arrow* बाणावसरं प्रतीक्ष्य, Ku. III. 64. : v. also TIME.

Oppose (v. t.) : I. Lit. : (1) संमुखयति ; (2) संमुखीकरोति. II. In gen. : (1) निरुणद्धि (रुध्, c. 7.) (= to check), *to o. his progress* तत्प्रसरं निरोद्धुं, Vi. IV. 6. ; (2) प्रतिकूलयति (nomi.) (= to act adversely), *and it* (*passion*) *cannot be o.d by any one* न चायं केनापि प्रतिकूलयितुं शक्यते, K. ; (3) प्रतिक्षिपति (क्षिप्, c. 6.) (= to refute : as of opinion), D. s. ; प्रतियोधयति (c. of युध्) (in fighting), D. ; (4) निवारयति (वृ, c. 10.) (= to prevent). [अत्रापरे प्रत्यवतिष्ठन्ते, S.

Oppose (v. i.) : in controversies : प्रत्यवतिष्ठते (स्था, c. 1.), *others o. to this*

Opposed : (1) विरुद्ध (f. द्धा) (o. to practices, moral etc.), M. VIII. 46. ; Ki. XIV. 25. ; (2) प्रतिकूल: (ला, लं) (= adverse).

Opposite (adj.) : I. Facing : (1) संमुख (f. खा) ; (2) संमुखीन: (ना, नं). II. Adverse, contrary : q. v. : (1) विरुद्ध (f. द्धा), *of o. natures like darkness and light* तम:प्रकाशवद्विरुद्धस्वभावयो:, S. ; (2) विरोधिन् (f. नी), *of o. views* विरोधिवचस् (mfn.), Si. II. 25.

Opposite (subs.) : I. An enemy : q. v. : विरोधिन् (f. नी). II. A contrary : q. v. : विपरीतं.

Opposition : I. The act : (1) निरोध:,-धं etc. ; (2) better by verb v. TO OPPOSE. II. Obstacle : q. v. : बाधा. Ph. : *without o.* अविरोधेन. III.

Contrariety, repugnance : q. v. : विरोधः. Ph. : *in o. to* -विरुद्धं v. AGAINST. IV. Adverse party : विरुद्धपक्षः. (?).

OPPRESS : (1) पीडयति, प्र-, उत्-, नि-, सं-, उप-, (पीड्, c. 10.), *unjustly o.es men* अन्यायतः पीडयति मानवान्, Ram. I. 14. 17. ; *was o.ed with the enjoined price of* (*his*) *daughter* पीडितो दुहितृशुल्कसंस्थया, K. XI. 28. ; (2) बाधते *or* बाधयति, प्र-, परि-, (बाध्, c. 1. and its c.), *he o.es the three worlds* स बाधयति लोकांस्त्रीन्, Ram. ; (3) उपप्लवते (प्लु, c. 1.) (rare), Si.

OPPRESSION : I. The act *or* that which oppresses : (1) पीडनं, उत्-, प्र-, *o. of people* प्रजापीडनं ; (2) उपद्रवः ; (3) उपप्लवः (rare). II. Misery : q. v. : पीडा. III. A sense of weight : भारः.

OPPRESSIVE : I. Tyrannical : (1) पीडक (f. डिका), उत्-, प्र- ; (2) बाधक (f. धिका) ; (3) दारुण (f. णा) (= fierce). II. Heavy, everpowering : दुर्भरः (रा, रं).

OPPRESSIVELY : expr. by adj.

OPPRESSIVENESS : (1) पीडकता etc. (?) ; (2) better by adj.

OPPRESSOR : (1) प्रजापीडकः ; (2) लोकबाधकः etc. : v. TO OPPRESS.

OPPROBRIOUS : कुत्सितः (ता तं) : v. also DISGRACEFUL, BLAMEABLE.

OPPROBRIOUSLY : कुत्सितं : v. also DISGRACEFULLY.

OPPROBRIUM : कुत्सा : v. REPROACH, BLAME.

OPPUGN (v.) : v. TO OPPOSE, RESIST.

OPTATIVE : *o. mood* आशंसावाचिनी क्रिया (after. S. k.).

OPTICIAN : *आलोकयन्त्रिकः and sim. comp.s. [(after शब्दग्राहिणी, Sr.).

OPTIC,-AL : by comp., *o. angle* *दृक्कोणः ; *o. nerve* आलोकग्राहिणी शिरा

OPTICS : *तेजोविज्ञानं ; प्रकाशविज्ञानं ; आलोकविज्ञानं.

OPTION : अभिरुचिः (?), *is there any o. in the matter* किमत्र कस्यचित् स्वरुचिः, Vi. IV. : v. CHOICE.

OPTIONAL,-LY : by expr. with subs.

OPULENCE : (1) सम्-ऋद्धिः ; (2) ऐश्वर्यं ; (3) विभवः.

OPULENT : (1) समृद्धिशालिन् (f. नी) : v. RICH.

OR : I. In gen. : वा, *whether child or pupil* शिशुर्वा शिष्या वा, U. IV. II. ; *whether God is spoken of in this passage or not* किं ब्रह्माखिन् वाक्येऽभिधीयते न वेति, S. II. 15. ; *from fear of the king or of thieves* राजभयाच्चौरभयाद्वा, Mr. III. ; *or else* किं वा, Vi. VI. 21. (when = otherwise : नोचेत्, H.). II. In interrogation direct *or* implied : *is it a dream, an illusion, or delusion of my mind* स्वप्नो नु माया नु मतिभ्रमो नु, Sa. ; *is my strength gone or am I another* धनं नु मे वीर्यमुताहमन्यः, Ki. ; *or is (she) going to live with hinds* आहो निवत्स्यति समं हरिणाङ्गनाभिः, Sa. ; *shall I kill him ? or is he dreaming* किं व्यापादयाम्युतोत्स्वप्नायते, Mr. III. ; *I do not know whether this is becoming of (your) bark or of (your) matted hair, wether it befits (your) penances or it is a part of (your) religious observances* न जाने किमिदं वल्कलानां सदृशमुताहो जटानां समुचितं, किं तपसोऽनुरूपमाहोस्विद्धर्मकर्मापदेशाङ्गमिदं, K. (*N. B.* नु is interro. and not used in such cases). III. Beginning a sentence : अथवा, *or to injure tender things* अथवा मृदु वस्तु हिंसितुं, R. VIII. 45. IV. In Definitions *or* explanations : by च *or* not expr., *is called a fratricide or a brother-killer* भ्रातृहा भ्रातृघाती चाभिधीयते.

ORACLE : I. Lit. : (1) देववाणी ; (2) दैवी वाक् ; (3) आकाशभवा सरस्वती (from heaven) ; and sim. comp.s. II. A prophet : q. v. : भविष्यद्वक्ता (m.).

ORACULAR : (1) expr. with subs., *his words are o.* *देववाणीसन्निभमस्य व्याहारः ; (2) प्रामाणिकः (की, कं) (= authoritative).

ORACULARLY : expr. with subs. *or* by circum.

ORAL : (1) वाचिकः (की, कं) (= verbal), *I now wish to know his o. (communication)* वाचिकमिदानीं श्रोतुमिच्छामि, Mu. V. ; (2) मौखिकः (की, कं) (lit., but ambiguous).

ORALLY : वाचा (= in words) and sim. comp.s.

ORANGE : I. The fruit : (1) नागरङ्ग ; (2) मधुजम्बीरं (use m. for the tree). II. The colour : रक्तपीत:.

ORANGERY : नागरङ्गवाटिका (?).

ORANG-OUTANG : वनमानुष: (?), K.

ORATION : वक्तृता (used in Bengali) ; प्रौढव्याहार: (?) ; सरस्वतीनिस्यन्द: (?).

ORATOR : (1) वाचकोविद: (?) ; (2) वक्तृ (m.) (= speaker).

ORATORICAL : by comp., or talents वक्तृताशक्ति: (?).

ORATORIO : *गीतसन्दर्भ:.

ORATORY : I. The art : (1) वाग्मिता (?) ; (2) वाक्पाटवं (?). II. A place of prayer : *भजनालयं.

ORB (subs.) : मण्डलं : v. CIRCLE, DISK.

ORB (v.) : I. Lit. : मण्डलीकरोति. II. Fig. : मण्डयति (= to adorn : [q. v.).

ORBED (adj.) : मण्डलिन् (f. नी) : CIRCULAR, ROUND.

ORBIT : कक्षा, o. of a planet ग्रहकक्षा, Su. XII. 73.

ORCHARD : फलवाटिका (?), mango-o. आम्रवाटिका,-वनं and so on.

ORCHESTRA : I. Part of a theatre : वादित्रभूमि: (??). II. The body of musical performers : वादित्रवादका: (m. pl.) (??).

ORCHID : *कोमलता.

ORDAIN : (1) नियोजयति (युज्, c. 10.) v. TO EMPLOY ; (2) आदिशति (दिश्, [c. 6.) V. TO ORDER.

ORDEAL : I. Lit. : here the o.s for clearing (oneself) are by balance, by fire, by water, by poison, by drinking divine water तुलाग्न्यापो विषं कोषो दिव्यानीह विशुद्धये, Y. II. 97. ; to accept an o. दिव्यं करोति, V. S. II. Fig., severe trial : expr. with व्यसनं or विपद् (= calamity : q. v.).

ORDER (subs.) : I. Disposition, arrangement : q. v. : (1) क्रम: (of succession), without deviating from o. अनुज्झितक्रम:, Ku. ; in regular o. यथाक्रमं ; (2) परिपाटी, M. n. Ph. : o. of battle व्यूह: ; without o. उच्छृङ्खलं. II. Regularity : q. v. : परिपाटी. Ph. : in o. (as of the organs) प्रकृतिस्थ (f. स्था). III. Established usage : (1) स्थिति:, observer of o. स्थितेरभेत्ता, R. III. 27. or अभिन्नस्थिति: Sa. V. 11. ; (2)

मर्यादा, M. n. IV. A command, direction : (1) आज्ञा, *sending me o.s* प्रेषयन्मामाज्ञां, Mu. II. : *received his o. with pleasure* तदाज्ञां मुदितोऽग्रहीत्, R. XII. 7. ; *to give an o.* आज्ञां ददाति, Ku. ; (2) आदेशः or निदेशः, *getting their master's o.* भर्तुरादेशं समवाप्य, Ki. VI. 48. ; *I wish to know (his) o.* निदेशं ज्ञातुमिच्छामि, Mah. ; (3) नियोगः, (*we*) *have carried out (our) preceptor's o.* अनुष्ठितो गुरुनियोगः, Sa. ; (4) शासनं, *to stand by an o.* शासने तिष्ठति, R. XI. 65. V. For paying money : शासनं, निदेशः, etc. may be used. VI. Rank, class : श्रेणिः (णी). Ph. : *the lower o.s* प्राकृताः or पृथग्जनाः (m. pl.). VII. Of religious communities : सम्प्रदायः. VIII. For constructing houses : विधानं (?). IX. In pl., *to take (holy) o.s* *आचार्यत्वं प्रविशति or आचार्यत्वं परिगृह्णाति. Ph. : (a) *in o. to read, etc.* (i. e. for the purpose of) अध्ययनार्थं or अध्ययनाय v. FOR ; (b) *o. of the day* दैनिकक्रमः (?).

ORDER (v.) : I. To arrange, dispose : q. v. : परिकल्पयति (क्लृप्, c. 10.). II. To command, direct : (1) आदिशति, नि-, समा-, (दिश्, c. 6.), *I have been o.ed by the Princess of Benares* आदिष्टोऽस्मि काशिराजपुत्र्या, V. III. ; (2) आज्ञापयति, सम्-, (c. of ज्ञा), *as your Majesty o.s* यदाज्ञापयति देवः, Mah. ; *o. the forces to eradicate (his) resolution* सङ्कल्पसमुन्मूलनाय दण्डचक्रमाज्ञापय, Mah. I. ; (3) शास्ति (शास्, c. 2.) (ambiguous.)

ORDERLY (subs.) *आज्ञावाहकः and sim. comp.s.

ORDERLY (adj.) : I. Well-arranged, well-regulated : -परिपाटी in comp. : v. also TO ARRANGE, METHODICAL. II. Well-conducted : शिष्ट (f. ष्टा).

ORDINAL : ph. : *o. number* पूरणी संख्या, Ki.

ORDINANCE : I. An injunction : (1) नियोगः ; (2) शासनं (= edict). II. Religious : विधिः : v. CEREMONY.

ORDINARILY : I. Commonly : प्रायेण : v. USUALLY, GENERALLY. II.

In an ordinary degree : expr. by circum., *" more than o. severe"* *यथा प्रायशो भवति तस्मादधिकतीव्र (f. व्रा).

ORDINARY : I. Customary, regular : प्रचल: (ला, लं) *or* प्रचलित: (ता, तं). II. Common, inferior : q. v. : सामान्य (f. न्या).

ORDINATION : नियोग:, वि- : V. TO APPOINT.

ORDNANCE : *कामानानि (n. p^l.) : V. ARTILLERY.

ORDURE (subs.) : (1) विष्ठा ; (2) पुरीषं ; (3) शकृत् ; (4) गूथं.

ORE : I. A metal : धातु:. II. In mining : आकर: (?). Ph. : *common pyritic iron o.* सर्वमाक्षिकं, Wilson.

OREAD : गिरिदेवता and sim. comp.s.

ORGAN : I. A medium : (1) इन्द्रियं (of men), *the o. of taste* रसनेन्द्रियं, D. ; (2) करणं, *there are three internal and ten external o.s* अन्त:करणत्रयं दश बाह्यकरणानि, S. p. b. Ph. : *the male o.* लिङ्गं ; *the female o.* योनि:. II. Fig. : द्वारं. III. A musical instrument : *आर्गणं.

ORGANIC : by comp., *o. pleasure* इन्द्रियसुखं. Ph. : *o. substance* *व्यूढपदार्थ:.

ORGANICALLY : (1) व्यूढ- in comp. (?) ; (2) by circum.

ORGANISM : I. Lit. : *करणसन्निवेश:. II. Fig. : यन्त्रं (= machine : q. v.).

ORGANIST : *आर्गणवादक:.

ORGANISATION : I. The act : परिकल्पना (?). II. = organism : q. v.

ORGANIZE : परिकल्पयति (क्लृप्, c. 10.) : V. TO ARRANGE, DEVISE.

ORGIES : प्रमोद: (= amusement), *o. of imps in the first part of night* प्रादोषिक: प्रमोद: पिशाचाङ्गनानां, Ma. v.

ORIENT : I. Rising : उद्यत् (f. ती) : V. TO RISE. II. Eastern : q. v. : प्राच्य (f. च्या). III. Bright, shining : उज्ज्वल: (ला, लं).

ORIENTAL : (1) प्राच्य (f. च्या) ; (2) पौरस्त्य (f. स्त्या) ; (3) पूर्वदेशस्थ (f. स्था) and sim. comp.s.

ORIFICE : (1) मुखं ; (2) छिद्रं (= hole, when there are several o.s).

ORIGIN : मूलं, *the o. of all vices like harmfulness* मूलं दोषस्य हिंसादिः, Ki. xi. 20. ; *of good o.* मौल (f. ली), R. ; *wealth always has its o. in piety* धर्ममूलः सदैवार्थः, Mah. s. 123. 4. : v. also BEGINNING, SOURCE.

ORIGINAL (adj.) : I. Primitive : q. v. : आदिमः (मा, मं). II. Primary : मूल- in comp., *o. side (of a High Court)* *मूलविभागः. II. Not translated *or* borrowed : expr. with मूलं. IV. Having new ideas etc. : perh. अनन्यसाधारण (f. णी) : v. also ORIGINALITY.

ORIGINAL (subs.) : I. Origin : q. v. II. An o. work : मूलं, *this is just like the o.* यथा मूलं तथैवैतत्, K. s. i. 10. III. First copy : मूलं.

ORIGINALITY : ? अपूर्वकल्पनाशक्तिः (in inventing) ; ? अपूर्वरचनाशक्तिः (in writing), etc.

ORIGINALLY : I. At first : आदौ. II. From the origin : मूलात्.

ORIGINATE : expr. by subs. : v. also TO CREATE, BEGIN, SPRING.

ORIGINATION : expr. with प्रभवः : v. ORIGIN, BEGINNING.

ORIGINATOR : (1) मूलं (= origin : q. v.) ; (2) प्रभवः (= source : q. v.) ; (3) स्रष्टृ (m.) (= creator : q. v.).

ORIOLE : पक्षिविशेषः : v. THRUSH.

ORION : a constellation : (1) मृगशिरस् (m.) ; (2) मृगशीर्षः.

ORISON : v. PRAYER.

ORNAMENT (subs.) : (1) अलङ्कारः, *an o. for horses* अश्वालङ्कारः, K. ; *who (Urvasi) is the o. of heaven* याऽलङ्कारः स्वर्गस्य, V. i. ; *now speaks of o.s of language* सम्प्रति शब्दालङ्कारानाह, Kav. ix. ; (2) भूषणं, वि-, *adorned with various o.s* नानाविभूषणविभूषितः (ता, तं), J. ; *there is here a city named Ujjayini—the o. of earth* अस्तीहोज्जयिनी नाम नगरी भूषणं भुवः, K. s. xi. 31. ; (3) आभरणं (lit.), *she also taking off all other o.s* अवमुच्य तथान्यानि सर्वाण्याभरणानि सा, Ram.

ORNAMENT : (v.) : अलङ्करोति (कृ, c. 8.) : v. TO ADORN. [comp.s.

ORNAMENTAL : (1) expr. with भूषणं, वि- ; (2) शोभावह (हा, हं) and sim.

ORNAMENTALLY : (1) अलङ्कृतं ; (2) अलङ्कारार्थं ; (3) शोभाविवृद्धये ; etc.

ORNAMENTATION : (1) अलङ्क्रिया ; (2) भूषा ; (3) मण्डनं.

ORNATE : (1) कान्तिमत् (f. ती) ; (2) विचित्र (f. त्रा) (= picturesque).

ORNATENESS : of language : (1) कान्तिः, Kav. ; (2) कान्तिमत्ता ; (3) वैचित्र्यं (= picturesqueness).

ORNITHOLOGICAL : पक्षिशास्त्रविषयकः (का, कं) etc. (?).

ORNITHOLOGIST : पक्षिशास्त्रविद् and sim. comp.s (after गजशास्त्रविद्, M. n.).

ORNITHOLOGY : पक्षिशास्त्रं ; पक्षिविज्ञानं ; etc. (?).

ORPHAN : (1) अनाथः (था, थं) (= masterless), *o. asylum* *अनाथाश्रमः ; (2) पितृमातृविवर्जितः (ता, तं), Mah.

ORPHANAGE, ORPHANHOOD : (1) अनाथता ; (2) पितृमातृविहीनता.

ORPIMENT : (1) हरितालं (= yellow o.) ; (2) रक्तधातुः (= red o.).

ORRERY : *ग्रहगोलं,-यन्त्रं.

ORTHODOX : स्वधर्मपरायण (f. णा) and sim. comp.s (in good sense) : v. also BIGOTED.

ORTHODOXY : स्वधर्मपरायणता (of men) ; सत्यता (of faith etc.) : v. also [BIGOTRY.

ORTHOGRAPHICAL : *वर्णगतः (ता, तं) ; by comp.s.

ORTHOGRAPHY : वर्णविज्ञानं.

ORTOLAN : a bird : *गौधानकः.

OSCILLATE : दोलायते (nomi.) (?).

OSCILLATION : दोलायितं (?) ; *परिस्पन्दः.

OSIER : no equiv. : *गौधरः (use n. for twig), *o. cage* गौधरपिञ्जरं.

OSPREY : (1) कुररः (f. री), R. XIV. ; (2) उत्क्रोशः (f. शी -वधूः).

OSSEOUS : अस्थिमयः (यी, यं) and sim. comp.s, S. p.

OSSIFICATION : expr. by verb.

OSSIFY : अस्थित्वं एति (इ, c. 2.), व्रजति (व्रज्, c. 1.), etc.

OSTENSIBLE : expr. by adv.

OSTENSIBLY : (1) प्रकाशं ; (2) प्रकाशतः.

OSTENSIVE, OSTENSIVELY : v. OSTENSIBLE, OSTENSIBLY.

OSTENTATION : (1) प्रदर्शनं (= display) ; (2) आडम्बर: (= pomp).

OSTENTATIOUS : आडम्बरप्रिय: (या, यं) (?) : v. also BOASTFUL.

OSTENTATIOUSLY : (1) साडम्बरं (?) ; (2) दम्भपूर्वं (?) : v. BOASTFULLY.

OSTEOLOGY : perh. अस्थिव्याकरणं शारीरं (comp. Sr.).

OSTIARY : rare : नदीमुखं, R.

OSTLER : अश्वपाल:,-क: : v. GROOM.

OSTRACISE : प्रव्राजनं : v. BANISHMENT.

OSTRACIZE : प्रव्राजयति (c. of व्रज्) : v. TO BANISH.

OSTRICH : * महाविहग: ; खगोष्ट्र:.

OTHER : (1) अन्य: (न्या, -न्यत्), *these and many others* एते चान्ये च बहव:, D. b. ; *by any o. (individual)* त्वदन्येन, R. III. 63. ; *at o. times* अन्यदा, R. XI. 78. ; *in o. places* अन्यत्र, R. XIII. 56. ; *no o.* नान्यदित: किञ्चित्, D. VII. ; (2) अपर: (रा, रं), *the o. went to Vidarbha* ययावपरो विदर्भान्, R. V. 60. ; *but o.s blamed* अपरे तु निनिन्दु:, D. IV. ; *the o. end* अपरान्त:, R. IV. 58. ; (3) इतर: (रा, रं) (= all o. : rare), *of the o.s* इतरेषां, S. ; *not fit for any o. (man)* इतरस्मै न योग्या, D. V. Ph. : (a) *o.'s :* पर- in comp. v. ANOTHER. (b) *belonging to o.s :* (1) अन्यदीय: (या, यं) ; (2) परकीय: (या, यं). (c) *the o. day* तस्मिन् दिवसे (comp. Beng.).

OTHERWISE : I. Differently : अन्यथा, *what should not be done o.* नान्यथा यद्धि कर्तव्यं, Mah. III. 1. 34. ; *if I speak o.* अन्यथा चेदहं ब्रूयां, V. p. IV. 13. 60. II. In other respects : perh. अन्यथा ; अन्यान्य- or अपरापरविषयेषु (?). III. = or else : (1) न (नो) चेत्, *o. I would kill you* नो चेद्धन्तव्योऽसि मया, H. ; (2) विपरीते (= on the contrary), Mah. III. 10. 36. ; (3) अन्यथा, Da.

OTTER : (1) उद्र: (best equiv.) ; (2) जलबिडाल: and sim. comp.s.

OTTOMAN : I. A Turk : तुरुष्क:. Ph. : *the o. empire* तुरुष्कसाम्राज्यं. II. A couch : *तुरुष्कशयनं.

OUGHT : (1) अर्हति (often = please), *impatience o. not to lead you away from political success* न मनस्मसना नयसिद्धेरपनेतुमर्हति, Ki. II. 42. ; (2) by -तव्य, -अनीय, and -य *part.s*, *I o. to do that* मया तत् कर्तव्यं v. SHOULD.

OUNCE : I. A weight : = टङ्कत्रयं (in troy weight) ; = पलार्धं (of gold, silver, etc.). II. An animal : द्वीपिन् (m.).

OUR, OURS : (1) अस्मदीयः (या, यं) ; (2) by gen. : v. also OUR. *N. B.* after not expr : v. MY.

OURSELVES : V. SELF, MYSELF.

OUSEL : a bird : *चञ्चलः ; नीलपक्षः.

OUST : निःसारयति (c. of सृ) : v. TO DRIVE OUT, EXPEL.

OUT (adj.) : I. Not within : बहिस् : v. THE SEVERAL VERBS WITH WHICH IT IS USED. II. Not at home : बहिर्गतः (ता, तं). III. Published : q. v. : बहिर्गतः (ता, तं). IV. Disclosed : विवृतः (ता, तं). V. Extinguished, gone : गतः (ता, तं). VI. Not in office : expr. with व्याधि. VII. Completely : q. v. VIII. Perceptively : उच्चैः. IX. In error : expr. with भ्रमति, वि- (भ्रम्, c. 1.). X. Uncovered : अनावृतः (ता, तं). XI. Away, off : q. v. : "*o. with the dog*" दूरीकुरु कुक्कुरं. XII. Openly : स्फुटं.

OUT OF : I. Of place : q. v. : by abl., *to expel o. o. a country* देशान्निःसारयति, B. p. : V. FROM. II. Denoting motive : by abl., *o. of fear* भयात् : V. FROM. III. = beyond : expr. with अतीतः (ता, तं) *or* अति- in comp. (rare), *o. one's power* शक्त्यतीतः (ता, तं). Ph. : *gone o. of sight* चक्षुर्विषयमतिक्रान्तः, H. IV. In various senses : *o. of tune* विस्वरः (रा, रं) ; *o. of use* गतव्यवहारः (रा, रं) ; *o. of life* विगतजीवितः (ता, तं) ; *o. of hope* गताशः (शा, शं).

OUT-BID : *अतिवदति : V. TO BID.

OUT-BREAK : I. Bursting forth : उद्भेदः. II. A disturbance : संक्षोभः.

OUTCAST : I. An exile : निष्कासित: (ता, तं). II. = excommunicated : अपपात्रित: (ता, तं). III. = vagabond : अस्थिरतरल (f. ला). [NOISE.

OUTCRY : उत्क्रोश, *to raise an o.* उत्क्रोशति (क्रुश्, c. 1.), Mit. : v. CRY,

OUTDO : अतिक्रामति (क्रम्, c. 1.) : v. TO EXCEL, SURPASS.

OUT-DOOR : ph. : *o. exercises* प्रकाशव्यायाम: (?). [*door* बहिर्द्वारं.

OUTER : (1) बाह्य (f. ह्या), *o. area* बाह्यमण्डप: ; (2) बहिस् in comp., *o.*

OUTFIT : सज्जा : v. EQUIPMENT.

OUTFLANK : पार्श्वे अतिक्रामति (क्रम्, c. 1.). ; etc.

OUTGENERAL : अतिक्रामति (क्रम्, c. 1.) (= to surpass : q. v.).

OUTGO : अत्येति (इ, c. 2.) : v. (TO GO) BEYOND, SURPASS.

OUTGROW : expr. with अतीत्य वर्धते (वृध्, c. 1.) : v. TO GROW, INCREASE.

OUTHOUSE : बहि:शाला : v. also SHED, HUT.

OUTLANDISH : विजातीय: (या, यं) : v. also UNCOUTH.

OUTLAST : expr. with अधिकं : v. TO LAST.

OUTLAW (subs.) : *उद्घोषितपातकिन् (f. नी) (?) ; ग्रामान्युदक: (का, कं) (?) (comp. अन्नदकदायिन:, Mit.). ; अपपात्रित: (ता, तं) (?).

OUTLAW (v.) : v. TO PROSCRIBE.

OUTLAWRY : अन्नदकरोध: : v. PROSCRIPTION.

OUTLAY : द्रव्यसंप्रदानादिव्यय: : v. EXPENDITURE.

OUTLET : (1) निर्गम: ; (2) मुखं (= mouth) ; (3) द्वारं (= door).

OUTLINE : पाण्डुलेख्यं (?) : v. SKETCH.

OUTLIVE : v. TO LIVE, SURVIVE.

OUTLOOK : I. The act : अवेक्षणं. II. View, prospect : q. v.

OUTNUMBER : expr. with संख्या and अधिक: (का, कं).

OUTPOST : गुल्मस्थानं, Mu. v.

OUTPOUR : (1) वर्षति (वृष्, c. 1.) (= to shower) ; (2) निषिञ्चति (सिच्, c. 6.).

OUTRAGE (subs.) : उपद्रव: : v. also INSULT, OFFENCE.

OUTRAGE (v.) : (1) अभिद्रुह्यति (द्रुह्, c. 4.) (?) ; (2) प्रमथति (मथ्, c. 1.) (??).

OUTRAGEOUS : (1) दारुण (f. णा) v. FIERCE ; (2) निर्लज्ज (f. ज्जा) v. SHAMELESS. Ph. : *o. conduct* अत्याचारः.

OUTRAGEOUSLY : (1) दारुणं (= fiercely) ; (2) निर्लज्जं (= shamelessly).

OUTRAGEOUSNESS : (1) दारुणता ; (2) घोरता.

OUTRIDER : पार्श्वचरसादिन् (f. नी) and sim. comp.s (?).

OUTRIGHT : I. Instantly, at once : q. v. : झटिति. II. Completely, entirely : q. v. : सर्वैव.

OUTRUN : अतिधावति (धाव्, c. 1.) : v. also TO EXCEED.

OUTSET : प्रारम्भः : v. BEGINNING.

OUTSHINE : expr. with दीप्तिः etc. (= lustre) and अधिकं (= more). Ph. : "*o. beams*" रोचिष्णुपादाः etc. : v. BRILLIANT.

OUTSIDE (subs.) : I. Lit. : (1) बहिर्भागः ; (2) often with बहिस्, *are beautiful only on the o.* बहिरेव मनोहराः, H. ; बरस बरमो बहिः, A. II. The utmost : ph. : *at the o.* अन्ततः.

OUTSIDE (adj.) : बाह्य (f. ह्या) : v. EXTERNAL.

OUTSIDE (adv.) : बहिस्, *o. a village* बहिर्ग्रामात्, S. k.

OUTSKIRT : *in the o.s of the city* पुर उपशल्ये, R. XVI. 37. : v. SUBURB, BORDER.

OUTSPOKEN : स्फुटभाषिन् (f. णी) : v. FRANK, CANDID.

OUTSPREAD (adj.) : प्रसारितः (ता, तं) : v. TO SPREAD.

OUTSTANDING (adj.) : अशोधितः (ता, तं) (= not cleared, paid).

OUTSTRETCHED : प्रसारितः (ता, तं) : v. also TO STRETCH.

OUTSTRIP : अत्येति (इ, c. 2.) (= to go beyond) etc., *o.ping the wind* अनिलातिगः (गा, गं), Mah.

OUTVIE : अत्येति (इ, c. 2.) : v. TO SURPASS.

OUTVOTE : expr. with *vote* and पराभवति (भू, c. 1.).

OUTWARD : बाह्य (f. ह्या) : v. EXTERNAL.

OUTWARD, OUTWARDS (adv.) : बहिस् *or* by circum.

OUTWARDLY : बहिस् : v. EXTERNALLY.

OUTWEIGH : सारतोऽतिरिच्यते : v. also TO EXCEED.

OUTWIT : विप्रलभते (लभ्, c. 1.) (= TO DECEIVE : q. v.).

OUTWORK : बाह्यपरिक्रिया or -कर्मन् (n.) (?).

OVAL (adj.) : (1) अण्डाकार: (रा, रं) ; (2) डिम्बाकृति: (mfn.) ; etc.

OVAL (subs.) : *अण्डकं ; अण्डमण्डलं.

OVATION : no equiv. : सभाजनं may be used : v. also FEAST.

OVEN : चुल्लि (ल्ली), "दन्तचुल्लीपूजा," D. vi.

OVER (adv.) : I. From side to side : expr. with वेष्ट. II. On the opposite side : अपारे or परपारे. III. With verbs : v. THE SEVERAL VERBS. IV. Beyond a limit : expr. with शिष्ट (f. ष्टा) : v. TO REMAIN. Ph. : (a) *o. again* पुनरपि ; (b) *o. and o.* पुन: पुन: v. REPEATEDLY ; (c) *o. against* अभित: (with acc.) ; (d) *o. and above* : expr. with अपरक्त.

OVER (prep.) : I. In gen. : उपरि (with gen.), *I found myself fallen o. a heap of dry leaves* शुष्कपर्णराशेरुपरि निपतितमात्मानमपश्यम्, K. ; *being o. all joy* सर्वानन्दानामुपरि वर्तमाना, K. ; *God is o. the entire world* उपर्युपरि लोकं हरि:, S. k. : v. also ON, ABOVE, AND THE SEVERAL VERBS WITH WHICH IT IS USED. II. More than : अधिक- in comp., *o. a thousand* अधिकसहस्र (f. स्रा).

OVER- (prep.) : often = excessive : अति- in comp.

OVER, BE : उपरमति (रम्, c. 1.) : v. TO CEASE.

OVERABOUND : expr. with अतिप्रचुर: (रा, रं), -बहुल: (ला, लं), etc.

OVERAWE : भीषयते (c. of भी) : v. TO FRIGHTEN.

OVERBALANCE : सारतोऽतिरिच्यते, *saviour will o. the whole world* सारतो जगत: कृत्स्नादतिरिक्तो जनार्दन:, Mah. v. 68. 7.

OVERBEARING (adj.) : अवलिप्त (f. प्ता) : v. INSOLENT.

OVERBEARINGLY : सावलेपं : v. INSOLENTLY.

OVERBLOWN (adj.) : fig. : प्रभात: (ता, तं).

Overboard : expr. by abl. नाव: etc. and जले (= in water).

Overburden : v. TO OVERLOAD. [अधिकं मन्यते (मन्, c. 4.).

Overcast (v.) : I. To cloud, darken : q. v. II. To rate too high :

Overcautious : अत्यवहित: (ता, तं) etc. : v. CAUTIOUS.

Overcharge : I. To fill : q. v. : परिपूरयति (पूर्, c. 10.). II. To charge too much : अधिकं याचते (याच्, c. 1.). (?).

Overclouded : मेघोपप्लुत (f. ता) and sim. comp.s.

Overcoat : *उपरिकोटं ; बृहत्कोटं.

Overcome : I. To surmount : q. v. : अतिक्रामति (क्रम्, c. 4.). II. To distress, exhaust : अभिभवति (भू, c. 1.). III. To conquer : q. v.

Overcoming (adj.) : विजयिन् (f. नी), *o. prowess* विजयि शौर्यं, Vi. 1. 8. : v. VICTORIOUS.

Overdone : in cooking : अतिस्विन्न (f. ना).

Overdraw : अधिकं निष्कर्षति (कृष्, c. 1.) (?).

Overdrink : अधिकं पिबति ; अतिपानं करोति.

Overdrive : भृशं वाहयति (c. of वह्) etc. : v. TO DRIVE.

Overdue : अतीतशोधनकाल: (ला, लं) (??) and sim. comp.s.

Overeat : बहु अश्नाति (अश्, c. 9.) etc. : v. TO EAT.

Overestimate : अधिकं गणयति, परि-, (गण्, c. 10.).

Overfatigue (subs.) : अतिश्रम: : v. FATIGUE.

Overfeed : बहु भोजयति (c. of भुज्) : v. TO FEED.

Overflow (subs.) : उद्रेक: : v. INUNDATION, DELUGE.

Overflow (v.) : I. Lit. : expr. with *flow* and उपरि : v. also TO INUNDATE. II. Fig. : expr. with प्रचुर: (रा, रं) : v. ABUNDANT.

Overflowing (adj.) : v. ABUNDANT, EXCESSIVE.

Overgrow : I. To cover : q. v. : *o.n with moss* शैवलवत् (f. ती), R. XVI. 46. II. To grow beyond : अतिवर्धते (वृध्, c. 1.).

Overhang (v. t.) : उपरि बध्नाति (बन्ध्, c. 9.) : v. TO HANG.

OVERHANG (v. i.) : often expr. with sim. उपरि : v. also TO HANG.

OVERHANGING (adj.) : as clouds : उपरि प्रलम्बमान: (ना, नं) and sim. comp.s.

OVERHASTY : अतिक्षिप्रकारिन् (f. णी) : v. HASTY.

OVERHAUL : fig. : विविच्य परीक्षते (ईक्ष्, c. 1.).

OVERHEAD : (1) उपरि ; (2) ऊर्द्ध्वं (= above).

OVERHEAR : अलक्षितं शृणोति (श्रु, c. 5.) and sim. comp.s, "लताव्यवहित: शृणोमि विश्रब्धकथितानयासां," Sa. III. : v. TO HEAR.

OVERHEAT : अतितापयति (तप्, c. 10.) etc. : v. TO HEAT.

OVERJOY (subs.) : अतिहर्ष: and sim. comp.s : v. JOY, DELIGHT.

OVERLAND : ph. *went o.* प्रतस्थे स्थलवर्त्मना, R. IV. 60. ; *o. route* स्थलवर्त्मन् and sim. comp.s.

OVERLAY : I. To cover, set : q. v. : आवृणोति (वृ, c. 5.), *o.d with specks of gold* हेमबिन्दुभिरावृत: (ता, तं), Mah. IV. 42. 16. II. To o. another by laying upon : expr. with उपरि and a verb, *she o.d the child and it died* *उपरिशयनेन शिशुर्ममार.

OVERLEAP (v.) : लङ्घयति, वि-, उत्-, प्र-, (लङ्घ्, c. 10.).

OVERLOAD : I. Lit. : अतिभारं न्यसति (अस्, c. 4.) (with loc.). II. Fig. : as the stomack : अतिपूरयति (पूर्, c. 1.).

OVERLONG : अतिदीर्घ (f. र्घा) etc. : v. LONG.

OVERLOOK : I. To command a view of : expr. by circum. : v. TO LOOK, SEE. II. To inspect, look into : q. v. III. To pass by, refrain from noticing : न पश्यति.

OVERMATCH : अधिक: (का, कं) : v. also GREAT.

OVERMUCH : अत्यधिकं : v. MUCH, EXTREMELY.

OVERNIGHT (adv.) : (1) पूर्वरात्रौ ; (2) गतनिशायां ; and sim. comp.s.

OVERPASS : V. TO PASS OVER.

OVERPEOPLED : अतिजनाकीर्ण (f. र्णा) and sim. comp.s : v. POPULOUS.

Overplus : उद्वृत्तं : v. SURPLUS.

Overpower : (1) मृद्नाति (मृद्, c. 9.) (= to crush) ; (2) अभिभवति (भू, c. 1.) (= to overcome) : v. also TO OVERWHELM.

Overrate : अधिकं मन्यते (मन्, c. 4.) : v. TO VALUE.

Oversearch : अभिसं-दधाति *or* -धत्ते (धा, c. 3.) : v. TO DECEIVE.

Oversearching (subs.) : अभिसन्धानं : v. DECEPTION. [Mah. v. 92. 2.

Override : fig. : अतिवर्तति (वृत्, c. 1.), *one who o.s virtue* धर्मातिगः,

Overripe : अतिपक्व (f. क्वा) : v. RIPE.

Overrule : अधः क्षिपति (क्षिप्, c. 6.) (?).

Overruling (adj.) : प्रभविष्णु (mfn.) : v. also OMNIPOTENT.

Overrun : उपप्लवते (प्लु, c. 1.), *the o. world* उपप्लुतं विश्वं, Si. I. 38. : v. also TO HARASS, OPPRESS.

Oversee : v. TO INSPECT, OVERLOOK.

Overseer : परिदर्शकः (??).

Overshadow : छादयति (छद्, c. 10.) : v. TO ECLIPSE.

Overshoot : लक्ष्यं अतिक्रामति *or* -क्राम्यति (क्रम्, c. 1. and 4.).

Overshot : I. Drunk : क्षीबः (बा, बं). II. Of wheels : *छिद्रवत् (f. ती).

Oversight : I. Care : q. v. II. Mistake : q. v. : अनवेक्षा.

Oversleep : दीर्घं स्वपिति (स्वप्, c. 2.) : v. TO SLEEP.

Overspread : समावृणोति (वृ, c. 5.) : v. TO COVER.

Overstate : v. TO EXAGGERATE.

Overstep : अतिक्राम्यति (क्रम्, c. 4.) : v. TO EXCEED.

Overstock : पूरयति (= to fill) will gen. do : v. also STOCK.

Overstrain : क्लिश्नाति (क्लिश्, c. 9.) (= to pain : q. v.).

Overt : प्रकाशः (शा, शं) : v. OPEN.

Overtake : I. To come up with : *I could o. even the Gaduda* पूर्वप्रस्थितं वैनतेयमप्यासादयेयं, V. I. : v. TO REACH, CATCH. II. To fall upon : पतति, नि-, (पत्, c. 1.) (with loc.).

Overtask : अतिभारं न्यसति (अस्, c. 4.) etc. (with loc.). [OVERTASK.

Overtax : I. Lit. : अधिककरं न्यसति etc. (with loc.). II. Fig. : v. TO

Overthrow (v.) : I. To upset : q. v. II. To ruin, demolish : q. v. : (1) पोथयति, अव-, (पुथ्, c. 10.) ; (2) मृद्नाति, अव-, (मृद्, c. 9.).

Overthrow (subs.) : ध्वंसः, वि-, प्र- : v. DESTRUCTION.

Overtly : प्रकाशं : v. OPENLY.

Overtop : अतिक्राम्यति (क्रम्, c. 4.) : v. TO EXCEED, SURPASS.

Overture : I. Proposal : उपन्यासः (?) ; प्रस्तावना (?). II. A musical introduction : प्रस्तावना (?).

Overturn : I. Lit. : विपर्यस्यति (अस्, c. 4.), *now the living world is o.ed* विपर्यस्तः सम्प्रति जीवलोकः, U. I. II. To overthrow, ruin : q. v.

Overvalue : अधिकं (f. का) मन्यते (मन्, c. 4) : v. TO ESTEEM.

Overweening : उद्धतः (ता, तं) : v. HAUGHTY, ARROGANT.

Overweeningly : (1) साभिमानं ; (2) उद्धतं (= HAUGHTILY).

Overweigh : v. TO OVERBALANCE.

Overwhelm : छादयति, अव-, (c. of छद्), *o.ed with grief and sorrow* दुःख-शोकसन्न (f. न्ना), Ram. II. 59. 32. : v. also TO CRUSH, IMMERGE. Ph. : *o.ing testimony* अतिप्रबलं *or* -प्रचुरं साक्ष्यं (?).

Overwork (v.) : अधिकं कर्म कारयति (c. of कृ) (?).

Overwork (subs.) : अधिककर्मन् (n.) (?) : v. WORK.

Overwrought : perh. कार्मिक- in comp. : v. also WROUGHT. [ZEALOUS.

Overzealous : (1) अत्युत्सुकः (का, कं) ; (2) अत्युत्साहिन् (f. नी) : v. also

Oviparous : अण्डजः (जा, जं), "मुक्ताण्डजं", Ku. III. 42.

Owe (v. t.) : I. Lit. : धारयति (धृ, c. 10.) (with dat. of the creditor), *he o.s (me) ten sovereigns* अयं दशसुवर्णकं धारयति, Mr. II. ; *God o.s liberation to the pious* भक्ताय धारयति मोक्षं हरिः, S. k. II. To be obliged for : expr. by circum., *I o. my darling to you* त्वयैवेयं प्रिया मे दत्ता, D. II.

Owing : I. Due : expr. by देयः (या, यं) *or* प्राप्य (f. प्या). II. (On) account

of : q. v. : *fall of (rain) water is o. to its heaviness* अपां गुरुत्वात्पतनं, V. d.

OWL : (1) पेचकः ; (2) उलूकः ; (3) कौशिकः (rare).

OWLET : i. e. a little owl : q. v.

OWN (adj.) : (1) स्वः (स्वा, स्वं), *by giving my o. life* स्वदेहार्पणेन, R. ; *towards his o. daughter* स्वदुहितरि, D. ; *to your o. land* स्वभूमिं, K. ; (2) स्वकीयः *or* स्वीयः (या, यं) (= one's o.), *if you want your o. life* यदि स्वकीयजीवितमिच्छसि, Vet. ; (3) निजः (जा, जं), *to his o. preceptor* निजाय गुरवे, Ana. ; (4) स्वकः (का, कं), *went to their o. houses* स्वकं स्वकं निवेशनं प्रत्युद्गताः, Kar ; (5) आत्मीयः (या, यं) (= one's o.), *make it your o.* अयमा-त्मीयः क्रियतां, K. *N. B.* note that possessive pronouns are not expr. in Sanskrit. [q. v. : expr. by subs. : v. OWNER, BELONGING TO.

OWN (v.) : I. To acknowledge : q. v. : स्वीकरोति. II. To possess :

OWNER : स्वामिन् (f. नी), *first o.* पूर्वस्वामी, Vri. ; *sale by one who is not the o.* अस्वामिविक्रयः, Kat. ; *o. of cattle* गोस्वामी, M.

OWNERSHIP : (1) स्वत्वं, *creating, destroying o.* स्वत्वजनक (f. निका) स्वत्व-नाशक (f. शिका), Srikrishna ; *partial o.* एकदेशस्वत्वं, Mit. ; (2) by स्वामिन्, *to acquire o.* स्वामी भवति, Mi.

OX : (1) गो (m.) ; (2) वृषः,-भः ; (3) अनडुह् (m.).

OX-HIDE : (1) गव्यं, Mah. ; (2) उक्षचर्मन् (n.) and sim. comp.s.

OXIDIZE : जारयति (c. of जॄ), Wilson : v. also RUST.

OX-LIP : *उक्षकर्णः.

OX-STALL : उक्षशाला (?) : v. COW-PEN.

OXYGEN : *प्राणवायुः ; जारवायुः.

OXYTONE : in gram. : अन्तोदात्त (f. त्ता).

OYEZ : शृणुत शृणुत (= hear), Mr.

OYSTER : शुक्तिः,-क्ता, *o.-shell* शुक्तिपुटं,-पेशी.

WORKS

BY

ANUNDORAM BOROOAH, B.A. ; B.C.S.

OF THE MIDDLE TEMPLE, BARRISTER-AT-LAW.

I. A PRACTICAL ENGLISH-SANSKRIT DICTIONARY. Vol. I. A to Falseness. Price 12 Rs.

"Mr. Anundoram Borooah has shown that his mastery of western thought by no means disqualifies him for the most minute and painstaking study of the ancient literature of his native land. At the same time, he has learnt in the west that the object of all study is enlightment, not obscuration ; and he is not ashamed to furnish Mlecchas with the means of clothing their barbarous ideas in elegant Sanskrit.

THE ENGLISHMAN *the 6th August* 1877.

II. MAHAVIRA CHARITA of Bhavabhuti with a Sanskrit Commentary and a Sanskrit-English Glossary. Price 4 Rs.

"Your notes are full of the most interesting matter, and display an amount of Sanskrit learning that would be creditable to any Sanskrit Scholar.

"I can have no hesitation in saying that your edition of *Vira Charita* is the most valuable that we possess".

Panddit MAHESH CHANDRA NYARATNA
Principal
of the Calcutta Sanskrit College.

III. A COMPANION to the Sanskrit-reading undergraduates of the Calcutta University being a few notes on the Sanskrit texts selected for Examination and their Commentaries. Price 1 R.

"এখানি সংস্কৃত ও ইংরাজী ভাষায় লিখিত। লেখক একজন প্রসিদ্ধ কৃতবিদ্য লোক। ইনি ইউরোপের বিদ্বজ্জনসমাজে বিশেষ পরিচিত। উপস্থিত গ্রন্থখানি অত্যুৎকৃষ্ট হইয়াছে।"

সোমপ্রকাশ ৬ই চৈত্র ১২৮৪ সাল।

IV. BHAVABHUTI and His Place in Sanskrit Literature, with a chronological sketch of the Ramaic Drama. Price two Rs.

"Interesting contribution to the history of the Sanskrit literature".

(SIR) S. C. BAYLEY, K. C. S. I.
for Private Secretary to the Viceroy.

